LENİN SEÇME ESERLER 5

LENİN

SEÇME ESERLER

CİLT: 5

inter yayınları

V. İ. LENİN

SEÇME ESERLER

CİLT: 5

EMPERYALİZM VE EMPERYALİST DÜNYA SAVAŞI

Çeviren: **Süheyla KAYA**
Red: **İsmail YARKIN**

İÇİNDEKİLER

Beşinci Cilde Önsöz 9

I – EMPERYALİZM

Kapitalizmin En Yüksek Aşaması - Emperyalizm 15-129

Rusça Baskıya Önsöz 15

Fransızca ve Almanca Baskıya Önsöz 17

I – Üretimin Yoğunlaşması ve Tekeller 24

II – Bankalar ve Yeni Rolleri 36

III – Mali Sermaye ve Mali Oligarşi 51

IV – Sermaye İhracı 60

V – Dünyanın Kapitalist Birlikler Arasında Paylaşılması 70

VI – Dünyanın Büyük Güçler Arasında Paylaşılması 79

VII – Kapitalizmin Özel Bir Aşaması Olarak Emperyalizm 90

VIII – Kapitalizmin Asalaklığı ve Çürümesi 101

IX – Emperyalizmin Eleştirisi 110

X – Emperyalizmin Tarihteki Yeri 124

II– SAVAŞ, DEVRİMCİ KRİZ VE PARTİ'NİN TAKTİĞİ

Savaş ve Rus Sosyal-Demokrasisi 133
RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansı 141-147
Konferans Kararları 141
Savaşın Niteliği Üzerine 142
Anavatan Savunması Şiarı Üzerine 142
Devrimci Sosyal-Demokrasinin Şiarları 143
Oportünizm ve II. Enternasyonal'in İflası 144
III. Enternasyonal 145
Pasifizm ve Barış Şiarı 145
Çarlık Monarşisinin Yenilgisi 146
Diğer Parti ve Gruplarla İlişki 146
Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine 148
Emperyalist Savaşta Kendi Hükümetinin Yenilgisi Üzerine 153
Rusya'nın Yenilgisi ve Devrimci Kriz 160
Bazı Tezler 165
Devrimin İki Çizgisi Üzerine 169

III– II. ENTERNASYONAL'İN ÇÖKÜŞÜ VE III. ENTERNASYONAL İÇİN MÜCADELE

II. Enternasyonal'in Çöküşü 179
Sosyal-Şovenizme Karşı Mücadele Hakkında 238
5-8 Eylül 1915'te Uluslararası Sosyalist Konferans'ta Devrimci Marksistler 243
RSDİP Merkez Komitesi'nin İkinci Sosyalist Konferansa Önerileri 248
Gençlik Enternasyonali 258

Burjuva ve Sosyalist Pasifizm 263-283
Makale (ya da Bölüm) I — Dünya Politikasında Bir Dönemeç 263
Makale (ya da Bölüm) II — Kautsky ve Turati'nin Pasifizmi 267
Makale (ya da Bölüm) III — Fransız Sosyalistlerinin ve Sendikacıların Pasifizmi 274
Makale (ya da Bölüm) IV — Zimmerwald Yol Ayrımında 279

Junius Broşürü Üzerine 284

IV– EMPERYALİZM VE ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı 303-319
1– Emperyalizm, Sosyalizm ve Ezilen Halkların Kurtuluşu 303
2– Sosyalist Devrim ve Demokrasi Mücadelesi 304
3– Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkının Anlam ve Federasyonla İlişkisi 307
4– Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Sorununun Proleter-Devrimci Tarzda Ortaya Konuşu 308
5– Ulusal Sorunda Marksizm ve Proudhonculuk 310
6– Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı İle Bağıntılı Üç Devlet Tipi 312
7– Sosyal-Şovenizm ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı 313
8– Yakın Gelecekte Proletaryanın Somut Görevleri 314
9– Rus ve Polonya Sosyal-demokrasisiyle II. Enternasyonal'in Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkına İlişkin Tutumu. 316
Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı 320

Marksizmin Bir Karikatürü ve "Emperyalist Ekonomizm" Üzerine 328
5– "Monizm ve Düalizm" Üzerine 328
Kendi Kaderini Tayin Tartışmasının Sonuçları 339
10– 1916 İrlanda Ayaklanması 339
RSDİP Tüm Rusya Konferansı'nda (Nisan Konferansı) 345
Ulusal Sorun Üzerine Konuşma 12 Mayıs [29 Nisan] 1917 345

EKLER

Notlar 353
En Önemli Tanımlar Dizini 447
En Önemli Adlar Dizini 449

BEŞİNCİ CİLDE ÖNSÖZ

Lenin'in elinizdeki Seçme Eserler'inin beşinci cildi, emperyalist savaşın başlangıcından Rusya'da Şubat Devrimi'ne kadar uzanan dönemi kapsamaktadır. Bütün Eserler'de bu dönem XVIII. ve XIX. ciltlerde ele alınmaktadır. Lenin'in bu yıllardaki çalışmaları, kapitalist dünyanın proleter devrimler çağına girdiği bu dönemin anlaşılması ve uluslararası proletaryanın kapitalist ülkelerde zafer ve SSCB'de sosyalizmin başarısı uğruna bugünkü mücadelesinin pratik yönetimi için son derece önemlidir. O nedenle Lenin'in bu yıllar içinde kaleme aldığı çalışmaların en önemlilerini, en özsellerini seçmek büyük bir zorluk oluşturmaktadır ve bu seçim ne kadar titiz yapılırsa yapılsın, kaçınılmaz olarak önemli eksiklikler olacaktır. Elbette Lenin'in çalışmaları içinden bu cilde seçilmiş olanlar hususunda da eksiklikler bulunacaktır. Fakat redaksiyon, Lenin'in bu cilde alınmış olan çalışmalarının, okura, kapitalist toplumun ve proletaryanın uluslararası sınıf mücadelesinin tarihinde muazzam atılımların olduğu bu yıllarla bağıntılı olarak Lenin'in temel düşüncelerini özümleme olanağı sunacağı görüşündedir.

Bu dönem emperyalist savaşla başlar. Savaş, emperyalist çağın bütün özelliklerini eksiksiz açığa çıkardı ve bu çağın bütün çelişkilerini olağanüstü keskinleştirdi. Böylece uluslararası proletaryanın önüne burjuvaziyi yıkmak, sosyalist devrim için mücadele etmek görevini koydu.

Bu görev, Batı proletaryasının önünde doğrudan doğruya proleter devrim görevi biçiminde, Rusya proletaryasının önünde ise, bu devrime, önce Çarlığı yıkarak, demokratik devrim yoluyla ulaşma görevi biçiminde duruyordu. Bu görevin çözümü için, gerek Batı'da gerekse de Rusya'da, II. Enternasyonal partilerinin içinde oportünizmin zaferi, oportünizmin sosyal-şovenizme dönüşmesi, bu partilerin büyük çoğunluğunun sosyalizme doğrudan ihanet etmesi, emperyalist burjuvazinin doğrudan uşağı ve bir koruma duvarı haline gelmesi en önemli engellerden birini oluşturmaktaydı. Bu nedenle proletaryanın devrimci öncüsünün önünde, sosyalist devrim için mücadele görevinin yanında, aynı zamanda, proletaryanın çıkarlarına yapılan bu ihanete karşı en şiddetli ve acımasız bir mücadele, II. Enternasyonal partilerinden kesin çizgilerle ayrılma ve III. Enternasyonal için mücadele görevi vardı. Ve bu temel görevler gerek Bolşevizmin (Leninizmin) şiarlarının tüm içeriğini, gerekse de Lenin'in teorik çalışmasının tüm yönünü ve onun Rusya'da Bolşevik Parti'ye ve uluslararası işçi hareketinin gerçekten devrimci unsurlarına politik olarak önderlik etmesini belirledi.

Lenin bu çalışmada ve bu önderlikte, daha önceki ve sonraki faaliyetinde olduğu gibi, Marksizm teorisinin granit temellerine dayanmış ve tüm faaliyetinde proletaryanın devrimci mücadelesinin bu yeri doldurulmaz silahını mükemmelleştirmiş ve keskinleştirmiştir.

Emperyalizm çağının Marksist tahliline ve bu çağın geçmiş ve bugünkü devrimci hareketinin tüm deneyimine dayanarak, bu yıllarda Marx ve Engels'in proleter devrimi teorisinden, Leninist proleter devrim teorisi, özellikle de bu teorinin temel düşüncelerinden biri olan

"sosyalizmin önce birkaç kapitalist ülkede, hatta tek bir kapitalist ülkede zaferi" imkânı düşüncesi gelişmiştir.

Bu teori, her türden ve renkten sosyal-şovenizme karşı mücadele içinde bilendi; sosyal-şovenizmin ortayolcu eğilimiyle (Kautskyciler ve Troçkistler), bu yıllar içinde sosyal-şovenizmi haklı göstermek için II. Enternasyonal teorisyenleri (Plehanov, Kautsky ve diğerleri) tarafından ortaya atılan sahte Marksist teorilerle; aynı zamanda "sol" çocukluk teorisyenleriyle, "savaşın dehşetiyle hiddetlenen" küçük-burjuvanın kaba 'sol' radikalizmiyle (Almanya ve Polonya'da sol radikaller, Luxemburgizm ve Bolşevikler arasında Buharin–Pyatakov grubu) mücadele içinde keskinleşti. Aynı zamanda Lenin'in ve Bolşeviklerin II. Enternasyonal oportünistlerinin bütün varyasyonlarından kopuşu hedefleyen çizgisi sonuç verdi ve yaklaşmakta olan sosyalist devrimi yönetebilecek III. Enternasyonal için mücadele başladı.

Lenin'in bu dönemle ilgili kapsamlı çalışmalarının tümünü bu ciltte yayınlamak mümkün olmadığı için, redaksiyon, bazı durumlarda bu çalışmalardan sadece bazı bölümleri almıştır. "Marksizmin Bir Karikatürü ve 'Emperyalist Ekonomizm' Üzerine" ve "Kendi Kaderini Tayin Üzerine Tartışmanın Sonuçları" adlı çalışmalarda böyle yapılmıştır. Bu çalışmalardan, diğer makalelerde değinilmeyen sorunlara değinen, özellikle de sosyalist dünya devriminin anlaşılmasına katkıda bulunan bölümler (birinci makalenin beşinci bölümü ve ikinci makalenin onuncu bölümü) alınmıştır.

Lenin'in çalışmalarının sırası, bu ciltte de, daha önceki ciltlerdeki gibidir, yani esas olarak tarihsel sıraya göredir ve ele alınan sorunlara göre bölümlendirilmiştir. Bu cilt içindeki malzemede bu kronolojik sıralamadan en önemli sapma, birinci sırada basılan "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması — Emperyalizm" eseridir. Bu, amaca uygunluk düşüncesiyle yapılmıştır, çünkü Lenin'in bu çalışmada geliştirdiği em-

peryalizm anlayışı, bu ciltteki bütün çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Bölümler ve alt bölümler içinde kronolojik sıranın dışına çıkma, sözü edilmeyecek kadar önemsizdir.

Bu cilde de, daha önce yayınlanan diğer ciltlere düşülenlerle aynı karakterde notlar düşülmüştür.

I

EMPERYALİZM

KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASI — EMPERYALİZM[1]

Herkesçe Anlaşılabilir Bir İnceleme

RUSÇA BASKIYA ÖNSÖZ

Okura sunduğum bu broşür, 1916 ilkbaharında Zürih'te yazıldı. Oradaki çalışma koşulları nedeniyle doğal olarak Fransız ve İngiliz kaynaklarının bir bölümünden, Rus kaynaklarının ise büyük bir bölümünden yoksundum. Bununla birlikte, emperyalizm üzerine temel İngilizce yapıt olan J. A. Hobson'un kitabından, bu çalışmanın hakettiğini düşündüğüm büyük bir titizlikle yararlanma olanağı buldum.

Bu broşür Çarlık sansürü göz önüne alınarak yazılmıştır. Bu nedenle kendimi sadece teorik —özellikle ekonomik— tahlillerle sınırlamak zorunda kalmadım, aynı zamanda son derece gerekli olan birkaç politik gözlemi de büyük bir ihtiyatla, Çarlığın, "legal" bir şeyler yazmak için kalemi her eline alışında bütün devrimcileri kullanmak zo-

rında bıraktığı o lanet olası Ezop dilinin imalarıyla formüle etmem gerekti.

Şimdi, bu özgürlük günlerinde, broşürün Çarlık sansürü göz önüne alınarak sakatlanmış, bozulmuş, demir bir mengene içine sıkıştırılmış pasajlarını yeniden okumak zor geliyor. Emperyalizmin sosyalist devrimin arifesi olduğu, sosyal-şovenizmin (lafta sosyalizm, gerçekte şovenizm) sosyalizme tam bir ihanetle ve tamamen burjuvazinin safına geçişle eşanlamlı olduğu, işçi hareketi içindeki bu bölünmenin emperyalizmin nesnel koşullarıyla ilişkili olduğu vs. vs. konusunda "köle dili" kullanmak zorunda kaldım, o nedenle bu sorunlara ilgi duyan okura, yakında yeni bir baskısı çıkacak olan, yurtdışında 1914–1917 yıllarında yazdığım makalelere başvurmasını öneririm.[2] Burada özellikle 119 ve 120. sayfalardaki* bir pasajı vurgulamalıyım: Kapitalistlerin ve onların safına geçen (Kautsky'nin öylesine tutarsızca mücadele ettiği) sosyal-şovenlerin, ilhaklar sorununda nasıl utanmazca yalan söylediklerini, ***kendi*** kapitalistlerinin ilhaklarını nasıl utanmazca ***gizlediklerini*** okura, sansürden geçebilecek biçimde anlatabilmek için, örnek olarak … Japonya'yı vermek zorunda kaldım! Dikkatli okur Japonya'nın yerine Rusya'yı, Kore'nin yerine ise Finlandiya'yı, Polonya'yı, Kurland'ı, Ukrayna'yı, Hiva'yı, Buhara'yı, Estonya'yı, ve Büyük-Rus olmayanların oturduğu diğer bölgeleri koymakta güçlük çekmeyecektir.

Broşürümün en temel ekonomik sorununun, yani emperyalizmin ekonomik özü sorununun açıklığa kavuşturulmasına katkıda bulunacağını umut etmek istiyorum; öyle ki, bu sorun incelenmeden, bugünkü savaşı ve bugünkü politikayı anlamak olanaksızdır.

Petrograd, 26 Nisan 1917

Yazar

**Bkz. bu ciltte s. 123-124 —Alm. Red.*

FRANSIZCA VE ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ

I

Bu broşür, Rusça baskıya önsözde de belirtildiği gibi, 1916 yılında, Çarlık sansürü dikkate alınarak yazılmıştır. Bugün bütün metni yeniden yazma olanağım yok, ayrıca bu amaca uygun da olmazdı, çünkü broşürün ana görevi, tartışma götürmez burjuva istatistiklerinden derlenmiş verilere ve bütün ülkelerin burjuva bilginlerinin itiraflarına dayanarak, 20. yüzyılın başlarında, Birinci Emperyalist Dünya Savaşının arifesinde, uluslararası karşılıklı ilişkileri içinde kapitalist dünya ekonomisinin ***bütünlüklü*** bir ***tablosunu*** göstermektir.

Çarlık sansürü açısından yasal olan bu broşür, ileri kapitalist ülkelerdeki komünistlerin çoğu açısından, bugün Amerika ve Fransa'da neredeyse bütün komünistlere karşı yürütülen son tutuklamalardan sonra, komünistler için var olan en cılız yasallık kalıntılarından bile, "dünya demokrasisi"ne ilişkin sosyal-pasifist düşünce ve umutların tüm yanlışlığını kanıtlamak için yararlanmalarının olanaklı —ve gerekli— olduğuna inanmaları bakımından yararlı olacaktır. Sansür edilmiş bu broşür için en gerekli ekleri bu önsözde aktarmaya çalışacağım.

II

Bu kitapta 1914–1918 savaşının her iki taraf için de emperyalist bir savaş (yani bir fetih savaşı, yağma ve talan savaşı), dünyanın paylaşılması, sömürgelerin, finans kapitalin "nüfuz bölgeleri"nin paylaşımı ve yeniden paylaşımı uğruna bir savaş vs. olduğu kanıtlanmaktadır.

Çünkü bir savaşın gerçek toplumsal, ya da daha doğrusu, gerçek sınıfsal karakteri, elbette savaşın diplomatik tarihinde değil, ***tüm*** sava-

şan ülkelerdeki egemen ***sınıfların nesnel*** durumlarının tahlilinde yatar. Bu nesnel durumu ortaya koyabilmek için, tek tek örnek ya da veriler öne çıkarılmayıp (toplumsal yaşamın görüngülerinin bunca karmaşıklığı içinden, herhangi bir tezi desteklemek için sonsuz sayıda uygun örnek ya da veri gösterilebilir), bilakis mutlaka, ***tüm*** savaşan devletlerin ve ***tüm*** dünyanın iktisadi yaşamının ***temellerine*** ilişkin verilerin ***toplamı*** ele alınmalıdır.

1876–1914 yıllarında ***dünyanın paylaşılmasını*** (Bölüm VI) ve 1890–1913 yıllarında bütün dünyadaki ***demiryollarının*** paylaşılmasını (Bölüm VII) ortaya koyarken, böyle çürütülemez biçimde derlenmiş veriler verdim. Demiryolları kapitalist sanayiin en bellibaşlı kollarının, kömür ve metalurji sanayiinin bilançosunu, dünya ticaretinin ve aynı zamanda burjuva-demokratik uygarlığın gelişiminin bilançosunu ve en çarpıcı göstergesini oluşturur. Demiryollarının büyük sanayi ile, tekellerle, birliklerle, kartellerle, tröstlerle, bankalarla, finans oligarşisiyle ilişkisi, kitabın ilk bölümlerinde anlatılmaktadır. Demiryolu ağının dağılımı, bu dağılımın eşitsizliği, eşitsiz gelişimi — bütün bunlar, modern tekelci kapitalizmin dünya ölçüsündeki sonuçlarıdır. Ve bu sonuçlar, ***bu*** iktisadi temel varlığını sürdürdüğü, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet devam ettiği ***sürece,*** emperyalist savaşların kesinlikle kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Demiryolları yapımı, görünüşe göre, basit, doğal, demokratik, kültürel, uygarlaştırıcı bir girişimdir: Kapitalist köleliğin maskelenmesi için kendilerine para ödenen burjuva profesörlerin ve burjuva darkafalıların gözlerine böyle görünür. Gerçekte, bu girişimleri, binlerce düğümle üretim araçlarının özel mülkiyetine bağlayan kapitalist bağlar, demiryolu yapımını, (sömürge ve yarı-sömürgelerdeki) ***bir milyar*** insan için, yani dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan bağımlı ülkelerdeki insanlar ve "uygar" ülkelerdeki sermayenin ücretli köleleri için, bir baskı aracına dönüştürmüştür.

Küçük üreticinin emeği üzerine kurulu özel mülkiyet, serbest rekabet, demokrasi — kapitalistlerin ve kapitalist basının işçileri ve köy-

lüleri aldatmak için kullandığı bütün bu şiarlar çok gerilerde kalmıştır. Kapitalizm, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun bir avuç "ileri ülke" tarafından sömürgeci baskısının ve mali açıdan boğulmasının bir dünya sistemine dönüşmüştür. Tepeden tırnağa silahlı dünyaya egemen iki üç haydut (Amerika, İngiltere, Japonya), "ganimet"i paylaşıyorlar ve ***kendi*** ganimetlerini paylaşma uğrundaki ***kendi*** savaşlarına bütün dünyayı çekiyorlar.

III

Monarşist Almanya tarafından dayatılan Brest-Litovsk barışı ve daha sonra Amerika, Fransa gibi "demokratik" cumhuriyetler ve "özgür" İngiltere gibi ülkeler tarafından dayatılan daha da vahşi, daha da alçakça Versay Barışı,[3] insanlığa en yararlı hizmeti yapmıştır: Emperyalizmin kiralık kalemşörleri gibi —kendilerine pasifist ve sosyalist deseler de— "Wilsonizm"e övgüler düzen ve emperyalizm altında barışın ve reformların mümkün olduğunu kanıtlamaya çalışan gerici küçük-burjuvaların yüzünü açığa çıkarmıştır.

Ganimetten İngiliz finans haydutları grubunun mu yoksa Alman finans haydutları grubunun mu aslan payını alacağını belirlemek için yürütülen savaştan geriye kalan on milyonlarca ölü ve sakat ve sonra bu iki "barış anlaşması"; burjuvazinin yıldırdığı, ezdiği, aldattığı, kandırdığı milyonlarca ve on milyonlarca insanın gözünü görülmemiş bir hızla açıyor. Savaşın yol açtığı genel sefalet zemini üzerinde genel devrimci kriz büyüyor; bu kriz, geçireceği serüvenler ne kadar uzun ve yorucu olursa olsun, proleter devriminin zaferinden başka bir biçimde sonuçlanmayacaktır.

1912 yılında, genel olarak savaşı değil de (çeşitli türde savaşlar vardır, bunların arasında devrimci savaşlar da bulunur), tam da, 1914'te patlayacak olan savaşı değerlendiren II. Enternasyonal'in Basel Manifestosu, II. Enternasyonal kahramanlarının bütün ihanetini, bütün yüzkızartıcı iflasını açığa çıkaran bir anıt olarak kalacaktır.

O nedenle bu bildiriyi bu baskıya ek olarak alıyorum* ve okurların dikkatini ısrarla, II. Enternasyonal kahramanlarının, bildirinin yaklaşmakta olan savaşın proleter devrimle ilişkisinden açık, kesin bir biçimde söz edildiği pasajlarından, tıpkı bir hırsızın hırsızlık yaptığı yerden kaçınmaya gösterdiği dikkatle kaçındıklarına çekiyorum.

IV

Bu kitapta "Kautskycilik"in eleştirisine, bir yığın sosyalist, reformist, pasifist, burjuva demokratı ve papazla birlikte dünyanın bütün ülkelerinde "en önde gelen teorisyenler", II. Enternasyonal liderleri (Avusturya'da Otto Bauer ve takımı, İngiltere'de Ramsay MacDonald ve başkaları, Fransa'da Albert Thomas vs. vs.) tarafından temsil edilen uluslararası ideolojik akımın eleştirisine özel bir yer ayrılmıştır.

Bu düşünsel akım, bir yandan II. Enternasyonal'in dağılmasının, çürümesinin, diğer yandan da yaşamdaki tüm konumu itibariyle burjuva ve demokratik önyargıların tutsağı olan küçük-burjuva ideolojisinin kaçınılmaz ürünüdür.

Kautsky ve benzerlerinde böylesi görüşler, bu yazarın onyıllar boyunca, özellikle de sosyalist oportünizme (Bernstein, Millerand, Hyndman ve Gomper'in vs. oportünizmlerine) karşı mücadelede savunduğu Marksizmin devrimci temellerinden vazgeçmek anlamına gelmektedir. O nedenle bugün, bütün dünyada "Kautskyciler"in pratik politikada (II. Enternasyonal ya da sarı Enternasyonal aracılığıyla) aşırı oportünistlerle ve burjuva hükümetleriyle (sosyalistlerin de katıldığı burjuva koalisyon hükümetleriyle) birleşmiş olmaları bir tesadüf değildir.

Bütün dünyada gelişen genelde proleter devrimci hareket, özelde de komünist hareket, "Kautskycilik"in teorik hatalarının tahlilinden ve

* *Bkz. Bütün Eserler, cilt XVIII, Ek, s. 475. Bu Manifestonun içeriği hakkında Lenin'in anlatımı için bkz. elinizdeki cilt, s. 185-186* —***Alm. Red.***

teşhirinden vazgeçemez. Hele Marksizm iddiası hiç olmayan, fakat tıpkı Kautsky ve takımı gibi emperyalizmin çelişkilerinin derinliğini ve bu çelişkilerin yol açtığı devrimci krizin kaçınılmazlığını gizlemeye çalışan pasifizmin ve bir bütün olarak "demokratizm"in dünyanın her yerinde hâlâ çok yaygın olması, bunu daha da zorunlu kılmaktadır. Bu akımlara karşı mücadele, bu aldatılmış küçük mülk sahiplerini ve az çok küçük-burjuva yaşam ilişkilerine sokulmuş milyonlarca emekçiyi burjuvaziden koparma göreviyle karşı karşıya bulunan proletarya partisinin görevidir.

V

Sekizinci Bölüm'deki "Kapitalizmin Asalaklığı ve Çürümesi" üzerine birkaç söz söylemek gerekiyor. Kitabın içinde de belirtildiği gibi, eski "Marksist" ve bugün Kautsky'nin silah arkadaşlarından ve Almanya Bağımsız Sosyal-Demokrat Partisi içinde burjuva, reformist politikanın başlıca temsilcilerinden biri olan Hilferding, bu sorunda, ***açık*** pasifist ve reformist İngiliz Hobson'a göre geriye doğru adım atmıştır. Tüm işçi hareketi içindeki uluslararası bölünme, şimdi gayet açık bir biçimde ortaya çıkmıştır (II. ve III. Enternasyonal). İki eğilim arasındaki silahlı mücadele ve içsavaş olgusu da keza açıkça ortadadır: Rusya'da Bolşeviklere karşı Kolçak ve Denikin'in Menşevikler ve "Sosyal-Devrimciler" tarafından desteklenmesi; Almanya'da Scheidemann, Noske ve yandaşlarının, Spartakistlere karşı burjuvaziyle birlikte hareket etmesi; Finlandiya, Polonya, Macaristan vs.de aynı şey. Öyleyse bu tarihi olayın ekonomik temeli nedir?

Kuşkusuz bu, kapitalizmin en yüksek tarihsel aşamasına, yani emperyalizme özgü asalaklık ve çürümedir. Bu kitapta anlatıldığı gibi, kapitalizm bugün basit bir "kupon kesme" işlemiyle bütün dünyayı soyup soğana çeviren, özellikle zengin ve güçlü bir avuç (dünya nüfusunun onda birinden azı; en fazla ve çok abartılı bir hesapla bile, beşte

birden az) devleti öne çıkarmış bulunmaktadır. Sermaye ihracı yılda 8–10 milyar frank gelir getirmektedir, hem de savaş öncesi fiyatlara ve savaş öncesi burjuva istatistiklerine göre. Şimdi bu miktar elbette daha fazladır.

Bu muazzam ***ekstra kârla*** (çünkü kapitalistler bu kârı "kendi" ülkelerinin işçilerinden sızdırdıkları kâra ek olarak elde etmektedirler) işçi önderlerinin ve işçi aristokrasisinin üst kesiminin ***satın alınabileceği*** açıktır. Ve "ileri" ülkelerin kapitalistleri tarafından, doğrudan ve dolaylı, açık ve örtülü binlerce yöntemle satın alınmaktadır da.

Yaşam tarzıyla, geliri itibariyle, tüm dünya görüşüyle tamamen darkafalı bu burjuvalaşmış işçiler ya da "işçi aristokrasisi" katmanı, II. Enternasyonal'in ana dayanağıdır ve günümüzde burjuvazinin ***başlıca toplumsal*** (askeri değil) ***dayanağıdır.*** Çünkü bunlar, ***işçi hareketi içinde burjuvazinin*** gerçek ***ajanları,*** kapitalistler sınıfının işçi uşakları (labour lieutenants of the capitalist class), reformizmin ve şovenizmin gerçek taşıyıcılarıdır. Proletarya ile burjuvazi arasındaki içsavaşta bunlar, kaçınılmaz olarak ve oldukça önemli bir sayıda, burjuvazinin yanında, "Komünarlar"a karşı "Versaycılar"ın[4] yanında yer alırlar.

Bu olayın ekonomik kökleri kavranmadıkça, politik ve toplumsal önemi değerlendirilmedikçe, komünist hareketin ve önümüzdeki toplumsal devrimin pratik sorunlarının çözümüne doğru tek bir adım bile atılamaz.

Emperyalizm proletaryanın toplumsal devriminin arifesidir. Bu, 1917'den beri dünya ölçüsünde doğrulanmıştır.

6 Temmuz 1920.

N. Lenin

*

Son on beş–yirmi yıldır, özellikle de İspanyol–Amerikan Savaşından (1898) ve Boer Savaşından (1899–1902)[5] sonra, Eski ve Yeni Dünya'nın ekonomik ve politik yazını, çağımızın özelliğini karakterize etmek için gittikçe daha sık "emperyalizm" kavramını kullanıyor. 1902'de İngiliz iktisatçısı J. A. Hobson'un "Emperyalizm" adlı yapıtı Londra ve New York'ta yayınlandı. Burjuva sosyal-reformizm ve pasifizm bakış açısını —bu bakış açısı, eski Marksist Karl Kautsky'nin bugünkü tavrıyla aslında özdeştir— temsil eden yazar, yapıtında emperyalizmin ekonomik ve politik temel özelliklerini çok iyi ve ayrıntılı biçimde anlatıyor. 1910'da Viyana'da Avusturyalı Marksist Rudolf Hilferding'in "Mali Sermaye" adlı yapıtı yayınlandı (Rusça çevirisi Moskova 1912). Yazarın para teorisindeki[6] yanlış anlayışına ve Marksizmi oportünizmle uzlaştırma yönündeki belli eğilimine rağmen, bu yapıt, Hilferding'in kitabının altbaşlığında dendiği gibi, "Kapitalizmin En Son Gelişmesi Üzerine" son derece değerli bir teorik "İnceleme" sunmaktadır. Aslında şu son yıllarda —örneğin 1912 sonbaharında yapılan Basel ve Chemnitz Kongreleri kararlarında olduğu gibi, özellikle de dergi ve gazetelerde yayınlanan sayısız makalede— emperyalizm üzerine söylenen sözler, bu iki yazarın ortaya koyduğu, daha doğrusu özetlediği düşüncelerin pek dışına çıkmıyor...

Aşağıda mümkün olduğunca kısa ve anlaşılır biçimde emperyalizmin ***temel*** ekonomik özellikleri arasındaki karşılıklı ilişkiyi ve bağı ortaya koymak istiyoruz. Sorunun ekonomik olmayan yanı üzerinde hakettiği ölçüde durma olanağımız yok.* Okurların tümünü ilgilen-

---

* *Sansür nedeniyle politik yan kastedilmektedir (bkz. birinci Önsöz).* ***—Alm. Red.***

dirmeyeceği düşüncesiyle başvuru kaynaklarını ve notları broşürün sonuna koyduk.*

I— ÜRETİMİN YOĞUNLAŞMASI VE TEKELLER

Sanayiin olağanüstü gelişmesi ve üretimin gittikçe daha büyük işletmelerde büyük bir hızla yoğunlaşması süreci, kapitalizmin en karakteristik özelliklerinden biridir. Günümüzün sanayi istatistikleri, bize bu süreç hakkında en tam ve doğru verileri sunmaktadır.

Örneğin Almanya'da, her 1000 işletmeden 1882'de 3'ü, 1895'te 6'sı, 1907'de 9'u büyük işletme, yani 50'den fazla ücretli işçi çalıştıran işletmelerdi. Her 100 işçiden sırasıyla 22, 30 ve 37'si bunlarda çalışıyordu. Ancak üretimin yoğunlaşması işçilerin yoğunlaşmasından çok daha güçlüdür, çünkü büyük işletmelerde emek daha üretkendir. Buhar makineleri ve elektrik motorlarına ilişkin rakamlar bunu gösteriyor. Almanya'da sözcüğün geniş anlamıyla sanayie, yani ticaret, ulaştırma vb. de bakacak olursak, şu tabloyu elde ederiz: Almanya'daki toplam 3.265.623 işletmeden 30.588'i, yani sadece yüzde 0,9'u büyük işletmedir. 14,4 milyon işçiden 5,7 milyonu, yani yüzde 39,4'ü bu işletmelerde çalışmakta; 8,8 milyon beygir gücündeki buhar makinelerinin 6,6 milyonu, yani yüzde 75,3'ü; toplam 1,5 milyon kilovat elektrik enerjisinin 1,2 milyon kilovatı, yani yüzde 77,2'si bu işletmelerde kullanılmaktadır.

İşletmelerin yüzde 1'inden azı, toplam buhar ve elektrik gücünün dörtte üçünden *fazlasını* elinde bulundurmaktadır! Toplam işletmelerin yüzde 91'ini oluşturan 2,97 milyon küçük işletme (en çok beş ücretli işçi çalıştıranlar) toplam buhar ve elektrik gücünün sadece yüzde 7'sine sahiptir! Birkaç on bin büyük işletme her şeydir; milyonlarca küçük işletme ise hiçbir şey.

* *Bu veriler bu baskıya alınmamıştır.* — ***Alm. Red.***

1907'de Almanya'da bin ya da daha fazla işçi çalıştıran işletmelerin sayısı 586 idi. Bunlar toplam işçi sayısının neredeyse ***onda birini*** (1,38 milyon), toplam buhar ve elektrik gücünün ***yaklaşık üçte birini*** (yüzde 32) kullanıyorlardı. İleride göreceğimiz gibi para-sermaye ve bankalar, bir avuç dev işletmenin bu üstünlüğünü, sözcüğün tam anlamıyla daha da ezici kılmaktadır, hem de kelimenin gerçek anlamında, yani milyonlarca küçük, orta ve hatta bazen büyük "şefler"in bir bölümü, gerçekte yüksek maliyenin birkaç yüz milyonerine tamamen bağımlı durumdadır.

Modern kapitalizmin bir başka ileri ülkesinde, Kuzey Amerika Birleşik Devletleri'nde üretimin yoğunlaşması daha da hızlı gerçekleşmektedir. Burada istatistikler sanayi sözcüğünü dar anlamıyla alır ve işletmeleri yıllık üretim değerine göre gruplandırır. 1904'te yıllık üretimleri 1 milyon dolar ve üstünde olan 1900 büyük işletme vardı (216.180 işletmenin yüzde 0,9'u); bu işletmelerin çalıştırdığı işçi sayısı 1,4 milyondu (toplam 5,5 milyonun yüzde 25,6'sı) ve yıllık üretimleri 5,6 milyardı (toplam 14,8 milyarın yüzde 38'i). Beş yıl sonra 1909'da rakamlar şöyledir: 3060 büyük işletme (toplam 268.491 işletmenin yüzde 1,1'i), 2 milyon işçi (toplam 6,6 milyon işçinin yüzde 30,5'i) çalıştırmakta ve 9 milyarlık (toplam 20,7 milyarın yüzde 43,8'i) yıllık üretim yapmaktadır.

Ülkedeki bütün girişimlerin toplam üretiminin neredeyse yarısı, toplam işletmelerin ***yüzde birinin*** elindedir! Ve bu üç bin dev işletme 268 sanayi dalını kapsamaktadır. Buradan açıkça, yoğunlaşmanın, gelişmesinin belli bir aşamasında, deyim yerindeyse kendiliğinden neredeyse tekele yol açtığı sonucu çıkmaktadır. Çünkü birkaç düzine dev işletmenin kendi aralarında anlaşması kolaydır, öte yandan işletmelerin dev boyutu rekabeti zorlaştırmakta ve böylece tekele doğru bir eğilim doğurmaktadır. Rekabetin tekele dönüşmesi, bugünkü kapitalist ekonominin en önemli görüntülerinden biridir —eğer en önemlisi de-

ğilse—, ve bu görüntüyü ayrıntılı biçimde incelememiz gerekir. Ancak önce olası bir yanlış anlama giderilmelidir.

Amerikan istatistiklerine göre bu ülkede 250 sanayi dalında 3000 dev işletme vardır. Buna göre her sanayi dalına 12 dev işletme düşüyor olmalıydı.

Fakat durum bu değildir. Her sanayi dalında büyük işletme yoktur; öte yandan, en yüksek gelişme düzeyine ulaşmış kapitalizmin son derece önemli bir özelliği birleşmedir, yani çeşitli sanayi kollarındaki işletmelerin tek bir işletme içinde toplanmasıdır; bunlar ya hammaddelerin işlenmesinin birbirini izleyen evreleri (örneğin demir madeninden pik demir üretilmesi, bunun çelik haline getirilmesi ve bazen de çelik mamuller üretimi), ya da birbirleriyle ilişkilerinde yardımcı rol oynayan sanayi dallarıdır (örneğin artıkların ya da yan ürünlerin işlenmesi; ambalaj malzemesi üretimi vs.).

> "...birleşme, —diyor Hilferding— konjonktür farklılıklarını ortadan kaldırır ve bunun sonucu olarak da birleşmiş işletmelere kâr oranında daha büyük bir istikrar sağlar. İkinci olarak ,birleşme, ticareti dışlar. Üçüncü olarak, teknik ilerleme ve böylece de basit işletmeler karşısında ekstra kâr elde etme olanağı sağlar. Dördüncü olarak, hammadde fiyatlarındaki düşüşün mamul madde fiyatlarındaki düşüşe ayak uyduramadığı ağır bir bunalım sırasındaki rekabet mücadelesinde, birleşmiş işletmelerin basit işletmeler karşısındaki konumunu güçlendirir."

Alman demir sanayiindeki "karma", yani birleşmiş işletmeler üzerine özel bir çalışma yapmış olan Alman burjuva iktisatçısı Heymann şöyle diyor: "'Basit' işletmeler yüksek malzeme fiyatları ile düşük mamul madde fiyatları arasında eziliyorlar..." Ortaya şu tablo çıkıyor:

> "Geriye, bir yanda kendi kömür sendikası içinde sımsıkı örgütlenmiş milyonlarca ton üretim kapasiteli büyük kömür şirketleri, öte yanda bunlarla sıkı bir bağ içinde büyük çelik fabrikaları ve onların çelik sendikası kalmıştır. Yılda 400.000 ton çelik üreten, buna uygun olarak mamul üretim yanında kapsamlı kömür, demir ve yüksek fırın işletme-

lerine sahip, işletme kolonilerinde barınan 10.000 işçi çalıştıran, hatta kısmen kendilerine ait demiryolları ve limanları olan bu dev işletmeler, Alman çelik sanayiinin bugünkü tipik örnekleridir. Ve yoğunlaşma gittikçe artmaktadır. İşletmeler sürekli büyüyor; aynı ya da farklı türdeki gittikçe daha çok işletme, yarım düzine büyük Berlin bankasınca desteklenen ve yönetilen dev işletmelerde birleşiyor. Karl Marx'ın yoğunlaşma teorisinin doğruluğu, maden sanayii için, bu sanayiin en azından gümrükler ve nakliye tarifeleriyle korunduğu bizim gibi bir ülke açısından doğruluğu apaçık kanıtlanmıştır. Alman maden sanayii kamulaştırma için olgunlaşmıştır."

İstisnai olarak dürüst bir burjuva iktisatçısı bu sonuca varmak zorunda kalmıştır. Heymann'ın, sanayiin yüksek gümrük tarifeleriyle korunmasını dikkate alarak Almanya'ya özel bir konum verdiği belirtilmelidir. Fakat bu durum, yoğunlaşmayı ve karteller, sendikalar vs. gibi tekelci işveren birliklerinin oluşumunu ancak hızlandırabilirdi. Serbest ticaretin yurdu olan İngiltere'de de yoğunlaşmanın, biraz daha geç ve belki de başka bir biçimde de olsa *hakeza* tekele yol açtığını saptamak çok önemlidir. Profesör Hermann Levy, Büyük Britanya'nın ekonomik gelişmesiyle ilgili verilere dayanarak yazdığı "Tekeller, Karteller ve Tröstler" adlı özel araştırmasında şöyle diyor:

"Büyük Britanya'da tekelci eğilimi bağrında taşıyan şey, işletmelerin ve kapasitelerinin büyüklüğüdür. Bu, bir yandan, işletme başına büyük sermaye yatırımlarının, yoğunlaşma hareketi bir kez başladı mı, yeni girişimlerin büyük miktarda sermaye temin etmesini gerektirdiği ve böylece ortaya çıkmalarını zorlaştırdığı için böyledir. Ayrıca (ki bize göre asıl önemli nokta budur) yoğunlaşmanın doğurduğu dev işletmelere ayak uydurmak isteyen her yeni işletme, öyle bir üretim fazlasını temsil etmektedir ki, bunları ancak ya muazzam bir talep artışı sonucunda kârla satabilir, ya da fiyatları derhal, tekelci birlikler için olduğu kadar kendisi için de rantabl olmayan bir seviyeye çekecektir." Koruyucu gümrüklerin kartellerin kuruluşunu kolaylaştırdığı başka ülkelerden farklı olarak İngiltere'de tekelci işveren birlikleri, karteller ve tröstler kural olarak ancak, rekabet halindeki bellibaşlı işletmelerin sa-

> yısı "en çok birkaç düzine" olduğu zaman ortaya çıkmaktadır... "Yoğunlaşma hareketinin büyük sanayideki tekelci örgütlenmeye etkisi, bütün bir ekonomi alanı için, burada son derece açık biçimde görülmektedir."

Yarım yüz yıl önce Marx "Kapital"ini yazdığında, iktisatçıların çoğuna serbest rekabet bir "doğa yasası" gibi görünüyordu. Resmi bilim, kapitalizmin teorik ve tarihsel bir tahlilini yaparak, serbest rekabetin üretimin yoğunlaşmasına yol açtığını, bunun ise gelişmenin belli bir aşamasında tekele götürdüğünü kanıtlayan Marx'ın yapıtını örtbas etmeye çalıştı. Bugün tekel bir olgu haline gelmiştir. Tekelin tekil görüntülerini anlattıkları dağlar kadar kitaplar yazan iktisatçılar, bu arada hep bir ağızdan "Marksizmin çürütüldüğü"nü ilan etmeye devam ediyorlar. Ne var ki, bir İngiliz atasözünün dediği gibi, gerçekler inatçıdır, ve istesek de istemesek de onları hesaba katmak zorundayız. Olgular, kapitalist ülkeler arasında örneğin koruyuculuk ya da serbest ticaret gibi hususlarda görülen farkların, tekellerin biçimi ya da ortaya çıkış zamanıyla ilgili önemsiz bazı değişiklikler arzettiğini gösteriyor; oysa üretimin yoğunlaşmasının sonucu olarak tekellerin doğması, bugünkü gelişme aşamasında kapitalizmin genel temel bir yasasıdır.

Avrupa için, yeni kapitalizmin eskisinin yerini ***kesin olarak*** aldığı tarih tam olarak saptanabilir: 20. yüzyılın başı. Tekelin ortaya çıkışının tarihi üzerine en son derleme yapıtlardan birinde şunları okuyoruz:

> "1860'tan önceki dönemde kapitalist tekellerin tekil örnekleri görülür; bugün artık iyice tanıdığımız biçimlerin başlangıçlarını buralarda bulmak mümkün; fakat bütün bunlar kesinlikle tarih öncesidir. Modern tekellerin asıl başlangıcı en erken altmışlı yıllardadır. Gelişmelerinin ilk önemli dönemi, yetmişli yıllardaki uluslararası bunalımla başlar ve doksanlı yılların başlangıcına kadar sürer... Avrupa açısından değerlendirildiğinde, serbest rekabet altmışlı ve yetmişli yıllarda doruğuna ulaşır. İngiltere eski tarz kapitalist örgütlenmesinin kuruluşunu o zaman tamamlar. Almanya'da ise el zanaatları ve ev sanayiine karşı güçlü bir saldırıya geçer, kendi varoluş biçimlerini yaratmaya başlar... Bü-

yük dönüşüm, 1873 çöküşüyle, daha doğrusu, bu çöküşü izleyen, seksenli yılların başında güç farkedilir bir kesintiyle, 1889 dolaylarında görülen son derece şiddetli fakat kısa bir 'boom' (yükselme) dönemiyle Avrupa ekonomik tarihinin 22 yılını alan bunalımla başlar... 1889/90 yıllarındaki kısa yükselme döneminde konjonktürden yararlanmak için büyük ölçüde kartel sistemine başvuruldu. Düşüncesizce uygulanan politika, fiyatların hızla ve çok şiddetli biçimde yükselmesine yol açtı; belki de fiyatlar aksi halde bu kadar hızlı ve şiddetli biçimde yükselmeyecekti. O nedenle neredeyse bütün bu birlikler acı bir biçimde 'çöküşün mezarlığı'nda sonlandılar. Bunu beş yıllık kötü bir iş ve düşük fiyatlar dönemi izledi, fakat sanayide egemen olan artık aynı ruh hali değildi. Çöküş artık doğal bir şey olarak görülmüyor, yeni elverişli bir konjonktürü önceleyen bir ara olarak değerlendiriliyordu.

Böylece kartel oluşumu ikinci dönemine girdi. Eskiden geçici görüntüler olan kartellet, ekonomik hayatın temelleri haline geliyor. Birbiri ardına alanları, ama öncelikle de hammadde sanayiini ele geçiriyorlar. Daha doksanlı yılların başında, daha sonra kömür sendikasına da örnek oluşturacak olan kok sendikasının örgütlenmesinde, önemli ölçüde hâlâ aşılamayan bir birlik tekniği keşfedildi. Yüzyılın sonundaki büyük yükselme ve 1900–1903 bunalımı, en azından madencilik ve demir sanayiinde ilk kez kartellerin işareti altında gelişmiştir. Ve bu durum o sıralarda yeni bir şey olarak görülürken, bugün artık ekonomik hayatın büyük bölümlerinin düzenli şekilde serbest rekabet dışında tutulması kamuoyunca doğal bir şey olarak değerlendiriliyor."

Buna göre tekellerin tarihinin en önemli sonuçları şöyledir: 1) 1860–1870: Serbest rekabetin gelişmesinde en yüksek nokta; tekeller belli belirsiz embriyonlar halindedir. 2) 1873 bunalımından sonra karteller önemli ölçüde gelişiyor; fakat hâlâ istisnai ve kalıcı değil geçici olgular durumundadır. 3) 19. yüzyılın sonunda görülen yükselme ve 1900–1903 bunalımı: Karteller bütün ekonomik hayatın temeli haline geliyorlar. Kapitalizm emperyalizme dönüşmüştür.

Karteller satış koşulları, ödeme vadeleri vs. üzerine anlaşmalar yapıyorlar. Pazarları aralarında bölüşüyorlar. Üretilecek ürünlerin miktarını saptıyor, fiyatını belirliyorlar. Kârları çeşitli işletmeler arasında bölüştürüyorlar vs.

Almanya'daki kartel sayısı 1896'da yaklaşık 250 olarak; 1905 yılında ise 12.000 işletmeyi içine alan 385 kartel olarak tahmin edilmekteydi. Ne var ki bu rakamların gerçek duruma göre düşük olduğu herkesçe kabul edilmektedir. 1907 işletme sayımının yukarıda aktarılan verilerinden, en büyük 12.000 işletmenin, toplam buhar ve elektrik gücünün yarısından fazlasını kullandığı anlaşılıyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde tröstlerin sayısı 1900'de 185, 1907'de 250 olarak tahmin edilmişti. Amerikan istatistikleri bütün sanayi girişimlerini kişilere, özel firmalara ve şirketlere ait olanlar olarak ayırır. 1904 yılında bütün işletmelerin yüzde 23,6'sı ve 1909'da yüzde 25,9'u, yani bütün işletmelerin dörtte birinden fazlası şirketlere aitti. Bu işletmelerde toplam işçi sayısının 1904'te yüzde 70,6'sı ve 1909'da yüzde 75,6'sı (toplam sayının dörtte üçü) çalışmaktaydı; üretimleri ise 10,9 milyar ve 16,3 milyar dolar, yani toplam üretimin yüzde 73,3 ve yüzde 79'u tutarındaydı.

Karteller ve tröstler, çoğu durumda bir sanayi kolundaki toplam üretimin onda yedisi ya da sekizini ellerinde toplamaktadır: Ren–Vestfalya Kömür Sendikası, kuruluş yılı olan 1893'te bölgedeki toplam kömür üretiminin yüzde 86,7'sini, 1910 yılında ise yüzde 95,4'ünü elinde tutmaktaydı. Bu biçimde oluşan tekel çok yüksek kârlar sağlar ve dev teknik üretim birimlerinin kurulmasına yol açar. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ünlü petrol tröstü (Standard Oil Company) 1900'de kurulmuştu.

> "Resmi sermayesi 150 milyon dolardır, 100 milyon dolarlık adi hisse senedi, 106 milyonluk imtiyazlı hisse senedi çıkarmıştır. Bu sonunculara 1900–1907 yılları arasında ödenen temettü oranları şöyledir: yüzde 48, 48, 45, 44, 36, 40, 40, 40, toplam 367 milyon dolar. 1882'den 1907 sonuna kadar elde edilen 889 milyon dolar net kârdan 606 milyon dolar temettü dağıtılmış, geriye kalan kısım ise yedek akçe olarak ayrılmıştır." 1907'de United States Steel Corporation'ın (çelik tröstü) bütün işletmelerinde çalıştırılanların sayısı 210.180'den az değildi... (Alman maden sanayiinin en önemli işletmesi olan Gelsenkirchen Maden Şirketinde 1908'de 46.048 kişi çalışıyordu)."

Çelik tröstü daha 1902'de 9 milyon ton çelik üretiyordu. Bu tröstün üretimi Birleşik Devletler'deki toplam çelik üretiminin 1901'de yüzde 66,3'ünü, 1908'de yüzde 56,1'ini buluyordu; aynı yıllarda tröstün maden üretimi sırasıyla yüzde 43,9 ve yüzde 46,3'tü.

Tröstlerin denetimi için kurulan Hükümet Komisyonu'nun bir raporunda şöyle denmektedir:

> "Tröstün rakipleri karşısındaki üstünlüğü, işletmelerinin büyüklüğünden ve mükemmel teknik donanımından ileri gelmektedir. Tütün tröstü kurulduğundan bu yana, el emeğinin yerini en geniş oranda makinenin alması için çaba göstermektedir. Bunun için tütünün işlenmesiyle ilgili bütün patentleri satın almış ve büyük paralar harcamıştır. Patentlerin birçoğu başlangıçta işe yaramamış, daha sonra tröstün mühendisleri tarafından geliştirilmiştir. 1906 sonunda sadece patent satın alma işleriyle uğraşmak üzere iki şube daha kurulmuştur. Aynı amaçla tröst, kendi gereksinimi için dökümhaneler, makine atölyeleri, tamirhaneler kurmuştur. Bu kuruluşlardan Brooklyn'de bulunan birinde ortalama 300 işçi çalışmaktadır; burada sigara, puro, enfiye yapımıyla, ambalaj ve kutular için gerekli parlak kağıtlarla ilgili buluşlar denenmekte ve gerektiğinde geliştirilmektedir."

> "Yukarıda sözünü ettiğimiz tröstün dışındaki tröstler de, görevleri yeni imalat yöntemleri bulmak ve teknik yenilikleri denemek olan geliştirme mühendisleri çalıştırmaktadır. Çelik tröstü, bir işletmenin teknik seviyesini yükseltecek ya da maliyet fiyatlarını düşürecek buluşlar için mühendislerine ve işçilerine yüksek primler ödemektedir."

Alman büyük sanayiinde de, örneğin yirmi yıl içinde dev ölçülerde gelişen kimya sanayiinde, teknik yetkinleşme benzer biçimde örgütlenmiştir. Üretimin yoğunlaşması bu sanayide daha 1908 yılında kendi tarzlarında tekel niteliğine yaklaşan başlıca iki "grup" doğurdu. İlkönceleri bu gruplar, her biri 20–21 milyon mark sermayeli iki çift büyük fabrikanın "ikili ittifakı" idiler: bir yanda Höchst am Main'daki eski adıyla Meister, Lucius & Brüning, yeni adıyla Höchst Boya Fabrikaları ve Frankfurt am Main'daki Leopold Cassella & Co.; öte yanda Ludwigshafen am Rhein'daki Baden Anilin ve Soda Fabrikası ve El-

berfeld'de eski adıyla Friedrich Bayer Co. Boya Fabrikaları. Bu gruplardan biri 1905'te, öteki 1908'de, her biri başka bir büyük fabrikayla anlaşma yaptı; böylece her biri 40–50 milyon sermayeli iki "üçlü ittifak" ortaya çıktı, ve bu "ittifaklar" arasında fiyatlar vs. üzerine "yakınlaşmalar", "sözleşmeler" başladı.

Rekabet tekele dönüşüyor. Bunun sonucu, üretimin toplumsallaşmasında dev bir ilerlemedir. Özellikle teknik buluşlar ve yetkinleştirmeler süreci de toplumsallaşmaktadır.

Bu durum, birbirini tanımayan ve bilinmeyen bir pazar için üretim yapan dağınık patronların o eski rekabetinden çok farklıdır. Yoğunlaşma şimdiden öyle ilerlemiştir ki, herhangi bir ülkedeki ya da birçok ülkedeki, hatta, daha sonra göreceğimiz gibi, bütün dünyadaki hammadde kaynaklarının (örneğin demir cevheri rezervlerinin) yaklaşık bir hesabını yapmak mümkün olmaktadır. Mesele sadece hesap yapmakla kalmıyor, aynı zamanda bütün bu kaynaklar dev tekeller tarafından ele geçiriliyor ve bir elde toplanıyor. Pazarın tahmini bir hesabı yapıldıktan sonra bu pazar birlikler arasında yapılan sözleşmelerle "paylaşılır". Kalifiye işgüçleri tekelleştirilir, en iyi mühendisler işe alınır, ulaşım araçları ele geçirilir — Amerika'da demiryolları, Avrupa ve Amerika'da denizcilik işletmeleri. Kapitalizm, emperyalizm aşamasında, üretimin en kapsamlı toplumsallaşmasının eşiğine götürmekte, kapitalistleri deyim yerindeyse bilinç ve iradeleri dışında, tam serbest rekabetten tam toplumsallaşmaya geçişi temsil eden yeni bir toplumsal düzene çekmektedir. Üretim toplumsallaşıyor, fakat mülk edinme özel kalmaya devam ediyor. Toplumsal üretim araçları küçük bir azınlığın mülkiyetinde kalıyor. Şeklen kabul edilen serbest rekabetin genel çerçevesi varlığını sürdürüyor ve bir avuç tekelcinin halkın geri kalan kısmı üzerindeki baskısı yüz kez daha ağır, daha hissedilir ve daha dayanılmaz hale geliyor.

Alman iktisatçısı Kestner, kartellerle, kartel dışında kalan girişimciler arasındaki mücadelenin incelenmesine özel bir kitap ayırmıştır.

Kestner'in yapıtının adı "Örgütlenme Zorunluluğu"dur, oysa kapitalizmi aklamamak için, tekelci birliklere boyun eğme zorunluluğundan söz etmeliydi. Tekelci birliklerin "örgütlenme" için günümüzdeki modern, uygar mücadelede başvurdukları yöntemlerin listesine şöyle bir göz atmak yararlı olacaktır: 1) hammadde engellemesi ("... kartele katılmaya zorlamanın en önemli yöntemlerden biri"); 2) "ittifaklar" yoluyla işgücü engellemesi (yani kapitalistlerle işçi örgütleri arasında işçilerin sadece kartelleşmiş işletmelerde çalışabilecekleri yönünde anlaşmalar yapılması); 3) sevkiyatın engellenmesi; 4) sürümün engellenmesi; 5) alıcıların tekelci maddelerle, yani yalnızca kartelleşmiş firmalarla iş ilişkilerine girmeye izin veren anlaşmalarla bağlanması; 6) tekel dışı işletmeleri yıkmak için planlı biçimde fiyat düşürme; malları belirli bir süre maliyet fiyatlarının altında satmak için milyonlarca para harcanmaktadır (benzinde fiyatlar 40 marktan 20 marka, yani neredeyse yarı yarıya düşürülmüştü!); 7) kredi engellemesi; 8) boykot.

Burada söz konusu olan artık küçük ve büyük işletmeler, teknik olarak geri ve ileri işletmeler arasındaki rekabet mücadelesi değildir. Tekele, onun baskısına ve zorbalığına boyun eğmek istemeyenler tekelciler tarafından boğulmaktadır. Bu süreç bir burjuva iktisatçısının bilincinde şöyle yansımaktadır:

> "Salt iktisadi faaliyet içinde de —diye yazıyor Kestner— eski anlamıyla ticari faaliyetten örgütlü-spekülatif faaliyete bir kayma başlar. Artık en çok ilerleyen, teknik ve ticari deneyimleriyle müşterilerin gereksinimlerini en iyi şekilde anlayan, gizli bir talebi keşfedip etkili biçimde uyandırmayı beceren tüccar değil, tek tek girişimler arasındaki ve bunların bankalarla ilişki olanaklarını ve örgütsel gelişmeyi önceden hesaplayabilen ya da sezebilen bir spekülatif deha(?!)dır."

İnsanların konuştuğu dile çevrildiğinde bu şu anlama gelir: Kapitalizmin gelişmesi öyle bir noktaya varmıştır ki, meta üretimi hâlâ "egemenliğini" korumakla ve ekonomik yaşamın temeli sayılmakla birlikte, aslında sarsılmıştır ve esas kârlar mali dolaplar çeviren "deha"lara akmaktadır. Bu dolapların ve düzenbazlıkların temeli, üretimin

toplumsallaşmasında aranmalıdır, ne var ki insanlığın bu toplumsallaşmaya kadar ulaşan muazzam ilerlemesi ... spekülatörlerin işine yaramaktadır. Daha ileride "bu nedenle" kapitalist emperyalizmin küçük-burjuva gerici eleştirisinin nasıl "serbest", "barışçıl", "dürüst" rekabete ***geri dönmeyi*** düşlediğini göreceğiz.

> "Kartel etkisinin sonucu olarak fiyatların sürekli yükselmesi —diyor Kestner— şimdiye kadar sadece önemli üretim araçlarında, özellikle kömür, demir ve potasta görülmüş, buna karşılık mamul maddelerde buna asla sürekli olarak rastlanmamıştır. Bununla bağıntılı kârlılık artışı da aynı şekilde üretim araçları sanayii ile sınırlı kalmıştır. Bu gözlemi şu şekilde genişletmek gerekir ki, hammadde sanayii, imalat sanayiinin aleyhine olarak kartellerin kurulmasıyla sadece gelir ve kârlılık açısından yarar sağlamakla kalmamış, aynı zamanda onun üzerinde serbest rekabet döneminde tanınmayan bir ***egemenlik ilişkisi*** kurmuştur."

Altını çizdiğimiz sözcük, burjuva iktisatçıların öylesine isteksizce ve ender durumda kabule yanaştıkları, başta Karl Kautsky olmak üzere oportünizmin günümüzdeki savunucularının gayretle geçiştirmeye çalıştıkları sorunun özünü açığa çıkarıyor. Egemenlik ilişkisi ve buna bağlı zor — "kapitalizmdeki en son gelişme" için tipik olan budur, herşeye kadir iktisadi tekellerin oluşmasıyla kaçınılmaz olarak ortaya çıkması gereken ve gerçekten de çıkan budur.

Kartellerin faaliyetine ilişkin bir örnek daha. Hammadde kaynaklarının tamamını ya da en önemlilerini ele geçirmenin mümkün olduğu yerlerde kartellerin oluşumu ve tekellerin kurulması özellikle kolay olmaktadır. Ancak hammadde kaynaklarını ele geçirmenin imkansız olduğu sanayi dallarında tekellerin ortaya çıkmayacağını düşünmek yanlış olur. Çimento sanayii hammaddesini her yerde bulabilir. Fakat bu sanayi de Almanya'da tam anlamıyla kartelleşmiştir. Fabrikalar bölgesel sendikalarda toplanmıştır; örneğin Güney Almanya'da, Ren–Vestfalya'da vs.; tekel fiyatları saptanmıştır: maliyet fiyatı 180 mark olan bir vagon çimento 230–280 marktır! İşletmeler yüzde 12–16 temettü

öder; ancak çağdaş spekülasyon "deha"larının temettü olarak dağıtılanlar dışında, büyük miktarda kazancı ceplerine indirmeyi bildikleri unutulmamalıdır. Böylesine kârlı bir sanayide rekabeti ortadan kaldırmak için tekelciler bir sürü hileye bile başvururlar: sanayiin durumunun kötü olduğu üzerine yalan haberler yayılır; gazetelerde anonim ilanlar yayınlanır: "Sermayedarlar yeni çimento fabrikalarına katılma hususunda ısrarla uyarılır." Nihayet tekel dışı girişimcilerin fabrikaları 60.000, 80.000, 150.000 mark "tazminat" ödenerek satın alınır. Tekel her yerde, "mütevazı" tazminat ödemekten, rakiplerine karşı Amerikan usulü dinamit kullanmaya kadar her türlü yola başvurarak kendisine yol açar.

Krizlerin karteller aracılığıyla ortadan kaldırılacağı düşüncesi, kapitalizmi ne pahasına olursa olsun aklamak isteyen burjuva iktisatçıların uydurduğu bir masaldır. Tersine, ***bazı*** sanayi kollarında ortaya çıkan tekel, bir bütün olarak ***tüm*** kapitalist üretime özgü olan onun kaotik karakterini güçlendirir ve şiddetlendirir. Bir bütün olarak kapitalizm için karakteristik olan tarımın gelişmesiyle sanayiin gelişmesi arasındaki oransızlık daha da artar. "Büyük Alman bankalarının sanayi ile ilişkisi" üzerine en iyi yapıtlardan birinin yazarı olan Jeidels'in de kabul ettiği gibi, ***ağır*** sanayi denen en kartelleşmiş sanayiin, özellikle kömür ve demir sanayiinin ayrıcalıklı durumu, diğer sanayi dallarında "plansızlığın artması"na yol açar.

> "Bir ulusal ekonomi ne kadar gelişmiş olursa —diye yazıyor, kapitalizmin kayıtsız savunucularından biri olan Liefmann— o kadar çok riskli girişimlere ya da yabancı girişimlere, gelişmek için uzun zamana ihtiyaç duyan ya da sadece yerel önem taşıyan girişimlere yönelir."

Risk artışı son tahlilde, çerçevesini aşan, yurtdışına yönelen vs. sermayenin olağanüstü artışına bağlıdır. Aynı zamanda giderek daha hızlı gelişen teknik, ulusal ekonominin çeşitli alanları arasında daha büyük bir oransızlığa, daha büyük karışıklığa ve krize yol açar. O nedenle aynı Liefmann şunu kabul etmek zorunda kalmıştır:

> "Öyle görünüyor ki, insanlığı yakın gelecekte, teknik alanda ulusal ekonominin örgütlenmesine de etkide bulunacak büyük devrimler beklemektedir..." (elektrik, havacılık) "Temel ekonomik değişimlerin gündemde olduğu böylesi dönemlerde kural olarak güçlü bir spekülasyon gelişir."

Öte yandan bunalımlar —her türlü bunalım, çoğunlukla ekonomik nitelikli bunalımlar, ama sadece bunlar değil— yoğunlaşma ve tekel eğilimini olağanüstü ölçüde artırır. Modern tekellerin tarihinde, bilindiği gibi, bir dönüm noktası anlamına gelen 1900 bunalımının anlam ve önemi üzerine Jeidels'in son derece öğretici değerlendirmelerini okuyalım:

> "1900 bunalımı, temel sanayi kollarındaki dev işletmelerin yanında, bugünkü kavramlara göre eskimiş birçok organizasyon, yükselme dalgasıyla birlikte yükselen 'basit' (yani birleşmemiş) işletmeler de buldu. Birleşmiş dev işletmeleri kısmen hiç etkilemeyen, kısmen de çok kısa bir süre için etkileyen fiyat düşüşü ve talepteki gerileme, bu 'basit' işletmeleri büyük sıkıntıya soktu. Böylece *son* bunalım, daha öncekilerden, bir ayıklanmaya yol açmış olsa da, dönemin teknik düzeyi nedeniyle, bu ayıklamanın bunalımdan başarıyla çıkmış işletmelere tekelleşme olanağı sağlamadığı eski 1873 bunalımına kıyasla, çok daha başka ölçüde bir endüstriyel yoğunlaşmaya yol açtı. Karmaşık teknikleri, her yana dal budak salmış örgütleri, güçlü sermayeleriyle büyük demir ve elektrik sanayiinde, daha küçük ölçüde makine sanayiinde, bazı metalurji kollarında, ulaşım ve öteki alanlarda vs. böyle sürekli bir tekel vardır."

Tekel, "kapitalizmdeki gelişmenin en son aşaması"nın son sözüdür. Fakat bankaların rolünü dikkate almazsak, modern tekellerin gerçek gücü ve önemine ilişkin bilgilerimiz son derece eksik ve yetersiz kalacaktır.

II— BANKALAR VE YENİ ROLLERİ

Bankaların ilk ve temel faaliyeti, ödemelerde aracılık etmektir. Bununla bağıntılı olarak bankalar, atıl para sermayeyi faal sermayeye,

yani kâr sağlayan sermayeye dönüştürürler, her çeşit para gelirlerini toplayarak, bunları kapitalist sınıfın emrine verirler.

Bankacılık geliştiği ve az sayıda kuruluşun elinde yoğunlaştığı ölçüde, bankalar mütevazı aracılar olmaktan çıkıp, bütün kapitalistlerin ve küçük girişimcilerin bütün para sermayelerini ve belli bir ülkenin ya da birçok ülkenin üretim araçlarını ve hammadde kaynaklarının büyük kısmını ellerinde tutan güçlü tekelcilere dönüşürler. Çok sayıda mütevazı aracının böyle bir avuç tekelciye dönüşmesi, kapitalizmin kapitalist emperyalizme dönüşmesinin temel süreçlerinden birini oluşturur; o nedenle öncelikle bankacılıktaki yoğunlaşma üzerinde durmak zorundayız.

1907/1908'de bir milyon marktan fazla sermayeli anonim Alman bankalarındaki mevduat toplamı 7 milyar mark tutuyordu; bu mevduat 1912/13'te 9,8 milyar marka ulaştı. Bu, beş yıllık süre içinde yüzde 40'lık artış demektir; bu 2,8 milyar artıştan 2,75 milyarı, her biri 10 milyon marktan fazla sermayeli 57 banka arasında bölüşülmüştü. Mevduatın büyük ve küçük bankalar arasında dağılışı şöyleydi:

Mevduat Yüzdeleri

Yıllar	9 büyük Berlin bankasında	Sermayesi 10 milyon markı aşan diğer 48 bankada	Sermayesi 1-10 milyon mark arasında olan 115 bankada	Sermayesi 1 milyon marktan az olan küçük bankalarda
	%	%	%	%
1907-1908	47	32,5	16,5	4
1912-1913	49	36	12	3

Küçük bankalar, içlerinden sadece dokuzunun mevduat toplamının yarısını elinde bulunduran büyük bankalar tarafından geriletilmiştir. Üstelik burada birçok şey, örneğin bir dizi küçük bankanın fiilen büyük bankaların şubeleri haline gelmeleri vs. gözardı edilmiştir. Bundan daha sonra söz edeceğiz.[1]

1913 sonlarında Schulze-Gaevernitz, 9 büyük Berlin bankasında yaklaşık 10 milyar mark tutarındaki toplam mevduatın 5,1 milyar markının yabancı paralar olduğunu tahmin etmektedir. Sadece mevduat toplamı değil, toplam banka sermayesiyle ilgili olarak aynı yazar şöyle diyor:

> "1909 sonunda 9 büyük Berlin bankası, ***kendilerine bağlı kuruluşlarla birlikte*** 11,276 milyar mark, yani toplam Alman banka sermayesinin yaklaşık yüzde 83'ünü idare etmekteydi. ***Kendisine bağlı bankalarla birlikte*** 3 milyar markı idare eden Deutsche Bank, Prusya Demiryolları İdaresi'nin yanında Eski Dünya'nın en büyük ve en ademi merkezileşmiş sermaye birikimidir."

"Bağlı" bankalara özellikle dikkat çektik, çünkü modern kapitalist yoğunlaşmanın en önemli özelliklerinden biri budur. Büyük işletmeler, özellikle de bankalar, küçük işletmeleri sadece yutmakla kalmazlar, onların sermayelerine "iştirak" ederek, hisse senetlerini satın alarak ya da değiştirerek, bir borçlanma ilişkisi sistemi oluşturarak vs. onları kendilerine "bağlarlar", kendilerine tabi kılarlar, kendi "grupları", konsernleri —teknik deyimi budur— içine sokarlar. Profesör Liefmann, modern "iştirak ve finansman şirketleri" üzerine 500 sayfa kadar tutan büyük bir "yapıt" kaleme almıştır, fakat ne yazık ki kitabının birçok açıdan işlenmemiş malzemelerine son derece değersiz "teorik" değerlendirmeler eklemiştir. Bu "iştirakler" sisteminin yoğunlaşma bakımından hangi sonuçlara yol açtığını, en iyi şekilde, kendisi de bankacı olan Rießer'in büyük bankalar üzerine yapıtı göstermektedir. Ancak onun verilerine geçmeden önce "iştirak" sistemine somut bir örnek vermek istiyoruz.

Deutsche Bank "grubu", büyük banka gruplarının en büyüğü değilse, en büyüklerinden birisidir. Bu gruptaki bütün bankaları birbirine bağlayan en önemli bağları dikkate almak için, birinci, ikinci, üçüncü derece "iştirakleri" ya da aynı şey demek olan birinci, ikinci, üçüncü

derece bağımlılığı (küçük bankaların Deutsche Bank'a olan bağımlılığı) birbirinden ayırmak gerekir. Bu durumda şu tablo elde edilir:

Deutsche Bank'ın iştiraki	1. derecede bağımlılık	2. derecede bağımlılık	3. derecede bağımlılık
Sürekli	17 bankada	9'u 34 bankaya iştirak eder	4'ü 7 bankaya iştirak eder
Belirsiz süreli	5 bankada	—	—
Değişen ilgilerle	8 bankada	5'i 14 bankaya iştirak eder	2'si 2 bankaya iştirak eder
Toplam	30 bankada	14'ü 48 bankaya iştirak eder	6'sı 9 bankaya iştirak eder

Deutsche Bank'a "değişen ilgilerle" tabi olan "birinci derecede bağımlı" 8 banka arasında 3 yabancı banka vardır: bir Avusturya (Wiener Bankverein) ve iki Rus (Sibirya Ticaret Bankası ve Rus Dış Ticaret Bankası). Deutsche Bank grubuna doğrudan ve dolaylı olarak tamamen ve kısmen 87 banka dahildir ve grubun asıl ve mevduat sermayesi toplamı 2–3 milyar marktır.

Böyle bir grubun başında bulunan ve kendinden pek geri kalmayan yarım düzine başka bankayla, örneğin devlet borçları gibi özellikle büyük ve kârlı mali operasyonlar için anlaşmalara giren böyle bir bankanın, salt "aracı rolü"nü çoktan aştığı ve bir avuç tekelcinin örgütü haline geldiği açıktır.

Bankacılıktaki yoğunlaşmanın, Almanya'da 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında nasıl büyük bir hızla gerçekleştiği, Rießer'in buraya özetleyerek aldığımız aşağıdaki verilerinden görülmektedir:

6 Büyük Berlin Bankası

Yıllar	Almanya'daki şubeleri	Almanya içindeki kambiyo büroları	Anonim Alman bankalarındaki sürekli iştirakleri	Kurumlar toplamı
1895	16	14	1	2
1900	21	40	8	80
1911	104	276	63	450

Bütün ülkeyi baştan başa saran, bütün sermayeleri ve gelirleri merkezileştiren ve binlerce dağınık işletmeyi tek bir kapitalist ulusal ekonomiye ve nihayet kapitalist dünya ekonomisine dönüştüren sıkı bir kanallar ağının ne büyük bir hızla oluştuğunu görüyoruz. Günümüz burjuva politik ekonomisinin temsilcisi olarak Schulze-Gaevernitz'in yukarıdaki alıntıda sözünü ettiği "ademi merkeziyet" kavramı, gerçekte eskiden nispeten "bağımsız" ya da daha doğrusu yerellikle sınırlı ekonomik birimlerin, giderek daha çoğunun, tek bir merkeze tabi olmasından ibarettir. Yani gerçekte ***merkezileşme,*** dev tekellerin rol, önem ve gücünün artması.

Daha eski kapitalist ülkelerde bu "banka ağı" daha da sıkıdır. İngiltere'de (İrlanda dahil) 1910'da bütün banka şubelerinin sayısı 7151 idi. Dört büyük bankadan her birinin 400'den fazla (447–689), diğer dört bankadan her birinin 200'den fazla, on bir bankadan her birinin 100'den fazla şubesi vardı.

Fransa'da üç büyük banka, Crédit Lyonnais, Comptoir National d'Escompte de Paris ve Société Générale, işlemlerini ve şube ağlarını şöyle geliştirmişlerdi:

Yılar	Sömürgelerde ve Taşrada	Paris ve Banliyolarda Şube Sayısı	Toplam	Özel İşletmelerdeki Sermaye Milyon Frank	Yabancı Sermaye (Milyon Frank)
1870	47	17	64	200 (1872 için)	427
1890	192	66	258	265	1245
1909	1033	196	1229	887	4363

Rießer, modern büyük bankanın "bağlantıları"nın niteliğini göstermek için Almanya ve dünyanın en büyük bankalarından biri olan Disconto-Gesellschaft'ın (sermayesi 1914'te 300 milyon markı buluyordu) gönderdiği ve aldığı mektupların sayısını aktarıyor:

Yıl	Gelen	Giden
1852	6135	6292
1870	85800	87512
1900	533102	626043

Paris'in büyük bankası Crédit Lyonnais'nin cari hesap sayısı 1875'de 28.535 iken 1912'de 633.539'a yükselmiştir.

Bu basit rakamlar sermaye yoğunlaşması ve iş cirosundaki artışla bankaların öneminin nasıl kökten değiştiğini ayrıntılı ve uzun değerlendirmelerden daha iyi göstermektedir. Tek tek kapitalistler birleşerek bir tek kolektif kapitalist meydana getiriyorlar. Belirli kapitalistlerin cari hesaplarını tutmakla bankalar, görünürde sadece teknik ve yardımcı bir işlem yapmaktadırlar. Fakat bu faaliyet muazzam boyutlara vardığı zaman, bir avuç tekelcinin, —banka bağlantıları, cari hesaplar ve başka mali işlemler sayesinde— önce tek tek kapitalistlerin durumlarını ***tam olarak öğrenme,*** sonra da ***kontrol*** etme, kredileri azaltıp çoğaltarak ya da kredi alımını zorlaştırıp kolaylaştırarak onları etkileme ve nihayet yazgılarını ***tamamen belirleme,*** kârlarını belirleme, onları sermayeden yoksun bırakma ya da onlara sermayelerini hızla ve büyük ölçüde artırma olanağı verme imkânına kavuşarak bütün kapitalist toplumun ticari ve endüstriyel faaliyetlerini kendisine bağlı kıldığı anlaşılmaktadır.

Biraz önce Berlin'deki Disconto-Gesellschaft'ın sermayesinin 300 milyon mark olduğunu belirtmiştik. Disconto-Gesellschaft'ın sermayesindeki bu artış, en büyük iki Berlin bankasının, Deutsche Bank ile Disconto-Gesellschaft'ın arasındaki hegemonya mücadelesinde özel bir bahisti.

1870'de daha yeni kurulmuş olan Deutsche Bank'ın sermayesi sadece 15 milyon marktı, buna karşılık Disconto-Gesellschaft'ın sermayesi 30 milyondu. 1908'de Deutsche Bank'ın sermayesi 200 milyon, Disconto-Gesellschaft'ın 170 milyondu. 1914'te Deutsche Bank sermayesini 250 milyona yükseltti, Disconto-Gesellschaft ise birinci sınıf bir büyük banka olan A. Schaaffhausenscher Bankverein ile birleşerek sermayesini 300 milyona yükseltti. Elbette bu hegemonya mücadelesi iki banka arasında gittikçe daha sık ve daha sürekli birtakım "anlaşmalar"la birlikte yürüyecekti. Olayların gösterdiği bu gelişme seyri, ekonomik sorunları son derece ılımlı ve düzen yanlısı burjuva reformculuk anlayışının hiçbir zaman dışına çıkmayan bir anlayışla değerlendiren bankacılık uzmanlarını bile şu sonuçları çıkarmak zorunda bırakmıştır:

> "Diğer bankalar da aynı yolu izleyecek ... —diye yazıyor Alman dergisi 'Die Bank', Disconto Gesellschaft'ın sermayesini 300 milyon marka yükseltmesi hususunda— ve bugün Almanya'yı ekonomik olarak yöneten 300 kişi zamanla 50'ye, 25'e düşecek, hatta daha da azalacaktır. En son yoğunlaşma hareketinin sadece bankacılıkla sınırlı kalacağı da beklenmemelidir. Bankalar arasındaki daha sıkı ilişkiler, bu bankaların patronluklarını yaptıkları sanayi topluluklarını da doğal olarak yakınlaştıracaktır ... ve günün birinde uyandığımızda şaşkınlıkla gözlerimizi ovuşturacağız: Yanımızda bir sürü tröst, önümüzde özel tekellerin yerine devlet tekellerini geçirme zorunluluğu. Bununla birlikte aslında olayları, ***hisse senetleriyle*** biraz hızlandırılmış kendi serbest seyrine bırakmış olmaktan başka bir suç bulamayacağız kendimizde."

İşte burjuva biliminin daha az dürüst olma, ağaçlardan ormanın görünmemesi için meselenin özünü gizlemesiyle ayrıldığı burjuva gazeteciliğinin çaresizliğine tipik bir örnek. Yoğunlaşmanın sonuçları karşısında "gözlerini ovuşturmak", kapitalist "toplum"u ("biz"i) ya da kapitalist Almanya'nın hükümetini suçlamak, tıpkı Amerikan tröstlerinden korkan ve "teknik ve ekonomik ilerlemeyi tröstler kadar aceleye getirmeyen" Alman kartellerini "tercih eden" Alman "kartel uzmanı" Tschierschky gibi, hisse senedi işlemlerinin yoğunlaşmayı "hızlandıracağı"ndan korkmak — bu çaresizlik değil mi?

Ama gerçek gerçektir. Tröstlerin değil "sadece" kartellerin bulunduğu Almanya, buna rağmen sayıları 300'ü aşmayan büyük sermaye kodamanı tarafından ***yönetilmektedir*** ve bu sayı gittikçe azalmaktadır. Her halükârda, bütün kapitalist ülkelerde, bankacılık yasaları ne olursa olsun, bankaların sermaye yoğunlaşması ve tekellerin oluşması sürecini muazzam ölçüde hızlandırdığı ve güçlendirdiği açıktır.

Marx, yarım yüz yıl önce "Kapital"de, bankalar sayesinde "genel bir muhasebe ve üretim araçlarının toplumsal basamaklara dağıtılmasının biçimi verilmiştir, ama sadece biçimi" diyordu ("Das Kapital", Cilt III, 2, s. 146). Banka sermayesinin artışı, büyük bankaların şube ve ajans sayılarının artması, cari hesaplarının çoğalmasına ilişkin yukarıda verdiğimiz rakamlar, bize, ***tüm*** kapitalistler sınıfının "genel muhasebesi"ni somut olarak göstermektedir; hatta sadece kapitalistlerin değil, çünkü bankalar —geçici de olsa— gerek küçük girişimcilerin, gerekse de memurların ve işçilerin çok küçük bir üst kesiminin de her türlü para gelirlerini toplamaktadır. Şeklen değerlendirildiğinde, "üretim araçlarının genel dağılımı" modern bankaların gelişmesinden ***doğar*** — sayıları Fransa'da 3–6, Almanya'da 6–8 kadar olan bu en büyük bankalar, milyarları tasarruf hakkına sahiptir. Fakat ***içerik*** itibariyle bu "üretim araçlarının genel dağılımı" hiçbir şekilde "genel" değil, tersine özeldir, yani büyük sermayenin —ilk planda da en büyük, tekelci sermayenin—, halk yığınlarının zar zor karnını doyurduğu, tarımsal gelişmenin endüstriyel gelişmeden onmaz biçimde geri kaldığı ve sanayi alanında "ağır sanayi"nin diğer sanayi kollarını haraca kestiği koşullar altında faaliyet gösteren tekelci sermayenin çıkarlarına göre işlemektedir.

Tasarruf sandıkları ve postaneler kapitalist ekonominin toplumsallaşmasında bankalarla rekabet etmeye başlıyorlar, çünkü bankalardan daha "ademi merkeziyetçi" kurumlar oldukları için, daha çok alanı, ücra bölgeleri ve daha geniş halk kesimlerini etkisi altına almaktadırlar. Aşağıya bir Amerikan komisyonunun bankalar ve tasarruf sandıklarındaki mevduatın gelişmesi üzerine karşılaştırmalı verileri alınmıştır:

Mevduat (milyar mark)

	İngiltere		Fransa		Almanya		
Yıllar	Bankalar	Tasarruf sandıkları	Bankalar	Tasarruf sandıkları	Bankalar	Tasarruf sandıkları	Kredi koop.
1880	8,5	1,6	—	1,0	0,5	2,6	0,4
1888	12,5	2,1	1,5	2,2	1,1	4,5	0,4
1908	23,2	4,2	3,7	4,2	7,1 1907	13,9 1907	2,2 1906-07

Mevduata yüzde 4 ve 4,25 ödeyen tasarruf sandıkları, sermayelerine "kârlı" plasmanlar aramak, poliçe, ipotek vs. işlemlerine girmek zorunda kalmaktadır. Bankalarla tasarruf sandıkları arasındaki sınırlar "giderek silinmekte"dir. Örneğin Bochum ve Erfurt Ticaret Odaları, örneğin senet iskonto etmek gibi "salt" banka işlemi sayılan işlemlerin tasarruf sandıkları tarafından yapılmasının "yasaklanması" ve postaneler tarafından yerine getirilen "banka işlemlerinin" sınırlandırılmasını talep ediyorlar. Banka kodamanları, devlet tekelinin hiç beklenmedik biçimde işe sızmasından korkar görünüyorlar. Ne var ki bu korku elbette aynı dairenin iki yöneticisi arasındaki rekabetin çerçevesini aşmamaktadır. Çünkü bir yandan tasarruf sandıklarının milyarları son tahlilde banka sermayesinin ***aynı*** kodamanlarının emrindedir; öte yandan, kapitalist toplumda devlet tekeli, aslında, şu ya da bu sanayi alanındaki iflas sınırına gelmiş milyonerlerin gelirlerini yükseltmek ve güvence altına almak için kullanılan bir araçtan başka bir şey ifade etmez.

Serbest rekabetin egemen olduğu eski kapitalizmin yerini, tekellerin egemen olduğu yeni kapitalizmin alması, ifadesini, başka şeylerin yanı sıra borsanın öneminin azalmasında bulmaktadır.

> "Borsa —diye okuyoruz 'Die Bank' dergisinde— eskiden, bankaların emisyonlarını henüz müşterileri arasında plase edemediği zamanlarda sahip olduğu o vazgeçilmez değişim aracısı niteliğini uzun süreden beri yitirmiş bulunuyor."

> "Her banka bir borsadır özdeyişi, banka ne kadar büyük ve bankacılıktaki yoğunlaşma ne kadar güçlüyse o kadar gerçeklik kazanmış olur."

> Borsa bir zamanlar, 70'li yıllarda gençlik taşkınlığı içinde (1873 yılında yaşanan borsa krizi ve kuruluş skandallarına vs. "ince" bir ima) hisse senediyle oynama şansını kullanarak Almanya'nın sanayileşme çağını açmıştı, bugün ise bankalar ve sanayi bu işi 'kendi başlarına yapabilecek' güçteler. Büyük bankalarımızın borsa üzerindeki egemenlikleri ... tamamen örgütlü Alman sanayi devletinin ifadesinden başka bir şey değildir. Böylece kendiliğinden işleyen ekonomik yasalar alanı daralıp, bankalar tarafından bilinçli düzenleme alanı önemli ölçüde genişlediğinde, ulusal ekonomi konusunda birkaç yöneticiye düşen sorumluluk payı muazzam oranda artmış olacaktır."

Bu sözlerin sahibi, Alman emperyalizminin savunucusu, bütün ülkelerin emperyalistlerinin gözünde otorite olan Alman profesör Schulze-Gaevernitz, sadece "önemsiz" bir şeyi, bankalar tarafından gerçekleştirilen bu "bilinçli düzenleme"nin, aslında, halk yığınlarının "tam olarak örgütlü" bir avuç tekelci tarafından soyulması demek olduğunu gizlemeye çalışmaktadır. Zaten bir burjuva profesörünün görevi de bütün mekanizmayı açığa çıkarmak ve banka tekelcilerinin bütün entrikalarını teşhir etmek değil, onları gizlemektir.

Daha büyük bir otorite sahibi bankacı ve iktisatçı Rießer de aynı şeyi yapıyor: Yadsınamaz gerçekleri birtakım safsatalarla geçiştiriyor!

> "Böylece, borsa bütün ekonomi ve menkul kıymetlerin dolaşımı için vazgeçilmez olma niteliğini; yani sadece en doğru ölçek olma özelliğini değil, aynı zamanda kendine yönelen bütün ekonomik hareketlerin neredeyse otomatik olarak işleyen düzenleyicisi denebilecek özelliğini de yitirmektedir..."

Başka bir deyişle: Eski kapitalizm, serbest rekabetçi kapitalizm, mutlak zorunlu düzenleyicisi borsa ile birlikte yok olmaktadır. Bir geçiş sürecinin belirtilerini taşıyan, serbest rekabet ve tekel karışımı yeni bir kapitalizm onun yerini alıyor. Elbette şu soru ortaya çıkıyor: Bugünkü kapitalizm neye "yöneliyor"? Ne var ki burjuva bilginleri bu soruyu sormaktan korkuyorlar.

> "Otuz yıl önce, serbest rekabetçi girişimciler 'işçilerin' el emeği dışında kalan ekonomik çalışmanın onda dokuzunu gerçekleştirirlerdi. Bugün ise bu iktisadi kafa emeğinin onda dokuzunu memurlar yerine getirmektedir. Bu gelişmenin başını bankalar çekmektedir."

Schulze-Gaevernitz'in bu itirafı, bir kez daha, bugünkü kapitalizmin, emperyalist aşamadaki kapitalizmin geçişinin neye doğru yöneldiği sorusunu akla getiriyor.

Yoğunlaşma süreci sonucunda bütün kapitalist ekonominin en başında yer alan az sayıda banka arasında, doğal olarak, birbirleriyle tekelci anlaşmalar yapma, bir ***banka tröstü*** kurma yönünde daha güçlü bir çaba geçerli olacaktır. Amerika'da dokuz değil, en büyük ***iki*** banka konserni, Rockefeller ve Morgan'ın bankaları, 11 milyar marklık bir sermayeye hükmetmektedirler. Almanya'da, yukarıda belirttiğimiz Schaaffhausen Bankverein'ın Disconto-Gesellschaft tarafından emilmesi olayı, borsanın önde gelen yayın organlarından "Frankfurter Zeitung"'u şu yorumu yapmaya sevketti:

> "Yoğunlaşma hareketinin ilerlemesiyle büyük kredi talep edilebilecek çevre sürekli daralmaktadır, öyle ki, büyük sanayiin birkaç banka konsernine bağımlılığı artmaktadır. Sanayi ile maliye arasındaki içsel bağlar nedeniyle banka sermayesine muhtaç sanayi şirketlerinin hareket özgürlükleri daralır. O nedenle büyük sanayi, bankaların artan tröstleşme eğilimini karmaşık duygularla değerlendirmektedir; gerçekten de bazı büyük banka konsernleri arasında rekabeti sınırlama amacı taşıyan belirli sözleşmelere gidildiği gözlemlenmiştir."

Bankacılığın gelişiminde son söz her zaman tekeldir.

Bankalarla sanayi arasındaki içsel bağa gelince, bankaların yeni rolü belki de en açık biçimde burada görülmektedir. Bir banka herhangi bir girişimcinin senedini iskonto ettiği, ona bir cari hesap vs. açtığında, tek tek bakıldığında, bu işlemler o girişimcinin bağımsızlığına zarar vermez, ve banka da bu durumda mütevazı bir aracı rolünün dışına çıkmış olmayacaktır. Ne var ki bu işlemler çoğalıp yerleşik bir durum kazandığında, banka elinde muazzam miktarda sermaye "topladığında", bir işletmenin cari hesabının tutulması, bankaya, bu müşterinin ekonomik durumu hakkında her zaman daha geniş ve daha açık bilgi edinme olanağı sağladığında —ki olan budur—, o sanayi kapitalisti giderek daha büyük ölçüde bankaya bağımlı olmaya başlar.

Aynı zamanda bankaların en büyük sanayi ve ticari işletmelerle, deyim yerindeyse bir çeşit kişisel birliği, bu ikisinin, hisse senetleri, banka müdürlerinin ticaret ve sanayi işletmelerinin denetim (ya da yönetim) kurullarına girmesi (ya da tersi) yoluyla bir kaynaşması gerçekleşir. Alman iktisatçısı Jeidels bu tür bir sermaye ve işletme yoğunlaşmasına ilişkin eksiksiz veriler derlemiştir. En büyük altı Berlin bankası, müdürleri aracılığıyla ***344*** sanayi şirketinde; ayrıca kendi denetim kurulu üyeleriyle ***407*** başka sanayi şirketinde, yani toplam ***751*** şirkette temsil ediliyordu. ***289*** şirkette, ya denetim kurulunda iki üyeleri vardı, ya da başkanlık onlardaydı. Bu ticaret ve sanayi şirketleri arasında çeşitli sanayi kollarını buluyoruz: sigorta, ulaştırma, lokantalar, tiyatro, tatbiki sanatlar vs. Öte yandan 1910'da aynı altı bankanın denetim kurullarında 51 büyük sanayici bulunuyordu; bunlar arasında Krupp'un bir müdürü, Hapag'ın (Hamburg–Amerika Hattı) bir yöneticisi vs. vardı. Bu altı bankadan her biri, yüzlerce sanayi şirketinin (bu şirketlerin sayısı 281 ile 419 arasında değişiyordu) çıkardığı hisse senetleri ve tahvillere katılmışlardı.

Bankalarla sanayicilerin "kişisel birliği", bunlarla hükümet arasındaki "kişisel birlik"le tamamlanıyordu. Jeidels şunları yazıyor:

> "Denetim kurullarındaki sandalyeler ünlü kişilere ve devlet makamlarıyla ilişkileri önemli ölçüde kolaylaştırabilecek(!!) eski memurlara kolayca sunulmaktadır..."

Büyük bir bankanın denetim kurulunda genellikle "bir parlamento üyesine ya da Berlin Belediyesi'nden bir üyeye rastlanır." Büyük kapitalist tekellerin oluşması ve gelişmesi "doğal" ve "doğal olmayan" yollardan büyük bir hızla sürüyor. Modern kapitalist toplumun birkaç finans kralı arasında sistematik bir şekilde bir çeşit işbölümü ortaya çıkıyor:

> "(Bankaların yönetim kurullarına vs. giren) bazı büyük sanayicilerin faaliyet alanlarındaki bu genişleme ve taşradaki banka müdürlerinin belli sanayi alanlarıyla sınırlandırılmasına paralel olarak, büyük banka-

ların yöneticileri belli alanlarda uzmanlaşmaktadır. Bu uzmanlaşma genelde ancak sadece büyük bankalarda, özelde de sanayiyle yaygın ilişkiler kurulduğunda olanaklı olabilir. Bu işbölümü iki yönde oluşur: bir yanda bir bütün olarak sanayiyle ilişki, özel bir alan olarak müdürlerden birine verilir; ve öte yandan her müdür ayrı işletmelerin, ya da üretimleri ve çıkarları birbirine bağlı işletmelerin kontrolünü denetim kurulu üyesi olarak üstlenir. "(Kapitalizm şimdiden tek tek işletmeleri denetleyen örgütlü bir ***denetim*** olarak olgunlaşmıştır!) "Bunlardan birinin uzmanlığı ülke sanayii, bazen sadece Batı Almanya sanayii" (Batı Almanya endüstriyel olarak en gelişmiş bölgedir) "alanında, bazılarının uzmanlığı yabancı devletler ve yabancı sanayi ile ilişkiler, personel işleri ve borsa vs. alanındadır. Ayrıca genellikle her banka müdürü, yönetim kurulu üyesi olarak söz söyleme yetkisinin bulunduğu özel bir bölge ya da sanayi koluyla görevlendirilir; örneğin biri ağırlıklı olarak elektrik şirketlerinin, bir başkası kimya fabrikalarının, bira ve şeker fabrikalarının denetim kurullarında çalışır; bir diğeri sadece az sayıda kıyıda kalmış sanayi işletmelerinde, buna karşılık çok sayıda sigorta şirketi gibi gayri-endüstriyel şirketlerin denetim kurullarında görev yapar... Büyük bankalarda, bu bankaların faaliyetinin hacmi ve çok yönlülüğü arttıkça, yöneticiler arasında, onları salt bankacılığın az çok üzerine çıkarmayı, sanayinin farklı sorunları ve dallarını ilgilendiren özel sorunlar üzerinde daha yetkin karar verme durumuna getirmeyi, bankanın endüstriyel etki alanında daha faal olmasını amaçlayan işbölümünün de arttığı kesindir. Bu banka sistemi, sanayi işlerinden anlayanları, özellikle demiryolları, madencilik vs. hizmetlerinde çalışmış devlet memurlarını, kendi denetim kurullarına ya da kendisine bağlı bankaların denetim kurullarına seçme çabasıyla tamamlanmaktadır."

Çok küçük bazı farklarla aynı türden kurumları Fransız bankacılığında da görüyoruz. Örneğin en büyük üç Fransız bankasından biri olan Crédit Lyonnais özel bir "Mali Araştırmalar Bürosu" (Service des etudes financieres) kurmuştur; burada elliden fazla mühendis, istatistikçi, iktisatçı, hukukçu vs. görev yapmaktadır. Bu büronun yıllık giderleri altı–yedi yüz bin frank kadardır. Bu büro kendi içinde altı bölüme ayrılır: biri sanayi işletmeleri hakkında özel bilgiler toplamakla görevlidir, ikincisi genel istatistikleri inceler, üçüncüsü demiryolu ve deniz ulaştır-

ma şirketlerini inceler, dördüncüsü kıymetli evrak, beşincisi mali raporlarla ilgilenir vs.

Sonuç, bir yandan giderek daha büyük bir kaynaşma, ya da N. İ. Buharin'in isabetli ifadesiyle banka sermayesinin sanayi sermayesiyle içiçe geçmesi, öte yandan bankaların gerçekten "evrensel nitelikli" kuruluşlar haline gelmesidir. Bu meseleleri en ayrıntılı biçimde incelemiş olan Jeidels'in bu konu üzerine formülasyonlarını buraya aktarmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz:

> "Sanayi ilişkilerinin bütünlüğü içinde değerlendirilmesi sonucunda, ortaya sanayi için faaliyet gösteren mali kurumların ***evrensel niteliği*** çıkar: Öteki banka biçimlerinin tersine ve literatürde ileri sürülen, bankaların ayaklarının altından toprağın kaymasını önlemek için bir alanda ya da sanayi kolunda uzmanlaşmaları gerektiği düşüncesinin tersine, büyük bankalar sanayi şirketleriyle ilişkilerini yer ve üretim türü bakımından mümkün olduğunca çok yönlü biçimlendirmeye, farklı bölgelerde ve farklı sanayi dallarında, bu kurumların tarihsel gelişmeleri sonucunda ortaya çıkmış sermaye dağılımı eşitsizliğini ortadan kaldırmaya çalışıyorlar... Sanayiyle ilişkileri genelleştirme bir eğilim, bu ilişkileri sürekli ve yoğun hale getirme bir başka eğilimdir; her iki eğilim, altı büyük bankada, tam olmasa bile önemli ölçüde aynı derecede gerçekleştirilmiştir."

Sanayi ve ticaret çevrelerinden, sık sık, bankaların "terörizmi" üzerine şikayetler duyuluyor. Büyük bankaların aşağıdaki örnekte görüleceği gibi "kumanda" etmeleri durumunda, bu yakınmalara şaşmamak gerekir. 19 Kasım 1901 tarihinde Berlin D bankalarından biri (Berlin'deki dört büyük bankanın adlarının baş harfi D'dir), Kuzey–Batı Orta Almanya Çimento Sendikası yönetim kuruluna aşağıdaki mektubu yollamıştır:

> "Kurumunuzun bu ayın 18'inde bir gazetede yayınladığı ilandan anlaşıldığına göre, ayın 30'unda yapılacak genel kurul toplantısında, işletmenizde bize uygun düşmeyebilecek değişikliklerle ilgili karar alınması olasılığı vardır. Bu nedenle sizlere açmış bulunduğumuz krediyi işbu mektupla maalesef kesmek zorundayız... Ancak sözü edilen genel kurul

toplantısında bize uygun düşmeyen herhangi bir karar alınmadığı, ayrıca gelecek için bu konuda bize uygun güvenceler verildiği takdirde, yeni bir kredi verilmesi için sizlerle görüşmeye hazır olduğumuzu belirtiriz."

Aslında bu, küçük sermayenin büyük sermayenin baskısından hep aynı yakınmasıdır, ne var ki bu olayda "küçük" kategorisine kocaman bir sendika düşmüştür! Küçük sermaye ile büyük sermaye arasındaki mücadele bu kez yeni, karşılaştırılamayacak kadar yüksek bir gelişme düzeyinde yinelenmektedir. Hiç kuşku yok ki milyarlara hükmeden büyük bankalar, teknik ilerlemeyi, eskisiyle kıyaslanamayacak araçlarla hızlandırabilirler. Örneğin bankalar, teknik araştırmalar için, elbette sonuçlarından sadece bazı "dost" sanayi işletmelerinin yararlandığı özel dernekler kurmuşlardır. Bu dernekler arasında, "Elektrikli Tren Araştırma Derneği", "Bilimsel- Teknik Araştırmalar Merkez Bürosu" sayılabilir.

Ulusal ekonomide yeni koşulların doğmakta olduğunu büyük bankaların yöneticileri de görüyorlar, ama bu koşullar karşısında çaresizler.

"Son yıllarda büyük bankaların yönetim ve denetim kurullarında meydana gelen değişiklikleri gözlemlemiş biri, —diye yazıyor Jeidels— dümenin nasıl yavaş yavaş büyük bankaların sanayinin genel gelişmesine aktif müdahalesini, büyük bankaların kaçınılmaz ve giderek güncel hale gelen bir görevi olduğunu düşünen insanların eline geçtiğini, bu kişilerle bankaların eski müdürleri arasında iş konusunda, çoğu kez de kişisel konularda nasıl çelişkiler çıktığını kavrayacaktır. Aslında bu sorun, birer kredi kurumu olan bankaların, endüstriyel üretim sürecine müdahale ettikleri zaman bundan zararlı çıkıp çıkmayacakları, kredi aracılığı rolüyle ortak hiçbir yanı olmayan ve bankayı endüstriyel konjonktürün kör etkisine şimdiye kadar olduğundan daha açık kılan bir faaliyet uğruna, sağlam ilkelerin ve güvenceli çıkarların feda edilip edilmeyeceğidir. Eski banka müdürlerinin çoğu bu iddiada bulunurken, yenilerin çoğu sanayinin sorunlarının etkin bir müdahaleyi, modern büyük sanayi ile birlikte büyük bankaları ve bugünkü endüstriyel bankacılığı doğuran zorunluluğa eş bir zorunluluk görüyorlar. İki taraf sadece bir

noktada, büyük bankaların bu yeni faaliyetleri için sağlam ilkelerin ve somut bir hedefin bulunmadığı hususunda birleşmektedir."

Eski kapitalizm zamanını doldurmuştur. Yenisi ise bir geçiş dönemini yaşıyor. Tekel ile serbest rekabeti "uzlaştırmak" için "sağlam ilkeler ve somut bir hedef" bulmaya çalışmak elbette umutsuz bir iştir. Pratisyenlerin itirafları, Schulze-Gaevernitz, Liefmann ve benzeri "teorisyenler" gibi "örgütlü" kapitalizmin savunucularının resmi övgülerinden çok farklıdır.

Büyük bankaların "yeni faaliyetleri"nin kesin olarak yerleşmesi ne zaman olmuştur? Bu önemli soruna Jeidels oldukça açık bir yanıt veriyor:

"Yeni konuları, yeni biçimleri, yeni organlarıyla endüstriyel ilişkiler, yani hem merkeziyetçi hem de ademi merkeziyetçi biçimde örgütlenen büyük bankalar, ulusal ekonominin karakteristik bir olgusu olarak, 90'lı yıllardan önce neredeyse oluşmamıştı; belli bir anlamda bu başlangıç noktasını ta büyük birleşmelerin yaşandığı, ademi merkeziyetçi yeni örgütlenme biçiminin bankaların sanayiye ilişkin politikaları nedeniyle uygulandığı 1897 yılına kadar, hatta belki de, bunalım gerek sanayide gerekse de bankacılıkta yoğunlaşma sürecini büyük ölçüde hızlandırdığı ve şiddetlendirdiği, sanayi ile ilişkiyi büyük bankaların tekeli haline getirerek bazı durumlarda daha sıkı, daha güçlü kıldığı için, daha geç bir tarihe çekebiliriz."

Böylece 20. yüzyıl eski kapitalizmden yeni kapitalizme, genel olarak sermaye egemenliğinin mali sermaye egemenliğine dönüştüğü bir dönüm noktasıdır.

III— MALİ SERMAYE VE MALİ OLİGARŞİ

"Sanayi sermayesinin gittikçe artan bir bölümü —diye yazıyor Hilferding—, onu kullanan sanayicilere ait değildir. Sanayiciler bu sermaye üzerinde, kendilerine karşı sermaye sahiplerini temsil eden banka aracılığıyla tasarrufta bulunmaktadırlar. Öte yandan bankalar da serma-

> yelerinin gittikçe artan bir kısmını sanayide bulundurmak zorundadır. Böylece bankalar gittikçe artan oranda bir sanayi kapitalisti haline gelir. Ben, bu banka sermayesine, yani para sermayeye, bu yolla gerçekte sanayi sermayesine dönüşen sermayeye mali sermaye diyorum." Yani mali sermaye, "bankaların tasarrufundaki ve sanayicilerin kullanımındaki sermayedir."

Bu tanım, çok önemli bir olguya, yani üretim ve sermayedeki yoğunlaşmanın, yoğunlaşma tekele yol açacak ve açmış olduğu ölçüde artmasına işaret etmediği ölçüde eksiktir. Ancak, bir bütün olarak Hilferding'in tüm anlatımında ve özel olarak da, bu tanımı aldığımız bölümden önceki iki bölümde, ***kapitalist tekellerin*** rolü vurgulanmaktadır.

Üretimin yoğunlaşması, bunun sonucu olarak tekeller, sanayi ile bankaların kaynaşması ya da iç içe geçmesi — işte mali sermayenin oluşum tarihi ve bu kavramın içeriği budur.

Şimdi geriye, kapitalist tekellerin "keyfi yönetimi"nin, meta üretimi ve özel mülkiyet rejimi içinde nasıl kaçınılmaz bir şekilde bir mali oligarşi egemenliğine dönüştüğünü açıklamak kalıyor. Belirtmek gerekir ki, Alman —ve sadece Alman değil— burjuva biliminin Rießer, Schulze-Gaevernitz, Liefmann gibi temsilcilerinin istisnasız tümü emperyalizmin ve mali sermayenin savunucularıdır. Bunlar oligarşinin oluşum "mekanizması"nı, yöntemlerini, "caiz" ve "caiz olmayan" gelirlerinin kapsamını, parlamentolarla ilişkilerini vs. açığa çıkarmıyor, tersine bunları gizliyor ve süslüyorlar. Bu "lanetli soruları" tumturaklı, belirsiz laflarla geçiştiriyorlar ve bunu yaparken banka müdürlerinin "sorumluluk duyguları"na seslenerek, Prusyalı memurun "görev duygusu"nu göklere çıkararak, önemsiz şeylerle, tekellerin "denetim" ve "düzenlemeleri"ne ilişkin son derece ciddiyetsiz yasa tasarılarıyla uğraşarak ve örneğin Profesör Liefmann'ın düştüğü şu "bilimsel" tanım gibi teorik yüzeyselliklere başvuruyorlar: "... ***Ticaret, malların toplanması, muhafaza edilmesi ve hizmete sunulmasını amaçlayan bir iş-***

tir..." (Vurgular profesöründür). Buna göre ticaret, mübadeleyi bilmeyen ilkel insanlarda da vardı, sosyalist toplumda da olacaktır!

Ne var ki mali oligarşinin korkunç egemenliğiyle ilgili korkunç gerçekler öylesine göze batmaktadır ki, Amerika, Fransa, Almanya gibi bütün kapitalist ülkelerde ***burjuva*** bakış açısıyla yazılmış olmasına rağmen yine de mali oligarşinin doğruya oldukça yakın ve eleştirel —elbette küçük-burjuva eleştirel— bir tablosunu veren bir yazın türemiş bulunuyor.

Esas dikkatimizi yukarıda sözünü ettiğimiz "iştirakler sistemi"ne vermemiz gerekiyor. Bu konuya ilk dikkat çeken Alman iktisatçısı Heymann, işin özünü şöyle anlatıyor:

> "Yönetici ana şirketi, ana şirket tali şirketleri, onlar da kendilerine bağlı torun şirketleri vs. denetler, öyle ki, fazla büyük olmayan bir sermaye ile üretimin dev alanlarına hükmetmek mümkündür; çünkü denetim için sermayenin yüzde 50'sine sahip olmak yetiyorsa, yöneticinin, şirkete bağlı torun şirketlerin 8 milyonluk sermayesini denetleyebilmesi için 1 milyona sahip olması yeter. Bu birbirine geçme durumu daha da ilerlediğinde, 16 milyonu, 32 milyonu vs. denetleyebilir."

Fakat deneyim, gerçekte, bir anonim şirketin işlerine egemen olmak için hisselerin yüzde 40'ına sahip olmanın yettiğini göstermektedir, çünkü dağınık, küçük hisse sahiplerinin bir kısmının pratikte genel kurul toplantılarına katılma olanağı hiç yoktur vs. Burjuva sofistleri ve oportünist sözümona "sosyal-demokratlar"ın, hisse sahipliğinin "demokratikleşmesi" ile "sermayenin de demokratikleşeceği"ni, küçük üretimin öneminin artacağını beklemeleri (ya da bekliyor görünmeleri), gerçekte sadece, mali oligarşinin gücünü artırmanın yollarından biridir. Zaten bu yüzden, daha ileri, daha eski ve daha "deneyimli" kapitalist ülkelerde yasalar küçük hisselere izin vermektedir. Almanya'da 1000 markın altındaki hisse senetleri yasaktır ve Alman mali kodamanları, yasanın 1 sterlinlik (20 mark) hisse senedi çıkarmaya izin verdiği İngiltere'ye imrenerek bakmaktadırlar. Almanya'nın en büyük sanayicilerinden ve "para kralları"ndan biri olan Siemens, 7 Haziran 1907 tari-

hindeki Reichstag oturumunda, "bir sterlinlik hisse senetlerinin Britanya emperyalizminin temeli olduğunu" açıklamıştı. Bu tüccarın, Rus Marksizminin kurucusu olarak geçinmesine rağmen emperyalizmin tek bir halkın kötü bir niteliği olduğuna inanan belli bir ahlaksız yazardan* daha derin, daha "Marksist" bir emperyalizm anlayışına sahip olduğu görülüyor...

Ancak "iştirakler sistemi" sadece tekelcilerin gücünü muazzam artırmaya hizmet etmez, ayrıca onlara, hiçbir ceza korkusu olmaksızın her türlü karanlık ve kirli işleri yapma, halkı oyuna getirme olanağı sağlar, çünkü resmen, yasalara göre, "ana şirket"in yöneticileri, bu ana şirkete "bağlı" şirketin işlerinden sorumlu değildir, o "bağımsız"dır, ***onun aracılığıyla her türlü*** dolap "çevrilir". İşte Alman "Die Bank" dergisinin Mayıs 1914 tarihli sayısından aldığımız bir örnek:

> "Daha birkaç yıl öncesine kadar Almanya'nın en kârlı işletmelerinden biri olan Kassel'deki Yay Çeliği Anonim Şirketi, yönetimin yanlış önlemleri sonucu öyle bir noktaya geldi ki, dağıttığı temettü oranı birkaç yıl içinde yüzde 15'ten sıfıra düştü. Yönetim kurulu, hissedarların haberi olmaksızın, bağlı şirketlerinden biri olan, itibari sermayesi sadece birkaç yüz bin mark tutarındaki Hassia GmbH şirketine ***6 milyon mark*** avans vermişti. Ana şirketin sermayesinin neredeyse üç katını bulan bu yükümlülük, Hassia şirketinin bilançolarında hiç görünmemekteydi; bu atlatma hukuken gayet legaldi ve Ticaret Kanunu'nu çiğnemediği için iki yıl boyunca sürdürülebilmişti. Bu yanıltıcı bilançoları sorumlu olarak imzalayan denetim kurulu başkanı, o zamanki ve şimdiki Kassel Ticaret Odası Başkanıdır. Hissedarlar Hassia Şirketine verilen bu paradan, çok sonra, bunun başarısız" (yazar bu sözcüğü tırnak içine almalıydı) "olduğu ortaya çıktıktan ve durumu bilenlerin hisselerini satmaları sonucunda Yay Çelik hisseleri yüzde 100 bir düşüş kaydettikten sonra haberdar olabildiler.
>
> ***... Anonim şirketlerde her gün rastlanan bu tipik bilanço cambazlığı,*** anonim şirket yönetimlerinin, genelde bireysel işadamlarından daha kolayca riske girmelerinin nedenini açıklar. Modern bilanço tekni-

* *Plehanov Kastedilmektedir. —**Alm. Red.***

ği, onlara sadece girişilen riskli işleri sıradan hissedarlardan gizleme olanağı tanımakla kalmıyor, aynı zamanda esas çıkar sahiplerine, kendi hisse senetlerini zamanında elden çıkararak, başarısız bir deneyimin sonuçlarından sakınma olanağı da hazırlıyor; oysa bireysel işadamı, yaptığı her şeyin ceremesini kendisi çekmektedir.

Anonim şirketlerin çoğunluğunun bilançoları, belgenin gerçek anlamını belirten alttaki işaretleri okuyabilmek için, önce üstte görünen başka bir yazının *silinmesini* gerektiren ortaçağ palimsestlerini" (palimsest: üzerine yeni bir yazı yazılması için asıl yazımn silindiği parşömen) "akla getirmektedir.

Bir bilançoyu anlaşılmaz hale getirmenin en kolay, dolayısıyla da en çok kullanılan yöntemi, bir işletmenin bağlı şirketler kurulması ya da edinilmesi yoluyla birçok parçaya ayrılmasıdır. Bu sistemin —meşru ve gayri-meşru— amaçlar açısından yararları öylesine açıktır ki, bu sistemi kabul etmeyen büyükçe şirketlere istisna demek gerekir."

Bu sistemi en geniş ölçüde uygulayan büyük tekellerden birine örnek olarak yazar, ünlü "Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft" şirketini (AEG; bundan ileride söz edeceğiz) veriyor. Bu şirketin 1912 yılında ***175 – 200*** şirketin sermayesine iştirak ettiği, hiç kuşkusuz bunlara egemen olduğu ve toplam olarak yaklaşık ***1,5 milyar marklık*** bir nominal sermayeye sahip olduğu tahmin edilmekteydi.

İyiniyetli profesör ve memurların, kapitalizmi savunmak ve şirin göstermek niyetiyle halkın dikkatini başka yöne çekmek için söyledikleri, denetim, bilançoların açıklanması, belli bir bilanço şemasının düzenlenmesi, kontrol makamlarının kurulmasına ilişkin bütün kuralların burada hiçbir anlamı yoktur. Zira özel mülkiyet kutsaldır ve kimsenin hisse senedi almasına, satmasına, değiştirmesine ve rehin vermesine engel olunamaz.

"İştirakler sistemi"nin büyük Rus bankalarında hangi boyutlara vardığını, Rus–Çin Bankası'nda on beş yıl çalışmış ve 1914'te pek açık olmayan "Büyük Bankalar ve Dünya Pazarı" adlı bir kitap yayınlamış bulunan E. Agahd'ın verilerine bakarak yargılayabiliriz. Yazar, büyük

Rus bankalarını başlıca iki gruba ayırıyor: a) "iştirakler sistemi" ile çalışanlar ve b) "bağımsız" olanlar, ne var ki buradaki "bağımsızlık"tan keyfi biçimde sadece *yabancı* bankalardan bağımsızlık anlaşılmaktadır. Yazar ilk grubu da üç alt gruba ayırır: 1. Alman, 2. İngiliz ve 3. Fransız iştirakleri, ve bundan kastı, ilgili ülkenin büyük yabancı bankalarının "iştirakleri" ve egemenlikleridir. Ayrıca yazar banka sermayelerini "üretken" (ticaret ve sanayi) ve "spekülatif" (borsa ve finans işlemleri) diye ikiye ayırıyor; böylece yazar, kendisine uygun küçük-burjuva reformist bakış açısıyla, kapitalizmin varlığı şartlarında birinci tür sermaye yatırımının diğerinden ayrılabileceğini ve ikincisinin tamamen yok edilebileceğini hayal ediyor.

Agahd'ın verileri şunlardır:

Banka Aktifleri (milyon ruble olarak)
(Ekim–Kasım 1913 itibariyle)

Rus Bankaları	Yatırılmış sermaye		
	Üretken	Spekülatif	Toplam
a) "İştirak sistemi" ile			
1. Alman iştirakleri			
4 Banka: Sibirya Ticaret Bankası, Rusya Bankası, Uluslararası Banka, İskonto Bankası	413,7	859,1	1272,6
2. İngiliz iştirakleri			
Rus Tic. ve Sanayi Bankası, Rus–İngiliz Bankası	239,3	169,1	408,4
3. Fransız iştirakleri			
5 Banka: Rus–Asya Bankası, Özel Banka, Azov–Don Bankası, Birlik Bankası, Rus–Fransız Tic. Bankası	711,8	661,2	1373,0
11 Banka	1364,8	1689,4	3054,2

Rus Bankaları

b) Bağımsız Rus Bankaları

8 Banka:			
Moskova Ticaret Bankası			
Volga–Kama Tic. Bankası			
I. W. Junker & Co. AŞ			
St. Petersburg Tic. Bankası			
(eski Wawelberg)			
Moskova Bankası			
(eski Ryabuşinski)			
İskonto Bankası			
Ticaret Bankası ve			
Özel Banka	504,2	391,1	895,3
Toplam 19 Banka	1869,0	2080,5	3949,5

Bu rakamlara göre, büyük bankaların 4 milyar ruble kadar tutan "aktif" sermayesinin dörtte üçünden fazlası, 3 milyar rubleden fazla bir bölümü, aslında yabancı bankaların, öncelikle de Paris bankalarının (üç ünlü banka: Banque de l'Union Parisienne, Banque de Paris et de Pays-bas, Société Générale), ve Berlin bankalarının (özellikle Deutsche Bank ve Disconto Gesellschaft) tali şirketleri durumunda olan bankalara düşmektedir. İki büyük Rus bankası, "Rus Bankası" (Rus Dış Ticaret Bankası) ve "Uluslararası Banka" (Petrograd Uluslararası Ticaret Bankası) 1906'dan 1912'ye kadar sermayelerini 44 milyon rubleden 98 milyon rubleye, yedeklerini 15 milyon rubleden 39 milyon rubleye yükseltmişlerdir; ve bunlar "dörtte üç oranında Alman sermayesiyle çalışmaktadırlar". Bunlardan birincisi Berlin Deutsche Bank konsernine, ikincisi Berlin Disconto-Gesellschaft'ınkine bağlıdır. Değerli Agahd, hisse çoğunluğunun Berlin bankalarının elinde bulunmasına, bunun da Rus hissedarları güçsüz kılmasına içten içe öfkeleniyor. Oysa sermaye ihraç eden ülkeler elbette işin kaymağını alacaklardır; örneğin Deutsche Bank, Sibirya Ticaret Bankası'nın hisse senetlerini Berlin'de piyasaya

sürdüğünde, bunları bir yıl kendi portföyünde tutup, 100 yerine 193 fiyatla, yani neredeyse iki katı fiyata satmıştır; böylece Hilferding'in "kurucu kârı" dediği 6 milyon rubleye yakın bir kazanç elde etmiştir.[7]

Yazarımız Petersburg'un büyük bankalarının toplam "sermaye gücü"nü 8235 milyon ruble, yaklaşık 8,25 milyar olarak tahmin ediyor ve "iştirakleri", daha doğrusu yabancı bankaların egemenlik derecesini şöyle oranlıyor: Fransız bankaları — yüzde 55, İngiliz bankaları — yüzde 10, Alman bankaları — yüzde 35. Yazarımızın hesabına göre bu 8235 milyon rublelik işletme sermayesinin 3687 milyonu, yani yüzde 40'ından fazlası Produgol (kömür sendikası), Prodameto (demir sendikası) ve petrol, metal ve çimento sanayii sendikalarına düşmektedir. Böylece kapitalist tekellerin kurulmasıyla bağıntılı olarak bankaların sanayi sermayesiyle kaynaşması Rusya'da da büyük ilerlemeler kaydetmiştir.

Birkaç elde toplanmış ve fiilen tekelci olan mali sermaye, şirket kuruluşlarından, emisyondan, devlet borçlarından vs. çok büyük ve gittikçe artan kârlar elde etmekte ve bütün toplumu tekelciler yararına haraca keserek finans oligarşisinin egemenliğini sağlamlaştırmaktadır. İşte Amerikan tröstlerinin işlerini nasıl "yürüttüklerine" dair bir örnek (bu örnek Hilferding tarafından verilmiştir): 1887 yılında Havemeyer, 15 küçük şirketin kaynaşmasından doğan 6,5 milyon dolar toplam sermayeli şeker tröstünü kurdu. Fakat tröstün sermayesi, Amerikalıların deyimiyle "şişirilerek" 50 milyona yükseltildi. Bu "fazla sermayelendirme"yle gelecekteki tekel kârları amaçlanıyordu; tıpkı Amerika'daki çelik tröstünün, ileride getireceği tekel kârlarını hesaplayarak sürekli yeni demir rezervleri satın alması gibi. Gerçekten de şeker tröstü tekel fiyatı belirledi ve yedi kat "şişirilmiş"[8] sermaye için yüzde 10 oranında, yani ***tröstün kuruluş zamanındaki efektif sermayesi için*** neredeyse ***yüzde 70 oranında kâr sağlayacak*** kadar kazanç elde etti! 1909'da tröstün sermayesi 90 milyon dolardı. Yani 22 yıl içinde sermayesini 10 katından fazlasına çıkarmıştı.

Fransa'da "mali oligarşi"nin egemenliği (Lysis'in 1908'de beşinci baskısı çıkan ünlü kitabının adı "Contre l'oligarchi financière en France"dır — Fransa'da Mali Oligarşiye Karşı), çok az farklı bir biçim almıştır. En büyük dört banka, kıymetli evrak emisyonunda nispi değil "mutlak" bir "tekel"e sahiptirler. Gerçekten bir "büyük bankalar tröstü" ile karşı karşıyayız. Tekel, emisyonda tekel kârlarını garanti etmektedir. Borçlanma yoluna başvuran bir ülke, genellikle nominal borç miktarının yüzde 90'ından fazlasını almaz; geriye kalan yüzde 10 bankalara ya da başka aracılara akar. Örneğin 400 milyon franklık Rus–Çin istikrazından bankaların elde ettiği kâr yüzde 8'dir; 1904 yılı Rus istikrazında — yüzde 10; yine 1904 yılında 62,5 milyon franklık Fas istikrazından — yüzde 18,75. Gelişmesine küçük tefeci sermayeyle başlayan kapitalizm, bu gelişmeyi muazzam boyutlarda tefeci sermayeyle sona erdirmektedir. "Fransızlar Avrupa'nın tefecileridir" diyor Lysis. Kapitalizmin bu dönüşümü sonucunda ekonomik yaşamın bütün ilişkileri derinden değişiyor. Nüfus artışının durduğu, sanayide, ticarette ve deniz taşımacılığında bir durgunluğun yaşandığı koşullarda "ülke" tefecilikle zenginleşebilir. Sadece sekiz milyon franklık sermayeyi temsil eden elli kişi, 4 bankadaki ***iki milyardan fazla*** para üzerinde tasarrufta bulunabilir. Daha önce gördüğümüz "iştirakler sistemi" aynı sonuca götürmektedir: Fransa'nın en büyük bankalarından biri olan Société Générale, tali şirketi Sucreries et Raffineries (Mısır Şeker Fabrikaları) için 64.000 tahvil çıkarır. Emisyon kuru yüzde 150 olduğu için, banka her mark için 50 fenik kazanır. Bu şirketin temettüleri farazi olarak yükselmiş, "kamu" 90–100 milyon zarar etmiştir; Société Générale'in müdürlerinden biri, Mısır Şeker Fabrikaları'nın yönetim kurulu üyesiydi. Bu durumda Lysis'in şu sonucu çıkarmak zorunda kalmasında şaşılacak bir şey yoktur:

"Fransız cumhuriyeti bir mali monarşidir; mali oligarşinin mutlak egemenliğidir; mali oligarşi hem bu hükümete, hem de basına egemendir."

Mali sermayenin en önemli işlemlerinden biri olan menkul kıymetler emisyonunun olağanüstü yüksek kârlılığı, mali oligarşinin gelişmesi ve sağlamlaşmasında çok önemli bir rol oynar.

"... Ülke içinde, bir yabancı istikrazın plase edilmesine aracılıktan doğan kârlar kadar yüksek çıkar sağlayan bir faaliyet alanı yoktur" — diye yazıyor, Alman dergisi "Die Bank".

"Menkul kıymet emisyonundan daha fazla kâr sağlayan hiçbir bankacılık işlemi yoktur."

"Alman Ekonomist"e göre sanayi hisse senetleri emisyonunda sağlanan "kâr" ortalama olarak şöyledir:

1895: yüzde 38,6	1898: yüzde 67,7
1896: yüzde 36,1	1899: yüzde 66,9
1897: yüzde 66,7	1900: yüzde 55,2

"1891–1900 arasındaki on yılda Alman sanayi senetleri çıkarmaktan bir milyardan fazla para 'kazanılmıştır'".

Sanayinin yükselme dönemlerinde mali sermayenin kârları korkunç artarken, çöküş dönemlerinde küçük ve sağlam olmayan girişimler mahvolur; bu durumda ise büyük bankalar son derece düşük fiyatlarla bunların satın alınmaları ya da "iyileştirilmeleri" ve "yeniden örgütlenmeleri" gibi çok kârlı projelere "iştirak" ederler. Zarar eden işletmelerin "ıslahı"nda hissedarların sermayesi azaltılır, yani kârlar daha küçük sermaye üzerinden dağıtılır ve ona göre hesaplanır. Ya da kârlılık sıfıra düşmüşse, o zaman yeni sermaye işin içine çekilir, eski, değeri düşürülen sermayeyle birleştirilerek yeterli kazanç elde edilir.

"Geçerken belirtelim ki, —diye ekliyor Hilferding— bu 'iyileştirme' ve 'yeniden örgütleme'nin bankalar için ikili bir önemi vardır: birincisi, bunlar kâr getiren işlemlerdir; ikincisi, bu tür zora düşmüş şirketleri bağımlı kılmak için bir fırsattır."

Bir örnek: Dortmund'da Madencilik AŞ "Birliği" 1872 yılında kurulur. Neredeyse 40 milyon marklık hisse senedi çıkarılır, ilk yılda yüzde 12 temettü dağıtılınca, hisselerin fiyatı yüzde 170'e yükselir. Mali sermaye, 28 milyoncuğu kazanarak işin kaymağını alır. Bu şirketin kuruluşunda en önemli rolü, 300 milyon marklık bir sermayeye ulaşmayı başarmış olan büyük Alman bankası Disconto-Gesellschaft oynar. Daha sonra Birlik'in temettüleri sıfıra düşer. Hissedarlar, sermayenin bir bölümünün "gözden çıkarılması"nı, yani tümünü yitirmemek için bir bölümünü yitirmeyi kabul etmek zorunda kalırlar. Ve bir "iyileştirmeler" zincirinin sonucunda Birlik'in hesaplarından 30 yıl içinde 73 milyon marktan fazla bir miktar düşülür. "Bugün bu şirketin kurucu hissedarları Birlik hisselerinin nominal değerinin ancak yüzde 5'ine sahiptir" ve her "iyileştirme" işleminde her zaman "kazanan" bankalar olmuştur.

Hızla büyüyen büyük kentlerin çevresindeki arsa spekülasyonu da mali sermaye için özellikle kârlı bir işlemdir. Banka tekeli burada toprak rantı tekeliyle ve ulaştırma tekelleri ile iç içe geçer, çünkü toprak fiyatlarının yükselmesi ve toprağın parsellenerek büyük kârlarla satılması olanağı vs., özellikle kent merkeziyle rahat ve kolay bir ulaşım bağlantısı kurulmuş olmasına bağlıdır; ve bu ulaşım araçları, iştirakler sistemi ve müdürlük mevkilerinin paylaştırılması yoluyla bankalarla iç içe girmiş olan büyük şirketlerin elindedir. Böylece, özellikle toprak satışları ve ipotekler konusunda özel araştırmalar yapmış "Die Bank" dergisi yazarlarından biri olan L. Eschwege'nin "bataklık" olarak nitelendirdiği durum ortaya çıkar: Banliyölerde çılgın bir toprak spekülasyonu, Berlin'deki Boswau & Knauer firması gibi inşaat şirketlerinin iflası (bu inşaat şirketi, "iştirakler" sistemine göre, gizli, perde arkasında kalan ve olaydan "sadece" 12 milyon mark zararla sıyrılan "son derece sağlam ve saygın" Deutsche Bank aracılığıyla 100 milyon mark toplamıştı), sonra hayali inşaat şirketlerinden ücretlerini alamayan inşaat zanaatkârları ve işçilerinin yıkımı; "dürüst" Berlin polisi ve idarecileriyle imar durumu ve inşaat ruhsatları alabilmek için sahtekârlık anlaşmaları vs.

Avrupalı profesörlerin ve iyi düşünceli yurttaşların, sözünü ederken hınzırca gözlerini döndürdükleri "Amerikan âdetleri", mali sermaye döneminde her ülkenin herhangi bir kentinde kelimenin gerçek anlamında âdet haline gelmiştir.

1914 başlarında Berlin'de bir "ulaştırma tröstü"nden, yani Berlin'deki üç ulaştırma kurumu arasında, metro, tramvay ve omnibüs şirketleri arasında bir "çıkar birliği" kurulmasından söz edilmekteydi.

> "Böyle bir amacın var olduğu, —diye yazıyordu "Die Bank" dergisi— omnibüs şirketi hisselerinin çoğunluğunun diğer iki ulaştırma kurumuna geçtiğinin öğrenilmesinden beri biliniyor... Bu planın yürütücülerinin, ulaşımın tek elden idaresiyle tasarruf sağlamayı umduklarından, bunun bir kısmının sonunda halkın da yararına olabileceğinden kimsenin kuşkusu olmamalı. Fakat sorun, kurulmakta olan ulaştırma tröstünün arkasında, isterlerse tekelleşmiş ulaşımı kendi toprak çıkarlarının hizmetinde kullanabilecek bankaların durmasıyla karışmaktadır. Böyle bir durumun gerçeğe ne kadar yakın olduğunu anlamak için, metro şirketinin kuruluşu sırasında ulaştırma çıkarlarıyla metroyu himaye eden büyük bankanın toprak çıkarlarının işe karışmış olduğunu, hatta bu şirketin kuruluşu için en önemli önkoşullardan birinin oluştuğunu anımsamak yeter. Metronun doğu hattı, hattın nereden geçeceği kesinleşince, bankanın, kendisi ve bazı ortakları için büyük kazanç sağlayacak fiyatlarla Schönhauser Allee İstasyonu toprak şirketine sattığı topraklar üzerinden geçecekti."

Tekel bir kez kurulup milyarları keyfince işletmeye başlayınca, politik yapılanmadan ve başka "ayrıntı"lardan bağımsız olarak, toplumsal yaşamın ***bütün*** alanlarına mutlak bir kaçınılmazlıkla sızar. Alman ekonomi yazını, Fransız Panaması'na[9] ve Amerika'daki politik hayatın satınalınabilirliğine dair açık anıştırmalar yaparken, Prusya memurlarının dürüstlüğü üzerine uşakça övgüler düzmeyi sever. Fakat Alman bankacılığı üzerine burjuva yazınının ***bile,*** salt banka işlemlerinin ele alınmasının çok ötesine geçerek, örneğin hükümet memurlarının giderek daha sık bankalarda görev almaya "yönelmesi" üzerine şunları yazmak zorunda kaldığı bir olgudur:

"Behrenstraße'de sıcak bir koltuk özlemi içinde bulunan bir devlet memuru acaba ne kadar tarafsızdır?" (Deutsche Bank'ın genel merkezi Behrenstraße'dedir.)

"Die Bank" dergisini çıkaran Alfred Lansburgh, 1909 yılında "Bizantinizmin Ekonomik Anlamı" adlı makalede, başka hususların yanı sıra, II. Wilhelm'in Filistin gezisi ve "onun doğrudan sonucu olan Bağdat Demiryolu[10]" üzerine, "'kuşatma'dan, yaptığımız bütün politik hatalardan daha çok sorumlu olan 'Alman girişimciliğinin' bu uğursuz 'standart yapıtı'" üzerine yazmıştı. (Kuşatma ile, Almanya'yı tecrit etme ve Alman düşmanı emperyalist bir ittifakla kuşatma amacı güden VII. Eduard'ın politikası anlatılmak isteniyor). 1911'de aynı derginin yukarıda sözünü ettiğimiz yazarı Eschwege, yayınladığı "Plütokrasi ve Memurlar" adlı bir yazıda, Kartel Sorununu Araştırma Anket Komisyonunun üyesi olarak enerjisiyle öne çıkan ve kısa süre sonra en büyük kartelde —Alman Çelik İşletmeleri Birliği— kazançlı bir görev elde eden Alman hükümet müşaviri Völker'in durumunu da teşhir ediyordu. Kesinlikle tesadüf olmayan benzer olaylar, aynı burjuva yazarını, "anayasa tarafından güvence altına alınmış ekonomik özgürlüğün, daha bugünden ülkenin iş hayatının birçok alanında içi boş bir safsata haline geldiği"ni ve plütokrasinin egemenliği koşullarında "en geniş politik özgürlüğün bile bizi özgür olmayan bireylerden oluşan bir halk haline gelmekten kurtaramayacağı"nı itiraf etmek zorunda bırakmıştır.

Rusya'nın durumuna gelince, bu konuda bir örnek vermekle yetineceğiz: Birkaç yıl önce, Kredi Dairesi Müdürü Davidov'un büyük bir bankada görev almak üzere devlet görevinden ayrılmasına dair haberler bütün gazetelerde çıkmıştı; sözleşme gereğince bankadan birkaç yıl içinde bir milyon rubleyi aşan bir ücret alacaktı. Kredi Dairesi'nin görevi, "bütün devlet kredi kuruluşlarının faaliyetini birleştirmek" ve başkentteki bankalara 800–1000 milyon rubleye varan destekler vermektir.

Sermaye sahipliğini, bu sermayenin üretimde uygulanışından, para sermayeyi sanayi sermayesinden ya da üretken sermayeden, sadece pa-

ra sermayeden elde ettiği gelirle yaşayan rantiyeyi sanayiciden ve sermaye üzerinde doğrudan tasarrufta bulunan kişilerden ayırmak genel olarak kapitalizmin özelliğidir. Emperyalizm, ya da mali sermayenin egemenliği, bu ayrımın muazzam ölçülere ulaştığı kapitalizmin en yüksek aşamasıdır. Mali sermayenin, sermayenin öteki çeşitlerinin tümü üzerindeki üstünlüğü, rantiyenin ve mali oligarşinin üstünlüğü, mali açıdan güçlü birkaç devletin üstünlüğü anlamına gelmektedir. Bu sürecin hangi boyutlarda olduğunu emisyon istatistikleri, yani çeşitli türden menkul kıymetlerin çıkarımına ilişkin veriler göstermektedir.

Uluslararası İstatistik Enstitüsü Bülteni'nde A. Neymarck, tüm dünyada emisyonla ilgili son derece geniş, tam ve kolayca karşılaştırılabilecek veriler vermiştir, bu veriler ekonomi yazınında daha sonra birçok kez parça parça yayınlanmıştır.

İşte onar yıllık dönemler için verilen rakamlar:

Kıymetli Evrak Emisyon Toplamı (milyar frank)	
1871–1880	76,1
1881–1890	64,5
1891–1900	100,4
1901–1910	197,8

70'li yıllarda tüm dünyada emisyon miktarı, özellikle Alman-Fransız savaşı ve bunu izleyen Almanya'da kuruluş dönemi nedeniyle çıkarılan istikraz tahvilleriyle artmıştır. 19. yüzyılın son üç on yılında görülen artış nispeten yavaştır ve ancak 20. yüzyılın ilk on yılı muazzam bir çoğalma, on yıl içinde neredeyse iki kat artış getirmiştir. Demek ki 20. yüzyılın başı sadece daha önce sözünü ettiğimiz tekellerin (kartel, sendika ve tröst) değil, mali sermayenin de gelişmesinde bir dönüm noktasıdır.

Neymarck, 1910'da bütün dünyada çıkarılmış kıymetli evrak toplamını yaklaşık 815 milyar frank olarak tahmin ediyor. İki kez sayılmış olanları çıkardıktan sonra bu rakamı 575–600 milyara indiriyor; (toplam olarak 600 milyar alındığında) bunun ülkeler arasındaki dağılımı şöyledir:

1910'da Kıymetli Evrakların Toplamı (milyar frank)

İngiltere	142	479 (İngiltere–Rusya)
ABD	132	
Fransa	110	
Almanya	95	
Rusya	31	
Avusturya–Macaristan	24	
İtalya	14	
Japonya	12	
Hollanda	12,5	
Belçika	7,5	
İspanya	7,5	
İsviçre	6,25	
Danimarka	3,75	
İsveç, Norveç, Romanya vs.	2,5	
Toplam	600.00	

Bu rakamlardan, her biri 100–150 milyar franklık kıymetli evraka sahip özellikle zengin dört ülkenin ne kadar belirgin biçimde diğerlerinden ayrıldığı derhal göze çarpmaktadır. Bu dört ülkeden ikisi, İngiltere ve Fransa, en eski kapitalist ülkelerdir ve daha sonra göreceğimiz gibi, en fazla sömürgeye sahiplerdir; diğer ikisi, ABD ve Almanya ise, gelişme hızı ve kapitalist tekellerin üretimde yaygınlık derecesi itibariyle en ileri olan ülkelerdir. Bu dört ülke toplam olarak 479 milyar frank, yani dünya mali sermayesinin neredeyse yüzde 80'ine sahiptir. Dünyanın diğer ülkelerinin neredeyse tümü, bu uluslararası banker ülkelere, dünya mali sermayesinin bu dört "direği"ne şu ya da bu biçimde borçlu durumdadır ya da haraç vermektedir.

Mali sermayenin uluslararası bağımlılık ve ilişkiler ağının oluşmasında sermaye ihracının oynadığı rol özellikle incelenmek zorundadır.

IV— SERMAYE İHRACI

Serbest rekabetin tam olarak hüküm sürdüğü eski kapitalizm için tipik olan *meta* ihracıydı. Tekellerin egemen olduğu en yeni kapitalizmde, *sermaye* ihracı tipik hale gelmiştir.

Kapitalizm, işgücünün kendisinin de meta haline geldiği, gelişmesinin en üst aşamasındaki meta üretimidir. Ulusal ve özellikle uluslararası mübadelenin artması, kapitalizmin karakteristik özelliklerinden biridir. Tek tek işletmelerin, sanayi kollarının ve tek tek ülkelerin eşitsiz ve sıçramalı gelişimi kapitalizmde kaçınılmazdır. İngiltere ilk kapitalist ülke idi; 19. yüzyılın ortalarında serbest ticareti uyguladığında, "dünyanın atölyesi" olma, bütün ülkelere hammadde karşılığında mamul madde verme hakkı iddia etmişti. Ne var ki İngiltere 19. yüzyılın son çeyreğinde bu tekel konumunu yitirdi, çünkü "koruyucu gümrükler"le kendilerini güvenceye alan bir dizi başka ülke, bağımsız kapitalist devletler olarak gelişmişti. 20. yüzyılın eşiğinde başka bir tekel türünün oluştuğu görülür: birincisi, bütün gelişmiş kapitalist ülkelerde kapitalistlerin tekelci birlikleri; ikincisi, sermaye birikiminin muazzam boyutlara ulaştığı az sayıdaki zengin ülkenin tekel konumu. Böylece ileri ülkelerde muazzam bir "sermaye fazlası" ortaya çıktı.

Kuşkusuz kapitalizm, bugün her yerde sanayiye göre çok geri kalmış olan tarımı geliştirebilseydi, başdöndürücü teknik ilerlemeye rağmen her yerde yarı aç ve yoksulluk içinde bir yaşam sürdüren halk kitlelerinin yaşam düzeyini yükseltebilseydi, o zaman bir "sermaye fazlası"ndan söz edilemezdi. Kapitalizmin küçük-burjuva eleştirmenlerinin genel olarak "itirazları" da budur. Fakat o zaman kapitalizm kapitalizm olmazdı, çünkü eşitsiz gelişim gibi kitlelerin yarı aç durumları da, bu üretim tarzının özsel, kaçınılmaz koşulları ve öncülleridir. Kapitalizm kapitalizm olarak kaldıkça, sermaye fazlası, halk kitlelerinin yaşam seviyesinin yükseltilmesi için kullanılmaz —bu, kapitalistlerin kârlarında azalma anlamına gelirdi—, kârları artırmak amacıyla dış ülkelere, geri ülkelere ihraç edilir. Bu geri kalmış ülkelerde kâr genelde çok yüksek-

tir, çünkü bu ülkelerde sermaye pek az, toprak nispeten ucuz, ücretler düşük, hammadde ucuzdur. Sermaye ihracı olanağı, bir dizi geri ülkenin çoktan dünya kapitalist dolaşımına girmiş, başlıca demiryolu hatlarının döşenmiş ya da bu işe başlanmış ve endüstriyel gelişimin en temel koşullarının yaratılmış olmasından vs. doğmaktadır. Sermaye ihracı zorunluluğu, bazı ülkelerde kapitalizmin "çok olgunlaşmış" olmasından ve sermayenin (tarımın geriliği ve kitlelerin yoksulluğu nedeniyle) "kârlı" bir faaliyet için hareket alanının olmamasından doğmaktadır.

Aşağıdaki yaklaşık rakamlar, başlıca üç ülkenin yurtdışına yaptıkları yatırımları göstermektedir.

Yabancı ülkelere yatırılmış sermaye
(milyar frank)

Yıl	İngiltere	Fransa	Almanya
1862	3,6	–	–
1872	15	10 (1869)	–
1882	22	15 (1880)	?
1893	42	20 (1890)	?
1902	62	27–37	12,5
1914	75–100	60	44

Bu tablodan sermaye ihracının ancak 20. yüzyıl başında dev boyutlar kazandığını görüyoruz. Savaştan önce başlıca üç ülkenin yabancı ülkelere yaptığı sermaye yatırımı tutarı 175–200 milyar franktı. Yüzde 5 gibi mütevazı bir oranla hesaplandığında, bu sermaye yılda 8–10 milyar frank getirmiştir. Bir avuç zengin ülkenin kapitalist asalaklığı için, dünyanın bir sürü ulus ve ülkesinin emperyalist baskı ve sömürüsü için ne sağlam bir temel!

Dış ülkelere yatırılmış bu sermaye, çeşitli ülkelere nasıl dağılmaktadır, ***nereye*** yatırılmıştır? Bu soruya ancak yaklaşık bir yanıt verilebilir, fakat bu yanıt, modern emperyalizmin genel bazı bağıntı ve karşılıklı ilişkilerini aydınlatmaya elverişlidir:

Çeşitli Kıtalar Arasında Yabancı Sermayenin (yaklaşık) **Dağılımı**
(1910 dolayları – milyar mark)

	İngiltere	Fransa	Almanya	Toplam
Avrupa	4	23	18	45
Amerika	37	4	10	51
Asya, Afrika, Avusturya	29	8	7	44
Toplam	70	35	35	140

İngiltere için başlıca sermaye yatırım alanları, Amerika'da da çok büyük olan (örneğin Kanada) İngiliz sömürgeleridir, Asya'dan vs. söz bile etmiyoruz. Dev boyutlarda sermaye ihracı, burada, emperyalizm için önemlerinden daha sonra söz edeceğimiz dev sömürgelerle sıkı bir bağıntı içindedir. Fransa'da durum farklıdır. Fransa, ihraç ettiği sermayeyi esas olarak Avrupa, öncelikle de Rusya'da (en az 10 milyar frank) yatırmıştır; bunlar sanayi girişimlerine yatırılmış sermayeler değil, ağırlıkla *istikrazlar,* devlet borçlarıdır. Sömürgeci İngiliz emperyalizminden farklı olarak Fransız emperyalizmini tefeci emperyalizm olarak adlandırabiliriz. Almanya'da ise üçüncü bir tür görülür: Almanya'nın sömürgeleri azdır ve ihraç ettiği sermaye de Avrupa ile Amerika arasında eşit ölçülerde dağılır.

Sermaye ihracı, sermayenin ihraç edildiği ülkelerde onu olağanüstü hızlandırarak kapitalist gelişmeyi etkiler. Böylece sermaye ihracı ihracatçı ülkelerdeki gelişmeyi bir parça durdurma eğilimi taşısa da, bunun ancak tüm dünyada kapitalizmin genişlemesi ve derinleşmesi pahasına gerçekleştiği ortadadır.

Sermaye ihraç eden ülkeler, hemen her zaman, nitelikleri mali sermaye ve tekeller döneminin özelliklerine ışık tutan belli "avantajlar"a sahiptir. Berlin'de çıkan "Die Bank", örneğin Ekim 1913'te şunları yazmaktaydı:

> "Kısa bir süreden beri uluslararası sermaye piyasasında, Aristofanes'in kalemine yakışacak bir komedi oynanıyor. İspanya'dan Balkan devletlerine, Rusya'dan Arjantin'e, Brezilya ve Çin'e kadar çok sayıda yabancı devlet, açıktan ya da gizli olarak, bazıları son derece acil olan

> borç talepleriyle büyük para piyasalarına çıkıyorlar. Para piyasalarının durumu hiç parlak olmadığı gibi, politik görünüm de iyi değil. Fakat buna rağmen, komşusunun kendisinden önce davranıp borç talebini karşılayarak, karşılığında elde edilecek hizmetleri güvence altına alacağı korkusuyla, para piyasaları bu yabancı borç isteklerini geri çevirmeyi göze alamıyor. Bu çeşit uluslararası işlerde, borç veren taraf her zaman birtakım çıkarlar elde eder; bu ticari bir ayrıcalık, bir kömür istasyonu, bir liman inşaatı, okkalı bir imtiyaz ya da top siparişi olabilir."

Mali sermaye tekeller dönemini yaratmıştır. Tekeller ise her yere tekelci ilkeleri taşıyorlar: Serbest pazarda rekabetin yerini kârlı bir iş anlaşması yapmak için "ilişkiler"in kullanılması alıyor. Borç verirken alınan paranın bir kısmının, borç veren ülkenin mallarını, özellikle de silah, gemi vs. satın almak için kullanılması koşulunun öne sürülmesi olağandır. Fransa son yirmi yıl içinde (1890–1910) bu yola çok sık başvurmuştur. Sermaye ihracı meta ihracını geliştirmenin bir aracı haline gelmektedir. Özellikle büyük firmalar arasında yapılan bu tür alışverişler öyle bir nitelik almıştır ki, Schilder'in yumuşak bir üslupla ifade ettiği gibi, "rüşveti andırmakta"dır. Almanya'da Krupp, Fransa'da Schneider, İngiltere'de Armstrong, dev bankalar ve hükümetle sıkı ilişkiler içinde bulunan ve borçlanmalarda kolayca "atlanamayacak" türden firmaların tipik örnekleridir.

Rusya'ya borç veren Fransa, 16 Eylül 1905 tarihli ticaret anlaşmasıyla 1917'ye kadar yürürlükte kalacak belli ayrıcalıkları güvence altına alarak ona kazık attı; Japonya ile 19 Ağustos 1911[11] tarihinde imzalanan ticaret anlaşmasında da aynı şey oldu. Avusturya ile Sırbistan arasında, yedi aylık bir kesintiyle 1906'dan 1911'e kadar süren gümrük savaşı,[12] biraz da, Sırbistan'a savaş malzemesi satma konusunda Avusturya ile Fransa arasındaki rekabetten doğmuştu. Ocak 1912'de Paul Deschanel, Fransız Millet Meclisinde, 1908–1911 yılları arasında Fransız firmalarının Sırbistan'a 45 milyon frank tutarında savaş malzemesi sattığını açıklamıştı.

Sao Paulo'daki (Brezilya) Avusturya–Macaristan konsolosunun raporunda şöyle denmektedir:

> "Brezilya demiryollarının yapımı, çoğunlukla Fransız, Belçika, İngiliz ve Alman sermayesiyle gerçekleşiyor; söz konusu ülkeler demir-

yolu yapımıyla ilgili mali işlemlerde, gerekli malzeme siparişlerinin kendilerine verilmesini de sağlıyorlar."

Böylece mali sermaye, sözcüğün tam anlamıyla, ağlarını dünyanın bütün ülkelerine yaymaktadır. Sömürgelerde kurulan bankalar ve bunların şubeleri bu hususta önemli bir rol oynamaktadır. Alman emperyalistleri bu bakımdan özellikle "başarılı" bir noktada bulunan "eski" sömürgeci ülkelere kıskançlıkla bakıyorlar. 1904 yılında İngiltere'nin 2279 şubesi bulunan 50 sömürge bankası vardı (1910'da 5449 şubeli 72 banka); Fransa'nın 136 şubeli 20 bankası, Hollanda'nın 68 şubeli 16 bankası ve Almanya'nın ise "topu topu sadece" 70 şubeli 13 bankası bulunmaktaydı. Amerikan kapitalistleri de, kendi açılarından İngiliz ve Alman kapitalistlerine imrenmektedirler. 1915'te şöyle yakınıyorlardı:

"Güney Amerika'da 5 Alman bankasının 40 şubesi, 5 İngiliz bankasının ise 70 şubesi var..."

İngiltere ve Almanya son 25 yılda Arjantin, Brezilya ve Uruguay'da yaklaşık 4 milyar dolarlık yatırım yapmışlardır ve bunun sonucu olarak bu üç ülkenin toplam ticaretindeki payları yüzde 46'dır.

Sermaye ihraç eden ülkeler, dünyayı sözcüğün mecazi anlamında aralarında paylaşmışlardı. Mali sermaye ise dünyanın ***doğrudan*** paylaşılmasına yol açtı.

V— DÜNYANIN KAPİTALİST BİRLİKLER ARASINDA PAYLAŞILMASI

Kapitalistlerin tekelci birlikleri —karteller, sendikalar, tröstler—, ilgili ülkenin üretimini az çok tamamen ele geçirerek iç pazarı aralarında paylaşırlar. Fakat kapitalizmde iç pazar ayrılmaz biçimde dış pazara bağlıdır. Kapitalizm çoktan dünya pazarını kurmuştur. Ve sermaye ihracı arttığı ve en büyük tekel birliklerinin yabancı ülkeler ve sömürgelerle ilişkileri ve "nüfuz bölgeleri" genişlediği ölçüde, "doğal olarak" aralarında dünya ölçüsünde daha çok anlaşma yapılması, uluslararası kartellerin oluşması gündeme geldi.

Bu, sermaye ve üretimin evrensel yoğunlaşmasında yeni bir aşama, daha öncekilerle karşılaştırılamayacak kadar yüksek bir aşamadır. Bu süper tekelin nasıl oluştuğunu görelim.

Elektrik sanayii, teknikteki en yeni ilerlemeler için, 19. yüzyılın *sonu* ve 20. yüzyılın başında kapitalizm için en tipik örnektir. Bu sanayi özellikle en ileri iki yeni kapitalist ülkede, ABD ve Almanya'da gelişmişti. Almanya'da 1900 bunalımı bu sanayideki yoğunlaşmayı güçlü biçimde etkilemişti. Daha o zaman sanayi ile yeterince içiçe geçmiş olan bankalar, bu bunalım sırasında, nispeten küçük işletmelerin yıkılması ve bunların büyükler tarafından yutulması sürecini büyük ölçüde derinleştirmiş ve hızlandırmıştı.

> "(Bankalar) —diye yazıyor Jeidels— sermayeye en fazla gereksinim duyan işletmelerden ellerini çekerek, önce başdöndürücü bir yükselişe, sonra da kendileriyle sürekli bağları bulunmayan şirketlerin kaçınılmaz yıkımına neden olmaktadır."

Bunun sonucunda yoğunlaşma 1900'den sonra dev adımlarla ilerledi. 1900'den önce elektrik sanayiinde, her biri birçok şirketten (toplam 28) oluşan yedi ya da sekiz "grup" vardı; bunlardan her birinin arkasında da 2–11 banka bulunuyordu. 1908–1912 yılları arasında bu gruplar iki ya da tek bir grupta birleştiler. Bu süreç şöyle gelişti:

Elektrik Sanayiinde Gruplar

(1900)						
Felten & Lahmeyer	Guillaume	Union	AEG	Siemens & Halske	Schuckert & Co.	Bergmann	Kummer 1900'de iflas etti
Felten & Lahmeyer		AEG		Siemens & Halske-Schuckert			
1912		AEG		Siemens & Halske–Schuckert			

(1908'den beri sıkı işbirliği)

Bu yolla gelişmiş olan ünlü AEG (Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft) ("iştirakler sistemi" yoluyla) 175–200 şirkete egemendir ve tasarrufunda yaklaşık ***1,5 milyar*** mark bulunmaktadır. 10'dan fazla devlette doğrudan 34 dış temsilciliği olup, bunların 12'si anonim şirkettir. Daha 1904 yılında Alman elektrik sanayiinin yabancı ülkelerdeki sermaye yatırımları, 62 milyonu Rusya'da olmak üzere 233 milyon mark olarak hesaplanmıştı. Söylemeye gerek yok ki, AEG dev bir "birleşik" işletmedir. Bunlar arasında kablo ve yalıtkan malzemeden otomobil ve uçağa kadar çok çeşitli mallar üreten 16 imalat şirketi vardır.

Ancak Avrupa'daki yoğunlaşma Amerika'daki yoğunlaşma sürecinin de bileşenlerinden biriydi. Bu şöyle oldu:

General Electric Co.

Amerika: Thomson–Houston Co.	Edison Co.
(Avrupa için bir şirket kurar)	Fransız Edison Co.
	(Bir Alman şirketine patentleri devreder)
Almanya: Union Elektrik Şirketi	AEG

Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft (AEG)

Böylece elektro alanında iki "büyük güç" oluştu. "Yeryüzünde en azından bunlardan *tamamen* bağımsız başka elektrik güçleri yoktur", diyor Heinig "Elektrik Tröstünün Yolları" adlı makalesinde. Bu iki tröstün cirosu ve işletmelerinin kapsamına ilişkin aşağıdaki rakamlar, tam olmasa da yaklaşık bir fikir vermektedir:

	Yıllık Ciro (milyon mark)	Çalışan sayısı	Net kâr (milyon mark)
Amerika: GEC (General Electric Co.)	1907: 252	28.000	35,4
	1910: 298	32.000	45,6
Almanya: AEG (Allg. Elektr.-Ges.)	1907: 216	30.700	14,5
	1911: 362	60.800	21,7

Ve 1907'de Amerikan ve Alman tröstü dünyanın paylaşılması üzerine bir anlaşma imzalarlar. Rekabet dışlanır. GEC, Birleşik Devletler ve Kanada'yı "alır"; AEG ise Almanya, Avusturya, Rusya, Hollanda, Danimarka, İsviçre, Türkiye ve Balkanları "elde eder". Özel —elbette gizli— anlaşmalar, yeni sanayi dallarına giren ve "yeni" ve şeklen henüz paylaşılmamış ülkeleri zapteden "bağlı şirketler"i karara bağlar. Buluşlar ve deneyimler karşılıklı aktarılır.

Fiilen tek ve bütün dünyayı kapsayan, milyarlarca sermayeye sahip, dünyanın her köşesinde şubeleri, temsilcilikleri, ajansları, ilişkileri vs. bulunan böyle bir tröste karşı rekabetin ne kadar güç olduğu kendiliğinden anlaşılır. Fakat dünyanın iki güçlü tröst arasında paylaşılmış olması, eşitsiz gelişim, savaşlar, iflaslar vs. sonucunda güçler dengesi değişir değişmez yeniden paylaşımı elbette dışlamaz.

Böyle bir yeniden paylaşım ve bunun için mücadele çabasının öğretici bir örneğini petrol sanayiinde görmekteyiz.

> "Dünya petrol pazarı —diye yazıyordu Jeidels 1905'te— bugün hâlâ esas olarak iki büyük finans grubu arasında paylaşılmıştır: Rockefeller'ın Amerikan Standard Oil Co. ve Bakû'daki Rus petrolüne egemen olan Rothschild ve Nobel. Bu iki grup sıkı bağ içindedir, fakat tekel durumları yıllardan bu yana beş düşman tarafından tehdit edilmektedir...":

1) Amerikan petrol kaynaklarının tükenmekte oluşu; 2) Bakû'daki Mantaşov & Co. firmasının rekabeti; 3) Avusturya'da yeni petrol kuyularının açılması; 4) Romanya'da yeni petrol kuyularının açılması; 5) denizaşırı, özellikle Hollanda sömürgelerindeki petrol kaynakları (son derece zengin şirketler olan Samuel ve Shell, ayrıca bunlar İngiliz sermayesiyle bağlantılıdır). Son üç grup işletme, başta dev Deutsche Bank olmak üzere Alman bankalarıyla ilişki içindedir. Bu bankalar "kendi" üslerine sahip olabilmek için, örneğin Romanya'da petrol sanayiini planlı biçimde ve kendi başlarına desteklemişlerdi. Romanya petrol sa-

nayiinde yabancı sermaye 1907'de 185 milyon frank olarak tahmin edilmekteydi, bunun 74 milyonu Almanya'nındı.

Bunun üzerine, ekonomi yazınında da "dünyanın paylaşılması" uğruna mücadele denen şey başladı. Bir yandan Rockefeller'ın petrol tröstü *herşeyi* ele geçirmek için *bizzat* Hollanda'da kendine bağlı bir şirket kurdu ve baş düşmanı Hollanda–İngiliz Shell tröstüne darbe vurmak amacıyla Hollanda Hindistanı'ndaki petrol kaynaklarını satın aldı. Öte yandan Deutsche Bank ile diğer Berlin bankaları, Romanya'yı kendileri için "sağlama almak" ve Rockefeller'a karşı Rusya ile birleştirmek amacıyla girişimlerde bulundular. Rockefeller çok daha büyük bir sermayeye ve son derece mükemmel örgütlenmiş bir taşıma ve sevkiyat ağına sahipti. Mücadelenin Deutsche Bank'ın aleyhine sonuçlanması kaçınılmazdı ve nitekim 1907'de öyle oldu. Deutsche Bank şu seçenekle karşı karşıya kaldı: Ya milyonlarca zararla "petrol çıkarları"nı tasfiye etmek, ya da boyun eğmek. Son seçenek kabul edildi ve Standard Oil Co. ile Deutsche Bank için son derece elverişsiz bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre Deutsche Bank "Amerikan çıkarlarına karşı herhangi bir girişimde bulunmama" yükümlülüğü altına giriyordu; bununla birlikte Almanya petrolde yasayla bir devlet tekeli uygulaması getirdiğinde, anlaşma hükümsüz kalacaktı.

Ve "petrol komedisi" başlar. Almanya'nın finans krallarından biri, Deutsche Bank'ın müdürü von Gwinner, özel sekreteri Stauß aracılığıyla, petrol tekeli *için* bir ajitasyon geliştirir. Dev Berlin bankasının dev aygıtı, bütün kapsamlı "ilişkiler" harekete geçirilir, basın Amerikan tröstünün "boyunduruğu"na karşı "yurtsever" bir öfkeye kapılır, ve 15 Mart 1911'de Reichstag, hükümetten, bir petrol tekeli yasası çıkarmasını isteyen bir kararı neredeyse oybirliğiyle kabul eder. Hükümet bu "popüler" düşünceyi hemen benimsedi; Amerikan rakibini aldatmak ve devlet tekelinin yardımıyla işleri düzeltmek isteyen Deutsche Bank oyunu kazanmış görünüyordu. Alman petrol kralları, Rus şeker fabrika-

törlerinin kârlarıyla aşık atabilecek büyük kârların hayaliyle kendilerinden geçiyorlardı ki ... ilkönce büyük Alman bankaları ganimetin paylaşılması konusunda anlaşmazlığa düştüler ve Disconto–Gesellschaft, Deutsche Bank'ın bencil çıkarlarını açığa çıkardı; ikinci olarak hükümet, Rockefeller'le mücadele etmekten korktu, çünkü Almanya'nın o olmadan petrol temin etmesi oldukça kuşkuluydu (Romanya'nın üretimi azdı); ve üçüncü olarak Almanya'nın savaş hazırlığı için milyarlık 1913 bütçesinin onaylanması gündemdeydi. Tekel tasarısı ertelendi. Rockefeller'in petrol tröstü şimdilik mücadeleyi kazanmıştı.

Berlin'de çıkan "Die Bank" dergisi bu vesileyle Almanya'nın petrol tröstüne karşı ancak elektrik tekeliyle ve su gücünü ucuz yoldan elektriğe dönüştürerek mücadele edebileceğini yazıyordu.

> "Fakat elektrik tekeli" —diye ekliyordu yazar—"***üreticiler*** buna ihtiyaç duydukları zaman gelecektir; yani elektrik sanayii yeni bir bunalımın eşiğine geldiğinde, bugün elektrik sanayiinde özel konsernlerin her yerde kurulan, devletler, belediyeler ve benzeri kurumlardan kısmi tekeller koparmakta olan muazzam büyüklükte, pahalı elektrik santralları artık kârla çalışamaz duruma geldikleri zaman. Bu durumda su gücüne başvurmak gerekecektir; ne var ki bu devlet eliyle ucuz yoldan elektrik enerjisine dönüştürülemeyecek, yine 'devlet tarafından denetlenen özel tekele' devretmek gerekecektir, çünkü özel sanayie buhar gücüyle işleyen pahalı fabrikaları için ödenecek muazzam sus payları ve tazminatlar, devlet rejisinde işletilen, su gücüyle beslenen elektrik tekelini borca boğacaktır. Potas tekelinde durum buydu, bugün petrol tekelinde durum budur, elektrik tekelinde de böyle olacaktır. Güzel ilkelerin gözlerini kamaştırmasına izin veren devlet sosyalistlerimizin, Almanya'daki tekellerin hiçbir zaman tüketicinin yararına olmadığını ya da hiçbir zaman işletme kârından bir bölümünü devlete verme amacını taşımadığını, tersine her zaman iflasın eşiğine gelmiş özel işletmeleri devlet yardımıyla kalkındırdığını artık anlasınlar."

Alman burjuva iktisatçıları böyle değerli itiraflarda bulunmak zorunda kalıyorlar! Burada, mali sermaye çağında özel tekellerle devlet

tekellerinin nasıl iç içe geçtiklerini, gerçekte her ikisinin de, en büyük tekelcilerin, dünyayı paylaşmak için giriştikleri emperyalist savaş zincirinin tek tek halkaları olduğunu açıkça görüyoruz.

Yoğunlaşmadaki muazzam artış, ticari denizcilikte de dünyanın paylaşılmasına yol açmıştır. Bu hususta Almanya'da iki güçlü şirket ortaya çıkmıştır: Hamburg–Amerika (Hapag) ve Norddeutsche Lloyd; bu iki şirketten her biri 200 milyon mark sermayeye (hisseler ve tahvil olarak) ve 185–189 milyon mark değerinde gemilere sahiptir. Öte yandan 1 Ocak 1903'te Amerika'da, dokuz Amerikan ve İngiliz denizcilik şirketini birleştiren ve 120 milyon dolardan (480 milyon mark) fazla sermayeye sahip, Morgan tröstü diye anılan bir denizcilik tröstü, "Uluslararası Deniz Ticaret Şirketi" kuruldu. Dev Alman şirketleri daha 1903'te, bu İngiliz–Amerikan tröstüyle kârın paylaşılmasıyla bağıntılı olarak dünyanın paylaşılması üzerine bir anlaşma imzaladı. Alman şirketleri İngiliz–Amerikan nakliyecilik alanında rekabetten vazgeçiyorlardı. Hangi limanların kime "tahsis" edildiği açık ve tam olarak belirlenmiş, bir ortak denetim komisyonu vs. kurulmuştu. Anlaşma yirmi yıl süreyle geçerli olacak, bir savaş halinde geçerliliğini yitirecekti.

Uluslararası ray kartelinin kuruluş öyküsü de son derece öğreticidir. Bu kartelin kurulması yolunda ilk girişim, İngiliz, Belçikalı ve Alman ray fabrikaları tarafından, güçlü bir endüstriyel bunalım döneminde, 1884'te yapılmıştı. Anlaşmaya taraf olan ülkeler iç pazarlarında birbiriyle rekabet etmeyeceklerdi, dış pazarlar ise şöyle paylaşılmıştı: İngiltere yüzde 66, Almanya yüzde 27, Belçika yüzde 7. Hindistan'ın tümü İngiltere'ye bırakılıyordu. Anlaşmanın dışında kalan bir İngiliz şirketine karşı, giderleri satışın belli bir yüzdesiyle karşılanan ortak mücadele yürütüldü. 1886 yılında iki İngiliz şirketinin ayrılmasıyla kartel dağıldı. Bu dönemi izleyen endüstriyel yükseliş döneminde herhangi bir anlaşmanın gerçekleştirilememiş olması karakteristiktir.

1904 başlarında Alman çelik sendikası kuruldu, Kasım 1904'te uluslararası ray karteli aşağıdaki oranlarla yeniden canlandı: İngiltere

yüzde 53,5, Almanya yüzde 28,83, Belçika yüzde 17,67. Bunun üzerine Fransa birinci, ikinci ve üçüncü yıllar için sırasıyla, yüzde yüz üzerinden, yani toplam yüzde 104,8 üzerinden, yüzde 4,8, yüzde 5,8 ve 6,4 oranlarla kartele katıldı. 1905 yılında da Amerika Birleşik Devletleri çelik tröstü (United States Steel Corporation) kartele katıldı, daha sonra da Avusturya ve İspanya dahil oldular.

> "Şu an için —diye yazıyordu Vogelstein 1910 yılında— dünyanın paylaşılması tamamlanmış bulunuyor ve büyük tüketiciler, öncelikle de devlet demiryolları, dünya kendi çıkarları gözetilmeden paylaşılmış bulunduğundan, şair gibi, Zeus'un cennetinde oturabilirler."

Bu arada 1909 yılında kurulan, üretimi Alman, Belçikalı, Fransız, İspanyol ve İngiliz olmak üzere beş gruba tam olarak paylaştıran uluslararası çinko sendikasından da söz edilmeli. Ayrıca uluslararası dinamit tröstü de anılmalı. Liefmann bu tröst hakkında şöyle diyor:

> "Dinamit üreten bütün fabrikalar arasında kurulmuş son derece modern sıkı bir ittifak ve ardından da aynı biçimde örgütlenmiş Fransız ve Amerikan dinamit fabrikalarıyla dünyanın paylaşılması."

Liefmann, 1897'de Almanya'nın katıldığı 40 kadar uluslararası kartel bulunduğunu ve 1910'da bunların sayısının 100 dolayına çıktığını hesaplamıştı.

Bazı burjuva yazarlar (bunların safına, örneğin 1909'daki Marksist zihniyetine tamamen ihanet etmiş bulunan K. Kautsky de katılmıştır), sermayenin uluslararasılaşmasının en çarpıcı ifade biçimlerinden biri olarak uluslararası kartellerin, kapitalist rejim altında, halklar arasında barışın korunması umudunu doğurduğunu ifade ediyorlar. Bu görüş teorik olarak tamamen saçma, pratik olarak da sofizm, en kötü oportünizmi savunmanın alçakça bir yöntemidir. Uluslararası karteller kapitalist tekellerin şimdi hangi boyutlara varmış olduğunu ve kapitalist birlikler arasındaki mücadelenin ***ne uğruna*** yapıldığını gösteriyor. Bu son nokta çok önemlidir; olayların tarihsel-ekonomik anlamını ancak bununla çözebiliriz, çünkü mücadelenin ***biçimi*** değişebilir, nitekim çok çeşitli,

nispeten özel ve geçici nedenlerden ötürü sürekli değişmektedir, fakat mücadelenin ***özü,*** onun sınıfsal ***içeriği,*** sınıflar var oldukça ***değişemez.*** Bugünkü ekonomik mücadelenin ***içeriğini*** (dünyanın paylaşılması) gizlemek ve bu mücadelenin bazen şu bazen bu ***biçimini*** öne çıkarmak, teorik açıklamalarında meselenin özü itibariyle Kautsky'nin de artık saflarına geçtiği (bundan daha sonra söz edilecek) örneğin Alman burjuvazisinin hiç kuşkusuz yararınadır. Kautsky aynı hatayı işliyor. Ve burada söz konusu olan elbette sadece Alman burjuvazisi değil, tüm dünya burjuvazisidir. Kapitalistler dünyayı kötülüklerinden değil, yoğunlaşmanın ulaştığı seviye, kâr elde edebilmek için onları bu yola girmeye zorladığı için aralarında paylaşıyorlar; ve bu paylaşım "sermayeye göre", "güce göre" gerçekleşmektedir — meta üretimi ve kapitalizm sisteminde başka bir paylaşım yöntemi olamaz. Ne var ki, güç, ekonomik ve siyasi gelişmeyle birlikte değişmektedir; olayları kavrayabilmek için, güçler dengesinin değişmesinin hangi sorunları çözdüğünü bilmek gerekir; bu değişikliğin "salt" ekonomik nitelikte mi, yoksa ekonomik ***olmayan*** nitelikte mi (örneğin askeri) olduğu sorusu, kapitalizmin içinde bulunduğumuz dönemine ilişkin temel düşünceleri değiştiremeyecek tali bir sorundur. Kapitalist birlikler arasındaki mücadelenin ve anlaşmaların ***içeriği*** sorunu yerine, mücadelenin ve anlaşmaların biçimi (bugün barışçıl, yarın barışçıl olmayan, öbür gün yine barışçıl olmayacak biçimleri) sorununu koymak sofizme düşmek anlamına gelir.

Kapitalizmin en son çağı bize kapitalist gruplar arasında, dünyanın iktisaden paylaşılması ***temelinde*** belli ilişkilerin oluştuğunu, fakat bunun yanı sıra ve bununla bağıntılı olarak, politik birlikler, devletler arasında dünyanın teritoryal paylaşımı, sömürgeler için mücadele, "ekonomik alan için mücadele" temelinde, belli ilişkiler kurulduğunu gösteriyor.

VI— DÜNYANIN BÜYÜK GÜÇLER ARASINDA PAYLAŞILMASI

Coğrafyacı A. Supan, "Avrupa Sömürgelerinin Teritoryal Gelişimi" adlı yapıtında, bu gelişmenin 19. yüzyılın sonundaki durumu için şu kısa özeti veriyor.

Sömürgeci Avrupa devletlerine (ABD dahil) ait toprakların yüzde oranları şöyleydi:

	1876	1900	Artış oranı
Afrika	%10,8	%90,4	+ %79,6
Polinezya	%56,8	%98,9	+ %42,1
Asya	%51,5	%56,6	+ %5,1
Avustralya	%100,0	%100,0	—
Amerika	%27,5	%27,2	— %0,3

A. Supan şu sonucu çıkarıyor: "Demek ki bu dönemin ayırt edici özelliği Afrika ve Polinezya'nın paylaşılmasıdır."

Asya ve Afrika'da işgal edilmeyen, yani bir devlete ait olmayan toprak parçası kalmadığına göre, A. Supan'ın vardığı sonuç, söz konusu dönemin ayırt edici özelliğinin dünyanın kesin paylaşımının tamamlanması olduğu şeklinde genişletilmelidir, ***yeniden paylaşımın*** olanaksızlığı anlamında değil —tersine, yeniden paylaşımlar mümkün ve kaçınılmazdır—, kapitalist ülkelerin sömürge politikasının gezegenimiz üzerindeki sahipsiz toprakları ele geçirmesinin ***tamamlandığı*** anlamında kesin. İlk kez olarak dünya paylaşılmış durumdadır, öyle ki, bundan sonra ***ancak*** yeni paylaşımlar söz konusu olabilir, yani sahipsiz toprakların "ele geçirilmesi" değil, toprakların bir "sahip"ten ötekine geçmesi.

Dolayısıyla, dünya sömürge politikasının, "kapitalizmin en son aşaması" olan mali sermayeyle sıkı bir bağ içinde bulunan özel bir dönemini yaşıyoruz. O nedenle, bu dönemin bir önceki dönemle farkını, daha sonra da bugünkü durumu tam olarak saptayabilmek için, her şeyden önce olayları ayrıntılı olarak incelemek zorunludur. Burada ilkönce iki somut soru çıkıyor ortaya: Sömürge politikasının güçlenmesi, sömürgeler için mücadelenin güçlenmesi mali sermaye döneminde mi gözlenmektedir, ve bu açıdan dünya şu an nasıl paylaşılmıştır.

Amerikalı yazar Morris, sömürgeciliğin tarihi üzerine yazdığı kitapta, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın 19. yüzyılın çeşitli dönemlerinde sahip olduğu sömürgelerle ilgili rakamları toplamaya çalışmıştır. Vardığı sonuçlar —kısaltılmış olarak— aşağıdadır:

Sömürgelerin Büyüklüğü

Yıllar	**İngiltere** Yüzölçümü (mil. mil²)	**İngiltere** Nüfus (mil.)	**Fransa** Yüzölçümü (mil. mil²)	**Fransa** Nüfus (mil.)	**Almanya** Yüzölçümü (mil. mil²)	**Almanya** Nüfus (mil.)
1815–1830	?	126,4	0,02	0,5	—	—
1860	2,5	145,1	0,2	3,4	—	—
1880	7,7	267,9	0,7	7,5	—	—
1899	9,3	309,0	3,7	56,4	1,0	14,7

İngiltere'nin sömürge fetihleri en çok 1860–1880 yılları arasında artmıştır ve 19. yüzyılın son yirmi yılında da oldukça büyüktür, Fransa ve Almanya'nınkiler ise esas olarak tam da bu yirmi yıla rastlamaktadır. Tekel öncesi kapitalizmin, serbest rekabetin egemen olduğu kapitalizmin en yüksek gelişme noktasına geçtiğimiz yüzyılın altmışlı ve yetmişli yılları arasında ulaştığını görmüştük. Şimdi de sömürge fetihlerinin ***tam da bu dönemden sonra*** korkunç bir "ilerleme" kaydettiğini ve dünyanın teritoryal paylaşımı uğruna mücadelenin son derece şiddetlendiğini görüyoruz. O nedenle, kapitalizmin tekelci kapitalizm aşamasına, mali sermaye aşamasına geçişinin, dünyanın paylaşılması uğruna mücadelenin şiddetlenmesiyle ***bağlantılı*** olması tartışma götürmez bir gerçektir.

Emperyalizm üzerine yapıtında Hobson, 1884–1900 dönemini, bellibaşlı Avrupa ülkelerinin "yayılması"nın (topraklarının genişletilmesi) şiddetlenme dönemi olarak vurgular. Yaptığı hesaplara göre bu dönemde İngiltere 57 milyon nüfuslu 3 milyon 700 bin milkare; Fransa 36,5 milyon nüfuslu 3,6 milyon milkare; Almanya 16,7 milyon nüfuslu 1 milyon milkare; Belçika 30 milyon nüfuslu 900.000 milkare; Portekiz 9 milyon nüfuslu 800.000 milkare toprak kazanmıştır. 19. yüzyılın sonunda, özellikle de seksenli yıllardan bu yana gündemde olan bu sömürge avı, diplomasi ve dış politika tarihinde herkesçe bilinen bir gerçektir.

İngiltere'de serbest rekabetin gelişmesinin en parlak döneminde, 1840--1860 yılları arasında, İngiltere'nin önde gelen burjuva politikacıları sömürge politikasına ***karşıydılar*** ve sömürgelerin kurtuluşlarını ve İngiltere'den tamamen kopmalarını kaçınılmaz ve yararlı görüyorlardı. M. Beer, 1898'de yayınlanan "Modern İngiliz Emperyalizmi" adlı makalesinde, aslında tamamen emperyalizme eğilimli olan İngiliz devlet adamı Disraeli'nin, 1852'de şöyle dediğini açıklıyor: "Sömürgeler boynumuza dolanmış değirmen taşlarıdır." Ne var ki 19. yüzyılın sonlarında açıkça emperyalizmi vaaz eden ve aşırı bir kinizmle emperyalist politika yürüten Cecil Rhodes ve Joseph Chamberlain, günün kahramanı olmuşlardır!

İngiliz burjuvazisinin bu öndegelen politikacıları için, modern emperyalizmin salt ekonomik, sosyal ve politik köklerinin ilişkisinin net oluşu oldukça ilginçtir. Chamberlain, özellikle İngiltere'nin, dünya pazarında karşı karşıya geldiği Almanya, Amerika ve Belçika'nın rekabetine dikkat çekerek, "gerçek, akıllı ve ekonomik bir politika" olarak emperyalizmi savunmaktaydı. Kurtuluşun tekellerde olduğunu söyleyen kapitalistler, karteller, sendikalar ve tröstler kurdular; kurtuluş tekellerde diye tekrar eden burjuvazinin politik önderleri, dünyanın henüz paylaşılmamış bölgelerini ele geçirmeye davrandılar. Cecil Rhodes, yakın dostu gazeteci Stead'in anlattığına göre, 1895 yılında emperyalist görüşleri hakkında şunları söylemiş:

> "Dün Londra'nın East End'indeydim (işçi semti) ve işsizlerin düzenledikleri bir toplantıya katıldım. Ekmek için çığlıktan ibaret olan ateşli konuşmaları dinledikten sonra eve gittiğimde, emperyalizmin önemine daha da inandım... En büyük düşüncem, toplumsal sorunun çözülmesidir, yani Birleşik Krallığın 40 milyonluk nüfusunu ölümcül bir içsavaştan koruyabilmek için, biz sömürge politikacıları, fazla nüfusu yerleştirebileceğimiz, fabrika ve madenlerde üretilen ürünler için yeni pazar oluşturacak yeni topraklar kazanmak zorundayız. İmparatorluk, bunu her zaman söyledim, bir mide sorunudur. Eğer içsavaş istemiyorsanız, emperyalist olmak zorundasınız."

Milyoner, finans kralı ve Boer Savaşı'nın başlıca sorumlusu Cecil Rhodes, 1895'te bunları söylüyordu. Onun emperyalizm savunusu kabadır, kiniktir, ama aslında Maslov, Sudekum, Potresov, David ve Rus Marksizminin kurucusu* vs. bayların "teori"sinden farklı değildir. Cecil Rhodes sadece biraz daha dürüst bir sosyal-şovendi...

Dünyanın teritoryal paylaşımının ve bu hususta son onar yıllık dönemde meydana gelmiş değişikliklerin mümkün olduğunca tam bir tablosunu vermek için, Supan'ın daha önce sözünü ettiğimiz yapıtında verdiği, dünyadaki bütün devletlerin sahip olduğu sömürgelerle ilgili verilerden yararlanmak istiyoruz. Supan 1876 ve 1900 yıllarını öne çıkarıyor; biz hareket noktası olarak 1876 yılını almak istiyoruz — bu yıl iyi seçilmiş bir yıldır, çünkü Batı Avrupa kapitalizminin tekel öncesi dönemi esas itibariyle tam da bu dönemde tamamlanmış sayılabilir; ayrıca Supan'ın verilerinin yerine Hübner'in daha yeni olan "coğrafi istatistik tabloları"ndan alınmış verileri kullanacağımız 1914 yılını alıyoruz. Supan sadece sömürgeleri inceliyor; oysa biz, dünyanın paylaşılmasının tam bir tablosunu verebilmek için, sömürge olmayan ve İran, Türkiye ve Çin'i dahil ettiğimiz yarı-sömürge ülkelere ilişkin verileri de sunmayı yararlı görüyoruz: İran bugün neredeyse tam olarak sömürge durumundadır, Çin ile Türkiye de bu yoldalar.

* *Plehanov kastedilmektedir. —**Alm. Red.***

Şu sonuçları elde ediyoruz:

Büyük Güçlerin Sömürgeleri

(Milyon km² ve milyon kişi)

	Sömürgeler				Anavatanlar		Toplam	
	1876		1914		1914		1914	
	Km²	Nüfus	Km²	Nüfus	Km²	Nüfus	Km²	Nüfus
İngiltere	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440
Rusya	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Fransa	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Almanya	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
ABD	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Japonya	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,7
6 büyük devletin toplamı	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	961,1
Öteki ülkelerin (Belçika, Hollanda vs.) sömürgeleri							9,9	45,3
Yarı-sömürgeler (İran, Çin, Türkiye)							14,5	361,0
Diğer ülkeler							28,0	289,2
Bütün dünya							133,9	1650,6

Bu tablo bize, 19. yüzyılla 20. yüzyıl sınırında dünyanın paylaşılmasının nasıl "tamamlanmış" olduğunu gösteriyor. Sömürge edinme 1876'dan sonra muazzam ölçülerde artmıştır: 40 milyon kilometrekareden 65 milyon kilometrekareye yükselmiş, yani birbuçuk katını aşmıştır; artış, altı büyük devlette 25 milyon kilometrekaredir ve anavatanların yüzölçümünün toplamından (16,5 milyon) bir buçuk kat fazladır. 1876 yılında üç büyük devletin hiç sömürgesi yoktu, dördüncüsünün, yani Fransa'nın ise yok denecek kadar azdı. Bu dört devlet 1914 yılına kadar 14,1 milyon kilometrekarelik sömürgeye sahip olmuştur; bu sömürgelerin yüzölçümü Avrupa'nın yüzölçümünün bir buçuk katı büyüklükteydi ve 100 milyon nüfusu barındırıyordu. Sömürgelerin genişlemesi son derece eşitsiz biçimde sürmektedir. Örneğin Fransa, Almanya, Japonya gibi yüzölçümü ve nüfusu bakımından birbirinden çok farklı olmayan ülkeleri karşılaştırırsak, Fransa'nın, Almanya ve Japon-

ya'nın toplamının neredeyse üç katı sömürge (yüzölçümü itibariyle) elde ettiğini görürüz. Fakat söz konusu dönemin başlangıcında Fransız mali sermayesi de Japonya ve Almanya'nın toplamından birkaç kat fazlaydı. Sömürge mülkiyetinin büyüklüğünü, salt ekonomik koşulların dışında, yine o temelde coğrafi ve başka koşullar etkilemektedir. Son birkaç on yıldır büyük sanayiin, mübadelenin ve mali sermayenin baskısı altında ekonomik koşulların ve yaşam koşullarının çeşitli ülkelerde eşitlenmesi ne kadar güçlü olsa da, ülkeler arasında hâlâ önemli farklılıklar vardır ve sözünü ettiğimiz bu altı devlet arasında, bir yanda genç, son derece büyük bir hızla ilerleyen kapitalist ülkeleri (Amerika, Almanya, Japonya); öte yanda son yıllarda bunlardan daha az hızla gelişen eski kapitalist ülkeleri (İngiltere, Fransa); nihayet, ekonomik açıdan en geri kalmış, modern kapitalist emperyalizmin, adeta kapitalizm öncesi koşulların sıkı bir ağıyla kaplanmış bir ülkesini (yani Rusya'yı) görüyoruz.

Büyük devletlerin sahip oldukları sömürgelerin yanına, küçük devletlerin, sömürgelerin mümkün ve olası bir "yeniden paylaşımı"nın deyim yerindeyse en yakın öznesini oluşturan küçük sömürgelerini koyduk. Bu küçük devletler sömürgelerini ancak, büyük devletler arasında ganimeti paylaşma hususunda anlaşmalarını engelleyen çıkar çatışmaları, sürtüşmeler vs. sayesinde ellerinde tutabilmektedirler. "Yarı-sömürge" devletler, doğanın ve toplumun bütün alanlarında rastladığımız geçiş biçimlerine örnek teşkil ederler. Mali sermaye, bütün ekonomik ve uluslararası ilişkilerde öylesine önemli, hatta diyebiliriz ki öylesine tayin edici bir güçtür ki, tam politik bağımsızlığa sahip ülkeleri bile boyunduruk altına alabilir ve almaktadır; biraz ilerde bunun örneklerini göreceğiz. Ne var ki mali sermayeye en büyük "rahatlığı", en büyük avantajları sağlayan, boyunduruk altına alınan ülke ve halkların politik bağımsızlıklarını da yitirmeleriyle bağlantılı bir boyunduruk altına alıştır. Bu açıdan yarı-sömürge ülkeler bir "ikisi arası bir şey" olarak tipiktir. Dünyanın geri kalan kısmının tamamen paylaşıldığı mali sermaye

çağında, bu yarı-bağımlı ülkeler için mücadelenin şiddetlenmesi anlaşılırdır.

Sömürge politikası ve emperyalizm, kapitalizmin en son aşamasından, hatta kapitalizmden önce de vardı. Kölecilik üstüne kurulu Roma, sömürge politikası izlemiş, emperyalizmi gerçekleştirmişti.[13] Fakat, toplumsal ve ekonomik formasyonlar arasındaki radikal farkları unutan ya da arka plana atan emperyalizm üzerine bütün "genel" değerlendirmeler, kaçınılmaz olarak, "Büyük Roma"nın "Büyük Britanya" ile karşılaştırılması gibi birtakım boş bayağılıklara ve palavralara düşecektir. Zira kapitalizmin ***önceki*** evrelerindeki kapitalist sömürge politikası bile, mali sermayenin sömürge politikasından önemli farklılıklar gösterir.

Bugünkü kapitalizmi belirleyen temel özellik, büyük girişimcilerin tekelci birliklerinin egemenliğidir. Bu tür tekeller, ***bütün*** hammadde kaynaklarının tek elde toplandığı koşullarda en sağlam duruma gelirler, ve uluslararası kapitalist birliklerin, rakiplerinin her türlü rekabet olanaklarını yok etmek, örneğin demir rezervlerini ya da petrol kaynaklarını vs. satın almak yönünde ne büyük bir gayret sarfettiklerini gördük. Tekellere, rakipleriyle giriştikleri mücadelede karşılarına çıkabilecek her türlü rastlantıya, hatta karşı tarafın devlet tekeli yasası arkasına siperlenmesi gibi bir rastlantıya karşı başarı olanağını, ancak ve yalnız sömürgelere sahip olmak sağlar. Kapitalizm ne kadar gelişmişse, hammadde eksikliği kendini ne kadar hissettirirse, rekabet ve dünyada hammadde kaynakları için mücadele ne kadar şiddetliyse, sömürge elde etme mücadelesi o kadar amansızdır.

> "Hatta, —diyor Schilder— başkalarına paradoksal gelebilecek şu iddia ileri sürülebilir: Az çok yakın bir zamanda kentsel-endüstriyel nüfus artışının, herhangi bir besin maddesi sıkıntısından çok, endüstriyel hammadde kıtlığı yüzünden durması muhtemeldir."

Örneğin, giderek fiyatı yükselen kereste, deri ve tekstil sanayii için hammadde sıkıntısı mevcuttur.

> "Bütün dünya ekonomisi içinde tarımla sanayi arasında denge kurmaya dönük sanayi birliklerinin çabalarına örnek olarak şunlar anılabilir: 1904 yılından beri dünyanın birçok sanayi ülkesinde kurulmuş bulunan Uluslararası Pamuk İplikçileri Dernekleri Federasyonu ve 1910'da aynı modele göre kurulmuş Avrupa Keten İplikçileri Dernekleri Birliği."

Elbette reformist burjuva politikacıları, bu arada özellikle günümüz Kautskycileri, hammaddelerin "pahalı ve tehlikeli" sömürge politikası olmadan da serbest piyasadan "sağlanabileceği"ne, hammadde arzının genel olarak tarımda gerçekleştirilecek "basit" bir ilerlemeyle muazzam ölçülerde "yükseltilebileceği"ne işaret ederek, bu tür gerçeklerin önemini hafifletmeye çalışıyorlar. Ne var ki bu *açıklamalar*, emperyalizm savunusuna, onun şirin gösterilmesine dönüşmektedir, çünkü bunlar modern kapitalizmin en önemli özelliğinin, yani tekellerin görmezden gelinmesine dayanmaktadır. Serbest pazar gittikçe daha çok geçmişe ait bir şey haline geliyor, tekelci sendikalar ve tröstler onu giderek daha çok daraltıyor, tarımda yapılacak "basit" bir iyileştirme ise kitlelerin durumunun iyileştirilmesine, ücretlerin yükseltilmesine ve kârların sınırlandırılmasına çıkar. Sömürge fethetmek yerine kitlelerin durumuyla ilgilenen tröstler, tatlı su reformistlerinin hayallerinden başka nerede var?

Mali sermaye için sadece şimdiye kadar bilinen hammadde kaynakları önemli değildir, aynı zamanda olası kaynakların da büyük önemi vardır, çünkü günümüzde teknik inanılmaz bir hızla ilerliyor ve bugün kullanılamaz durumda olan araziler, yarın yeni yöntemler bulunduğunda (bunun için büyük bir banka, mühendislerden, tarım uzmanlarından vs. oluşan bir ekip kurabilir) ve büyük sermayeler yatırıldığında yararlı hale getirilebilir. Maden yataklarının araştırılması, hammaddelerin işlenmesi ve kullanılmasında yeni yöntemlerin bulunması vs. için de aynı şey geçerlidir. Mali sermayenin ekonomik alanı, hatta bütün alanı genişletme yönündeki kaçınılmaz çabası bundandır. Tıpkı tröstlerin gelecekte "olası" (ama bugün mevcut olmayan) kârları ve tekelin ilerideki

gelirlerini hesaba katarak, varlıklarını iki ya da üç katı tahminlerle sermayeye çevirdikleri gibi, mali sermaye de genelde olası hammadde kaynaklarını amaçlayarak, henüz paylaşılmamış dünya köşelerinin paylaşılması mücadelesinde, ya da paylaşılmış olup da yeniden paylaşılması söz konusu olan toprakların paylaşılmasında geride kalmaktan korkarak, nasıl olursa olsun, nereden olursa olsun, hangi araçlarla olursa olsun olabildiğince çok toprağa el koyma eğilimindedir.

İngiliz kapitalistleri, ***kendi*** sömürgeleri olan Mısır'da pamuk üretimini teşvik etmek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar; 1904'te tarım yapılan 2,3 milyon hektar toprağın 0,6 milyon hektarında, yani dörtte birinden fazlasında pamuk ekimi yapılmıştı. Ruslar da ***kendi*** sömürgeleri olan Türkistan'da aynı şeyi yapıyorlar, zira bu yolla, yabancı rakiplerini daha kolay altedebilirler, hammadde kaynaklarını daha kolay biçimde tekelleştirebilirler, üretimin ve pamuğun işlenmesinin ***bütün*** evrelerini tek başına kucaklayan "kombine" üretim yapan, daha ekonomik, daha avantajlı bir tekstil tröstü kurabilirler.

Sermaye ihracının çıkarları da sömürgelerin fethedilmesini dayatmaktadır; çünkü tekeller kurarak bir rakibi safdışı bırakmak, bir siparişi üstlenmek, gerekli "ilişkileri" sağlamlaştırmak, sömürge pazarında daha kolay olmaktadır (hatta ancak böyle mümkündür).

Mali sermaye temelleri üzerinde yükselen ekonomi-dışı üstyapı, onun politikası ve ideolojisi, sömürge fetihleri güdüsünü artırmaktadır. "Mali sermaye özgürlük değil, egemenlik ister" diyor Hilferding, çok doğru olarak. Cecil Rhodes'dan yukarıda yaptığımız alıntıyı adeta tamamlar ve geliştirircesine, bir Fransız burjuva yazarı da, sömürge politikasının ekonomik nedenlerine, günümüzde toplumsal nedenlerin eklendiğini ileri sürüyor:

> "Sadece işçi yığınlarının değil, aynı zamanda orta sınıfların sırtında da ağırlığını duyuran yaşamın karışıklığı ve zorluğu yüzünden, eski uygarlığın bütün ülkelerinde sabırsızlık, öfke ve kin birikmekte ve bunlar kamu düzenini tehdit eder hale gelmektedir; bunların ülke içinde infilak

> etmemesi için, belli bir sınıf çığrından fırlayan bu enerjinin belli bir uygulama bulması ve ülke dışında kullanılması zorunludur."

Kapitalist emperyalizm çağının sömürge politikasından söz edildiğinde, mali sermayenin ve büyük güçlerin, dünyanın ekonomik ve politik yönden paylaşılmasına çıkan dış politikasının, devletsel bağımlılığın tam bir dizi ***geçiş biçimlerini*** yarattığını belirtmek gerekir. Bu çağ için karakteristik olan, sadece ülkelerin sömürge sahipleri ve sömürge ülkeler olarak iki ana gruba ayrılması değil; aynı zamanda, politik olarak, biçimsel olarak bağımsız olan, ama gerçekte mali ve diplomatik bir bağımlılık ağı içine düşmüş çok çeşitli türde bağımlı ülkelerin de varlığıdır. Bu biçimlerden birine, yarı-sömürgelere biraz önce değinmiştik. Bir başka biçime tipik bir örnek olarak örneğin Arjantin gösterilebilir.

> "Güney Amerika'nın güneyi, özellikle Arjantin, —diye yazıyor Schulze-Gaevernitz, İngiliz emperyalizmi üzerine yapıtında— mali yönden Londra'ya o kadar bağımlıdır ki, bu ülkenin neredeyse İngiltere'nin bir ticari sömürgesi olduğu söylenebilir."

Schilder, Buenos Aires'teki Avusturya–Macaristan Konsolosu'nun verdiği bilgilere dayanarak Arjantin'e yatırılmış İngiliz sermayesinin, 1909 yılı itibariyle 8 milyar 750 milyon frank olduğunu hesaplıyor. Bundan dolayı, İngiliz mali sermayesinin —ve onun sadık dostu diplomasinin— Arjantin burjuvazisiyle ve bu ülkenin bütün ekonomik ve politik yaşamını yöneten çevrelerle bağlarının ne kadar sağlam olduğu anlaşılırdır.

Politik bağımsızlığın yanında mali ve diplomatik bağımlılığın biraz farklı bir biçimini Portekiz vermektedir. Portekiz bağımsız ve egemen bir devlettir, fakat iki yüz yıldır, İspanya Veraset Savaşı'ndan (1700–1714) bu yana, fiilen İngiltere'nin himayesi altındadır. İngiltere, hasımları olan Fransa ve İspanya'ya karşı mücadelesinde kendi durumunu güçlendirmek için Portekiz'i ve onun sömürgelerini savunmuştur. Bunun karşılığında ticari ayrıcalıklar, Portekiz'e ve sömürgelerine meta ihracı ve özellikle sermaye ihracında daha iyi şartlar, Portekiz li-

manlarından ve adalarından, telgraf şebekesinden yararlanma imkânı vs. elde etmiştir. Büyük devletlerle küçük devletler arasında bu tür ilişkilere her zaman rastlanmıştır, fakat kapitalist emperyalizm döneminde bunlar genel bir sistem haline gelir, "dünyanın paylaşılması"nı örgütleyen ilişkiler bütününün tamamlayıcı bir parçası olur ve dünya mali sermayesinin faaliyet zincirinin halkalarına dönüşür.

Dünyanın paylaşılması üzerine yaptığımız değerlendirmelere son olarak şunu eklemeliyiz. Bu sorunu, İspanyol–Amerikan savaşından sonra sadece Amerikan yazını, İngiliz–Boer savaşından sonra sadece İngiliz yazını, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında çok net ve açık bir biçimde ortaya koymakla kalmamış; "İngiliz emperyalizmi"ni en büyük kıskançlıkla yakından gözleyen sadece Alman yazını da, bu olayı değerlendirmekle kalmamıştır. Fransız burjuva yazınında da bu sorun, burjuva bakış açısı çerçevesinde mümkün olduğu ölçüde, gayet kesin ve geniş bir biçimde ele alınmıştır. "Politik ve Toplumsal Sorunlar" adlı kitabının "Büyük Devletler ve Dünyanın Paylaşılması" bölümünde şunları yazan tarihçi Driault'ya dikkat çekiyoruz:

> "Son yıllarda, Çin hariç, dünyanın bütün boş alanları, Avrupa güçleri ve Kuzey Amerika tarafından ele geçirilmiştir. Bu zemin üzerinde, yakın gelecekteki daha korkunç karışıklıkların habercisi olan bazı çatışmalar ve nüfuz kaymaları olmuştur. Çünkü acele etmek gerekiyor: Gerekli biçimde donanmamış uluslar, kendilerine düşen payı hiçbir zaman alamamak ve gelecek yüzyılın (yani 20. yüzyılın) en temel olaylarından biri olacak olan dünyanın bu korkunç sömürülüşüne katılamama tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Bütün Avrupa ve Amerika'nın son zamanlarda bir sömürgeleri genişletme hummasına, 19. yüzyıl sonunun garip huyu olan 'emperyalizm'e tutulmasının nedeni budur."

Ve yazar şunu ekliyor:

> "Dünyanın bu paylaşımında, yeryüzünün zenginliklerine ve büyük pazarlarına doğru yapılan bu müthiş hücumda, 19. yüzyılda kurulmuş devletlerin nispi gücü, bunları kurmuş bulunan ulusların durumlarıyla tamamen orantısız bir durumdadır. Avrupa'da hakim olan ve Avrupa'nın kaderini belirleyen bu devletler, dünyada aynı ölçüde bir nüfuza

sahip ***değildir.*** Ve sahip olunan sömürgelerin büyüklüğü, henüz hesaplanmamış servetler umudu, elbetteki Avrupa devletlerinin nispi gücünü etkileyecek ve sömürge sorunu, ya da isterseniz 'empęryalizm', bizzat şimdiden değiştirmiş olduğu Avrupa'nın politik koşullarını gittikçe daha çok değiştirecektir."

VII— KAPİTALİZMİN ÖZEL BİR AŞAMASI OLARAK EMPERYALİZM

Artık belli sonuçlara varmaya ve emperyalizm üzerine yukarıda söylediklerimizi toparlamaya çalışmamız gerekiyor. Emperyalizm, genel anlamda, kapitalizmin temel özelliklerinin gelişmesi ve doğrudan devamı olarak ortaya çıkmıştır. Fakat kapitalizm, kapitalist emperyalizm haline ancak gelişmesinin belirli ve çok yüksek bir düzeyinde, onun temel özelliklerinden bazıları kendi karşıtlarına dönüşmeye başladığı ve bütün alanlarda, kapitalizmin daha yüksek bir toplumsal-ekonomik düzene geçiş döneminin bazı ögeleri biçimlenip belirdiği zaman gelebilmiştir. Bu süreç içinde ekonomik yönden esas olan, kapitalist serbest rekabetin yerine kapitalist tekellerin geçmesidir. Serbest rekabet, kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel özelliğidir; tekel, serbest rekabetin tam karşıtıdır; fakat bizzat serbest rekabet büyük üretimi yaratarak, küçük üretimi safdışı bırakarak, büyük işletmenin yerine daha büyüğünü geçirerek, kısacası, üretimin ve sermayenin yoğunlaşmasını tekelleri doğuracak kadar artırarak, gözlerimizin önünde tekel durumuna dönüşmeye başlamış ve karteller, sendikalar, tröstler ve sermayeleri bunlarla iç içe geçmiş, milyarları çekip çeviren bir düzine banka oluşmuştur. Bu arada tekellerin içinden çıktıkları serbest rekabeti yok etmediklerini, onun üstünde ve yanında var olmaya devam ettiklerini, böylece de son derece keskin, şiddetli sürtüşmelere, çatışmalara yol açtıklarını görüyoruz. Tekel, kapitalizmden, daha yüksek bir düzene geçiştir.

Emperyalizmin olanaklı en kısa tanımını yapmak gerekseydi, emperyalizmin kapitalizmin tekelci aşaması olduğunu söylerdik. Bu tanımlama temel ögeyi içermiş olurdu; çünkü bir yandan mali sermaye, birkaç tekelci büyük bankada yoğunlaşmış ve tekelci sanayi gruplarının sermayeleriyle iç içe geçmiş banka sermayesidir; öte yandan, dünyanın paylaşılması da, herhangi bir kapitalist devletçe el konmamış bölgelere kolayca yayılan sömürge politikasından, tamamıyla paylaşılmış olan yeryüzüne tekelci bir şekilde egemen olma sömürge politikasına geçiştir.

Ne var ki, en kısa tanımlar, en önemli olanı özetledikleri için kolay olsalar da, tanımlanacak görüngünün çok önemli bazı çizgileri buradan çıkarsanmaya başlandığında yetersiz kalır. Bu bakımdan —bütün tanımlamaların, gelişmesini tamamlamış bir görüngünün bütün bağlantılarını kapsayamayacağından ötürü genelde itibari ve göreli bir önemi olduğunu unutmadan— emperyalizmin aşağıdaki beş temel özelliğini kapsayan bir tanımını yapmak zorundayız: 1) üretimin ve sermayenin yoğunlaşması, ekonomik yaşamda tayin edici rol oynayan tekelleri yaratacak kadar yüksek bir seviyeye ulaşmıştır; 2) banka sermayesi sanayi sermayesiyle iç içe geçmiş ve bu "mali sermaye" temelinde bir mali oligarşi oluşmuştur; 3) meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı özel bir önem kazanmıştır; 4) dünyayı aralarında paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birlikler oluşmuştur; 5) kapitalist büyük güçler tarafından dünyanın teritoryal paylaşımı tamamlanmıştır. Emperyalizm, tekellerin ve mali sermayenin egemenliğinin ortaya çıktığı, sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında paylaşılmasının tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir.

Yukarıdaki tanımda olduğu gibi, sadece salt ekonomik temel kavramları değil, aynı zamanda genel olarak kapitalizm karşısında kapitalizmin bugünkü aşamasının aldığı yeri, ya da emperyalizm ile işçi hare-

keti içindeki iki temel eğilimin ilişkisini de göz önünde tuttuğumuzda, emperyalizmin daha başka nasıl tanımlanabileceğini ve tanımlanması gerektiğini ileride göreceğiz. Hemen belirtelim ki, bu anlamda emperyalizm, hiç kuşkusuz, kapitalizmin gelişmesinde özel bir aşamadır. Okura emperyalizm hakkında mümkün olduğunca gerekçelendirilmiş bir fikir verebilmek için, modern kapitalist ekonominin iyice yerleşmiş, tartışılmaz duruma gelmiş olgularını kabul etmek zorunda kalan ***burjuva*** iktisatçıların ifadelerine kasten mümkün olduğunca çokça yer vermeye çalıştık. Aynı amaçla, banka sermayesinin ne ölçüde geliştiğini vs. ve nicelikten niteliğe geçişin, gelişmiş kapitalizmin emperyalizme geçişinin tam olarak nerede ifadesini bulduğunu gösteren ayrıntılı istatistiklere yer verdik. Doğadaki ve toplumdaki bütün sınır çizgileri koşullara bağlı ve değişebilir şeyler olduğu için, örneğin emperyalizmin "kesin" olarak yerleştiği yıl ya da on yılı tartışmanın yararsız olacağını söylemek bile gereksiz.

Fakat yine de, emperyalizmin tanımı konusunda tartışmak ve bunu herşeyden önce, II. Enternasyonal dönemi denen dönemin, yani 1889–1914 yılları arasındaki 25 yılın başlıca Marksist teorisyeni Kautsky ile yapmak gereklidir.

Kautsky 1915'te, hatta 1914 Kasım'ında, emperyalizmden ekonominin bir "evre"si ya da bir basamağının değil, bir politikanın, mali sermayenin "yeğlediği" belli bir politikanın anlaşılması gerektiğini, emperyalizmin "modern kapitalizm"le "özdeşleştirilemeyeceği"ni, emperyalizm sözcüğünden "çağdaş kapitalizmin bütün olguları" —karteller, himayecilik, mali oligarşinin egemenliği, sömürge politikası— anlaşıldığı takdirde, kapitalizm için emperyalizmin zorunlu bir aşama olup olmadığı sorununun "en yavan bir totoloji"ye dönüşeceğini, çünkü bu durumda "emperyalizmin kapitalizm için elbette hayati bir zorunluluk olduğu" sonucuna varılacağını vs. ileri sürerek, bizim yukarıda yaptığımız tanımlamanın temel düşüncelerine karşı çıkmıştı. Kautsky'nin düşünce silsilesini en iyi şekilde, onun bizim ortaya koyduğumuz düşün-

celere taban tabana zıt olan emperyalizm tanımını vererek ortaya koyabiliriz (çünkü yıllardır benzer fikirleri propaganda eden Alman Marksistlerinin itirazları, Kautsky tarafından, Marksizmin içindeki belirli bir akımın itirazları olarak çoktan bilinmektedir).

Kautsky'nin tanımı şöyledir:

> "Emperyalizm, büyük ölçüde gelişmiş sanayi kapitalizminin ürünüdür. Sanayileşmiş her kapitalist ulusun, gittikçe daha geniş ***tarım*** (italikler Kautsky'nindir) bölgelerini, bu bölgelerde hangi uluslar oturursa otursun, egemenliği altına almak ya da ilhak etmek dürtüsünden ibarettir."

Bu tanım hiçbir işe yaramaz, çünkü tekyanlıdır, yani ulusal sorunu tek başına ele almakta (ulusal sorun gerek kendi başına, gerekse emperyalizmle ilişkileri yönünden çok önemli bir basamak olmasına rağmen), onu keyfi ve ***yanlış*** olarak ***sadece*** başka ülkeleri ilhak eden ülkelerin sanayi sermayelerine bağlamakta; ve aynı şekilde keyfi ve yanlış bir tarzda, tarımsal bölgelerin ilhakmı ön plana çıkarmaktadır.

Emperyalizm ilhak etme dürtüsüdür — Kautsky'nin tanımının ***politik*** kısmı buna çıkar. Bu, doğru ama son derece eksik bir tanımdır; çünkü emperyalizm politik olarak genelde şiddet ve gericilik eğilimidir. Ne var ki burada bizi sorunun ***bizzat*** Kautsky'nin ***kendi*** tanımı içine soktuğu ***ekonomik*** yanı ilgilendiriyor. Kautsky'nin tanımındaki yanlışlıklar hemen göze çarpıyor. Emperyalizm için karakteristik olan sanayi sermayesi ***değil, bilakis*** mali sermayedir. Fransa'da sanayi sermayesinin gelişiminin yavaşlamasıyla birlikte tam da mali sermayenin özellikle hızlı gelişmesinin, geçtiğimiz yüzyılın 80'li yıllarında ilhakçı (sömürge) politikasının şiddetlenmesine yol açması tesadüf değildir. Emperyalizm için tam da, ***sadece*** tarım bölgelerini ***değil,*** aynı zamanda son derece gelişmiş sanayi bölgelerini de ilhak etmek istemesi karakteristiktir (Belçika'nın Almanya'nın iştahını kabartması; Loren'in Fransa'nın ağzını sulandırması); çünkü, birincisi, dünyanın paylaşılmasının tamamlanmış olması, bir ***yeniden paylaşım*** durumunda, ***herhangi*** bir

ülkeye el atmayı zorunlu kılmaktadır; ikincisi, emperyalizm için karakteristik olan, birkaç büyük gücün hegemonya yarışıdır, yani doğrudan kendisi için değil de, rakibini zayıflatmak ve ***onun*** hegemonyasını sarsmak için toprak ilhak etmeleridir (Belçika, İngiltere'ye karşı bir destek noktası olarak Almanya için özellikle önemlidir; İngiltere için ise Almanya'ya karşı üs noktası olarak Bağdat vs.).[14]

Kautsky özellikle —ve birçok kez—, emperyalizm kavramına kendisi gibi, yani Kautsky gibi güya salt politik bir anlam veren İngiliz yazarlarına atıfta bulunuyor. Örneğin İngiliz Hobson'u alalım; 1902'de yayınlanan "Emperyalizm" adlı yapıtında şunları okuyoruz:

> "Yeni emperyalizm, eskisinden, birincisi, büyüyen bir tek imparatorluğun çabası yerine, her biri aynı politik genişleme ve ticari çıkar hırsıyla hareket eden birbirine rakip birçok imparatorluk teori ve pratiğini koymasıyla; ve ikincisi, mali çıkarların ya da yatırım çıkarlarının ticari çıkarlara ağır basmasıyla ayrılır."

Görüyoruz ki Kautsky, genel olarak İngilizlerin düşüncelerine dayanmakta kesinlikle haksızdır (olsa olsa vülger emperyalistlere, ya da emperyalizmin doğrudan savunucularına dayanabilir). Yine görüyoruz ki, Marksizmi hâlâ savunmakta olduğunu öne süren Kautsky, gerçekte, modern emperyalizmin özellikle "tarihsel-somut" iki özelliğini ***daha doğru*** biçimde saptayan ***sosyal-liberal*** Hobson'a göre bir adım geri atmıştır (Kautsky ise tanımıyla, tarihsel somutlukla alay eder): 1) ***birkaç*** emperyalizmin rekabeti; 2) mali sermaye sahibinin tüccar karşısındaki egemen rolü. Fakat esas olarak bir tarım ülkesinin bir sanayi ülkesi tarafından ilhakından söz ediliyorsa, bu durumda tüccarın egemen rolü öne çıkarılmış olur.

Kautsky'nin tanımı sadece yanlış ve gayri-Marksist değildir, hem Marksist teori ve hem de Marksist pratikten düpedüz kopan tüm bir düşünceler sisteminin gerekçesi olarak hizmet eder (bu konuya ileride döneceğiz). Kautsky tarafından körüklenen sözcük kavgasının, yani kapitalizmin en son basamağına emperyalizm mi, yoksa mali sermaye basa-

mağı mı deneceği sorununun hiçbir önemi yoktur. Ne denirse densin — önemli olan ad değil. Önemli olan, Kautsky'nin ilhaklardan mali sermaye tarafından "tercih edilen" bir politika olarak söz ederek, bu politikanın karşısına, yine mali sermaye temeline dayanan güya gayet mümkün olan bir başka burjuva politikası çıkararak, emperyalizmin politikasını ekonomisinden ayırmasıdır. Sanki ekonomide tekeller, politikada tekelci-olmayan, şiddetçi-olmayan, fetihçi-olmayan bir tutumla bağdaşabilirmiş gibi. Sanki, mali sermaye döneminde tamamlanmış olan ve kapitalist büyük devletler arasındaki rekabetin günümüzdeki biçimlerinin kendine özgü temelini meydana getiren dünyanın paylaşılması, emperyalist-olmayan bir politikayla bağdaşabilirmiş gibi. Sonuç, kapitalizmin bugünkü evresinin en temel çelişkilerini bütün derinliğiyle ortaya koymak yerine, bunları gizlemektir, körletmektir, Marksizm yerine burjuva reformizmidir.

Kautsky, emperyalizmin ve ilhakların Alman savunucusu Cunow'a karşı polemik yapıyor. Cunow'un vülger olduğu kadar kinik de olan düşünce silsilesi şudur: Emperyalizm modern kapitalizmdir; kapitalizmin gelişmesi kaçınılmaz ve ilericidir, öyleyse emperyalizm de ilericidir; o halde onun önünde diz çökmek ve ona övgüler düzmek gerekir. Bu düşünce sistemi, Narodniklerin 1894--1895 yıllarında Rus Marksistleri hakkında çizdikleri karikatüre benziyor: Marksistler kapitalizmin Rusya'da kaçınılmaz ve ilerici olduğunu düşünüyorlarsa, meyhane açıp kapitalizm yetiştirsinler! Kautsky Cunow'a "karşı çıkıyor": Hayır, emperyalizm modern kapitalizm değildir; sadece onun politikasının bir biçimidir ve biz bu politikaya karşı, emperyalizme, ilhaklara vs. karşı mücadele edebiliriz ve etmeliyiz.

Bu itiraz, ilk bakışta oldukça iyi bir yanıt gibi geliyor, ama aslında, emperyalizmle uzlaşmanın daha ince, daha iyi maskelenmiş (bu bakımdan da daha tehlikeli) bir propagandasıdır; çünkü tröstlerin ve bankaların politikasına karşı, bu tröst ve bankaların ekonomik temellerine dokunmayan bir "mücadele", burjuva reformizmine ve pasifizmine çıkar, masum ve iyiniyetli dileklerden öteye gidemez. Varolan çelişkileri bü-

tün derinliğiyle ortaya koymak yerine onlardan kaçmak, en önemlilerini gözden kaçırmak — Kautsky'nin Marksizmle hiçbir ortak yanı olmayan teorisi işte budur. Ve böyle bir "teori" ancak Cunowlarla birlik düşüncesini savunmaya yarar!

Salt ekonomik açıdan, diyor Kautsky, kapitalizmin yeni bir evre daha geçirmesi olanaksız değildir: kartellerin politikasının dış politikaya taşınması, ultra-emperyalizm evresi, yani "bugünkü emperyalist politikanın, ulusal mali sermayelerin birbiriyle mücadelesi yerine, uluslararası düzeyde birleşmiş mali sermaye tarafından dünyanın ortak sömürülmesini koyan yeni ultra-emperyalist politika tarafından geriletilmesi" olanağını "düşünmek" gerekir.

Bu teorinin Marksizmden kesin ve dönüşü olmayan kopuşunun hangi boyutta olduğunu ayrıntılarıyla göstermek için, daha ileride bu "ultra-emperyalizm teorisi"ne dönmemiz gerekecek. Şimdilik, bu incelemenin genel planına uygun olarak, bu sorunla ilgili tam ekonomik verilere bir göz atmamız gerekiyor. "Salt ekonomik açıdan" bir "ultra-emperyalizm" mümkün müdür, yoksa bu ultra-saçma bir şey midir?

Salt ekonomik açı sözünden "salt" bir soyutlama anlaşılırsa, söylenebilecek her şey şu teze çıkar : Gelişme, tekellere, bir dünya tekeline, bir dünya tröstüne doğru gidiyor. Bu hiç kuşkusuz doğrudur, fakat "gelişme"nin besin maddelerinin laboratuvarlarda üretilmesine doğru "gittiği" sözü gibi hiçbir şey ifade etmez. Bu anlamda, bir "ultra-tarım teorisi" ne kadar saçmaysa, ultra-emperyalizm "teorisi" de o kadar saçmadır.

Fakat, mali sermaye çağının "salt ekonomik" koşullarından, 20. yüzyılın başına rastlayan tarihsel-somut bir dönem olarak söz ediliyorsa, o zaman "ultra-emperyalizm"e ilişkin ölü soyutlamalara (bunlar bir tek, aşırı gerici amaca, dikkati *mevcut* çelişkilerin derinliğinden saptırmaya hizmet eder) verilecek en iyi yanıt, bunların karşısına bugünkü dünya ekonomisinin somut ekonomik gerçeğini çıkarmak olacaktır. Kautsky'nin ultra-emperyalizme dair boş gevezelikleri, başka şeylerin yanı sıra, emperyalizm savunucularının değirmenine su taşıyan temelden yanlış bir fikri, mali sermaye egemenliğinin dünya ekonomisindeki

eşitsizlikleri ve çelişkileri ***azaltacağı*** fikrini beslemektedir. Oysa gerçekte, mali sermaye bu eşitsizlikleri ve çelişkileri ***güçlendirir.***

Richard Calwer, "Dünya Ekonomisine Giriş" adlı yazısında, 19. / 20. yüzyıl dönemecinde dünya ekonomisi içindeki karşılıklı ilişkiler hakkında somut bir fikir edinmeyi olanaklı kılacak salt ekonomik verilerin en önemlilerini özetlemeyi denemişti. Calwer, dünyayı "bellibaşlı" beş "ekonomik bölge"ye ayırır: 1) Orta Avrupa (Rusya ve İngiltere dışında bütün Avrupa); 2) Britanya; 3) Rusya; 4) Doğu Asya; 5) Amerika. Sömürgeleri bağlı bulundukları devletlerin topraklarına dahil eden Calwer, henüz bölgelere göre paylaşılmamış Asya'da İran, Afganistan, Arabistan; Afrika'da Fas ve Habeşistan gibi birkaç ülkeyi de dikkate almamıştır.

Calwer'in bu bölgeler üzerine verdiği ekonomik verileri kısaltılmış olarak aşağıya alıyoruz:

Dünyanın bellibaşlı Ekonomik bölgeleri	Yüzölçümü (milyon km2) *	Nüfus (milyon) *	Ulaştırma: Demir yolları (1000 km.)	Ulaştırma: Ticaret filosu milyon ton	Ticaret: İthalat ve ihracat (milyon mark)	Yıllık Talep Maden Kömürü (milyon ton)	Sanayi: Pik demir (milyon ton)	Pamuk Sanayinde iğ sayısı (milyon)
1- Orta Avrupa	27,6 (23,6)	388 (146)	204	8	41	251	15	26
2- Britanya	28,9 (28,6)	398 (355)	140	11	25	149	9	51
3- Rusya	22	131	63	1	3	16	3	7
4- Doğu Asya	12	389	8	1	2	8	0,02	2
5- Amerika	30	148	379	6	14	245	14	19

* Sömürgelerin yüzölçümü ve nüfusu parantez içinde gösterilmiştir.

Burada kapitalizmin yüksek derecede gelişmiş olduğu (ulaştırma, ticaret *ve sanayiin iyice geliştiği*) üç bölge görüyoruz: Orta Avrupa, Britanya ve Amerika bölgeleri. Bunlar arasında dünyaya egemen olan üç devlet var: Almanya, İngiltere, Birleşik Devletler. Almanya'nın gayet küçük bir bölgeye ve az sayıda sömürgeye sahip olmasından ötürü, bu ülkeler arasındaki emperyalist rekabet ve mücadele olağanüstü şiddetlenmiştir; "Orta Avrupa"nın *yaratılması*, henüz geleceğin bir sorunudur ve amansız bir mücadele ortamında oluşmaktadır. Şimdilik bütün Avrupa'nın ayırt edici özelliği politik bölünmüşlüktür. Britanya ve Amerika bölgelerinde ise politik yoğunlaşma çok güçlüdür; ancak, bunlar arasında İngiltere'nin çok geniş sömürgelere sahip olmasıyla, Amerika'nın az sayıda sömürgeye sahip olması arasında korkunç bir orantısızlık vardır. Sömürgelerde kapitalizm henüz oluşma aşamasındadır. Güney Amerika uğruna mücadele gittikçe şiddetlenmektedir.

Kapitalizmin daha az geliştiği diğer iki bölge Rusya ve Doğu Asya bölgeleridir. Birincisinde nüfus yoğunluğu olağanüstü az, ikincisinde olağanüstü çoktur; birincisinde politik yoğunlaşma yüksektir, ikincisinde yoktur. Çin'in paylaşılması daha yeni başlamakta ve bu ülke için Japonya ile Birleşik Devletler vs. arasındaki mücadele kızışmaktadır.

Bu gerçeği —ekonomik ve politik koşulların olağanüstü çeşitliliğini, çeşitli ülkelerin gelişme hızı arasındaki aşırı eşitsizliği vs., emperyalist devletler arasındaki çılgınca mücadeleyi— Kautsky'nin "barışçıl" ultra-emperyalizme ilişkin ahmakça masalıyla karşılaştırın! Bu, ürkek bir küçük-burjuvanın, korkunç gerçekten kaçınayı amaçlayan gerici çabası değil midir? Kautsky'nin "ultra-emperyalizm"in embriyonu saydığı uluslararası karteller (tıpkı laboratuvarda tablet üretimi ultra-tarımın çekirdeği "sayılabileceği" gibi) dünyanın paylaşılmasının ve ***yeniden paylaşılmasının,*** barışçıl paylaşmadan barışçıl olmayan paylaşmaya ve tersi bir duruma geçişin örnekleri değil midir? Eskiden, örneğin Uluslararası Ray Karteli ya da Uluslararası Deniz Ticaret Tröstü içinde, Almanya'nın da katılmasıyla dünyayı rahatça paylaşmış olan Ameri-

ka'nın ve başka ülkelerin mali sermayesi, şimdilerde hiç de barışçıl ***olmayan*** yollarla, değişen yeni güç dengeleri temelinde dünyayı ***yeniden paylaşmıyor mu?***

Mali sermaye ve tröstler, dünya ekonomisinin çeşitli unsurlarının gelişme hızındaki farkları azaltmaz, çoğaltır. Güçler dengesi bir kez değiştikten sonra, ***kapitalist düzende*** çelişkileri ***zordan*** başka çözecek bir şey var mıdır? Demiryolu istatistikleri, dünya ekonomisinde kapitalizmin ve mali sermayenin gelişmesinin farklı hızları konusunda son derece tam veriler sunmaktadır. Emperyalist gelişmenin son on yıllarında demiryolu şebekesinde şu değişiklikler meydana gelmiştir:

Demiryolu Uzunluğu (1000 km)

	1890		1913		Artış	
Avrupa	224		346		122	
ABD	268		411		143	
Bütün sömürgeler	82	125	210	347	128	222
Bağımsız ya da yarı-bağımsız Asya ve Amerika devletleri	43		137		94	
Toplam	617		1104		487	

Demek ki demiryollarının gelişmesi, en hızlı sömürgelerde ve Asya ile Amerika'daki bağımsız (ve yarı-bağımsız) devletlerde olmuştur. Bilindiği gibi buralarda dört ya da altı en büyük kapitalist devletin mali sermayesi sınırsız egemenliğe sahiptir. Sömürgelerde ve diğer Asya, Amerika ülkelerinde kurulmuş 200 bin kilometrelik yeni demiryolu şebekesi — bu, özellikle elverişli koşullar altında, özel gelir güvenceleriyle, çelik işletmeleri için kârlı siparişlerle vs. 40 milyar marktan fazla bir yeni sermaye yatırımı demektir.

Kapitalizm, en hızlı, sömürgelerde ve denizaşırı ülkelerde büyümektedir. Bizzat bu ülkeler arasında *yeni* emperyalist güçler (Japonya) doğmaktadır. Dünya emperyalistlerinin mücadelesi kızışıyor. Mali sermayenin özellikle kârlı, denizaşırı ve sömürge işletmelerden aldığı haraç artıyor. Bu "ganimet"in paylaşılması sırasında en yağlı parçalar, üretici güçlerin gelişme hızı bakımından her zaman birinci sırada olmayan devletlere düşüyor. En önemli devletlerde, sömürgeleriyle birlikte demiryollarının toplam uzunluğu şöyledir:

	1890 (1000 km)	1913 (1000 km)	Artış
ABD	268	413	145
Britanya imp.	107	208	101
Rusya	32	78	46
Almanya	43	68	25
Fransa	41	63	22
Beş devletin toplamı	491	830	339

Demek ki toplam demiryolu uzunluğunun yaklaşık yüzde 80'i en büyük beş gücün elinde toplanmış bulunuyor. Fakat bu demiryollarının ***mülkiyetindeki*** yoğunlaşma, mali sermayenin yoğunlaşması kıyaslanamayacak kadar daha büyüktür, çünkü örneğin Amerikan, Rus ve başka ülkelerin demiryolu tahvil ve hisse senetleri büyük ölçüde İngiliz ve Fransız milyonerlerine aittir.

İngiltere, sömürgeleri sayesinde, "kendi" demiryolu şebekesini 100.000 km. kadar, yani Almanya'dan dört kat fazla artırmıştır. Yine de, herkesçe bilindiği gibi, bu dönemde Almanya'da üretici güçlerin, özellikle kömür ve demir sanayiinin gelişme hızı, bırakın Fransa ve Rusya'yı, İngiltere ile bile kıyaslanamayacak kadar hızlı olmuştur. 1892'de Almanya 4,9 milyon ton, İngiltere 6,8 milyon ton pik demir üretmişti; fakat daha 1912'de, bu rakamlar Almanya'da 17,6 milyon

ton, İngiltere'de 9 milyon ton oldu; yani Almanya İngiltere karşısında ezici bir üstünlük kurmuştur!. Soru şudur: Bir yandan üretici güçlerin gelişmesi ve sermaye birikimi ile; öte yandan sömürgelerin ve mali sermayenin "nüfuz bölgeleri"nin paylaşılması arasındaki oransızlığı ortadan kaldırmak için, ***kapitalizm zemininde,*** savaştan başka hangi araç olabilirdi?

VIII— KAPİTALİZMİN ASALAKLIĞI VE ÇÜRÜMESİ

Şimdi emperyalizmin, bu konudaki değerlendirmelerde yeterince dikkate alınmayan çok önemli bir başka yanı daha üzerinde duracağız. Marksist Hilferding'in hatalarından biri, onun bu noktada Marksist olmayan Hobson'a göre geriye bir adım atmasıdır. Emperyalizme özgü asalaklıktan söz ediyoruz.

Daha önce de gördüğümüz gibi, emperyalizmin en derin ekonomik temeli tekeldir. Bu tekel, kapitalist bir tekeldir, yani kapitalizmden doğmuş olan ve kapitalizmin, meta üretiminin, rekabetin genel koşulları içinde, bu genel koşullarla sürekli ve çözülmez bir çelişki halinde bulunan bir tekeldir. Ve yine de, bütün tekeller gibi, kaçınılmaz olarak bir durgunluk ve çürüme eğilimine yol açar: geçici olarak da olsa, tekel fiyatları uygulandığı ölçüde, teknik ve dolayısıyla her türlü ilerlemenin itici gücü bir noktaya kadar yok olur; ayrıca, teknik ilerlemeyi yapay olarak frenleme ***iktisadi*** olanağı doğar. Bir örnek verelim: Amerika'da Owens adında biri, şişe yapımında devrim yapacak bir makine icat etmişti. Alman şişe fabrikatörleri karteli, Owens'in patentini satın alarak, bir kenara koyup kullanılmasını engelledi. Kapitalist rejimde tekel, elbette dünya pazarında rekabeti tümüyle ya da uzun bir süre için ortadan kaldıramaz (ultra-emperyalizm teorisinin saçmalığını kanıtlayan nedenlerden biri de budur.) Teknik iyileştirmelerle üretim maliyetlerini azalt-

ma ve kârları yükseltme olanağı elbette yeniliklere yol açmaktadır. Ancak, tekellere özgü o durgunluk ve çürüme ***eğilimi*** işlemeye devam etmekte, bazı ülkelerde bazı sanayi dallarında bir zaman için üste çıkmaktadır.

Çok geniş, zengin ya da elverişli yerlerdeki sömürgelere sahip olma tekeli de aynı yönde etkide bulunur.

Devam edelim. Emperyalizm, az sayıda ülkede para sermayenin olağanüstü büyümesine yol açar, öyle ki, daha önce gördüğümüz gibi 100–150 milyar frank tutarında kıymetli evraka ulaşmıştır. Rantiye sınıfın ya da daha doğrusu rantiye tabakanın, yani "kupon kırpmakla" yaşayan, herhangi bir işletmenin çalışmasına hiçbir biçimde katılmayan, meslekleri avarelik olan insanların olağanüstü artması bundandır. Emperyalizmin en önemli ekonomik temellerinden biri olan sermaye ihracı, rantiye tabakanın üretimden bu tamamen kopukluğunu daha da artırır ve denizaşırı bazı ülkelerin ve sömürgelerin emeğinin sömürüsüyle yaşayan ülkenin bütününe asalaklık damgasını vurur.

> "1883 yılında —diye yazıyor Hobson— yabancı ülkelere yatırılmış İngiliz sermayesi, Birleşik Krallığın bütün servetinin yaklaşık yüzde 15'ine varıyordu."

1915'e kadar bu sermayenin iki buçuk kat arttığını anımsatalım.

> "Vergi yükümlüleri için bu kadar pahalıya mal olan —diye devam ediyor Hobson—, sanayici ve tüccar için pek az değeri olan saldırgan emperyalizm ... sermayesini yatıracak yer arayan kapitalist için, büyük kârların kaynağı olmaktadır" (İngilizcede bu kavram tek bir sözcükle açıklanmaktadır: 'Yatırımcı' = rantiye).

Büyük Britanya'nın bütün sömürge ve dış ticaretinden, ihracat ve ithalatından elde ettiği toplam yıllık gelir, istatistikçi Giffen tarafından 1899 için 800 milyon sterlin ciro üzerinden yüzde 2,5 hesabıyla 18 milyon sterlindir (yaklaşık 360 milyon mark).

Bu rakam ne kadar büyük olursa olsun, yine de İngiltere'nin saldırgan emperyalizmini açıklamaya yetmeyecektir. Bunun asıl açıklaması,

"yatırılmış" sermayenin gelirini, rantiye tabakanın gelirini oluşturan 90–100 milyon sterlin tutarındaki paradır.

Demek ki, dünyanın "en ticaretçi" ülkesinde rantiyelerin geliri, dış ticaret gelirinden ***beş kat*** fazladır! Emperyalizmin ve emperyalist asalaklığın özü budur.

Bunun için, emperyalizm üzerine ekonomik yazında genelde rantiye devlet ya da tefeci devlet kavramına sık sık rastlanır. Dünya, bir avuç tefeci devlet ve muazzam bir borçlu devletler çoğunluğuna bölünmüştür.

> "Dış ülkelere yapılan yatırımlar arasında ilk sırayı ise —diye yazıyor Schulze-Gaevernitz— politik bakımdan bağımlı ülkelere ya da en yakın müttefik ülkelere yapılmış sermaye yatırımları alır: örneğin İngiltere Mısır'a, Japonya'ya, Çin'e, Güney Amerika'ya borç verir. Savaş donanması da gerektiğinde icra memuru rolünü oynar. İngiltere'nin politik gücü onu borçlularının isyanından korur."

Sartorius von Walterhausen, "Yurtdışı Sermaye Yatırımlarının Ulusal İktisadı" adlı yapıtında, rantiye devlete örnek olarak Hollanda'yı ele alır, İngiltere ve Fransa'nın da bu duruma gelmek üzere olduklarını belirtir. Schilder şu beş sanayi devletinin "tam anlamıyla alacaklı" devletler olduğunu söyler: İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika ve İsviçre. Hollanda'yı bunlar arasında saymamasının nedeni sadece, bu ülkenin "endüstri bakımından daha az gelişmiş" olmasıdır. Birleşik Devletler ise sadece Amerika kıtasından alacaklıdır.

> "İngiltere —diye yazıyor Schulze-Gaevernitz— yavaş yavaş, sanayi devleti olmaktan, alacaklı devlet olmaya doğru gitmektedir. Endüstriyel üretimdeki ve endüstriyel ihracattaki mutlak artışa rağmen, ulusal ekonominin bütününde faiz ve temettü gelirlerinin, emisyon, komisyon ve spekülasyon gelirlerinin nispi önemi büyümektedir. Görüşümce bu olgu, emperyalist yükselişin iktisadi temelidir. Alacaklının borçluya bağlılığı, satıcının alıcıya bağlılığından daha kalıcıdır."

Almanya'ya gelince, Berlin'de çıkan "Die Bank" dergisinin editörü A. Lansburg, 1911'de bu ülke için, "Almanya — Rantiye Devlet" başlıklı yazısında şunları yazıyordu:

> "Almanya'da, Fransızların rantiye olmak özlemiyle alay edilir ve orta sınıf göz önünde bulundurulduğu ölçüde, Almanya'daki durumun da giderek Fransa'dakine benzediği unutulur."

Rantiye devlet, asalak, çürüyen kapitalizmin devletidir ve bu olgu genelde söz konusu ülkelerin toplumsal ve politik koşullarının bütününe, özelde de işçi hareketinin iki temel eğilimine zorunlu olarak yansır. Bunu mümkün olduğunca iyi gösterebilmek için, sözü, hiç kimsenin "ortodoks Marksizm" yandaşı olmasından şüphelenemeyeceği çok "güvenilir" bir tanığa, Hobson'a bırakalım. Ayrıca Hobson İngilizdir; emperyalist deneyim yönünden, sömürgelere ve mali sermayeye sahip olma yönünden dünyanın en zengin ülkesindeki işlerin durumunu iyi bilmektedir.

Hobson, Boer Savaşının henüz tazeliğini yitirmemiş izlenimleriyle, emperyalizm ile "maliyeciler"in çıkarları, savaş siparişlerinden vs. gelen artan kârları arasındaki bağı anlatırken şöyle diyordu:

> "Bu tam anlamıyla asalak politikanın yönlendirici gücü kapitalistlerdir; fakat aynı saikler bazı işçi çevrelerini de etkilemektedir. Birçok kentte en önemli sanayi kolları hükümet siparişlerine bağımlıdır ve metalurji sanayii ve gemicilik merkezlerinde emperyalizm önemli ölçüde bu gerçeğe bağımlıdır."

Yazara göre, eski imparatorlukların gücünü şu iki durum zayıflatmaktaydı: 1) "ekonomik asalaklık" ve 2) ordunun bağımlı halklardan oluşturulması.

> "Bunlardan birincisi ekonomik asalaklık geleneğidir; buna göre egemen devlet, eyaletlerini, sömürgelerini ve bağımlı ülkelerini kendi yöneten sınıfını zenginleştirmek ve alt sınıfları sakin dursunlar diye onları satın almak için kullanır."

Böylesi bir satın almanın ekonomik olanağının önkoşulu, hangi biçimde gerçekleşmiş olursa olsun —diye ekliyoruz— yüksek tekel kârlarıdır.

İkinci durum üzerine Hobson şunları yazıyor:

> "Emperyalizmin körlüğünün en tuhaf belirtilerinden biri, Büyük Britanya, Fransa ve diğer emperyalist ulusların bu yolu tutmada göster-

dikleri aldırmazlıktır. Hele İngiltere, bu bakımdan, diğer ülkelere göre çok daha ileri gitmiştir. Hindistan'daki imparatorluğumuzu kazanma sırasında yapılan savaşların çoğu yerlilerden oluşan askeri birliklerimizin eseridir. Hindistan'da, son zamanlarda da Mısır'da, çok sayıda sürekli ordu İngilizlerin komutası altına veriliyor. Güney Afrika'yı saymazsak, Afrika'nın boyunduruk altına alınmasıyla bağıntılı neredeyse bütün savaşlar, bizim adımıza, yerliler tarafından kazanılmıştır."

Çin'in paylaşılması perspektifi Hobson'u şu ekonomik değerlendirmeyi yapmaya sevketmiştir:

"O zaman Batı Avrupa'nın büyük kısmı, bu ülkelerin bazı bölgelerinin —İngiltere'nin güneyi, Riviera, İtalya ve İsviçre'nin zenginlerin oturduğu ve en çok turist çeken bölgeleri— şimdi sahip oldukları görüntü ve niteliği kazanacaktır: yani temettüler ve Uzak Doğu'dan gelen kâr paylarıyla yaşayan küçük bir zengin aristokrat grubu; biraz daha geniş bir tacirler ve memurlar grubu; daha geniş bir uşaklar grubuyla nakliyat ve imalat işlerinde çalışan işçiler grubu. Bellibaşlı sanayi dalları ise ortadan kalkacak, besin maddelerinin ve yarı-mamul maddelerin büyük bir kısmı Asya ve Afrika ülkelerinden haraç olarak gelecektir... Batı devletlerinin daha geniş bir ittifakının, Avrupalı büyük güçlerin bir federasyonunun önümüze açacağı olanaklar böyledir: Bu sadece dünya uygarlığı davasını ilerletmemekle kalmayacak, aynı zamanda büyük bir Batı asalaklığı tehlikesi getirecektir; endüstri bakımdan ilerlemiş bir grup ulusu diğer uluslardan ayıracak, bu ulusların Asya ve Afrika'dan muazzam bir haraç alan üst sınıfları, bu haracın yardımıyla, yeni bir mali aristokrasinin denetimi altında, artık tarım ve sanayi ürünleri üretiminde değil, özel ya da ikinci derecede endüstriyel işlerde çalışan büyük bir memur ve hizmetli kitlesi besleyecektir. Böyle bir teoriyi" (aslında perspektif demek daha doğrudur) "incelenmeye değmez olarak elinin tersiyle reddedenler, Güney İngiltere'nin daha şimdiden bu duruma gelmiş bölgelerinin ekonomik ve toplumsal koşulları üzerinde düşünmelidirler. Bu kişiler, Çin'in finansörler, 'sermaye yatırımcıları' gibi grupların, siyasi ve ticari-endüstriyel görevlilerin ekonomik denetimine tabi kılınmasıyla, dünyanın şimdiye kadar gördüğü potansiyel olarak en güçlü kâr rezervlerinden, bu kârları Avrupa'da tüketmek için sızdırarak bu sistemin ne muazzam boyutlara ulaşabileceğini düşünmeliler. Elbette durum çok daha karmaşıktır; dünya güçleri arasında dönen oyun, gele-

cekteki olayların tek yönde gelişeceği hakkında şu ya da bu açıklamayı öngörmeye olanak vermeyecek kadar nazik bir durumdadır. Ne var ki günümüzde Batı Avrupa emperyalizmine egemen olan etkiler bu yola girmiş bulunmaktadır; bu etkiler, herhangi bir direnmeyle karşılaşmadığı, başka bir yöne doğru kaymadığı takdirde, tam böyle bir sonuca doğru gidecektir."

Hobson tamamen haklıdır. Emperyalizmin güçleri bir direnmeyle karşılaşmadığı ***takdirde,*** tam olarak bu sonuca varacaktır. "Avrupa Birleşik Devletleri" sözünün anlamı, bugünkü emperyalist durum içinde doğru değerlendirilmiştir. Buna sadece, çoğu ülkede şimdilik zafer kazanmış olan oportünistlerin, işçi sınıfı hareketi ***içinde de*** sistemli ve sürekli bir biçimde bu yönde "çalıştıklarını" eklemek gerekir. Dünyanın paylaşılması ve Çin'in yanı sıra başka ülkelerin de sömürülmesi anlamını taşıyan, bir avuç çok zengin ülkeye çok yüksek tekel *kârları* sağlamak demek olan emperyalizm, proletaryanın üst katmanlarını satın alma iktisadi olanağı yaratmıştır; bu yolla oportünizmi beslemekte, ona vücut vermekte ve güçlendirmektedir. Ancak genelde emperyalizme, özelde de oportünizme karşı koyan ve çok doğal olarak sosyal-liberal Hobson'un gözünden kaçmış bulunan güçleri unutmamalıyız.

Geçmişte emperyalizmi savunmuş olduğu için partiden atılmış bulunan, bugünse pekâlâ Alman "Sosyal-Demokrat" Partisinin lideri olabilecek Alman oportünisti Gerhard Hildebrand, Afrika zencilerine karşı, "büyük islamcı harekete" karşı, "Çin–Japon koalisyonu"na karşı, "güçlü bir ordu ve donanma" bulundurmak amacıyla (Rusya dışında) bir "Batı Avrupa Birleşik Devletleri" kurulmasını savunarak Hobson'un düşüncesini tamamlamaktadır.

Schulze-Gaevernitz'in "İngiliz emperyalizmi" üzerine anlatımları da aynı asalaklık özelliklerini ortaya çıkarıyor. 1865–1898 yılları arasında İngiltere'nin ulusal geliri hemen hemen iki katına yükselirken, "yurtdışından sağlanan gelir" aynı süre içinde ***dokuz kat*** artmıştı. Eğer "zenciyi işe alıştırmak" (ki bu zor kullanmadan yapılamaz) emperyalizmin "kazanımları"na sayılacaksa, emperyalizmin "tehlikesi" şu noktada yatmaktadır:

"Avrupa genel olarak çalışmayı —önce tarım ve madencilik alanında, sonra da kaba endüstriyel çalışmayı— beyaz olmayan insanlığın sırtına yükleyecek, kendisi rantiye rolüyle kalacak, böylece de, belki, beyaz olmayan ırkların önce ekonomik, sonra politik kurtuluşunu hazırlamış olacaktır."

İngiltere'de gittikçe daha büyük miktarda topraklar tarımdan ayrılarak spor ve zenginlerin eğlencesi için kullanılmaktadır.

"İskoçya —diyor Schulze-Gaevernitz— dünyanın aristokratik eğlence alanıdır. Abartarak söylendiği gibi, geçmişine ve Bay Carnegie'ye" (Amerikalı bir milyarder) "dayanarak yaşar."

İngiltere'nin sadece at yarışlarına ve tilki avına yılda harcadığı para 14 milyon sterlindir (yaklaşık 280 milyon mark). Bu ülkede rantiye insan sayısı yaklaşık 1 milyona ulaşmaktadır. Üretici nüfusun yüzdesi gerilemektedir:

Yıl	İngiltere ve Galler'in nüfusu (milyon)	Bellibaşlı sanayi dallarında çalışan işçi sayısı (milyon)	Toplam nüfusa oranı
1851	17,9	4,1	%23
1901	32,5	5,0	%15

Ve "20. yüzyıl başında İngiliz emperyalizmi"nin burjuva araştırıcısı, işçi sınıfından söz ederken, işçilerin ***"üst kesimi"ni "asıl proleter alt kesim"den*** sistematik olarak ayırmak zorunda kalmıştır. Üst kesim, kooperatiflerin ve sendikaların, spor derneklerinin ve sayısız dini mezhebin üye kitlesini oluşturur. İngiltere'de "hâlâ ***asıl proleter alt kesimi dışarıda bırakacak biçimde kısıtlı olan!"*** seçim sistemi de bu kesimin düzeyine uydurulmuştur. İngiliz işçi sınıfının durumunu şirin göstermek için, proletaryanın ***azınlığını*** oluşturan yalnızca bu üst kesimden söz edilir: örneğin işsizlik sorunu, "özellikle Londra'da ve proleter alt kesimde söz konusudur ***ki bu soruna politik olarak pek önem verilmez...***" Aslında burjuva politikacıları ve "sosyalist" oportünistler tarafından pek önem verilmez denmesi daha doğru olurdu.

Emperyalizmin sözünü ettiğimiz olaylar dizisine bağlı özellikleri arasında, emperyalist ülkelerden dışarı yapılan göçlerde bir azalma, buna karşılık ücretlerin düşük olduğu, daha geri ülkelerden buralara yapılan göçlerde (gezgin işçi akımı ve göç) bir artış vardır. İngiltere'den dışarıya göç, Hobson'un saptadığı gibi, 1884'ten beri düşmektedir: 1884'te 242.000 ve 1900'de 169.000. Almanya'dan dışarıya göç ise 1881–1890 arasındaki on yılda en üst noktaya, yani 1.453.000'e ulaşır, daha sonraki iki onyılda 544.000'e ve 341.000'e düşer. Buna karşılık Almanya'ya Avusturya, İtalya ve Rusya'dan gelen işçi sayısında artma görülür. 1907 sayımına göre Almanya'da 1.342.294 yabancı vardı; bunun 440.800'ü sanayi işçisi, 257.329'u tarım işçisiydi. Fransa'da maden sanayiinde çalışan işçilerin "büyük kısmı" yabancıdır: Polonyalı, İtalyan, İspanyol. Birleşik Devletler'de Doğu ve Güney Avrupa'dan gelen işçiler en düşük ücretli işlerde çalışırken, denetim işlerinde ve ücreti daha iyi olan işlerde çalışanların büyük çoğunluğunu ise Amerikalı işçiler oluşturur. Emperyalizm, işçiler arasında da ayrıcalıklı kategoriler yaratma, onları proletaryanın büyük yığınından ayırma eğilimi taşımaktadır.

İngiltere'de emperyalizmin işçileri bölme, onlar arasında oportünizmi güçlendirme ve böylece işçi hareketini geçici olarak bozma eğiliminin 19. yüzyılın sonundan ve 20. yüzyılın başından çok önce ortaya çıktığını belirtelim. Çünkü emperyalizmin en önemli iki özelliği —geniş sömürgelere sahip olma ve dünya pazarında tekel konumu—, İngiltere'de 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Marx ve Engels, işçi hareketi içindeki oportünizm ile İngiliz kapitalizminin emperyalist özellikleri arasındaki bağıntıyı onlarca yıl boyunca sistematik olarak gözlemlediler. Örneğin Engels, 7 Ekim 1858'de Marx'a şöyle yazmıştı:

> "... İngiliz proletaryası fiilen gittikçe daha fazla burjuvalaşıyor, böylece tüm ulusların bu en burjuva olanı, sonunda, burjuvazinin ***yanı sıra*** bir burjuva aristokrasi ve bir burjuva proletarya yaratmaya yönelmek istiyor gibi görünüyor. Bütün dünyayı sömürmekte olan bir ulus için bu elbette bir ölçüde haklıdır."

Neredeyse çeyrek yüzyıl sonra, 11 Ağustos 1881 tarihli bir mektupta, "burjuvazi tarafından satın alınmış ya da en azından onun tarafından beslenen adamların kendisini yönetmesine ses çıkarmayan" berbat İngiliz işçi sendikalarından söz eder ve Kautsky'ye yazdığı 12 Eylül 1882 tarihli bir mektupta şöyle yazar:

> "Bana İngiliz işçilerinin sömürge politikası konusunda ne düşündüklerini mi soruyorsunuz? Genel olarak politika konusunda ne düşünüyorlarsa onu düşünüyorlar. Burada işçi partisi yok; sadece muhafazakârlar ve liberal radikaller var; ve işçiler, İngiltere'nin sömürge ve dünya pazarı tekelinden büyük bir iştahla yararlanıyorlar" (Engels, "İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu" adlı kitabının 1882'de yapılan ikinci baskısının önsözünde de aynı şeyleri söyler[15]).

Burada nedenler ve sonuçlar açıkça gösterilmiştir. Nedenler: 1) Dünyanın söz konusu ülke tarafından sömürülmesi; 2) dünya pazarındaki tekel konumu; 3) sömürge tekeli. Sonuçlar: 1) İngiliz proletaryasının bir kısmının burjuvalaşması; 2) proletaryanın bir kısmının, burjuvazinin satın aldığı ya da en azından onun tarafından beslenen adamlarca yönetilmeye ses çıkarmaması. 20. yüzyılın başında emperyalizm, dünyanın bir avuç devlet arasında paylaşılmasını tamamlamıştır; bu devletlerden her biri, bugün, bütün dünyanın İngiltere'nin 1858'de sömürdüğünden küçük olmayan bir kısmını (ekstra kârlar elde etme anlamında) sömürmektedir; her biri tröstler, karteller, mali sermaye, alacaklı–borçlu ilişkisi sayesinde dünya pazarında tekel kurmuşlardır; her biri bir dereceye kadar sömürge tekelinden yararlanır (dünyadaki bütün sömürgelerin yüzölçümünün toplamı olan 75 milyon kilometrekarenin 65 milyonunun, yani yüzde 86'sının altı büyük gücün elinde toplandığını, bunun yüzde 81'inin ise sadece üç büyük güce ait olduğunu yukarıda görmüştük).

Bugünkü durumun ayırt edici özelliği, oportünizmin işçi hareketinin genel ve temel çıkarlarıyla uzlaşmazlığını zorunlu olarak daha da güçlendirecek ekonomik ve politik koşulların varlığından ibarettir: Emperyalizm rüşeym halinden egemen bir sisteme gelişmiş, kapitalist tekeller

ekonomik ve politik hayatta birinci sırayı almıştır; dünyanın paylaşılması tamamlanmıştır; öte yandan İngiltere'nin tartışılmaz tekeli yerine, bu tekele katılmak için az sayıda emperyalist gücün mücadelesini, 20. yüzyılın tüm başlangıcına damgasını vuran bir mücadeleyi görüyoruz. Şimdi artık oportünizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de olduğu gibi, on yıllar boyunca bir ülkenin işçi hareketi içinde zaferini sürdüremez; bir dizi ülkede oportünizm tamamen olgunlaşmış, sosyal-şovenizm biçimi altında burjuva politikasıyla her noktada kaynaşarak aşırı olgunlaşıp çürümüştür.*

IX— EMPERYALİZMİN ELEŞTİRİSİ

Emperyalizmin eleştirisini, sözcüğün geniş anlamıyla anlıyoruz, toplumun çeşitli sınıflarının, kendi genel ideolojileri ile bağıntı içinde emperyalizmin politikasına karşı aldıkları tavır olarak anlıyoruz.

Bir yanda birkaç elde yoğunlaşmış ve sadece orta ve küçük kapitalisti değil, en küçük kapitalisti ve mülk sahibini de kendine tabi kılan yaygın ve sıkı bir ilişkiler ve bağlantılar ağı kurmuş olan mali sermayenin muazzam boyutları; öte yanda, dünyayı paylaşma ve başka ülkelere egemen olma yolunda başka ulusal devletsel mali gruplarla şiddetli mücadele — bütün bunlar, tüm mülk sahibi sınıfların tamamıyla emperyalizm safına geçmesine neden olmaktadır. Onun perspektiflerine duyulan "genel" coşku, emperyalizmin çılgınca savunulması, akla gelebilecek her tarzda şirin gösterilmesi — günümüzün özelliği işte budur. Emperyalist ideoloji işçi sınıfının içine de sızmaktadır. Bu sınıf öteki sınıflardan bir Çin Seddiyle ayrılmamıştır. Bugünkü sözümona Almanya

* *Bay Potresov, Çenkeli, Maslov gibilerinin Rus sosyal-şovenizminin gerek açık gerek üstü örtülü biçimi (Bay Çaydze, Skobelev, Akselrod, Martov vs.) de oportünizmin Rusya'ya özgü bir çeşidinden, yani Tasfiyecilikten ortaya çıkmıştır.*

"Sosyal-Demokrat" Partisinin önderlerine pek haklı olarak "sosyal-emperyalistler", yani sözde sosyalist, gerçekte emperyalist deniyorsa, Hobson daha 1902'lerde İngiltere'de oportünist "Fabian Derneği"ne bağlı "emperyalist Fabiancılar"dan söz etmişti.

Burjuva bilimadamları ve yazarları emperyalizmi genellikle biraz örtülü biçimde savunuyorlar; emperyalizmin tam egemenliğini ve derin köklerini gizliyor, ikinci derecede kalan ayrıntıları öne çıkararak, bankaların ve tröstlerin vs. polis denetimine tabi tutulması gibi kesinlikle gülünç "reform tasarıları" ile dikkatleri temel hususlardan kaydırıyorlar. Emperyalizmin temel özelliklerinde reform yapma düşüncesinin saçmalığını açıkça ifade etme cesaretine sahip alaycı ve açık sözlü emperyalistlere pek seyrek rastlanıyor.

Bir örnek vermek istiyoruz. "Dünya Ekonomisi Arşivi" dergisinde Alman emperyalistleri, sömürgelerdeki ve elbette özellikle Almanya'ya ait olmayan sömürgelerdeki ulusal kurtuluş hareketlerini izlemeye özen gösteriyorlar. Hindistan'da ortaya çıkan karışıklıklara ve protestolara, Natal'deki (Güney Afrika), Hollanda Hindistanı'ndaki hareketlere vs. değiniyorlar. 28–30 Haziran 1910'da Londra'da toplanan, yabancı egemenliği altında bulunan çeşitli Asya, Afrika ve Avrupa halklarından temsilcilerin katıldığı ezilen ulus ve ırklar konferansıyla ilgili bir İngiliz raporu üzerine bir notta, bu emperyalistlerden biri, Konferansta yapılan konuşmaları değerlendirirken şunları yazıyor:

> "Emperyalizme karşı mücadele edilmesi gerektiği; egemen devletlerin, bağımlı halklarm kendilerini yönetme hakkını tanımaları gerektiği; büyük güçlerle zayıf halklar arasmda imzalanan anlaşmaların uygulanmasını uluslararası bir mahkemenin denetlemesi gerektiği söyleniyor. Bu masum dileklerin ötesine geçilmiyor. Emperyalizmin kapitalizmin bugünkü biçimine kopmaz biçimde bağlı olduğu anlayışından iz göremiyoruz, o nedenle (!!), emperyalizmin özellikle iğrenç bazı aşırılıklarına karşı çıkmakla yetinmek istenmiyorsa, emperyalizme karşı doğrudan bir mücadelenin umutsuz olduğu anlayışının da izini göremiyoruz."

Emperyalizmin temellerini ıslah etme bir aldatmacadan, "masum" bir "dilek"ten ibaret olduğu için; ezilen ulusların burjuva temsilcileri "bunun ötesine" geçmedikleri için; ezen ulusun burjuva temsilcisi "bunun ötesine" geçiyor, ama ***geriye*** doğru bir adım atarak, "bilimsellik" örtüsü altında emperyalizme yaltaklanmaya yöneliyor. Bu da "mantık"!

Emperyalizmin temellerini reform yoluyla değiştirmenin olanaklı olup olmadığı, emperyalizmin ortaya çıkardığı çelişkileri keskinleştirip derinleştirmek için ileriye mi, yoksa köreltmek için geriye mi gitmek gerektiği sorusu, emperyalizm eleştirisinin temel sorularıdır. Mali oligarşinin baskısı ve serbest rekabetin ortadan kaldırılmasıyla bağıntılı olarak, tüm çizgi boyunca gericilik ve ulusal baskının güçlenmesi de emperyalizmin politik özellikleri arasında olduğundan, 20. yüzyılın başlangıcıyla birlikte, hemen hemen bütün emperyalist ülkelerde emperyalizme karşı küçük-burjuva demokratik bir muhalefet ortaya çıkmıştır. Ve Kautsky ve yaygın uluslararası Kautskyci akımın Marksizmden kopuşu, tam da, Kautsky'nin bu küçük-burjuva reformist, iktisaden temelli gerici muhalefete karşı koymayı bilmemek ve ihmal etmekle kalmayıp, bilakis tam tersine pratikte onunla birleşip kaynaşmış olmasından ibarettir.

1898 yılında İspanya'ya karşı emperyalist savaş, Birleşik Devletler'de "anti-emperyalistler"in muhalefetini doğurmuştur; burjuva demokrasisinin bu son Mohikanları bu savaşı "caniyane" bir savaş olarak nitelendiriyor, yabancı toprakların ilhakını anayasaya aykırı buluyor, Filipin yerlilerinin önderi Aginaldo'ya reva görülen muameleyi "şovence bir aldatmaca" ilan ediyor (ona önce ülkesinin özgürlüğü vaad edilip, ama sonra oraya Amerikan askerleri çıkarılıp Filipinler ilhak edilmişti) ve Lincoln'un şu sözlerini yineliyorlardı:

> "Beyazlar kendi kendini yönetiyorsa, bunun adı özyönetimdir; ama Beyazler hem kendini, hem de başkalarını yönetiyorsa, bu artık özyönetim değil, zorbalıktır."

Fakat tüm bu eleştiriler, emperyalizmin tröstlerle ve dolayısıyla da kapitalizmin temelleriyle kopmaz bağını kabul etmekten kaçındığı, büyük ölçekli kapitalizmin ve onun gelişiminin doğurduğu güçlere katılmaktan korktuğu sürece "masum bir dilek" olarak kaldı.

Emperyalizmi eleştirisinde, Hobson'un temel tavrı da böyledir. Hobson, "emperyalizmin kaçınılmazlığı" fikrine karşı çıkıp, (kapitalizmde!) "halkın tüketim gücünü yükseltmek" gereğini ileri sürerek Kautsky'yi öncelemiştir. Emperyalizm eleştirisinde küçük-burjuva bakış açısını, bankaların, mali oligarşinin vs. mutlak gücünü, sık sık alıntı yaptığım Agahd, A. Lansburgh, L. Eschwege; ve Fransız yazarlarından, 1900 yılında İngiltere'de yayınlanmış "İngiltere ve Emperyalizm" adlı yüzeysel bir kitabın yazarı olan Victor Berard gibi yazarlar savunmaktadırlar. Marksist olmadıklarını söyleyen bütün bu yazarlar, emperyalizmin karşısına serbest rekabeti ve demokrasiyi çıkarıp, çatışmalara ve savaşa yol açacak Bağdat Demiryolu serüvenini mahkûm ederler, barış için birtakım "masum dilekler"de bulunurlar vs. Bu durum, uluslararası emisyon istatistiklerini derleyen, 1912'de yüz milyonlarca franklık "uluslararası" menkul kıymetten söz ederek şöyle haykıran A. Neymarck için de söz konusudur:

> "Barışın bozulabileceğini... bu büyük rakamlar karşısında bir savaş başlatma riskine girilebileceğini düşünmek mümkün mü?..."

Burjuva reformistlerinde böyle bir saflığa şaşmamak gerekir; üstelik böylesine saf görünmek ve emperyalizmin egemenliği altında ciddi ciddi barıştan söz etmek onların ***yararınadır***. Ama 1914, 1915 ve 1916 yıllarında aynı burjuva reformist bakış açısını benimseyen ve barış sorununda "herkesin" (emperyalistlerin, sahte sosyalistlerin, sosyal-pasifistlerin) "görüş birliği" içinde olduğunu ileri süren Kautsky'de Marksizmden geriye ne kalmıştır? Karşımızda, emperyalizmin derin çelişkilerini tahlil etmek ve açığa çıkarmak yerine, bu çelişkilerden kaçmaya, sıyrılmaya çalışan reformist bir "masum dilek"ten başka ne görüyoruz?

İşte Kautsky'nin emperyalizmi ekonomik eleştirisine bir örnek. 1872 ve 1912 yılları için İngiltere'nin Mısır ile olan ihracat ve ithalat istatistiklerini ele alıyor; bu ihracat ve ithalatın, İngiltere'nin bütün ihracat ve ithalatına göre daha yavaş büyüdüğü anlaşılıyor. Ve Kautsky bundan şu sonucu çıkarıyor:

> "Bunun (İngiltere'nin Mısır'la ticareti) Mısır'ın askeri işgali olmaksızın, sadece ekonomik etkenlerin ağırlığıyla daha az olacağını varsaymak için hiçbir neden yoktur.
>
> ... Bugünkü devletlerin yayılma emelleri ... en iyi biçimde, emperyalizmin baskı ve şiddet yöntemleriyle değil, barışçıl demokrasi ile gelişecektir..."

Kautsky'nin Rusya'daki bayraktarı (ve sosyal-şovenlerin Rus savunucusu) Bay Spektator tarafından yüzlerce değişik biçimde yinelenen Kautsky'nin bu değerlendirmesi, onun emperyalizm eleştirisinin temelini oluşturur; o nedenle bunun üzerinde daha ayrıntılı durmalıyız. İşe Kautsky'nin defalarca, ve 1915 Nisan'ında da, çalışmalarında vardığı sonuçların "bütün sosyalist teorisyenler tarafından oybirliğiyle benimsendiği"ni söylediği Hilferding'in sözleriyle başlayalım.

> "Daha ilerlemiş bulunan kapitalist politikanın karşısına —diye yazıyor Hilferding—, günü geçmiş serbest ticaret döneminin politikasını ya da devlet düşmanlığını çıkarmak proletaryanın işi değildir. Mali sermayenin ekonomik politikasına, emperyalizme proletaryanın vereceği yanıt serbest ticaret değil, ancak sosyalizm olabilir. Proleter politikanın amacı, bugün ancak, gerici bir ideal haline gelmiş bulunan serbest rekabet düzenini yeniden kurmak değil, kapitalizmin yok edilmesi yoluyla rekabetin tamamen ortadan kaldırılması olabilir."

Kautsky, mali sermaye çağı için "gericileşmiş bir ideali", "barışçıl demokrasi"yi, "salt ekonomik ögelerin önemi"ni vaaz ettiğinden ötürü Marksizmden kopmuştur — çünkü bu ideal, ***nesnel*** olarak bizi tekelci kapitalizmden tekelci olmayan kapitalizme geri iter, reformist bir düzenbazlıktır.

Mısır'la (ya da başka herhangi bir sömürge ya da yarı-sömürge ülke ile) ticaret, askeri işgal ***olmasaydı,*** emperyalizm olmasaydı, mali ser-

maye olmasaydı daha güçlü "olurdu". Bu ne demektir? Serbest rekabet, ne genel olarak tekellerle, ne "ilişkiler"le ya da mali sermayenin baskısıyla (ki bu da tekel anlamına gelir) ve ne de tek tek ülkelerin tekelci sömürge mülkiyetiyle sınırlandırılmış olmasaydı, kapitalizm daha hızlı mı gelişecekti?

Kautsky'nin düşüncelerinin bundan başka bir anlamı olamaz ve ***bu*** "anlam" da anlamsızlığın ta kendisidir. Kautsky'nin, herhangi bir tekelin olmadığı serbest rekabet durumunda kapitalizm ve ticaret daha hızlı ***gelişirdi*** iddiasının doğru olduğunu varsayalım. Ancak ticaretin ve kapitalizmin gelişmesi ne kadar hızlı olursa, tekelciliği ***doğuran*** üretimin ve sermayenin yoğunlaşması da o kadar güçlü olur. Ve tekeller zaten ***tam da*** o noktada serbest rekabetten ***doğmuştur!*** Bugün tekeller gelişmeyi frenlemeye başlamış olsalar da, bu durum, tekelleri yarattıktan sonra olanaksız hale gelen serbest rekabet lehine bir kanıt değildir.

Kautsky'nin görüşlerine ne yandan bakılırsa bakılsın, ortaya çıkan şey gerici bir zihniyetten ve burjuva reformizminden başka bir şey değildir.

Yukarıdaki uslamlama düzeltilse ve Spektator gibi, İngiliz sömürgelerinin İngiltere ile ticaretinin diğer ülkelerle olan ticarete göre daha yavaş geliştiği söylense de, bu durum yine Kautsky'yi kurtarmaz. Çünkü İngiltere de ***hakeza*** tekele yenik düşmüştür, ***hakeza*** emperyalizme yenik düşmüştür; fakat başka ülkelerinkine (Amerika'nın, Almanya'nın). Bilindiği gibi, karteller yeni ve kendine özgü bir himayeci gümrük duvarları yaratmıştır: tam da ihraç edilmeye elverişli ürünler himaye edilmektedir (Engels bunu daha "Kapital"in III. Cildinde belirtmiştir*). Ayrıca kartellere ve mali sermayeye özgü yok pahasına ihracat sistemi, ya da İngilizlerin dediği gibi "damping" sistemi de bilinmektedir: kartel, ülke içinde ürünlerini yüksek tekel fiyatlarıyla satmakta, ancak rekabeti yok etmek ve kendi üretimini en yüksek ölçüde genişletmek vs. için aynı malları dışarıda yok pahasına verebilmektedir. Almanya'nın

* *Bkz. 6. Bölüm I. Kısım' a ilişkin not.*— ***Alm. Red.***

İngiliz sömürgeleriyle ticareti, İngiltere'nin bu sömürgelerle olan ticaretinden daha hızlı gelişiyorsa, bu sadece Alman emperyalizminin İngiliz emperyalizmine göre daha genç, daha güçlü, daha örgütlü, daha gelişmiş olduğunu kanıtlar; ama hiçbir biçimde serbest ticaretin "üstünlüğü"nü kanıtlamaz. Çünkü burada söz konusu olan, serbest rekabetin himayecilik ve sömürge bağımlılığına karşı mücadelesi değil, emperyalizme karşı emperyalizmin, tekele karşı tekelin, mali sermayeye karşı mali sermayenin mücadelesidir. Alman emperyalizminin İngiliz emperyalizmine üstünlüğü, sömürge sınırlarının ya da koruyucu gümrük tarifelerinin oluşturduğu duvarlardan daha güçlüdür; buradan serbest ticaret ya da "barışçıl demokrasi" *lehine* bir "kanıt" çıkarmak yavanlıktır; emperyalizmin temel özellikleri ve çizgilerini unutmak demektir, Marksizm yerine küçük-burjuva reformizmini koymak demektir.

Emperyalizm eleştirisi Kautsky'ninki kadar küçük-burjuva olan burjuva iktisatçısı A. Lansburgh'un bile, ticaret istatistiklerini Kautsky'den daha bilimsel bir tavırla incelemiş olması ilginçtir. Rastgele ele aldığı tek bir ülkeyi, tek bir sömürgeyi diğer ülkelerle karşılaştırmıyor, tersine emperyalist bir ülkenin ihracatını; 1) mali bakımdan ona bağımlı, ona borçlu ülkeler; 2) mali bakımdan bağımsız ülkeler itibariyle inceliyor. Ulaştığı sonuçlar aşağıdadır:

Almanya'nın İhracatı

Almanya'ya mali olarak bağımlı ülkeler itibariyle

	1889 (milyar mark)	1908 (milyar mark)	Artış (yüzde olarak)
Romanya	48,2	70,8	47
Portekiz	19,0	32,8	73
Arjantin	60,7	147,0	143
Brezilya	48,7	84,5	73
Şili	28,3	52,4	85
Türkiye	29,9	64,0	114
Toplam	**234,8**	**451,5**	**92**

Almanya'dan mali olarak bağımsız ülkeler

	1889 (milyar mark)	1908 (milyar mark)	Artış (yüzde olarak)
İngiltere	651,8	997,4	53
Fransa	210,2	437,9	108
Belçika	137,2	322,8	135
İsviçre	177,4	401,1	127
Avustralya	21,2	64,5	205
Hollanda Hindistanı	8,8	40,7	363
Toplam	**1206,6**	**2264,4**	**87**

Lansburgh, bu verilerden ***sonuçlar*** çıkarma yoluna gitmemiş ve bu nedenle tuhaf bir biçimde, ***eğer*** bu rakamlar gerçekten bir şeyi kanıtlıyorlarsa, bunun kendi düşüncelerine ***karşı*** kanıt oluşturduğunu farketmemiştir, çünkü mali bakımdan Almanya'ya bağımlı ülkelere yapılan ihracat, mali bakımdan bağımsız ülkelere yapılan ihracata göre, az da olsa ***daha hızlı*** bir gelişme göstermiştir ("eğer" sözcüğünü vurguluyoruz, çünkü Lansburgh'un istatistiği kesinlikle tam değildir.)

İhracat ile borç verme arasındaki bağı araştıran Lansburgh şöyle yazıyor:

> "1890/91 yıllarında, daha önceki yıllarda bu borca mahsuben avans veren Alman bankaları tarafından bir Romen istikraz anlaşması yapıldı. Bu istikraz esas olarak Almanya'dan demiryolu malzemesi teminine hizmet etti. 1891 yılında Almanya'nın Romanya'ya ihracatı 55 milyon mark tutuyordu. Bir sonraki yılda, 39,4 milyon marka ve kesintilerle 1900'de 25,4 milyon marka düştü. Ancak şu son yıllarda yapılan birkaç istikraz sayesinde, 1891'deki düzeyini tekrar yakalamıştır.
>
> Almanya'nın Portekiz'e ihracatı 1888–1889 istikrazlarının sonucunda 21,1 milyon marka kadar yükseldi (1890), daha sonraki iki yıl içinde ise 16,2 ve 7,4 milyon marka düştü; eski düzeyine ise ancak 1903'te ulaştı.

> Almanya'nın Arjantin'le ticaretinde işler daha çarpıcı gelişmiştir. 1888 ve 1890 istikrazlarının ardından Almanya'nın Arjantin'e ihracatı 1889'da 60,7 milyon marka ulaştı. İki yıl sonra ise bu miktar 18,6 milyon mark tutuyordu, yani üçte biri bile değil. İhracat miktarı ancak 1891'de, devlet ve belediyelerin yaptığı yeni ikraz anlaşmalarının, elektrik santralları kurulması için verilen avansların ve başka kredi işlemlerinin sonucu olarak, 1889'daki düzeyi aşmıştır.
>
> 1889 istikrazının sonucu olarak Şili'ye yapılan ihracat 45,2 milyon marka yükseldi (1892) ve bir yıl sonra 22,5 milyon marka düştü. Alman bankalarıyla 1906'da imzalanan yeni bir istikraz anlaşmasından sonra ihracat 84,1 milyon marka yükseldi (1907); ancak 1908'de yine 52,4 milyon marka düştü."

Lansburgh, bu gerçeklerden, eğlendirici bir küçük-burjuva ibret dersi çıkarıyor: İstikrazlara bağlı ihracatın ne kadar güvensiz ve düzensiz bir şey olduğunu, ulusal sanayii "doğal" ve "uyumlu" bir biçimde geliştirmek yerine sermayeyi yabancı ülkelere ihraç etmenin ne kadar kötü bir şey olduğunu, dış istikrazları kotarmak için verilen milyonlarca bahşişin Krupp firmasına ne kadar "pahalıya" patladığını anlatıyor. Ne var ki gerçekler apaçık ortadadır: İhracatın artışı tam da, burjuva ahlakını hiç umursamayan ve önce istikraz kârlarını cebe indirerek, sonra da *aynı* istikrazın, Krupp'un ürettiği malların ya da Çelik Sendikasının ürettiği demiryolu malzemesi alımında kullanılmasından gelen kârları cebe indirerek, aynı öküzün derisini iki kez yüzen mali sermayenin dolandırıcılık manevralarına bağlıdır.

Yineliyoruz: Lansburgh'un istatistiklerinin kusursuz olduğunu düşünmüyoruz. Ancak bu verilerin buraya aktarılması gerekiyordu, çünkü bunlar Kautsky'nin ve Spektator'unkilerden daha bilimseldir, zira Lansburgh soruna daha doğru yaklaşma yolundadır. İhracatta mali sermayenin önemi üzerine değerlendirmeler yapabilmek için, ihracatın özel olarak ve sadece sermayedarların manevralarıyla özel olarak ve sadece kartel ürünleri vs. ile bağıntısını ortaya çıkarmayı bilmek gerekir. Oysa sömürgeleri, sömürge olmayan ülkelerle, bir emperyalizmi başka

bir emperyalizmle, bir yarı-sömürgeyi ya da sömürgeyi (Mısır'ı) bütün diğer ülkelerle karşılaştırmakla yetinmek, tam da sorunun ***özünü*** karanlıkta bırakmak, ondan kaçınmak demektir.

Kautsky'nin emperyalizmi teorik eleştirisinin, bu eleştiri emperyalizmin en derin ve temel çelişkilerine, yani tekellerle, onların yanı sıra var olan serbest rekabet arasındaki, mali sermayenin muazzam mali "işlemleri" (ve muazzam kârları) ile serbest piyasadaki "dürüst" ticaret arasındaki, bir yanda kartel ve tröstlerle, öte yanda kartelleşmemiş sanayi arasındaki çelişkilere yan çizdiği ve onları gizlediği için, işte bu nedenle Marksizmle hiçbir ortak yanı yoktur; bu eleştiri işte bu nedenle ancak oportünistlerle ve sosyal-şovenlerle barış ve birlik propagandası için bir çıkış noktası olmaya yarar.

Kautsky tarafından uydurulmuş ünlü "ultra-emperyalizm" teorisi de, gerici bir nitelik taşımaktadır. Onun 1915'te bu konudaki görüşleri ile Hobson'un 1902'deki görüşlerini karşılaştırınız:

> Kautsky: "... Acaba bugünkü emperyalist politikanın yerini, ulusal mali sermayeler arasındaki mücadelenin yerini, uluslararası düzeyde birleşmiş mali sermaye ile dünyanın ortaklaşa sömürüleceği yeni, ultra-emperyalist bir politikanın alması mümkün değil mi? Kapitalizmin bu yeni aşaması her halükârda düşünülebilir bir şeydir. Bunun gerçekleştirilebilir olup olmadığı sorusunu yanıtlamak için henüz yeterli öncüller yoktur."

> Hobson: "Her biri bir dizi uygarlaşmamış sömürgeye ve bağımlı ülkeye sahip birkaç güçlü imparatorlukta yerleşmiş bulunan hıristiyanlık, çok kişiye bugünkü gelişme eğilimlerinin en doğal sonucu olarak görünüyor, ve bu gelişme, en çok, inter-emperyalizmin sağlam bir temeli üzerine kurulacak sürekli bir barış umudunu meşru kılmaktadır."

Böylece, Hobson'un on üç yıl önce, inter-emperyalizm ya da ara-emperyalizm olarak adlandırdığı şeye, Kautsky ultra-emperyalizm ya da süper-emperyalizm demektedir. Latince bir ön ek koyarak bilgiççe yeni bir sözcük icat etmek dışında, Kautsky'nin "bilimsel" düşüncesinde gördüğümüz tek ilerleme, Hobson'un İngiliz papaz takımının

riyakârlığı olarak gösterdiği şeyi Marksizm adına yutturmaya çalışmasıdır. Boer savaşından sonra, bu pek saygıdeğer kastın, birçoğu Güney Afrika savaşında düşen ve İngiliz finansörlerinin daha yüksek kârlar elde etmelerini güvence altına almak için daha yüksek vergiler vermek zorunda kalan İngiliz küçük-burjuvalarını ve işçilerini ***avutmak*** yolunda büyük çabalar göstermesi çok doğaldı. Ve hangi avuntu, emperyalizmin o kadar da kötü olmadığından, sürekli bir barışı sağlamaya elverişli bir inter- (ya da ultra-) emperyalizme yaklaştığından daha iyi olabilirdi? İngiliz papaz takımının ve duygusal Kautsky'nin hayırhah niyetleri ne olursa olsun, Kautsky'nin "teorisi"nin tek nesnel, yani gerçek toplumsal anlamı şudur: Kitlelerin dikkatini günün keskin çelişkilerinden ve ağır sorunlarından saptırıp, gelecekteki sözümona yeni bir "ultra-emperyalizm" yalan perspektiflerine yönelterek kitlelerde kapitalizmde sürekli bir barışın mümkün olduğu yönünde umutlar yaratan son derece gerici bir avuntu. Yığınların aldatılması — Kautsky'nin "Marksist" teorisinde bundan başka bir şey yoktur.

Gerçekten de Kautsky'nin Alman işçilerine (aynı zamanda bütün ülkelerin işçilerine) benimsetmeye çalıştığı perspektiflerin ne kadar yanlış olduğunu görmek için, herkesçe bilinen tartışılmaz gerçekleri anımsamak yeter. Hindistan'ı, Çin Hindi'ni ve Çin'i alalım. Bilindiği gibi, 600–700 milyon nüfusu barındıran bu üç sömürge ve yarı-sömürge ülke, birkaç emperyalist devletin —İngiltere, Fransa, Japonya, Birleşik Devletler vs.— mali sermayesi tarafından sömürülmektedir. Bu emperyalist devletlerin, sözü edilen Asya ülkelerindeki mülklerini, çıkarlarını, "nüfuz bölgeleri"ni korumak ya da genişletmek için birbirlerine karşı anlaşmalar yaptıklarını varsayalım. Bunlar "inter-emperyalist" ya da "ultra-emperyalist" anlaşmalar olacaktır. Varsayalım ki ***bütün*** emperyalist güçler bu Asya ülkelerini "barışçıl" yoldan bölüşmek için ittifak yapsalardı, bu, "uluslararası düzeyde birleşmiş mali sermaye" olurdu. 20. yüzyıl tarihinde böyle ittifak örneklerine, örneğin Çin'e karşı büyük güçlerin tutumunda rastlanmaktadır. Kapitalizmin sürdüğü koşulda

(Kautsky tam da bu koşulu varsaymaktadır), bu ittifakların kısa süreli olmayacakları, mümkün olan her biçimde ortaya çıkacak sürtüşmeleri, anlaşmazlıkları, mücadeleyi dışlayacakları "düşünülebilir" mi?

Bu soruyu hayır diye yanıtlamak için soruyu açıkça ortaya koymak yeter. Çünkü kapitalist düzen içinde nüfuz bölgelerinin, çıkarların, sömürgelerin vs. paylaşılması konusunda, paylaşıma katılanların ***gücünden,*** bunların genel ekonomik, mali, askeri vs. gücünden başka bir temel ***düşünülemez.*** Paylaşıma katılanların güçler dengesi ise eşitsiz biçimde değişmektedir, çünkü kapitalist düzende tek tek girişimlerin, tröstlerin, sanayi dallarının ve ülkelerin ***eşit*** şekilde gelişmeleri olanaksızdır. Yarım yüzyıl kadar önce Almanya, kapitalist gücü o zamanki İngiltere ile karşılaştırıldığında, zavallı bir hiçti; Rusya ile karşılaştırıldığında Japonya da aynı durumdaydı. On ya da yirmi yıl sonra, emperyalist güçlerin nispi güçlerinin değişmeden kalacağı varsayımı "düşünülebilir" mi? Kesinlikle düşünülemez.

Bu nedenle, İngiliz papaz takımının ya da Alman "Marksisti" Kautsky'nin bayağı küçük-burjuva fantezilerinde değil de, kapitalizm gerçeğinde, "inter-emperyalist" ya da "ultra-emperyalist" ittifaklar —bu ittifaklar ister bir emperyalist grubun bir başkasına karşı ittifakı, ister bütün emperyalist devletleri kucaklayan genel bir ittifak biçiminde olsun— ***zorunlu olarak,*** savaşlar arasındaki "nefes molaları"ndan başka birşey değildir. Barışçıl ittifaklar, dünya ekonomisi ve dünya politikasının emperyalist bağlantı ve ilişkilerinin ***bir ve aynı*** zemini üzerinde, barışçıl olan ve olmayan mücadelenin biçimlerinin değişmesini yaratarak, birbirlerini koşullayarak savaşları hazırlar ve yine onlardan doğarlar. Fakat işçileri yatıştırmak ve burjuvazinin safına geçmiş sosyal-şovenlerle onları uzlaştırmak için, çokbilmiş Kautsky, bir ve aynı zincirin iki halkasını birbirinden ***koparıyor;*** Çin'in "yatıştırılması" için (Boxer ayaklanmasının[16] bastırılmasını anımsayınız) bütün güçlerin bugünkü barışçı (ultra-emperyalist ya da ultra-ultra-emperyalist de diyebiliriz) ittifakını, diyelim ki öbür gün örneğin Türkiye'nin paylaşılması için bir

başka "barışçıl" genel ittifaka zemin hazırlayacak olan, yarının barışçıl olmayan anlaşmazlığından koparıyor vs. vs. Kautsky, emperyalist barış dönemleriyle emperyalist savaş dönemleri arasındaki canlı bağlantıyı göstermek yerine, işçilere ölü bir soyutlama sunmakta, onların ölü liderleriyle uzlaşmalarını istemektedir.

Amerikan yazarı Hill, "Avrupa'nın Uluslararası Gelişiminde Diplomasi Tarihi" adlı kitabının önsözünde, diplomasinin yakın tarihini üç döneme ayırıyor: 1) devrim çağı; 2) anayasa hareketi; 3) günümüzdeki "ticari emperyalizm" çağı. Bir başka yazar, 1870'ten beri Büyük Britanya'nın "dünya politikası"nın tarihini dört döneme ayırmaktadır: 1) Birinci Asya dönemi — Rusya'nın Orta Asya'da Hindistan'a doğru sarkmasına karşı mücadele dönemi; 2) Afrika dönemi (yaklaşık olarak 1885–1902) — Afrika'nın paylaşılması konusunda Fransa ile mücadele (1898 "Fachoda" çatışması — Fransa ile savaşa ramak kalmıştı); 3) İkinci Asya dönemi — Japonya'yla Rusya'ya karşı ittifak, ve 4) "Avrupa" dönemi — özellikle Almanya'ya karşı. Bankacı Rießer ta 1905'te, "politik ileri karakol çatışmaları mali alanda yapılıyor" diye yazıyor ve Fransız mali sermayesinin İtalya'daki faaliyetleriyle iki ülkenin politik ittifakına nasıl zemin hazırladığını; Almanya ile İngiltere arasında İran konusunda, bütün Avrupa kapitalistleri arasında Çin istikrazları konusunda nasıl bir mücadele geliştiğini gösteriyordu. İşte emperyalist çatışmalarla kopmaz bir bağ içindeki barışçıl "ultra-emperyalist" ittifakların canlı gerçeği böyledir!

Kautsky'nin, kaçınılmaz biçimde emperyalizmi şirin göstermeye götüren emperyalizmin en derin çelişkilerini gizlemesi, yazarın emperyalizmin politik özellikleri konusundaki eleştirisinde de izlerini bırakmıştır. Emperyalizm her yere özgürlük değil, hegemonya eğilimi götüren mali sermayenin ve tekellerin çağıdır. Bu eğilimin sonucu ise, politik rejim ne olursa olsun, tüm çizgi boyunca gericiliktir, mevcut çelişkilerin bu alanlarda da aşırı ölçüde şiddetlenmesidir. Özellikle ulusal baskı ve ilhak eğilimleri de, yani ulusal bağımsızlığın ihlali de özellikle

yoğunlaşmaktadır (çünkü ilhak, ulusların kendi kaderini tayininin çiğnenmesinden başka bir şey değildir). Hilferding, emperyalizm ile ulusal baskının şiddetlenmesi arasındaki bağıntıyı çok doğru bir biçimde vurguluyor:

> "Yeni açılmış ülkelerin kendisinde ise —diye yazıyor o— ithal edilmiş kapitalizm, çelişkileri iyice derinleştirir, ulusal bilinçleri uyanmakta olan halklarda kolayca yabancı sermayeye karşı tehlikeli birtakım önlemlere dönüşebilecek olan giderek yükselen bir direnişe yol açar. Eski toplumsal ilişkiler temelden devrimcileşir, 'tarihsiz uluslar'ın binlerce yıldan beri süregelen tarıma bağımlılıkları parçalanır; onlar da kapitalist girdaba sürüklenirler. Bizzat kapitalizm, boyunduruk altındakilere kurtuluşun yollarını ve araçlarını sunar. Bir zamanlar Avrupa uluslarının en yüce amacı olan ekonomik ve kültürel özgürlüğün bir aracı olarak üniter ulusal devlet kurma amacı, bu toplumların da amacı olur. Bu bağımsızlık hareketi, Avrupa sermayesini en değerli ve en umut veren sömürü alanlarında tehdit etmekte ve Avrupa sermayesi, ancak askeri güçlerini durmaksızın artırmak yoluyla egemenliğini koruyabilmektedir."

Eklemek gerekir ki, emperyalizm sadece yeni açılmış ülkelerde değil, eski ülkelerde de ilhaklara, artan ulusal baskılara, bunun sonucu olarak da artan bir direnmeye yol açmaktadır. Kautsky politik gericiliğin emperyalizm tarafından güçlendirilmesine karşı çıkıyor, fakat özellikle acil hale gelmiş olan bir sorunu, yani emperyalizm çağında oportünistlerle bir birliğin olanaksız olduğunu karanlıkta bırakıyor. İlhaklara karşı çıkıyor ama itirazlarını, oportünistler için mümkün olduğunca kolay kabul edilebilir, en az incitici biçimde sunuyor. Doğrudan doğruya Alman kamuoyuna hitap etmesine rağmen, yine de en önemli, en güncel bir noktayı, örneğin Alsas-Loren'in Almanya tarafından ilhak edildiğini örtbas ediyor. Kautsky'nin bu "zihinsel sapkınlığı"nı değerlendirmek için bir örnek verelim. Diyelim ki bir Japon, Filipinlerin Amerika tarafından ilhak edilmesini mahkûm ediyor. Birçok kişi, onun bunu genel olarak ilhaklardan nefret ettiği için değil de, Filipinler'i kendileri ilhak etmek istedikleri için yaptığına inanacak mıdır? Ve bu

Japonun ilhaklara karşı "mücadelesi"nin içtenliğini ve politik dürüstlüğünü ancak Kore'nin Japonya tarafından ilhak edilmesine karşı çıktığı ve Kore'nin Japonya'dan ayrılma özgürlüğünü savunduğu zaman kabul etmek durumunda değil miyiz?[17]

Kautsky'nin gerek emperyalizmi teorik tahlili, gerekse de emperyalizmi ekonomik ve politik eleştirisi, ***tamamen,*** Marksizmle hiç bağdaşmayacak bir ruhla, temel çelişkileri gizlemek, yumuşatmak ve Avrupa işçi hareketi içinde oportünizmle yıkılmakta olan birliği ne pahasına olursa olsun muhafaza etmek ruhuyla doludur.

X— EMPERYALİZMİN TARİHTEKİ YERİ

Ekonomik özü itibariyle emperyalizmin, tekelci kapitalizm olduğunu gördük. Sadece bu bile emperyalizmin tarihteki yerini belirlemeye yeter; çünkü serbest rekabet zemininde ve serbest rekabetten doğan tekel, kapitalist düzenden daha yüksek bir toplumsal ve ekonomik düzene geçişi ifade eder. İncelediğimiz dönemin ayırt edici özelliği olan tekellerin dört bellibaşlı tipine ya da tekelci kapitalizmin dört bellibaşlı belirtisine özellikle değinmemiz gerekir.

Birincisi: Tekel, çok yüksek bir gelişme aşamasına ulaşmış üretimin yoğunlaşmasından doğmuştur. Kapitalistlerin tekelci birlikleri şunlardır: karteller, sendikalar ve tröstler. Bunların bugünkü ekonomik yaşamda ne kadar önemli bir rol oynadıklarını gördük. Tekeller 20. yüzyılın başlarında, gelişmiş ülkelerde tam bir egemenlik kurdular. Kartelleşme yolunda ilk adımlar, yüksek gümrük himayesinden yararlanan ülkelerde (Almanya, Amerika) atılmış olmasına rağmen, serbest ticaret sistemi içinde olan İngiltere'de de, biraz geç olmakla birlikte, aynı temel olay, yani tekellerin üretimin yoğunlaşmasından doğuşu görülmüştür.

İkincisi: Tekeller, kapitalist toplumun özellikle tayin edici —ve en fazla kartelleşmiş— sanayi dallarında (kömür ve demir sanayiinde) en önemli hammadde kaynaklarına elkonmasına yol açmıştır. En önemli hammadde kaynaklarının böyle tekel altına alınması büyük sermayenin gücünü muazzam ölçüde artırmış ve kartelleşmiş sanayi ile kartelleşmemiş sanayi arasındaki çelişkiyi keskinleştirmiştir.

Üçüncüsü: Tekel bankalardan çıkmıştır. Eskiden mütevazı birer aracı olan bankalar, bugün mali sermaye tekellerine dönüşmüşlerdir. En gelişmiş kapitalist ülkelerdeki üç beş büyük banka, sanayi sermayesiyle banka sermayesi arasında bir "kişisel birlik" gerçekleştirmiş ve bütün ülkenin sermaye ve para gelirlerinin en büyük bölümünü oluşturan milyarların denetimini elinde toplamıştır. Modern burjuva toplumunda, istisnasız bütün ekonomik ve politik kurumların üzerine sımsıkı bir bağımlılık ağı germiş olan mali oligarşi, bu tekelin en çarpıcı tezahürüdür.

Dördüncüsü: Tekel sömürgecilik politikasından doğmuştur. Mali sermaye, sömürge politikasının bir sürü "eski" dürtüsüne, hammadde kaynakları, sermaye ihracı, "nüfuz bölgeleri", yani kârlı işler, ayrıcalıklar, tekel kârları ve nihayet genel olarak ekonomik önem taşıyan topraklar için mücadeleyi de eklemiştir. Avrupalı güçlerin sömürgeleri, 1876'da olduğu gibi, Afrika kıtasının onda birini geçmediği sıralarda, sömürge politikası tekelci olmayan biçimde, ülkenin bir çeşit "yağma" ile ele geçirilmesi biçiminde gelişebilirdi. Fakat Afrika'nın onda dokuzunun ele geçirildiği (1900 dolaylarında) ve dünyanın tamamen paylaşıldığı noktada, kaçınılmaz olarak bir sömürge tekeli çağı açılmış, bunun sonucu olarak da dünyanın paylaşılması ve yeniden paylaşılması yolunda son derece şiddetli bir mücadele başlamıştır.

Tekelci kapitalizmin, kapitalizmin bütün çelişkilerini ne kadar keskinleştirdiği herkesçe bilinmektedir. Bu konuda yüksek fiyatları ve kartellerin baskısını anımsamak yeter. Çelişkilerin keskinleşmesi, uluslararası mali sermayenin kesin zaferiyle açılmış olan tarihsel geçiş döneminin en büyük itici gücüdür.

Tekeller, oligarşi, özgürlük eğilimi yerine egemenlik eğilimi, sayıları gitgide artan küçük ya da zayıf ulusların, zengin ya da güçlü birkaç ulus tarafından sömürülmesi — bütün bunlar emperyalizme, onu asalak ve çürüyen kapitalizm olarak nitelememize yol açan özellikler kazandırmıştır. Burjuvazisinin artan ölçüde sermaye ihracından gelen kazançlar ve "kupon kırpmak"la yaşadığı "rantiye devlet", tefeci devlet, giderek daha belirgin biçimde, emperyalizmin eğilimlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu çürüme eğiliminin, kapitalizmin hızlı gelişmesini dışladığını sanmak yanlış olur; durum kesinlikle böyle değildir. Emperyalist dönemde bazı sanayi kolları, burjuvazinin bazı kesimleri, bazı ülkeler, bu eğilimlerden kâh birini kâh ötekini, küçük ya da büyük ölçüde gösterirler. Genel olarak kapitalizm, eskiye göre çok daha büyük bir hızla gelişmektedir, ne var ki bu gelişme sadece genelde gittikçe daha eşitsiz hale gelmekle kalmıyor, eşitsiz gelişme kendini, sermaye bakımından en zengin güçlerin (İngiltere) çürümesinde de özellikle gösteriyor.

Büyük Alman bankaları üzerine bir incelemenin yazarı Rießer, Almanya'nın ekonomik gelişmesinin hızı konusunda şöyle yazıyor:

> "Önceki dönemin (1848-1870) pek de yavaş olmayan gelişmesi, bütün Alman ekonomisinin ve özellikle bu dönemdeki (1870-1905) Alman bankacılığının gelişme hızı karşısında, başdöndürücü hızlarıyla sadece sokaktaki kayıtsız yayalar için değil, içindekiler için de bir tehlike oluşturan bugünkü otomobiller karşısında kutsal Cermen imparatorluğunun posta arabalarının hızı gibi kalmaktadır."

Fakat bu mali sermaye böylesine olağanüstü bir hızla büyüdüğü için, daha zengin uluslardan —ve sadece barışçıl yöntemlerle de değil— ele geçirilebilecek sömürgeleri daha "sakin" bir biçimde elde etmeye yönelmeye isteksiz değildi. Birleşik Devletler'de son on yıllarda gelişme, Almanya'dakinden de hızlı olmuştur; ve tam da ***bu sayede,*** modern Amerikan kapitalizminin asalak niteliği iyice gün yüzüne çıkmıştır. Öte yandan, örneğin Birleşik Devletler'in cumhuriyetçi burjuvazisinin, monarşist Japon ya da Alman burjuvazileriyle karşılaştırılması

gösteriyor ki, emperyalizm döneminde en büyük politik farklar bile son derece zayıflamaktadır; bu da, genelde önemsiz olduğu için değil, bütün bu durumlarda çok açık bir biçimde belirmiş asalak nitelikte bir burjuvazinin varlığından ötürü böyle olmaktadır.

Birçok sanayi dalından birinin ya da birçok ülkeden birinin vs. kapitalistlerinin elde ettikleri yüksek tekel kârları, onların bazı işçi kesimlerini ve hatta, bir süre için de olsa, oldukça önemli bir işçi azınlığını satın almalarını ve onları tüm diğerlerine karşı belli bir sanayiin ya da belli bir ulusun burjuvazisinin tarafına kazanmalarını ekonomik olarak mümkün kılar. Dünyayı paylaşmak için mücadele eden emperyalist devletler arasındaki çelişkilerin şiddetlenmesi bu eğilimi daha da güçlendirmektedir. Gelişmenin emperyalist özellikleri, başka ülkelere kıyasla oldukça erken belirdiği için, en önce ve en belirgin biçimde İngiltere'de etkisini gösteren emperyalizm ile oportünizm arasındaki bağ böyle oluşmuştur. Örneğin L. Martov gibi bazı yazarlar, emperyalizmle işçi sınıfı hareketi içinde oportünizm arasındaki bağıntıyı —günümüzün özellikle göze çarpan bir gerçeği olmasına rağmen— şöyle bir "resmi iyimserlik"le (Kautsky ve Huysman zihniyetiyle) bir kenara itmek istiyorlar: Oportünizmin artmasına yol açan şey eğer ilerleyen kapitalizm olsaydı, ya da oportünizme eğilimli olanlar en iyi ücret alan işçiler olsalardı, o zaman kapitalizme karşı olanların davası umutsuz bir dava olurdu vs. Böyle bir "iyimserlik" tuzağına düşmemek gerekir: Bu, oportünist açıdan bir iyimserliktir, oportünizmi gizlemeye yarayan bir iyimserliktir. Gerçekte, oportünizmin gelişmesindeki olağanüstü hız ve özellikle iğrenç nitelik, hiç de onun zaferinin kalıcılığının güvencesi değildir; sağlıklı bir bedende bir çıbanın hızla büyüyüp baş vermesi nasıl sadece o çıbanın daha çabuk patlaması ve organizmanın iyileşmesi sonucunu doğurursa, bu da tıpkı öyledir. Bu bakımdan, emperyalizme karşı mücadelenin, bu mücadele oportünizme karşı mücadeleyle kopmaz biçimde bağlanmadıkça boş bir sözden ibaret kalacağını bir türlü anlamak istemeyenler, en tehlikeli kimselerdir.

Emperyalizmin ekonomik özü üzerine yukarıda söylenenlerin tümünden şu sonuç çıkıyor: Emperyalizmi bir geçiş kapitalizmi, daha doğrusu can çekişen kapitalizm olarak tanımlamak gerekir. Bu açıdan burjuva iktisatçılarının modern kapitalizmi anlatırken sık sık "iç içe geçme", "tekbaşınalığın ortadan kalkması" vs. gibi deyimler ve sözler kullandıklarını belirtmek çok öğretici olacaktır; bankalar, "görevleri ve gelişmeleri gereği, ekonomik yönden, sadece özel nitelik taşıyan işletmeler değildir, gittikçe, sadece özel nitelik taşıyan ekonomik düzenin alanının dışına çıkmaktadırlar". Bu sözleri söylemiş olan aynı Rießer, çok büyük bir ciddiyetle, Marksistlerin "toplumsallaştırma" ile ilgili "kehanetleri"nin "gerçekleşmediğini" rahatça ilan edebiliyor.

Şu "iç içe geçme" sözcüğü ne demek acaba? Sadece, gözlerimizin önünde gerçekleşen sürecin en göze çarpan özelliğini anlatıyor. Gözlemcinin, ağaçlardan ormanı göremediğini gösteriyor. Dışta olanı, rastgele ve karmakarışık olanı bayağı biçimde kopya ediyor. Gözlemcinin, işlenmemiş malzemeleri altında ezildiğini, bu malzemenin anlam ve önemini kesinlikle kavrayamadığını ele veriyor. Hisse senetleri sahipliği, özel mülk sahipleri arasındaki ilişkiler "rastgele iç içe geçiyor". Fakat bu "iç içe"liğin temelinde yatan, onun temelini oluşturan şey, değişen toplumsal üretim ilişkileridir. Büyük bir işletme, kitlesel verilerin tam hesabı temelinde planlı bir şekilde onlarca milyon insan için gerekli bütün hammaddenin üçte ikisinin ya da dörtte üçünün teminini örgütleyen dev bir işletme olduğunda; bu hammaddeler sistemli ve örgütlü bir biçimde bazen birbirinden yüzlerce, binlerce Verst uzaklıktaki en uygun üretim yerlerine ulaştırılıyorsa; çeşitli mamul maddelerin yapımına kadar hammaddenin birbirini izleyen işlenme evreleri bir merkez tarafından yönetiliyorsa; bu ürünler, tek bir plan dahilinde on milyonlarca, yüz milyonlarca tüketiciye dağıtılıyorsa (Amerikan petrol tröstünün Amerika'da ve Almanya'da petrol satışı), o zaman artık kesinlikle basit bir "iç içe geçme" ile değil, üretimin toplumsallaşmasıyla karşı karşıya bulunduğumuz açıktır. Özel ekonomik ilişkiler ve özel mülki-

yet ilişkileri, artık içeriğine uymayan bir kabuktan çıkarılması yapay olarak geciktirilirse kesinlikle çürüyecek olan, bu çürüme durumunu oldukça uzun sürdürse de (en kötü olasılıkla, oportünist çıbanın iyileşmesinin uzun zaman alması halinde) sonuçta kesinlikle atılacak olan bir kabuktan ibarettir.

Alman emperyalizminin coşkun hayranı Schulze-Gaevernitz şöyle haykırıyor:

> "Alman bankacılık dünyasının yönetimi, kesin olarak, sayıları bir düzineyi geçmeyen kişinin eline bırakılmışsa, bugün bunların çalışmaları, kamu yararı açısından, çoğu bakanınkinden daha önemlidir." (Bankacıların, bakanların, büyük sanayicilerin, rantiyelerin "iç içe geçmesi" burada sessizce geçiştiriliyor...). "Söz konusu gelişme eğilimlerinin sonuna kadar vardığını düşünelim: Ulusun para sermayesi bankalarda toplanmış olacak, bankalar kendi aralarında bir kartel halinde toplanacak, ulusun yatırım sermayesi menkul kıymetlere dökülmüş olacak. O zaman Saint-Simon'un dahice sözleri gerçekleşecek: 'Ekonomik ilişkilerin tek bir düzene uymaksızın geliştiği gerçeğine dayanan bugünkü üretim anarşisi, yerini, bir üretim örgütlenmesine bırakmak zorundadır. Üretim, artık birbirinden bağımsız ve insanın ekonomik gereksinimlerini bilmeyen girişimcilerin eseri olmaktan çıkacak, toplumsal bir kurum tarafından yönetilmeye başlanacaktır. Geniş toplumsal ekonomi alanını daha yüksek bir açıdan görmeye yetenekli olan merkezi yönetim yetkilileri, onu, tüm toplumun yararına olacak biçimde ayarlayacak, üretim araçlarını uzman ellere teslim edecek, özellikle üretim ile tüketim arasında sürekli bir uyum bulunmasını gözetecektir. Görevleri arasında ekonomik çalışmanın örgütlenmesi de bulunan kurumlar, şimdiden vardır: ***Bankalar!'*** Gerçi bu sözlerin gerçekleşmesine daha çok uzağız, ne var ki gidiş bu yöndedir; bu, başka bir Marksizmdir, Marx'ın düşündüğünden ayrı, ama sadece biçim bakımından ayrı bir Marksizm!"

Şunu söylemek zorundayız: Marx ne de güzel "çürütülüyor"; Marx'ın o eksiksiz bilimsel tahlilinden, Saint-Simon'un dahice olmasına rağmen kehanetten ibaret sözlerine doğru geri adım atılıyor.

Ocak–Temmuz 1916

II

SAVAŞ, DEVRİMCİ KRİZ VE PARTİNİN TAKTİĞİ

SAVAŞ VE RUS SOSYAL-DEMOKRASİSİ[18]

Bütün ülkelerin hükümetleri ve burjuva partileri tarafından onyıllardan bu yana hazırlanan Avrupa savaşı başladı. Silahlanmanın artması, ileri ülkelerde kapitalizmin en yeni çağında, emperyalist gelişme aşamasında pazarlar uğruna savaşın şiddetlenmesi, en geri Avrupa monarşilerinin hanedanlık çıkarları, kaçınılmaz olarak bu savaşa yol açacaktı ve açtı. Toprak ilhakları ve yabancı ulusların boyunduruk altına alınması, rakip ulusun yenilgiye uğratılması, servetinin yağmalanması, emekçi kitlelerin dikkatinin Rusya, Almanya, İngiltere ve öteki ülkelerdeki iç politik krizlerden saptırılması, işçi sınıfının parçalanması, milliyetçilikle aptallaştırılması ve onun öncüsünün, proletaryanın devrimci hareketinin güçsüzleştirilmesi amacıyla yokedilmesi — bugünkü savaşın tek gerçek içeriği, önemi ve anlamı budur.

Sosyal-demokrasi her şeyden önce, savaşın bu asıl anlamını açığa çıkarma ve egemen sınıflar, toprak sahipleri ve burjuvazi tarafından savaşı savunmak için yayılan yalanları, safsataları, "yurtsever" palavraları acımasızca teşhir etmekle yükümlüdür.

Savaşan ulusların bir grubunun başını Alman burjuvazisi çekmektedir. Bu burjuvazi işçi sınıfı ve emekçi kitleleri, vatanı, özgürlüğü ve uy-

garlığı savunmak, Çarlık tarafından boyunduruk altına alınmış halkları kurtarmak ve gerici Çarlığı yok etmek için savaştığı iddiasıyla aldatıyor. Ne var ki gerçekte bu burjuvazi, başta II. Wilhelm olmak üzere Prusyalı junkerlerin önünde yerlere kadar eğilerek, her zaman Çarlığın en sadık dostu ve Rusya'da devrimci işçi ve köylü hareketinin düşmanı olmuştu. Gerçekten de bu burjuvazi, savaş nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, Junkerlerle birlikte, Rusya'daki devrime karşı Çarlık monarşisini desteklemek için her türlü çabayı gösterecektir.

Gerçekte Alman burjuvazisi Sırbistan'a karşı bir yağma seferi yaptı, çünkü bu ülkeyi boyunduruk altına almak ve Güney Slavlarının ulusal devrimini boğmak istiyordu; aynı zamanda, ordusunun büyük kısmını, daha zengin rakiplerini yağmalamak için Belçika ve Fransa gibi daha özgür ülkelere karşı harekete geçirdi. Alman burjuvazisi, bütün dünyaya, içinde bulunduğu sözde savunma savaşıyla ilgili efsaneler yayarken, aslında savaş tekniğindeki son gelişmelerden yararlanarak ve Rusya ve Fransa tarafından öngörülen ve karara bağlanan yeni silahlanmayı önceleyerek kendi açısından savaş için en uygun anı seçti.

Savaşan ulusların diğer grubunun başını ise, işçi sınıfı ve emekçi kitleleri, Alman militarizmi ve despotizmine karşı, vatanı, özgürlüğü ve uygarlığı savunduğu iddiasıyla aldatan İngiliz ve Fransız burjuvazisi çekiyor. Oysa bu burjuvazi çoktandır, milyarlar harcayarak Avrupa'nın en gerici ve barbar monarşisi olan Rus Çarlığının ordusunu paralı askerler haline getirip Almanya'ya karşı saldırıya hazırlamaya çalışıyordu.

Gerçekte İngiliz ve Fransız burjuvazilerinin savaş amacı Alman sömürgelerinin ilhakı ve daha hızlı bir ekonomik gelişmeyle öne çıkan rakip ulusu yerle bir etmekten başka birşey değildir. Bu soylu hedef uğruna "ileri" demokratik uluslar, barbar Çarlığa, Polonya'nın, Ukrayna'nın vs. daha ağır biçimde ezilmesi ve Rusya'da devrimin daha ağır biçimde bastırılması için el uzatıyorlar.

Savaşan ülkelerin bu iki grubu, haydutlukları, canavarlıkları ve bitmez tükenmez savaş dehşeti itibariyle birbirinden geri kalmıyor, fakat proletaryayla alay etmek ve onun dikkatini tek gerçek kurtuluş savaşından, yani gerek "kendi" ülkesinin gerek de "yabancı" ülkelerin burjuvazilerine karşı içsavaştan saptırmak için, bu yüce amaç için, her ülkenin burjuvazisi, ikiyüzlü milliyetçi palavralarla "kendi" ulusal savaşının anlamını övmek ve sanki düşmanlarını yağmalamak, topraklarını ilhak etmek amacıyla değil de, kendi halkı dışında bütün diğer halkları "kurtarmak" amacıyla yenilgiye uğratmak istediğine inandırmak için çaba sarfetmektedir.

Fakat bütün ülkelerde hükümet ve burjuvazinin işçilerin birliğini yıkma ve onları birbirine karşı kışkırtma yönünde harcadığı çaba arttıkça, bu kutsal amaç uğruna sıkıyönetim ve bugün, savaş sırasında bile, dış düşmandan çok "iç" düşmana karşı çok daha büyük şiddetle yönelen askeri sansür rejimi şiddetini artırdıkça, sınıf bilinçli proletaryanın sınıf birliğini, enternasyonalizmini, sosyalist inançlarını, bütün ülkelerdeki "yurtsever" burjuva kliğinin azgın şovenizmine karşı savunma görevi o kadar acil hale gelmiştir. Sınıf bilinçli işçiler bu görevi yerine getirmek istemezlerse, bu, sosyalist emeller bir yana, bütün özgürlük ve demokrasi emellerinden de vazgeçmek anlamına gelecektir.

En önemli Avrupa ülkelerinde sosyalist partilerin bu görevlerini yerine getirmediklerini, ve bu partilerin, özellikle Alman partisinin liderlerinin tavrının sosyalizme ihanet sınırına vardığını derin bir öfke duygusuyla saptamak gerekir. Bugünkü II. Sosyalist Enternasyonal (1889–1914) liderlerinin çoğunluğu, dünya tarihi açısından çok önemli bir anda, sosyalizmin yerine milliyetçiliği koymaya çalışıyorlar. Bu ülkelerin işçi partilerinin, hükümetin caniyane uygulamalarına karşı çıkmayıp, tersine, işçi sınıfını, görüşünü emperyalist hükümetin görüşüyle ***uyumlu hale getirmeye*** çağırmaları, onların bu tutumu sayesinde olmuştur. Savaş kredilerini onaylamaları, "kendi" ülkelerinin burjuvazi-

lerinin şovenist ("yurtsever") şiarlarını benimsemeleri, savaşan ülkelerin burjuva hükümetlerine katılmalarıyla vs. Enternasyonal liderleri sosyalizme ihanet etmişlerdir. Bugünkü Avrupa'nın en etkili sosyalist liderleri ve en etkili sosyalist basın organlarının bakış açısı kesinlikle sosyalist değil, şovenist-burjuva ve liberal bakış açısıdır. Sosyalizmin bu yolla ırzına geçilmesinin sorumluluğu, ilk planda, İkinci Enternasyonal'in en güçlü ve en etkili partisini oluşturan Alman sosyal-demokratlarına aittir. Fakat ülkesine ihanet eden ve Komün'ü yenilgiye uğratmak için Bismarck'la birleşen burjuvazinin hükümetinde bakanlık kabul eden Fransız sosyalistlerinin tavrı da hiçbir şekilde savunulamaz.

Alman ve Avusturya sosyal-demokratları, savaşa verdikleri desteği, bu savaşın kendileri için, Rus Çarlığına karşı mücadele anlamı taşıdığını söyleyerek haklı çıkarmaya çalışıyorlar. Biz Rus sosyal-demokratları böyle bir savunmayı sadece bir safsata olarak gördüğümüzü açıklarız. Ülkemizde Çarlığa karşı mücadele, son yıllarda yeniden muazzam boyutlar kazanmıştır. Bu hareketin en önünde, bütün bu yıllar boyunca Rus işçi sınıfı yürümüştür. Son yılların milyonları kapsayan politik grevleri, Çarlığın yıkılması şiarıyla ve demokratik cumhuriyet talebiyle yürütüldü. Savaşın arifesinde Fransız cumhurbaşkanı Poincaré, II. Nikola'yı ziyaretinde, Petersburg sokaklarında, Rus işçilerinin elleriyle kurdukları barikatları görme fırsatı buldu.[19] Rus proletaryası, bütün insanlığı Çarlık monarşisinin kara lekesinden kurtarmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyor. Fakat şunu açıklamak zorundayız: Eğer Çarlığın çöküşünü belirli koşullar altında engelleyebilecek, Rus demokrasisine karşı mücadelesinde Çarlığa destek verebilecek herhangi bir şey varsa, bu, onun gerici amaçları için, İngiliz, Fransız ve Rus burjuvazisinin para kasalarını Çarlığın hizmetine sunan bugünkü savaştır. Ve eğer, Rus işçi sınıfının Çarlığa karşı mücadelesini zorlaştırabilecek herhangi bir şey varsa, bu, Rusya'daki şovenist basının örnek olarak gözümüze sokmaktan bıkmadığı Alman ve Avusturya sosyal-demokrasisinin liderlerinin tavrıdır.

Güçler dengesinin, Alman sosyal-demokrasisinin her türlü devrimci eylemden vazgeçmesini gerektirecek kadar çok aleyhine olduğu varsayılsa bile, böyle bir durumda bile, şovenist kampla birleşmemesi, İtalyan sosyalistlerinin, Alman sosyal-demokrat liderlerin proleter Enternasyonal'in bayrağını lekeledikleri yönünde açıklama yapmalarına neden olacak adımlar atmaması gerekirdi.[20]

Partimiz, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, savaş nedeniyle korkunç fedakârlıklarda bulundu ve bundan sonra da bulunacak. Bütün legal işçi basınımız yok edildi. Sendikal birliklerin çoğu feshedildi, sayısız yoldaşımız tutuklanıp sürgüne gönderildi. Buna rağmen parlamentodaki temsilciliğimiz —Devlet Duması'ndaki Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Fraksiyonu— savaş kredilerini onaylamamayı ve hatta etkin bir protesto için Duma'yı terketmeyi, Avrupa hükümetlerinin politikasını emperyalist politika olarak teşhir etmeyi mutlak sosyalist yükümlülüğü bilmiştir.[21] Ve Çarlık hükümetinin on kat artan baskısına rağmen Rusya'daki proleter yoldaşlarımız, demokrasiye ve Enternasyonal'e karşı görevlerini yerine getirmek için ilk illegal bildirileri çıkarıyorlar.

Eğer Alman partisi içindeki azınlık[22] şahsında devrimci sosyal-demokrasinin ve tarafsız ülkelerin en iyi sosyal-demokratlarının temsilcileri II. Enternasyonal'in bu iflası üzerine derin bir utanç duyuyorlarsa; eğer gerek İngiltere'de gerek Fransa'da[23] sosyal-demokrat partilerin çoğunluğunun şovenizmine karşı sosyalistler seslerini yükseltiyorlarsa; eğer örneğin çoktan bu yana ulusal-liberal zeminde duran Almanya'daki "Aylık Sosyalist Dergi" şahsında oportünizm Avrupa sosyalizmine karşı elde ettiği zaferi kutluyorsa, bu durumda proletarya, II. Enternasyonal'in çöküşünü diplomatik safsatalarla geçiştirmeye ya da gizlemeye çalışan oportünizmle devrimci sosyal-demokrasi arasında sallanan unsurlardan (Alman sosyal-demokrasisi içindeki "Merkez" gibi) kendisine yapılabilecek en kötü hizmeti görmüştür.

Tam tersine bu çöküş, bütün ülkelerin işçilerinin yeni, daha sağlam sosyalist birliğini kurma olanağını elde etmek için açıkça kabul edilmeli ve nedenleri kavranmalıdır.

Oportünistler, bütün ülkelerin sosyalistlerini, her koşul altında şovenizme karşı mücadele etmekle, burjuvazi ve hükümetlerin başlattıkları her savaşı daha güçlü bir içsavaş ve sosyal devrim propagandasıyla yanıtlamakla yükümlendiren Stuttgart, Kopenhag ve Basel Kongrelerinin kararlarını çiğnemişlerdir. II. Enternasyonal'in çöküşü, geride bıraktığımız ("barışçıl" denen) tarihsel dönemin özel koşullarının zemin hazırladığı ve son yıllarda Enternasyonal'de fiilen egemenlik sağlayan oportünizmin çöküşüdür. Oportünistler sosyalist devrimi terkederek ve yerine burjuva reformizmini koyarak; belli bir anda içsavaşa dönüşmesi zorunlu hale gelecek olan sınıf mücadelesini terkederek ve sınıf işbirliğini vaaz ederek; yurtseverlik ve yurt savunması adı altında burjuva şovenizmini vaaz ederek ve daha Komünist Manifesto'da yer alan işçilerin vatanı yoktur ilkesini görmezden gelerek ya da inkâr ederek; militarizme karşı mücadelede bütün ülkelerin burjuvazisine karşı bütün ülkelerin proleterlerinin devrimci savaşının zorunluluğunu kabul etmek yerine darkafalı-duygusal bir bakış açısına savrularak; burjuva parlamentarizminden ve burjuva yasallığından yararlanmanın kaçınılmazlığını bir yasallık fetişizmine dönüştürerek ve kriz dönemlerinde illegal örgüt ve ajitasyon biçimlerini yaratma yükümlülüğünü unutulmaya terkederek, bu çöküşü uzun zamandan beri hazırlamışlardır. Oportünizmin —daha az burjuva olmayan ve proleter, yani Marksist bakış açısına daha az düşman olmayan— anarko-sendikalist "eklentisi", bugünkü kriz sırasında aynı rezil, aynı kendini beğenmiş şiarların tekrarıyla sivrilmiştir.

Bugün, oportünizmle bağları kesin biçimde koparmadan ve kitleleri onun iflasının kaçınılmazlığı konusunda aydınlatmadan sosyalizmin görevlerini yerine getirmek, işçilerin gerçek uluslararası birliğini gerçekleştirmek olanaksızdır.

Her ülkenin sosyal-demokrasisinin görevi, ilk planda, ilgili ülkenin şovenizmine karşı mücadele olmak zorundadır. Rusya'da bu şovenizm, burjuva liberalizmini ("Kadetler") tamamen, Sosyal-Devrimciler ve "sağ" sosyal-demokratlarla birlikte Narodnikleri de kısmen kavramış-

tır.[24] Burjuva basınının derhal bol bol yararlanmaya koştuğu J. Smirnov, P. Maslov ve G. Plehanov gibilerinin şovenist çıkışları özellikle teşhir edilmelidir.[25]

Şimdiki durumda, uluslararası proletaryanın bakış açısından, savaşan iki uluslar grubundan hangisinin yenilgisinin sosyalizm için ehvenişer olduğu saptanamaz. Ne var ki, biz Rus sosyal-demokratları için, tüm hükümetlerin en gericisi ve en barbarı olan, çok sayıda ulusu ve Avrupa ve Asya'nın en büyük halk kitlelerini boyunduruğu altında tutan Çarlık monarşisinin yenilgisinin, işçi sınıfı ve Rusya'da yaşayan bütün halkların emekçi kitleleri açısından en ehvenişer olduğuna kuşku yoktur.

Avrupa sosyal-demokratlarının acil politik şiarı cumhuriyetçi Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması olmalıdır; sosyal-demokratlar, sırf proletaryayı genel şovenizm akımı içine çekmek için her şeyi "vaat etmeye" hazır olan burjuvaziden farklı olarak, işçileri, Alman, Avusturya ve Rus monarşileri tasfiye edilmeden, bu şiarın yalan ve anlamsız bir şiar olduğu yönünde aydınlatacaklardır.

Rusya'da sosyal-demokrasi, burjuva devrimini henüz tamamlamamış olan bu ülkenin büyük geri kalmışlığını dikkate alarak, tutarlı bir demokratik devrimin üç temel koşulunu önüne görev olarak koymaya devam etmek zorundadır: Demokratik Cumhuriyet (bütün uluslara tam hak eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkı), Büyük Toprak Mülkiyetine El Konması ve Sekiz Saatlik İşgünü. Bütün ileri ülkelerde ise savaş, sosyalist devrim şiarını gündeme koyuyor; savaşın proletaryanın omuzlarına yıktığı yük ağırlaştıkça, gelişmiş kapitalizmin muazzam teknik kazanımları göz önüne alındığında, modern "yurtsever" barbarlığın dehşetinin ardından Avrupa'nın yeniden kurulmasında proletaryanın rolü giderek daha etkin bir hal aldıkça, bu şiar o denli acil hale gelmektedir. Burjuvazinin proletaryayı tamamen sessiz kılmak için savaş dönemi yasalarını kullanması gerçeği, proletaryanın önüne, ajitasyon ve örgütlenmede illegal biçimler oluşturma mutlak görevini koyuyor. Bı-

rakın oportünistler, legal örgütlerini, düşüncelerine ihanet pahasına "korumaya" uğraşsınlar, devrimci sosyal-demokratlar, işçi sınıfının örgütsel eğitiminden ve ilişkilerinden, sosyalizm için mücadelenin kriz dönemine uygun illegal biçimlerini yaratmak ve işçi sınıfını kendi ülkesinin şovenist burjuvazisiyle birleştirmek yerine bütün ülkelerin işçileriyle birleştirmek için yararlanacaktır. Proleter Enternasyonal çökmedi ve çökmeyecek. İşçi kitleleri bütün engelleri aşarak yeni Enternasyonal'i kuracaktır. Oportünizmin bugünkü zaferi uzun süreli olmayacak, savaş gittikçe daha çok kurban istedikçe, işçi kitleleri oportünizmin işçi davasına ihanetini daha iyi kavrayacak, silahları her ülkenin kendi hükümetine ve kendi burjuvazisine karşı yöneltmenin zorunluluğunu daha iyi anlayacaktır.

Bugünkü emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi, Komün deneyiminin gösterdiği, Basel Kararı'nda (1912) saptandığı ve çok gelişmiş burjuva ülkeler arasındaki emperyalist savaşın bütün koşullarından çıktığı gibi, biricik doğru proleter şiardır. Bu dönüşüm şu ya da bu anda ne kadar zor görünürse görünsün, artık savaş bir gerçek haline geldikten sonra, sosyalistler hiçbir zaman bu yönde sistemli, inatlı, yolundan şaşmaz hazırlık çalışmasından vazgeçmeyeceklerdir.

Proletarya ancak bu yolla şovenist burjuvaziye olan bağımlılığından kurtulabilecek ve halkların gerçek özgürlüğü ve sosyalizm yolunda şu ya da bu biçimde, şu ya da bu hızda kararlı adımlar atabilecektir.

Bütün ülkelerin burjuvazilerinin şovenizmine ve yurtseverliğine karşı yaşasın işçilerin uluslararası kardeşleşmesi!

Yaşasın oportünizmden kurtarılmış proleter Enternasyonal!

Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi
Merkez Komitesi

Ekim 1914

RSDİP YURTDIŞI SEKSİYONLARI KONFERANSI[26]

İsviçre'de yapılan RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansı, çalışmalarını birkaç gün önce tamamladı. Tamamen yurtdışıyla ilgili sorunların —bunlar üzerine kısaca da olsa merkez organın daha sonraki sayılarında söz etmeye çalışacağız— tartışılması dışında Konferans, son derece önemli ve güncel olan savaş sorununa ilişkin bir karar hazırladı. Bugünkü düşünce kaosundan —aslında enternasyonalizmi dil ucuyla kabul etmek, gerçekte ise ne pahasına olursa olsun sosyal-şovenizmle uzlaşmaya çalışmaktan başka bir şey olmayan bu kaostan— canlı pratiğe ciddi bir çıkış yolu arayan tüm sosyal-demokratlar için yararlı olacağı umuduyla Konferans kararlarını hemen basıyoruz. Eklemek isteriz ki, "Avrupa Birleşik Devletleri" şiarı üzerine tartışma tekyönlü politik bir nitelik aldı ve basında sorunun ***ekonomik*** yanı tartışılasıya kadar sorunu erteleme kararı alındı.*

KONFERANS KARARLARI

33. sayıda yayınlanan MK Manifestosu** zemini üzerinde duran Konferans, propagandanın daha planlı olması için şu önerilerde bulunur:

---

* *Bkz. "Avrupa Birleşik Devletleri Üzerine" adlı makale, s. 148.*

Bkz. elinizdeki cilt, s. 133.* ***—Alm. Red.

Savaşın Niteliği Üzerine

Bugünkü savaş emperyalist niteliktedir. Bu savaş, kapitalizmin en yüksek gelişme seviyesine ulaştığı bir dönemin; sadece meta ihracının değil, sermaye ihracının da büyük önem kazandığı; sanayiin kartelleşmesi ve ekonomik hayatın uluslararasılaşmasının önemli boyutlara ulaştığı; sömürge politikasının neredeyse bütün dünyanın paylaşılmasına yol açtığı; dünya kapitalizminin üretici güçlerinin ulusal devlet sınırları dışına taştığı, sosyalizmin gerçekleşmesi için nesnel koşulların tamamen olgunlaştığı bir dönemin koşullarından çıkmıştır.

"Anavatan Savunması" Şiarı Üzerine

Bugünkü savaşın gerçek özü, İngiltere, Fransa ve Almanya arasında, sömürgelerin yeniden paylaşılması ve rakip ülkelerin talan edilmesi mücadelesinden; aynı şekilde Çarlığın ve Rusya'nın egemen sınıflarının, İran, Moğolistan, Asya Türkiye'si, Konstantinopel, Galiçya vs.yi ele geçirme uğraşından ibarettir. Avusturya–Sırp savaşında ulusal öge çok tali önemdedir ve savaşın genel emperyalist niteliğinde hiçbir şeyi değiştirmez.

Son on yılın bütün ekonomik ve diplomatik tarihi, savaşan iki uluslar grubunun, sistematik olarak böyle bir savaşa hazırlandıklarını gösteriyor. İlk askeri saldırıyı hangi grubun gerçekleştirdiğinin ya da hangi grubun önce savaş ilan ettiğinin, sosyalistlerin taktiğinin belirlenmesinde hiçbir önemi yoktur. Anavatanı savunma, düşman saldırısına karşı koyma, savunma savaşı vs. söylemleri halkı aldatmaktan başka birşey değildir.

Özellikle 1789–1871 dönemine rastlayan gerçekten ulusal savaşların temelinde, uzun süreli bir ulusal kitle hareketleri süreci, otokrasiye ve feodalizme karşı mücadele, ulusal baskının ortadan kaldırılması ve kapitalist gelişmenin önkoşulu olarak ulusal devletlerin kurulması süreci yatar.

Bu dönemin ürettiği ulusal ideoloji, küçük-burjuva kitlelerde ve proletaryanın bir kesiminde derin izler bırakmıştır. Bugün bambaşka, emperyalist bir dönemde, burjuva safsatacıları ve onları izleyen sosyalizm hainleri, işçileri bölmek, onları sınıf görevlerinden ve burjuvaziye karşı devrimci mücadeleden alıkoymak için bu durumdan yararlanıyorlar.

"Komünist Manifesto"nun şu sözleri, bugün her zamankinden daha çok doğrulanıyor: "İşçilerin vatanı yoktur". Sadece proletaryanın burjuvaziye karşı uluslararası mücadelesi, proletaryanın kazanımlarını koruyabilir ve ezilen kitlelere daha iyi bir geleceğin yolunu açabilir.

Devrimci Sosyal-Demokrasinin Şiarları

"Bugünkü emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi, Komün deneyiminin gösterdiği, Basel Kararı'nda (1912) saptandığı ve çok gelişmiş burjuva ülkeler arasındaki emperyalist savaşın bütün koşullarından çıktığı gibi, biricik doğru proleter şiardır."*

Devrimci sosyal-demokrasinin bu dönemde gerçekleştirmeye çağırdığı içsavaş, proletaryanın burjuvaziye karşı, ileri kapitalist ülkelerde kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesi, Rusya'da demokratik devrim (demokratik cumhuriyet, sekiz saatlik işgünü, çiftlik sahiplerinin topraklarına el konması), genel olarak geri monarşist ülkelerde cumhuriyet için vs. silahlı mücadeledir.

Savaşın yol açtığı kitlelerin aşırı sefaleti, devrimci duyguları ve hareketleri doğuracaktır, içsavaş şiarı bunların genelleştirilmesi ve yönlendirilmesi içindir.

İşçi sınıfının örgütü bugün ağır yaralar almıştır. Fakat devrimci kriz her şeye rağmen olgunlaşıyor. Savaşın ardından, bütün ülkelerde egemen sınıflar proletaryanın kurtuluş hareketini onlarca yıl geriye atmak

* *Bkz. elinizdeki cilt, s. 139-140.*—***Alm. Red.***

için daha da büyük çaba harcayacaklardır. Gerek devrimci gelişmenin hızlı bir tempo izlemesi durumunda, gerek krizin sürüncemeli bir nitelik alması durumunda, devrimci sosyal-demokrasinin görevi, ne sürekli günlük çalışmadan vazgeçmek, ne de sınıf mücadelesinin daha önceki yöntemlerinden birini ihmal etmektir. Oportünizme karşı gerek parlamenter, gerekse de ekonomik mücadeleye kitlelerin devrimci mücadelesi ruhuyla yön vermek onun görevi olacaktır.

Bugünkü emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürmek için ilk adımlar olarak şunlar belirtilmelidir: 1) Savaş kredilerini kayıtsız şartsız reddetmek ve burjuva hükümetlerden çekilmek; 2) "Ulusal barış" ("bloc national", "iç barış")[27] politikasından tamamen kopmak; 3) Hükümet ve burjuvazinin savaş hali ilan ederek anayasal özgürlükleri kaldırdığı her yerde illegal bir örgüt oluşturmak; 4) Savaşan ulusların askerlerinin siperlerde ve genel olarak savaş alanlarında kardeşleşmesini desteklemek; 5) Proletaryanın genel olarak bütün devrimci kitle eylemlerini desteklemek.

Oportünizm ve II. Enternasyonal'in İflası

II. Enternasyonal'in iflası, sosyalist oportünizmin iflasıdır. Bu oportünizm, işçi hareketinin önceki "barışçıl" gelişme döneminin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönem işçi sınıfına, parlamentarizmden ve her türlü legal olanaktan yararlanma, ekonomik ve politik kitle örgütleri kurma, yaygın bir işçi basını oluşturma vs. gibi çok önemli mücadele araçlarından yararlanmayı öğretti. Öte yandan bu dönem, sınıf mücadelesini reddetme ve toplumsal barış propagandası yapma, sosyalist devrimi reddetme, illegal örgütleri ilke olarak reddetme, burjuva yurtseverliğini onaylama gibi eğilimler yarattı. İşçi sınıfının belli kesimleri (işçi hareketi içindeki bürokrasi ve sömürgelerin yağmalanması ve "anavatan"larının dünya pazarında ayrıcalıklı konumda olması sonucunda elde edilen kârlardan payına kırıntılar düşen işçi aristokrasisi) ve sosyalist

partiler içindeki küçük-burjuva yol arkadaşları, bu eğilimlerin en önemli toplumsal dayanağını oluşturuyorlardı ve proletaryaya burjuvazinin etkisini taşıyan bunlardı.

Oportünizmin zararlı etkisi, II. Enternasyonal'in resmi sosyal-demokrat partilerinin savaş politikasında özellikle çarpıcı biçimde ortaya çıktı. Savaş kredilerini onaylama, hükümetlere katılma, "iç barış" politikası, legalitenin ortadan kaldırıldığı bir dönemde illegal örgütleri reddetme — bütün bunlar, Enternasyonal'in en önemli kararlarından geri dönmek ve sosyalizme doğrudan ihanet etmek anlamına gelmektedir.

III. Enternasyonal

Savaşın yol açtığı kriz, oportünizmi burjuvazinin proletaryaya karşı doğrudan yardımcısı rolünde göstererek onun gerçek niteliğini açığa çıkardı. Başta Kautsky olmak üzere sözümona sosyal-demokrat "Merkez" gerçekten de tümüyle ve bütünüyle oportünizme batmıştır ve özellikle zararlı ve ikiyüzlü söylemlerle ve Marksizmin emperyalist tahrifiyle ona kalkan olmaktadır. Deneyimin gösterdiği gibi, örneğin Almanya'da ancak parti önderliğinin çoğunluğunun iradesine karşı kararlı bir muhalefet, sosyalist bakış açısı için ortaya çıkma olanağı vermiştir. Önce oportünistlerden örgütsel olarak tam anlamıyla kopmadan gerçekten sosyalist bir Enternasyonal'in yeniden kurulmasını umut etmek zararlı bir yanılsama olacaktır.

RSDİP, Enternasyonal'in bütün anti-şovenist unsurlarını birleştirmeye çalışarak proletaryanın bütün uluslararası ve devrimci kitle eylemlerini desteklemek zorundadır.

Pasifizm ve Barış Şiarı

Pasifizm ve soyut barış propagandası, işçi sınıfını yanıltmanın bir biçimidir. Kapitalizmde, özellikle de onun emperyalist aşamasında, sa-

vaşlar kaçınılmazdır. Öte yandan sosyal-demokratlar, devrimci savaşların, yani emperyalist savaşların değil, örneğin 1789–1871 döneminde ulusal baskının ortadan kaldırılması ve dağınık feodal devletler yerine ulusal kapitalist devletlerin kurulması için, ya da burjuvaziyle savaşta muzaffer olan bir proletaryanın kazanımlarını savunmak için yapılan savaşların olumlu anlamını yadsıyamazlar.

Günümüzde, aynı zamanda kitleleri devrimci eylemlere çağırmayan barış propagandası ancak yanılsama yaratabilir, burjuvazinin insancıllığına güvenmesini sağlayarak proletaryayı ancak bozabilir, proletaryayı ancak savaşan ülkelerin gizli diplomasisinin elinde bir alet haline getirebilir. Özellikle bir dizi devrim olmadan sözümona demokratik bir barışın olanaklı olduğu düşüncesi temelden yanlıştır.

Çarlık Monarşisinin Yenilgisi

Hiçbir ülkede, kendi hükümetine, emperyalist savaşa katılan hükümete karşı mücadele, devrimci ajitasyon sonucunda bu ülkenin bir yenilgiye uğraması olanağı önünde tereddüt etmemelidir. Hükümet ordusunun yenilgisi sonucunda söz konusu hükümet zayıflayacak, onun köleleştirdiği halkların kurtuluşu ivme kazanacak ve egemen sınıflara karşı içsavaş kolaylaşacaktır.

Rusya'ya uygulandığında, bu tez özellikle isabetlidir. Rusya'nın zaferi dünya gericiliğinin güçlenmesini, ülke içinde gericiliğin güçlenmesini beraberinde getirir ve işgal edilen bölgelerdeki halkların tamamen köleleştirilmesine yol açar. Bundan dolayı Rusya'nın yenilgisi, her halükârda, tüm kötülükler içinde en ehvenişerdir.

Diğer Parti ve Gruplarla İlişki

Gerçek bir şovenizm cümbüşünü dizginlerinden boşandıran savaş, demokratik (Narodnik) aydınların ve Sosyal-Devrimciler Partisi'nin

—oluşturdukları muhalefet akımı tamamen çürüktür ("Mysl" dergisi)— ve hakeza Plehanov tarafından desteklenen Tasfiyeciliğin temel kadrosunun ("Naşa Zarya") da, şovenizmin etkisine yenik düştüklerini gün ışığına çıkarmıştır. Örgütleme Komitesi de fiilen şovenizmin yanındadır —şovenizmin Larin ve Martov tarafından örtülü biçimde desteklenmesinden Akselrod'un yurtsever düşünceyi prensip olarak savunmasına kadar—; Alman yanlısı şovenizmin egemen olduğu "Bund" için de aynı şey geçerlidir. Brüksel Bloku (3 Ağustos 1914'te kuruldu) tamamen parçalanmıştır. "Naşe Slovo" etrafında toplanan unsurlar ise, enternasyonalizme duydukları platonik sempati ile, "Naşa Zarya" ve Örgütleme Komitesi ile ne pahasına olursa olsun birlik çabası arasında yalpalıyorlar. Aynı şekilde, bir yandan Plehanov yandaşını, yani şovenisti, Manikov'u, saflarından ihraç eden, fakat öte yandan "Naşa Zarya", Akselrod, "Bund" vs.nin savunduğu şovenizmi ne pahasına olursa olsun gizlemeye çalışan Çaydze'nin sosyal-demokrat fraksiyonu da yalpalamaktadır.[28]

Rusya'da Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin görevi, ilk planda "Pravda" tarafından 1912–1914'te gerçekleştirildiği gibi proletaryanın birliğini daha da sağlamlaştırmak, sosyal-şovenlerden kesin örgütsel ayrılık temelinde işçi sınıfının Sosyal-Demokrat Parti örgütlerini yeniden kurmaktır. Geçici anlaşmalar ancak ÖK, "Naşa Zarya" ve Bund'la kesin örgütsel kopuştan yana olan sosyal-demokratlarla olanaklıdır.

Mart 1915

AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ŞİARI ÜZERİNE[29]

"Sosyal-Demokrat"ın 40. sayısında, Partimizin yurtdışı seksiyonlarının "Avrupa Birleşik Devletleri" şiarı sorununu, meselenin ***ekonomik*** yanı basında tartışılıncaya kadar erteleme kararı aldığını bildirmiştik.*

Bu soruna ilişkin tartışma, Konferansımızda tekyanlı politik bir nitelik almıştı. Belki de bu duruma kısmen Merkez Komitesi Manifesto-su'nda bu şiarın doğrudan politik şiar olarak formüle edilmesi yol açmıştır ("acil ***politik*** şiar..." deniyor orada), fakat orada sadece cumhuriyetçi Avrupa Birleşik Devletlerinden söz edilmemekte, ayrıca bu şiarın "Alman, Avusturya ve Rus monarşileri devrimci biçimde yıkılmadan" anlamsız ve yalan olduğu özellikle vurgulanmaktadır.

Sorunun böyle konulmasına karşı, bu şiarın politik değerlendirilmesi ***sınırları*** içinde tartışmak, —örneğin bu şiarın sosyalist devrim parolasını belirsizleştirdiği ya da zayıflattığı bakış açısından hareketle tartışmak— tamamen yanlış olacaktır. Gerçekten demokratik yönde poli-

---

* *Bkz. elinizdeki cilt, s. 141* ***—Alm. Red.***

tik dönüşümler, özellikle de ama politik devrimler, hiçbir durumda, asla, hiçbir şart altında sosyalist devrim şiarını gölgelemez ya da güçsüzleştirmezler. Tam tersine, her zaman onu daha yakınlaştırır, zeminini genişletir, küçük-burjuva ve yarı-proleter kesimlerden yeni kitleleri sosyalist mücadele içine sokar. Öte yandan, tek bir perde olarak değil, daha çok şiddetli politik ve ekonomik sarsıntılar, çok şiddetli sınıf mücadeleleri, içsavaş, devrimler ve karşı-devrimler dönemi olarak düşünülmesi gereken sosyalist devrim sürecinde politik devrimler kaçınılmazdır.

Fakat, cumhuriyetçi Avrupa Birleşik Devletleri şiarı, başta Rus monarşisi olmak üzere, Avrupa'nın en gerici üç monarşisinin devrimci tarzda yıkılmasıyla ilişkilendirildiğinde, politik şiar olarak tamamen dokunulmaz olsa da, yine de bu şiarın ekonomik içeriği ve önemine ilişkin son derece önemli bir sorun varlığını sürdürmektedir. Emperyalizmin ekonomik koşulları bakış açısından, yani sermaye ihracı ve dünyanın "ileri" ve "uygar" sömürgeci güçler tarafından paylaşılması bakış açısından, Avrupa Birleşik Devletleri, kapitalist ilişkiler altında ya olanaksızdır ya da gericidir.

Sermaye uluslararası ve tekelci bir nitelik kazanmıştır. Dünya bir avuç büyük güç arasında, yani ulusların büyük çaplı yağmalanması ve baskı altında tutulmasında en başarılı olan devletler arasında paylaşılmıştır. 250–300 milyon nüfusa ve yaklaşık 7 milyon km^2 toprağa sahip olan Avrupa'nın dört büyük gücü İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya, nüfusu ***neredeyse yarım milyarı*** (494,5 milyon), yüzölçümü ise 64,6 milyon km^{2}yi bulan sömürgeleri, yani neredeyse dünyanın yarısını (kutuplar hariç dünyanın yüzölçümü 133 milyon km^{2}dir) ellerinde bulundurmaktadırlar. Buna, bugün "kurtuluş savaşı" veren haydutlar tarafından, yani Japonya, Rusya, İngiltere ve Fransa tarafından paramparça edilecek olan üç Asya devleti Çin, Türkiye ve İran da eklenmelidir. Yarı-sömürge olarak adlandırılabilecek (aslında bunlar artık onda dokuz sömürgedir) bu üç Asya devletinin 300 milyon nüfusu vardır ve yüzöl-

çümü 14,5 milyon km²dir (yani tüm Avrupa'nın yüzölçümünün bir buçuk katı).

Ayrıca İngiltere, Fransa ve Almanya yurtdışına en az 70 milyar ruble sermaye yatırmışlardır. Bu meblağdan "meşru" gelirleri —3 milyar rubleden fazla yıllık geliri— teslim almak için orduya ve savaş donanmasına sahip, sömürge ve yarı-sömürgelere kral naipleri, konsoloslar, elçiler, her türlü memurlar, din adamları ve başka sülükler sıfatıyla "mösyö kapital"in oğul ve kardeşlerini "yerleştiren", adına hükümet denilen ulusal milyonerler heyeti vardır.

Kapitalizmin en yüksek gelişme aşamasında yaklaşık 1 milyar olan dünya nüfusunun bir avuç güç tarafından yağmalanması işte böyle örgütlenmiştir. Ve kapitalizm koşullarında bunun dışında her türlü örgütlenme imkansızdır. Sömürgelerden, "etki alanları"ndan, sermaye ihracından vazgeçmek mi? Bunu düşünmek, her pazar zenginlere hıristiyanlığın yüceliğini vaaz eden ve onlara … yoksullara birkaç milyar olmasa da birkaç yüz ruble vermelerini öğütleyen zavallı papazın seviyesine düşmek demektir.

Kapitalist koşullar altında Avrupa Birleşik Devletleri, sömürgelerin paylaşılması üzerine anlaşmakla eşanlamlıdır. Fakat kapitalist koşullar altında, güç dışında başka türlü zemin, her türlü paylaşım ilkesi imkansızdır. Milyarder, kapitalist ülkenin "ulusal kazancı"nı başka birisiyle ancak belli bir oranda, yani "sermaye miktarı"na göre bölüşebilir (ayrıca, en fazla sermayenin, hakkı olandan daha fazla alması için bir ek yapılır). Kapitalizm, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet ve üretim anarşisi demektir. Bu zemin üzerinde gelirin "adil" bölüşümünü vaaz etmek Proudhonculuktur, küçük-burjuva-darkafalı kalınkafalılıktır. "Güce uygun olan"ın dışında başka bir bölüşüm imkansızdır. Güçler dengesi ise ekonomik gelişmenin seyriyle değişir. 1871'den sonra Almanya, İngiltere ve Fransa'dan üç-dört kat daha hızlı güçlendi. Japonya ise Rusya'dan on kat hızlı. Kapitalist bir devletin gerçek gücünü sınamak için savaştan başka araç yoktur, olamaz. Savaş, özel mülkiyetin te-

mellerine karşıtlık içinde değildir, bilakis bu temellerin gelişiminin doğrudan ve kaçınılmaz sonucudur. Kapitalizmde tek tek ekonomilerin ve tek tek devletlerin ekonomik gelişiminde eşit büyüme imkansızdır. Kapitalizmde bozulan dengenin geçici olarak yeniden kurulması için sanayide krizden, politikada savaştan başka araç yoktur.

Kapitalistler arasında ve devletler arasında ***geçici*** anlaşmalar elbette mümkündür. Bu anlamda, ***Avrupalı*** kapitalistlerin bir anlaşması olarak Avrupa Birleşik Devletleri de mümkündür... Ne üzerine anlaşma? Sadece, birleşik güçlerle Avrupa'da sosyalizmi ezme, birleşik güçlerle, yağmalanan sömürgeleri Japonya ve Amerika'ya ***karşı*** savunma üzerine anlaşma. Bu sonuncular, sömürgelerin bugünkü bölüşümünde son derece zarardadır ve son elli yıl içinde gerici, monarşist ve bunak Avrupa ile kıyaslanmayacak ölçüde hızlı biçimde güçlenmişlerdir. Birleşik Devletler ile kıyaslandığında Avrupa bir bütün olarak ekonomik bir durgunluk anlamına gelmektedir. Bugünkü ekonomik zeminde, yani kapitalist koşullar altında Avrupa Birleşik Devletleri, Amerika'nın hızlı gelişimini durdurmak için gericiliğin örgütlenmesi anlamına gelecektir. Demokrasi ve sosyalizm davasının sadece Avrupa ile bağlantılı olduğu zamanlar, geri gelmeyecek biçimde yitip gitmiştir.

Dünya (ama Avrupa değil) Birleşik Devletleri, komünizmin tam zaferi demokratik devlet de dahil bütün devletlerin kesin olarak ortadan kalkmasına yol açmadıkça, sosyalizmle ilişkilendirdiğimiz ulusların birliği ve özgürlüğünün devlet biçimidir. Kendi başına bir şiar olarak "Dünya Birleşik Devletleri" şiarı ise pek doğru değildir, çünkü birincisi, sosyalizme tekabül eder; ikinci olarak, bu şiar, tek ülkede sosyalizmin zaferinin imkansızlığı yönünde ve böyle bir ülkenin diğer ülkelerle ilişkileri hususunda yanlış düşünceler yaratabilir.

Ekonomik ve politik gelişmenin eşitsizliği, kapitalizmin mutlak bir yasasıdır. Buradan sosyalizmin zaferinin başlangıçta az sayıda ya da hatta tek başına alınan kapitalist bir ülkede mümkün olduğu sonucu çıkar. Kendi ülkesinde kapitalistleri mülksüzleştirdikten ve sosyalist üre-

timi örgütledikten sonra, bu ülkenin muzaffer proletaryası, diğer ülkelerin ezilen sınıflarını kendi yanına çekerek, o ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmayı körükleyerek ve hatta gerekirse sömürücü sınıflara ve onların devletlerine karşı askeri şiddete başvurarak kapitalist dünyaya ***karşı*** ayaklanacaktır. Proletaryanın burjuvaziyi alaşağı ederek zafer kazandığı toplumun politik biçimi, söz konusu ulusun ya da ulusların proletaryasının güçlerini, henüz sosyalizme geçmemiş devletlere karşı mücadelede gittikçe daha çok merkezileştiren demokratik cumhuriyet olacaktır. Ezilen sınıfın, proletaryanın diktatörlüğü olmadan sınıfların ortadan kaldırılması imkansızdır. Sosyalizmde ulusların özgür birliği, sosyalist cumhuriyetlerin geri devletlere karşı az çok uzun süreli, inatlı mücadeleleri olmadan imkansızdır.

İşte bu düşüncelerden hareketle, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Yurtdışı Seksiyonları Konferansı'nda ve Konferans sonrasında sorunun çokyönlü tartışılması sonucunda, merkez organ yazı kurulu, Avrupa Birleşik Devletleri şiarının yanlış olduğu kararına varmıştır.

23 Ağustos 1915

EMPERYALİST SAVAŞTA KENDİ HÜKÜMETİNİN YENİLGİSİ ÜZERİNE[30]

Devrimci sınıf, gerici bir savaşta kendi hükümetinin yenilgisini istemek zorundadır.

Bu bir aksiyomdur. Ve bu aksiyom sadece sosyal-şovenlerin inanmış yandaşları ya da çaresiz uşaklarınca inkâr edilmektedir. Birincilerine, örneğin Örgütleme Komitesi'nden Zyemkovski (bkz. "İzvestiya" No. 2), ikincilerine ise Troçki ve Bukvoyed, Almanya'da Kautsky dahildir. Rusya'nın yenilgisini istemek, diye yazıyor Troçki,

> "hiçbir nedeni olmayan ve hiçbir biçimde gerekçelendirilemeyecek olan, savaşa ve onu yaratan koşullara karşı devrimci mücadele yerine, mevcut koşullar altında son derece keyfi bir şekilde en ehvenişere yönelmeyi koyan sosyal-yurtseverliğin politik yöntemine verilen bir tavizdir." ("Naşe Slovo" No. 105)[31]

İşte Troçki'nin oportünizmi savunmak için her zaman kullandığı kibirli safsatalara tipik bir örnek. "Savaşa karşı devrimci mücadele", bundan anlaşılan ***eğer kendi hükümetine*** karşı ve savaş sırasında devrimci eylemler değilse, II. Enternasyonal kahramanlarının kullanmayı bal gibi bildikleri boş ve içeriksiz haykırışlardan biridir. Sadece biraz düşünmek, bunu görmeye yeter. Savaş sırasında kendi hükümetine karşı dev-

rimci eylemler ise, tartışılmaz bir kesinlikle, böyle bir yenilgiyi sadece istemek değil, aynı zamanda fiilen teşvik etmek demektir. ("Keskin zekâlı" okurlar için şunu belirtelim: Elbette bu, hiçbir şekilde, "köprüleri uçurmak", başarısız askeri grevler örgütlemek ve genel olarak devrimcileri yenilgiye uğratmak için hükümete yardım etmek anlamına gelmiyor.)

Troçki safsatalarla kendini kurtarmak istiyor ve üç ağaçlı bir ormanda yolunu şaşırıyor. Rusya'nın yenilgisini istemek, ona, Almanya'nın zaferini istemekmiş gibi geliyor (Bukvoyed ve Zyemkovski, Troçki'yle paylaştıkları bu "düşünceyi", daha doğrusu bu yanlış düşünceyi çok daha açık dile getiriyorlar). Ve Troçki bunda "sosyal-yurtseverliğin yöntemi"ni görüyor! Düşünmeyi beceremeyenlere yardım etmek için Bern Kararı ("Sosyal-Demokrat" No. 40)* şu açıklamayı yapmıştır: ***Bütün*** emperyalist ülkelerde proletarya şimdi kendi hükümetinin yenilgisini istemelidir. Bukvoyed ve Troçki bu gerçeği atlamayı tercih ettiler ve Zyemkovski (işçi sınıfına her şeyden önce burjuva akıllarını açıkyüreklilikle ve safdillikle yineleyerek hizmet eden bir oportünist) şu sözlerle "güzel bir çam devirmiştir": Saçma, zafer ya Almanya'nın, ya da Rusya'nın olacak ("İzvestiya" No. 2).

Komün örneğini alalım. Almanya Fransa'yı, Bismarck ve Thiers işçileri yenmişti!! Eğer Bukvoyed ve Troçki biraz düşünselerdi, ***kendilerinin hükümetlerin ve burjuvazinin*** savaşı bakış açısını temsil ettiklerini, yani Troçki'nin yapmacık diliyle söylemek gerekirse, ***kendilerinin*** "sosyal-yurtseverliğin politik yöntemi" önünde yere serilmiş olduklarını görürlerdi.

Savaş sırasında devrim içsavaştır, fakat hükümetlerin savaşının içsavaşa ***dönüştürülmesi,*** bir yandan hükümetlerin askeri başarısızlıklarıyla ("yenilgi" ile) kolaylaşır; öte yandan, tam da yenilgiyi teşvik etmeden böyle bir dönüşümü hedeflemek fiilen ***imkânsızdır.***

---

* *Bkz. elinizdeki cilt, s. 146.* ***—Alm. Red.)***

(ÖK ve Çaydze fraksiyonuyla birlikte) şovenistler yenilgi "şiarı" önünde istavroz çıkarıyorlar, çünkü ***ancak ve yalnız*** bu şiar savaş sırasında kendi hükümetine karşı devrimci eylemler için tutarlı çağrı anlamına gelir. Bu tür eylemler olmadan ise savaş üzerine, "savaş ve koşullarına vs. karşı" milyonlarca son derece devrimci lafzın beş paralık değeri yoktur.

Emperyalist savaşta kendi hükümetinin yenilgisi "şiarı"nı ciddi biçimde çürütmek isteyen kimse, şu üç şeyden birini kanıtlamak zorundadır: Ya 1) 1914--1915 savaşı gerici bir savaş değildir; ya 2) savaşla bağıntılı devrim imkânsızdır; ya da 3) ***tüm*** savaşan ülkelerde devrimci hareketin karşılıklı buluşması ve birlikte etkide bulunması imkansızdır. Son gerekçe Rusya için özellikle önemlidir, çünkü Rusya bütün ülkeler arasında doğrudan sosyalist devrimin imkansız olduğu en geri ülkedir. İşte tam da bunun için Rus sosyal-demokratları, ilk olarak yenilgi "şiarı"nın "teori ve pratiğiyle" ortaya çıkmak zorundalardı. Ve Çarlık hükümeti, bütün Enternasyonal içinde Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Fraksiyonu'nun yürüttüğü ajitasyonun, kendi hükümetine karşı, sadece parlamenter muhalefetin değil, aynı zamanda gerçekten devrimci kitle ajitasyonunun ***biricik*** örneği olduğunu, bu ajitasyonun Rusya'nın askeri gücünü gerçekten kırdığını ve Rusya'nın yenilgisine yol açacağını iddia ederken haklıydı. Bu bir gerçek. Bunu gizlemek akılsızlık olur.

Yenilgi şiarının karşıtları, şu apaçık gerçeğin ta gözünün içine bakmak istemediklerinde kendi kendilerinden korkmaktadırlar: Hükümete karşı devrimci ajitasyonla, yenilginin teşvik edilmesi arasında kopmaz bir bağ vardır.

Rusya'da burjuva-demokratik anlamda devrimci hareketle, Batı Avrupa'da sosyalist hareketin uyumu ve ortak etkinliği mümkün müdür? Son on yıl içinde kamuoyunda tavır takınan sosyalistlerden hiçbiri bundan kuşku duymamış ve 17 Ekim 1905'ten sonra Avusturya proletaryası arasındaki hareket böyle bir olanağın varlığını ***fiilen*** kanıtlamıştır.[32]

Kendine enternasyonalist ve sosyal-demokrat diyen herkese, bütün

savaşan hükümetlere karşı ortak devrimci eylem amacıyla savaşan ülkelerin sosyal-demokratlarının bir araya gelmesini savunup savunmadığını sorun. Bu imkansız, diyecektir birçoğu, tıpkı bununla sosyal-şovenizmini *tamamen kanıtlamış* olan Kautsky gibi ("Neue Zeit", 2 Ekim 1914). Çünkü bir yandan bu, bütün bilinen gerçeklere ve Basel Manifestosu'na ters düşen danışıklı bir yalandır. Ve öte yandan: Eğer böyle olsaydı, ***oportünistler pekçok şeyde haklı olurlardı!***

Birçoğu bunu savunduklarını söyleyeceklerdir. Bu durumda bizim söyleyeceğimiz şu olacak: Eğer bu savunma bir ikiyüzlülük değilse, bu durumda, savaşta ve savaş için "usulü veçhile" bir anlaşma gerektiğini düşünmek gülünçtür: Temsilciler seçmek, buluşmalar, anlaşmaların imzalanması, gün ve saatin saptanması! Sadece Zyemkovski gibileri böyle düşünebilirler. Devrimci eylemler üzerine, bir dizi ülke bir yana, ***bir tek*** ülkede bile anlaşma sağlamak, ***ancak*** ciddi devrimci eylemler ***örneğiyle,*** bu eylemlerin ***başlatılması*** ve ***geliştirilmesi*** sayesinde mümkündür. Fakat bu tür girişimler yenilgiyi istemeden ve yenilgiyi teşvik etmeden yine imkansızdır. Emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürmeyi "yapmak" mümkün değildir, tıpkı devrimlerin "yapılamayacağı" gibi; bu, emperyalist savaşın tam bir dizi çok çeşitli olgusunun, yanının, anının, karakter çizgisinin ve sonucunun ***ürünüdür.*** Ve ***kendi*** ezilen sınıflarının sarstığı hükümetlerin bir dizi askeri başarısızlığı ve yenilgisi olmadan ***imkânsızdır.***

Yenilgi şiarını reddetmek, insanın devrimci iradesini boş bir safsataya ya da ikiyüzlülüğe dönüştürmek demektir.

Peki, ya bize bu yenilgi "şiarı"nın yerine ne önerilmek isteniyor? "Ne zafer, ne yenilgi" parolası (Zyemkovski, "İzvestiya" No. 2. No. 1'de ***tüm*** ÖK). Fakat bu, ***"anavatan savunması"*** parolasının değişik yazımından başka bir şey değildir! Bu ise, sorunu kendi hükümetine karşı ezilen sınıfların ***mücadelesi*** alanına değil, hükümetler arası savaş alanına taşımak demektir (bu parolanın içeriğine göre bunlar eski durumlarını koruyacak, "pozisyonlarını muhafaza edecek"lerdir)! Bu,

burjuvazileri her zaman kendilerinin "sadece" "yenilgiye karşı" mücadele ettiklerini iddia etmeye hazır ***—ve halka gerçekten de bunu anlatıyorlar—*** bütün emperyalist ulusların şovenizminin haklı çıkarılmasıdır. "4 Ağustos'ta yaptığımız oylamanın anlamı şudur: Savaş için değil, ***yenilgiye karşı",*** diye yazıyor Alman oportünistlerinin önderlerinden Eduard David, kitabında.* Bukvoyed ve Troçki ile birlikte "ÖK"cılar "Ne Zafer, Ne Yenilgi" parolasını savunurken ***tümüyle ve bütünüyle*** David'in zemininde duruyorlar!

Daha yakından bakıldığında bu şiar "iç barış" demektir, bütün savaşan ülkelerde ezilen sınıfların sınıf mücadelesinden vazgeçmek demektir; çünkü "kendi" burjuvazisine ve kendi hükümetine darbe vurmadan sınıf mücadelesi imkansızdır; savaş zamanında kendi hükümetine darbe vurmak ise vatana ihanettir (Bukvoyed bunu unutmasın!), kendi ülkesinin yenilgisi için çalışmaktır. Kim "ne zafer, ne yenilgi" şiarını savunuyorsa, onun sınıf mücadelesini, "iç barışın bozulmasını" savunması ikiyüzlülüktür, o gerçekte bağımsız proleter politikadan vazgeçiyor ve bütün savaşan ülkelerin proletaryasını ***kesinlikle burjuva*** bir amaç olan şu amaca tabi kılıyor demektir: Söz konusu emperyalist hükümetleri yenilgiden korumak. "İç barış"ın sadece sözde değil, gerçekten kırılması ve sınıf mücadelesinin gerçekten kabul edilmesi anlamına gelen biricik politika, proletaryanın kendi hükümetinin ve burjuvazisinin ***zorluklarından, onları ortadan kaldırmak amacıyla yararlanmasıdır.*** Fakat, kendi hükümetinin yenilgisini istemeden, bu yenilgiye katkıda bulunmadan bunu gerçekleştirmek, bunu ***amaçlamak imkansızdır.***

Savaştan önce İtalyan sosyal-demokratları kitle grevi sorununu ortaya attıklarında, burjuvazi ***—kendi*** açısından son derece haklı olarak— şu yanıtı verdi: Bu vatana ihanet olacak ve sizlere de hainlere davranıldığı gibi davranılacaktır. Bu gerçektir, tıpkı siperlerde askerlerin kardeşleşmesinin vatana ihanet anlamına geldiği gibi. Kim Bukvoyed gibi

* *"Dünya Savaşında Sosyal-Demokrasi", "Vorwärts" Yayınevi, Berlin 1915. —Alm. Red.*

"vatana ihanet"e ve Zyemkovski gibi "Rusya'nın çöküşü"ne karşı yazılar yazıyorsa, o proleter bakış açısını değil, burjuva bakış açısını savunuyor demektir. Bir proleter, "vatana ihanet" ***etmeden,*** yenilgiyi ***teşvik etmeden,*** "kendi" emperyalist "büyük" gücünün ***çöküşüne*** katkıda bulunmadan, ***ne*** kendi hükümetine bir darbe vurabilir, ***ne de*** kardeşine, "bizimle" savaş içinde olan ***"yabancı"*** ülkenin proleterine gerçekten elini uzatabilir.

Kim "Ne Zafer, Ne Yenilgi" şiarını savunuyorsa, o bilerek ya da bilmeyerek bir şovenisttir, en iyi ihtimalle uzlaşmacı bir küçük-burjuva, ama her halükârda proleter politikanın bir ***düşmanı,*** bugünkü hükümetlerin, bugünkü egemen sınıfların bir yandaşıdır.

Bu sorunu bir başka yandan daha ele alalım. Savaş kitlelerde, ruhun olağan dalgınlığını mutlaka kıracak olan şiddetli duygular yaratacaktır. Ve bu şiddetli duygularla uyum içinde olmayan devrimci bir taktik ***imkansızdır.***

Bu şiddetli duyguların başlıca akımları hangileridir? 1) Korku ve umutsuzluk. Dinin güçlenmesi bundandır. Kiliseler yeniden dolmaya başlıyor, diye seviniyor gericiler. "Acıların olduğu yerde din vardır" diyor gericilerin elebaşısı Barrès, haklı olarak. 2) "Düşman"a karşı nefret — özellikle burjuvazinin (papazların pek değil) körüklediği, ekonomik ve politik olarak ***sadece onlar için*** yararlı olan bir duygu. 3) ***Kendi*** hükümetine ve ***kendi*** burjuvazisine karşı nefret — bu, bir yandan savaşın, emperyalizmin "politikasının sürdürülmesi" olduğunu kavrayan ve buna sınıf düşmanına karşı nefretini "sürdürerek" yanıt veren, fakat öte yandan ***kendi*** hükümetine karşı devrim yapmaksızın "Savaşa Savaş" şiarının boş bir safsata olduğunu anlayan bütün sınıf bilinçli işçilerin duygusudur. Kendi hükümetine ve kendi burjuvazisine karşı nefret uyandırmak, onun yenilgisini istemeden imkansızdır — ve kendi hükümetine, kendi burjuvazisine karşı nefret uyandırmadan, "iç barış"a (= sınıf barışına) içtenlikle karşı olmak imkansızdır!!

"Ne Zafer, Ne Yenilgi" şiarının yandaşları, fiilen burjuvazinin ve oportünistlerin yanında yer alıyorlar; işçi sınıfının kendi hükümetlerine karşı uluslararası devrimci eylemlerinin mümkün olduğuna "inanmıyorlar" ve bu tür eylemler geliştirmeye katkıda bulunmak ***istemiyorlar***. Bu, hiç kuşkusuz zor, ama proletaryaya layık biricik sosyalist görevdir. Savaşan büyük güçler arasında tam da en geri olanın proletaryası, özellikle Alman ve Fransız sosyal-demokratlarının rezil ihanetleri dikkate alındığında, partisinin şahsında, kendi hükümetinin "yenilgisini teşvik etmeden" kesinlikle imkansız olan, onu Avrupa devrimine, sosyalizmin güvenli barışına, insanlığı hüküm süren dehşetten, sefaletten, vahşilik ve hayvanlaşmadan kurtuluşa götürecek biricik yol olan devrimci taktikle ortaya çıkmak zorundaydı.

Ağustos 1915

RUSYA'NIN YENİLGİSİ VE DEVRİMCİ KRİZ[33]

Duma içinde liberallerin, Oktobristlerin ve milliyetçilerin oluşturduğu bir muhalefet blokunun kurulmasına yanıt olarak 4. Duma'nın "dağıtılması", Rusya'da devrimci krizin en belirgin biçimde öne çıkan tezahürlerinden biridir. Çarlık monarşisi ordularının yenilgisi, proletarya içinde grev hareketi ve devrimci hareketin büyümesi, bir reformlar programı temelinde Çarlıkla anlaşma yapmak üzere liberallerle Oktobristlerin blok kurması ve Almanya'yı yenilgiye uğratmak için sanayiin seferber edilmesi. Savaşın birinci yılının sonunda olaylar dizisi ve olayların bağıntısı budur.

Rusya'da devrimci krizin varlığını artık herkes görüyor, fakat onun anlamını ve bundan çıkan proletaryanın görevlerini herkes doğru anlamıyor.

Tarih tekerrür ediyor gibi: 1905'te olduğu gibi, yine bir savaş, Çarlığın ülkeyi, kesin ve açık fetih amaçları için, haydutça ve gerici amaçlar için soktuğu bir savaş. Savaşta yine yenilgi ve bu yenilginin hız kazandırdığı devrimci kriz. Yine liberal burjuvazi —hatta bu kez muhafazakâr burjuvazi ve çiftlik sahiplerinin en geniş kesimleriyle bir-

likte— bir reformlar ve Çarlıkla anlaşma programı öne sürüyor. Tıpkı 1905 yazında Buligin Duması'ndan önce, ya da 1906 yazında I. Duma'nın dağıtılmasından sonra olduğu gibi.[34]

Fakat aslında buradaki büyük fark, savaşın, bu kez tüm Avrupa'yı, güçlü sosyalist kitle hareketlerinin mevcut olduğu bütün ileri ülkeleri kapsamış olmasıdır. Emperyalist savaş Rusya'daki devrimci krizi, burjuva-demokratik devrim temelindeki krizi, Batıda gelişen proleter, sosyalist devrimle birleştirmiştir. Bu bağ öylesine dolaysızdır ki, şu ya da bu ülkede devrimci görevlerin hiçbir tekil çözümü mümkün değildir: Rusya'da burjuva-demokratik devrim bugün artık Batı'daki sosyalist devrimin sadece önsözü değil, aynı zamanda ayrılmaz bir bileşenidir.

Batı'da proleter devrimi ateşlemek için Rusya'da burjuva devrimini sonuna kadar götürmek — 1905 yılında proletaryanın önündeki görev buydu. 1915 yılında bu görevin ikinci bölümü öyle güncel hale gelmiştir ki, görevin birinci bölümüyle aynı zamanda gündemdedir. Rusya'da daha yeni, daha yüksek, daha gelişmiş ve daha karmaşık uluslararası ilişkiler temelinde, yeni politik bir ayrımlaşma ortaya çıkmıştır. Bu, devrimi, Almanya'yı yenilgiye uğratmak amacıyla isteyen şovenist devrimcilerle, Rusya'da devrimi, Batı'da proleter devrim ***yararına*** ve eşzamanlı olarak isteyen proleter enternasyonalist devrimciler arasındaki yeni ayrımlaşmadır. Bu yeni ayrımlaşma, Rusya'da, meselenin özü itibariyle, bir yanda kent ve kır küçük-burjuvazisi ile, öte yanda sosyalist proletarya arasındaki ayrımlaşmadır. Bu yeni ayrımlaşmayı iyice bilmek gerekir, çünkü Marksistlerin, yani bütün bilinçli sosyal-demokratların yaklaşan devrim karşısında birinci görevi, ***çeşitli sınıfların*** konumunu kavramak, bir bütün olarak taktik ve ilkesel sorunları çeşitli sınıfların konumundaki farklara dayandırmaktır.

Devrimci darkafalıların şu yaygın düşüncesinden daha yavan, daha aşağılık ve daha tehlikeli hiçbir şey yoktur: başlayan devrimde önümüzdeki ortak görevleri "dikkate alarak" ayrımları "unutmak". Eğer bi-

ri için 1905–1914 arasındaki on yılın deneyimleri bu düşüncenin ne kadar aptalca olduğunu kanıtlamadıysa, o devrim açısından tamamen yitirilmiştir. Kim bugün hangi sınıfların şu ya da bu devrimci programı savunmaya yetenekli olduğunu ve savunduğunu ***kanıtlamış olduğunu*** tahlil etmeden devrimci sözcükleri haykırmakla yetiniyorsa, o aslında "devrimci" Krustalyov, Aladyin, Aleksinski'lerden farklı değildir.

Monarşinin ve derebeyi çiftlik sahiplerinin tavrı açıktır: Rusya'yı liberal burjuvaziye "teslim etmemek"; bunun yerine Alman burjuvazisiyle uzlaşmak. Liberal burjuvazinin tavrı da hakeza açıktır: Ürkmüş monarşiden tavizler koparmak ve iktidarın burjuvaziyle paylaşılmasını elde etmek için, yenilgiden ve yükselen devrimden yararlanmak. Devrimi sonuna kadar götürmeye ve hükümetle burjuvazinin içinde bulunduğu zorluklardan ve yalpalamalardan yararlanmaya çalışan devrimci proletaryanın tavrı da açıktır. Küçük-burjuvazi, yani Rusya'nın henüz uyanmamış dev kitlesi, burjuvazinin peşinde ve milliyetçi önyargıların cazibesi altında, "körce", el yordamıyla yürüyor. Bir yandan savaşın görülmedik dehşeti ve sıkıntısı, pahalılık, mahvoluş, sefalet ve açlıkla devrime itiliyor, öte yandan adım başında bakışlarını ***geriye,*** anavatan savunması düşüncesine ya da Rusya'nın devlet bütünlüğü düşüncesine, ya da kapitalizmi yenilgiye uğratmadan Çarlık ve Almanya üzerinde zafer sayesinde küçük-köylü refahı düşüncesine çeviriyor.

Küçük-burjuvanın, küçük köylünün bu yalpalamaları tesadüf değil, ekonomik durumunun kaçınılmaz sonucudur. Bu "acı" fakat apaçık ortada olan durumu görmezden gelmek aptallıktır; kendini ve halkı aldatmamak, sosyal-demokrat proletaryanın devrimci partisini zayıflatmamak ve güçsüz kılmamak için bunu anlamak ve mevcut ***politik akım ve gruplar*** içinde izini sürmek gerekir. Proletarya, partisinin küçük-burjuvazi gibi yalpalamasına izin verirse, kendisini güçsüzlüğe mahkûm etmiş olur. Proletarya görevini, ancak büyük hedefine yalpalamadan atılabildiğinde ve küçük-burjuvaziyi, küçük-burjuvazi sağa kaydığında ona hatalarından öğrenme olanağı vererek ileriye itmeyi ve hayat kü-

çük-burjuvaziye sola gitmeyi dayattığında onun bütün güçlerinden hücum için yararlanabildiğinde yerine getirebilecektir.

Trudovikler, Sosyal-Devrimciler, Tasfiyeciler —"ÖK'cılar"*— bunlar, Rusya'da küçük-burjuvazinin çeşitli grupları, unsurları ve kesimleriyle bağlarını kanıtlamış ve lafta en aşırı devrimcilikten gerçekte şovenist Halkçı Sosyalistlerle ya da "Naşa Zarya" ile ittifak kurmaya kadar nasıl yalpaladıklarını gözler önüne seren, son on yıllarda tamamen billurlaşmış politik akımlardır. Böylece örneğin 3 Eylül 1915'te ÖK'nın yurtdışında bulunan beş sekreteri, oportünizm ve sosyal-şovenizm üzerine tek sözün edilmediği, buna karşılık (içsavaş şiarına karşı bir yıllık mücadelenin ardından!) Alman ordusunun gerisinde "ayaklanma"nın konu edildiği ve Kadetler tarafından 1905 yılında çok fazla övülen "savaşın sona erdirilmesi" ve otokratik sistemin (3 Haziran sisteminin[35] ortadan kaldırılması için "Kurucu Meclis" şiarının atıldığı, proletaryanın görevleri üzerine bir bildiri çıkardılar!! Kim devrimin başarısı için proletarya partisinin bu küçük-burjuva akımlardan tamamen ayrılmasının zorunlu olduğunu anlamıyorsa, o sosyal-demokrat adını boşuna taşıyor demektir.

Hayır, Rusya'da, özellikle yenilginin hız kazandırdığı —"bozgunculuk"a karşı olanların alacalı bohçası bunu kabul etmekten korkuyor— devrimci kriz karşısında, proletaryanın görevini eskiden olduğu gibi oportünistlere ve şovenistlere karşı mücadele oluşturacaktır; bu mücadele olmadan kitlelerin devrimci bilincini geliştirmek imkansızdır. Kitle hareketinin yardımına devrimin net şiarlarıyla koşmak da proletaryanın görevi olacaktır. Kurucu Meclis değil, monarşinin yıkılması, cumhuriyetin kurulması, büyük toprak mülkiyetine el konması ve sekiz saatlik işgünü — bunlar eskiden olduğu gibi, sosyal-demokrat proletaryanın şiarları, Partimizin şiarları olacaktır. Ve bununla kopmaz bağ içinde Partimiz, eyleminde, propaganda ve ajitasyonunda, işçi sınıfının bütün

* *Menşevik "Örgütleme Komitesi" ÖK yandaşları.* — ***Alm. Red.***

açıklamalarında ayrım çizgisi çekmek ve sosyalizmin görevlerini, burjuvazinin (Plehanov ve Kautsky'ninki de dahil) şovenizminin görevlerinin karşısına koymak için, eskiden olduğu gibi, emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürme, yani Batı'da sosyalist devrim şiarını atacaktır.

Savaşın dersleri, hasımlarımızı bile, gerek "bozgunculuk" bakış açısını, gerekse de Alman militaristlerinin "gerisinde ayaklanma" şiarını, yani içsavaş şiarını kabul etmeye zorlamaktadır. Başlangıçta bunu, cafcaflı laflar biçiminde bir bildiriyle, fakat daha sonra daha ciddi ve daha düşünülüp taşınılmış bir biçimde yaptılar. Görüldüğü gibi, savaşın dersleri, bizim ta savaşın başından beri açıkladığımız şeyi kafalara kazıyor. Rusya'nın yenilgisinin ehvenişer olduğu görülmüştür, çünkü bu yenilgi, devrimci krizi çok büyük ölçüde ilerletmiş, milyonları, on milyonları, yüz milyonları harekete geçirmiştir. Ve Rusya'da devrimci kriz, emperyalist savaş koşulları altında, düşünceleri, halklar için tek kurtuluş yolu düşüncesine çekmek zorundaydı: Alman ordusunun "gerisinde ayaklanma" düşüncesi, yani ***bütün*** savaşan ülkelerde içsavaş düşüncesi.

Yaşam öğretiyor. Yaşam, Rusya'nın yenilgisinden geçerek Rusya'da devrime gidiyor ve bu devrimden geçerek, bu devrimle bağıntılı olarak Avrupa'da içsavaşa gidiyor. Yaşam bu yolu tuttu, ve Rusya'da yaşamın öğrettiği ve Partiyi doğrulayan derslerden yeni güç alan devrimci proletaryanın partisi, daha büyük bir enerjiyle onun gösterdiği yolda yürümeye devam edecektir.

Ekim 1915

BAZI TEZLER

Yazı Kurulu Tarafından Sunulmuştur

Bu sayıda yer alan materyal, Partimizin Petersburg Komitesi'nin ne kadar kapsamlı bir faaliyet geliştirdiğini gösteriyor. Rusya ve bütün Enternasyonal için bu, gerici bir savaşta, en zor koşullar altında sosyal-demokrat çalışmanın gerçek bir örneğidir. Petersburg ve tüm Rusya işçileri, bu çalışmayı bütün güçleriyle destekleyecek ve bu çalışmayı aynı çizgide daha enerjik, daha güçlü ve daha kapsamlı bir şekilde sürdüreceklerdir.

Rusya'dan yoldaşların işaret ettiği şeyleri dikkate alarak sosyal-demokrat çalışmanın aktüel sorunları üzerine bazı tezler formüle ediyoruz:

1) "Kurucu Meclis" şiarı tek başına yanlıştır, çünkü *şimdi* bütün mesele, bu Kurucu Meclis'i kimin toplantıya çağıracağıdır. Liberaller 1905 yılında bu şiarı benimsediler, çünkü bu şiar Çarlık tarafından toplantıya çağrılan ve onunla ittifak halinde olan bir kurucu meclis anlamında *yorumlanabilirdi.* En doğrusu, sosyalizm için, savaşan hükü-

metlerin devrimci biçimde yenilgiye uğratılması için ve savaşa karşı mücadelede işçilerin uluslararası dayanışması çağrısının eklendiği (bkz. No. 9) üç temel şiardır (demokratik cumhuriyet, çiftlik sahiplerinin topraklarına el konması ve sekiz saatlik işgünü).

2) Emperyalist, gerici savaşın sürdürülmesini teşvik eden Savaş Sanayii Komitelerine[36] katılmaya karşıyız. Seçim kampanyasından yararlanmaktan, örneğin *sadece* ajitasyon ve propaganda amacıyla seçimlerin ilk aşamasına katılmaktan yanayız. — Devlet Duması'nı boykot kesinlikle söz konusu olamaz. Yeni seçimlere katılmak ***mutlak zorunludur.*** Devlet Duması'nda Partimizin temsilcileri yer almadığı sürece, Duma'daki gelişmelerden devrimci sosyal-demokrasi açısından yararlanmamız gerekir.

3) En acil ve en özsel görevler olarak, proletarya içinde sosyal-demokrat çalışmanın sağlamlaştırılması ve genişletilmesini ve devamla bunun kır proletaryasına, kır yoksullarına ve orduya yayılmasını görüyoruz. — Devrimci sosyal-demokrasinin en önemli görevi, başlamış bulunan grev hareketini üç temel talep şiarı altında daha da geliştirmektir. Ajitasyonda, savaşa derhal son verilmesi talebine layık olduğu yer verilmelidir. Diğer maddeler arasında işçiler şu talebi de kesinlikle unutmamalıdırlar: Sürgün edilen işçi temsilcilerinin, Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Fraksiyonu üyelerinin derhal serbest bırakılması.

4) İşçi Temsilcileri Konseyleri ve benzer kuruluşlar ayaklanma organları, devrimci iktidarın organları olarak görülmelidir. Bu kuruluşlar ancak, politik kitle grevlerinin genişlemesi ve ayaklanmayla bağıntılı olarak, hazırlanması, geliştirilmesi ve başarıyla sürdürülme derecesine bağlı olarak kalıcı yararlar sağlayabilirler.

5) Rusya'da önümüzdeki devrimin sosyal içeriği, ancak proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü olabilir. Rusya'da devrim, monarşiyi ve feodal çiftlik sahiplerini yıkmadan zafere ulaşamaz. Fakat proletarya köylülük tarafından desteklenmeden bunlar yıkılamaz. Kırsal nüfusun, "köylü çiftlik sahipleri" ve kır proletaryası ola-

rak ayrılmasında ileriye doğru atılan adım, kırsal nüfusun Markov ve ortakları tarafından ezilmesini ortadan kaldırmamıştır.[37] Eskiden olduğu gibi bugün de, kır ***proleterlerinin ayrı*** örgütlenmesi zorunluluğunu her halükârda kayıtsız şartsız savunuyoruz.

6) Avrupa'da sosyalist devrimi körüklemek ***amacıyla*** Rusya'da burjuva-demokratik devrimi sonuna kadar götürmek Rus proletaryasının görevidir. Avrupa'da sosyalist devrimi alevlendirmek görevi bugün, Rusya'da burjuva-demokratik devrimi sonuna kadar götürme görevine olağanüstü yakınlaşmıştır, ama yine de özel ve ikinci bir görev olarak proletaryanın önünde durmaktadır, çünkü Rusya'daki proletarya ile işbirliği içinde olan ***çeşitli sınıflar*** söz konusudur: Rusya'da burjuva-demokratik devrimi sonuna kadar götürme görevi için Rusya'nın küçük-burjuva köylülüğü, Avrupa'da sosyalist devrim görevi için başka ülkelerin proleterleri.

7) Sosyal-demokratların bir Geçici Devrimci Hükümete demokratik küçük-burjuvazi ile birlikte katılmalarını eskiden olduğu gibi uygun görüyoruz, ama şovenist devrimcilerle birlikte değil.

8) Şovenist devrimciler olarak, Çarlığa karşı zaferi, Almanya'yı yenilgiye uğratmak, başka ülkeleri yağmalamak, Rusya'nın diğer halkları üzerinde Büyük Rusların egemenliğini geliştirmek vs. amacıyla isteyenleri değerlendiriyoruz. Devrimci şovenizmin temeli küçük-burjuvazinin sınıfsal konumudur. Küçük-burjuvazi her zaman burjuvaziyle proletarya arasında yalpalar. Bugün şovenizmle (bu durum onu, salt demokratik devrim anlamında da olsa tutarlı devrimci olmaktan alıkoyuyor) proleter enternasyonalizmi arasında yalpalıyor. Şu anda Rusya'da bu küçük-burjuvazinin politik temsilcileri Trudovikler, Sosyal-Devrimciler, "Naşa Zarya", Çaydze fraksiyonu, Örgütleme Komitesi, Bay Plehanov vs.dir.

9) Rusya'da şovenist devrimciler zafer kazanacak olurlarsa, biz bu savaşta ***onların*** "anavatan" savunmasına karşı olurduk. Parolamız şudur: Devrimci ve cumhuriyetçi bile olsalar şovenistlere karşı, onlara

karşı ve sosyalist devrim için uluslararası proletaryanın birliğinden ***yana.***

10) Rus burjuva devriminde proletaryanın önderlik rolünün mümkün olup olmadığı sorusunu şöyle yanıtlıyoruz: Evet, ***eğer*** küçük-burjuvazi tayin edici anda sola çarkederse mümkündür; ve küçük-burjuvazi sadece bizim propagandamız sonucunda değil, ekonomik, mali (savaş yükleri), askeri, politik vs. türden bir dizi nesnel faktör tarafından da sola itilmektedir.

11) Bugünkü savaşta eğer devrim partiyi iktidara getirirse, proletarya partisi ne yapacaktır sorusuna şu yanıtı veriyoruz: Bütün savaşan taraflara, sömürgelerin ve ***bütün*** bağımlı, ezilen ve tam haklara sahip olmayan halkların kurtuluşu şartıyla barış önerirdik. Ne Almanya, ne de İngiltere ya da Fransa bugünkü hükümetlerinin yönetimi altında bu koşulu kabul etmeyecektir. O zaman devrimci savaşa hazırlanır ve sürdürürdük, yani en kararlı araçlarla sadece tüm asgari programımızı tam olarak uygulamakla kalmaz, aynı zamanda sistematik bir biçimde, bugün Büyük Ruslar tarafından ezilen bütün halkları, Asya'nın tüm sömürgelerini ve bağımlı ülkelerini (Hindistan, Çin, İran vs.) ayaklandırmaya girişirdik, hakeza —ve bunu ilk planda yapardık— Avrupa'nın sosyalist proletaryasını, Avrupa'nın sosyal-şovenistlerine rağmen, hükümetlerine karşı ayaklandırırdık. Rusya'da proletaryanın zaferinin Asya'da ve Avrupa'da devrimin gelişmesi için olağanüstü elverişli koşullar yaratacağına kuşku yoktur. Bunu 1905 yılı ***bile*** kanıtlamıştır. Devrimci proletaryanın uluslararası dayanışması ise ***bir olgudur*** —tüm oportünizme ve sosyal-şovenizme, bu cürufa rağmen.— Bu tezleri, görüş alışverişinde bulunmak üzere yoldaşlara sunuyoruz ve merkez organın sonraki sayılarında düşüncelerimizi geliştirmeye devam edeceğiz.

Ekim 1915

DEVRİMİN İKİ ÇİZGİSİ ÜZERİNE

"Priziv" No. 3'te Bay Plehanov, yaklaşan Rus devriminin temel teorik sorununu koymaya çalışıyor.[38] Marx'tan, Fransa'da 1789 devriminin yükselen bir çizgide, 1848 devriminin ise alçalan bir çizgide hareket ettiğinin söylendiği bir alıntı yapıyor. Birinci durumda iktidar, birbiri ardı sıra daha ılımlı partiden, daha radikal partilere geçmişti: Meşrutiyetçiler —Jirondenler— Jakobenler. İkinci durumda tam tersini görüyoruz: Proletarya —küçük-burjuva demokratları— burjuva cumhuriyetçileri — III. Napoleon. Yazarımız, "Rus devriminin yükselen bir çizgide hareket etmesinin", yani iktidarın önce Kadetler ve Oktobristlere, sonra Trudoviklere geçmesinin "temenni edilecek bir şey" olduğu sonucuna varıyor. Ve bu gözlemden elbette, Rusya'da solcuların akılsız oldukları, çünkü Kadetleri desteklemek niyetinde olmadıkları, tersine, zamanından önce onların itibarını sarsmak istedikleri sonucu çıkarılıyor.

Bay Plehanov'un bu "teorik" gözlemi, Marksizmin yerine nasıl liberalizmin geçirildiğine bir kez daha yeni bir örnek sunmaktadır. Bay Plehanov, meseleyi, ileri unsurların "stratejik kavramları"nın "doğru"

olup olmadığı sorununa bırakıyor. Marx farklı muhakeme yürütüyordu. O, devrimin her iki durumda da farklı bir seyir izlediği olgusuna işaret etmiş, fakat bu farkın ***açıklamasını*** "stratejik kavramlar"da ***aramamıştı.*** Bu farkı kavramlarda aramak Marksizm açısından gülünçtür. Bu fark, ***sınıfların karşılıklı ilişkisinin*** değişikliğinde aranmalıdır. Aynı Marx, Fransa'da 1789'da burjuvazinin köylülükle birleştiğini ve 1848'de küçük-burjuva demokrasisinin proletaryaya ihanet ettiğini yazdı. Bay Plehanov Marx'ın bu düşüncesini biliyor, fakat Marx'ı "Struve'vari" kılığa sokmak için bunu gizliyor. 1789'da Fransa'da sözkonusu olan, otokrasinin ve soyluluğun yıkılmasıydı. Ekonomik ve politik gelişmenin o zamanki seviyesinde burjuvazi çıkarların uyumuna inanıyordu, egemenliğinin sürekliliğinden kaygı duymuyordu ve köylülükle ittifaka girmişti. Devrimin tam zaferini garantileyen bu ittifaktı. 1848 yılında söz konusu olan, burjuvazinin proletarya tarafından yıkılmasıydı. Proletarya küçük-burjuvaziyi yanına çekmeyi başaramadı ve küçük-burjuvazinin ihaneti devrimin yenilgisine yol açtı. 1789'da yükselen çizgi, devrimin halk kitlesinin otokrasiyi yenilgiye uğrattığı biçimini oluşturuyordu. 1848 yılının alçalan çizgisi, devrimin, küçük-burjuva kitlesinin proletaryaya ihanet etmesinin devrimin yenilgisine yol açtığı bir biçimini oluşturuyordu.

Bay Plehanov, meseleyi sınıfların karşılıklı ilişkisine dayandıracak yerde "stratejik kavramlar"a dayandırırken, Marksizmin yerine kaba bir idealizmi koymuştur.

1905 Rus devriminin ve bunu izleyen karşı-devrimci dönemin deneyiminin gösterdiği gibi, ülkemizde kitleler üzerinde yönlendirici etki uğruna iki sınıfın —proletaryanın ve liberal burjuvazinin— mücadelesi anlamında devrimin ***iki*** çizgisi mevcuttu. Proletarya devrimci bir şekilde ortaya çıkıp, monarşiyi ve çiftlik sahiplerini alaşağı etmek için demokratik köylülüğü beraberinde sürükledi. Köylülüğün demokratik anlamda devrimci çabalar ortaya koyduğunu, ***bütün*** büyük politik olayların seyrinde ***kitle*** hareketlerinin boyutları gösteriyordu: 1905 ve 1906

köylü ayaklanmaları, aynı yıllarda ordu içindeki huzursuzluklar, 1905 yılının "Köylü Birliği" ve ***köylü*** Trudoviklerin, sadece "Kadetlerden daha radikal" olarak değil, ***aynı zamanda Sosyal-Devrimci ve Trudovik aydınlardan da daha devrimci*** olarak ortaya çıktıkları Birinci ve İkinci Duma'lar. Ne yazık ki bu çoğu kez unutuluyor, ama bir olgudur. Üçüncü ve Dördüncü Duma'da ***köylü*** Trudovikler, bütün zaaflarına rağmen, kırsal kitlelerin ruh halinin çiftlik sahiplerine ***karşı*** olduğunu göstermişlerdir.

Rus burjuva-demokratik devriminin "stratejik" gevezeliklerden değil, gerçeklerden çıkan ilk çizgisi, proletaryanın kararlı biçimde mücadele etmesi ve köylülüğün onu kararsız biçimde izlemesinden oluşuyordu. Bu iki sınıf monarşiye ve çiftlik sahiplerine karşı yürümüşlerdi. Bu sınıfların yeterli güç ve kararlılıkta olmaması (otokraside kısmen bir gedik açmasına rağmen) yenilgiye yol açtı.

İkinci çizgi liberal burjuvazinin tavrıydı. Biz Bolşevikler daima, özellikle de 1906 ilkbaharından beri, bu çizginin, ***birleşik*** bir güç olarak Kadetler ve Oktobristler tarafından temsil edildiğini ileri sürdük. 1905–1915 arasındaki on yıl düşüncemizi doğruladı. Mücadelenin tayin edici anlarında, Oktobristlerle birlikte Kadetler demokrasiye ihanet ettiler ve Çar'ın ve toprak sahiplerinin yardımına "koştular". Rus devriminin "liberal" çizgisi, kitlelerin mücadelesinin, burjuvazinin monarşiyle uzlaşması adına "yatıştırılması" ve parçalanması olarak kendini gösteriyordu. Rus devriminin uluslararası durumu ve aynı şekilde Rus proletaryasının gücü, liberallerin böyle davranmasını kaçınılmaz kılmıştı.

Bolşevikler, en ön safta yürümesi, sınırsız bir cesaretle savaşması ve köylülüğü peşinden sürüklemesi için proletaryaya bilinçle yardım ettiler. Menşevikler sürekli olarak ikinci plana kaydılar, Buligin Duması'na katılma talebinden başlayarak (Ağustos 1905), 1906 yılında Kadet Hükümeti kurulması talebi ve 1907 yılında demokrasiye ***karşı*** Kadetlerle blok kurmaya[39] kadar, proleter hareketi liberallere uydurarak

proletaryayı bozdular. (Bay Plehanov açısından, parantez içinde belirtelim, Kadetlerle Menşeviklerin "doğru stratejik kavramları" bir yenilgi almıştı. Neden olmuştu bu? Neden kitleler, akıllı Bay Plehanov'u ve Kadetlerin, Bolşeviklerinkinden yüz kez fazla yaygınlaştırılan öğütlerini dinlemediler?)

Sadece bu iki akım, Bolşevik ve Menşevik akım, sadece bunlar, 1904–1908 yıllarında ve daha sonra 1908–1914 yıllarında ***kitlelerin*** politikasında ortaya çıkmıştır. Neden? Çünkü sadece bu iki akım, sağlam sınıf temeline sahipti; birincisi proletarya içinde, ikincisi liberal burjuvazi içinde.

Bugün yine devrime doğru gidiyoruz. Bunu herkes görüyor. ***Kvostov gibi biri bile,*** köylüler arasında, 1905 ve 1906 yıllarını anımsatan bir ruh hali olduğunu söylüyor. Ve yine devrimin ***aynı*** iki çizgisi, sınıfların ***aynı*** karşılıklı ilişkisi ile karşı karşıyayız, sadece bu kez, değişik uluslararası durumla değişikliğe uğratılmış haliyle. 1905 yılında tüm Avrupa burjuvazisi Çarlıktan yanaydı ve gerek milyarlar biçiminde (Fransızlar), gerekse de bir karşı-devrimci ordu kurmaya hazırlık biçiminde (Almanlar) ona destek vermişlerdi. 1914'te Avrupa savaşı patlak verdi; her yerde burjuvazi proletaryayı geçici olarak yenilgiye uğratmayı, onu milliyetçiliğin ve şovenizmin karanlık dalgalarında boğmayı başardı. Rusya'da küçük-burjuva halk kitleleri, ilk planda da köylülük, nüfusun çoğunluğunu oluşturmaya devam ediyor. Bunlar her şeyden önce çiftlik sahipleri tarafından ezilmektedir. Politik olarak kısmen hâlâ uykudadırlar, kısmen de şovenizmle ("Almanya üstünde zafer", "anavatan savunması") devrimci düşünce arasında yalpalıyorlar. Bu kitlelerin —ve bu yalpalamaların— politik temsilcileri bir yanda Narodnikler (Trudovikler ve Sosyal-Devrimciler), öte yanda, 1910'dan beri liberal işçi politikası yoluna iyice kayan ve 1915'te yolun sonuna, Bay Potresov'un, Çerevanin'in, Levitski ve Maslov'un sosyal-şovenizmine, ya da bunlarla "birleşme" talebine varan oportünist sosyal-demokratlardır ("Naşa Dyelo"[40], Plehanov, Çaydze fraksiyonu, Örgütleme Komitesi).

Bu fiili durumdan proletaryanın görevi apaçık ortaya çıkmaktadır. Monarşiye karşı sınırsız bir cesaretle yürütülen mücadele (1912 Ocak Konferansı'nın şiarları, üç temel talep[41] — tüm demokratik kitleleri, yani esas olarak köylülüğü peşinden sürüklemek zorunda olan bir mücadele. Fakat aynı zamanda, şovenizme karşı amansız bir mücadele, ***Avrupa*** proletaryasıyla ittifak halinde Avrupa'da sosyalist devrim için mücadele. Küçük-burjuvazinin yalpalamaları tesadüfi değildir, kaçınılmazdır, onun sınıfsal konumundan kaynaklanır. Savaşın zincirlerinden boşandırdığı kriz, küçük-burjuvaziyi —köylülük dahil— sola iten ekonomik ve politik faktörleri ***güçlendirmiştir.*** Rusya'da demokratik devrimin zaferi için kesin olanağın nesnel zemini burada yatmaktadır. Batı Avrupa'da sosyalist devrim için nesnel koşulların tamamen olgunlaşmış olduğunu burada kanıtlamamıza gerek yok; bunu savaştan önce uygar ülkelerin bütün öndegelen sosyalistleri kabul etmişlerdir.

Yaklaşan devrimde sınıfların karşılıklı ilişkisini açığa çıkarmak devrimci partinin baş görevidir. Örgütleme Komitesi bu göreve yan çiziyor, Rusya'da "Naşa Dyelo"nun sadık müttefiki olmayı sürdürüyor ve yurtdışında, hiçbir şey ifade etmeyen "sol" laflar atıp tutuyor. Troçki ise "Naşe Slovo"da bu göreve yanlış bir çözüm getiriyor: 1905'deki "orijinal" teorisini tekrar ediyor ve geçen tüm on yıl boyunca, yaşamın neden bu mükemmel teorinin yanından geçip gittiğini düşünmek istemiyor.

Troçki'nin orijinal teorisi[42], Bolşeviklerden, proletaryanın kararlı devrimci mücadele yürütmesi ve politik iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi çağrısını alıyor, Menşeviklerden ise köylülüğün rolünün "yadsınması"nı. Köylülük içinde bir ayrışma, bir farklılaşma süreci yaşanmıştır; onun olası devrimci rolü giderek azalmıştır; Rusya'da "ulusal" bir devrim imkânsızdır: "Emperyalizm çağında yaşıyoruz", "emperyalizm" ise "burjuva ulusla eski rejimi değil, proletaryayla burjuva ulusu karşı karşıya getiriyor."

İşte size "emperyalizm" sözcüğüyle tuhaf bir oyun örneği. Eğer

Rusya'da artık proletarya ile "burjuva ulus" karşı karşıya duruyorsa, bu şu anlama gelir: Rusya doğrudan doğruya ***sosyalist*** devrimin arifesindedir!! O zaman (1912 Ocak Konferansı'nın ortaya attığı ve daha sonra 1915'te Troçki tarafından yinelenen) ***"çiftlik sahiplerinin*** topraklarına el konması" şiarı yanlıştır, o zaman "devrimci işçi hükümeti" değil, ***"sosyalist*** işçi hükümeti" söz konusudur!! Troçki'de kafa karışıklığının ne ölçülere ulaştığı şu cümleden anlaşılıyor: Proletarya kararlılığıyla "proleter ***olmayan(!)*** halk kitleleri"ni de peşinden sürükleyecekmiş!! (No. 217) Troçki bunu söylerken şunu hiç düşünmemiştir: Eğer proletarya, proleter olmayan kırsal kitleleri, çiftlik sahiplerinin topraklarına el koymak için peşinden sürükleyip monarşiyi yıkmayı başarabilecekse, bu tam da Rusya'da "ulusal burjuva devrimin" tamamlanması, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü olacaktır!

1905–1915 yılları arasındaki on yıl —bu büyük on yıl— Rus devriminde iki, sadece iki sınıf çizgisinin bulunduğunu kanıtlamıştır. Köylülüğün farklılaşması, bizzat köylülük içindeki sınıf mücadelesini güçlendirmiş, politik olarak uyuyan pekçok unsuru sarsıp uyandırmış ve kır proletaryasını kent proletaryasına yakınlaştırmıştır (Bolşevikler 1906'dan beri kır proletaryasının ***ayrı*** örgütlenmesinde ısrar etmişler, bu talebi Menşevik Stockholm Kongresi kararına da sokmuşlardır). "Köylülük"le, Markov-Romanov-Kvostov arasındaki uzlaşmaz çelişki ise daha da güçlenmiş, büyümüş ve şiddetlenmiştir. Bu, Paris'te kaleme alınan onlarca Troçki makalesindeki binlerce safsatanın ***bile*** "çürütemeyeceği" kadar açık bir gerçektir. Gerçekte Troçki, köylülüğün rolünün "yadsınması"ndan sadece, köylüleri devrim için harekete geçirme ***isteğinde olmamayı*** anlayan Rusya'daki liberal işçi politikacılarına yardım etmektedir.

Ve bugün asıl mesele budur. Proletarya, iktidarın ele geçirilmesi için, cumhuriyet için, çiftliklere el konması için, ***yani*** köylülüğün kazanılması için, köylülük içindeki devrimci güçlerin ***tümünün meydana***

çıkarılması için, ***burjuva*** Rusya'nın askeri-feodal "emperyalizm"den (= Çarlık) kurtarılmasına "proleter ***olmayan*** halk kitleleri"nin katılması için mücadele ediyor — ve mücadele etmeyi acımasızca sürdürecek. Ve proletarya, burjuva Rusya'nın Çarlıktan, çiftlik sahiplerinin toprak üzerindeki egemenliğinden kurtarılmasından, zengin köylüleri kır proleterlerine karşı mücadelelerinde desteklemek için değil, tersine — Avrupa'nın proleterleriyle ittifak halinde sosyalist devrimi gerçekleştirmek için yararlanacaktır.

Aralık 1915

III

II. ENTERNASYONAL'İN ÇÖKÜŞÜ VE III. ENTERNASYONAL İÇİN MÜCADELE

II. ENTERNASYONAL'İN ÇÖKÜŞÜ[43]

Enternasyonal'in çöküşünden, zaman zaman, meselenin sadece biçimsel yanı, savaşan ülkelerin sosyalist partileri arasında uluslararası ilişkilerin kesintiye uğraması, uluslararası bir konferans ya da Uluslararası Sosyalist Büro'yu toplantıya çağırmanın olanaksızlığı vs. anlaşılmaktadır. Tarafsız, küçük ülkelerin bazı sosyalistleri, hatta belki de bu ülkelerin resmi partilerinin çoğunluğu, oportünistler ve onların savunucuları bu görüştedir. Rus basınında, Bay Vl. Kosovski, "Bund"un[44] "Enformasyon Gazetesi"nin 8. sayısında, övülmeye değer bir açıkyüreklilikle bu görüşün savunuculuğunu üstlenmiştir; "Enformasyon Gazetesi" yazı kurulu, yazarla görüş birliğinde olmadığını tek sözcükle bile belirtmemiştir. Milliyetçiliğin Bay Kosovski tarafından savunulmasının —öyle ki, savaş kredilerini onaylayan Alman sosyal-demokratlarını mazur görmeye kadar vardırmıştır işi— birçok işçiyi "Bund"un burjuva-milliyetçisi karakteri konusunda ikna etmeye yarayacağını umarız.

Sınıf bilinçli işçiler nezdinde sosyalizm, uzlaşmacı küçük-burjuva ve milliyetçi-muhalif çabalar için kolayca kullanılabilecek bir maske değil, ciddi bir inançtır. Onların Enternasyonal'in çöküşünden anladıkları, resmi sosyal-demokrat partilerin çoğunluğunun, inançlarına,

Stuttgart ve Basel Enternasyonal Kongrelerindeki resmi konuşmalardaki açıklamalara, bu Kongrelerin kararlarına vs. korkunç ihanetleridir.[45] Bu ihaneti sadece, onu görmek ***istemeyen,*** bu ihaneti görmenin kendisine yarar getirmeyeceği biri görmezden gelebilir. Eğer meseleyi bilimsel olarak, yani modern toplumun sınıfları arasındaki ilişkiler açısından formüle edecek olursak, II. Enternasyonal'in en büyük ve en güçlü partisi olan Alman sosyal-demokrasisi başta olmak üzere, sosyal-demokrat partilerin çoğunluğunun, proletaryaya karşı, genelkurmaylarının, hükümetlerinin ve burjuvazilerinin safına geçtiklerini söylemek zorundayız. Bu dünya çapında tarihsel öneme sahip bir olgudur ve bu olgunun mümkün olduğunca çokyönlü tahliline büyük önem verilmelidir. Yol açtıkları dehşete ve sefalete rağmen savaşların, insani kurumlarda çürümüş, eskimiş ve ölmüş olan şeyleri acımasızca açığa çıkardığı, teşhir ettiği ve bunları yıkarak azçok büyük yararlar sağladığı çoktan beri bilinmektedir. 1914/1915 Avrupa savaşı da insanlık için tartışılmaz yararlar getirmeye başlamıştır — uygar ülkelerin en ileri sınıfına, partilerinde korkunç bir çıbanın olgunlaştığını ve bir yerlerden dayanılmaz bir leş kokusu yayıldığını göstermiştir.

I

Avrupa'nın en önemli sosyal-demokrat partilerinin bütün inançlarına ve görevlerine ihanet etmeleriyle karşı karşıya kaldığımız bir gerçek midir? Hainler ve onlarla barış ve dostluk içinde yaşamak zorunda olduklarını çok iyi bilenler —ya da belli belirsiz hissedenler— elbette bundan söz etmeyi sevmezler. Fakat bu, II. Enternasyonal'in çeşitli "otorite"leri ve bunların Rus sosyal-demokratları arasındaki fraksiyon arkadaşları için ne kadar nahoş olsa da, olguları açıkça görmek, adlı adınca çağırmak, işçilere doğruyu söylemek zorundayız.

Sosyalist partilerin, şimdiki savaştan önce ve bu savaşı öngörerek görevlerini ve taktiklerini nasıl saptadıklarına ilişkin gerçek veriler var mıdır? Tartışılmaz biçimde vardır. Bu, 1912 Basel Uluslararası Sosyalistler Kongresi'nin kararıdır; bu kararı, Alman sosyal-demokrasisinin aynı yıl yaptığı Chemnitz Kongresi'nin[46] kararıyla birlikte, sosyalizmin "unutulan sözleri"ni anımsatmak için yeniden basıyoruz.* Bu karar, tüm ülkelerin savaşa karşı yönelen muazzam propaganda ve ajitasyon yazınının bilançosunu çıkarır; bu karar, savaş ve savaşa karşı taktik üzerine sosyalist göşlerin en doğru ve en tam, en ciddi ve en resmi anlatımıdır. Dünün Enternasyonal'inin, bugünün ise sosyal-şovenizminin otoritelerinin istisnasız tümünün —ne Hyndman, ne Guesde, ne Kautsky, ne de Plehanov—, okurlarına bu kararı kesinlikle anımsatmaya karar verememeleri, meseleyi daha çok sessizlikle geçiştirmeleri ya da (Kautsky gibi) içinden en önemli yerleri çıkararak sadece daha az önemli bölümlerini aktarmaları gerçeği, kendi başına, ihanetten başka bir şey değildir. Son derece "radikal", koyu devrimci kararlar — ve bu kararların arsızca unutulması ve yadsınması: Enternasyonal'in çöküşünün en çarpıcı ifadelerinden biri budur, fakat bu aynı zamanda, sadece kararlarla sosyalizmin "düzeltileceğine", "çizgisinin doğrultulacağı"na bugün ancak, eşsiz saflıkları, eski ikiyüzlülüğü sonsuza kadar sürdürme yönündeki zekice isteğe yaklaşan insanların inanabileceğine çarpıcı bir kanıttır.

Hyndman, diyebiliriz ki daha dün, savaş başlamadan önce, emperyalizmin savunucusu kesilmesinin ardından, bütün "dürüst" sosyalistler nezdinde, yoldan çıkmış bir eksantrikti ve herkes ondan horgörüyle söz ederdi. Bugün ise bütün ülkelerin en muteber sosyal-demokrat liderleri —birbirlerinden sadece nüans ve mizaç yönünden ayrılırlar— tamamen Hyndman'ın bakış açısına kaymışlardır. Ve biz, örneğin

* *Lenin, Basel Kongresi'ni aşağıda ele alıyor ve esas içeriğini aktarıyor. Chemnitz Kararının içeriği ise notta verilmektedir. Basel Kararı'nın metni için bkz. Bütün Eserler, Almanca, Cilt XVIII, s. 475.* ***—Alm. Red.***

"Bay" Hyndman'dan horgörüyle söz ederken Kautsky "yoldaş"tan saygıyla (ya da kölece bir sadakatle mi?) söz eden ya da susan "Naşe Slovo" *çalışanları gibi insanların* medeni cesaretlerini bir nebze parlamenter bir ifadeyle takdir ve karakterize edecek durumda değiliz. Böyle bir tavır, sosyalizme ve genel olarak insanın kendi inançlarına saygıyla bağdaştırılabilir mi? Eğer Hyndmancı şovenizmin ikiyüzlülüğüne ve zararlılığına kanaat getirmişseniz, o zaman asıl bu tür görüşlerin ***daha etkili*** ve daha tehlikeli savunucusuna, yani Kautsky'ye karşı eleştiri ve saldırı yöneltmek zorunlu değil midir?

Guesde'nin görüşlerini son zamanlarda en ayrıntılı biçimde Guesdeci Charles Dumas "Bizim İstediğimiz Barış" adlı broşürde dile getirmiştir. Broşürün kapak sayfasına "Jules Guesde'nin Özel Kalem Müdürü" olarak imza atan bu kişi, doğal olarak sosyalistlerin önceki yurtsever açıklamalarını "aktarıyor" (tıpkı Alman sosyal-şovenisti David'in, anavatan savunusu üzerine son broşüründe benzer açıklamaları aktardığı gibi), fakat Basel Manifestosu'nu aktarmıyor! Plehanov da olağanüstü kendini beğenmiş bir ifadeyle şovenist bayağılıkları hikaye ederken bu Manifesto'dan söz etmiyor. Kautsky de Plehanov gibi yapıyor: Basel Manifestosu'nu aktarmasına rağmen, bütün devrimci bölümleri (yani esas içeriğinin tümünü!) atlıyor ve bunu büyük ihtimalle sansür bahanesiyle yapıyor... Polis ve askeri makamlar, sınıf mücadelesi ve devrimden söz etmeyi yasaklayarak sosyalizme ihanet edenlere çok "elverişli" yardımda bulunmuştur!

Sakın Basel Manifestosu, kesinlikle bugünkü somut savaşla ilgili doğru, tarihsel ve taktik içeriği olmayan boş bir çağrıdan ibaret olmasın?

Tam tersine. Basel kararında, başka herhangi bir karardan daha az boş açıklama, daha çok somut içerik vardır. Basel kararı, tam da daha sonra patlak veren savaştan, 1914/15'te patlak veren ***emperyalist*** çatışmalardan söz ediyor. Avusturya ile Sırbistan arasında Balkanlar uğruna çatışma, Avusturya ile İtalya arasında Arnavutluk vs. uğruna ça-

tışma, İngiltere ile Almanya arasında genel olarak pazarlar ve sömürgeler uğruna çatışma, Rusya ile Türkiye vs. arasında Ermenistan ve Konstantinopel uğruna çatışma — işte Basel kararının, öngörüyle bugünkü savaştan söz ettiği şeyler bunlardır.[47] Tam da "Avrupa'nın büyük güçleri" arasındaki bugünkü savaşı dikkate alarak Basel kararı, ***bu*** savaşın ***"en ufak bir halk çıkarı bahanesiyle savunulamayacağını"*** söylüyor!

Ve Plehanov ve Kautsky —biri Rusça yazan, diğeri Tasfiyeciler tarafından Rusçaya çevrilen, bize en yakın, en tipik iki sosyalist otoriteyi alıyoruz— şimdi (Akselrod'un desteğiyle) savaşa, her türlü "popülist" (daha doğrusu sade halkı hedefleyen bulvar basınından devralınmış) "mazeretler" arıyorlarsa, bilgince ve Marx'tan yaptıkları tahrif edilmiş alıntılarla bazı "örneklere", 1813 ve 1870 savaşlarına (Plehanov gibi) ya da 1854–1871, 1876–1877, 1879 savaşlarına (Kautsky gibi)[48] atıfta bulunuyorlarsa, bu durumda bu tür gerekçeleri ancak gerçekten sadece hiçbir sosyalist inancı, hiçbir sosyalist vicdanı olmayan insanlar "ciddiye" alabilir ve bu gerekçeleri utanmazca bir hile, ikiyüzlülük ve sosyalizmin orospulaştırılması olarak adlandırmazlar! Varsın Alman parti yönetimi ("Yönetim Kurulu"), Kautsky'yi doğru biçimde değerlendirdikleri için Mehring ve Rosa Luxemburg'un yeni dergisini ("Internationale")[49] afaroz etsin, varsın Vandervelde, Plehanov, Hyndman ve ortakları "Üçlü Antant" polisinin yardımıyla hasımlarına karşı aynı şekilde davransınlar, biz onları, ihanetten başka sözcük bulamadığımız bu liderler çöplüğünü teşhir eden Basel Manifesto-su'nu yeniden yayınlayarak yanıtlayacağız!

Basel kararı, Avrupa'da örnekleri olan, hatta 1789–1871 dönemi için tipik olan bir ulusal savaştan ve bir halk savaşından, sosyal-demokratların hiçbir zaman reddetmedikleri devrimci bir savaştan değil, "kapitalist emperyalizm" ve "hanedanlık çıkarları" temelindeki, savaşan ***her iki*** güçler grubunun, Avusturya-Almanya ve İngiltere-Fransa-Rusya'nın, "fetih politikası" temelindeki ***bugünkü*** savaştan söz edi-

yor. Bütün ülkelerin burjuvazisinin onun yardımıyla bu emperyalist, sömürgeci ve yağmacı savaşı tüm gücüyle, bir halk savaşı, bir savunma savaşı (kimin için olursa olsun) olarak göstermeye çalıştığı bencil yalanı benimseyen ve bu savaşı savunmak için tarihteki emperyalist nitelikte ***olmayan*** savaş örnekleri alanından gerekçeler kotaran Plehanov, Kautsky ve ortakları, işçileri düpedüz aldatmaktadırlar.

Bu savaşın emperyalist, yağmacı, anti-proleter karakteri sorunu, salt teorik değerlendirmeler aşamasından çoktan çıkmıştır. Emperyalizm, teorik olarak, bütün temel çizgileri içinde, çöken, bunak ve çürümüş burjuvazinin dünyayı paylaşma ve "küçük" ulusları köleleştirme mücadelesi olarak değerlendirilmekle kalmamış; bu gerekçeler, ***bütün*** ülkelerin sosyalistlerinin, gözden kaçması mümkün olmayan gazete yazınında binlerce kez tekrarlanmakla kalmamış; örneğin "ittifak" halinde olduğumuz bir ulusun temsilcisi, Fransız Delaisi, ***(1911 yılında!)*** "Yaklaşan Savaş" adlı broşüründe, bugünkü savaşın yağmacı niteliğini, Fransız burjuvazisi açısından da popüler biçimde anlatmakla kalmamıştır — hepsi bu değil. Bütün ülkelerin proleter partilerinin temsilcileri, Basel'de kesinlikle emperyalist nitelikte bir savaşın yaklaştığını sarsılmaz inançları olarak oybirliğiyle ve resmen ifade etmişler ve bundan ***taktik*** sonuçlar çıkarmışlardır. O nedenle, ulusal ve uluslararası taktik arasındaki farkın yeterince ele alınmadığına yapılan tüm atıflar da (bkz. Akselrod'un "Naşe Slovo" No. 87 ve 90'daki son röportajı)[50] vs. vs. safsata olarak geri çevrilmelidir. Bu bir safsatadır. Çünkü emperyalizmin çok yönlü bilimsel incelenmesi bir şeydir: Böyle bir inceleme daha yeni başlıyor ve özü itibariyle, bilim ne kadar sonsuzsa o kadar sonsuzdur. Sosyal-demokrat gazetelerin milyonlarca nüshasında ve Enternasyonal'in kararlarında açıklanan kapitalist emperyalizme karşı sosyalist taktiğin temelleri ise ayrı birşeydir. Sosyalist partiler tartışma kulüpleri değil, savaşan proletaryanın örgütleridir ve bazı taburlar düşman safına geçmişse, onlar hain olarak damgalanmalı, teşhir edilmeli ve emperyalizmi "herkesin aynı biçimde" anla-

madığı, şovenist Kautsky ile şovenist Cunow'un bu hususta ciltler dolusu kitap yazabilecekleri, "sorunun yeterince ele alınmadığı" vs. vs. gibi ikiyüzlü söylemlerin "tuzağına" düşülmemelidir. Kapitalizm, saldırgan doğasının ***bütün*** görüngüleri, tarihsel gelişiminin ve ulusal özelliklerinin en küçük dalları içinde ***hiçbir zaman sonuna kadar*** incelenemeyecektir; ayrıntılar üzerine bilginler (özellikle de kılı kırk yaranlar) hiçbir zaman tartışmayı tamamlayamayacaklardır. "Bu nedenle" kapitalizme karşı sosyalist mücadeleden, bu mücadeleden dönmüş insanlara karşı mücadeleden vazgeçmeyi istemek gülünç olacaktır — oysa Kautsky, Cunow, Akselrod vs. bize bundan başka ne önermişlerdir?

Hiç kimse, bugün, savaşın patlak vermesinden sonra, Basel kararını tahlil etme ve yanlışlığını kanıtlama girişiminde bile bulunmamıştır.

II

Sakın dürüst sosyalistler, Basel Kararını, savaşın devrimci bir durum yaratacağını düşünerek savunmuş, fakat olaylar onların bakış açısını çürütmüş ve devrimin imkânsız olduğu görülmüş olmasın?

Cunow ("Partinin Çöküşü?" adlı broşüründe ve bir dizi makalede) burjuvazinin kampına geçişini işte böyle bir safsatayla haklı göstermeye çalışıyor ve başta Kautsky olmak üzere neredeyse bütün sosyal-şovenlerde imalar biçiminde benzer "gerekçeler"i görüyoruz. Devrim umutlarının hayal olduğu görülmüş, hayalleri savunmak ise Marksistlerin işi değilmiş — Cunow böyle muhakeme yürütüyor ve bu Struveci, Basel Manifestosu'nu imzalayanların tümünde bir "hayal"den tek kelimeyle söz etmiyor, asil bir karakter olarak meseleyi daha çok Pannekoek ve Radek'in şahsında aşırı solun üzerine atmaya çalışıyor!

Şimdi bu gerekçeyi özü itibariyle, yani Basel Manifestosu'nun yazarlarının devrimin yaklaştığını içtenlikle öngördükleri, fakat sonunda olaylar tarafından çürütüldükleri gerekçesini inceleyelim. Basel Mani-

festosu şunları söylüyor: 1) Savaş ekonomik ve politik bir kriz yaratacaktır; 2) işçiler savaşa katılmayı, "kapitalistlerin kârı, hanedanların hırsı uğruna, ya da gizli diplomatik sözleşmelerin yüksek saygınlığı uğruna birbirlerine ateş etmeyi bir suç" sayacaklar, savaş, işçi sınıfının "öfke ve hiddetine" yol açacaktır; 3) sosyalistler bu krizden ve işçilerin ruh halinden, "halkı uyandırmak, kapitalist sınıf egemenliğini ortadan kaldırmak" için yararlanmakla yükümlüdürler; 4) hükümetler, —istisnasız tümü— "bizzat kendilerini tehlikeye atmaksızın" savaş çıkaramayacaklardır; 5) hükümetler "proleter devrimden korkmaktadırlar"; 6) hükümetler, Paris Komünü'nü (yani içsavaşı), Rusya'da 1905 devrimini vs. anımsamalıdırlar.[51] Bütün bunlar son derece açık düşünce silsileleridir; devrimin gerçekten patlak vereceğine dair bir ***garanti*** içermezler; bu düşünce silsilelerinde vurgu, ***olguların*** ve ***eğilimlerin*** eksiksiz karakterizasyonunda yatar. Her kim bu tür düşünce silsileleri ve açıklamalarla ilgili olarak, devrimin patlak vermesinin hayal olduğunun görüldüğünü söylüyorsa, onun devrim hususunda tavrı Marksist değil, Struveci ve polis-dönek bir tavırdır.

Marksistler için, devrimci durum olmadan devrimin imkânsız olduğu tartışma götürmez, fakat her devrimci durum da devrime götürmez. Genel olarak söylendiğinde bir devrimci durumun belirtileri nelerdir? Şu üç ana özelliğe işaret edersek, kesinlikle yanlış yapmış olmayız: 1) Egemen sınıflar için, egemenliklerini değişmemiş biçimde sürdürmenin olanaksızlığı; "tepedekilerin" şu ya da bu krizi, egemen sınıfın politikasının krize düşmesi ve ezilen sınıfların hoşnutsuzluğunun, öfkesinin, bu krizin yol açtığı çatlağı yararak patlaması. Bir devrimin patlak vermesi için, genellikle, "yönetilenlerin yönetilmek istememesi" yetmez, aynı zamanda "yönetenlerin eskisi gibi yönetememeleri" de gerekir; 2) ezilen sınıfların yoksulluk ve sefaletinin alışılmış ölçülerin üzerine çıkması; 3) "barışçıl" dönemlerde kendilerini sessizce sömürten, fakat fırtınalı bir dönemde, kriz koşulları sayesinde, ***fakat aynı zamanda bizzat "tepedekiler" tarafından*** bağımsız tarihsel eyleme zor-

lanan kitlelerin eylemliliğinde —sözünü ettiğimiz nedenlerden kaynaklanan— önemli bir yükselmenin kaydedilmesi.

Sadece tek tek grupların ve partilerin değil, aynı zamanda tek tek sınıfların iradesinden de bağımsız olan bu nesnel değişiklikler olmadan devrim —genel kural itibariyle— imkânsızdır. İşte bu nesnel değişikliklerin tümüne birden devrimci durum denir. Böyle bir devrimci durum Rusya'da 1905'te, Batı Avrupa'da bütün devrim dönemlerinde vardı; fakat geçtiğimiz yüzyılın altmışlı yıllarında Almanya'da ve 1859–1861 ve 1879–1880[52] yıllarında Rusya'da da, devrim gerçekleşmemiş olsa da, devrimci durum vardı. Neden? Çünkü her devrimci durumdan değil, ancak yukarıda sayılan nesnel değişikliklerin yanı sıra bir öznel değişiklik olduğu zaman, yani devrimci *sınıf*, kriz dönemlerinde bile "düşürülmezse" kendiliğinden "düşmeyecek" olan eski iktidarı ezmek (ya da sarsmak) amacıyla devrimci kitle eylemleri için yeterince güçlü olabildiği zaman bir devrim ortaya çıkar.

Tüm Marksistler tarafından defalarca ortaya konan, tartışmasız kabul edilen ve biz Ruslar için 1905 yılının deneyimiyle özellikle anlaşılır biçimde doğrulanan devrim hakkındaki Marksist görüşler bunlardır. Şu soru ortaya çıkıyor: Bu hususta 1912 Basel Manifestosu'nda ne öngörülmüştü ve 1914/15 yılında ne ortaya çıktı?

Şu kısa ifadede özetlenen bir devrimci durum öngörülmüştü: "ekonomik ve politik kriz". Bu kriz gerçekleşti mi? Kesinlikle evet. Hatta sosyal-şoven Lensch (şovenizmi ikiyüzlü Cunow, Kautsky, Plehanov ve ortaklarından daha açık, daha dürüst, daha içten savunmaktadır) bunu şöyle ifade etti: "Yaşadığımız bir ***devrimdir***" ("Alman Sosyal-Demokrasisi ve Dünya Savaşı" adlı broşürü, s. 6, Berlin 1915). Politik kriz yaşanmaktadır: Hükümetlerin hiçbiri yarınından emin değil, hiçbiri, mali iflas, toprak kaybı, ülkesinden kovulma (hükümetin Belçika'dan kovulması gibi) tehlikesinden uzak değil. Bütün hükümetler patlamaya hazır bir volkanın üzerinde yaşıyorlar, ***bizzat*** hükümetler kitlelere, bağımsız hareket etme ve kahramanlık çağrısı yapıyorlar.

Avrupa'nın politik rejimi tamamen sarsılmıştır ve hiç kimse en büyük politik sarsıntılar dönemine girdiğimizi (ve daha derinlere doğru yürüdüğümüzü — bunları İtalya'nın savaş ilan ettiği gün yazıyorum) inkâr etmek istemeyecektir. Ve Kautsky, savaşın ilanından iki ay sonra ("Neue Zeit", 2 Ekim 1914) "bir hükümet, hiçbir zaman, bir savaşın başlangıcında olduğu kadar güçlü, partiler ise güçsüz değildir" diye yazdığında, bu, Südekum ve diğer oportünistlerin yararına tarihin Kautskyce tahrifinin bir örneğidir. Bir hükümet, hiçbir zaman, egemen sınıfların bütün partilerinin onayına ve ezilen sınıfların bu sınıf egemenliğine "barışçıl" biçimde boyun eğmesine savaş sırasında olduğu kadar ihtiyaç duymaz. Bu birincisi; ikincisi ise şu: "Bir savaşın başlangıcında", özellikle de hızlı bir zafer bekleyen bir ülkede hükümet herşeye kadir ***görünse*** de, dünyada hiç kimse, hiçbir yerde, devrimci durum beklentisini sadece "savaşın patlak verdiği" anla birleştirmemiş, ya da "görünen"i ***gerçek olanla*** özdeşleştirmemiştir.

Avrupa savaşının şiddetli olacağı ve diğer savaşlarla kıyaslanamayacağını herkes biliyor, görüyor ve kabul ediyordu. Savaşın deneyimleri bunu gittikçe daha çok doğruluyor. Savaş yayılıyor. Avrupa'nın politik temelleri gittikçe daha çok sarsılıyor. Kitlelerin çektiği acılar korkunç boyutlarda; hükümetlerin, burjuvazinin ve oportünistlerin bu acıyı gizleme çabaları gün geçtikçe daha sık iflas ediyor. Belli kapitalist grupların savaştan elde ettikleri kârlar duyulmadık boyutlarda, skandal yaratacak kadar yüksek. Çelişkiler korkunç şiddetleniyor. Kitlelerin boğuk öfkesi, geri ve aydınlanmamış kesimlerin dürüst ("demokratik") bir barış yönünde belirsiz arzusu, kitlelerin "derinliklerinde" başlamış bulunan homurdanma — bütün bunlar gerçektir. Ne var ki savaş uzadıkça ve şiddetlendikçe, bizzat hükümetler, onları normalüstü güç harcama ve fedakârlıkta bulunmaya çağırarak, kitlelerin eylemliliğini güçlendiriyorlar. Savaşın deneyimiyle, tarihteki her kriz, insanların yaşamındaki her büyük felaket ve değişiklik deneyiminde olduğu gibi, bazıları körlenip kırılırken, ***buna karşılık başkaları ay-***

dınlanır ve çelikleşir; ayrıca dünya tarihinde genel olarak şu ya da bu devletin çöküşü ve yok oluşu sürecinde, bazı istisnalar dışında, ikincilerin birincilerden sayıca ve güç olarak daha büyük oldukları görülmüştür.

Barış anlaşması, bütün bu acıları, bütün bu şiddetli çelişkileri "bir vuruşta" ortadan kaldırmamakla kalmayacak, aynı zamanda nüfusun en geri kalmış kitlelerinin bu acıları birçok açıdan daha yakıcı, özellikle çarpıcı biçimde hissetmesine yol açacaktır.

Kısaca, Avrupa'nın ileri ülkelerinin ve büyük güçlerinin çoğunda devrimci bir durum gerçekten vardır. Bu bakımdan, Basel Manifesto-su'nun öngördüğü şey *tamamen* doğrulanmıştır. Bu gerçeği doğrudan ya da dolaylı olarak reddetmek, ya da Cunow, Plehanov, Kautsky ve ortaklarının yaptığı gibi sessizce geçiştirmek, yalanların en büyüğünü söylemek, işçi sınıfını aldatmak ve burjuvaziye hizmet etmek demektir. "Sosyal-Demokrat"ta (No. 34, 40 ve 41)[53], devrimden *korkan* insanların, darkafalı hıristiyan papazların, genelkurmayların, milyoner gazetelerinin Avrupa'da devrimci durumun işaretlerini nasıl saptamak zorunda kaldıklarını gösteren veriler sunduk.

Bu durum uzun sürecek mi ve daha ne kadar şiddetlenecek? Bir devrime yol açacak mı? Bunu bilmiyoruz, kimse de bilemez. Bunu sadece *deneyim,* yani devrimci ruh halleri ve en devrimci sınıf olan proletaryanın devrimci eylemlere geçmesi gösterecek. Burada ne "hayaller"den, ne de onların çürütülmesinden söz edilebilir, çünkü hiçbir sosyalist hiçbir zaman ve hiçbir yerde, (bundan sonrakinin değil de) ille de bu savaşın, (yarın yaşanacak bir devrimci durumun değil de) ille de bugünkü devrimci durumun devrime yol açacağının garantisini vermemiştir. Burada söz konusu olan, tüm sosyalistlerin en tartışılmaz ve en temel görevidir: kitlelere devrimci durumun varlığını anlatma, genişliğini ve derinliğini açıklama, proletaryanın devrimci bilincini ve kararlılığını uyandırma, devrimci eylemlere geçme ve bu yönde faaliyetler yürütmek için devrimci duruma uygun örgütler yaratmada ona yardımcı olma görevi.

Hiçbir nüfuzlu ve sorumlu sosyalist, bu görevin, sosyalist partilerin görevi olduğundan asla kuşku duymaya kalkışmamıştır, ve en küçük bir "hayali" ne yayan ve ne de besleyen Basel Manifestosu, tam da sosyalistlerin bu görevinden söz etmektedir: Halkı harekete geçirmek ve "ayaklandırmak" (Plehanov, Akselrod, Kautsky'nin yaptığı gibi şovenizmle uyutmamak), krizden kapitalizmin çöküşünü *"hızlandırmak* için" "yararlanmak", Komün ve Ekim-Aralık 1905 ***örneklerini*** kendine kılavuz edinmek. İşte bu görevlerinin bugünkü partiler tarafından yerine getirilmemesi, onların ihanetidir, politik ölümüdür, rollerinden vazgeçmeleri ve burjuvazinin saflarına geçmeleri anlamına gelir.

III

Fakat nasıl oldu da, II. Enternasyonal'in en ünlü temsilcileri ve liderleri sosyalizme ihanet edebildiler? Bu sorun üzerinde, bu ihaneti "teorik" olarak savunma çabalarını tahlil ettikten sonra, daha ayrıntılı biçimde duracağız. Temsilciliğini Plehanov (öncelikle İngiliz-Fransız şovenistlerinin, Hyndman ve yeni yandaşlarının gerekçelerini tekrarlıyor) ve Kautsky'nin (Kautsky görünüşe göre, diğerleriyle kıyaslanmayacak kadar büyük bir teorik sağlamlık hissi uyandıran çok daha "rafine" gerekçeler ileri sürüyor) yaptığı söylenebilecek sosyal-şovenizmin ana teorilerini anlatmaya çalışalım.

Bu teorilerin en ilkeli elbette savaş "kışkırtıcıları" teorisidir. Saldırıya uğradık, kendimizi savunuyoruz; proletaryanın çıkarları, Avrupa barışını bozanlara dur demeyi gerektiriyor. Bu, herkesin, hükümet bildirilerinden ve bütün dünyadaki burjuva ve sarı basının açıklamalarından çok iyi bildiği eski teranedir. Plehanov bu eskimiş beylik lafları bile, bu yazarda atlanması mümkün olmayan bir ikiyüzlülükle "diyalektiğe" dayandırarak allayıp pullamayı biliyor: Hesaba katılması gereken somut durum karşısında, her şeyden önce savaşı kışkırtanlar

saptanmalı ve onunla hesaplaşılmalıymış, bunun dışındaki bütün sorunlar ise yeni bir durum ortaya çıkasıya kadar ertelenmeliymiş (bkz. Plehanov'un "Savaş Üzerine" adlı broşürü, Paris 1914 ve bu broşürdeki gerekçelerin "Golos" No. 86 ve 87'de Akselrod tarafından yinelenmesi). Diyalektiğin yerine safsatayı koyma soylu sanatında Plehanov rekor kırmıştır. Safsatacı, "kanıtlar"dan birini çekip alıyor, oysa daha Hegel, dünyada herşey için kesinlikle "kanıt" bulunabileceğini söylemişti haklı olarak. Diyalektik, ilgili toplumsal olayın, kendi gelişimi içinde çok yönlü incelenmesini ve dışsal ve görünür olanın, temeldeki hareket ettirici güçlere, üretici güçlerin gelişimine ve sınıf mücadelesine dayandırılmasını gerektirir. Plehanov, Alman sosyal-demokrat basınından bir alıntı cımbızlar: Savaştan önce bizzat Almanlar, Avusturya ve Almanya'yı savaş kışkırtıcısı olarak değerlendirmişler — işte o kadar. Rus sosyalistlerinin, Çarlığın Galiçya'ya, Ermenistan'a vs.i lişkin fetih planlarını birçok kez açığa çıkardıklarından ise hiç söz etmiyor Plehanov. Son otuz yılın da olsa, ekonomik ve diplomatik tarihine değinme yönünde en ufak bir çaba göstermiyor; oysa bu tarih, tam da sömürgelerin ele geçirilmesinin, yabancı ülkelerin talan edilmesinin, başarılı rakiplerin püskürtülmesi ve mahvedilmesinin, şimdi savaş yürüten güçler grubunun ***her ikisinin*** politikasında esas meseleyi oluşturduğunu çürütülemez biçimde kanıtlıyor.*

* *Sosyalist rülünü oynamaya pek uzak olmayan İngiliz pasifisti Brailsford'un "The War of Steel and Gold" (Londra 1914; kitap Mart 1914 tarihlidir!) adlı kitabı son derece öğreticidir. Yazar, ulusal sorunların genelde arka planda durduğunun, artık çözülmüş olduğunun (s. 35), şimdi söz konusu olanın bu değil, "modern diplomasinin tipik sorunu" nu (s. 36) Bağdat Demiryolu, bu demiryolu için ray siparişleri, Fas'taki maden ocaklarının vs. oluşturduğunun tamamen bilincindedir. "Avrupa diplomasinin en yakın tarihinde en öğretici olaylardan" biri olarak yazar, haklı olarak, Fransız yurtseverleriyle, İngiliz emperyalistlerinin Caillaux'un (1911 ve 1913 yıllarında) sömürgesel etki alanlarının paylaşılması ve Alman kağıtlarının Paris borsasına girmesine izin verilmesi temelinde Almanya ile barış anlaşması yapma girişimlerine karşı mücadelesini görüyor.* ***İngiliz ve Fransız*** *burju-*

Savaşa uygulandığında, Plehanov tarafından burjuvazinin yararı ve selameti için böylesine utanmazca tahrif edilen diyalektiğin temel tezi, "*savaş politikanın başka araçlarla* (yani zor araçlarıyla) *sürdürülmesidir*" cümlesidir. Düşüncelerine Hegel'in ilham kaynağı olduğu, savaş tarihi sorunlarında büyük bir kalem olan Clausewitz'in* " for-

*vazisi böyle bir anlaşmayı **boşa çıkardı** (s. 38–40). Emperyalizmin hedefi daha güçsüz ülkelere sermaye ihracıdır (s. 74). Bu tür sermayenin kârı, 1899'da İngiltere'de 90–100 milyon pound sterlin (Giffen), 1909'da ise 140 milyondu (Paish); Lloyd George ise —bunu biz ekliyoruz— kısa süre önce yaptığı bir konuşmada bu kârı 200 milyon pound sterlin, yani 2 milyar ruble olarak tahmin etmiştir. — Kirli entrikalar ve Türk egemen çevrelerinin satın alınması, Hindistan ve Mısır'da oğulcuklara postcuklar — söz konusu olan budur (s. 85–87). Silahlanma ve savaşlardan sadece çok küçük bir azınlık kazanç sağlar; bu azınlığın arkasında parababaları ve sosyete vardır, barış taraftarlarının arkasında ise sadece dağınık halk bulunur (s. 93). Bugün barış ve silahsızlanmayı savunan pasifistin, yarın tamamen savaş siparişlerine bağımlı bir partinin üyesi olduğu görülecektir (s. 161). Eğer Üçlü Antant'ın daha güçlü olduğu ortaya çıkarsa, Fas'ı alacak ve İran'ı paylaşacaktır, eğer bu Üçlü İttifak için söz konusu olursa, Trablusgarp'ı alacak, Bosna'ya yerleşecek, Türkiye'yi boyunduruk altına alacaktır (s. 167). Londra ve Paris Mart 1906'da Rusya'ya milyarlar verdiler ve böylece kurtuluş hareketini bastırmada Çarlığa yardım ettiler (s. 225–228); İngiltere şimdilerde Rusya'ya İran'ı boğmada yardım ediyor (s. 229). Rusya Balkan Savaşını körükledi. — Bütün bunlar yeni değil, öyle değil mi? Bütün bunlar herkesçe biliniyor ve bütün dünyanın sosyal-demokrat gazeteleri tarafından binlerce kez söylendi. Savaşın arifesinde bir İngiliz burjuvası bütün bunları apaçık görüyor. Almanya'nın suçlu olduğuna ilişkin Plehanovcu ve Potresovcu teoriyle, kapitalizmde silahsızlanma ve sürekli barış "perspektifi" ne ilişkin Kautskyci teorilerin ne kadar eskimiş bir saçmalık, ne kadar dayanılmaz bir ikiyüzlülük, ne kadar yapmacık bir yalan olduğu nasıl da ortaya çıkıyor!*

* *Carl von Clausewitz, "Savaşa Dair", Eserler, Berlin 1834, Cilt 7, s. 28; bkz. Cilt 3, s. 139 ve 140: "Savaşa, sadece hükümetler ve halklar arasındaki politik ilişkilerin neden olduğu elbette bilinir; fakat genellikle savaşla birlikte bu ilişkinin son bulduğu ve sadece kendi yasalarına tabi olan tamamen başka bir durumun ortaya çıktığı düşünülür. Oysa biz şunu iddia ediyoruz: Savaş, politik ilişkinin başka araçlarla sürdürülmesinden başka bir şey değildir.*

mülasyonu böyledir. ***Her*** savaşı, sözkonusu ilgili güçlerin —ve bu güçler içindeki ***çeşitli sınıfların***— politikasının söz konusu zaman içinde ***devamı*** olarak kavrayan Marx ve Engels'in bakış açısı da daima buydu.

Plehanov'un kaba şovenizmi, bütün ülkelerin sosyalistlerinin "kendi" kapitalistlerinin tarafına geçmesini şu değerlendirmeyle onaylayan Kautsky'nin daha rafine, uzlaşmacı-yapmacık şovenizmiyle tamamen aynı teorik zeminde duruyor:

Herkes, anavatanını savunma hak ve görevine sahiptir; gerçek enternasyonalizm, benim ulusumla savaşan uluslar da dahil bütün ulusların sosyalistlerinin bu hakkını tanımakta yatar... (bkz. "Neue Zeit", 2 Ekim 1914 ve aynı yazarın başka yazıları).

Bu eşsiz değerlendirme, sosyalizmle öylesine kaba bir biçimde alay etmektir ki, buna verilecek en iyi yanıt şu olabilir: Bir tarafında II. Wilhelm ve II. Nikola'nın, diğer tarafında ise Plehanov ve Kautsky'nin figürü görülen bir madalya ısmarlamak. Demek ki "anavatan savunması" adına Fransız işçilerinin Alman işçilerine, Alman işçilerinin Fransız işçilerine ateş etmelerini savunmak gerçek enternasyonalizm sayılıyor!

Fakat Kautsky'nin değerlendirmelerinin teorik öncüllerine daha yakından bakarsak, yaklaşık 80 yıl önce Clausewitz tarafından alaya alınan düşünceyi buluruz: Savaşın başlamasıyla halklar ve sınıflar arasındaki tarihsel olarak hazırlanmış politik ilişki son bulur ve tamamen farklı bir durum ortaya çıkar! — "basitçe" saldıranlar ve savunanlar, "basitçe" "anavatan düşmanları"nın püskürtülmesi! Dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan bir dizi ulusun emperyalist büyük güçlerce ezilmesi, bu ülkelerin burjuvazileri arasında ganimetin paylaşılması uğruna rekabet, sermayenin işçi hareketini parçalama ve ezme çabaları — bütün bunlar birdenbire Plehanov ve Kautsky'nin görüş alanından yok olmuştur, oysa tam da böyle bir "politika", savaştan önce onlarca yıl boyunca, bizzat kendileri tarafından her zaman anlatılmıştı.

Marx ve Engels'e yapılan sahtekârca işaretler, sosyal-şovenizmin bu iki reisinin "koz"unu oluşturur: Plehanov, Prusya'nın 1813 ve Almanya'nın 1870 yılındaki ulusal savaşını anımsatıyor: Kautsky ise bilgiç bir edayla, Marx'ın 1854/55, 1859, 1870/71 savaşlarında hangi tarafın (hangi burjuvazinin) zaferinin istenir olduğu sorununda karar vermesi gerektiğini ve Marksistlerin 1876/77 ve 1897 savaşlarında aynı şeyi yaptıklarını kanıtlıyor. Tüm safsatacıların yöntemi daima şu olmuştur: Israrla, ilkesel olarak tamamen farklı durumlara ilişkin örnekler seçmek. Sözü edilen eski savaşlar, burjuvazinin uzun yıllar süren ulusal hareketlerinin, dıştan gelen, yabancı bir ulusun boyunduruğuna ve otokrasiye (Türk ve Rus) karşı hareketin "politikasının sürdürülmesi" idi. O dönemde şu burjuvazinin mi, yoksa bu burjuvazinin mi başarısının yeğleneceği dışında bir başka sorun olamazdı; Marksistler halkları, ***daha ilk baştan,*** bu nitelikteki savaşlara, hem de ulusal nefreti ***uyandırarak çağırabilirlerdi*** — tıpkı Marx'ın 1848'de ve daha sonra Rusya'ya karşı savaşa çağırdığı, Engels'in ise 1859'da Almanların kendilerini ezenlere, III. Napoleon ve Rus Çarlığına karşı ulusal nefretlerini uyandırdığı gibi.[54]*

* *Geçerken belirtelim ki, Bay Gardenin "Jizn" de (söz konusu olan Y. Gardenin'in [Çernov] 31 Mart 1915 tarihli "Süngü Sosyalizmi" adlı makalesidir. —**Alm. Red.**), Marx'ın 1848'de gerçekte karşı-devrimci olduklarını kanıtlayan bazı Avrupa halklarına, yani "Slavlara ve özellikle Ruslara" karşı savaşı savunmasını, "devrimci şovenizm", ama yine de şovenizm olarak nitelemektedir. Marx'a yöneltilen bu suçlama, bu "sol" Sosyal-Devrimcinin oportünizmini (ya da daha doğrusu, kesinlikle ciddiyetsizliğini **de**) sadece bir kez daha kanıtlıyor. Biz Marksistler her zaman **karşı-devrimci** halklara karşı **devrimci** savaştan yana olduk ve bugün de öyleyiz. Örneğin 1920 yılında Amerika ya da Avrupa'da sosyalizm **zafer kazansa** ve diyelim ki Japonya ile Çin, **bunun üzerine** —önce diplomatik yoldan da olsa— kendi Bismarcklarını bize karşı harekete geçirseydi, bu durumda biz onlara karşı devrimci bir saldırı savaşından **yana** olurduk. Bu size tuhaf geliyor, öyle mi, Bay Gardenin? Ne yapalım ki, siz Ropşin türü bir devrimcisiniz!*

Feodalizme ve otokrasiye karşı mücadele "politikasının sürdürülmesi"ni, yani özgürleşmekte olan burjuvazinin politikasını, bunak bir burjuvazinin, ***yani*** emperyalist burjuvazinin, ***yani*** bütün dünyayı talan etmiş, feodallerle ittifak halinde proletaryayı baskı altında tutan gerici burjuvazinin "politikasının sürdürülmesi" ile kıyaslamak, arşınla dirhemi kıyaslamak demektir. Bu, Robespierre, Garibaldi, Şelyabov gibi "burjuva temsilcileri"ni, Millerand, Salandra, Guçkov gibi "burjuva temsilcileri" ile kıyaslamak anlamına gelir. Yeni ulusların milyonlarca üyesini feodalizme karşı mücadelede uygar bir varoluş seviyesine yükselten burjuva "anavatanlar" adına dünya tarihi açısından konuşma hakkına sahip o büyük burjuva devrimcilerine derin saygı duymadan Marksist olunamaz. Ve Alman emperyalistlerinin Belçika'yı gözleri önünde boğmalarını, İngiliz, Fransız, Rus ve İtalyan emperyalistlerinin Avusturya ve Türkiye'nin yağmalanması üzerine anlaşmalarını "anavatan savunması" olarak tanımlayan bir Plehanov'un ve bir Kautsky'nin safsatacılığını hor görmeden Marksist olunamaz.

Sosyal-şovenizmin bir başka "Marksist" teorisi daha: Sosyalizm kapitalizmin hızla gelişmesine dayanır; benim ülkemin zaferi, bu ülkede kapitalizmin gelişmesini, dolayısıyla da sosyalizmin gerçekleşmesini hızlandıracaktır; benim ülkemin yenilgisi bu ülkenin ekonomik gelişmesini, dolayısıyla da sosyalizmin gerçekleşmesini durduracaktır. Bu Struveci teori Rusya'da Plehanov, Almanya'da Lensch ve diğerleri tarafından geliştirilmektedir. Kautsky bu kaba teoriye karşı, bu teoriyi açıkça temsil eden Lensch'e ve gizli biçimde savunan Cunow'a karşı polemiğe giriyor, ne var ki Kautsky bunu sadece, bütün ülkelerin sosyal-şovenistlerini daha rafine, daha ikiyüzlü ifade edilen şovenist teori temelinde uzlaştırmak için yapıyor.

Bu kaba teoriyi uzun uzun incelememize gerek yok. Struve'nin "Eleştirel Notlar"ı 1894 yılında yayınlanmıştı* ve Rus sosyal-demok-

* *Bu kitap ve "Struvecilik" üzerine bkz. "Narodnizmin Ekonomik İçeriği" adlı makale ve buna ilişkin notlar, elinizdeki baskının 1. cildi.* ***—Alm. Red.***

ratları bu yirmi yıl içinde, kültürlü Rus burjuvalarının, görüş ve isteklerini bütün devrimci ruhundan ***arındırılmış*** bir "Marksizm" maskesi altında ileri sürme "tarz"ını yeterince öğrendiler. Struvecilik sadece bir Rus olgusu değil, en son olayların çarpıcı biçimde gösterdiği gibi, daha çok uluslararası bir olgudur, burjuva teorisyenlerinin Marksizmi "şefkatle" öldürme, Marksizmin "ajitatif", "demagojik", "Blanquist-ütopik" tarafları ***dışında*** "bütün" "gerçekten bilimsel" yanlarını ve unsurlarını güya tanıyarak onu kucaklarken boğma çabasını ifade eder. Başka bir deyişle: Marksizmden liberal burjuvazi için kabul edilebilir olan herşeyi, hatta reformlar için mücadeleyi, hatta sınıf mücadelesini (proletarya diktatörlüğü olmaksızın), hatta "sosyalist idealleri" ve kapitalizmin yerini "yeni bir rejimin alması"nın "genel olarak" kabul edilmesini al — "yeter ki" Marksizmin yaşayan ruhunu, devrimci ruhunu at.

Marksizm proletaryanın kurtuluş hareketinin teorisidir. O nedenle sınıf bilinçli işçilerin Marksizmin yerine Struveciliği koyma sürecine büyük bir dikkat yöneltmeleri gerektiği anlaşılırdır. Bu sürecin itici güçleri çok ve değişiktir. Biz en bellibaşlı üçünü belirteceğiz: 1) Bilimin gelişmesi, gittikçe daha çok, Marx'ın öğretisinin doğruluğunu kanıtlayan veriler sunmaktadır. O nedenle ona karşı kalleşçe mücadele etmek, yani Marksizmin temellerine açıkça karşı çıkmak yerine, onu sözde kabul etmek, içeriğini safsatalarla boşaltmak ve böylece Marksizmi burjuvazi için tehlikesiz bir "aziz tasviri"ne dönüştürmek yararlıdır. 2) Sosyal-demokrat partilerde oportünizmin gelişmesi, onu oportünizme verilecek her türlü tavizi haklı çıkarma maksadına uydurarak, Marksizmin "değiştirilmesi"ni teşvik etmektedir. 3) Emperyalizm dönemi, dünyanın tüm diğer ulusları ezen "büyük" ayrıcalıklı uluslar arasında paylaşılmasıdır. Bu ayrıcalıklar ve baskılar sonucu elde edilen ganimetin kırıntıları, hiç kuşkusuz, küçük-burjuvazinin belli kesimlerine, işçi sınıfı içindeki aristokrasi ve bürokrasiye düşmektedir. Proletaryanın ve emekçi kitlelerin son derece küçük bir azınlığını

oluşturan bu kesimler "Struveciliğe" eğilim gösterirler, çünkü Struvecilik onlara, ***bütün*** ulusların ezilen kitlelerine karşı "kendi" ulusal burjuvazileriyle anlaşma yapmayı savunma olanağı vermektedir. Bu konu üzerine, Enternasyonal'in çöküşünün nedenleriyle bağıntılı olarak daha aşağıda söz edeceğiz.

IV

Sosyal-şovenizmin en rafine teorisi, bilimsel ve enternasyonalist gibi görünme hususunda en becerikli olanı, Kautsky'nin öne sürdüğü "ultra-emperyalizm" teorisidir.* İşte bu teorinin bizzat yazarı tarafından en açık, en tam ve en yeni anlatımı:

> "İngiltere'de korumacı gümrük hareketinin gerilemesi, Amerika'da gümrük resimlerinin düşürülmesi, silahsızlanma çabaları, savaştan önceki son yıllarda Fransa ve Almanya'dan yapılan sermaye ihracının hızla gerilemesi ve nihayet mali sermayenin çeşitli kliklerinin uluslararası planda iç içe geçmesi, beni, bugünkü emperyalist politikanın, ulusal mali sermayeler arasındaki mücadele yerine, dünyanın uluslararası düzeyde birleşmiş mali sermaye tarafından ortak sömürülmesini koyan yeni, ultra-emperyalist bir politika tarafından geriletilmesinin mümkün olup olmadığını düşünmeye sevketti. Kapitalizmin bu tür bir yeni aşaması her halükârda düşünülebilir. Fakat gerçekleştirilebilir olup olmadığına karar vermek için henüz yeterli önkoşullar yok." ("Neue Zeit", No. 5, 30 Nisan 1915, s. 144)

> "... Bugünkü savaşın seyri ve sonucu bunun için tayin edici olabilir. Mali sermayecilerin de ulusal nefretini son haddine çıkararak, silahlanma yarışını tırmandırarak, bir ikinci dünya savaşını kaçınılmaz kılarak ultra-emperyalizmin zayıf tohumlarını tamamen ezebilir. Bu durumda, 'İktidar Yolu' adlı yazımda ifade ettiğim ön tahmin korkunç biçimde gerçekleşecek, sınıf çelişkileri daha da şiddetlenecek, fakat aynı zamanda kapitalizmin ahlaki iflası hızla artacaktır..."

---

* *Bunun için bkz. elinizdeki ciltte yer alan "Kapitalizmin en Yüksek Aşaması —Emperyalizm" in VII. ve IX. bölümleri.—**Alm. Red.***

(Kautsky'nin bu yapay sözcükten, kapitalizme karşı "proletarya ile mali sermaye arasındaki ara kesimler"in, yani "aydınlar, küçük-burjuvalar ve hatta küçük kapitalistler"in düşmanlığını anladığı belirtilmelidir.)

> "... Fakat savaş başka türlü de sona erebilir. Ultra-emperyalizmin zayıf tohumlarını güçlendirecek biçimde son bulabilir." "Savaşın dersleri" (elbette!) "barış döneminde uzun süre beklenebilecek bir gelişmeyi hızlandırabilir. İş buraya varırsa, ulusların anlaşmasına, silahsızlanmaya, kalıcı barışa varırsa, savaştan önce artan ölçüde kapitalizmin ahlaki iflasına yol açmış olan en kötü nedenler ortadan kalkabilir. Elbette kapitalizmin yeni safhası, kısa süre içinde, belki de aşılmış olanlardan çok daha kötü yeni olumsuzlukları beraberinde getirecektir... Fakat geçici bir süre ... ultra-emperyalizm, kapitalizm içinde yeni umutlar ve beklentiler dönemi getirebilir." (Aynı yerde, s. 145)

Bu "teori" sosyal-şovenizmi nasıl savunmaktadır?

Bir "teorisyen" için son derece tuhaf biçimde, yani şöyle:

Almanya'da sol sosyal-demokratlar, emperyalizmin ve emperyalizmin neden olduğu savaşların tesadüf olmadığını, mali sermaye egemenliğine yol açan kapitalizmin zorunlu sonucu olduğunu iddia ediyorlar. O nedenle devrimci kitle mücadelesine geçişin zorunlu olduğunu, zira nispeten barışçıl gelişme döneminin geride kaldığını söylüyorlar. "Sağ" sosyal-demokratlar ise ateşli biçimde açıklıyorlar: Madem ki emperyalizm "zorunlu", o zaman biz de emperyalist olmak zorundayız. "Merkez"in adamı olarak Kautsky, bu ikisini uyumlu hale getirmek istiyor: şunları yazıyor:

> "Aşırı sol —diye yazıyor, "Ulusal Devlet, Emperyalist Devlet ve Devletler Birliği" (Nürnberg 1915) adlı broşüründe—, emperyalizmin karşısına sosyalizmi koymak istiyor, yani yarım yüzyıldır kapitalist egemenliğin bütün biçimlerinin karşısına çıkardığımız sosyalizmin sadece propagandasını değil, sosyalizmin derhal uygulanmasını koyuyor. Bu görünüşte son derece radikaldir, ama sadece, sosyalizmin derhal pratikte uygulanmasına ***inanmayan herkesi*** emperyalizmin kampına ***itmeye*** yarar." (S. 17, a.b.ç.)

Kautsky burada sosyalizmin derhal uygulanmasından söz ederken, bununla "yaptığı" sadece bir karikatürdür; Kautsky Almanya'da, özellikle askeri sansür altında, devrimci eylemlerden söz edilmemesinden yararlanıyor. Kautsky, solun partiden kesinlikle "sosyalizmin derhal pratikte uygulanması"nı değil, ***derhal*** devrimci eylemlerin propagandasını ve hazırlığını talep ettiğini pekâlâ biliyor.

Sol, emperyalizmin zorunluluğundan, devrimci eylemlerin zorunluluğu sonucunu çıkarıyor. "Ultra-emperyalizm teorisi" Kautsky'ye ***oportünistleri savunmak*** için hizmet ediyor, onların aslında burjuvazinin safına geçmemiş oldukları, sadece "belki de" yeni bir silahsızlanma ve kalıcı barış "düzeni"ne gireceğimiz beklentisi içinde, sosyalizmin derhal uygulanabilirliğine "inanmadıkları" gibi bir görüntü yaratmasına hizmet ediyor. Bu "teori" sadece ve ***sadece,*** Kautsky'nin, kapitalizmin ***yeni*** bir barış dönemine girileceği ***umuduyla bugünkü fırtınalı dönemde,*** Basel Kararı'nda yer alan bütün resmi açıklamalara rağmen, oportünistlerin ve resmi sosyal-demokrat partilerin burjuvaziye yedeklenmelerini ve devrimci (yani proleter) taktiği reddetmelerini mazur göstermesi sonucuna çıkmaktadır!

Dikkat edin, Kautsky burada, yeni safhanın şu ya da bu ilişki ve koşullar sonucunda ortaya çıktığını ve bunlardan doğmak zorunda olduğunu söylememekle kalmıyor, bilakis tam tersine, doğrudan doğruya şu açıklamayı yapıyor: Yeni safhanın "gerçekleştirilebilir" olup olmadığına bile karar veremiyorum. Gerçekten de Kautsky'nin işaret ettiği yeni döneme akan "eğilimler"e bir bakın. Yazarın "silahsızlanma çabaları"nı ekonomik olaylara dahil etmesi şaşırtıcıdır! Bu şu demektir: Çelişkilerin köreldiğine ilişkin teoriyle hiçbir şekilde örtüşmeyecek tartışılmaz gerçekler karşısında, zararsız darkafalı gevezeliklerin ve hayalciliğin arkasına gizlenmek. Kautsky'nin "ultra-emperyalizm"i —geçerken belirtelim ki, bu sözcük, kesinlikle yazarın söylemek istediklerini ifade etmiyor— kapitalizmin çelişkilerinin korkunç ***köreldiğini*** ifade etmektedir. "İngiltere ve Amerika'da korumacı gümrük ha-

reketinin gerilemesi" deniyor. Peki, burada yeni bir dönemle ilgili en ufak bir eğilim var mıdır? Amerika'nın son derece yoğun olan korumacılığı yumuşatılmıştır, ama korumacılık kalmıştır, aynı şekilde ayrıcalıklar, İngiliz sömürgelerinin İngiltere yararına imtiyaz tarifeleri de kalmıştır. Kapitalizmin bundan önceki "barışçıl" döneminin yerini modern emperyalist dönemin almasının neye dayandığını anımsayalım: iki olguya; serbest rekabetin yerini tekelci kapitalist birliklere bırakmış olmasına ve bütün dünyanın paylaşılmış olmasına. Bu iki olgunun (ve faktörün) dünya ölçüsünde öneme sahip olduğu açıktır: Sermayenin sömürgelerde hiçbir engelle karşılaşmaksızın yayılabildiği, Afrika'da vs. henüz işgal edilmemiş bölgeleri ele geçirebildiği, sermayenin yoğunlaşmasının henüz güçsüz ve tekelci kuruluşların, yani herhangi bir üretim dalının ***tüm*** alanına egemen olacak kadar büyük kapsamlı kuruluşların henüz oluşmadığı bir dönemde, serbest ticaret ve barışçıl rekabet mümkün ve zorunluydu. Bu tür tekelci kuruluşların doğması ve gelişmesi (bu süreç İngiltere veya Amerika'da herhalde durmamıştır? Kautsky bile savaşın bu süreci hızlandırdığı ve şiddetlendirdiğini inkâr etmek istemeyecektir), önceki serbest rekabeti ***imkânsız*** kılmakta, bunun için gerekli olan zemini ortadan kaldırmakta, buna karşılık dünyanın paylaşılması, barışçıl yayılmadan, sömürgelerin ve nüfuz alanlarının ***yeniden paylaşımı*** için silahlı mücadeleye geçişi ***zorunlu kılmaktadır.*** İki ülkede korumacı gümrük hareketinin ***zayıflamasının*** bu hususta birşeyleri değiştirebileceğini düşünmek gülünçtür.

Devam: Birkaç yıldan beri ***iki*** ülkede sermaye ihracının gerilemesi. Bu iki ülkenin, Fransa ve Almanya'nın her birinin, örneğin Harms'ın verdiği istatistiklere göre, 1912 yılında, yabancı ülkelerde yaklaşık 35 milyar markı (yaklaşık 17 milyar ruble) vardı, tek başına İngiltere'nin ise bunun iki katı kadar parası bulunuyordu.*

---

* *Bkz.* ***Bernhard Harms,*** *"Dünya Ekonomisinin Sorunları", Jena 1912 —* ***George Paish,*** *"Great Britain's Capital Investments in Colonies vs."; "Journal of the Royal Statistical Society", Vol. LXXV, 1910/11, s. 167 — Lloyd*

Kapitalizm koşullarında sermaye ihracı artışı hiçbir zaman eşit olmamıştı ve olamazdı. Kautsky, sermaye birikiminin azaldığı ya da iç pazarın kapasitesinin, örneğin kitlelerin durumunun iyileşmesi nedeniyle ciddi biçimde değişikliğe uğradığı yolunda kekeleyerek de olsa tek sözcük söyleyemez. Bu koşullar altında iki ülkede birkaç yıldır sermaye ihracında gerileme kaydedilmesinden yeni bir çağın başladığı sonucunu çıkarmak kesinlikle imkansızdır.

"Mali sermayenin çeşitli kliklerinin uluslararası düzeyde iç içeliğinin artması". Bu, gerçekten genel ve tartışma götürmez tek eğilimdir — birkaç yıldır değil, iki ülkede değil, bütün dünyada kapitalizmin bütününde gündemdedir. Fakat bundan, neden şimdiye kadar olduğu gibi silahlanma değil de silahsızlanma çabaları çıksın? Dünya çapında önemli "top firmaları" (ve genel olarak savaş malzemeleri üreten şirketler) arasından örneğin Armstrong'u alalım. Kısa süre önce İngiliz dergisi "The Economist" (1 Mayıs 1915 tarihli), bu firmanın ***kazancının*** 1905/06 yılında 606.000 pound sterlinden (yaklaşık 6 milyon ruble), 1913 yılında 856.000 ve 1914'te 940.000 pound sterline ***(9 milyon ruble)*** yükseldiğine ilişkin veriler yayınladı. Burada mali sermayenin iç içe geçmesi son derece güçlüdür ve hâlâ artmaktadır: Alman kapitalistleri İngiliz şirketinin işlerinde "hissedar" olarak görev yapmaktadır; İngiliz şirketleri Avusturya için denizaltılar üretiyorlar vs. Uluslararası düzeyde iç içe geçmiş sermaye, silahlanma ve savaşlardan mükemmel kârlar sağlıyor. Çeşitli ulusal sermayelerin uluslararası bir bütün olarak birleşmesi ve iç içe geçmesinden silahsızlanmaya dönük bir ekonomik eğilim sonucu çıkarmak istemek, gerçekten keskinleşen sınıf çelişkileri yerine, darkafalıların bu çelişkilerin körelmesine dönük budalaca isteğini koymak demektir.

George 1915 başında yaptığı bir konuşmada, yabancı ülkelerdeki İngiliz sermaye yatırımlarını 4 milyar pound sterlin, yani yaklaşık 80 milyar mark olarak tahmin ediyordu.

V

Kautsky savaşın "dersleri"nden tam bir darkafalılık ruhuyla söz ediyor, bu dersleri savaşın yol açtığı acılar üzerine ahlaki bir dehşet olarak gösteriyor. İşte örneğin "Ulusal Devlet vs." broşüründe yaptığı değerlendirme:

> "Dünya barışı ve silahsızlanmada acil çıkarı olan kesimlerin var olduğuna kuşku yoktur ve bunu ispatlamaya gerek yoktur. Küçük-burjuvaların ve küçük köylülerin, hatta birçok kapitalistin ve aydının, emperyalizmden, savaş ve silahlanma yarışı nedeniyle uğradıkları zararlardan daha güçlü olan herhangi bir yararı yoktur." (s. 52)

Bu satırlar Şubat 1915'de yazılmıştır! Gerçekler, küçük-burjuvazi ve "aydınlar" da dahil bütün mülk sahibi sınıfların bir salgın halinde emperyalizmin safına geçtiklerini gösteriyor — ne var ki Kautsky "Kılıftaki Adam"* gibi olağanüstü bir kendini beğenmişlikle, gerçekleri yapmacık sözlerle geçiştirmeyi biliyor. Küçük-burjuvazinin çıkarlarını, onun *davranışına* göre değil, bazı küçük-burjuvaların davranışlarıyla adım başında çürüttükleri *açıklamalarına* göre değerlendiriyor. Bu, burjuvazinin "çıkarları"nı onun davranışlarına göre değil de, bugünkü toplumsal düzenin hıristiyanlık idealleriyle dolu olduğuna en büyük, en kutsal yeminleri eden burjuva papazlarının, hayırseverlik akan laflarına göre değerlendirmek gibi birşeydir. Kautsky Marksizmi öyle bir biçimde uyguluyor ki, içeriğini şeytan götüre, ve geriye sadece doğaüstü, spiritüalist anlamda bir "çıkar" sözcüğü kalıyor, zira bu sözcükle anlatılmak istenen bir ekonomik gerçeklik değil, masum bir kamu yararı isteğidir.

Marksizm, "çıkarları", günlük yaşamda milyonlarca kez ifadesini bulan sınıf çelişkileri ve sınıf mücadelesi temelinde değerlendirir. Küçük-burjuvazi ise çelişkilerin köreldiği düşünü görür ve bunun lafını

* *Rus yazarı Çehov'un bir öyküsünde darkafalı bir insan tipi.* ***— Alm. Red.***

eder, bu çelişkilerin şiddetlenmesinden kaynaklanan "zararlı sonuçları", kendi "gerçekleri" olarak ileri sürer. Emperyalizm, mülk sahibi sınıfların bütün kesimlerinin mali sermayeye tabi olması ve dünyanın bugün çoğu savaşa katılmış olan beş-altı "büyük güç" tarafından paylaşılması demektir. Dünyanın büyük güçler tarafından paylaşılması, bu güçlerin bütün mülk sahibi kesimlerinin, sömürgelerden, nüfuz alanlarından, yabancı ulusların boyunduruk altına alınmasından, bir "büyük güç"e ve bir ezen ulusa aidiyetle bağıntılı azçok kazançlı işler ve ayrıcalıklardan ***çıkarı olduğu*** anlamına gelir.*

Eski varoluş biçimi, eşit biçimde gelişen ve yavaş yavaş yeni ülkelere yayılan kapitalizmin nispeten sakin, barışçıl medeni ilişkileri içinde bir yaşam ***artık imkânsızdır,*** zira başka nitelikte bir çağ başlamıştır. Mali sermaye söz konusu ülkeyi büyük güçler arasından sürüp çıkarmak üzeredir ve bu süreci sonuna kadar götürecek, bu ülkenin sömürgelerine ve nüfuz alanlarına el koyacak (Almanya'nın İngiltere'ye karşı savaşa girerek bu tehditte bulunduğu gibi), küçük burjuvazinin "büyük güç" ayrıcalıklarını ve ekstra gelirlerini gaspedecektir. Bu, savaşın su yüzüne çıkardığı bir olaydır. Gerçekten de çelişkilerin şiddetlenmesinin —bu durum herkes tarafından, Kautsky tarafından da "İk-

** E. Schultze, 1915 yılında, devlet ve belediye borçları, ipotekler, ticaret ve sanayi şirketlerinin hisse senetleri vs. dahil bütün dünyadaki kıymetli evrak tutarının 782 milyar frank olduğunun tahmin edildiğini söylüyor. Bu miktarın 130 milyar frankı İngiltere'ye, 115 milyar frankı ABD'ye, 100 milyar frankı Fransa'ya, 75 milyar frankı Almanya'ya aittir, yani bu dört büyük devlete toplam 420 milyar frank düşmektedir ki bu miktar toplam miktarın yarısından fazlasını oluşturur. Diğer halkları geride bırakan, onları ezen ve yağmalayan çok gelişmiş büyük güç uluslarının avantaj ve ayrıcalıklarının ne kadar büyük olduğu buradan anlaşılabilir. (Dr.* ***Emil Schultze,*** *"Rusya'da Fransız Sermayesi", "Finanz-Archive", Berlin 1915, 32. yıl, s. 127). Büyük güç uluslarının "anavatan savunması", yabancı ulusların yağmalanmasından elde edilen yağma hakkının savunulmasıdır. Bilindiği gibi, Rusya'da kapitalist emperyalizm güçsüz, fakat askeri-feodal emperyalizm o oranda güçlüdür.*

tidar Yolu" adlı yazısında çoktan saptanmıştı— şimdiden ***yol açtığı*** budur.[55]

Ve büyük güç ayrıcalıkları için silahlı mücadelenin gerçeklik olduğu bugün, Kautsky, kapitalistleri ve küçük-burjuvaziyi ***ikna etmeye*** girişiyor: Savaş son derece korkunç, barış ise iyi birşeydir — tıpkı, kürsüsünden kapitalistleri, hayırseverliğin bir tanrı emri, bir ruhsal dürtü ve uygarlığın bir ahlak yasası olduğuna ikna etmek isteyen hıristiyan papazla aynı tarzda ve aynı sonuçlarla. Kautsky'nin "ultra-emperyalizm"e doğru ekonomik bir eğilim olarak tanımladığı şey, gerçekte mali sermayecileri, kötü olanı yapmamaya ***ikna etme*** yönünde gerçekten küçük-burjuva bir çabadan başka birşey değildir.

Sermaye ihracı mı? ***Fakat*** sermaye, sömürgelerden çok bağımsız ülkelere, örneğin ABD'ye ihraç ediliyor. Sömürgeleri ele geçirmek mi? ***Fakat*** sömürgelerin tümü işgal edilmiştir ve neredeyse tümü kurtuluş çabası içindedir.

> "Hindistan İngiltere'nin malı olmaktan çıkabilir. Hindistan artık hiçbir zaman bütünlüklü bir imparatorluk olarak bir yabancı egemenliğine girmeyecektir" (a.g.y.,* s. 49). "Kapitalist bir sanayi devletinin, onu hammadde temini için dış ülkelerden bağımsız kılmaya yetecek bir sömürge imparatorluğu kazanına yolundaki her çabası, diğer kapitalist ülkeleri ona karşı birleştirecek, onu hedefine yaklaştırmaksızın, sonu gelmez bitkin düşürücü savaşlara sokacaktır. Bu politika, devletin bütün ekonomik yaşamını iflasa götürmenin en emin yolu olurdu." (S. 72 ve 73)

Bu, darkafalı bir tarzda, mali sermayecileri emperyalizmden vazgeçmeye ikna etmek değil mi? Kapitalistleri iflasla korkutmak — bu, borsacıları "birçok kişi bu yolda servetini yitirdiği için" borsa oyunlarından vazgeçirmeye çalışmak istemekle aynı şeydir. Rakip kapitalistin ve rakip ulusun iflası, sermayenin yoğunlaşmasını daha da artırdığı için, sermaye açısından sadece ***kârlıdır;*** o nedenle ekonomik rekabet,

* *"Ulusal Devlet, Emperyalist Devlet ve Devletler Birliği". —* ***Alm.Red.***

yani rakibi iktisaden iflasa sürükleme çabası ne kadar acımasız ve "sıkı" olursa, kapitalistlerin bunu ***askeri olarak*** tamamlama, yani rakibi ***askeri olarak*** da iflasa sürükleme çabası o kadar güçlenir. Sermayenin son derece kârlı biçimde ihraç edilebildiği sömürgelerin ve Türkiye benzeri bağımlı ülkelerin sayısı ne kadar azsa, Türkiye'nin, Çin'in vb. boyunduruk altına alınması ve paylaşılması için mücadele o kadar ***acımasız*** olacaktır — çünkü ***bu*** durumlarda mali sermaye, ABD gibi özgür, bağımsız ve uygar ülkelere yapilan sermaye ihracıyla kıyaslandığında üç kat kâr elde etmektedir. Mali sermaye ve emperyalizm çağının ekonomik teorisi bunu söylüyor. Gerçekler bunu söylüyor. Ne var ki Kautsky, bunların hepsini kaba bir darkafalı "ahlakı"na dönüştürüyor: Özellikle çaba sarfetmeye, hatta Türkiye'nin paylaşılması ya da Hindistan'ın işgal edilmesi için savaşmaya değmez, çünkü "zaten uzun süreli olmayacaktır" ve genelde kapitalizmi barışçıl biçimlerde geliştirmek daha iyidir... İşçi ücretlerini yükselterek kapitalizmi geliştirmek ve pazarları genişletmek elbette daha da iyi olurdu: bu kesinlikle "düşünülebilir", ve bu anlamda mali sermayecilerin vicdanına seslenmek bir papaz vaazı için en uygun konudur... İyiniyetli Kautsky, Alman mali çevrelerinin neredeyse tümünü, sömürgeler için İngiltere ile savaşmaya değmeyeceği, zira bu sömürgelerin zaten çok kısa süre içinde kurtulacaklarına ikna etmiştir...!

İngiltere'nin Mısır'la yaptığı ihracat ve ithalat 1872–1912 yılları arasında İngiltere'nin toplam ihracat ve ithalatından daha yavaş artmıştır. "Marksist" Kautsky bundan şu ahlaki sonucu çıkarıyor:

> "Onun (Mısır'la ticaretin) Mısır askeri olarak işgal edilmeden, sadece ekonomik faktörlerin ağırlığıyla daha az artacağını varsaymamız için hiçbir neden yoktur" (s. 72). "Sermayenin yayılma çabaları, ***en iyi,*** emperyalizmin zor yöntemleriyle değil, ***barışçıl demokrasiyle*** geliştirilebilir." (S. 70)

Ne kadar dikkate değer ciddiyette, bilimsel, "Marksist" bir tahlil! Kautsky, bu akılsızca tarihi parlak biçimde "düzeltti", İngilizlerin Mı-

sır'ı Fransızların elinden almaya hiç de ihtiyaçları olmadığını ve Alman mali sermayecileri için savaşlara girmenin ve başka kuruluşlarla birlikte İngilizleri Mısır'dan atmak için bir Türk seferi düzenlemelerinin kesinlikle yararlı olmayacağını "kanıtladı"! Bütün bunlar bir yanlış anlamadan ibaret, başka birşey değil —fakat İngilizler daha, yapılacak "en iyi" şeyin Mısır'a saldırmaktan vazgeçmek ve (***Kautsky'ye göre***— sermaye ihracını genişletme yararına!) "barışçıl demokrasi"ye geçmek olduğunu anlamamışlardır...

> "Serbest ticaretin, kapitalizmin yol açtığı ekonomik çelişkileri ortadan kaldıracağına inanmaları elbette burjuva serbest ticaretçilerin bir yanılsamasıydı. Demokrasi bunu ne kadar az başarabiliyorsa, serbest ticaret de o kadar az başarabilir. Fakat hepimizin, bu çelişkilerin çalışan kitleler için en az acı ve fedakârlığa yol açacak biçimde çözülmesinde çıkarı vardır..." (S. 73)

Aman yarabbi! Tanrı bize acısın! Darkafalı nedir diye sorar Lassalle, ve şairin şu ünlü sözüyle yanıt verir: "Tanrının kendisine merhamet edeceği korkusu ve umuduyla dolu boş bir bağırsak".

Kautsky Marksizmi küstahça rezil etmeyi ve kendisini de gerçek bir papaza dönüştürmeyi becermiştir. Papaz, kapitalistleri, barışçıl demokrasiye geçmeleri gerektiğine ***ikna ediyor*** — ve buna da diyalektik diyor: önce serbest ticaret, sonra tekeller ve emperyalizm var idiyse, neden sonra "ultra-emperyalizm" ve arkasından da yine serbest ticaret gelmesin? Papaz, bu "ultra-emperyalizm"in iyiliklerini anlatarak ezilen kitleleri ***teselli*** ediyor, oysa bu papaz "ultra-emperyalizm"in "gerçekleşebilir" olup olmadığını bile söyleyebilecek durumda değil! Feuerbach haklı olarak dini, insanlara teselli verdiği gerekçesiyle savunanların yüzüne, tesellinin gerici anlamını vurmuştur: Kim köleyi köleciliğe karşı isyan için harekete geçirmek yerine teselli ediyorsa, o kölecileri destekliyordur.

İstisnasız bütün ezen sınıflar, egemenliklerini korumak için iki toplumsal işleve gereksinim duyarlar: cellat ve papaz. Cellat, ezilenlerin

karşı çıkışını ve öfkesini boğacak, papaz ise sınıf egemenliğinin korunduğu koşullarda, kitlelere, çektikleri acıları ve verdikleri kurbanları yumuşatacak perspektifleri anlatacak (bunu yapmak, bu tür perspektiflerin "gerçekleşebilirliği"ne yemin etmeksizin özellikle kolaydır...) ve bu sayede onları bu egemenlikle uzlaştıracak, onları devrimci eylemlerden alıkoyacak, devrimci ruhlarını yok edecek, devrimci kararlılıklarını parçalayacaktır. Kautsky Marksizmi en iğrenç, en budalaca bir karşı-devrimci teoriye, en kirli ümmetçiliğe dönüştürmüştür.

1909 yılında "İktidar Yolu" adlı broşüründe o, —kimse tarafından çürütülmeyen, kimse tarafından çürütülemeyecek olan— bir olgu olarak kapitalizmin çelişkilerinin keskinleştiğini, bir savaşlar ve devrimler döneminin, yeni bir "devrimci dönem"in yaklaştığını saptar. "Zamanından önce" devrim olamaz diye açıklar ve savaştan önce bir yenilgi olasılığı reddedilemez olsa da, ayaklanmada zafer olasılığını hesaba katmak istememeyi "davamıza doğrudan ihanet" olarak adlandırır.

Sonra savaş patlak verdi. Çelişkiler ***daha da*** derinleşti. Kitlelerin çektiği acılar dev boyutlar kazandı. Savaş uzuyor ve alanı gittikçe genişliyor. Kautsky birbiri ardına broşürler kaleme alıyor, sansürün emirlerine itaatkârlıkla uyuyor, gaspedilen topraklar, savaşın dehşeti, savaş müteahhitlerinin korkunç kazançları, pahalılık ve seferber edilmiş işçilerin "askeri köleliği" üzerine hiçbir veri sunmuyor, fakat buna karşılık proletaryayı teselli ediyor da ediyor — proletaryayı, burjuvazinin henüz devrimci ya da ilerici bir rol oynadığı, "bizzat Marx"ın şu ya da bu burjuvazinin zaferini dilediği savaşlardan örnekler vererek teselli ediyor; proletaryayı sömürgeler, yağmacılık, savaşlar ve silahlanmanın olmadığı bir kapitalizmin "mümkün" olduğuyla, "barışçıl demokrasi"nin üstünlüklerini kanıtlayacak sütunlar dolusu bir dizi rakamla teselli ediyor. Kautsky'nin cesareti, kitlelerin sefaletinin arttığını ve gözümüzün önünde gerçekleşen gerçek bir devrimci durumun başladığını (bundan söz edilmemeli! Sansür izin vermiyor...) açıktan

reddetmeye yetmiyor ve böylece Kautsky, yeni dönemde mücadelenin kitlelerin "daha az kurban vermesine ve acı çekmesine" yol açacak bu tür biçimlerine *ilişkin* "perspektifler" çizerek —ne var ki, bu perspektiflerin "gerçekleşebilirliği" üzerine sorumluluk almak istemiyor— burjuvazinin ve oportünistlerin uşaklığını yapıyor... Franz Mehring ve Rosa Luxemburg Kautsky'yi "herkesin adamı" olarak değerlendirirlerken tamamen haklıdırlar.

*

Ağustos 1905'te Rusya'da devrimci durum bir gerçeklikti. Çar, öfkeli kitlelere bir "teselli" vermek için Buligin Duması'nı vaat etmişti. Mali sermayecilerin silahlanmadan vazgeçmesi ve "sürekli barış" üzerine anlaşması "ultra-emperyalizm" olarak adlandırılabiliyorsa, yasaları müzakere eden Buligin rejimi de "ultra-otokratizm" olarak adlandırılabilir. Bir an için, yarın yüzlerce dev girişimde "iç içe geçmiş" dünyanın en büyük yüz yatırımcısının, halklara, savaştan sonra silahsızlanmaya girişmeyi ***vaat ettiklerini*** varsayalım (Kautsky'nin çılgın teorisinden çıkan politik sonuçları incelemek amacıyla bir an için böyle bir varsayımda bulunuyoruz). Bu durumda bile, proletaryaya devrimci eylemlerde bulunmama öğüdü vermek doğrudan ihanet olurdu; devrimci eylem olmadan bütün vaatler, bütün iyi perspektifler sadece hayaldir.

Savaş kapitalistler sınıfına sadece devasa kârlar, yeni yağma seferleri için (Türkiye, Çin vs.) milyarlık siparişler ve yüksek faizli yeni borçlar için parlak şanslar getirmekle kalmamıştır. Hepsi bu değil. Savaş, kapitalistler sınıfına, proletaryayı bölerek ve onu bozulmaya uğratarak daha büyük politik yararlar sağlamıştır. Kautsky bu bozulmayı teşvik ediyor, savaşan proleterlerin bu uluslararası ***bölünmesini,*** "kendi" ulusunun oportünistleriyle, Südekumlarla ***birlik adına*** onaylıyor! Ve hâlâ, eski partilerin birliği şiarının, ulusal proletaryanın ulusal burjuvazisiyle birliği ve çeşitli ulusların proletaryasının bölünmesinden başka bir anlama gelmediğini anlamayanlar var...

VI

"Neue Zeit"ın 28 Mayıs tarihli 9. sayısı, Kautsky'nin "Eski Sosyal-Demokrasinin Çöküşü" üzerine sonuç değerlendirmesiyle (Cunow'a yanıtının 7. bölümü) çıktığında, yukarıdaki satırlar yazılmıştı. Kautsky burada, sosyal-şovenizmi savunmak için bütün eski safsataları ve bunlara ek olarak yeni bir safsatayı topluyor ve bizzat şu sonucu çıkarıyor:

> "Savaşın saf emperyalist bir savaş olduğu, savaş patlak verdiğinde, seçeneğin emperyalizm mi, yoksa sosyalizm mi olduğu ve Almanya, Fransa ve birçok kez de İngiltere'nin sosyalist partilerinin ve proleter kitlelerinin hiç düşünmeden sadece bir avuç parlamenterin emri üzerine emperyalizmin kollarına atıldıkları, sosyalizme ihanet ettikleri ve böylece bütün zamanların en eşi görülmedik çöküşüne yol açtıkları hiç de doğru değildir." (S. 274)

İşte yeni bir safsata ve işçileri yanıltmanın yeni bir biçimi: Savaş kesinlikle "saf" emperyalist değilmiş!

Bugünkü savaşın niteliği ve önemi sorununda Kautsky dikkat çekici yalpalamalar içindedir ve Basel ve Chemnitz Parti Kongreleri kararlarına, bu sözü edilen parti lideri, suçlunun suç mekanında bulunmaktan kaçınması gibi, büyük bir ihtiyatla yan çizmektedir. "Ulusal Devlet vs." broşüründe —Şubat 1915'te yazılmıştır— Kautsky, savaşın "herşeye rağmen son tahlilde emperyalist bir savaş" olduğunu (s. 64) yazmıştı. Şimdi yeni bir sınırlama yapıyor: *saf* emperyalist bir savaş değil — peki öyleyse ne?

Anlaşıldığı gibi, aynı zamanda ulusal bir savaş! Bu korkunç sonuca Kautsky şu "Plehanovcu" güya diyalektiğin yardımıyla varıyor: "Bugünkü savaş sadece emperyalizmin değil, aynı zamanda Rus devriminin de çocuğudur."

O, Kautsky, daha 1904'te, Rus devriminin Pan-Slavizmi yeni bir biçimde canlandıracağını,

> "demokratik bir Rusya'nın Avusturya ve Türkiye Slavlarının ulusal bağımsızlığı elde etme güdüsünü ... yeniden muazzam ölçüde alev-

lendirmek" zorunda olduğunu öngörmüş. "Bu durumda Polonya sorunu yeniden şiddetlenecek... O zaman Avusturya dağılacak, zira Çarlığın çöküşüyle, *bugün hâlâ ayrılma yönünde çabalayan unsurları* bir arada tutan demir çember parçalanacak." (Bu son alıntıyı bugün bizzat Kautsky, 1904 yılında kaleme aldığı bir yazısından alıyor) ... "Rus devrimi... Şark'ın ulusal çabalarına muazzam bir itki vermiş ... Avrupa'nın sorunlarına Asya'nın sorunlarını eklemiştir. ***Bütün bu sorunlar, bugünkü*** savaş sırasında şiddetle dile geliyor ve egemen sınıflar arasında emperyalist eğilimler ağır basarken, ***proleter*** kitleler de dahil ***halk kitlelerinin*** ruh hali için çoğu durumda tayin edici oluyor." (S. 273, a.b.ç.)

Marksizmin rezil edilmesine bir örnek daha! "Demokratik bir Rusya" Doğu Avrupa halklarının özgürlük güdüsünü alevlendirmek zorunda olduğu ***için*** (bu tartışma götürmez), ***o nedenle*** tek bir ulusu bile kurtarmayan, ama nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, birçok ulusu köleleştirecek olan bugünkü savaş "saf" emperyalist bir savaş değildir. "Çarlığın çöküşü", ulusal yapısının demokratik olmayan niteliği yüzünden Avusturya'nın dağılması anlamına geleceği ***için, o nedenle,*** geçici olarak güçlenen, Avusturya'yı yağma nesnesi haline getiren ve Avusturya uluslarına ***daha da büyük*** bir baskı vaat eden karşı-devrimci Çarlık, "bugünkü savaş"a saf emperyalist değil, belli ölçülerde ulusal bir nitelik de vermiştir. "Egemen sınıflar", aptal darkafalılara ve gözü yıldırılmış köylülere, emperyalist savaşın ulusal amaçları masalını uydurdukları ***için, o nedenle,*** bir bilim adamının, bir "Marksist" otoritenin, bir II. Enternasyonal temsilcisinin kitleleri bu yalanla ve hileyle uzlaştırmaya, egemen sınıflar arasında emperyalist eğilimler, fakat "halk arasında" ve proleter kitlelerde "ulusal" çabalar "formülü"nün yardımıyla uzlaştırmaya hakkı vardır.

Diyalektik, en adi, en alçakça safsataya dönüşüyor!

Bugünkü savaşta ulusal öge ***sadece*** Sırbistan'ın Avusturya'ya karşı savaşında temsil edilmektedir (ki bu Partimizin Bern Konferansı kararında da belirtilmiştir.* Çoktan bu yana varlığını sürdüren ve "deva-

** Bkz. elinizdeki cilt, s. 142.—Alm. Red.*

mı" Sırbistan'ın Avusturya'ya karşı savaşında ifadesini bulan, milyonlarca "ulusal kitle"yi kapsayan bir ulusal kurtuluş hareketi, sadece Sırbistan'da, sadece Sırplar arasında söz konusudur. Eğer bu savaş yalıtık kalsaydı, yani tüm Avrupa savaşıyla, İngiltere, Rusya gibi ülkelerin kâr ve gasp amaçlarıyla bağıntılı olmasaydı, bu durumda bütün sosyalistler, Sırp ***burjuvazisinin*** başarısını dilemekle ***yükümlü*** olurlardı — bugünkü savaşta ulusal momentten çıkan tek doğru ve kesinlikle gerekli sonuç budur. Fakat şimdi Avusturya burjuvazisinin, ruhbanlarının ve generallerinin hizmetinde bulunan safsatacı Kautsky tam da bu sonucu çıkarmıyor!

Devam. Evrimci bilimsel yöntemin son sözünü oluşturan Marksist diyalektik, konunun yalıtık, yani tekyönlü, çarpıtılmış ve saptırılmış değerlendirilmesini yasaklar. Sırp-Avusturya savaşındaki ulusal momentin, Avrupa savaşının bütünü içinde ***hiçbir*** ciddi önemi yoktur ve olamaz. Almanya zafer kazanırsa, Belçika'yı, Polonya'nın bir bölümünü daha, belki de Fransa'nın bir bölümünü vs. boğacaktır. Rusya zafer kazanırsa, Galiçya, Polonya'nın bir bölümü daha, Ermenistan vs. boğulacaktır. Savaş "berabere" biterse, eski ulusal baskı sürecektir. Sırbistan için, yani bu savaşa katılanların yaklaşık yüzde biri için savaş, burjuva özgürlük hareketi "politikasının sürdürülmesi"dir. Yüzde doksan dokuzu için ise emperyalist politikanın, yani ulusları kurtaracak değil, onlara ancak saldıracak durumda olan yaşlanmış bir burjuvazinin politikasının sürdürülmesidir. Üçlü Antant Sırbistan'ı "kurtararak", Sırp özgürlüğünün çıkarlarını, Avusturya'nın yağmalanmasına sağladığı yardım için bir karşılık olarak İtalyan emperyalizmine ***satıyor***.

Bütün bunlar herkesçe bilinmektedir ve Kautsky bütün bunları oportünistleri haklı çıkarmak uğruna arsızca çarpıtıyor. "Saf" olgular ne doğada, ne de toplumda yoktur ve olamaz — Marksist diyalektik işte tam da bunu öğretir ve saflık kavramının, şeyleri bütün karmaşıklığı içinde sonuna kadar kavrayamayan insan anlayışının belli bir sı-

nırlılığı ve tekyanlılığı olduğunu gösterir. Dünyada "saf" kapitalizm yoktur ve olamaz, her zaman, kâh feodal, kâh küçük-burjuva ya da herhangi başka ilişkilerden ***katkılar*** vardır. O nedenle apaçık haydutça amaçlarını "ulusal" lafızlarla bilinçli olarak gizlemeye çalışan emperyalistler tarafından "halk kitleleri"nin alçakça aldatılması gündemdeyken, savaşın "saf" emperyalist nitelikte olmadığından söz eden biri, sınırsız budalalıkta bir ukala ya da safsatacı ve dolandırıcı olduğunu gösteriyor demektir. Aslında söz konusu olan tam da Kautsky'nin, "egemen sınıflar içinde emperyalist eğilimler ağır basarken" "proleter kitleler de dahil halk kitleleri" için ulusal sorunların tayin edici olduğunu söylemesi (s. 273) ve bunu "gerçeğin sonsuz çeşitliliği"ne sözde diyalektik bir atıfla "pekiştirmesi" (s. 274), bu emperyalist yalanı ***desteklemesidir.*** Gerçeğin sonsuz çeşitli oluşu tartışma götürmez, bu kutsal bir gerçektir! Fakat bu sonsuz çeşitlilik içinde iki tayin edici ana akım olduğu da tartışma götürmez: savaşın nesnel içeriği, emperyalizmin "politikasının sürdürülmesi", yani yabancı ulusların, "büyük güçler"in yaşlanmış burjuvazisi (ve bu burjuvazilerin hükümetleri) tarafından yağmalanmasıdır, buna karşılık egemen "sübjektif" ideoloji kitlelerin aldatılması için yaygınlaştırılan "ulusal" lafızlardan oluşur.

Kautsky'nin yeniden pişirip önümüze sürdüğü eski safsatasını, yani "solcular"ın meseleyi sanki "savaş patlak verdiğinde" emperyalizm mi, yoksa sosyalizm mi seçeneği olarak ortaya koydukları safsatasını daha önce inceledik. Bu utanmazca bir isnattır, çünkü Kautsky solcular tarafından öne sürülen seçeneğin bir ***başka*** seçenek olduğunu, yani partinin, emperyalist yağma seferine ve söylenen yalana katılması mı, yoksa devrimci eylemlerin propagandası ve hazırlığı mı olduğunu çok iyi biliyor. Kautsky kendisini Südekumların dalkavukluğunu yapmak için yaydığı aptalca yalanın Alman "sol"u tarafından açığa çıkarılmasından ***sadece*** sansürün koruduğunu da biliyor.

"Proleter kitleler" ile "bir avuç parlamenter" arasındaki ilişkiye gelince, bu hususta Kautsky en bayağı gerekçelerden birini ileri sürüyor:

> "Pro domo [kendim için] savunma yapmamak için Almanları bir yana bırakalım, fakat Vaillant ve Guesde, Hyndman ve Plehanov gibi adamların akşamdan sabaha emperyalist olduklarını ve sosyalizmi terkettiklerini kim ciddi olarak iddia etmek isteyebilir? Parlamenterleri ve 'merci'leri bir yana bırakmak istiyoruz..."

(Kautsky burada açıkça, Rosa Luxemburg ve Franz Mehring'in, mercilerin, yani Alman sosyal-demokrasisinin resmi zirvelerinin, Merkez Komitesinin, "Yönetim Kurulu"nun, Reichstag fraksiyonunun vs. politikasını haklı bir küçümsemeye boğan "Die Internationale" dergisini ima etmektedir.)

> "... fakat sınıf bilinçli dört milyon Alman proleterin 24 saat içinde sağa çarketmesi ve şimdiye kadarki amaçlarına karşı cephe alması için bir avuç parlamenterin emrinin yeterli olduğunu kim iddia edebilir? Eğer bu doğru olsaydı, korkunç bir çöküşün, fakat sadece Partimizin değil, ***kitlenin*** de çöküşünün göstergesi olurdu (altı Kautsky tarafından çizilmiştir). Eğer kitle böylesine karakterden yoksun bir koyun sürüsü olsaydı, mezara girmemiz daha iyi olurdu." (S. 274)

Politik ve bilimsel olarak son derece yüksek bir otorite olan Karl Kautsky, davranışıyla ve zavallı bahanelerin seçimiyle kendi kendisini çoktan mezara gömmüştür. Kim bunu anlamıyorsa ya da en azından hissetmiyorsa, o sosyalizm için iflah olmaz biçimde yitirilmiştir ve tam da bu nedenle Mehring, Rosa Luxemburg ve yandaşları "Internationale"de, Kautsky ve ortaklarını en aşağılık kişiler olarak değerlendirirken doğru olan tek şeyi yapmışlardır.

Bir düşünün: Savaşa ilişkin tavır üzerine bir ölçüde özgürce (yani derhal yakalanıp kışlalara sürüklenmeden, doğrudan kurşuna dizilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmadan) ***sadece*** "bir avuç parlamenter" fikrini ***belirtebilirdi*** (serbestçe oy verme hakkına sahiplerdi, pekâlâ hayır diyebilirlerdi — bu yüzden Rusya'da bile kimse dövülmedi ya da kötü muamele görmedi, hatta tutuklanmadı bile), aynı şekilde bir avuç memur, gazeteci vs. Ve şimdi Kautsky, her zamanki mertliğiyle, bu toplumsal ***katmanın,*** Kautsky'nin yıllardan beri onlarca kez, opor-

tünizmin taktiği ve ideolojisiyle bağıntısı üzerine yazdığı bu katmanın ihanetini ve karaktersizliğini ***kitlenin*** üzerine yıkıyor! Genelde bilimsel bir incelemenin, özelde de Marksist diyalektiğin birinci ve temel kuralı, yazardan, sosyalizm içindeki eğilimler arasındaki —biri açıkça ihanetten söz eden ve bu hususta alarm veren, diğeri hiçbir yerde ihanet görmeyen iki eğilim arasındaki— şimdiki mücadeleyle, savaştan önce ***on yıllar boyunca*** sürdürülen mücadele arasındaki ilişkinin tahlilini talep eder. Kautsky bu hususta ağzını bile açmıyor, eğilimler ve ***akımlar*** konusunu ortaya atmak bile istemiyor. Şimdiye kadar herhalde akımlar vardı, şimdi artık yok! Şimdi artık, uşak ruhlu kişilerin hep koz olarak ileri sürdükleri "otoriteler"in ünlü isimleri var. Bu durumda birbirini tanık göstermek ve işlenen "küçük günahlar"ı büyük bir dostlukla, gör beni, göreyim seni kuralına göre gizlemek özellikle kolaydır. L. Martov, Bern'de verdiği bir konferansta (bkz. "Sosyal-Demokrat" No. 36) şöyle haykırıyor: Guesde, Plehanov ve Kautsky'nin yer aldığı nasıl bir oportünizm bu...! Guesde gibi adamları oportünizmle suçlarken daha dikkatli olmak gerekir, diye yazıyordu Akselrod ("Golos" No. 86 ve 87). Kendim için savunma yapmak istemiyorum —diye onaylıyor Kautsky Berlin'de— fakat ... Vaillant ve Guesde, Hyndman ve Plehanov! Gugukkuşu horozu överken, horoz da gugukkuşunu övüyor.*

Hatta Kautsky, uşakça gayretinde, bizzat Hyndman'ın önünde eğilecek kadar ileri gidiyor: onu sanki daha dün emperyalistlere katılmış gibi gösteriyor. Oysa aynı "Neue Zeit"ta ve bütün dünyadaki onlarca sosyal-demokrat gazetede Hyndman'ın emperyalizmi üzerine ***yıllar boyu*** yazılar yazıldı! Eğer Kautsky sözünü ettiği ***kişilerin*** politik biyografisiyle titiz bir biçimde ilgilenseydi, mutlaka şu soru aklına gelirdi: Bu biyografide, "bir günde değil" ama bir düzine yıl içinde emperyalizme geçişi hazırlayan karakter çizgileri ve olaylar yok mu; Vail-

* *Rusya'da çok ünlü bir Krilov (1768–1844) masalından.* —***Alm. Red.***

lant Jaurèscilerin tutsağı değil miydi ve Plehanov Menşeviklerin ve Tasfiyecilerin etkisi altında bulunmuyor muydu? Guesde ***eğilimi,*** herkesin gözü önünde, Guesdist dergi "Le Socialisme"de[56] —bu cansızlık, yeteneksizlik ve tek bir önemli sorunda bile bağımsız tavır alma becerisini gösterememenin örneği olan bu dergide— yavaş yavaş ruhunu teslim etmedi mi? Kautsky (bunu, Kautsky'yi hem de son derece haklı olarak Hyndman ve Plehanov'la aynı sıraya koyanlar için ekleyelim) Millerandizm sorununda, Bernsteincılıkla tartışmaların başlangıcında vs. karaktersizlik göstermedi mi?

Fakat burada, söz konusu liderlerin biyografilerinin bilimsel bir şekilde incelenmesi için en ufak bir ilginin izi bile yok. Hatta, bu liderlerin bugün kendilerini ***kendi*** gerekçeleriyle mi savundukları, yoksa oportünistlerin ve burjuvaların gerekçelerini mi yinelediklerini tahlil etme çabası bile yok. Bu liderlerin davranışları, çok özel bir etkiye sahip oldukları için mi, yoksa yabancı, gerçekten "nüfuz sahibi" askeri makamlar tarafından desteklenen bir eğilime, yani burjuva eğilimine yedeklendikleri için mi ciddi politik öneme sahip oldular? Kautsky bu soruyu araştırmayı bile düşünmüyor; o sadece kitlelerin gözüne kül serpmekle, onları otorite sahibi adların tınısıyla uyuşturmakla, tartışılan sorunu açık biçimde ortaya koymalarını ve çok yönlü tahlil etmelerini engellemekle meşgul.*

* *Kautsky'nin Vaillant ve Guesde'ye, Hyndman ve Plehanov'a yaptığı gönderme bir başka açıdan da karakteristiktir. Lensch ve Haenisch gibi (oportünistleri bir yana bırakalım) açıkyürekli emperyalistler* ***kendi*** *politikalarını haklı göstermek için Hyndman ve Plehanov'a gönderme yapıyorlar. Bunu yapmaya da* ***hakları*** *var: Söyledikleri şey, yani aslında söz konusu olanın aynı politika olması açısından, bir* ***gerçek.*** *Kautsky ise, emperyalizme çark ettiklerini söylediği radikaller Lensch ve Haenisch'ten horgörüyle söz ediyor. Kautsky, bu günahkârlar gibi olmadığı, onlarla aynı düşünmediği, gerçek bir devrimci olarak kaldığı için tanrıya şükrediyor. Şaka bir yana! Fakat* ***gerçekte*** *Kautsky'nin bakış açısı aynıdır. Yapmacık laflarıyla ikiyüzlü şovenist Kautsky, oldukça açıkyürekli şovenistler David ve Heine'den, Lensch ve Haenisch'ten daha aşağılıktır.*

> "... bir avuç parlamenterin emriyle sağa kayan dört milyonluk bir kitle..."

Tek sözcük bile doğru değil. Alman parti örgütünün üye sayısı dört değil, bir milyondur ve ayrıca bu kitle örgütünün (bütün diğer örgütlerde olduğu gibi) ortak iradesini, ***ancak ve yalnız*** onun politik merkezi, yani sosyalizme ihanet eden o "bir avuç" ifade ediyordu. Bu bir avuç insana danışıldı, kendileri oy vermeye çağrıldı; bunlar oy verebilir, makaleler yazabilirlerdi. Oysa kitleye bir kez bile sorulmadı. Sadece oy verememekle kalmadı, aynı zamanda dağıtıldı, kovuşturuldu; bir avuç parlamenterin "emriyle" değil, fakat askeri makamların emriyle. Ordu örgütü sahneye çıktı, ***onda*** liderlerin ihaneti yoktu, "kitle"yi tek tek çağırıp, şu ültimatomu verdi: Ya orduya katılırsın (bunu sana liderlerin öğütlüyor!) ya da kurşuna dizilirsin. Kitle örgütlü hareket etme olanağından yoksundu, çünkü daha önce kurulmuş olan, "bir avuç" Legien, Kautsky ve Scheidemannlarda cisimleşen örgüt, kitleye ihanet *etmişti; **yeni** bir örgüt kurmak için ise belli bir zamana*, eskimiş, çürümüş, miyadını doldurmuş örgütü bir yana atma kararlılığına ihtiyaç vardır.

Kautsky hasımlarını, solcuları, onlara şu saçmalığı mal ederek vurmaya çalışıyor: onlar güya sorunu "kitleler" savaşa "yanıt olarak" "yirmi dört saat içinde" devrim yapmak ve emperyalizme karşı "sosyalizmi" uygulamak zorundalarmış, güya "kitleler"in bunun dışındaki her türlü davranış biçimi "karaktersizlik ve ihanet" olacakmış gibi koymuşlar. Fakat bu, şimdiye kadar sadece aptal burjuva ve polis etütlerini kaleme alanların, devrimcileri "temizlemek" için ileri sürdükleri katıksız bir saçmalıktır — ve şimdi Kautsky bununla övünmek istiyor. Kautsky'nin sol hasımları, devrimin "yapılamayacağı"nı, devrimlerin objektif olarak (parti ve sınıfların iradesinden bağımsız olarak) olgunlaşmış krizlerden ve tarihin altüst oluşlarından ***doğduğunu,*** örgüt olmadan kitlelerin ortak iradeden yoksun olduklarını, merkezi devletlerin güçlü terörist askeri örgütlerine karşı mücadelenin zor ve uzun sü-

reli bir mesele olduğunu çok iyi biliyorlar. Kitleler kritik bir anda liderlerinin ihaneti karşısında ***hiçbir şey yapamazlardı;*** fakat bu "bir avuç" lider, kredilere karşı oy verme, "iç barış"a ve savaşın haklı gösterilmesine karşı çıkma, ***kendi*** hükümetinin yenilgisinden yana olduklarını açıklama, siperlerde kardeşleşme yönünde propaganda yapmak için uluslararası bir mekanizma oluşturma, devrimci eylemlere geçme zorunluluğunun anlatılacağı illegal yazını* örgütleme vs. ***imkân*** ve yükümlülüğüne ***tam olarak*** sahipti.

Kautsky, Almanya'daki "sollar"ın, tam da bu tür ya da daha çok ***buna benzer*** eylemleri yapma niyetinde olduklarını, fakat askeri sansür koşulları altında bunlar üzerine ***açık*** ve doğrudan konuşma imkanı bulamadıklarını çok iyi biliyor. Oportünistleri ne pahasına olursa olsun savunma niyetinde olan Kautsky, askeri sansürcülerin arkasına gizlenerek, sansürün kendisini teşhir olmaktan koruyacağının bilinciyle, solcuları en saçma şeylerle itham etme alçaklığına kadar vardırıyor işi.

VII

Kautsky'nin bilinçle ve bin türlü hileyle yan çizmeye çalıştığı —ki bu oportünistlere büyük keyif vermektedir— ciddi bilimsel ve politik

---

* *Geçerken belirtelim: Bu amaçla, sınıf nefreti ve sınıf mücadelesiyle ilgili her türlü ifadenin yasaklanmasına yanıt olarak* ***bütün*** *sosyal-demokrat gazetelerin yayınını durdurmak kesinlikle mutlak bir zorunluluk değildi. "Vorwärts" in[57] yaptığı gibi, bu tür ifadelerden vazgeçme koşuluna uyacağını açıklamak bir alçaklık ve korkaklıktı. Bunu yaptığından beri "Vorwärts"* ***politik olarak*** *ölmüştür. L. Martov bunu söylerken haklıydı. Fakat yine de legal gazetelerin, bunların parti gazeteleri,* ***sosyal-demokrat*** *gazeteler* ***değil,*** *sadece işçi sınıfının bir bölümünün teknik ihtiyaçlarına hizmet eden organlar, yani gayri-politik gazeteler olduklarını açıklayarak yaşamalarını sağlamak pekâlâ mümkündü.* ***Savaşa tavır alan*** *illegal bir sosyal-demokrat yazın ve* ***böyle bir tavır almayan,*** *yalan söylemeyen ama gerçeği de dile getirmeyen legal bir işçi basını — bu neden mümkün olmasın?*

soru şudur: Nasıl oldu da II. Enternasyonal'in en ünlü temsilcileri sosyalizme ihanet ettiler?

Elbette bu soruyu, şu ya da bu otoritenin kişisel biyografisi anlamında sormamalıyız. Gelecekte biyograflar meseleyi bu yanıyla da değerlendireceklerdir, ne var ki sosyalist hareket şimdi bununla hiç ilgilenmemektedir; sosyalist hareketin asıl ilgilendiği, sosyal-şovenist ***eğilimin*** tarihi kökleri, koşulları, önemi ve gücünün incelenmesidir. 1- Sosyal-şovenizm nereden kaynaklanıyor? 2- Ona güç veren nedir? 3- Ona karşı nasıl mücadele edilmelidir? Sorun ancak böyle konduğunda ciddiyet kazanır, oysa meselenin "kişiler"in sırtına yüklenmesi pratikte basit bir kaçış, bir safsatacı hilesi anlamına gelir.

Birinci soru yanıtlanmak istendiğinde şunlar incelenmelidir: Birincisi, acaba sosyal-şovenizmin düşünsel-politik içeriğinin, sosyalizm içinde daha önce ortaya çıkmış herhangi bir eğilimle ***ilişkisi*** yok mudur; ikincisi, sosyalistlerin bugün sosyal-şovenizmin karşıtları ve savunucuları olarak ayrılmaları —fiili politik ayrımlar açısından değerlendirildiğinde—, eski, tarihsel olarak daha önce gerçekleşmiş ayrılıklarla hangi ilişki içinde bulunuyor.

Sosyal-şovenizmden, bugünkü emperyalist savaşta anavatan savunması düşüncesinin kabulünü, bu savaşta sosyalistlerin burjuvaziyle ve "kendi" ülkelerinin hükümetleriyle ittifakının savunulmasını, "kendi" burjuvazisine karşı proleter-devrimci eylemlerin propaganda ve desteklenmesinden vazgeçilmesini vs. anlıyoruz. Sosyal-şovenizmin temel düşünsel-politik içeriğinin oportünizmin esaslarıyla tamamen örtüştüğü apaçıktır. Bu ***bir ve aynı*** eğilimdir. Oportünizm 1914/15 savaşı koşulları altında sosyal-şovenizmi yaratmıştır. Oportünizmde özsel olan şey, sınıfların işbirliği düşüncesidir. Savaş bu düşünceyi, olağan faktör ve etkenlerine bir dizi olağanüstü faktör ekleyerek ve nüfusun dağınık kitlelerini özel tehdit ve zor yöntemleriyle burjuvaziyle işbirliğine zorlayarak, sonuna kadar geliştirir: Bu durum oportünizm yan-

daşlarını elbette arttırır ve dünün birçok radikalinin bu kampa geçmiş olmasını da açıklar.

Oportünizm, kitlelerin temel çıkarlarının, sayıları yok denecek kadar az olan bazı işçilerin geçici çıkarına feda edilmesi, ya da başka bir deyişle, işçi sınıfının bir kesiminin, proletarya kitlesine karşı burjuvaziyle ittifakı anlamına gelir. Savaş bu ittifaka özellikle çarpıcı ve zorunlu bir nitelik kazandırır. Oportünizm on yıllar süresinde, kapitalizmin o gelişme döneminin özellikleri sayesinde ortaya çıkmıştır; bu dönemde ayrıcalıklı bir işçi kesiminin nispeten barışçıl ve uygar varlığı onu "burjuvalaştırmış", ulusal sermayenin kârlarından belli kırıntıları bu kesimin almasını sağlamış ve bu kesimi sömürülen ve yoksul kitlelerin sefalet ve acılarından ve devrimci ruh halinden yalıtmıştır. İşte emperyalist savaş, meselelerin bu durumunun sürdürülmesi ve tamamlanmasıdır, çünkü bu savaş, büyük güç uluslarının ***ayrıcalıkları*** uğruna bir savaş, sömürgelerin bunlar arasında yeniden paylaşılması uğruna, bu devletlerin başka uluslar üzerinde egemenliği uğruna bir savaştır. Küçük-burjuvazinin ya da işçi sınıfı aristokrasisinin (ve bürokrasisinin) "üst kesimi" olarak ayrıcalıklı durumlarının korunması ve pekiştirilmesi — bu, savaş sırasında küçük-burjuva oportünist umutların ve buna uygun taktiğin doğal devamıdır, bu, günümüz sosyal-emperyalizminin ekonomik temelidir.* Ve elbette alışkanlığın gücü, nispe-

* *Emperyalistlerin ve burjuvaların, işçileri bölmek ve sosyalizmden koparmak için "büyük güç" ayrıcalıklarının ve ulusal ayrıcalıkların önemine verdikleri büyük değer üzerine düşüncelerden birkaç örnek: İngiliz emperyalisti Lucas, "Greater Rome and Greater Britain" (Oxford 1912) adlı eserinde, bugünkü Britanya imparatorluğunda beyaz olmayanların hak eşitliğini reddediyor (s. 96 ve 97) ve şunu belirtiyor: "İmparatorluğumuzda beyaz işçiler, beyaz olmayanlarla birlikte çalışıyorsa... bunu onlarla eşit oldukları için yapmıyorlar; beyaz işçi beyaz olmayan işçinin arkadaşı olmaktan çok, denetçisi durumundadır" (s. 103). — Sosyal-Demokrasiye Karşı Reich Derneği eski sekreteri Erwin Belger, "Savaştan Sonra Sosyal-Demokrasi" (1915) adlı yazısında, sosyal-demokratların tutumunu övüyor ve bunların "uluslararası, ütopik", "devrimci" düşüncelerden arınmış (s. 44) "saf bir işçi par-*

ten "barışçıl" bir evrimin rutini, ulusal önyargılar, şiddetli altüst oluşlardan korku ve bunlara inançsızlık —bütün bunlar, birçok başka koşul gibi, oportünizmi ve hakeza onunla ikiyüzlü ve korkak— güya sadece geçici olarak, güya sadece özel nedenler ve hesaba katılması gereken şeyler nedeniyle — uzlaşmayı güçlendiren unsurlar olarak işlev görmüşlerdir. Savaş, on yıllar içinde büyütülen oportünizmi bir biçim değişikliğine uğratmış, onu daha yüksek bir aşamaya yükseltmiş, nüanslarının sayısını ve çeşitliliğini artırmış, yandaşlarının saflarını sıklaştırmış, gerekçelerini bir sürü safsatayla zenginleştirmiş, oportünizmin ana akımına deyim yerindeyse bir sürü nehir ve dere eklemiştir — fakat ana akım kaybolmamıştır. Tam tersine.

Sosyal-şovenizm, bu burjuva çıbanın sosyalist partiler içinde varlığını ***sürdürmesini*** olanaksız hale getirmiş olan bir olgunluk derecesine ulaşmış oportünizmdir.

tisi" (s. 43), bir "ulusal", "Alman işçi partisi" (s. 45) olmaları gerektiğini söylüyor. — Alman emperyalisti Sartorius von Waltershausen, "Yabancı Ülkelerde Sermaye Yatırımı" (1907) adlı eserinde, Alman sosyal-demokratlarını, —sömürgelerin ele geçirilmesinden ibaret olan— "ulusal kamu yararının teşvik edilmesi" ni duymak bile istemedikleri için eleştiriyor (s. 438) ve İngiliz işçilerine, "gerçekçilik" lerinden, örneğin göçe karşı mücadele ettiklerinden ötürü övgüler yağdırıyor. — Alman diplomat Ruedorffer, "Dünya Politikasının Anahatları" adlı kitabında, herkes tarafından bilinen bir gerçeğin, sermayenin uluslararasılaşmasının, ulusal sermayelerin güç, nüfuz ve "hisse senedi çoğunluğu" uğruna (s. 161) şiddetli mücadelesini asla dışlamadığının altını çiziyor ve işçilerin de bu mücadelenin içine çekildiklerini vurguluyor (s. 175). Kitap Ekim 1913 tarihlidir ve yazar çok açık biçimde, modern savaşların nedeni olarak "sermaye çıkarları" ndan (s. 157) söz etmektedir; "ulusal eğilim" sorununun sosyalizmin "odak noktası" haline geleceğini (s. 176), hükümetlerin sosyal-demokrasinin gittikçe ulusallaşan uluslararası açıklamalarından (s. 103, 110, 176) korkacak hiçbir şeyleri olmadığını (s. 177) söylüyor. İşçileri, içsel olarak milliyetin parçası olmaktan kurtarmayı başardığı zaman uluslararası sosyalizmin zafer kazanacağını, zira salt zor araçlarıyla kendi başına birşey yapılamayacağını, fakat ulusun iç bağlarının üstünlük kazandığı koşullarda sosyal-demokrasinin yenilgiye uğrayacağını belirtiyor (s. 173 ve 174).

Sosyal-şovenizmin oportünizmle sıkı ve kopmaz bağlarını görmek istemeyenler tek tek olayları ve "durumları" ele alıyorlar: Şu ya da bu oportünist herşeye rağmen enternasyonalistmiş — şu ya da bu radikal şovenist olmuş. Fakat ***eğilimlerin*** gelişmesi söz konusu olduğunda, böyle bir muhakeme düpedüz ciddiyetsizdir. Birincisi, işçi hareketi içinde şovenizmin ve oportünizmin ekonomik temeli aynıdır: "Kendi" ulusal sermayesinin ayrıcalıklarından kırıntılar alan proletaryanın ve küçük-burjuvazinin sayıca az üst katmalarının, proleterler kitlesine, emekçi ve ezilen kitlelere karşı ittifakı. İkincisi, her iki eğilimin düşünsel-politik içeriği bir ve aynıdır. Üçüncüsü, sosyalistlerin II. Enternasyonal dönemine (1889–1914) özgü bir oportünist ve bir devrimci eğilime ayrılması, genelde şovenistler ve enternasyonalistler biçimindeki yeni ayrıma ***uygun düşmektedir.***

Bu son cümlenin doğruluğundan emin olmak için, toplumbilimin (genelde bilim gibi) tekil durumlarla değil, ***kitlesel görüngülerle*** ilgilendiği kuralını anımsatalım. On Avrupa ülkesini alalım: Almanya, İngiltere, Rusya, İtalya, Hollanda, İsveç, Bulgaristan, İsviçre, Fransa ve Belçika. İlk sekiz ülkede sosyalistler arasındaki yeni ayrım (enternasyonalizme karşı tutumlarına göre), kesinlikle eski ayrıma (oportünizme karşı tutumlarına göre) uygun düşer: Almanya'da oportünizmin kalesi "Aylık Sosyalist Dergi"[58], şovenizmin kalesi haline gelmiştir. Enternasyonalizm düşüncesini yüce tutanlar aşırı solculardır. İngiltere'de British Socialist Party'nin yaklaşık yedide üçü enternasyonalisttir (son hesaplara göre, enternasyonalist karar lehinde 66, aleyhinde ise 84 oy verilmiştir), fakat oportünistler ***blokunda*** (Labour Party + Fabiancılar + Independent Labour Party[59] ise enternasyonalistler yedide birden ***azdır.**** Rusyada oportünistlerin, Tasfiyecilerin organı

* *Genellikle **sadece** Independent Labour Party, British Socialist Party ile karşılaştırılır. Bu yanlıştır. Örgütsel biçimler değil, meselenin özü incelenmelidir. Günlük gazeteleri alalım: Bunlar, biri British Socialist Party'nin (Daily Herald), diğeri oportünistler blokunun (Daily Citizen) olmak üzere **iki** adettir. Günlük gazeteler, gerçek propaganda, ajitasyon ve örgütlenme çalışmasını ifade ederler.*

"Naşa Zarya"da temsil edilen esas gücü, şovenistlerin asıl gücüne dönüşmüştür. Gerçi Plehanov ve Aleksinski daha büyük yaygara yapıyorlar, fakat biz, sadece 1910–1914 arasındaki beş yılın deneyimlerinden de olsa, bunların Rusya'da kitleler arasında sistemli propaganda çalışması yapamayacaklarını biliyoruz. Rusya'da enternasyonalistlerin çekirdek gücünü, "Pravda" eğilimi ve 1912 Ocak'ında Partinin yeniden kurulmasını gerçekleştiren ileri işçilerin temsilcisi olarak Rus Sosyal-Demokrat İşçi Fraksiyonu oluşturmaktadır.

İtalya'da Bissolati ve ortaklarının tamamen oportünist partisi şovenist olmuştur. Enternasyonalizm ***İşçi*** Partisi tarafından temsil edilmektedir. İşçi kitleleri bu Partinin arkasında; oportünistler, parlamenterler ve küçük-burjuvalar şovenizmden yana. İtalya'da şu ya da bu tarafta özgürce karar kılmak için aylarca olanak vardı ve bu karar tesadüf sonucu değil, sıradan işçilerin sınıfsal durumuyla küçük-burjuva kesimlerin sınıfsal durumunun farklılığına uygun olarak alındı.

Hollanda'da Troelstra'nın oportünist partisi, genel olarak şovenizmle barış yapıyor (Hollanda'da gerek küçük gerek büyük burjuvaların, kendilerini en çabuk "yutabilecek" güç olarak Almanya'ya karşı nefret dolu olmaları bizi yanıltmamalı). Başta Gorter ve Pannekoek olmak üzere Marksist parti, tutarlı, dürüst, ateşli ve inançlı enternasyonalistleri temsil ediyor.[60] İsveç'te oportünist lider Branting, Alman sosyalistlerinin ihanetle suçlanmasına çok öfkeleniyor, fakat solcuların lideri Höglund,[61] yandaşları arasında meseleleri tam da böyle kavrayan insanlar bulunduğunu açıklıyor (bkz. "Sosyal-Demokrat" No. 36). Bulgaristan'da oportünizm karşıtları, "Daryürekliler"[62], "Novo Vreme" adlı dergilerinde Alman sosyal-demokratlarını açıkça "domuzluk"la suçluyorlar. İsviçre'de oportünistlerin yandaşları, Alman sosyal-demokratlarını mazur gösterme eğilimindeler (bkz. Zürih'te çıkan yayın organları "Volksrecht"), buna karşılık çok daha radikal R. Grimm'in yandaşları, "Berner Tagwacht"ı Alman sollarının bir organı haline getirmiş durumdalar.[63] On ülke içinde sadece ikisi bir istisna

oluşturur: Fransa ve Belçika. Aslında buralarda da enternasyonalistler yok değildir, fakat (kısmen çok anlaşılır nedenlerle) olağanüstü güçsüz ve baskılanmış durumdadırlar; bizzat Vaillant'ın "Humanitè"de, okurlarından, ***hiçbirini*** tam olarak yayınlamadığı enternasyonalist eğilimde mektuplar aldığını itiraf ettiğini unutmayalım.

Akımlar ve eğilimler alındığında, bir bütün olarak şunu kabul etmek gerekir ki, Avrupa sosyalizminin tam da oportünist kanadı sosyalizme ihanet etmiş ve şovenizme iltihak etmiştir. Bu kanadın resmi partiler içindeki gücü, herşeye kadir görünmesi nereden geliyordu? Özellikle eski Roma ya da buna benzer, hayata pek yakın olmayan konularda tarihsel sorular sormayı çok iyi bilen Kautsky, şimdi mesele kendisini ilgilendirdiği için, sahte bir tavır takınarak, bütün bunları kavramıyormuş gibi davranıyor. Fakat mesele gün gibi açıktır. Oportünistlerin ve şovenistlerin muazzam gücü, burjuvaziyle, hükümetler ve genelkurmaylarla yaptığı ***ittifaktan*** doğmuştur. Bizde Rusya'da bu çoğu kez unutulur ve darkafalıların bütün ahlak vaazlarında okunabileceği gibi, oportünistler sanki sosyalist partilerin bir ***parçasıymış,*** sanki bu partilerde her zaman iki aşırı kanat olmuş ve olacakmış gibi, sanki sadece "aşırılık"tan kaçınmak söz konusuymuş gibi vs. görülür.

Oysa gerçekte, oportünistlerin şeklen işçi partisi içinde olmaları, onların —nesnel olarak— işçi hareketi içinde burjuvazinin siyasi taburları, onun etkisinin taşıyıcıları, burjuvazinin ajanları olmalarını dışlamaz. Erostrat ününe sahip oportünist Südekum, bu sosyal doğruyu, bu sınıfsal doğruyu çarpıcı biçimde gösterdiğinde, birçok iyiniyetli insan çok şaşırdı. Fransız sosyalistleri ve Plehanov, parmaklarıyla Südekum'u göstermeye başladılar — oysa Vandervelde, Sembat ve Plehanov'un, biraz değişik bir ulusal fizyonomiyle ***Südekum'un aynısını*** görmeleri için, aynaya bir bakmaları yeterdi. Kautsky'yi öven ve Kautsky tarafından övülen Alman MK üyeleri ("Yönetim Kurulu") alelacele, Südekum'un çizgisiyle "hemfikir olmadıklarını" ihtiyatlı, mütevazı ve nazik bir üslupla açıkladılar.

Bu gülünçtür, çünkü Alman sosyal-demokrat partisinin pratik politikasında, tayin edici anda yüzlerce Haase ve Kautsky'den daha güçlü olduğu ortaya çıkan, tek başına Südekum olmuştur (tıpkı Rus gazetesi "Naşa Zarya"nın, tek başına, Brüksel Bloku'nun onunla bozuşmaktan çekinen bütün eğilimlerinden daha güçlü olması gibi).

Neden? Tam da Südekum'un arkasında bir büyük gücün burjuvazisi, hükümeti ve genelkurmayı durduğu için. Bunlar Südekum'un politikasını binbir biçimde destekliyor, karşıtlarının politikasını ise her çareye başvurarak, hapsetme ve kurşuna dizme dahil engellemeye çalışıyorlar. Südekum'un sesi (tıpkı Vandervelde, Sembat ve Plehanov'un sesi gibi) burjuva basını tarafından milyonlarca nüsha gazeteyle çoğaltılıyor, fakat hasımlarının sesi legal basında ***duyulmuyor,*** çünkü dünyada askeri sansür diye birşey var!

Herkes oportünizmin tesadüfi birşey olmadığını, tek tek insanların günahı, ihmalkârlığı, ihaneti değil, tüm bir tarihsel dönemin sosyal ürünü olduğunu biliyor. Fakat herkes bu gerçeğin tüm anlamı üzerinde ciddice düşünmüyor. Oportünizmi legalizm yetiştirdi. 1889–1914 döneminin işçi partileri burjuva yasallığından yararlanmak zorundaydılar. Kriz patlak verdiğinde illegal çalışmaya geçmek gerekiyordu (böyle bir geçiş ise ancak, bir dizi savaş hilesiyle birlikte çok büyük bir enerji ve kararlılıkla mümkündür). Bu geçişi engellemek için ***tek başına bir*** Südekum yeter, çünkü tarihsel-felsefi bir söylemle, Südekum'un arkasında tüm "eski dünya" durmaktadır — çünkü, pratik-politik söylemle, bu Südekum sürekli olarak burjuvaziye, onun sınıf düşmanının bütün savaş planlarını ifşa etmiştir ve etmeye devam edecektir.

Alman sosyal-demokrat partisinin tümünün (aynı şey Fransızlar vs. için de geçerlidir), ***sadece*** Südekum'un hoşuna giden ya da onun göz yumduğu şeyleri yaptığı bir gerçektir. Legal olarak bundan başka birşey yapmaya ***izin yoktur.*** Alman sosyal-demokrat partisi içinde yapılan ***dürüst,*** gerçekten sosyalist çalışma, bu partinin mercilerine ***rağ-***

men, parti merkezini ve parti merkez organını ***atlayarak,*** örgütsel disiplini ***ihlal ederek*** yapılmaktadır, örneğin 31 Mayıs 1915 tarihli "Berner Tagwacht"ta çıkan Alman "sollan"nın anonim çağrısı gibi, yeni bir partinin anonim yeni merkezleri adına ***fraksiyoncu*** bir çalışma olarak yapılmaktadır.[64] Legien, Südekum, Kautsky, Haase, Scheidemann ve ortaklarının eski, çürümüş ulusal-liberal partisi değil, ***yeni*** bir parti, gerçek bir işçi partisi, gerçek bir devrimci sosyal-demokrat parti fiilen büyümekte, güçlenmekte ve örgütlenmektedir.* O nedenle oportünist Monitor, "Prusya Yıllıkları"nda, oportünistler için ***(bunu burjuvazi için diye okuyun)*** bugünkü sosyal-demokrasinin sağa ***çarketmesinin*** zararlı olacağını, çünkü bu durumda işçilerin ondan uzaklaşacağını söylerken, istemeyerek, son derece derin bir tarihsel gerçeği ifade etmiştir. Oportünistlerin ve burjuvazinin, tam da bugünkü partiye, onun sağ ve sol kanatlarının birliğine, dünyadaki herşeyi pürüzsüz bir biçimde "tamamen Marksist" laflarla uzlaştırmayı beceren Kautsky'nin resmi temsilciliğine ihtiyacı var. Lafta: —halk için, kitle için, işçiler için— sosyalizm ve devrimci ruh; gerçekte Südekumculuk, yani her ciddi kriz anında burjuvaziyle birleşme. ***Her*** kriz diyoruz, zira sadece savaş durumunda değil, her ciddi politik grevde de, gerek "feodal" Almanya gerekse de "özgürlükçü-parlamenter" İngilte-

4 Ağustos'taki tarihi oylama öncesindeki olaylar olağanüstü karakteristiktir.[65] Resmi parti bu olayları resmi bir ikiyüzlülükle örtbas etmiştir: Çoğunluk karar vermiş, herkes tek adammışcasına **evet oyu vermiş. Fakat Ströbel "Internationale" de bu ikiyüzlülüğü teşhir etmiş ve gerçeği anlatmıştır: Sosyal-demokrat fraksiyon içinde, son şekli verilmiş bir **ültimatomla,** yani fraksiyoncu bir kararla, bölünme demek olan bir kararla gelen **iki** grup vardı: Yaklaşık 30 kişi olan oportünistler grubu, **her halükârda** krediler **lehine** oy vermeyi kararlaştırmıştı; yaklaşık 15 kişi olan sol grup ise —daha az kararlı biçimde— **aleyhte** oy verme kararındaydı. Belirli bir tavrı olmayan "merkez", yani "bataklık", oportünistlerle birlikte oy kullanınca, solcular yenilgiye uğradıklarını gördüler ve... boyun eğdiler! Alman sosyal-demokrasisinin "birliği" baştan sona ikiyüzlülüktür ve fiilen oportünistlerin her ültimatomuna boyun eğmeyi gizler.*

re ve Fransa ***derhal*** şu ya da bu ad altında sıkıyönetim ilan edecektir. Aklıselim sahibi ve sağlıklı düşünebilen hiç kimse bundan kuşku duyamaz.

Yukarıdaki sosyal-şovenizmle nasıl mücadele edilmelidir sorusunun yanıtı buradan çıkar. Sosyal-şovenizm, kapitalizmin uzun süren nispeten "barışçıl" döneminde, son derece olgunlaşmış ve küstahlaşmış, düşünsel-politik olarak sosyal-demokrat işçi partileri ***içinde böyle bir eğilimin*** varlığıyla ***uzlaşılamayacak*** kadar yerleşik biçimler kazanmış, burjuvaziye ve hükümetlere son derece sıkı bağlarla bağlı oportünizmdir. Küçük bir taşra kentinin uygar tretuvarlarında ince ve hafif tabanlı bir ayakkabıyla idare edilebilirse de, bir dağ gezintisinde kalın, tabanı çivili ayakkabılar olmadan olmaz. Avrupa'da sosyalizm, nispeten barışçıl ve dar ulusal engellerle sınırlı safhasını artık geride bırakmıştır. 1914–15 savaşıyla devrimci eylemler dönemine girmiştir ve oportünizmle ipleri tamamen koparmanın, onu işçi partileri içinden sürüp atmanın zamanı kesinlikle gelmiştir.

Şu kendiliğinden anlaşılır: Dünya çapındaki gelişmesinin yeni döneminde sosyalizmin önündeki görevlerin saptanmasından, çeşitli ülkelerde devrimci sosyal-demokrat işçi partilerinin küçük-burjuva oportünist partilerden kopması sürecinin hangi hızda ve biçimlerde gerçekleşeceği doğrudan doğruya çıkmaz. Fakat buradan, böyle bir ayrılığın kaçınılmazlığını kavrama ve bu bakış açısıyla işçi partilerinin bütün politikalarına yön verme zorunluluğu çıkar. 1914/15 savaşı tarihte öylesine büyük bir değişiklik anlamına gelir ki, oportünizme karşı tutum eskisi gibi ***kalamaz.*** Olanı olmamış kılmak mümkün değildir; kriz anında oportünistlerin, işçi partileri içinde burjuvazinin safına geçen unsurların çekirdeği olduklarını kanıtladıkları gerçeğini, işçilerin bilincinden, burjuvazinin deneyiminden, genel olarak çağımızın politik kazanımlarından çıkarıp atamayız. Oportünizm, Avrupa'nın tümü açısından değerlendirildiğinde, savaştan önce delikanlılık çağındaydı. Savaşla birlikte kesin erkek olmuştur ve onu yeniden "masum"

ve genç kılmak imkansızdır. Parlamenterlerden, gazetecilerden, işçi hareketinin memurlarından, ayrıcalıklı görevlilerden ve proletaryanın bazı kesimlerinden bir toplumsal katman oluşmuş, bu katman kendi ulusal burjuvazisiyle ***iç içe geçmiş,*** burjuvazi tarafından tamamen doğru biçimde değerlendirilmiş ve "itaatkâr" kılınmıştır. Ne geriye dönülebilir, ne de tarihin tekerleği durdurulabilir — korkusuzca yürümek, işçi sınıfının hazırlayıcı, legal, oportünizme batmış örgütlerinden, kendilerini yasallıkla ***sınırlamamayı*** bilen ve oportünist ihanete karşı kendilerini güvence altına alabilecek devrimci örgütlere, "iktidar mücadelesi"ne, burjuvaziyi yıkma mücadelesine girişen bir proletaryanın örgütlerine doğru ilerlemek gerekir.

Ayrıca buradan, kendi bilinçlerini ve işçilerin bilincini, II. Enternasyonal'in Guesde, Plehanov, Kautsky vs. gibi öndegelen otoritelerine karşı tutumlarının nasıl olacağı sorusuyla muğlaklaştıranların, meseleyi ne kadar yanlış değerlendirdikleri çıkar. Gerçekte bu soru değil: Eğer bu kişiler yeni görevleri kavramıyorlarsa, kenara çekilmek zorunda kalacaklar, ya da bugün olduğu gibi, oportünistlerin tutsağı olarak kalacaklardır. Eğer bu kişiler kendilerini bu "tutsaklık"tan kurtarırlarsa, devrimcilerin kampına dönüşlerinde yollarına ***politik*** engeller çıkarılmayacaktır. Eğilimlerin mücadelesinin ve işçi haraketinin birbirini izleyen dönemlerinin yerine, tekil şahısların rolünü geçirmek istemek kesinlikle saçma bir anlayış olurdu.

VIII

İşçi sınıfının legal kitle örgütlerinin varlığı, II. Enternasyonal dönemindeki sosyalist partilerin herhalde en önemli özgül belirtisini oluşturur. En güçlü oldukları yer Alman partisiydi ve burada 1914/15 savaşı en şiddetli değişikliğe yol açtı, sorunu en had safhada ortaya koydu. Açıktır ki devrimci eylemlere geçiş, legal örgütlerin polis tarafından dağıtılması anlamına gelmek zorundaydı, ve Legien'den Ka-

utsky'ye kadar eski parti, proletaryanın devrimci hedeflerini mevcut legal örgütlerin korunmasına kurban etti. Bu ne kadar inkâr edilirse edilsin bir gerçektir. Mevcut polis yasalarının izin verdiği örgütler için, proletaryanın devrim hakkı satıldı.

Sosyal-demokrat Alman sendikalarının lideri Carl Legien'in broşürünü alalım: "Sendika Yöneticileri Neden Partinin İç Yaşamına Daha Çok Katılmak Zorundalar?" (Berlin 1915). Bu, yazarın 27 Ocak 1915'te sendika fonksiyonerlerinin bir toplantısında verdiği bir konferanstır. Legien konferansında, kaleme aldığı broşürde de yer alan, başka zaman askeri sansürün kesinlikle izin vermeyeceği son derece ilginç bir belge okur. "Niederbarnim Mıntıkası Uzmanlar Raporu" denen bu belge, Alman sol sosyal-demokratlarının görüşlerini, partiye karşı protestolarını ortaya koyuyor. Devrimci sosyal-demokratlar, deniyor bu belgede, bir faktörü öngöremezlerdi ve öngöremediler. Bu da şuydu:

> "Alman Sosyal-Demokrat Partisinin ve sendikaların tüm örgütlü gücünün savaşan hükümeti desteklemesi, bu gücün kitlelerin devrimci enerjisinin bastırılması için kullanılması" (Legien'in broşürü, s. 34).

Bu kesinlikle doğru. Bu yazıda yer alan şu iddia da doğru:

> "Sosyal-Demokrat Fraksiyonun 4 Ağustos'taki oylamasıyla, kitleler içinde derin kökler salmış da olsa başka bir anlayışın, sınanmış Parti önderliğinde değil, ancak Parti mercilerinin iradesine karşı, Partinin ve sendikaların direnişi aşılarak yerleşebileceği kesinleşti." (Aynı yerde)

Bu kesinlikle doğru.

> "Sosyal-Demokrat Fraksiyon 4 Ağustos'ta görevini yerine getirseydi, büyük ihtimalle örgüt biçimsel olarak yok edilmiş olacaktı, fakat ruhu, Anti-Sosyalist Yasa döneminde partiye egemen olan, bütün zorlukların aşılmasını sağlayan o ruh kalacaktı." (Aynı yerde)

Legien'in broşüründe, raporunu dinlemek için etrafına topladığı "liderler" kumpanyasının, kendilerini sendika yöneticileri ve memur-

ları olarak adlandıran kişilerin, bunu duyduklarında ***kahkahalara boğuldukları*** söyleniyor. Kriz anında illegal devrimci örgütler (Anti-Sosyalist Yasa döneminde olduğu gibi) oluşturulabileceği ve oluşturulması gerektiği fikri onlara ***gülünç*** gelmişti. Fakat burjuvazinin sadık köpeği olarak Legien göğsünü gururla gererek haykırmıştı:

> "Bu cümle açık anarşist bir düşünce içeriyor: Kitlelerin karara varmasını sağlamak için örgütü parçalamak. Bu anarşist bir düşüncedir, bundan hiç kuşkum yok."

"Çok doğru" diye haykırıyorlar koro halinde (aynı yerde, s. 37), kendilerini işçi sınıfının sosyal-demokrat örgütlerinin liderleri olarak adlandıran burjuvazinin uşakları.

Çok öğretici bir tablo. İnsanlar burjuva yasallığıyla öylesine bozulmuş ve alıklaştırılmışlardır ki, devrimci mücadeleyi yönetmek için ***başka illegal*** örgütlerin zorunluluğu düşüncesini bile ***kavrayamıyorlar.*** Bu kişiler, legal, polisin icazetiyle varlık sürdüren derneklerin, aşılmaması gereken sınırı oluşturduğuna inanacak kadar düşmüşlerdir — sanki kriz zamanında ***önderlik edecek*** dernekler olarak bu tür derneklerin ***korunması*** düşünülebilirmiş gibi! İşte size oportünizmin canlı diyalektiği: Legal derneklerin basitçe büyümesi, kalın kafalı, ama kılı kırk yaran dargörüşlü kişilerin kendilerini yazıhane defterlerini tutmakla sınırlama alışkanlığı, kriz anında, bu kılı kırk yaran darkafalıların, kitlelerin devrimci enerjisini ***boğma*** çabası içinde olan hainler olarak ortaya çıkmalarına yol açtı. Ve bu bir tesadüf değildir. Zorunluluk devrimci örgütlenmeye geçişi emretmektedir, değişen tarihsel durum bunu gerektirmektedir, proletaryanın devrimci eylemleri dönemi bunu talep etmektedir — fakat bu geçiş ancak, eski liderleri, devrimci enerjiyi yok eden bu kişileri ***aşarak, ancak*** eski partiyi ***aşarak,*** ancak bu eski partiyi ***yıkarak*** mümkündür.

Fakat karşı-devrimci darkafalılar elbette ortalığı velveleye veriyorlar: "Anarşizm!" — tıpkı oportünist Ed. David'in Karl Liebknecht'i "anarşizm"le suçlaması gibi. Öyle görünüyor ki, Almanya'da dürüst

sosyalistler olarak sadece, oportünistlerin anarşist diye suçladıkları liderler kaldı...

Modern orduyu alalım. Ordu iyi örgüt örneklerinden biridir. Ve bu örgüt ancak esnek olduğu ve aynı zamanda milyonlarca insana ***ortak bir irade*** vermeyi başardığı için iyidir. Bugün bu milyonlar ülkenin çeşitli yerlerinde evlerinde oturuyorlar. Yarın seferberlik emri geldiğinde derhal kendilerine bildirilen noktalarda toplanmış olacaklar. Bugün siperlerdeler, buralarda bazen aylarca kalıyorlar. Yarın başka bir düzende taarruza kalkıyorlar. Bugün kurşunlara ve şarapnel parçalarına karşı siper alarak mucizeler yaratıyorlar. Yarın açık savaşta mucizeler yaratıyorlar. Bugün ordunun öncü birlikleri yeraltına mayın döşüyor, yarın pilotların talimatları uyarınca yerüstünde kilometrelerce ilerliyorlar. Evet, belli bir hedef uğruna, belli bir iradeyle canlanan milyonlarca insan, ilişki ve eylemlerini, faaliyetlerinin mekân ve yöntemlerini, silah ve araçlarını, savaşın değişen koşulları ve gereklerine uygun olarak değiştirdiğinde, buna örgüt denir.

Aynı şey işçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesi için de geçerlidir. Bugün devrimci durum yok, kitleler içinde bir mayalanmanın, onun eylemliliğinin artmasının koşulları yok; bugün eline bir oy pusulası tutuşturuluyor, onu al, bu oy pusulasıyla, hapishaneye girmek korkusuyla koltuklarına sıkıca sarılan insanlara parlamentoda sıcak bir yer sağlamak için değil, düşmanını yenilgiye uğratmak için örgütlenmeyi bil. Yarın elinden oy pusulası alınıp da yerine bir filinta ve makine tekniğinin en son gelişmeleri ışığında üretilmiş seri ateşli top verildiğinde, bu ölüm aletlerini ve imha araçlarını al, savaştan korkan duygusal sulugözleri dinleme; dünyada henüz işçi sınıfının kurtuluşu için ateş ve barutla yok edilmesi ***gereken*** çok şey var, ve kitleler içinde öfke ve umutsuzluk arttığında, devrimci durum söz konusu olduğunda, yeni örgütler yaratmaya ve bu son derece yararlı ölüm ve imha araçlarını ***kendi*** hükümetine ***karşı*** ve ***kendi*** burjuvazine ***karşı kullanmaya*** hazır ol.

Elbette bu kolay değil. Zorlu hazırlayıcı eylemleri gerekli kılacak. Ağır kurbanlar gerektirecek. Bu, hakeza ***öğrenilmesi gereken yeni*** bir örgütlenme ve savaş ***tarzıdır;*** bilim ise hatalar ve yenilgiler olmadan öğrenilmez. Sınıf mücadelesinin bu biçiminin seçimlere katılmakla ilişkisi, taarruzun manevralarla, yürüyüşlerle, sipere yatmayla ilişkisi gibidir. Bu mücadele tarzı tarihte ***çok seyrek*** gündeme gelir, fakat sonuçları ve önemi onlarca yıla yayılır. ***Bu tür*** mücadele yöntemlerinin hayata geçirilebildiği, hayata geçirilmesinin zorunlu olduğu ***günler,*** başka tarihsel dönemlerin ***birçok yirmi yılına*** eşittir.

... K. Kautsky ile C. Legien'i bir karşılaştıralım.

> "Parti küçük olduğu sürece —diye yazıyor Kautsky—, savaşa karşı her protesto propaganda açısından cesur bir eylem etkisi gösteriyordu... Rus ve Sırp yoldaşların ... hayranlık uyandıran tavırları böyle bir tavır olarak genel kabul görmüştür. Bir parti güçlendikçe kararlarının gerekçelerindeki propagandist niyetlerle, pratik sonuçlara ilişkin düşünceler daha çok birbirine karışır, bu iki tür nedenin aynı ölçüde hakkını vermek daha çok güçleşir. Fakat yine de ne biri, ne öteki ihmal edilmemelidir. O nedenle, ne kadar güçlenirsek, her yeni, karmaşık durumda, aramızda görüş ayrılıkları o kadar kolay ortaya çıkmaktadır." ("Enternasyonalite ve Savaş", s. 30)

Kautsky'nin mülahazaları, Legien'inkilerden sadece ikiyüzlülüğü ve korkaklığıyla ayrılmaktadır. Öz itibariyle Kautsky, Legien'lerin devrimci eylemi alçakça reddedişini sadece destekliyor ve haklı gösteriyor, fakat bunu kalleşçe yapıyor, hiçbir biçimde kesin ifade kullanmıyor, meseleyi imalarla geçiştirmek istiyor, kendini saygıyla eğilmekle sınırlıyor, hem de eşzamanlı olarak hem Legien'in hem de başkalarının, Rusların ve onların devrimci tavırları önünde eğilmekle sınırlıyor. Biz Ruslar, devrimcilere karşı böyle bir tavır gösterilmesine sadece liberallerden alışıktık: Liberaller devrimcilerin "cesaret"ini takdir etmeye daima hazırlar, fakat bunu yaparken katıksız oportünist taktiklerinden ne pahasına olursa olsun asla vazgeçmezler. Kendisine

saygısı olan devrimciler, Kautsky'den gelecek bir "takdir ifadesi"ni kabul etmeyecek, sorunun bu biçimde konuşunu daha ziyade öfkeyle reddedeceklerdir. Eğer devrimci durum yok idiyse, devrimci eylem propagandası yapmak mutlak zorunluluk değildiyse, Ruslarla Sırpların tavrı ***doğru değildi,*** taktikleri yanlıştı. Legien ve Kautsky gibi mert kahramanlar, hiç olmazsa inançlarının cesaretini taşısınlar, bunu açıkça söylesinler.

Fakat Rus ve Sırp sosyalistlerinin taktiği "takdir"i hak ediyorsa, o zaman Alman, Fransız vb. "güçlü" partilerin ***tam karşıt*** taktiğini haklı çıkarmaya çalışmak caiz değildir, caniyanedir. Kasten belirsiz "pratik sonuçlar" ifadesiyle Kautsky, büyük ve güçlü partilerin hükümet tarafından örgütlerinin dağıtılması, kasalarına el konması, liderlerinin tutuklanması tehdidi karşısında ***korkuya kapıldıkları*** basit gerçeğini ***gizlemiştir.*** Bu, Kautsky'nin, devrimci taktiğin nahoş "pratik sonuçları" uyarısıyla sosyalizme ihaneti haklı çıkarmaya çalışmasından başka bir anlama gelmez. Bu Marksizmin rezil edilmesi değil midir?

"Bizi tutuklarlardı" demiş, 4 Ağustos oylamasında savaş kredilerini onaylayan sosyal-demokrat Reichstag milletvekillerinden biri, Berlin'deki bir işçi toplantısında. Fakat işçiler yanıt olarak haykırmışlar: "Eee, varsın olsun!"

Eğer Almanya'da ***ve Fransa'da*** işçi kitlelerine, devrimci eylemlere hazırlanmanın bugün zorunlu olduğu devrimci ruhunu ve bilincini vermenin başka bir ***işareti*** yok idiyse, bir milletvekilinin yürekli konuştuğu için tutuklanması, çeşitli ülkelerin proleterlerinin ortak devrimci çalışma için ***birleşmesi*** yönünde bir uyarı ve çağrı olarak yararlı bir rol oynardı. Böyle bir birleşme ***kolay değildir;*** fakat başta duran, bütün politikayı kuşbakışı gören milletvekilleri, bir o kadar, ***inisiyatifi ele almakla*** yükümlüydü.

Sadece savaşta değil, —her türlü devrimci kitle eylemlerini bir yana bırakalım— politik durumun her gerginleşmesinde de hükümet, ***en özgür*** burjuva ülkenin hükümeti ***bile,*** daima ve muhakkak legal ör-

gütleri feshetme, kasalarına el koyma, liderleri tutuklama ve benzeri "pratik sonuçlar"la tehdit edecektir. O halde ne yapmalı? Bu nedenle, Kautsky'nin yaptığı gibi, oportünistleri mazur mu görmeli? Fakat bu, sosyal-demokrat partilerin ulusal-liberal işçi partilerine dönüşmesini onaylamak demektir.

Sosyalistler için bir tek çıkarsama olabilir: "Avrupa" partilerinin mutlak legalizmi, salt legalizmi ömrünü doldurmuş ve emperyalizm öncesi kapitalizmin gelişmesi sayesinde bir burjuva işçi politikasının temellerine dönüşmüştür. Bu, bir tek legal mevzi bile terkedilmeksizin, illegal bir temelle, illegal bir örgütle, illegal sosyal-demokrat çalışmayla tamamlanmalıdır. Bunun ***nasıl*** yapılacağını ise, bu yolu tutma isteğinin var olması koşuluyla, bunun zorunluluğunun net bir biçimde bilince çıkması koşuluyla deneyim gösterecektir. Rusya'nın devrimci sosyal-demokratları, 1912/14 yıllarında, bu görevin çözülebileceğini göstermişlerdir. Mahkemede en iyi tavrı koyan ve Çarlık tarafından Sibirya'ya sürülen* işçi temsilcisi Muranov, (Henderson, Sembat ve Vandervelde'den Südekum ve Scheidemann'ınkine kadar, ki bunlar "hükümet etme yeteneği"ne tamamen sahipler — fakat bekleme odasından öteye bir türlü geçirilmiyorlar!) ***bakanlıkçı*** parlamentarizm dışında başka, ***illegal ve devrimci*** bir parlamentarizm olduğunu çarpıcı biçimde göstermiştir. Varsın Kosovski ve Potresovlar "Avrupa"nın uşak parlamentarizmine istedikleri kadar hayranlık duysunlar ya da bununla uzlaşsınlar — biz, işçilere ***bu tür*** bir legalizmin, Legien, Kautsky ve Scheidemann tarafından temsil edilen ***böyle*** bir sosyal-demokrasinin, horgörüden başka birşey hak etmediğini açıklamaktan yorulmayacağız.

---

* *Burada Bolşevik Duma Fraksiyonu kastedilmektedir. Bkz. Not 21.* ***—Alm. Red.***

IX

Sonuç çıkaralım.

II. Enternasyonal'in çöküşü, en açık ifadesini, Avrupa'nın resmi sosyal-demokrat partilerinin çoğunluğunun kendi inançlarına ve resmi Stuttgart ve Basel kararlarına korkunç ihanetlerinde bulmuştur. Fakat oportünizmin tam zaferi, sosyal-demokrat partilerin ulusal-liberal işçi partilerine dönüşmesi anlamına gelen bu çöküş, sadece, II. Enternasyonal'in bütün tarihsel döneminin, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlangıcının sonucudur. Batı Avrupa'da burjuva ve ulusal devrimlerin kapanması ve sosyalist devrimlerin başlamasına geçiş dönemi olan bu dönemin nesnel koşulları oportünizmi yaratmış ve beslemiştir. Avrupa ülkelerinin bir bölümünde, bu dönemde proleter ve sosyalist hareket içinde genel olarak oportünizm çizgisinde seyreden bir bölünme (İngiltere, İtalya, Hollanda, Bulgaristan ve Rusya'da böyledir), Avrupa ülkelerinin öteki bölümünde ise eğilimlerin aynı çizgide uzun süreli ve inatçı bir mücadelesi gözlenmektedir (Almanya, Fransa, Belçika, İsveç, İsviçre'de böyledir). Savaşın neden olduğu büyük kriz bütün örtüleri yırtmış, geleneksel olan herşeyi süpürüp atmış, çoktan olgunlaşmış olan çıbanı patlatmış ve oportünizmi gerçek rolünde, burjuvazinin müttefiki olarak göstermiştir. Bu unsurların işçi partilerinden tamamen, örgütsel olarak ayrılması zorunlu olmuştur. Emperyalist dönemde, bir ve aynı parti içinde, devrimci proletaryanın öncüsünün yanında, "kendi" ulusunun "büyük güç" konumundan kaynaklanan ayrıcalıklardan kırıntılar elde eden yarı-küçük-burjuva bir işçi sınıfı aristokrasisinin varlığı imkansızdır. Oportünizmin, bütün "aşırılıklar"a yabancı yekpare partinin "haklı bir nüansı" olduğu eski teorisi, artık işçiler için en kötü yanılgı, işçi hareketi için en büyük engel haline gelmiştir. İşçi kitlelerinin derhal nefretini kazanan açık oportünizm, oportünist pratiği Marksist sözcüklerle haklı gösteren ve bir dizi safsatayla devrimci eylemlerin zamansızlığını vs. kanıtlamak isteyen bu ortayol

teorisi kadar tehlikeli ve zararlı değildir. Bu teorinin en öndegelen temsilcisi ve aynı zamanda II. Enternasyonal'in en öndegelen otoritesi Kautsky, kendisinin birinci sınıf bir ikiyüzlü ve Marksizmin orospulaştırılmasında bir virtüöz olduğunu göstermiştir. Milyonluk Alman partisinde, Südekum ve Scheidemannlar tarafından hararetle savunulan bu "otorite"ye öfkeyle sırt çevirmeyecek tek dürüst, sınıf bilinçli ve devrimci sosyal-demokrat yoktur.

Eski liderler kesiminin neredeyse onda dokuzu burjuvaziye iltihak ettikten sonra, görüldüğü gibi proleter kitleler dağılmış ve şovenizm cümbüşü, savaş halinin ve askeri sansürün baskısı karşısında çaresiz kalmışlardır. Fakat savaşın yol açtığı ve şimdi daha da genişleyen ve derinleşen nesnel devrimci durum, kaçınılmaz olarak devrimci bir hava yaratacak, en iyi ve en bilinçli proleterleri çelikleştirecek ve aydınlatacaktır. Kitlelerin ruh halinde ani bir değişiklik sadece mümkün değil, aynı zamanda gittikçe daha muhtemel hale gelmektedir — tıpkı Rusya'da 1905 başlarında "Gaponculuk"la başlayan, birkaç ay, bazen birkaç hafta içinde, geri proleter kesimlerden proletaryanın devrimci öncüsünü izleyen bir milyonlar ordusunun oluştuğu ani değişiklik gibi. Güçlü devrimci bir hareketin *bu* savaştan hemen sonra, bu savaş süresince vs. gelişip gelişmeyeceğini kimse bilemez, fakat her halükârda *ancak* bu yönde bir faaliyet, sosyal-demokrat faaliyet adını hak eder. Bu çalışmayı genelleştirecek ve yönlendirecek, proletaryanın kendi hükümetine ve kendi burjuvazisine karşı devrimci mücadelesini desteklemeye hazır olanların birlik ve beraberliğini geliştirecek şiar, içsavaş şiarıdır.

Rusya'da devrimci sosyal-demokrat proleter unsurların küçük-burjuva oportünist unsurlardan tamamen kopması, işçi sınıfı hareketinin tüm tarihince hazırlanmıştı. Bu tarihten hiçbir şey bilmek istemeyen, "fraksiyonculuğa" karşı deklamasyonlarıyla, Rusya'da proleter partinin, oportünizmin çeşitli türleriyle uzun süreli mücadele içinde çelikleşen bu partinin gerçek oluşma sürecini kavrama olanağını kendi ken-

dilerinin elinden alanlar, bu kopuşa en kötü hizmeti yapmaktadırlar. Bugünkü savaşa katılan bütün "büyük güçler" arasında kısa süre önce bir devrim geçirmiş tek ülke Rusya'dır: bu devrimin burjuva içeriği, proletaryanın tayin edici rolü dikkate alındığında, işçi hareketindeki burjuva ve proleter eğilimler arasında bölünmeye neden olmak zorundaydı. Rus sosyal-demokrasisinin proleter kitle hareketiyle birleşmiş (ve 1883–1894 yıllarında olduğu gibi sadece düşünsel bir eğilim olarak değil) bir örgüt olarak var olduğu tüm bir yirmi yıl süresince (1893–1914),* proleter-devrimci ve küçük-burjuva-oportünist akımların mücadelesi sürüyordu. 1894–1902 döneminin "Ekonomizm"i hiç kuşkusuz bu son türden bir akımdı. İdeolojisinin bir dizi gerekçesi ve karakter özelliği —Marksizmin "Struveci" tahrifi, oportünizmi haklı göstermek için "kitle"ye atıfta bulunmak vs.— çok çarpıcı biçimde Kautsky, Cunow, Plehanov vs.nin bugünkü kabalaştırılmış Marksizmini anımsatıyor. Sosyal-demokrasinin bugünkü kuşağına bugünkü Kautsky ile eski "Raboçaya Mysl" ve "Raboçeye Dyelo" gazetelerinin paralelliğini anımsatmak minnet duyulacak bir görev olurdu.

Bundan sonraki dönemin (1905'ten 1908'e kadar) "Menşevizm"i, "Ekonomizm"in dolaysız, ve sadece düşünsel değil, aynı zamanda örgütsel halefiydi! Rus devrimi sırasında, nesnel olarak proletaryanın liberal burjuvaziye bağımlılığı anlamına gelen ve küçük-burjuva oportünist eğilimleri dile getiren bir taktik izledi. Daha sonraki dönemde (1908–1914) Menşevik eğilimin ana akımından Tasfiyecilik meydana çıktığında, bu eğilimin sınıfsal anlamı öylesine açıklık kazandı ki, Menşevizmin en iyi temsilcileri, "Naşa Zarya" grubunun politikasına bütün dönem boyunca karşı çıktılar. Son beş-altı yıl içinde kitleler arasında işçi sınıfının devrimci Marksist partisine ***karşı*** sistemli biçimde

---

* *Bu dönem, bu baskının I–IV. ciltlerinde ele alınmıştır. Özellikle bkz.: "Ekonomizm" üzerine, "Raboçaya Mysl" ve "Raboçeye Dyelo" üzerine Cilt II, Bölüm I; Menşevizm üzerine Cilt IV, Bölüm I ve II. (Seçme Eserler C. 1 ve C. 2 İnter Yayınları)—**Alm. Red.***

çalışan biricik grup olan bu grubun, 1914/15 savaşında ***sosyal-şoven*** olduğu görülmüştür! Hem de otokrasinin hâlâ yaşadığı ve burjuva devriminin henüz tamamlanmadığı, nüfusun yüzde 43'ünün, "yabancı kökenli" halklardan oluşan bir çoğunluğu baskı altında tuttuğu bir ülkede. Küçük-burjuvazinin, özellikle aydınların belli kesimlerinin ve yok denecek kadar az sayıda işçi aristokrasisinin "kendi" uluslarının "büyük güç" konumundan "yararlanabildiği" "Avrupai" tipte gelişme Rusya'da da kendini göstermek zorundaydı.

Rusya işçi sınıfı ve Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, "enternasyonalist", yani gerçekten devrimci ve tutarlı devrimci taktiğe bütün tarihi tarafından hazırlanmıştır.

*

Not: Bu makale dizilmişti ki, kitlelerin solculaştığını farkeden ve şimdi solcularla "barış yapmaya" —elbette Südekum'la "barış"ın korunması pahasına bir barış— hazırlanan Kautsky, Haase ve Bernstein'ın "Manifesto"su[66] gazetelerde yayınlandı. Gerçekten — herkesin adamı!

Yaz 1915

SOSYAL-ŞOVENİZME KARŞI MÜCADELE HAKKINDA[67]

Bu güncel soruna ilişkin en ilginç ve en yeni belgeleri, kısa süre önce tamamlanan Bern Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı sunmuştur. Okurlar, daha aşağıda Konferans üzerine bir rapor ve hem kabul edilen kararın, hem de reddedilen kararın metnini bulacaktır. Bu makalede, sorunun sadece bir yönüne değinmek niyetindeyiz.

Örgütleme Komitesi'nde yer alan kadın örgütleri temsilcileri, Troelstra'nın partisinden Hollandalı kadınlar, güya aşırı radikalizmi yüzünden "Berner Tagwacht"a karşı mücadele eden örgütlerden İsviçreli kadınlar, bir ölçüde önemli tek sorunda bile —bilindiği gibi sosyal-şovenist zeminde duran— resmi partiden sapmak istemeyen Fransız kadın temsilci, devrimci proleter taktiğin pasifizmden net biçimde ayrılması düşüncesine düşman olan İngiliz kadınlar; bunların hepsi, Alman "sol" sosyal-demokrat kadınlarla bir ve aynı kararda birleştiler. Kadın örgütlerinin Parti Merkez Komitemiz nezdindeki temsilcileri kendilerini onlardan ayırmışlardır: ***böyle*** bir bloka katılmaktansa şimdilik yalıtılmış kalmayı tercih etmişlerdir.

Ayrılıkların özü neredeydi? Bu ayrılığın ilkesel ve genel politik önemi nedir?

Oportünistleri ve solların bir bölümünü birleştiren "ortayolcu" karar, ilk bakışta pek güzel ve ilkesel açıdan doğruymuş gibi görünüyor. Savaş emperyalist bir savaş olarak niteleniyor, "anavatan savunması" düşüncesi mahkûm ediliyor, işçiler kitle gösterilerine çağrılıyor vs. vs. Bizim kararımızın bundan ***sadece*** "ihanet", "oportünizm", "burjuva hükümetlerden çekilme" vs. gibi daha sert birkaç ifadeyle ayrıldığı düşünülebilir.

Hiç kuşkusuz, bu bakış açısından hareketle, Partimiz Merkez Komitesi kadın örgütleri delegelerinin ayrı tavır koyması eleştirilecektir.

Böyle bir eleştirinin tüm çürüklüğünü görmek için, meseleyi dikkatle değerlendirmek ve şu ya da bu gerçeğin "şeklen" kabul edilmesiyle yetinmemek yeter.

Konferansta iki dünya görüşü, savaş ve Enternasyonal'in görevleri hakkında iki düşünce, proleter partilerin iki taktiği çatıştı. Bir görüş şunu diyor: Enternasyonal çökmemiştir, şovenizmden sosyalizme dönmek için derin ve ciddi engeller yoktur, oportünizm kılığında güçlü bir "iç düşman" mevcut değildir, oportünizm sosyalizme doğrudan, tartışmasız ve açık biçimde ihanet etmemiştir. Çıkarılan sonuç: hiç kimseyi lanetlemeyelim, Stuttgart ve Basel kararlarını ihlal edenleri "affedelim", rotayı sola çevirme ve kitlelere gösteri çağrısı yapma öğüdüyle yetinelim.

Burada değinilen bütün noktalara ilişkin diğer görüş bunun tam tersidir. Proletarya davası için, oportünistlere ve sosyal-şovenlere karşı parti içi ***diplomasi*** yürütmeye devam etmekten daha zararlı ve tehlikeli başka birşey yoktur. Çoğunluğun kararı tamamen diplomasi ruhuyla dolu olduğu için oportünistlerin ve şimdiki resmi partilerin kadın taraftarları tarafından kabul edilmiştir. Bugün tam da resmi sosyal-yurtseverler tarafından yönlendirilen işçi kitlelerinin gözüne böyle bir diplomasiyle kül serpilmektedir. İşçi kitlelerine, sanki mevcut yönetimleriyle bugünkü sosyal-demokrat partilerin, rotayı değiştirecek ve yanlış rota yerine doğru rotayı tutacak durumda oldukları şeklinde hiç kuşkusuz yanlış ve zararlı bir düşünce verilmektedir.

Durum böyle değildir. Bu son derece derin ve tehlikeli bir yanılgıdır. Bugün sosyal-demokrat partiler ve onların yönetimleri ciddi bir rota değişikliği yapabilecek ***durumda değillerdir. Gerçekte*** herşey eskisi gibi kalacak ve çoğunluk kararında ifade edilen "sol" dilekler yerine getirilemez dilekler olarak kalacaktır — Troelstra partisinin ya da şimdiki Fransız parti yönetiminin kadın taraftarları böyle bir karar lehine oy verirken, bunu emin bir politik içgüdüyle kavramışlardır. Kitle gösterilerine çağrı, pratikte, gerçekte ancak sosyal-demokrat partilerin bugünkü yönetimlerinin en aktif desteğiyle ciddi bir anlama sahip olabilir.

Böyle bir destek beklenebilir mi? Elbette beklenemez. Böyle bir çağrının parti yönetimlerinin amansız (çoğu kez ***gizli)*** direnişiyle karşılaşacağı ve en ufak bir destek bulmayacağı biliniyor.

Eğer işçilere bu açıkça söylenmiş olsaydı, ***gerçeği*** bilirlerdi. "Sol" dilekleri ***gerçekleştirmek*** için sosyal-demokrat partilerin ilkesel bir rota değişikliğinin zorunlu olduğunu, oportünizme ve onun "Merkez"ci dostlarına karşı inatçı bir mücadelenin gerekli olduğunu bilirlerdi. Oysa şimdi işçiler sol dileklerle uyutuldu, kötülüğü yüksek sesle ve açıkça adlı adınca çağırmak reddedildi, oysa buna karşı mücadele etmeden söz konusu dilekler yerine getirilemez.

Diplomatik liderler, bugünkü sosyal-demokrat partiler içindeki şovenist politikanın temsilcileri, çoğunluk kararının zaafından, kararsızlığından, kesinlikten yoksun oluşundan mükemmel biçimde yararlanmayı bileceklerdir. Usta parlamenterler olarak aralarında rol dağılımı yapacaklardır; bazıları şöyle diyecektir: Kautsky ve ortaklarının "ciddi" gerekçeleri değerlendirilmedi, tahlil edilmedi, gelin, daha geniş bir temelde tartışalım; ve diğerleri şöyle diyecektir: Gördünüz mü, Troelstra partisiyle, Guesde-Sembat partisinin taraftarları Alman solcularıyla bir araya geldiklerine göre, biz derin görüş ayrılıklarının mevcut olmadığını söylerken haklı değil miydik?

Kadınlar Konferansı, Scheidemann, Haase, Kautsky, Vandervelde, Hyndman, Guesde, Sembat, Plehanov gibilerinin işçi kitlelerini uyutmalarına yardımcı olmakla değil, bilakis tam tersine kitleleri oportünizme karşı kararlı bir savaş ilan etmek için sarsıp uyandırmakla yükümlüydü. Ancak o zaman pratik sonuç, söz konusu "liderler"in "iflah olmaları" umudundan değil, tersine, zor ve ciddi bir savaş için güçleri toplamaktan ibaret olurdu.

Stuttgart ve Basel kararlarının oportünistler ve "Merkez"ciler tarafından ihlal edilmesinin nasıl bir özelliğe sahip olduğunu görüyorsunuz: Meselenin ***püf noktası*** tam da buradadır! Açık ve doğrudan, diplomasi yapmadan meselenin ne olduğu göz önüne getirilsin.

Savaş öngörüsü içinde toplanan Enternasyonal, oybirliğiyle, savaşın patlak vermesi durumunda ***"kapitalist sınıf egemenliğini hızla ortadan kaldırmak"*** için çalışmak, ***Komün'ün, 1905 Ekim ve Kasım'ının*** ruhuyla (Basel Kararında tam bu sözcükler geçiyor!!!) çalışmak, "bir ülkenin işçilerinin bir başka ülkenin işçilerine" ateş etmesinin ***"canilik"*** olarak damgalanacağı bilinciyle çalışmak kararı alır.

Enternasyonal, proleter, devrimci bir ruhla çalışma talimatı burada çok açık verilmiştir; bu öylesine açıktır ki, legal ifade tarzını koruyarak bundan daha açığı söylenemezdi.

Sonra savaş patlak verir, tam da Basel'de öngörüldüğü gibi bir savaş, tam da o çizgide bir savaş. Resmi partiler tam tersi yönde davranırlar: enternasyonalistler olarak değil, nasyonalistler olarak; proleterce değil burjuvaca; devrimci değil koyu oportünistçe. Biz işçilere: sosyalizm davasına doğrudan ***ihanet*** edilmiştir derken, bu sözlerle Kautsky ve Akselrod'vari bütün kaçamakları ve bahaneleri, bütün safsataları bir vuruşta silip süpürüyoruz, kötülüğün bütün derinliğini ve gücünü ortaya koyuyoruz, bu belayla uzlaşmaya değil, mücadeleye çağırıyoruz.

Peki, çoğunluk kararında durum nedir? Hainleri mahkûm etmeye yönelik tek sözcük yok, oportünizm üzerine tek sözcük yok, Basel Ka-

rarı'ndaki düşünceler basitçe ***yineleniyor!!!*** Sanki ciddi birşey olmamış gibi, sanki küçük, tesadüfi bir hata yapılmış ve eski kararı ***yinelemek*** yeterliymiş gibi, sanki son derece derin ilkesel bir görüş ayrılığı çıkmamış ve sanki çatlağı ***yapıştırmak*** yeterliymiş gibi!!!

Bu, Enternasyonal'in kararlarıyla doğrudan ***alay etmek*** demektir, işçilerle alay etmek demektir. Aslında sosyal-şovenler de, gerçekte hiçbir şeyi değiştirmemek için eski kararların basit bir ***tekrarından*** başka birşey istemiyorlar. Aslında bu, bugünkü partilerin çoğunluğunun sosyal-şovenist taraftarları için zımnen ve ikiyüzlülükle gizlenmiş bir ***aftır.*** Biz, birkaç sol safsatayla yetinmek isteyen yığınla insanın bu yolda yürüdüğünü biliyoruz. Biz bu kişilerle aynı yolda yürüyemeyiz. Biz ***başka*** bir yolda yürüyoruz ve yürümeye devam edeceğiz; biz işçi hareketini, işçi partisinin inşasını, oportünizme ve sosyal-şovenizme karşı ***pratikte*** uzlaşmazlık ruhuyla geliştirmek istiyoruz.

Alman kadın delegelerin bir bölümü, belli ki sadece bir tek partinin, yani kendi partilerinin içindeki şovenizme karşı mücadelenin ***gelişme hızıyla*** ilgili olan düşüncelerden hareketle, gayet berrak bir karardan ürkmüşlerdir. Fakat bu tür düşünceler apaçık yersiz ve saçmaydı, çünkü bu uluslararası karar ***tek tek*** ülkelerde sosyal-şovenizme karşı mücadelenin ne hızıyla, ne de somut koşullarıyla ilgili değildi ve olamazdı; bu alanda tek tek partilerin özerkliği kesindir. Söz konusu olan, bu uluslararası kürsüden, sosyal-demokrat çalışmanın tüm doğrultusunun, tüm karakterinin sosyal-şovenizmden geri döndürülmez kopuşunu ilan etmekti; fakat çoğunluk kararı bunun yerine bir kez daha eski yanlışı, II. Enternasyonal'in yanlışını, oportünizmi ve sözle eylem arasındaki uçurumu diplomasi yoluyla gizleme yanlışını yineledi. Yineliyoruz: Biz ***bu*** yolda yürümeyeceğiz.

Haziran 1915

5–8 EYLÜL 1915'TE YAPILAN ULUSLARARASI SOSYALİST KONFERANS'TA DEVRİMCİ MARKSİSTLER[68]

Bu Konferansta yürütülen fikir mücadelesi, enternasyonalistlerin, devrimci Marksistlerin toplu grubuyla, Konferansın sağ kanadını oluşturan yalpalayan, âdeta-Kautskyciler arasında geçti. Söz konusu grubun birleşmesi Konferansın en önemli olaylarından ve en büyük başarılarından biridir. Savaşta geçen bir yılın ardından, Partimizin temsil ettiği eğilim, Enternasyonal içinde, gayet kesin bir kararla —ve bunun üzerinde yükselen bir manifesto taslağıyla— ortaya çıkıp, Rusya, Polonya, Letonya, Almanya, İsveç, Norveç, İsviçre ve Hollanda'dan tutarlı Marksistleri birleştirebilen ***biricik*** eğilim olduğunu göstermiştir.

Yalpalayanlar bize karşı hangi gerekçeleri ileri sürdüler? Almanlar[69] devrimci çatışmalara doğru gittiğimizi kabul etmişlerdi, fakat —diyorlardı— siperlerde kardeşleşme, politik grevler, sokak gösterileri, içsavaş gibi şeyler tüm dünyaya haykırılmamalıdır. Bunlar yapılır ama üzerine konuşulmaz. Ve başkaları ekliyordu: Bu çocukluktur, isyancılıktır.

Komikliğe, yakışıksızlığa kadar varan çelişkilerle dolu ve kaçamak bu konuşmalara karşılık Alman yarı-Kautskycileri, Rusya Sosyal-De-

mokrat İşçi Fraksiyonu'nun* üyelerine sempati ifade eden ve sundukları örneği izlemenin gerekli olduğunu belirten bir açıklamayı kabul ederek kendi kendilerini cezalandırmışlardır — oysa içsavaşı "tüm dünyaya haykıran" merkez organımız "Sosyal-Demokrat"ı bunlar, yani RSDİ Fraksiyonu üyeleri yayıyorlardı.

Kautsky'nin kötü örneğini izliyorsunuz, diye yanıtladık Almanları: Lafta yaklaşmakta olan devrime inanıyorsunuz, fakat fiilen kitlelere açıkça devrimden söz etmekten, onları devrime çağırmaktan, devrimin seyri içinde kitle tarafından sınanacak ve kesin kurala dönüşecek mücadele yöntemlerini en somut biçimde belirtmekten kaçmıyorsunuz. Marx ve Engels 1847 yılında ünlü "Komünist Partisi Manifestosu"nda ***yurtdışından*** —yurtdışından devrimci mücadele yöntemleri üzerine konuşmak darkafalı Almanlara korkunç geliyordu!— devrim için çağrı yapmış, açık ve berrak biçimde şiddet kullanımından söz etmiş, devrimci hedefleri, mücadelenin görev ve yöntemlerini gizlemeyi "hor görülecek" bir iş ilan etmişlerdi. 1848 Devrimi, ***yalnızca*** Marx ve Engels'in olaylara doğru bir taktikle yaklaştıklarını kanıtlamıştır. Rusya'da 1905 Devrimi'nden birkaç yıl önce, o zamanlar hâlâ Marksist olan Plehanov, 1901 yılında eski "Iskra"da, tüm yazıkurulunun paylaştığı düşüncelerin ifadesi olarak imzasız yayınlanan bir makalede, yaklaşmakta olan ayaklanma ve ayaklanmanın hazırlanması için, örneğin sokak gösterileri gibi gayet kesin yöntemler, hatta süvariye karşı mücadelede dikenli tel kullanılması gibi teknik yöntemler üzerine yazmıştı. Rusya'da devrim, ***yalnızca*** eski "Iskracılar"ın olaylara doğru bir taktikle yaklaştıklarını kanıtlamıştır. Şimdi de mesele şudur: İkisinden biri. Ya Avrupa'da savaşın devrimci bir durum yarattığı, emperyalist dönemin tüm ekonomik, sosyal ve politik durumunun proleter devrime yol açtığına gerçekten sağlam bir inancımız vardır. O zaman kitlelere devrimin zorunluluğunu anlatmak, onlara devrim çağrısı

* *Kastedilen Duma Fraksiyonudur. Bkz. Not 21.* ***—Alm. Red.***

yapmak, uygun örgütleri yaratmak ve şiddete dayalı mücadelenin çeşitli yöntemleri ve "tekniği" üzerine en somut biçimde hiç çekinmeden konuşmak bizim mutlak görevimiz ve boyun borcumuzdur. Bu mutlak görevimiz devrimin yeterli güçte olup olmayacağından, devrimin birinci emperyalist savaş bağlamında mı, yoksa ikinci emperyalist savaş bağlamında mı patlak vereceğinden vs. bağımsızdır. Ya da devrimci durumun var olduğu inancında değilizdir, o zaman da savaşa karşı savaş sözlerini ağıza almanın hiçbir anlamı yoktur. O zaman da, gerçekte Südekum-Plehanovcu ya da Kautskyci eğilimlerde ulusal-liberal işçi politikacılarıyızdır.

Hakeza Fransız delegeleri de bugünkü durumun Avrupa'da devrime yol açacağına inandıklarını açıkladılar. Fakat, dediler, buraya "III. Enternasyonal'in formülünü vermeye" gelmedik, bu birincisi; ikinci olarak ise: Fransız işçisi "hiç kimseye ve hiçbir şeye inanmıyor"; anarşist ve Hervéist laflarla[70] bozulmuş ve bunlardan gına getirmiştir. Birinci gerekçe, ortak uzlaşma manifestosunda III. Enternasyonal "formülü", tutarsız, eksik ve sonuna kadar düşünülmemiş biçimde de olsa "verilmiş" olduğu için akılsızcadır. İkinci gerekçe ise, ciddi, gerçeklere dayanan bir itiraz olarak, yani Fransa'nın özel durumu göz önüne alınarak anavatan savunması ve düşman saldırısı anlamında değil, Fransız işçi —hareketindeki "yaralı noktalar" olarak— çok önemlidir. Dikkate alınması gereken bu momentten, sadece, Fransız sosyalistlerinin proletaryanın tüm Avrupa'daki devrimci eylemleriyle belki de ***daha yavaş*** buluşabileceği sonucu çıkar, fakat asla bu eylemlerin gereksiz olduğu sonucu değil. Çeşitli ülkelerin proletaryasının devrimci eylemlere geçişinin hangi ***hızla,*** hangi yollardan, hangi özel biçimlerle gerçekleşeceği sorunu Konferansta hiçbir şekilde ortaya atılmamıştır, zaten atılamazdı. Bunun için henüz veriler mevcut değil. Şimdilik bizim için söz konusu olan, doğru taktiği birlikte ***propaganda etmektir,*** daha sonra olaylar hareketin ***hızını*** ve genel doğrultusunun (ulusal, yerel, sendikal) değişikliklerini belirleyecektir. Eğer Fransız proletar-

yası anarşist laflarla bozulduysa, aynı şekilde Millerandizmle de bozulmuştur ve bu bozulmaya Manifestoda ***herşeyi açıkça ifade etmeyerek ivme kazandırmak*** bizim işimiz olamaz.

Şu karakteristik ve tamamen doğru cümleyi sarfeden de bizzat Merrheim'dan başkası değildir:

> "Parti (sosyalist parti), Jouhoux (Genel İş Konfederasyonu sekreteri) ve hükümet — bunlar bir şapka altında üç baştır."

Bu doğru. Bu, Fransız enternasyonalistlerinin partiye ve Jouhaux'ya karşı bütün bir yıl süren mücadele deneyimleriyle doğrulanan bir gerçektir. Fakat burada sadece bir tek çıkar yol vardır: Oportünistlerin partilerine ve anarko-sendikalizmin liderlerine karşı mücadele etmeden hükümete karşı mücadele edilemez. Bu mücadelenin görevleri ise ortak manifestoda, bizim kararımızdan farklı olarak sadece ima edilmiş, fakat sonuna kadar açıklanmamıştır.

Bizim taktiğimize karşı olduğunu açıklayan bir İtalyan şunu söyledi: "Sizin taktiğiniz ya çok geç kalmıştır" (çünkü artık savaş başlamış bulunuyor), "ya da çok erkendir" (çünkü savaş henüz devrimin koşullarını yaratmamıştır); ayrıca Enternasyonal'in "programında değişiklik" salık veriyorsunuz, zira bizim tüm propagandamız her zaman "zor kullanımına karşı" yönelmiştir. Bunu Jules Guesde'nin "En Garde"ından (Nöbet) bir alıntıyla yanıtlamak hiç de zor olmadı; buna göre II. Enternasyonal'in nüfuz sahibi liderlerinden hiçbiri, zor kullanımını ve genel olarak doğrudan devrimci mücadele yöntemlerini asla yadsımamıştır[71]. Bu liderlerin tümü her zaman legal mücadelenin, parlamentarizmin ve ayaklanmanın birbirleriyle bağıntılı olduğunu ve ***kaçınılmaz olarak,*** hareketin koşullarında meydana gelen değişikliklere göre birbirine geçmek ***zorunda*** olduklarını açıklamışlardır. Ayrıca aynı "En Garde"dan, 1899 yılında Guesde'nin yaptığı bir konuşmadan alıntı yaptık; burada Guesde, pazarlar, sömürgeler vs. nedeniyle patlak verecek bir savaş olasılığından söz ediyor ve aynı zamanda şunu belirtiyor: Eğer böyle bir savaşta bir Fransız, bir Alman ve bir İngiliz Mil-

lerand'ı sahnede görünürse, "proleteryanın uluslararası dayanışması ne olacaktır?" Guesde bu konuşmasıyla kendi hükmünü peşinen kendisi vermiştir. Devrimci propagandanın "zamansızlığı"na gelince, bu itiraz, Latin sosyalistlerinde alışılmış olan bir kavram karışıklığına dayanır: Bunlar devrimin başlamasını, devrimin açık ve doğrudan propagandasıyla karıştırıyorlar. Rusya'da hiç kimse 1905 Devrimi'nin başlangıç tarihi olarak 9 Ocak öncesini vermiyor; fakat kitle eylemlerinin, gösterilerin, grevlerin, barikatların propaganda edilmesi ve hazırlanması olarak kelimenin en dar anlamıyla devrimci propaganda, ***yıllar boyu*** önceden yürütülmüştü. Böylece örneğin eski "Iskra", 1900 yılının sonundan beri, Marx'ın ta 1847'de, Avrupa'da ***bir devrimin başlamasının*** söz konusu olamayacağı bir dönemde yürüttüğü gibi bir propaganda yürütmüştür.

Devrim bir kez başladığında, onu liberaller ve diğer devrim düşmanları da "kabul ederler" — çoğu kez devrimi dolandırmak ve ona ihanet etmek için kabul ederler. Devrimciler —devrim başlamadan ***önce,*** devrimi öngörerek— onun kaçınılmazlığını kavrar, kitlelere devrimin bu zorunluluğunu anlatır ve onlara devrimin yol ve yöntemlerini açıklarlar.

Tarihin cilvesi, Konferansın toplantıya çağrılmasını düpedüz Grimm'in elinden almaya çalışan, solcuların Konferansını düpedüz sabote etmeye çalışan Kautsky ve arkadaşlarının (hatta Kautsky'nin en yakın arkadaşlarının bu amaçla ***seyahatler*** yaptıkları daha sonra Grimm tarafından Konferansta teşhir edildi) — tam da ***onların,*** Konferansı ***sola itmelerini*** istedi. Oportünistler ve Kautskyciler, ***kendi*** pratikleriyle, Partimizin aldığı tavrın doğruluğunu kanıtlıyorlar.

Ekim 1915

RSDİP MERKEZ KOMİTESİ'NİN İKİNCİ SOSYALİST KONFERANS'A ÖNERİLERİ[72]

GÜNDEMİN 5, 6, 7a, 7b VE 8. MADDELERİNE İLİŞKİN TEZLER: SAVAŞA SON VERİLMESİ İÇİN MÜCADELE; PROLETARYANIN BARIŞ SORUNLARINA, PARLAMENTER FAALİYETE, KİTLE MÜCADELESİNE VE ULUSLARARASI SOSYALİST BÜRO'NUN TOPLANTIYA ÇAĞRILMASINA İLİŞKİN TAVRI

Uluslararası Sosyalist Komisyon, İkinci Konferansı toplantıya çağırırken, örgütleri bu sorunları görüşmeye ve önerilerini göndermeye çağırmıştır. Aşağıdaki tezler, Partimizin bu çağrıya verdiği yanıttır.

1) Her savaş, savaşı yürüten devletlerin, daha önceki barış zamanlarında da —ama barışçıl yöntemlerle— yürüttükleri politikanın bir devamı olduğu gibi, savaşa son veren barış da, savaşın seyri içinde ulaşılan güç kaymalarının sadece bir saptanmasıdır.

2) Bugünkü burjuva toplumsal ilişkilerin temel direkleri var olmaya devam ettikçe, emperyalist bir savaş ancak emperyalist bir barışa,

yani küçük halkların ve devletlerin, sadece savaştan önce değil, savaş süresince de muazzam bir gelişme göstermiş olan mali sermaye tarafından ezilmesinin yaygınlaşması ve güçlenmesine yol açabilir. Savaşan ***her iki*** grubun burjuvazisi ve hükümetleri tarafından savaştan önce ve savaş sırasında sürdürülen politikanın nesnel içeriği, ekonomik baskının, ulusal köleleştirmenin, politik gericiliğin artmasına yol açar. Dolayısıyla, savaş nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, barış ancak kitlelerin politik ve ekonomik durumunun daha da kötüleşmesini saptayabilir — çünkü burjuva toplum varlığını sürdürmektedir.

Emperyalist savaşın sonucu olarak "demokratik bir barış" beklemek, —teoride— güçlerin savaş öncesi ve sırasındaki politikasını incelemek yerine boş laf etmek demektir, kitlelerin politik bilincini karartarak, egemen sınıfların yaklaşan barışı hazırlayan gerçek politikalarını gizleyerek ve onlardan şu en önemli şeyi saklayarak pratikte kitleleri yanıltmak demektir: Bir dizi devrim olmadan demokratik bir barış imkansızdır.

3) Sosyalistler kesinlikle reformların uygulanması için mücadeleden vazgeçmezler. Örneğin bugün de parlamentolarda, halkların durumunu düzeltecek önlemlere —bunlar ne kadar küçük olursa olsun— oy vermek zorundalar: Örneğin savaştan etkilenen bölgelerde oturanların uygun biçimde desteklenmesi için, ulusal baskının yumuşatılması için vs. Fakat tarihin ve tüm politik durumun ancak ve yalnız devrim tarafından çözülecek sorunlar damgasını vurduğu sorunlar için reform politikası vaaz etmek bir burjuva aldatmacasıdır. Bunlar emperyalizmin temel sorunlarıdır, yani tüm kapitalist toplumun devamına ilişkin sorunlar, son on yıllarda sadece olağanüstü hızlı biçimde değil, aynı zamanda —ki bu çok önemlidir— olağanüstü eşitsiz biçimde gelişen büyük güçler arasındaki yeni güç dengelerine uygun olarak dünyanın yeniden paylaşılması yoluyla kapitalizmin yıkılmasını geciktirme olanağına ilişkin sorunlardır. Kitleleri yanıltmaksızın, bugünkü toplumun güç dengelerini değiştirebilecek gerçek bir politik faaliyet, ancak şu

biçimlerden birinden ibaret olabilir: Ya yabancı ülkeleri gaspetmede "kendi" ulusal burjuvazisine yardım etmek ve bu yardıma "anavatan savunması" ya da "yurdun kurtarılması" demek. Ya da kitleler içinde şimdiden başlamış olan galeyanı geliştirerek, grevleri ve gösterileri destekleyerek vs., devrimci kitle mücadelesinin bugün henüz güçsüz olan başlangıcını destekleyerek ve proletaryanın burjuvaziye karşı genel çatışmasını yükselterek proletaryanın sosyalist devrimini yoluna koymak.

Bugün bütün sosyal-şovenlerin, kapitalist gasp güçlerinin şu ya da bu grubundan gelen "alçakça" saldırıya karşı "namuslu" bir savunmadan söz ederek halkı kandırdıkları gibi, bugün "demokratik bir barış"tan söz etmek de tam bir aldatmaca ve boş laftır; sanki, şimdiden kapitalistler ve diplomatlar tarafından hazırlanan gelecek barış yeni bir "alçakça" saldırıyı olanaksız kılacak ve eski "namuslu" ilişkileri kurabilecekmiş gibi; sanki bu barış daha çok, emperyalist politikanın, mali sermaye yağmacılığı, ulusal baskı, politik gericilik, şiddetli kapitalist sömürü politikasının sürdürülmesi, geliştirilmesi ve onaylanması değilmiş gibi. Kapitalistlere ve diplomatlara, onların bu "sosyalist" yardımcıları, halkı uyuşturarak, aptallaştırarak ve sayesinde gerçek politikalarını gizledikleri, kitlelerin bu özü görmelerini, meselenin aslını kavramalarını engelledikleri ve halkı devrimci mücadeleden saptırdıkları "demokratik barış" safsatasıyla iyi bir hizmet sunmaktadırlar.

4) Bugün II. Enternasyonal'in en ünlü liderlerince savunulan "demokratik barış" programı bir aldatmaca ve ikiyüzlülük olarak görünmektedir. Bu Enternasyonal'in en otorite sahibi, resmi ve "teorik" temsilcilerinden örneğin Huysmans Arnheem Kongresi'nde ve Kautsky "Neue Zeit"ta,[73] bu programı şöyle formüle etmişlerdir: Emperyalist hükümetler barış yapasıya kadar devrimci mücadeleden vazgeçmek; o zamana kadar ilhakların ve müsaderelerin reddedilmesi üzerine laflar, ulusların kendi kaderini tayin hakkının kağıt üzerinde tanınması, dış politikanın demokratikleştirilmesi, politik anlaşmazlık-

lar için mahkemeler oluşturulması, Avrupa Birleşik Devletleri vs. lafları. Bu sorunda "Enternasyonal'in görüş birliği"nin kanıtı olarak, Londra (Şubat 1915) ve Viyana (Nisan 1915) Konferanslarının,[74] bu programın temel maddesini, yani "ulusların bağımsızlığı"nı kabul ettikleri gerçeğini aktarırken, Kautsky bu "barış programı"nın gerçek politik anlamını özellikle açık ifade etmiştir. Böylece Kautsky, savaş ***her iki*** tarafça, güçsüz halkların "bağımsızlığı"nın sistemli biçimde ihlal edilmesi ve köleliklerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla sürdürülürken, "bağımsızlık" ve ulusların kendi kaderini tayinine ilişkin ikiyüzlü, hiçbir yükümlülük getirmeyen ve hiçbir sonuca yol açmayan yalancı inançlarını "kendi" hükümetlerinin emperyalist politikasının desteklenmesiyle birleştiren sosyal-şovenlerin halkı açıkça aldatmasını tüm dünya önünde onaylamıştır.

Nesnel olarak değerlendirildiğinde, bu en geçerli "barış programı", işçi sınıfının burjuvaziye kulluğunu daha da güçlendirmeye yol açar, çünkü devrimci bir mücadeleye girişmeye başlayan işçileri şovenist liderleriyle uzlaştırır, çünkü sosyalist partiler içinde liderlerin çoğunun burjuvazinin safına geçmesi sonucunu doğuran o duruma geri dönmek için, sosyalizmin krizinin derinliğini örtbas eder. Proletarya için bu "Kautskyci" politikanın tehlikesi, kulağa hoş gelen laflarla süslendiği ve sadece Almanya'da değil, başka ülkelerde de yürütüldüğü için, daha da büyüktür. İngiltere'de liderlerin çoğu; Fransa'da başkalarının yanı sıra Longuet, Pressemane; Rusya'da Akselrod, Martov, Çaydze vb. bu politikayı savunuyor; Çaydze şovenist "anavatan savunması" düşüncesini "anavatanın kurtarılması"na dair safsatalarla gizliyor. Bir yandan Zimmerwald Konferansı zemininde durduğunu belirtiyor, öte yandan Duma Fraksiyonunun resmi açıklamasında ***Huysmans'ın*** (Arnheem'deki) kötü ünlü konuşmasına övgüler düzüyor, işçilerin Çarlık yanlısı büyük-burjuva Savaş Sanayii Komiteleri'ne gönüllü katılmalarına karşı tek sözcük etmiyor ve bu katılımı savunan gazetelerde çalışmaya devam ediyor. Duma Fraksiyonu'nun bir başka lideri

temsilci ***Çenkeli,*** Duma'da apaçık sosyal-yurtsever konuşmalar yapıyor, Savaş Sanayii Komiteleri'ne katılanları destekliyor vs. İtalya'da benzer bir politika ***Treves*** tarafından yürütülüyor. Bkz. İtalyan Sosyalist Partisi merkez organı "Avanti!"nin 5 Mart 1916 tarihli sayısında, Treves ve diğer "reformist-possibilistler"i[75] teşhir etmek, "Parti yönetiminin ve Oddino Morgari'nin, Zimmerwald Birliği'ni ve yeni bir Enternasyonal yaratmayı hedefleyen eylemini boşa çıkarmak için bütün mayınları patlatanları" kıskıvrak yakalamak vs. vs. yönündeki tehdidi.

5) Barış sorunlarından en önemlisi bugün ilhaklar sorunudur. Ve bugünkü "sosyalist" ikiyüzlülük tam da bu sorunda ortaya çıkıyor, öte yandan da gerçek sosyalist propaganda ve ajitasyonun görevleri açıklık kazanıyor.

İlhakın aslında ne olduğu, sosyalistlerin ilhaklara karşı neden ve nasıl mücadele etmeleri gerektiği aydınlatılmalıdır. ***Her*** yeni toprak katılımı ilhak değildir, zira genel olarak sosyalizm, uluslar arasındaki sınırların ortadan kalkmasından ve daha büyük devletlerin kurulmasından yanadır. Her statüko ihlali ilhak değildir. Böyle düşünmek gericiliktir ve tarih biliminin temel kavramlarına aykırı düşer. Bir ülkenin askeri yöntemlerle her dahledilmesi ilhak değildir, çünkü sosyalizm, halkın çoğunluğunun çıkarı için uygulanan zoru ve savaşları ilkesel olarak reddedemez. Biz ilhaktan sadece, bir ülkenin, o ülke halkının ***iradesine rağmen*** dahledilmesini anlıyoruz. Başka sözcüklerle: İlhak kavramı ulusların kendi kaderini tayin hakkı kavramıyla en içten bir şekilde kaynaşmıştır.

Fakat bugünkü savaşta, tam da bu savaş savaşan ***her iki*** güçler grubu açısından emperyalist bir savaş olduğu için, burjuva ve sosyal-şoven politikacıların, düşman güç tarafından gerçekleştirildiği ya da gerçekleştirilmiş olduğu ölçüde ilhaklara karşı çıktığını görüyoruz. İlhaklara karşı böyle bir "mücadele"nin, ilhaklar sorununda böyle bir "görüş birliği"nin ikiyüzlülükten başka birşey olmadığı açıktır. Alsas-

Loren uğruna savaşı destekleyen Fransız sosyalistlerinin, ya da Alsas-Loren'in veya Alman Polonya'sının Almanya'dan ayrılma özgürlüğünü talep etmeyen Alman sosyalistlerinin, ya da Polonya'nın Çarlık tarafından bir kez daha köleleştirilmesi için yürütülen savaşı "anavatanın kurtarılması" olarak adlandıran Rus sosyalistlerinin, bütün bu sosyalistlerin ***gerçekten ilhakçı*** oldukları açıktır.

Eğer ilhaklara karşı mücadele ikiyüzlülük ve boş laflardan öte bir şey olacaksa, eğer kitleleri gerçekten enternasyonalizm ruhuyla eğitecekse, o zaman sorun, ilhaklar sorunundaki aldatmacanın gizlenmeyip, bilakis halkın onu kavraması için, halkın gözünü açacak şekilde konmalıdır. Bir sosyalistin ulusların hak eşitliğini savunduğunu söylemesi ve her türlü ilhaka karşı çıkmak istediğine yemin etmesi yeterli değildir. Her gerçek sosyalist, daha çok, ***bizzat kendi*** "anavatanı" tarafından ezilen sömürgeler ve halkların derhal ve mutlak ***ayrılma özgürlüğünü*** talep etmekle yükümlüdür.

Bu koşul yerine getirilmezse, Zimmerwald Manifestosu'ndaki kendi kaderini tayin hakkının ve enternasyonalizm ilkelerinin tanınması da en iyi halde ölü doğmuş sözler olarak kalır.

6) Sosyalistlerin "barış programı" gibi, savaşa son verilmesi için mücadelelerinin temelinde de "demokratik barış", savaşan güçlerin "barışçıl" niyetleri vs.ye ilişkin yalanların teşhiri yatmak zorundadır — bugün bütün ülkelerin demagog bakanları, pasifist burjuvaları, sosyal-şovenleri ve Kautskycileri kitlelere bu yalanla gidiyorlar. Devrimin zorunluluğu propagandasına ve halk içinde her yerde başlamakta olan devrimci mücadelenin (huzursuzluk, protesto, siperlerde kardeşleşme, grevler, gösteriler, cephelerde savaşanların, yakınlarını savaş borçlarına karşı çıkmaya çağıran mektupları —örneğin Fransa'da— vs.) geliştirilmesine dayanmayan her "barış programı" ikiyüzlülüktür.

Savaşa son vermeye yönelik her türlü halk hareketini desteklemek, yaygınlaştırmak ve derinleştirmek sosyalistlerin görevidir. Fakat bu görevi ancak —***Liebknecht*** gibi— parlamento kürsüsünden askerleri

silahları bırakmaya çağıran, devrimi ve emperyalist savaşı sosyalizm için içsavaşa dönüştürmeyi öğütleyen sosyalistler yerine getirmektedir.

Kitleleri devrimci mücadeleye çekmek, onlara "demokratik bir barış" olanağı için devrimci önlemlerin zorunluluğunu öğretmek için şiar olarak ortaya atılacak şey şudur: Devlet borçlarını ödemeyi reddetmek.

Zimmerwald Manifestosu'nun, kitlelerin başkalarının değil, kendi öz davaları için özveride bulunmaları gerektiğini söyleyerek devrimi ima etmesi[76] yeterli değildir. Halk neyin niçin yapılacağını bilmek zorundadır. Savaş sırasında devrimci eylemlerin emperyalist savaşı sosyalizm için içsavaşa dönüştürmek zorunda olduğu çok açıktır. Bu hedef, ulaşılması ne kadar zor olursa olsun, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde ifade edilmelidir, çünkü henüz yolun başında bulunuyoruz. Zimmerwald Manifestosu ile birlikte, "kapitalistlerin bugünkü savaşta anavatan savunmasından söz ederken yalan söyledikleri"ni ve işçilerin devrimci mücadelede kendi ülkelerinin askeri durumunu göz önüne almak zorunda olmadıklarını söylemek yeterli değildir. Burada sadece ima edileni, yani bu emperyalist savaşta "anavatan savunması" kavramını kullanırken sadece *kapitalistlerin değil*, sosyal-şovenlerin de kitleyi yanılttıklarını açıkça söylemek gerekir. "Kendi" hükümetini savaşta yenilgiyle tehdit etmeden savaş sırasında devrimci eylemin imkansız olduğu; gerici bir savaşta hükümetin her yenilgisinin kalıcı demokratik bir barışı sağlayabilecek tek şey olan devrimi kolaylaştıracağı açıkça ifade edilmelidir. Kitlelere son olarak, illegal örgütler kurulmadan, sansüre tabi olmayan illegal bir basın olmadan, başlayan devrimci mücadeleyi geliştirmenin, ilerletmenin, atılan yanlış tekil adımları eleştirmenin, hatalarını düzeltmenin ve onu sistemli biçimde geliştirme ve keskinleştirmenin imkansız olduğu söylenmelidir.

7) Sosyalistlerin parlamenter eylemine gelince, Zimmerwald Konferansı'nın, şimdilerde Sibirya'da çile dolduran beş sosyal-demokrat

Duma temsilcisine sadece sempatisini ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda onların taktiğiyle dayanışma içinde olduğunu da açıkladığı dikkate alınmalıdır. Kitlelerin devrimci mücadelesini kabul etmek ve aynı zamanda sadece legal faaliyetle yetinmek mümkün değildir. Böyle bir taktik, sadece, kitlelerin haklı hoşnutsuzluğuna, sosyal-demokrasiden uzaklaşıp anti-parlamenter anarşizme ve sendikalizme geçmelerine yol açar. Sosyal-demokrat temsilcilerin, konumlarından, sadece parlamentoda görünmek için değil, aynı zamanda işçilerin illegal örgütlerini ve devrimci mücadelesini parlamento dışında çokyönlü desteklemek için de yararlanmaları gerektiği, bizzat kitlelerin kendi illegal örgütleriyle liderlerinin faaliyetini denetlemeleri gerektiği açıkça ve herkesin duyabileceği biçimde söylenmelidir.

8) Uluslararası Sosyalist Büro'nun toplantıya çağrılması sorunu, temel bir sorun olan, eski partilerin ve II. Enternasyonal'in birliğinin mümkün olup olmadığı sorununu ortaya atar. Uluslararası işçi hareketinin Zimmerwald'in işaret ettiği yolda atacağı her adım, Zimmerwald Konferansı çoğunluğunun tavrının ne kadar tutarsız olduğunu gösterir: Bir yandan eski partilerle II. Enternasyonal'in politikası, işçi hareketi içindeki burjuva politikasıyla, proletaryanın değil burjuvazinin çıkarlarını koruyan bir politikayla özdeşleştirilmekte (örneğin Zimmerwald Manifestosu'nun "kapitalistler"in bu savaşta "anavatan savunması"ndan söz ederken yalan söylediklerini ifade eden sözleri ve Uluslararası Sosyalist Konferansın (USK) 10 Şubat 1916 tarihli genelgesindeki daha da kesin açıklamalar bu kapsamdadır), öte yandan Uluslararası Sosyalist Konferans Uluslararası Sosyalist Büro (USB) ile ayrılıktan korkmakta ve USB'nun yeniden toplantıya çağrılması durumunda kendisini feshedeceğini resmen vaat etmektedir.[77]

Böyle bir vaadin Zimmerwald'de sadece oylamaya sunulmamakla kalmadığını, bundan hiçbir biçimde söz bile edilmediğini saptarız.

Zimmerwald Konferansı'ndan sonra geçen altı ay, Zimmerwald Konferansının ruhuyla yürütülen faaliyetin —boş sözlerden değil, bir faaliyetten söz ediyoruz— bütün ülkelerde, gerçekten de bölünmenin derinleşmesi ve yaygınlaşmasıyla iç içe geçtiğini kanıtlamıştır. Almanya'da resmi partinin kararına karşı illegal, yani bölünmeyi hazırlayıcı nitelikte açıklamalar yayınlanıyor. ***Liebknecht'in*** en yakın arkadaşı temsilci ***Otto Rühle,*** biri burjuvaziyi destekleyen, diğeri burjuvaziyle mücadele eden iki parti olduğunu açıkladığında, Kautsky de dahil birçok kimse ***Rühle'yi*** payladı, ama kimse söylediklerini çürütemedi. Fransa'da bölünmeye kesinlikle karşı olan sosyalist ***Bourderon,*** kabul edildiği takdirde mutlak bir bölünmeye yol açacak olan bir karar öneriyor: Parti Yönetim Kurulu ile parlamento fraksiyonunu kınama ("desapprouver la Com. Adm. Perm. et le Gr. Parl."). İngiltere'de ILP üyesi ***T. Russel Williams,*** ılımlı gazete "Labour Leader"de açıkça bölünmenin kaçınılmazlığını kabul ediyor ve yerel yöneticilerin yazdıkları mektuplarda destekleniyor. Fakat Amerika örneği belki daha da öğreticidir, zira tarafsız bir ülke olan Amerika'da bile sosyalist parti içinde uzlaşmaz karşıtlıkta iki çizgi görünüyor: bir yanda "preparedness"* yandaşları, yani savaş, militarizm ve donanma yanlıları, öte yanda ise Sosyalist Parti'nin eski başkan adaylarından ***Eugen Debs*** gibi, açıkça, hem de yaklaşmakta olan savaşla bağıntılı olarak sosyalizm için içsavaşı öğütleyen sosyalistler.

Gerçekten de bütün dünyada bölünme şimdiden gündemde, işçi sınıfının savaşa ilişkin, birbiriyle uzlaşmaz iki tavrı mevcut. Bunu görmezden gelmek olmaz, bu ancak işçi kitlelerinin yanıltılmasına, bilinçlerinin karartılmasına, bütün Zimmerwaldcilerin resmen sempati duydukları devrimci mücadelenin zorlaşmasına ve Uluslararası Sosya-

---

* *Hazırlıklı olmak (savaş için). —**Alm. Red.***

list Konferans'ın 10 Şubat 1916 tarihli genelgesinde kitleleri yanıltmak ve sosyalizme karşı bir komplo ("pakt") hazırlamakla suçlanan liderlerin etkisinin güçlenmesine yol açabilir.

İflas etmiş olan Uluslararası Sosyalist Büro'yu yeniden kurmak, bırakın bütün ülkelerin sosyal-şovenlerine nasip olsun. Sosyalistlerin önünde ise, kitleleri sosyalizm bayrağı altında burjuvazinin politikasını yürütenlerden ayrılmanın kaçınılmazlığı konusunda aydınlatma görevi durmaktadır.

Nisan 1916

“GENÇLİK ENTERNASYONALİ”[78]

NOT

1 Eylül 1915’ten beri İsviçre’de, “Sosyalist Gençlik Örgütleri Uluslararası Birliği’nin Mücadele ve Propaganda Organı”, bu ad altında Almanca olarak yayınlanıyor. Genelde söz edilmeyi hak eden ve ayrıca yabancı sosyal-demokrat partiler ve gençlik örgütleriyle temasa geçme olanağına sahip bütün Parti üyelerimizin dikkatine ısrarla tavsiye etmek istediğimiz bu yayının şimdiye kadar toplam 6 sayısı çıkmıştır.

Avrupa’nın resmi sosyal-demokrat partilerinin çoğunluğu bugün en alçak ve en bayağı sosyal-şovenizm ve oportünizm zemininde durmaktadır. Alman partisi, Fransız partisi, İngiltere’de Fabian Society ve “İşçi” Partisi, İsveç partisi, Hollanda (Troelstra’nın) partisi, Danimarka, Avusturya vs. partileri böyledir. İsviçre partisinde (işçi hareketinin büyük yararına), aşırı oportünistlerin ayrılıp, Parti ***dışında*** “Grütliverein”[79] içinde birleşmesine rağmen, partinin tutumunu ***büyük bir güçle*** etkileyen oportünist, sosyal-şoven ve Kautskyci eğilimin çok sayıda lideri bizzat Sosyal-Demokrat Parti içinde kalmıştır.

Avrupa’daki bu durum karşısında Sosyalist Gençlik Örgütleri Birliği’ne, emperyalist burjuvazinin safına geçmiş olan egemen oportü-

nizme karşı devrimci enternasyonalizm ***için,*** gerçek sosyalizm ***için*** bir mücadele yürütme muazzam, verimli —fakat bir o kadar da zor— görevi düşüyor. "Gençlik Enternasyonali" devrimci enternasyonalizmi savunan bir dizi iyi makale içeriyor ve tüm dergi, sosyalizm hainlerine, bugünkü savaşta "anavatan savunuculuğu" yapanlara karşı son derece isabetli ateşli bir nefretle, uluslararası işçi hareketini kendisini kemiren şovenizm ve oportünizmden temizleme yönünde samimi bir çabayla doludur.

Elbette bu gençlik organında ***henüz*** teorik berraklık ve kesinlik yoktur, ve belki de bu organ, zorlayan, ileri atılan, arayan gençliğin organı olduğu için hiç olmayacaktır. Fakat ***böyle*** insanlardaki teorik berraklık yoksunluğuna karşı tavrımız, ÖK'cıların, "Sosyal-Devrimciler"in, Tolstoycuların, anarşistlerin, tüm Avrupa'daki Kautskycilerin ("Merkez") vs. kafalarındaki teorik karışıklık ve yüreklerindeki devrimci kararlılık yoksunluğuna karşı aldığımız ve almak zorunda olduğumuz tavırdan çok farklı olmak zorunda. Proletaryanın kafasını karıştıran ve başkalarını yönetme ve eğitme iddiasında olan yetişkin insanlar başkadır: bunlara karşı ***acımasızca*** mücadele edilmelidir. Henüz öğrenme aşamasında olduklarını, başlıca görevlerinin sosyalist parti işçileri yetiştirmek olduğunu açıklayan ***gençlik*** örgütleri başkadır. Bu insanlara her biçimde yardım edilmeli, hatalarına mümkün olduğunca çok sabır gösterilmeli, bu hatalar yavaş yavaş ve öncelikle mücadele yoluyla değil, ***ikna*** yoluyla ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Yaşlı ve yetişkin kuşağın temsilcilerinin, sosyalizme babalarının geçtiği ***yoldan*** değil, ***biçimde*** değil, durumda ***değil,*** zorunlu olarak ***başka*** yollardan yaklaşan gençliğe doğru yaklaşınayı ***beceremediğine*** sık sık rastlanıyor. O nedenle biz, ayrıca, Gençlik Birliği'nin kesin olarak ***örgütsel bağımsızlığından*** yana olmalı ve bunu sadece, oportünistler bu bağımsızlıktan korktukları için değil, aynı zamanda meselenin özü itibariyle böyle yapmalıyız. Çünkü gençlik tam bağımsız ol-

maksızın kendilerini iyi sosyalistler yapacak ve sosyalizmi ***ileriye*** götürmek için hazırlanacak ***durumda*** olmayacaktır.

Gençlik birliklerinin tam bağımsızlığı için, fakat aynı zamanda hatalarının dostça eleştirilmesi özgürlüğü için! Gençliği pohpohlamamalıyız.

Sözünü ettiğimiz bu mükemmel organın hataları ilk planda şu üç noktadadır:

1) Silahsızlanma (ya da "silahlardan arınma") sorununda, yukarıda özel bir makalede eleştirdiğimiz[80] yanlış bir tavır takınılmaktadır. Bu hatanın sadece, "militarizmin tamamen yokedilmesi"ni hedefleme zorunluluğunu (ki tamamen doğrudur) vurgulama iyiniyetinden kaynaklandığını varsaymak için nedenler vardır, fakat burada sosyalist devrimde içsavaşların rolü tamamen unutulmaktadır.

2) Devlete karşı tutumda sosyalistlerle anarşistler arasındaki fark sorununda, Nota-bene yoldaşın bir makalesinde (No. 6) çok büyük bir hata yapılmıştır (aynı şekilde başka bazı sorunlarda, örneğin "anavatan savunması" şiarına karşı mücedelemizin ***gerekçelendirilmesinde).*** Yazar (emperyalist talan devleti fikrinin yanı sıra) "genel olarak devlete dair berrak bir fikir" vermek istemektedir. Marx ve Engels'ten bazı pasajlar aktaran yazar, başka şeylerin yanı sıra, şu iki sonuca varmaktadır:

> a) "... Sosyalistlerle anarşistlerin farkını, birincilerin devlet yanlısı, ikincilerin devlet karşıtı olmalarında aramak tamamen yanlıştır. Fark, devrimci sosyal-demokrasinin yeni toplumsal üretimi merkezileştirmek, yani teknik olarak en ileri biçimde şekillendirmek istemesinde, buna karşılık ademi merkeziyetçi anarşist üretimin sadece eski tekniğe ve işletme biçimine geri dönüş anlamına gelmesinde yatmaktadır."

Bu yanlış. Yazar, sosyalistlerin ***devlete karşı*** tavrının anarşistlerinkinden nerede ayrıldığını soruyor ve bunu ***değil, başka*** bir soruyu yanıtlıyor: gelecekteki toplumun ekonomik temeline ilişkin tavırda nerede ayrıldıkları sorusu. Elbette ki bu son derece önemli ve gerekli bir

sorudur. Fakat buradan, sosyalistlerin ve anarşistlerin devlete karşı tavrı arasındaki farkta *özsel* olanın unutulabileceği sonucu çıkmaz. Sosyalistler işçi sınıfının kurtuluşu için mücadelede modern devletten ve kurumlarından yararlanmayı, aynı şekilde devletten, kapitalizmden sosyalizme geçişin özgün biçimi olarak yararlanmayı savunurlar. Böyle bir geçiş biçimi, *yine* bir devlet olan proletarya diktatörlüğüdür.

Anarşistler, Nota-bene yoldaşın yazısının bu niyeti yanlış bir şekilde sosyalistlere maleden bir pasajında ifade ettiği gibi, devleti "ortadan kaldırmak", onu "havaya uçurmak" istiyorlar. Sosyalistler, —yazar Engels'in bununla ilgili sözlerini ne yazık ki çok eksik aktarıyor— burjuvazinin mülksüzleştirilmesinden *sonra* devletin yavaş yavaş söneceğini, "giderek" "sönümleneceğini" iddia ederler.

> b) "Kitlelerin eğiticisi olan ya da en azından olması gereken sosyal-demokrasi için ise bugün devlete ilkesel karşıtlığını ifade etmek her zamankinden daha çok gereklidir... Bugünkü savaş, devletin köklerinin işçi sınıfının zihnine ne kadar derinlemesine daldığını göstermiştir."

Nota-bene yoldaş böyle yazıyor. Devlete karşı "ilkesel karşıtlığı" "ifade etmek için", onu gerçekten de "berrak" biçimde kavramak zorunludur, oysa yazar tam da bu berraklıktan yoksun. "Devletin kökleri" cümlesi ise tamamen karmakarışıktır, gayri-Marksist ve gayri-sosyalisttir. Çatışan "devlet"le devletin yadsınması değildir, tersine oportünist politika (yani devlete karşı oportünist, reformist, burjuva tutum) devrimci sosyal-demokrat politikayla (yani burjuva devlete karşı devrimci sosyal-demokrat tutumla ve devletten, burjuvaziye karşı onu yıkmak için yararlanmakla) çatışmaktadır. Bunlar tamamen farklı şeylerdir. Bu son derece önemli soruna özel bir makalede değinmeyi umuyoruz.[81]

3) Sayı 6'da "Sekretaryanın Taslağı" olarak yayınlanan "Sosyalist Gençlik Örgütleri Uluslararası Birliği İlke Açıklaması", çok sayıda küçük yanlışı içerirken, burada *ana meseleye,* yani bugün dünya sos-

yalizmi içinde birbiriyle mücadele eden ***üç*** ana eğilimin (sosyal-şovenizm, "Merkez", sol) açıkça karşılaştırılmasına hiç yer verilmemiştir.

Bir kez daha: Tüm gücümüzle gençlik örgütleriyle temas ve yakınlık kurarak ve onlara her biçimde yardım ederek bu hataları çürütmeli ve açıklığa kavuşturmalıyız, ama onlara yaklaşmayı ***bilmek*** gerekir.

Aralık 1916

BURJUVA VE SOSYALİST PASİFİZM[82]

Makale (ya da Bölüm) I

DÜNYA POLİTİKASINDA BİR DÖNEMEÇ

Böyle bir dönemecin gerçekleştiği, daha doğrusu gerçekleşmekte olduğuna ilişkin belirtiler mevcut. Bu dönemeç emperyalist savaşın emperyalist barışa dönüşmesidir.

Her iki emperyalist koalisyonun tartışma götürmez tükenmişliği, savaşı sürdürmenin zorluğu, genelde kapitalistler, özelde mali sermaye için, skandalvari "savaş kârları" biçiminde yaptıkları gibi halkları kazıklamaya devam etmenin zorluğu; savaşta korkunç ölçüde zenginleşen ABD, Hollanda, İsviçre gibi tarafsız ülkelerin mali sermayesinin aşırı doymuş olması ve hammadde ve gıda maddesi yetersizliği sonucunda bu "kârlı" ekonomiyi sürdürmesinin artık kolay olmaması; Almanya'nın, baş emperyalist rakibi İngiltere'den şu ya da bu müttefikini koparma yönündeki güçlü çabaları; Alman hükümetinin ve bunun üzerine bir dizi tarafsız ülke hükümetinin de pasifist beyanatları — bunlar bu belirtilerin en önemlileridir.

Şimdi, savaşa hızla son verilmesi ihtimali var mıdır, yok mudur?

Bu soruya evet yanıtı vermek çok zor. Görüşümüzce iki olasılık oldukça net biçimde ortaya çıkmaktadır:

Birinci olasılık: Almanya ile Rusya arasında normalde olduğu gibi yazılı, resmi bir sözleşme biçiminde olmasa da ayrı bir barış yapılır. İkinci olasılık: Böyle bir barış yapılmaz, İngiltere ve müttefikleri gerçekten de daha bir iki yıl dayanabilirler vs. Birinci durumda savaş, şimdi olmasa da en yakın zamanda kaçınılmaz olarak son bulur ve savaşın seyrinde ciddi değişiklikler artık beklenmez. İkinci durumda, savaşın belirsiz bir süre daha devam etmesi mümkündür.

Birinci durumu ele alalım.

Almanya ile Rusya arasında, kısa süre önce ayrı bir barış üzerine görüşmeler yapıldığı, bizzat II. Nikola'nın ya da en etkin saray çevresinin böyle bir barıştan yana olduğu, dünya politikasında Rusya'nın Almanya'ya karşı İngiltere ile emperyalist ittifakından, Rusya'nın İngiltere'ye karşı Almanya ile daha az emperyalist olmayan bir ittifakına doğru bir dönüşün belirdiğine kuşku olamaz.

Stürmer'in yerine Trepov'un geçirilmesi, Çarlığın Rusya'nın İstanbul üzerindeki "hakkı"nın bütün müttefiklerce kabul edildiği yönündeki resmi açıklaması, Almanya tarafından özel bir Polonya devletinin kurulması — bütün bu belirtiler, görünüşe göre, ayrı bir barış üzerine görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlandığına işaret etmektedir. Belki de Çarlık bu görüşmeleri *sadece* İngiltere'ye şantaj yapmak, Kanlı Nikola'nın İstanbul üzerindeki hak iddiasının İngiltere tarafından resmen ve kesin biçimde tanınmasını ve bu hak için şu ya da bu "sağlam" güvencenin verilmesini elde etmek için yaptı.

Bugünkü emperyalist savaşın başlıca ve esas içeriği, ganimetin üç emperyalist ana rakip arasında, Rusya, Almanya ve İngiltere haydutları arasında paylaşılması olduğu için böyle bir varsayım imkansız değildir.

Öte taraftan, Çarlık için Polonya'yı yeniden ele geçirmenin, İstanbul'u fethetmenin, Almanya'nın Romanya'daki son zaferiyle mükem-

mel biçimde kurduğu, kısaltıp güçlendirdiği demirden cepheyi yarmanın fiili, askeri imkânsızlığı açıklık kazandıkça, Çarlık Almanya ile ayrı bir barış imzalamaya, *yani* Almanya'ya karşı İngiltere ile emperyalist ittifaktan, İngiltere'ye karşı Almanya ile emperyalist ittifaka geçmeye o kadar ***zorlanacaktır.*** Neden olmasın? Rusya ile İngiltere arasında, Orta Asya'daki ganimeti paylaşma uğruna iki gücün emperyalist yarışında neredeyse emperyalist bir savaş çıkacaktı![83] 1898 yılında İngiltere ile Almanya arasında Rusya'ya ***karşı*** bir ittifak üzerine görüşmeler yapılmış, İngiltere ve Almanya o zaman, mali yükümlülüklerini yerine getirmediği "durumda" Portekiz'in sömürgelerini aralarında paylaşmak üzere gizlice anlaşmışlardı!

Almanya'nın öndegelen emperyalist çevrelerinin İngiltere'ye karşı Rusya ile ittifak çabalarını güçlendirmeleri daha aylar önce belirmişti. İttifakın temelini, besbelli ki, Galiçya'nın (Çarlık için Ukrayna ajitasyonunun ve Ukrayna özgürlüğünün beşiğini boğmak çok önemlidir), Ermenistan'ın ve ***belki de*** Romanya'nın paylaşılması oluşturuyor! Bir Alman gazetesi, Romanya'nın Avusturya, Bulgaristan ve Rusya arasında paylaşılabileceği yönünde bir "ima"yı ağzından kaçırıverdi! Almanya İngiltere'ye karşı Rusya ve belki de Japonya ile de bir ittifak kurabilmek için Çarlığa başka "küçük tavizler" de verebilir.

Ayrı bir barış, II. Nikola ile II. Wilhelm arasında da gizlice yapılabilir. Diplomasi tarihinde, iki üç kişi dışında, bakanların bile bilmediği gizli anlaşmalar vardır. Diplomasi tarihi, "büyük devletler"in, ana rakipler arasındaki esas sorunu daha önce aralarında karara bağlayıp, bir "Avrupa" kongresi toplamalarına tanık olmuştur (örneğin 1878 Berlin Kongresi öncesinde Rusya'nın, Türkiye'nin yağmalanması için İngiltere ile anlaşması). Çarlığın, hükümetler arasında resmi bir ayrı barışı, bunun Rusya'nın bugün içinde bulunduğu durumda, başka şeylerin yanı sıra, bir Milyukov–Guçkov ya da Milyukov–Kerenski hükümetine yol açabileceği kaygısıyla reddetmesi ve aynı zamanda Almanya ile gizli, resmi olmayan, ama o oranda da daha az "sürekli" olmayacak bir

anlaşma yapması ve bu anlaşmaya göre "saygıdeğer anlaşmacılar"ın, gelecekteki barış konferansında ***şu ve şu*** ortak çizgiyi izlemesi olmayacak birşey değildir!

Bu varsayımın doğru olup olmadığı söylenemez. Fakat her halükârda bin kez daha çok ***gerçeği*** içermektedir, bugünkü hükümetler ve genel olarak burjuva hükümetleri arasında ilhaklardan vazgeçme vs. temelinde kulağa hoş gelen bitmez tükenmez barış laflarına kıyasla, ***durumun ne olduğu konusunda*** bin kez daha karakteristiktir. Bu laflar yerine getirilemez dileklerden ya da gerçeği gizlemeye hizmet eden ikiyüzlülük ve yalandan ibarettir. Bugünün gerçeği, bugünkü savaşın gerçeği, barış yapma çabalarının bugünkü durumunun gerçeği, ***emperyalist ganimetin paylaşılmasıdır***. Meselenin özü budur ve bu gerçeği görmek, bu gerçeği ifade etmek, "durumun ne olduğunu söylemek" — gerçeği gizlemeyi ve silmeyi amaçlayan burjuva politikasından farklı olarak sosyalist politikanın en öncelikli görevi budur.

Her iki emperyalist koalisyon belli bir ganimet elde etmiş, bu arada en önemli, en güçlü iki haydut Almanya ve İngiltere, bu ganimetin çoğunu ele geçirmişlerdir. İngiltere tek karış toprak ve sömürge yitirmemiş, bilakis Alman sömürgelerini ve Türkiye'nin bir bölümünü (Mezopotamya) "kazanmıştır". Almanya neredeyse tüm sömürgelerini yitirmiş, fakat buna karşılık Belçika, Sırbistan ve Romanya'yı, Fransa ile Rusya'nın vs. bir bölümünü işgal ederek, Avrupa'da kıyaslanmayacak değerde bölgeler kazanmıştır. Söz konusu olan, bu ganimetin nasıl paylaşılacağıdır, ki haydut çetelerinin her birinin "elebaşısı" Almanya ve İngiltere, —Bulgaristan ve daha az ölçüde İtalya dışında— özellikle çok şey yitirmiş olan müttefiklerini şu ya da bu ölçüde ödüllendirmek zorundadır. En çok kaybeden, en güçsüz müttefikler olmuştur: İngiliz koalisyonunda Belçika, Sırbistan, Karadağ, Romanya yokedilmiş, Alman koalisyonunda Türkiye Ermenistan'ı ve Mezopotamya'nın bir bölümünü yitirmiştir.

Şimdiye kadar Almanya'nın elde ettiği ganimet, hiç tartışmasız, İngiltere'ninkinden önemli ölçüde büyüktür. Şimdiye kadar muzaffer olan Almanya'dır, Almanya savaştan önce düşünülenden çok daha güçlü olduğunu göstermiştir. O nedenle, mümkün olduğunca çabuk barış yapmanın bugün Almanya için avantajlı olması anlaşılırdır, çünkü rakibinin kendisi için en uygun anda (pek muhtemel görünmese de) daha büyük rezervleri vs. cepheye sürmesi mümkündür.

Nesnel durum budur. Emperyalist ganimetin paylaşılması uğruna mücadelenin bugünkü durumu budur. ***Bu*** anın, öncelikle Alman koalisyonunun burjuvazisi ve hükümetleri nezdinde, ayrıca tarafsız ülkelerin burjuvazisi ve hükümetleri nezdinde pasifist çabalara, açıklamalara ve gösterilere yol açması gayet doğaldır. Aynı şekilde, burjuvazinin ve ***onun*** hükümetlerinin, halkları aldatmak ve iğrenç emperyalist barışı —ganimetin paylaşılması— demokratik barış, küçük ulusların özgürlüğü, silahlanmanın sınırlanması vs. üzerine bütünüyle yalan safsatalarla gizleme yönünde bütün gücüyle çaba harcaması da doğaldır.

Fakat madem burjuvazinin halkları aldatmaya çalışması doğaldır, o zaman sosyalistler görevlerini nasıl yerine getirirler? Bu konuya ilişkin gelecek makalede (ya da bölümde).

Makale (ya da Bölüm) II

KAUTSKY VE TURATİ'NİN PASİFİZMİ

Kautsky, II. Enternasyonal'in en otorite sahibi teorisyeni, Almanya'da sözümona "Marksist Merkez"in en ünlü lideri, Reichstag'da "Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu"[84] (Haase, Ledebour vd.) adıyla ayrı bir fraksiyon oluşturan muhalefetin temsilcisidir. Şimdi Almanya'nın bir dizi sosyal-demokrat gazetesinde Kautsky'nin barış koşulları üzerine makaleleri yayınlanıyor. Bu makalelerde "Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu"nun, Alman hükümetinin barış görüşmeleri önerdiği

ünlü notası nedeniyle yaptığı resmi açıklaması konu edilmektedir. Açıklama hükümetten belirli savaş koşullarının sunulmasını talep ediyor ve şu karakteristik cümleyi de içeriyor:

> "Bu nota (Alman hükümetinin notası) barışa yol açacaksa, o zaman bütün ülkelerde, yabancı bölgelerin ilhakı, herhangi bir halkın bir başka politik, ekonomik ve askeri boyunduruk altına alınması düşüncesi hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde reddedilmek zorundadır."

Bu cümleyi açıklar ve somutlaştırırken, Kautsky makalelerinde İstanbul'un Rusya'nın payına düşmemesi ve Türkiye'nin bir başka devletin uydusu olmaması gerektiğini uzun uzadıya "kanıtlıyor".

Kautsky ve kafadarlarının bu politik şiar ve argümanlarını daha yakından inceleyelim.

Ne zaman Rusya, yani Almanya'nın bir emperyalist rakibi söz konusu olsa, Kautsky soyut, "genel" bir talep değil, son derece somut, tam ve kesin şu talebi ileri sürüyor: İstanbul Rusya'nın payına düşmemeli. Bununla Kautsky ... Rusya'nın ***gerçek*** emperyalist niyetlerini ***açığa çıkarıyor.*** Ne zaman Almanya, yani burjuvazisi ve hükümetine, emperyalist savaşta, Kautsky'yi üyesi olarak değerlendiren (ve onu, en önemli yönetici teorik organı "Neue Zeit"ın redaktörü yapan) bir parti tarafından yardakçılık yapılan bir ülke söz konusu olsa, Kautsky, ***kendi*** hükümetinin ***somut*** emperyalist amaçlarını açığa ***çıkarmıyor,*** tersine "genel" bir dilekle, daha doğrusu "genel" bir tezle yetiniyor: Türkiye bir başkasının uydu devleti olmamalı!!

Kautsky'nin politikası, özü itibariyle, Almanya'nın somut emperyalist adımlarını kolayca teşhir eden, fakat İngiltere ve Rusya tarafından boyunduruk altına alınmakta olan ülkeler ve halklarla ilgili olarak "genel" dilekler, daha doğrusu tezlerle yetinen, Belçika'nın, Sırbistan'ın işgal edilmesi üzerine kıyameti koparan, fakat Galiçya'nın, Ermenistan'ın, ve Afrika sömürgelerinin işgal edilmesini sessizlikle karşılayan Fransa ve İngiltere'nin cengâver sosyal-şovenlerinin (yani sözde sosyalist, fiilde şovenist olanların) politikasından nerede ayrılmaktadır?

Gerçekte Kautsky ve Sembat–Henderson'un politikası, dikkatleri esas olarak rakibin ve düşmanın hilelerine çektiği ve ***"kendi"*** burjuvazisinin ***aynı şekilde*** emperyalist adımlarını belirsiz beylik laflar ve masum dileklerle gizlediği için, ***kendi*** emperyalist hükümetlerine aynı biçimde yardım etmektedir. ***Gerçek*** politik anlamlarını açığa çıkarmadan nefsinden memnun beylik lakırdıların iyiliklerini deyim yerindeyse hıristiyanca değerlendirmekle yetinecek olursak, Marksist, evet hatta genel olarak sosyalist olmaktan çıkarız. Bütün emperyalist güçlerin diplomasisinin, küçük halkların talan edilmesini, ezilmesini, onlara karşı baskı ve şiddet uygulanmasını ***gizlemek*** için mükemmel "genel" laflar ve "demokratik" açıklamalara gark olduğunu görmüyor muyuz?

"Türkiye bir başkasının uydu devleti olmamalı". Sadece bunu söylediğimde, sanki benim Türkiye'nin tam özgürlüğünden yana olduğum izlenimi doğar. Oysa ben, gerçekte ***bilinçli olarak*** yalan söyleyen, ikiyüzlü davranan ve bu lafla, Almanya'nın ***şu anda*** Türkiye'yi kendisinin ***gerek*** mali, ***gerekse de*** askeri uydusu haline getirdiği ***gerçeğini*** gizleyen Alman diplomatlarının safsatasını tekrar etmiş olurum! Eğer ben bir Alman sosyalistiysem, benim bu "genel" laflarım Alman diplomasisi için sadece ***yararlı*** olur, çünkü bunların gerçek anlamı Alman emperyalizminin ***şirin gösterilmesidir.***

"Bütün ülkelerde, ilhaklar... hangi ulus olursa olsun bir ulusun iktisadi boyunduruk altına alınması düşüncesi reddedilmelidir..." Ne ***âlicenaplık!*** Emperyalistler güçsüz halkların ilhak edilmesi ve mali bakımdan boyunduruk altına alınması "düşünce"sini binlerce kez "reddetmişlerdir"; ve bunun karşısına Almanya, İngiltere, Fransa ve ABD'nin herhangi bir büyük bankasının küçük halkları ***"bağımlılık içinde" tuttuğunu*** kanıtlayan ***gerçekler*** konmalı, öyle değil mi? Zengin bir ülkenin burjuva hükümeti, zayıf halkların demiryollarına ve başka girişimlere milyarların yatırıldığı bugün, ***gerçekten*** yabancı halkların ilhakını ve ekonomik boyunduruk altına alınmasını reddedebilir mi?

İlhaklara vs. karşı kim gerçekten mücadele ediyor — nesnel anlamı itibariyle hükümdarların ve kapitalist haydutların kutsandığı hıristiyanlığın kutsal suyuyla tamamen aynı değerde olan mükemmel safsatalar savuranlar mı, yoksa işçilere, emperyalist burjuvaziyi ve onun hükümetlerini devirmeden ilhakları ve mali baskıyı ortadan kaldırmanın mümkün olmadığını gösterenler mi?

Kautsky tarafından vaaz edilen pasifizme bir de İtalyan örneklemesi.

İtalyan Sosyalist Partisi merkez organı "Avanti!"nin 25 Aralık 1916 tarihli sayısında, ünlü reformist Flippo Turati, "Abrakadabra" adlı bir makale yayınladı. 22 Kasım 1916'da —diye yazıyor— İtalya'nın sosyalist parlamento grubu parlamentoya bir barış önergesi sunmuş. Bu önergede,

> "İngiltere ve Almanya'nın temsilcileri tarafından açıklanan olası bir barışın temelini atacak ilkelerde birlik saptamış ve hükümetten, ABD ve *öteki tarafsız ülkeler* aracılığıyla barış görüşmelerine başlama talebinde bulunmuştur."

Turati'nin kendisi, sosyalist önergenin içeriğini böyle anlatmaktadır.

6 Aralık 1916'da Meclis görüşmeyi "erteleyerek" sosyalist önergeyi "gömer". 12 Aralık'ta Alman başbakanı Reichstag'a, kendiliğinden, İtalyan sosyalistlerinin istediği şeyi önerir. 22 Aralık'ta Wilson —Turati'nin sözleriyle konuşacak olursak— "sosyalist önergenin düşünce ve saiklerini açıkladığı ve yinelediği" bir notayla salıneye çıkar. 23 Aralık'ta başka tarafsız ülkeler sahneye çıkarlar ve Wilson'un notasını aydınlatırlar.

Bizi, kendimizi Almanya'ya satmış olmakla suçluyorlar, diye haykırır Turati. Yoksa Wilson ve tarafsız devletler de mi kendilerini Almanya'ya sattılar?

17 Aralık'ta Turati parlamentoda bir konuşma yaptı, bu konuşmanın bir pasajı —haklı olarak— olağanüstü bir sansasyon yarattı. "Avanti!"nin haberine göre söz konusu bölüm aşağıdadır.

> "... Almanya'nın bize önerdiği türde bir görüş alışverişinin, Belçika ve Fransa'nın boşaltılması, Romanya, Sırbistan ve eğer isterseniz Karadağ'ın yeniden kurulması gibi sorunları esas hatlarıyla çözmeye uygun olduğunu varsayalım; ben buna, İtalyan sınırlarının, tartışmasız İtalya'ya ait olan ve stratejik nitelikli güvencelere uygun topraklarla ilgili olarak düzeltilmesini ekliyorum..."

Burjuva ve şovenist Meclis, konuşmasının tam burasında Turati'nin sözünü keser ve dört bir yandan sesler duyulur: "Mükemmel! Demek siz de bütün bunları istiyorsunuz! Yaşa Turati! Varol Turati!..."

Turati, herhalde burjuvazinin bu tezahüratından utandığı için, söylediklerini "düzeltmeye" ya da "daha yakından açıklama"ya çalışır ve şöyle der:

> "Beyler, yersiz şakalar yapmayalım. Ulusal birliğin gerekliliği ve ulusal birlik hakkının bizim her zaman yaptığımız gibi tanınması birşeydir; bu nedenle bir savaş çıkarmak ya da savaşı bununla haklı göstermek başka birşeydir."

Ne Turati'nin bu "açıklaması", ne "Avanti!"nin onu savunan makaleleri, ne Turati'nin 21 Aralık tarihli mektubu, ne de Zürih'te çıkan "Volksrecht"te "bb" diye birinin makalesi tarihi "düzeltemez" ve ***Turati'nin faka bastığı*** gerçeğini ortadan kaldıramaz!... Ya da daha doğrusu: sadece Turati değil, hem Kautsky, hem de göreceğimiz gibi Fransız "Kautskycileri" tarafından temsil edilen tüm sosyalist pasifizm faka basmıştır. İtalyan burjuva basını Turati'nin konuşmasından bu bölümü haklı olarak öne çıkararak sevince boğulmuştur.

Söz konusu "bb", Turati'nin sadece "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"ndan söz ettiğini söyleyerek onu savunmaya çalışıyor.

Kötü bir savunma! Bilindiği gibi, Marksistlerin programında —uluslararası demokrasinin programında da her zaman olduğu gibi— ***ezilen*** halkların savunulmasına dayanan "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"nın bununla ne ilgisi var! Yoksa o [ulusların kendi kaderi-

ni tayin hakkı —ÇN] emperyalist savaşa, yani sömürgelerin paylaşılması, yabancı ülkelerin *ezilmesi* için yapılan bir savaşa, haydut ve zorba devletler arasında, ***kimin daha çok*** yabancı halkı ezeceği sorunu uğruna yapılan bir savaşa mı dayandırılmalı?

Ulusal değil, emperyalist bir savaşı haklı göstermek için ulusların kendi kaderini tayin hakkına dayanma, Almanya'daki monarşiye karşı duran Fransa'daki ***cumhuriyete*** dayanan Aleksinski, Hervé, Hyndman'ın konuşmalarından nerede ayrılır — kaldı ki, bu savaşın cumhuriyetçilikle monarşi ilkesi arasında bir çatışma uğruna değil, iki emperyalist ittifak arasında sömürgeleri paylaşma uğruna yürütüldüğünü herkes biliyor?

Turati düşüncesini savaşı ***asla*** "savunmadığı" yönünde açıklayarak düzeltmiştir.

Reformist Turati'nin —bu Kautsky yandaşının— ***niyetinin*** savaşı haklı göstermek olmadığına inanalım. Fakat politikada niyetlerin değil eylemin, iyiniyetli dileklerin değil gerçeklerin, hayallerin değil gerçekliğin geçerli olduğunu kim bilmez?

Diyelim ki Turati savaşı haklı göstermek istememiştir, diyelim ki Kautsky, Türkiye'yi Alman emperyalizminin uydusu haline getiren Almanya'yı haklı göstermek istememiştir. Fakat ***fiilen*** bu iki yiğit pasifistte ***ortaya çıkan, savaşı haklı göstermektir!*** Meselenin özü budur. Kautsky, kimsenin okumayacağı kadar cansıkıcı bir dergide değil, canlı, etkileme gücüne, güneyli enerjisine sahip burjuva bir kitle önünde, "İstanbul Rusya'nın payına düşmemeli, Türkiye başka birinin uydu devleti olmamalı" cümlesini ifade etmiş olsaydı, keskin zekâlı burjuvaların "Mükemmel! Çok doğru! Yaşa Kautsky!" diye bağırmalarına şaşmamak gerekirdi.

Turati fiilen —istek ve bilincinden bağımsız olarak— emperyalist haydutlar arasında iyiniyetli bir anlaşma öneren bir burjuva simsarın bakış açısında duruyordu. Şu sırada Avusturya'nın elinde bulunan İtalyan bölgelerinin "kurtarılması", ***fiilen,*** İtalyan burjuvazisinin dev

bir emperyalist ittifakın emperyalist savaşına katıldığı için ödüllendirilmesine sadece bir paravana olacaktır, Afrika'daki sömürgelerin, Dalmaçya ve Arnavutluk'taki nüfuz alanlarının paylaşımında pazarlık dışı verilen önemsiz bir üstelik olacaktır. Reformist Turati'nin burjuva bakış açısını savunması nihayetinde doğaldır, fakat asıl mesele, Kautsky'nin kendisini fiilen hiçbir şekilde Turati'den ayırmamasıdır.

Emperyalist savaşı aklamamak, böyle bir savaşı sahtekârca 'ulusal, halkları kurtaran' bir savaş olarak yutturmakta burjuvaziye yardımcı olmamak, burjuva reformizmiyle aynı görüşe düşmemek için, Kautsky ve Turati gibi değil, Karl Liebknecht gibi konuşmak gerekirdi; ***kendi*** burjuvazisine, ulusal kurtuluştan söz ederken ikiyüzlü davrandığını, eğer proletarya "silahları" ***kendi*** hükümetlerine karşı "çevirmezse", bu savaşla bağıntı içinde demokratik bir barışın imkansız olduğunu söylemek gerekirdi.

Burjuva reformisti olmayan gerçek bir Marksistin, gerçek bir sosyalistin tavrı ancak ve yalnız bu olabilirdi. Gerçekte demokratik barış için çalışanlar, pasifizmin genel, hiçbir şey ifade etmeyen, hiçbir şeyle yükümlendirmeyen masum dileklerini tekrar edenler değil, gerek bu savaşın, gerekse de onu hazırlayan emperyalist barışın emperyalist karakterini teşhir eden ve halkları zorba hükümetlere karşı devrime çağıranlardır.

Bazen Kautsky ve Turati'yi, hükümete karşı herhangi bir "ima"nın ötesine geçmenin legal olarak mümkün olmadığını, bu tür pasifistlerde ise böyle bir "ima"ya rastlandığını söyleyerek korumaya çalışıyorlar. Buna şu yanıt verilmek zorundadır: Birincisi, legal olarak gerçeği söylemenin imkansızlığı, gerçeği söylememenin değil, illegal, yani polisten ve sansürden özgür bir örgütün ve basının kaçınılmazlığının nedenidir; ikincisi, bir sosyalistin legaliteyle her türlü bağını koparmasını ***talep eden*** tarihsel anlar vardır; üçüncüsü, Dobrolyubov ve Çernişevski, serflik Rusya'sında bile, kâh 3 Mart (19 Şubat) 1861 Manifestosu'nu[85] suskunlukla karşılayarak, kâh, aynı Turati ve Kautsky gibi

konuşmalar yapan o zamanki liberallerle dalga geçerek ve onları teşhir ederek gerçeği söylemeyi bilmişlerdir.

Bundan sonraki makalede Fransa'daki işçi örgütlerinin ve sosyalist örgütlerin yeni yapılan iki kongresinde kabul edilen kararlarda ifadesini bulan Fransız pasifizmine geçiyoruz.

Makale (ya da Bölüm) III

FRANSIZ SOSYALİSTLERİNİN VE SENDİKACILARININ PASİFİZMİ

Fransız CGT (Confédération Générale du Travail, Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve Fransız Sosyalist Partisi'nin kongreleri yeni bitti.[86] Sosyalist pasifizmin şu anki gerçek anlamı ve gerçek rolü burada özellikle açık biçimde kendisini gösterdi.

İşte gerek acıklı bir üne sahip Jouhaux başta olmak üzere iflah olmaz şovenistlerin çoğunluğu, gerek anarşist Broutchoux, gerekse de... "Zimmerwaldci" Merrheim tarafından kabul edilen karar:

> "Meslek örgütleri, sendikalar ve işçi borsalarının konferansı, ABD başkanının 'şu anda birbiriyle savaş halinde bulunan bütün ulusları, savaşa son vermeyi mümkün kılacak koşullara ilişkin düşüncelerini alenen ortaya koyma'ya çağıran notası[87] göz önüne alarak
>
> Fransız hükümetinden bu öneriyi kabul etme ricasında bulunur;
>
> hükümetten, barışı hızlandırmak için müttefikleri nezdinde benzer bir adım için girişimde bulunmasını talep eder;
>
> kesin barışın güvencelerinden birini oluşturan bir Milletler Birliği'nin ancak küçük-büyük tüm halkların tam bağımsızlığı, toprak dokunulmazlığı ve ekonomik özgürlüğüyle güvencede olacağını açıklar.
>
> Konferansta temsil edilen örgütler, işçi sınıfının her zaman karşı çıktığı, sadece gizli diplomasinin işine yarayan belirsiz, kuşkulu duru-

ma bir son vermek için, işçi kitleleri içinde bu düşünceyi geliştirme ve yayma görevini üstlenirler."

Burada, kesinlikle Kautsky'ninki gibi "katıksız" bir pasifizm örneğiyle, Marksizmle hiçbir ortak yanı bulunmayan ve çoğunluğu itibariyle şovenistlerden oluşan resmi işçi örgütünün onayını alan bir pasifizm örneğiyle karşı karşıyayız. Şovenistlerle "Kautskyciler"in içi boş pasifist laflar platformunda ***politik birliğinin*** mükemmel, çok ciddi bir dikkat gerektiren bir belgesiyle karşı karşıyayız. Bir önceki makalede şovenistlerle pasifistlerin, burjuvalarla sosyal-reformistlerin görüş birliğinin ***teorik*** temelinin ne olduğunu göstermeye çalıştık; şimdi de bu birliğin, başka bir emperyalist ülkede ***pratikte*** gerçekleştirilmişini görüyoruz.

5–9 Eylül 1915 Zimmerwald Konferansı'nda Merrheim şunu açıklamıştı: "Le parti, les Jouhaux, le gouvernement, ce ne sont que trois têtes sous un bonnet" ("Parti, Jouhaux, hükümet — bunlar aynı şapka altındaki üç baştır", yani hepsi birdir). CGT'nin 26 Aralık 1916'daki konferansında Merrheim, ***Jouhaux ile birlikte*** pasifist bir karar lehinde oy verir. 23 Aralık 1916'da, Alman sosyal-emperyalistlerinin en açık ve en aşırı yayın organlarından biri, Chemnitz'de çıkan "Volksstimme", "Burjuva Partilerin Feshedilmesi ve Sosyal-Demokrat Birliğin Yeniden Kurulması" adlı, yazı kuruluna ait bir makale yayınlar. Bu makalede Südekum, Legien, Scheidemann ve ortaklarının, Alman Sosyal-Demokrat Partisi çoğunluğunun ve hakeza Alman hükümetinin barışseverliği göklere çıkarılır ve:

> "o zaman ilk barış kongresinin, partiden ayrılmış az sayıda aidat dondurma fanatiğini" (Karl Liebknecht taraftarlarını) "bir yana bırakırsak, parti yönetim kurulunun, fraksiyonun ve sendikaların politikası zemininde partinin birliğini yeniden kurmak zorunda" olduğu ilan edilir.

Burada Almanya'nın açık sosyal-şovenlerinin Kautsky ve ortaklarıyla, "Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu" ile "birlik" düşüncesi açık-

tan da öte bir açıklıkta ifade edilmiş ve bu "birlik" politikası ilan edilmiştir — pasifist laflar temelinde bir birlik, Fransa'da 26 Aralık 1916'da Jouhaux ve Merrheim arasında kurulana benzer bir "birlik"!

İtalyan Sosyalist Partisi merkez organı "Avanti!", 28 Aralık 1916'da yazı kuruluna ait kısa bir yazıda şunları yazıyor:

> "Bissolati ve Südekum, Bonomi ve Scheidemann, Sembat ve David, Jouhaux ve Legien burjuva milliyetçiliği kampına geçtilerse ve yürekten hizmet etmeye and içtikleri enternasyonalistlerin ideolojik birliğine ihanet ettilerse (hanno tradito), biz de Liebknecht, Ledebour, Hoffmann, Meyer gibi Alman yoldaşlarımızın, Merrheim, Blanc, Brizon, Raffin-Dugens gibi değişmeyen ve yalpalamayan Fransız yoldaşlarımızın arkasındayız."

Karışıklığa bakın!

Bissolati ve Bonomi, reformistler ve şovenistler olarak daha savaştan önce İtalyan Sosyalist Partisinden *ihraç* edilmişlerdi. "Avanti!" bunları, tamamen haklı olarak, Südekum ve Legien'le aynı kefeye koyuyor, fakat Südekum, David ve Legien, Almanya'nın sözde sosyal-demokrat, gerçekte sosyal-şoven partisinin başını çekiyorlar ve aynı "Avanti!", onların ihraç edilmesine, onlarla kopuşa ve bir III. Enternasyonal kurulmasına karşı çıkıyor. "Avanti!" kesinlikle haklı olarak, Legien ve Jouhaux'ların burjuva milliyetçiliği kampına geçen kaçkınlar olduğunu ilan ediyor ve onların karşısına Liebknecht ve Ledebour, Merrheim ve Brizon'u koyuyor. Fakat, Merrheim'ın ***Jouhaux ile birlikte oy verdiğini*** görüyoruz ve Legien —Chemnitz'de yayınlanan "Volksstimme"nin ağzından— kendisinin *sadece* Liebknecht'in fikirdaşlarının ihracıyla Partinin birliğinin yeniden kurulacağına, yani Ledebour'un dahil olduğu "Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu" *ile* (aralarında Kautsky de var) bir "birliğe" emin olduğunu açıklıyor!!

Bu karışıklık, "Avanti!"nin burjuva pasifizmini devrimci sosyal-demokrat enternasyonalizmle karıştırırken, Legien ve Jouhaux gibi tecrübeli politikacıların sosyalist pasifizmle burjuva pasifizminin *özdeşliğini* görmüş olmalarından kaynaklanıyor.

Bay Jouhaux ve şovenist gazetesi "La Bataille", oybirliğiyle alınan, yukarıda metnini aktardığımız kararın, ***gerçekte*** burjuva pasifist safsatalardan başka hiçbir şey içermemesini, devrimci bilincin ***gölgesini, bir tek*** sosyalist düşünce bile ***içermemesini*** neden sevinçle karşılamasın!

"Küçük-büyük tüm halkların ekonomik özgürlüğü"nden söz etmek, fakat bu "ekonomik özgürlük"ün burjuva hükümetler yıkılmadan ve burjuvazi mülksüzleştirilmeden, tıpkı ***genelde*** modern toplumun tüm yurttaşlarının —hem toprak sahipleri hem de küçük köylülerin, hem kapitalistler hem de işçilerin— "ekonomik özgürlüğü" safsatası gibi halkı ***aldatmak*** olduğunu sessizlikle geçiştirmek gülünç değil mi?

Jouhaux ve Merrheim'in elbirliğiyle oy verdiği karar, baştan sona, "Avanti!"nin Jouhaux'da haklı olarak saptadığı, ancak ne tuhaftır ki Merrheim'de ***görmediği*** "burjuva milliyetçiliği" fikirleriyle doludur.

Burjuva milliyetçileri her zaman ve her yerde genelde bir "Halklar Birliği" üzerine, "büyük-küçük tüm halkların ekonomik özgürlüğü" üzerine "genel" laflarla gösteriş yapmışlardır. Burjuva milliyetçilerinden farklı olarak sosyalistler, "büyük-küçük tüm halkların ekonomik özgürlüğü"nü gevelemenin, ***bazı*** halklar (örneğin İngiltere ve Fransa) yabancı ülkelere para yatırımı yaptıkları, yani küçük ve geri halklara fahiş faizlerle ***milyarlarca sermayeyi*** borç olarak bıraktıkları ve böylece küçük ve güçsüz halkları borç köleliği içinde tuttukları sürece iğrenç bir ikiyüzlülük olduğunu açıkladılar ve bugün de açıklarlar.

Sosyalistler, Jouhaux ve Merrheim'ın elbirliğiyle oy verdiği bu kararın ***tek cümlesine bile,*** şiddetle protesto etmeden katlanamazlardı. Sosyalistler, bu kararın tam aksine, savaşta milyarlar kazanan bir burjuvazinin temsilcisi olduğu, ABD'nin silahlanmasını —belli ki ***ikinci*** bir büyük emperyalist savaş için— çılgınca artıran bir hükümetin başında bulunduğu için Wilson'un beyanatının baştan sona yalan ve ikiyüzlü olduğunu; Fransız burjuva hükümetinin, kölesi olduğu mali sermayece elinin kolunun bağlandığı, İngiltere, Rusya vs. ile yaptığı ta-

mamen haydutça ve gerici gizli emperyalist anlaşmalarla bağlı olarak, demokratik ve "adil" bir barış sorununda, aynı şekilde yalan olmayan herhangi birşey söyleyecek ya da yapacak durumda olmadığını; böyle bir barış için mücadelenin genel, boş, hiçbir şey söylemeyen, hiçbir yükümlülük getirmeyen, aslında sadece bu emperyalist belayı gizleyen, saf ve yapmacık pasifist safsataları tekrarlamaktan değil, halklara ***gerçeği*** göstermekten, yani onlara demokratik ve adil bir barışa ulaşmak için, savaşan bütün ülkelerin hükümetlerinin yıkılması gerektiğini, bunun için milyonlarca işçinin silahlanmasından, hayat pahalılığı ve emperyalist savaş dehşetinin halk kitlelerinde yol açtığı genel öfkeden yararlanmanın zorunlu olduğunu söylemekten geçtiğini açıklarlardı.

Sosyalistler, Jouhaux ve Merrheim'ın kararı yerine bunu söylemeliydiler.

Paris'te CGT kongresiyle aynı zamanda toplanan Fransız Sosyalist Partisi kongresi bunu sadece söylememekle kalmamış, aynı zamanda, 20 çekimser, 109 oya karşı 2838 oyla, yani sosyal-şovenler (Renaudel ve ortakları, "majoritaires" denilen çoğunluk taraftarları) ve ***Longuetistler*** (Longuet yandaşları, Kautskyciler) blokunun oylarıyla ***daha da kötü*** bir karar kabul etmiştir!! Zimmerwaldci Bourderon ve Kientalci (Kiental Konferansına katılanlar) Raffin-Dugens de bu karar lehinde oy vermişlerdir!!

Son derece uzun ve hiçbir ilginç yanı olmadığı için bu kararın metnini buraya aktarmayacağız: Bu metinde barışa ilişkin masum, yapmacık laflar; Fransa'da "anavatan savunması"nı, yani Fransa'nın İngiltere ve Rusya gibi daha büyük ve güçlü haydutlarla ittifak içinde yürüttüğü emperyalist savaşı desteklemeye devam etme isteği yönündeki açıklamayla ***yan yana konmuştur.***

Dolayısıyla, Fransa'da sosyal-şovenlerin pasifistlerle (ya da Kautskycilerle) ve Zimmerwaldcilerin bir bölümüyle birleşmesi, sadece CGT'de değil, Sosyalist Parti içinde de gerçek haline gelmiştir.

Makale (ya da Bölüm) IV

ZİMMERWALD YOL AYRIMINDA

28 Aralık'ta Fransız gazeteleri Bern'e CGT kongresi üzerine haberlerle ulaştı ve 30 Aralık'ta Bern ve Zürih'in sosyalist gazetesinde Zimmerwald Birliği yürütme organı Bern Uluslararası Sosyalist Komisyonu'nun (USK) yeni bir çağrısı çıktı. Aralık sonu 1916 tarihli bu çağrıda, Almanya'nın, Wilson'un ve başka tarafsız ülkelerin barış önerilerinden söz ediliyor ve tüm bu hükümet açıklamaları —elbette tamamen haklı olarak— "barış komedisi", "kendi halkını yanıltmak için bir oyun", "diplomatların ikiyüzlü barış jestleri" olarak nitelendiriliyor.

Bu komedi ve yalanın karşısına, barışı vs. gerçekleştirecek "biricik güç" olarak, uluslararası proletaryanın "mücadele silahını kardeşine çevirmek yerine, onu ülke içindeki düşmana yöneltmek" yönündeki "kararlı iradesi" konmaktadır.

Aktardığımız alıntılar bize, bugüne kadar Zimmerwald Birliği'nde yan yana yer aldığı görülen, fakat artık birbirinden tamamen ayrılmış, birbirinden temelden farklı iki politikayı açıkça göstermektedir.

Bir yandan Turati, tüm açıklığıyla ve gayet haklı olarak, Almanya'nın, Wilson'un vs. önerilerinin, İtalyan "sosyalist" pasifizminin sadece bir *"açıklanması"* olduğunu bildiriyor; Alman sosyal-şovenlerinin açıklaması ve Fransız sosyal-şovenlerinin oylaması, her ikisinin de ***kendi*** politikalarını pasifist maskeyle gizlemenin yararını pekâlâ gördüklerini kanıtlıyor.

Öte yandan Uluslararası Sosyalist Komisyon'un çağrısı bütün savaşan ve tarafsız ülkelerin pasifizmini ikiyüzlülük ve komedi olarak nitelendiriyor.

Bir yanda Jouhaux; Merrheim, Bourderon, Longuet ile ve Raffin-Dugens; Renaudel, Sembat ve Thomas ile birleşiyor; ve Alman sosyal-şovenleri Südekum, David, Scheidemann; Kautsky ve "Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu" ile "sosyal-demokrat birliğin yeniden kurulması"nın yakın olduğunu açıklıyorlar.

Öte yanda Uluslararası Sosyalist Komisyon'un çağrısı, "sosyalist azınlıkları" "kendi hükümetlerine ve onların sosyal-yurtsever paralı askerlerine karşı" enerjik mücadeleye çağırıyor.

Ya o, ya bu.

Burjuva pasifizminin anlamsızlığını, yavanlığını, ikiyüzlülüğünü açığa çıkarmak mı — *yoksa* bunu "sosyalist" pasifizm olarak "açıklamak" mı? Hükümetlerin "paralı askerleri" olarak Jouhaux ve Renaudel, Legien ve Davidlere karşı mücadele etmek mi — *yoksa* onlarla Fransız ya da Alman örneği üzre boş pasifist deklarasyonlarda birleşmek mi?

Bugün, sosyal-şovenlerle bağların koparılmasına daima tüm gücüyle karşı çıkmış olan Zimmerwald Sağı ile, daha Zimmerwald'de kendisini sağcılardan ayırma ve gerek Konferansta, gerekse daha sonra basında kendi platformuyla ortaya çıkmaya boşuna bakmayan Zimmerwald Solu arasındaki ayrım çizgisi şimdi budur. Barışın yaklaşmasını, ya da en azından bazı burjuva unsurların bu sorunla hararetle ilgilenmeye başlamasını tesadüf değil, bilakis tam bir kaçınılmazlıkla bu iki politikanın yollarının özellikle açık bir biçimde ayrılması zorunlu kılmıştır. Zira barış, burjuva pasifistlerine ve onların "sosyalist" taklitçileri ve kopyalarına, eskiden olduğu gibi bugün de savaştan ilkesel olarak farklı birşey olarak görünmektedir, böylece "savaş barış politikasının devamıdır, barış da savaş politikasının devamıdır" düşüncesi her iki eğilimden pasifistler için daima anlaşılmaz kalmıştır. 1914–1917 emperyalist savaşının, 1898–1914 yılları arasındaki —belki de daha erken bir dönemin— emperyalist politikanın devamı olduğunu ne burjuvazi, ne de sosyal-emperyalistler kabul etmek istemedi-

ler ve bugün de kabul etmek istemiyorlar. Eğer burjuva hükümetler devrimle yıkılmazsa, ***bugün*** bir barışın ancak emperyalist savaşı sürdüren emperyalist bir barış olabileceğini ne burjuva pasifistler, ne de sosyalist pasifistler kabul ediyorlar.

Bu savaşı değerlendirirken nasıl genelde saldırı ve savunma üzerine saçma, kaba, küçük-burjuva safsatalardan yararlandılarsa, barışı değerlendirirken de benzer darkafalı beylik laflardan yararlanıyorlar ve somut tarihsel durumu, emperyalist güçler arasındaki mücadelenin somut gerçekliğini unutuyorlar. Sosyal-şovenlere, hükümetlerin ve burjuvazinin işçi partileri içindeki bu ajanlarına gelince, savaşın açığa çıkardığı düştükleri reformizm, oportünizm batağını ***gizlemek*** için, kitleler üzerinde sarsılan etkilerini yeniden kurmak için, barışın yakınlaşmasına, hatta sadece barış üzerine söylentilere sıkı sıkıya sarılmaları doğaldır. O nedenle sosyal-şovenler, gördüğümüz gibi, hem Almanya'da hem de Fransa'da, "muhalefet"in yalpalayan, ilkesiz, pasifist kesimiyle "birleşmek" için yoğun çabalar harcıyor.

Zimmerwald Birliği içinde de iki uzlaşmaz politik çizginin birbirinden ayrılması elbette örtbas edilmeye çalışılacaktır. Bu türden iki girişim beklenmelidir. "Reel politik" uzlaşma, basitçe, büyük devrimci lafları (örneğin Uluslararası Sosyalist Komisyon'un çağrısındaki laflar gibi) oportünist ve pasifist bir pratikle mekanik olarak birleştirmekten ibaret olacaktır. II. Enternasyonal'de böyleydi. Huysmans ve Vandervelde'nin çağrılarındaki ve bazı kongre kararlarındaki devrimci laflar, sadece, Avrupa partilerinin çoğunluğunun, hiçbir değişikliğe yol açmaksızın, onları sarsmaksızın ya da onlara karşı mücadele etmeksizin, tamamen oportünist pratiğini gizliyordu. Zimmerwald Birliği'nde bu taktiğin yeniden başarılı olup olmayacağı kuşkulu.

"İlkesel uzlaşmacılar" ise Marksizmi, örneğin şu düşünce silsilesi yönünde çarpıtmaya çalışıyorlar: reformlar devrimi dışlamaz, ulusal sınırlarda ya da devletlerarası hukukta ya da silahlanma harcamalarında belli "düzeltmeler"le birlikte emperyalist barış, devrimci hareket-

lerle eşzamanlı olarak, bu hareketin "gelişmesinin momentlerinden biri" olarak mümkündür vs. vb.

Bu Marksizmin tahrif edilmesidir. Reformlar elbette devrimi dışlamaz. Fakat şimdi söz konusu olan bu değil, devrimcilerin reformistler karşısında kendilerini dışlamamaları, yani sosyalistlerin devrimci çalışmaları yerine reformist çalışmayı koymamalarıdır. Avrupa devrimci bir durumdan geçiyor. Savaş ve pahalılık şiddetleniyor. Savaştan barışa geçmek bu durumu asla muhakkak ortadan kaldırmaz, çünkü bugün en iyi biçimde silahlanmış milyonlarca işçinin, Karl Liebknecht'in öğüdüne uymak, yani silahları kendi burjuvazisine çevirmek yerine, burjuvazinin onu "barışçıl bir şekilde silahsızlandırmasına" kuzu kuzu göz yumacağı hiçbir yerde yazmıyor.

Sorun pasifistlerin, Kautskycilerin ortaya koyduğu gibi değildir: ya reformist politik kampanya, ya da reformlardan vazgeçme. Sorunun bu biçimde konuluşu burjuvacadır. Gerçekte sorun şudur: ya devrimci mücadele, ki tam başarı elde edilemediği durumda bunun yan ürünü reformlar olacaktır (bunu bütün dünyadaki reformların tüm tarihi kanıtlıyor), ya da reformlar üzerine boş gevezelik ve reform vaadleri dışında hiçbir şey.

Kautsky, Turati, Bourderon'un bugün pasifizm biçiminde ortaya çıkan reformizmi, sadece devrim sorununu bir kenara atmakla kalmaz (ki bu *bile* sosyalizme ihanettir), sadece pratikte sistemli ve inatlı devrimci çalışmadan vazgeçmekle kalmaz, aynı zamanda sokak gösterilerinin macera olduğunu ilan etmeye (Kautsky, "Neue Zeit", 26 Kasım 1915), devrimci mücadelenin açık ve kararlı karşıtları Südekum, Legien, Renaudel, Thomas vs. ile birliği savunmaya ve hayata geçirmeye kadar varır.

Bu reformizm, Avrupa'da şu anki devrimci durumdan doğrudan devrim propagandası için, burjuva hükümetleri devirmek için, reformlardan devrim için mücadeleyi geliştirmede ve bu mücadelenin seyri içinde yararlanmaktan vazgeçmeksizin ya da bu reformları reddetmek-

sizin, iktidarın silahlı proletarya tarafından ele geçirilmesi için tam kapsamıyla yararlanmakla yükümlü olan devrimci Marksizmle kesinlikle bağdaşmaz.

Yakın gelecek, genelde Avrupa'daki olayların seyrinin, özelde de reformizm-pasifizmin devrimci Marksizmle mücadelesinin —bu arada Zimmerwald Birliği'nin iki kesimi arasındaki mücadelenin de— nasıl gelişeceğini gösterecektir.

1 Ocak 1917

JUNİUS BROŞÜRÜ ÜZERİNE[88]

Nihayet Almanya'da, savaş sorunlarını konu edinen, aşağılık junker sansürüne riayet etmeyen, illegal bir broşür çıktı! Partinin besbelli "sol radikal" kanadına mensup olan yazar, broşürüne Junius (Latince "genç olan" anlamına gelir) imzasını atmış ve broşürün adını "Sosyal-Demokrasinin Krizi" koymuş. Bir ekte, daha önce Bern Uluslararası Sosyalist Komisyonu'na sunulan ve Komisyon bülteninin 3. sayısında yayınlanan "Uluslararası Sosyal-Demokrasinin Görevleri Üzerine Tezler" basılmış; bu tezler, 1915 ilkbaharında aynı adlı derginin (Clara Zetkin, Mehring, Rosa Luxemburg, Thalheimer, Duncker, Ströbel'in vd. katkılarıyla) 1. sayısını çıkaran ve 1915/16 kışında Almanya'nın bütün bölgelerinden gelen sosyal-demokratların bu tezleri onaylayan konferansını[89] gerçekleştiren "Internationale" grubundan çıkmıştır.

Yazarın 2 Ocak 1916 tarihli giriş yazısında söylediğine göre, broşür Nisan 1915'te yazılmış ve "hiç değiştirilmeden" basılmış. Daha önce yayınlanması "dış etkenler"ce engellenen broşür, "sosyal-demokrasinin krizi"nden çok, savaşın tahliliyle, savaşın özgürlükçü, ulusal niteliği masalını çürütmekle, bunun gerek Almanya açısından, gerek diğer büyük güçler açısından emperyalist bir savaş olduğuyla, ayrıca

resmi partinin tavrının devrimci eleştirisiyle ilgilidir. Junius'un son derece canlı biçimde yazılmış broşürü, burjuvazinin ve junkerlerin safına geçmiş olan Almanya'nın evvelce Sosyal-Demokrat Partisine karşı mücadelede hiç kuşkusuz büyük bir rol oynamıştır ve bugün de oynayacaktır. Yazarı bütün kalbimizle kutluyoruz.

1914–16 yıllarında yurtdışında Rusça yayınlanan sosyal-demokrat literatüre yabancı olmayan Rus okura Junius Broşürü ilkesel olarak yeni birşey sunmuyor. Bu broşür okunup, devrimci Alman Marksistinin argümanları, örneğin Parti Merkez Komitemizin Manifesto'sunda (Eylül–Kasım 1914),* Bern Kararlarında (Mart 1915)** ve bunların çok sayıda yorumunda yazılmış olanlarla karşılaştırıldığında, Junius'un argümanlarının büyük ölçüde eksik olduğundan ve işlediği iki hatadan emin olunacaktır. Aşağıdaki düşünceleri Junius'un eksik ve hatalarının eleştirisine ayırırken, şunu ısrarla vurgulamalıyız ki, bunu Marksistler için son derece gerekli olan özeleştiri uğruna ve III. Enternasyonal'in ideolojik esasları olarak hizmet edecek görüşleri çokyönlü gözden geçirmek için yapıyoruz. Junius Broşürü genel olarak mükemmel bir Marksist çalışmadır ve eksikliklerinin belli bir ölçüye kadar tesadüfi nitelikte olması pekâlâ mümkündür.

Junius Broşürünün başlıca eksiği ve (yayınlandığı gibi yasaklansa da) legal "Die Internationale" dergisine kıyasla doğrudan bir geri adımı, sosyal-şovenizmle (yazar ne bu kavramı, ne de daha az doğru olan sosyal-yurtseverlik kavramını kullanıyor) oportünizm arasındaki bağı suskunlukla geçiştirmesidir. Yazar gayet doğru bir şekilde Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin "teslimiyeti"nden ve çöküşünden, "resmi liderleri"nin "ihanet"inden söz ediyor ama daha ileri gitmiyor. Oysa daha "Die Internationale", "Merkez"in, yani Kautskyciliğin eleştirisini yapmış ve onun karaktersizliğini, Marksizmi orospulaştırmasını, opor-

* *Bkz. "Savaş ve Rus Sosyal-Demokrasisi", elinizdeki cilt, s. 133.* **—Alm. Red.**

** *Bkz. "RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansı", elinizdeki cilt, s. 141.* **—Alm. Red.**

tünistlere dalkavukluğunu haklı olarak alaya almıştı. Bu aynı dergi, oportünistlerin gerçek rolünü açığa çıkarmaya ***başlamış,*** oportünistlerin örneğin 4 Ağustos 1914'te bir ültimatomla, ***her*** halûkârda krediler ***lehinde*** oy kullanacaklarına dair hazır bir kararla ortaya çıktıkları son derece önemli gerçeğini açıklamıştı. Gerek Junius Broşüründe, gerekse de tezlerde ***ne*** oportünizmden, ***ne de*** Kautskycilikten söz ediliyor! Bu teorik olarak yanlıştır, çünkü ihaneti, uzun bir tarihe, II. Enternasyonal'in tüm tarihine yayılan bir ***eğilim*** olarak oportünizmle bağını kurmadan ***açıklamak*** imkânsızdır. Bu pratik-politik olarak yanlıştır, çünkü açık oportünist (Legien, David vs.) ve gizli oportünist (Kautsky ve ortakları) olmak üzere ***iki eğilimin*** önemini ve rolünü açıklığa kavuşturmadan "sosyal-demokrasinin krizi"ni ne anlamak, ne de aşmak mümkündür. Bu, örneğin Otto Rühle'nin 12 Ocak 1916 tarihli "Vorwärts"deki, Almanya Sosyal-Demokrat Partisi'nde bir bölünmenin ***kaçınılmazlığını*** açık ve berrak biçimde kanıtlayan tarihi makalesine kıyasla geriye atılmış bir adımdır ("Vorwärts" yazı kurulu bu makaleye, uzlaşmaları artık mümkün olmayan iki partinin ***halihazırda*** mevcut olması durumuna karşı tek bir nesnel argüman sunamadan, yapmacık, ikiyüzlü Kautskyci safsataları tekrarlayarak yanıt vermişti). Bu şaşılacak kadar tutarsızdır, çünkü "Internationale"in 12. tezinde "öndegelen ülkelerin sosyalist partilerinin resmi temsilciliklerinin ihaneti" ve ... "burjuva-emperyalist politika zeminine" geçmeleri yüzünden ***doğrudan*** "yeni" bir Enternasyonal'in zorunluluğundan söz edilmektedir. Eski Almanya Sosyal-Demokrat Partisi'nin ya da Legien, David ve ortaklarıyla uzlaşan bir partinin "yeni" Enternasyonal'e katılmasından söz etmenin çok gülünç olacağı açıktır.

"Internationale" grubunun bu geri adımının açıklamasının ne olduğunu bilmiyoruz. Almanya'da tüm devrimci Marksizmin en büyük eksikliği, sistemli olarak kendi çizgisini izleyen ve kitleleri yeni görevlerin bilinciyle eğiten sımsıkı illegal bir örgütün yokluğudur: Böyle bir örgüt hem oportünizme, hem de Kautskyciliğe karşı açık tavır almak

zorunda olurdu. Devrimci Alman sosyal-demokratları ellerindeki son iki günlük gazeteyi de yitirdikleri için bu daha da gereklidir — ikisi de Kautskycilere iltihak eden "Bremer Bürgerzeitung" ve Braunschweig'da çıkan "Volksfreund"[90]. ***Sadece*** "Almanya Enternasyonal Sosyalistleri" (AES)[91] grubu, herkes için açık ve berrak biçimde, kendi görüşlerine sadık kalmaktadır.

Öyle görünüyor ki, "Internationale" grubunun bazı üyeleri, yeniden ilkesiz Kautskycilik bataklığına saplanmışlardır. Örneğin Ströbel "Neue Zeit"ta Bernstein ve Kautsky'ye iltifatlar yapacak kadar ileri gitti! Ve çok kısa süre önce, 15 Ağustos 1916'da, gazetelerde "Pasifizm ve Sosyal-Demokrasi" adı altında, Kautsky'nin bayağı pasifizmini savunduğu bir makale yayınladı. Junius ise, "silahsızlanma", "gizli diplomasinin ortadan kaldırılması" vs. doğrultusundaki Kautskyci hayalciliğe en kararlı bir şekilde karşı çıkmaktadır. "Internationale" grubu içinde, biri devrimci, diğeri yalpalayan, Kautskyciliğe eğilim gösteren iki akımın olması mümkündür.

Junius'un yanlış düşüncelerinden ilki "Internationale" grubunun beşinci tezinde ifade edilmiştir:

> "... Zincirlerinden boşanmış bu emperyalizm döneminde artık ulusal savaşlar olamaz. Ulusal çıkarlar sadece, emekçi halk kitlelerini can düşmanları emperyalizme hizmetçi kılmak için, onları yanıltma aracı olarak hizmet etmektedir..."

Bu cümleyle biten beşinci tezin başlangıcı, emperyalist bir savaş olarak ***bugünkü*** savaşın karakterize edilmesine ayrılmıştır. Ulusal savaşların yadsınmasının, düpedüz ya bir dikkatsizlik, ya da ***bugünkü*** savaşın ulusal bir savaş değil, emperyalist bir savaş olduğu tamamen doğru düşüncesini vurgularken tesadüfen yapılan bir abartma olması mümkündür. Fakat durum tam tersi de olabileceğinden, ***bugünkü*** savaşın sahtekârca, bir ulusal savaş olarak gösterilmesine tepki olarak ***tüm*** ulusal savaşların yanlış biçimde yadsınmasına çeşitli sosyal-demokratlarda rastlandığından, bu yanlışa daha yakından bakmak zorundayız.

Junius, bugünkü savaşta "emperyalist çevreler"in kesin etkisini öne çıkardığında, Sırbistan'ın arkasında Rusya'nın, "Sırp milliyetçiliğinin arkasında Rus emperyalizminin durduğu"nu ve örneğin Hollanda'nın savaşa katılmasının da ***hakeza*** emperyalist güdülerden kaynaklanacağını, çünkü birincisi, sömürgelerini savunacağını, ikincisi, ***emperyalist*** koalisyonlardan birinin müttefiki olacağını söylediğinde tamamen haklıdır. Bu tartışma götürmez — ***bugünkü*** savaşla ilgili olarak. Ve eğer Junius burada kendisi için ilk planda önemli olanı, yani "bugün sosyal-demokrat politikaya egemen olan ulusal savaş hayali"ne (s. 81) karşı mücadeleyi özellikle vurguluyorsa, söylediklerini doğru ve kesinlikle yerinde olarak kabul etmek gerekir.

Fakat bu gerçeği abartarak, Marksizmin somut olma talebinden saparak, bugünkü savaşa ilişkin değerlendirmeyi, emperyalizm koşullarında olası bütün savaşlara taşıyarak emperyalizme ***karşı*** ulusal hareketleri unutmak yanlış olacaktır. "Artık ulusal savaşlar olamaz" tezini savunmanın biricik argümanı, dünyanın bir avuç emperyalist "büyük güç" arasında paylaşıldığı ve bu nedenle, kaynağı ulusal da olsa her savaşın, emperyalist güçlerden ya da koalisyonlardan birinin çıkarlarına dokunduğu için, emperyalist savaşa ***dönüşeceğidir*** (s. 81).

Bu argümanın yanlışlığı apaçıktır. Marksist diyalektiğin temel düsturu elbette doğada ve tarihte bütün sınırların nispi ve değişebilir olduğu, belli koşullar altında karşıtına dönüşemeyecek ***hiçbir*** görüngünün var olmadığıdır. Ulusal bir savaş emperyalist bir savaşa dönüşebilir ***ve tersi de olabilir.*** Bir örnek: Büyük Fransız Devrimi'nin savaşları ulusal savaşlar olarak başlamıştı ve gerçekten de böyleydi. Bu savaşlar devrimciydi: Büyük devrimi, bir karşı-devrimci monarşiler koalisyonuna karşı savunuyorlardı. Fakat Napoleon Fransız Krallığını kurup, Avrupa'nın uzun süreden beri varlık sürdüren büyük, hayatiyet sahibi bir dizi ulusal devletini boyunduruk altına aldığında, ulusal Fransız savaşları emperyalist savaşlara dönüşmüş, ***bu kez bu savaşlar*** Napole-

on'un emperyalizmine ***karşı*** ulusal kurtuluş savaşlarına yol açmışlardır.

Emperyalist bir savaşla ulusal bir savaş arasındaki farkı ancak bir safsatacı, birinin ötekine ***dönüşebileceği*** gerekçesiyle silebilir. Diyalektik birçok kez —Yunan felsefe tarihinde de— safsatacılığa köprü hizmeti görmüştür. Fakat biz safsatalara karşı, genel olarak her türlü dönüşüm olanağını yadsıyarak değil, ***verili*** olanın kendi koşulları ve gelişimi içinde somut tahlili yardımıyla mücadele ederek diyalektikçi olma niteliğimizi koruyoruz.

Verili emperyalist savaşın, 1914–1916 savaşının ulusal bir savaşa dönüşmesi, ***ileriye doğru*** gelişimi temsil eden sınıf, proletarya, nesnel olarak bu savaşı burjuvaziye karşı içsavaşa dönüştürme çabasında olduğu için; fakat ayrıca, her iki koalisyonun güçleri birbirinden pek farklı olmadığı ve uluslararası mali sermaye her yerde gerici bir burjuvazi yaratmış olduğu için de büyük ölçüde olasılık dışıdır. Fakat böyle bir dönüşümün ***imkânsız*** olduğu açıklanamaz: ***eğer Avrupa*** proletaryası 20 yıl boyunca güçsüz kalırsa; ***eğer*** bu savaş Napoleon'un zaferleri türünden zaferlerle ve hayatiyet sahip bir dizi ulusal devletin köleleştirilmesiyle ***son bulursa; eğer*** Avrupa dışı emperyalizm (ilk planda Japon ve Amerikan emperyalizmi), örneğin bir Japon–Amerikan savaşı sonucunda sosyalizme dönüşmeden bir yirmi yıl daha dayanabilirse, o zaman Avrupa'da büyük ulusal bir savaş mümkündür. Bu, Avrupa'nın birkaç on yıl ***gerilemesi*** anlamına gelecektir. Bu olası değildir. Fakat olanaksız da ***değildir,*** çünkü dünya tarihinin bazen geriye doğru dev adımlar atmadan pürüzsüz ve biteviye ilerlediğine inanmak diyalektik değildir, bilimsel değildir, teorik açıdan yanlıştır.

Devam edelim. Emperyalizm çağında sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin ulusal savaşları sadece olası değil, aynı zamanda ***kaçınılmazdır.*** Sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde (Çin, Türkiye, İran) yaklaşık bir milyar; yani dünyanın toplam nüfusunun ***yarısından fazla*** insan yaşıyor. Burada ulusal kurtuluş hareketleri ya şimdiden çok güçlüdür,

ya da büyüme ve gelişme içindedir. Her savaş, politikanın başka araçlarla sürdürülmesidir. Sömürgelerde ulusal kurtuluş politikasının sürdürülmesi, ***kaçınılmaz biçimde*** sömürgelerin emperyalizme ***karşı*** ulusal savaşları olacaktır. Böyle savaşlar, bugünkü emperyalist "büyük güçler"in emperyalist savaşına yol ***açabilir*** ya da açmaz — bu koşullara bağlıdır.

Bir örnek: İngiltere ve Fransa Yedi Yıl Savaşlarında sömürgeler uğruna savaştılar, yani emperyalist bir savaş yürüttüler (ki böyle bir savaş, gerek kölecilik ya da ilkel kapitalizm, gerekse de bugünkü gelişmiş kapitalizm zemininde mümkündür). Fransa yenildi ve sömürgelerin bir bölümünü yitirdi. Birkaç yıl sonra Kuzey Amerika devletlerinin sadece İngiltere'ye karşı ulusal kurtuluş savaşı başladı. Hâlâ bugünkü ABD'nin bazı bölgelerini ellerinde bulunduran Fransa ve İspanya, İngiltere'ye karşı düşmanlıklarından, yani kendi emperyalist çıkarlarından hareket ederek, İngiltere'ye karşı ayaklanan devletlerle bir dostluk anlaşması imzaladılar. Fransız birlikleri Amerikan birlikleriyle birlikte İngilizleri yenilgiye uğrattı. Burada, emperyalist rekabetin, ciddi önemi olmayan bir ek unsur olduğu bir ulusal kurtuluş savaşı söz konusudur — 1914–1916 savaşında gördüğümüzün tersine (herşeyi belirleyen emperyalist rekabete kıyasla Avusturya–Sırp savaşındaki ulusal ögenin hiçbir ciddi önemi yoktur). Buradan, emperyalizm kavramını şabloncu bir şekilde uygulamanın ve ulusal savaşların "imkânsızlığı" sonucunu çıkarmanın ne kadar anlamsız olacağı görülüyor. Bir ulusal kurtuluş savaşı, örneğin İran, Hindistan ve Çin'in şu ya da bu emperyalist güce karşı bir ittifakı kesinlikle mümkün ve olasıdır, çünkü bu ittifak bu ülkelerin ulusal hareketlerinden meydana çıkar, fakat böyle bir savaşın bugünkü emperyalist güçler arasında emperyalist bir savaşa dönüşmesi, oluşacaklarına garanti vermenin komik olacağı pekçok somut koşula bağlıdır.

Üçüncüsü, emperyalizm döneminde Avrupa'da bile ulusal savaşlar imkânsız görülemez. "Emperyalizm dönemi" bugünkü savaşa emper-

yalist bir savaş niteliği vermiştir, bu dönem (sosyalizm gelmediği sürece) kaçınılmaz olarak yeni emperyalist savaşlar üretecektir, bu dönem bugünkü büyük güçlerin politikasına baştan sona emperyalist bir nitelik kazandırmıştır, fakat bu "dönem" kesinlikle ulusal savaşları, örneğin küçük (diyelim ki ilhak edilmiş ya da ulusal baskı altında tutulan) devletlerin emperyalist güçlere ***karşı*** savaşlarını dışlamadığı gibi, Doğu Avrupa'da büyük çaplı ulusal hareketleri de dışlamaz. Örneğin Avusturya ile ilgili olarak Junius, sadece "ekonomik" olanı değil, kendine özgü politik olanı da dikkate alır, "Avusturya'nın içte hayatiyete sahip olmamasını" öne çıkarır ve "Habsburg monarşisinin bir burjuva devletin politik örgütü değil, sadece toplumsal asalakların bazı kliklerinin gevşek bir birliği" olduğunu, "Avusturya-Macaristan'ın tasfiyesinin tarihsel olarak Türkiye'nin dağılmasının bir devamı ve bununla birlikte tarihsel gelişme sürecinin bir gerekliliği" olduğunu saptarken, son derece sağlıklı bir yargıda bulunuyor. Bazı Balkan devletleri ve Rusya'nın durumu da daha iyi değildir. Bu savaşta "büyük güçler"in ağır bir biçimde bitkin düştüğü koşullarda, ya da Rusya'da devrimin zafere ulaştığı koşullarda ulusal savaşlar, hatta muzaffer ulusal savaşlar kesinlikle mümkündür. Emperyalist güçlerin müdahalesi pratikte her koşul altında uygulanabilir ***değildir*** — bu meselenin bir yanı. Fakat öte yandan, küçük bir devletin dev bir devlete karşı savaşının umutsuz olduğu yolunda gelişigüzel bir yargıda bulunulduğunda, buna karşı, umutsuz bir savaşın da savaş olduğu söylenmelidir, ayrıca "dev devlet" içindeki bazı olgular, örneğin bir devrimin patlak vermesi, "umutsuz" bir savaşı son derece "umutvar" kılabilir.

"Artık ulusal savaşlar olamayacağı" iddiasının yanlışlığı üzerinde, sadece bu iddia teorik olarak açıkça yanlış olduğu için bu kadar uzun durmadık. III. Enternasyonal'in ancak kabalaştırılmamış Marksizm zemininde kurulabileceği bir zamanda, "solcular"ın Marksizmin teorisi karşısında yetersiz özen göstermeleri elbette çok üzücü olurdu. Fakat bu yanlış, pratik-politik açıdan da çok zararlıdır: bu yanlıştan, gü-

ya artık gerici savaşlardan başka savaşlar mümkün olmadığından, saçma "silahsızlanma" propagandası türetilmektedir; ulusal hareketlere karşı daha da saçma ve düpedüz gerici kayıtsızlık türetilmektedir. Böyle bir kayıtsızlık, Avrupa'nın "büyük" uluslarının, yani bir dizi küçük ve sömürge halkı ezen ulusların üyeleri kendini beğenmiş ifadelerle "artık ulusal savaşlar olamaz!" diye açıkladıklarında şovenizme dönüşür. Emperyalist güçlere karşı ulusal savaşlar sadece mümkün ve olası değil, kaçınılmazdır, bunlar ***ilerici*** ve ***devrimcidir, her ne kadar başarılı olmaları*** için ya ezilen ülkelerin nüfusunun çok büyük bir bölümünün (verdiğimiz Hindistan ve Çin örneklerinde yüzlerce milyon) ortak çabaları, ya uluslararası durumun ***özellikle*** elverişli bir şekillenmesi (emperyalist devletlerin müdahalesinin, güçten düşme, savaş, uzlaşmaz karşıtlıklar vs. nedeniyle felce uğraması), ya da büyük güçlerden birinin proletaryasının burjuvaziye karşı ***eşzamanlı*** ayaklanması gerekli olsa da (son saydığımız durum, en istenen ve proletaryanın zaferi için en yararlı olma açısından ilk sıradadır).

Ne var ki, Junius'u ulusal hareketlere karşı kayıtsızlıkla suçlamanın haksızlık olacağı belirtilmelidir. O, Sosyal-demokrat Fraksiyonun günahları arasından, hiç olmazsa, Kamerun'daki yerlilerin bir liderinin "vatana ihanet" suçuyla (büyük ihtimalle savaş nedeniyle bir ayaklanma girişimi) idam edilmesine sessiz kalınmasını öne çıkarıyor ve bir başka yerde (özellikle Bay Legien, Lensch ve "sosyal-demokrat" olarak bilinen benzer sefiller için) sömürge halkların da halk olduğunu vurguluyor ve mutlak bir kesinlikle şöyle açıklıyor:

> "Sosyalizm bütün halklara bağımsızlık ve özgürlük hakkı, kendi kaderini bağımsızca belirleme hakkını tanır... Uluslararası sosyalizm, ulusların özgür, bağımsız, eşit haklara sahip olduklarını tanır, fakat böyle ulusları ancak o yaratabilir, ulusların kendi kaderini tayin hakkını ancak o gerçekleştirebilir. Diğerleri gibi sosyalizmin bu şiarı da, var olanın kutsanması değil, proletaryanın devrimci, dönüştürücü, aktif politikası için bir yolgösterici ve bir teşviktir." (S. 77 ve 78)

Kendi kaderini tayin hakkını sosyalizmde bile tanımayan çeşitli Hollandalı ve Polonyalı sosyal-demokratların bu dargörüşlülüğüne ve Marksizmin karikatürü olan bu tuzağa Almanya'nın bütün sol sosyal-demokratlarının düştüğüne inanmak büyük yanılgı olurdu. Yeri gelmişken, ***bu*** yanılgının ***özel*** Hollanda ve Polonya kaynaklarından başka bir yerde söz edilecektir.

Junius'un bir başka yanlış düşüncesi anavatan savunması sorunuyla ilgilidir. Emperyalist savaş döneminde bu esas politik sorundur. Ve Junius, Partimizin bu sorunu biricik doğru biçimde ortaya koyduğuna inancımızı pekiştirmiştir: Bu emperyalist savaşta proletarya, onun haydut, köleci, gerici karakterini ***göz önüne alarak***, bu savaşın karşısına sosyalizm için içsavaşı koyma imkan ve zorunluluğunu göz önüne alarak (ve onu buna dönüştürmeye çalışarak) anavatan savunmasına karşı çıkmaktadır. Junius bir yandan bugünkü savaşın emperyalist karakterini —ulusal bir savaştan farklı olarak— mükemmel biçimde açığa çıkarmış, fakat öte yandan ***bugünkü*** ulusal ***olmayan*** savaş için zorlama bir ulusal program hazırlayarak tuhaf bir yanlışa düşmüştür! Bu inanılmaz birşey, ama gerçek.

Legienci ve Kautskyci eğilimlerden resmi sosyal-demokratlar, halk kitlelerine savaşın emperyalist karakterini sezdirmemek için yabancı "istila" diye en çok bağırıp çağıran burjuvaziye dalkavukluklarından, "istila" argümanını gayret ve hararetle tekrarlıyorlardı. Şimdi, saf ve kolayca inanan insanlara 1914 sonunda muhalefete geçtiğini temin eden (başkalarının yanı sıra, Rusya'da yaşayan ÖK yandaşı Spektator sayesinde) Kautsky, eskiden olduğu gibi şimdi de bu "argüman"a dayanıyor! Bu argümanı çürütmek amacıyla Junius son derece öğretici tarihi örnekler vererek,

> "resmi efsanede söylendiği gibi burjuva tarihinde istila ve sınıf mücadelesinin birbirine karşıt olmadığı, bilakis birbirinin bir aracı ve ifadesi olduğu"nu kanıtlamak istiyor.

Örnekler: Fransa'da Burbonlar Jakobenlere karşı, 1871'de burjuvalar Komün'e karşı, yabancı istilacıları davet ettiler. Marx, "Fransa'da İçsavaş" adlı yapıtında şöyle yazıyordu:

> "Eski toplumun gerçekleştirebildiği en yüksek kahramanlık girişimi ulusal savaştır ve bu, şimdi sınıf savaşını geciktirmenin dışında hiçbir amacı olmayan ve sınıf mücadelesi içsavaş yangınına dönüşür dönüşmez kenara atılacak tam bir hükümet aldatmacasından başka birşey değildir."*

"Fakat bütün zamanların en klasik örneği Büyük Fransız Devrimidir", diye yazıyor Junius 1793 yılına değinerek, ve bütün bunlardan şu sonuç çıkarılıyor:

> "Yüzyılların kanıtladığı gibi, ülkenin dış düşmana karşı en iyi korunması ve en iyi savunması sıkıyönetim değil, halk kitlelerinin özgüvenini, fedakârlığını ve ahlaki gücünü ayağa kaldıran acımasız sınıf mücadelesidir."

Junius'un çıkardığı pratik sonuç şudur:

> "Evet, sosyal-demokratlar büyük tarihi bir kriz anında ülkelerini savunmakla yükümlüdürler. İşte Reichstag Sosyal-Demokrat Fraksiyonunun ağır suçu, 4 Ağustos'ta resmen, 'biz ülkemizi tehlike anında yalnız bırakmayız' açıklamasını yapıp, ama bu sözleri aynı anda inkâr etmesinde yatmaktadır. O, anavatanı en büyük tehlike anında yalnız ***bırakmıştır.*** Çünkü o anda anavatana karşı ilk görev, ona bu savaşın gerçek nedenlerini göstermekti, anavatana saldırının büründürüldüğü yurtsever ve diplomatik yalanlar ağını parçalamak; Alman halkı için bu savaşta zaferin de barışın da aynı biçimde felaket olduğunu yüksek sesle ve açıkça söylemek; anavatanın tamamen sıkıyönetimle susturulmasına şiddetle direnmek; halkın derhal silahlanması ve savaş ya da barış kararını bizzat halkın vermesi zorunluluğunu ilan etmek; savaş süresince, hükümetin halk temsilciliği tarafından, halk temsilciliğinin de halk tarafından titizlikle denetlenmesini sağlamak için halk temsilciliğinin kesintisiz toplanmasını ısrarla talep etmek; ancak özgür bir halk anavatanını etkin biçimde savunabileceği için, politik haklardan yoksunluğun derhal ortadan kaldırılmasını istemek; nihayet savaşın

* *Marx, "Fransa'da İçsavaş", Berlin 1920, s. 115. —**Alm. Red.***

emperyalist, Avusturya ve Türkiye'nin, yani Avrupa'da ve Almanya'da gericiliğin korunmasına yönelik programının yerine, 1848 yılının yurtsever ve demokratlarının eski gerçekten ulusal programını, Marx, Engels ve Lassalle'in programını: birleşik büyük Alman Cumhuriyeti şiarını ortaya atmaktı. Ülkenin önünde taşınması gereken, gerçekten ulusal, gerçekten özgürlükçü, Almanya'nın en iyi gelenekleriyle ve proletaryanın uluslararası sınıf politikasıyla da uyum içinde olacak bayrak buydu...

Böylece anavatanın çıkarlarıyla, proletaryanın uluslararası dayanışması arasındaki ağır ikilem, parlamenterlerimizi 'yürekleri sızlayarak' emperyalist savaş tarafına iten bu trajik çatışma, bir hayal, burjuva-milliyetçi bir kuruntudur. Ülke çıkarlarıyla proleter Enternasyonal'in sınıf çıkarları arasında savaşta, barışta olduğundan daha çok tam uyum vardır: Her ikisi de sınıf mücadelesinin en enerjik bir şekilde geliştirilmesini ve sosyal-demokrat programın ısrarla temsil edilmesini talep ederler."

Junius böyle muhakeme yürütüyor. Açıklamalarındaki yanlış hemen göze çarpıyor ve Çarlığın açık ve gizli uşakları Bay Plehanov ve Çenkeli, hatta Bay Martov ve Bay Çaydze, teorik doğruya değil, işin içinden sıyrılmaya, izleri silmeye, işçilerin gözüne kül serpmeye baktıkları için Junius'un sözlerine büyük bir sevinçle atlayacaklarından, Junius'un yanlışlarının ***teorik*** kökeniyle daha yakından ilgilenmek istiyoruz.

Junius, emperyalist savaşa "karşı" bir ulusal program "çıkarmayı" öneriyor. İleri sınıfa, yüzünü geleceğe değil, geçmişe çevirmeyi öneriyor! 1793 ve 1848'de, nesnel olarak hem Fransa'da hem de Almanya'da ve bütün Avrupa'da ***burjuva***-demokratik devrim gündemdeydi. 1793 yılında burjuvazinin ve "dördüncü zümre"nin en devrimci unsurları tarafından gerçekleştirilen ve 1848'de Marx tarafından tüm ilerici demokrasi adına ilan edilen "gerçekten ulusal", yani o zamanki demokrasinin burjuva-ulusal programı bu ***nesnel*** tarihi duruma uygundu. O zamanlar feodal hanedanlık savaşlarının karşısına ***nesnel olarak*** devrimci-demokratik ulusal kurtuluş savaşları konuyordu. Dönemin tarihsel görevlerinin içeriği buydu.

Bugün Avrupa'nın öndegelen, en büyük devletleri için ***nesnel*** durum farklıdır. İleriye doğru gelişme —olası geçici gerilemeleri bir yana bırakırsak— ancak ***sosyalist*** toplum, ***sosyalist devrim*** yönünde gerçekleştirilebilir. Burjuva-emperyalist savaşın, hayli gelişmiş kapitalizmin savaşının karşısına, ilerleme açısından, ileri sınıfın bakış açısından, ***nesnel*** olarak ancak burjuvaziye ***karşı*** bir savaş konabilir; yani ilk planda proletaryanın burjuvaziye karşı iktidar uğruna içsavaşı, o ***olmazsa*** ilerlemenin ***olamayacağı*** bir savaş; ayrıca —sadece bazı özel koşullar altında— burjuva devletlere karşı sosyalist devleti savunmak için yürütülecek olası bir savaş konabilir. Bu nedenle (ne mutlu ki pek seyrek olan ve derhal "Prisyv"cilere devrettiğimiz) şartlı savunma bakış açısını, anavatan savunmasını Rusya'da muzaffer devrim ve cumhuriyetin zaferi koşuluna bağlayan bir bakış açısını savunmaya hazır olan Bolşevikler, Bolşevizmin sadece ***lafzına*** sadık kaldılar, ama Bolşevizmin ***ruhuna*** ihanet ettiler;[92] çünkü öndegelen Avrupa güçlerinin emperyalist bir savaşına karışan Rusya, cumhuriyet olsa da, ***hakeza*** emperyalist bir savaş yürütmüş olacaktı!

Junius, sınıf mücadelelerinin istilaya karşı en iyi çare olduğunu söylediğinde, Marksist diyalektiği yarım yamalak kullanıyor, doğru yönde bir adım atıyor, ama derhal bu adımdan uzaklaşıyor. Marksist diyalektik, her tarihsel durumun somut tahlilini gerektirir. Sınıf mücadelesinin istilaya karşı en iyi çare olması, ***hem*** feodalizmi yıkan burjuvazi ile, ***hem de*** burjuvaziyi alaşağı eden proletarya ile ilgili olarak doğrudur. Bu, ***her*** sınıfsal baskıyla ilgili olarak doğru olduğu için ***çok geneldir*** ve o nedenle de verili ***özel*** durum için ***yetersizdir.*** Burjuvaziye karşı içsavaş ***da*** sınıf mücadelesinin türlerinden biridir ve sınıf mücadelesinin ancak bu türü Avrupa'yı (sadece bir ülkeyi değil, tüm Avrupa'yı) istila tehlikesinden kurtaracaktır. Eğer 1914–1916 yıllarında varolsaydı, "Büyük Alman Cumhuriyeti" de ***böyle*** bir emperyalist savaş yürütürdü.

Junius, bu sorunun doğru yanıtına ve doğru çözüme çok yaklaşıyor: Burjuvaziye karşı sosyalizm için içsavaş, fakat hemen, âdeta gerçeği sonuna kadar ifade etmekten korkuyormuş gibi, ***yeniden*** 1914, 1915 ve 1916 yıllarında bir "ulusal savaş" fantezisine ***geri*** dönüyor. Eğer sorun teorik yönden değil, tamamen pratik yönden incelenecek olursa da, Junius'un hatası daha az açık değildir. Tüm burjuva toplumu, Almanya'nın köylülük de dahil bütün sınıfları savaştan ***yanaydılar*** (Rusya'da da büyük ihtimalle durum ***aynıydı*** — en azından zengin ve orta köylülüğün çoğunluğuyla yoksul köylülerin oldukça önemli bölümü besbelli ki burjuva emperyalizminin etkisi altındaydı). Burjuvazi tepeden tırnağa silahlanmıştı. Böyle bir durumda bir cumhuriyet, sürekli parlamento, subayların halk tarafından seçilmesi ("halkın silahlanması") vs. programı "ilan etmek", ***pratikte, devrimi*** (***yanlış*** bir devrimci programla) ***"ilan etmek"*** anlamına gelirdi.

Junius aynı yerde kesinlikle haklı olarak, devrimin "yapılamayacağı"nı söylüyor. 1914–1916 yıllarında gündemde, savaşın böğründe gizlenen, savaşın içinden ***çıkan*** devrim duruyordu. Devrimci sınıf adına bunu ***"ilan etmek"*** gerekiyordu, tutarlılıkla, korkmadan, ***onun*** programını ortaya koymak gerekiyordu: sosyalizm; savaş döneminde, koyu gerici, zorba, halkı tarifsiz acılara mahkûm eden burjuvaziye karşı içsavaş yürütmeden ona ulaşmanın imkânsız olduğu sosyalizm. Yaklaşan devrimin doğrultusunda bulunan ve devrimci krizin ***herhangi bir*** gelişme temposunda ***mutlaka uygulanabilir*** olan sistemli, kararlı, pratik eylemler üzerine düşünmek gerekiyordu. Bu eylemler Partimizin kararında açıklanmıştır: 1) Savaş kredilerine karşı oy kullanmak; 2) "iç barış"ı bozmak; 3) illegal bir örgüt kurmak; 4) askerlerin kardeşleşmesi; 5) bütün devrimci kitle eylemlerinin desteklenmesi.* ***Bütün*** bu adımların başarısı ***kaçınılmaz*** olarak içsavaşa yol açar.

---

* *Bkz. "RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansı", Karar: "Oportünizm...", elinizdeki cilt, s. 143-144.* ***—Alm. Red.***

Büyük tarihi bir programın ilan edilmesi hiç kuşkusuz çok önemliydi; fakat bu eski, 1914–1916 yılları için artık eskimiş bir ulusal Alman programın değil, proleter-enternasyonal ve sosyalist bir programın ilanı olmalıydı. Siz burjuvalar soygun için savaşıyorsunuz; biz ***bütün*** savaşan ülkelerin işçileri, size savaş ilan ediyoruz, sosyalizm için savaş ilan ediyoruz — 4 Ağustos 1914'te, Legien, David, Kautsky, Plehanov, Guesde, Sembat vb. gibi proletaryaya ihanet edenlerin değil sosyalistlerin parlamentoda yapmaları gereken konuşmanın içeriği buydu.

Görüldüğü gibi, Junius'un hatalarına iki türlü yanlış düşünce neden olmuş olabilir. Junius'un kesinlikle emperyalist savaşa karşı ve kesinlikle devrimci taktikten ***yana*** olduğuna kuşku yok: Bay Plehanov'un Junius'un "anavatan savunması"na ilişkin olarak istediği kadar sevinmesi bu gerçeği ortadan kaldırmaz. Bu tür olanaklı ve olası iftiralara derhal ve açık yanıt verilmelidir.

Fakat Junius, birincisi, kendisini bölünmekten korkan, devrimci şiarları sonuna kadar ifade etmekten korkan Alman —hatta sol— sosyal-demokratlar "çevresi"nden tamamen kurtaramamıştır.* Bu yanlış bir korkudur ve Almanya'nın sol sosyal-demokratları kendilerini bu korkudan kurtarmak zorundadırlar ve ***kurtaracaklardır.*** Sosyal-şovenlere karşı mücadelelerinin gelişimi ***buna yol açacaktır.*** Ve ***kendi*** sosyal-şovenlerine karşı yürüttükleri mücadele kararlı, enerjik, ***içten-***

* *Junius aynı hatayı, zaferin mi yoksa yenilginin mi daha iyi olduğu konusu üzerine açıklamalarında yapıyor. Junius ikisinin de aynı ölçüde kötü olduğu sonucunu çıkarıyor (yıkım, silahlanmada artış vb.). Bu devrimci proletaryanın değil, pasifist küçük-burjuvanın bakış açısıdır. Proletaryanın "devrimci müdahale" sinden söz edildiğinde —ki bundan Junius ve "Internationale" grubunun tezleri ne yazık ki çok genel söz ediyor— bu sorun* ***mutlaka başka*** *bir bakış açısından ortaya konmak zorunda. 1) "Devrimci bir müdahale" yenilgi tehlikesi olmadan mümkün mü? 2) Aynı tehlikeye yol açmadan* ***kendi*** *ülkesinin burjuvazisini ve hükümetini şiddetle eleştirmek mümkün mü? 3) Yenilgilerin devrimci sınıfın işini kolaylaştırdığını her zaman söylemedik mi ve gerici savaşların tarihsel deneyimi bunu göstermedi mi?*

dir; onlarla, bir elleriyle (Skobelev gibi) "Bütün ülkelerin Liebknechtlerine"[93] yazılı bayrağı açarken, diğer elleriyle Çenkeli ve Potresov'u şefkatle kucaklayan Bay Martov ve Çaydze arasındaki muazzam, ilkesel ve esas fark budur!

İkincisi, belli ki Junius, acıklı ünlü Menşevik "aşamalar teorisi"ne benzer birşey ortaya koymak istiyordu, devrimci programı "en rahat", "en popüler", ***küçük-burjuvazi*** için en kabul edilebilir sondan ***başlayarak*** uygulamak istedi. Bir tür "tarihi oyuna getirme", darkafalıları oyuna getirme planı. Gerçek anavatanı ***en iyi*** biçimde savunmaya kimse karşı çıkamaz: gerçek anavatan ise Büyük Almanya Cumhuriyetidir, ***en iyi*** savunma ***milistir,*** sürekli parlamentodur vs. Bir kez kabul edildiğinde, böyle bir program tamamen kendiliğinden bir sonraki aşamaya götürecektir: sosyalist devrim.

Muhtemelen bu tür düşünceler, Junius'un taktiğini, bilinçli ya da bilinçsiz belirlemiştir. Bunların yanlış olduğunu söylemeye bile gerek yok. Junius'un broşüründe insan, devrimci şiarları sonuna kadar düşünmeye ve kitleyi sistemli olarak o şiarların ruhuyla eğitmeye alışkın illegal bir örgütte tek yoldaşı bulunmayan, ***tek başına duran*** birini hissediyor. Fakat bu eksiklik —bunu unutmak temelli yanlış olurdu— Junius'un kişisel bir eksikliği değil, her yandan Kautskyci ikiyüzlülüğün, ukalalığın; oportünistlere karşı "barışseverliğin" aşağılık ağına düşürülmüş olan tüm Alman solunun güçsüzlüğünün sonucudur. Junius'un yandaşları yalnız olmalarına ***rağmen*** illegal bildiriler çıkarmaya ve Kautskyciliğe karşı mücadeleye ***girişmeyi*** bilmişlerdir. Bundan böyle de doğru yolda ilerlemeyi bileceklerdir.

Ağustos 1916

IV

EMPERYALİZM VE ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

SOSYALIST DEVRİM VE ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI*[94]

Tezler

1— EMPERYALİZM, SOSYALİZM VE EZİLEN HALKLARIN KURTULUŞU

Emperyalizm kapitalizmin gelişmesinin en yüksek aşamasıdır. Sermaye, ileri ülkelerde ulusal devletin sınırları dışına taşmıştır: rekabetin yerine tekelleri geçirmiş ve sosyalizmi gerçekleştirmenin tüm nesnel koşullarını yaratmıştır. O nedenle Batı Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde proletaryanın kapitalist hükümetleri yıkma ve burjuvaziyi mülksüzleştirme uğruna devrimci mücadelesi gündemdedir. Emperyalizm sınıf çelişkilerini olağanüstü keskinleştirerek, kitlelerin du-

* *V. İ. Lenin'in redakte ettiği, "Vorboten" de yayınlanan Almanca metin; Lenin'in daha sonraki düzeltmeleri ve Rusça baskıdaki değişiklikler de göz önüne alınmıştır. —**Alm. Red.***

rumunu gerek ekonomik açıdan —tröstler, pahalılık— gerek politik açıdan kötüleştirerek böyle bir mücadeleyi yaratır: Militarizmin artmasına, savaşlara, gericiliğin güçlenmesine, ulusal baskının ve sömürge yağmasının pekişmesi ve genişlemesine neden olur. Muzaffer sosyalizm, tam demokrasiyi gerçekleştirmek, dolayısıyla sadece ulusların tam hak eşitliğini realize etmek değil, aynı zamanda ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkını da uygulamak zorundadır, yani ulusların özgür politik ayrılma hakkını tanımak zorundadır. Gerek bugünkü, gerek devrim sırası ve sonrasındaki tüm faaliyetleriyle boyunduruk altındaki ulusları kurtaracak ve bu uluslarla kendi ilişkilerini özgür birleşme zemininde inşa edebileceklerini kanıtlayamayan sosyal-demokrat partiler —böyle bir birleşme, ayrılma özgürlüğü olmaksızın aldatıcı bir safsataya dönüşür—, sosyalizme ihanet içinde olacaklardır.

Fakat demokrasi, genel olarak devletin sönümlenmesiyle ortadan kalkacak olan bir devlet biçimidir. Bu ise ancak, muzaffer sosyalizm yerini tam komünizme bıraktığında gerçekleşecektir.

2— SOSYALİST DEVRİM VE DEMOKRASİ MÜCADELESİ

Sosyalist devrim, bir cephede yürütülen tek bir eylem, tek bir çarpışma değil, en şiddetli sınıfsal çatışmaların tüm bir dönemi; bütün cephelerde, yani ekonomi ve politikanın bütün sorunlarında, ancak burjuvazinin mülksüzleştirilmesiyle son bulabilecek bir dizi uzun çarpışmalar dönemidir. Demokrasi mücadelesinin proletaryayı sosyalist devrimden saptırabileceğine ya da sosyalist devrimi geri plana itebileceğine, üstünü örtebileceğine vs. inanmak büyük bir yanılgıdır. Tam tersine, nasıl ki tam demokrasiyi gerçekleştirmeyen bir muzaffer sosyalizm imkansızsa, aynı şekilde, demokrasi için her açıdan tutarlı devrimci mücadele yürütmeyen proletarya da kendisini burjuvazi üzerinde zafere hazırlayamaz.

Demokratik programın maddelerinden birini, örneğin "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"nı, emperyalist dönemde güya "uygulanamazlığı" ya da "hayali" karakteri nedeniyle elden bırakmak da daha az yanlış değildir. Ulusların kendi kaderini tayin hakkının kapitalizm çerçevesinde uygulanamaz olduğu iddiası ya mutlak ekonomik anlamda ya da görece politik anlamda anlaşılabilir.

Birinci anlamda bu iddia teorik olarak temelden yanlıştır. Bu anlamda kapitalizm çerçevesi içinde "emek parası" ya da krizlerin ortadan kaldırılması gibi şeyler uygulanamazdır. Fakat ulusların kendi kaderini tayin hakkının ***aynı şekilde*** uygulanamaz olduğu yanlıştır. İkincisi, bir tek örnek bile, yani Norveç'in 1905 yılında İsveç'ten ayrılması bile,* bu anlamda "uygulanamazlığı" çürütmeye yeter. Üçüncüsü, örneğin İngiltere ve Almanya'nın mevcut politik ve stratejik ilişkilerinde ufak bir değişiklik halinde, bugün ya da yarın, yeni devletlerin —örneğin bir Polonya, Hint vs. devletinin— kurulmasının "uygulanabilir" olduğunu reddetmek gülünçtür. Dördüncüsü, yayılma çabasındaki mali sermaye, "en özgür" demokratik ve cumhuriyetçi hükümeti ve "bağımsız" da olsa herhangi bir ülkenin seçilmiş memurlarını "serbestçe" satın alıyordu ve bundan sonra da alacaktır.

Genelde sermayenin egemenliği gibi mali sermayenin egemenliği de, politik demokrasi alanındaki ***hiçbir*** değişiklikle ortadan kaldırılamaz. Ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı tamamen ve yalnızca bu alanda bulunmaktadır. Fakat mali sermayenin bu egemenliği, sınıfsal baskının ve sınıf mücadelelerinin daha özgür, daha geniş ve daha açık bir ***biçimi*** olarak politik demokrasinin önemini ortadan kaldırmaz. O nedenle, kapitalizmde politik demokrasinin taleplerinden birinin ekonomik anlamda "uygulanamazlığı" üzerine açıklamalar, kapitalizmin bir bütün olarak siyasi demokrasiyle genel ve temel ilişkilerinin teorik olarak yanlış bir tanımlanmasına yol açar.

---

* *Bu konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Üzerine" makalesi, "Bütün Eserler", cilt XVII. —**Alm. Red.***

İkinci durumda bu iddia eksik ve yanlıştır. Çünkü emperyalizmde sadece ulusların kendi kaderini tayin hakkı değil, siyasi demokrasinin ***bütün*** temel talepleri ancak eksik, sakatlanmış ve nadir bir istisna olarak (örneğin 1905 yılında Norveç'in İsveç'ten ayrılması) "uygulanabilir"dir. Tüm devrimci sosyal-demokratlar tarafından ileri sürülen sömürgelerin derhal kurtuluşu da hakeza bir dizi devrim gerçekleşmeden "uygulanamaz"dır. Fakat buradan asla, sosyal-demokrasinin ***bütün*** bu talepler uğruna derhal ve kararlı bir mücadeleden vazgeçmesi sonucu çıkmaz. Bu sadece burjuvazinin ve gericiliğin ekmeğine yağ sürmek olurdu. Tam tersine, bütün bu talepleri reformistçe değil, sımsıkı devrimci biçimde formüle etmek, kendini burjuva legalitesiyle sınırlamamak, tersine bu sınırları parçalamak, parlamento sahnesinde görünmekle ve yüzeysel protestolarla yetinmemek, kitleleri, proletaryanın burjuvaziye doğrudan saldırısına, yani burjuvaziyi mülksüzleştiren sosyalist devrime kadar bütün demokratik talepler için mücadeleyi genişleterek ve teşvik ederek aktif mücadeleye çekmek gereklidir. Sosyalist devrim sadece büyük bir grev ya da bir sokak gösterisi ya da bir açlık isyanı, bir askeri ayaklanma ya da sömürgelerde bir isyandan değil, Dreyfus Davası ya da Zabern Olayı[95] gibi herhangi bir politik krizden ya da ezilen ulusların ayrılması sonucunda yapılacak bir referandumdan ya da benzeri bir şeyden alev alabilir.

Emperyalizm çağında ulusal baskının güçlenmesi, sosyal-demokratların ulusların ayrılma özgürlüğü için burjuvazinin dediği gibi "ütopik" mücadeleden vazgeçmesini değil, bilakis tam tersine, ***bu*** zeminde ***de*** oluşan bütün çatışmalardan burjuvaziye karşı kitle eylemleri ve devrimci mücadelelere vesile olarak daha fazla yararlanmasını zorunlu kılar.

3— ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKININ ANLAMI VE FEDERASYONLA İLİŞKİSİ

Ulusların kendi kaderini tayin hakkı, yalnızca, politik anlamda bağımsızlık hakkı, ezen ulustan politik olarak ayrılma özgürlüğü hakkı demektir. Siyasi demokrasinin bu talebi, somut olarak, ayrılmak için tam ajitasyon özgürlüğü ve ayrılma sorununun ilgili, yani ezilen ulusun yapacağı referandum ile çözüleceği anlamına gelir, ki böylece bu talep ayrılma, parçalanma ve küçük devletler kurma talebiyle aynı değildir. Sadece, her türlü ulusal boyunduruğa karşı mücadele için tutarlı bir ifadedir. Tam ayrılma özgürlüğüne kadar devletin demokratik örgütlenmesi ne kadar iyi biçimlendirilmiş olursa, ayrılma çabaları pratikte o kadar seyrek ve güçsüz olacaktır, çünkü büyük devletlerin, gerek ekonomik ilerleme açısından, gerek kitlelerin çıkarları açısından yararları hiç kuşku götürmez; bu yararlar kapitalizmle birlikte artar. Kendi kaderini tayin hakkını tanımak, federasyon ilkesini tanımakla eşanlamlı değildir. İnsan bu ilkenin kesin bir düşmanı ve demokratik merkeziyetçilik yanlısı olup, ulusal hak eşitsizliğine karşı, tam demokratik merkeziyetçiliğe giden biricik yol olarak federasyonu tercih edebilir.

İşte bu bakış açısından hareketle merkeziyetçi Marx, İrlanda ile İngiltere arasında bir federasyonu bile, İrlanda'nın İngiltere tarafından zorla boyunduruk altında tutulmasına yeğlemiştir.[96]

Sosyalizmin hedefi sadece küçük devletçiliğin ve her türlü ulusal içe kapanıklığın ortadan kaldırılması, ulusların birbirine yakınlaşması değil, aynı zamanda kaynaşmasıdır. Ve işte tam da bu hedefe ulaşmak için, bir yandan kitleleri Renner ve Bauer'in düşüncesinin ("ulusal-kültürel özerklik")[97] gerici karakteri konusunda aydınlatmak, öte yandan ise ezilen ulusların kurtuluşunu genel, uzun laflarla, hiçbir şey söylemeyen konuşmalarla, sosyalizmle teselli etme biçiminde değil,

açık ve tam formüle edilmiş bir politik programla, hem de ezen ulusların "sosyalistler"inin korkaklığı ve ikiyüzlülüğüne özel olarak atıfta bulunarak talep etmek zorundayız. Nasıl ki insanlık, sınıfları ortadan kaldırmaya, ancak ezilen sınıfların diktatörlüğünün geçiş dönemiyle ulaşabilecekse, aynı şekilde ulusların kaçınılmaz kaynaşmasına da, tam kurtuluş, yani bütün ezilen ulusların ayrılma özgürlüğü geçiş döneminden geçerek ulaşacaktır.

4— ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI SORUNUNUN PROLETER-DEVRİMCİ TARZDA ORTAYA KONUŞU

Sadece ulusların kendi kaderini tayin hakkı talebi değil, demokratik asgari programımızın ***bütün*** maddeleri, daha önce, 17. ve 18. yüzyıllarda küçük-burjuvazi tarafından ileri sürülmüştür. Ve küçük-burjuvazi bugün de bunların ***hepsini*** ütopik biçimde ileri sürüyor. Küçükburjuvazi, sınıf mücadelesini ve bu mücadelenin demokrasi rejimi altında daha da güçleneceğini dikkate almıyor, o "barışçıl kapitalizm"e inanıyor. Kautskyciler tarafından savunulan, emperyalizm koşullarında eşit haklara sahip ulusların barışçıl birliğine ilişkin halkı yanıltan ütopya da bunun aynısıdır.

Bu dargörüşlü oportünist ütopyaya karşı sosyal-demokrasinin programı, emperyalizm koşullarında, temel, esas ve kaçınılmaz birşey olarak ulusların ezen ve ezilen uluslara ayrılmasını öne çıkarmak zorundadır.

Ezen ulusların proletaryası, ilhaklara karşı ve genel olarak ulusların hak eşitliği için genel, şabloncu, bütün pasifistler tarafından tekrarlanan laflarla yetinemez. Proletarya, emperyalist burjuvazi için özellikle "cansıkıcı" olan, devletin ulusal baskıya dayanan ***sınırları*** sorunlarını görmezden gelemez. Boyunduruk altındaki ulusların zorla mevcut

devlet sınırları içinde tutulmasına karşı mücadeleden vazgeçemez; ve tam da bu, ulusların kendi kaderini tayin hakkı için mücadele etmektir. Proletarya "kendi" ulusu tarafından ezilen sömürgelerin ve ulusların politik ayrılma özgürlüğünü talep etmek zorundadır. Aksi takdirde, proletaryanın enternasyonalizmi boş sözlerden ibaret kalacaktır; aksi takdirde, ezen ve ezilen ulusların işçileri arasında ne güven ne de sınıf dayanışınası mümkündür; aksi takdirde, kendi kaderini tayin hakkının "kendi ulusu" tarafından ezilen ve "kendi" devleti içinde zorla tutulan uluslardan söz etmeyen reformist ve Kautskyci temsilcilerinin ikiyüzlülüğü hep deşifre edilmemiş olarak kalır.

Öte yandan ezilen ulus sosyalistleri, ezilen ulus işçilerinin ezen ulus işçileriyle tam ve koşulsuz, aynı zamanda da örgütsel birliğinde özellikle ısrarlı olmalı ve bu birliği hayata geçirmelidirler. Bu olmadan, burjuvazinin çeşitli oyunlarına, ihanetlerine ve dolandırıcılıklarına karşı proletaryanın bağımsız politikasında ve başka ülkelerin proletaryasıyla sınıf dayanışmasında ısrarlı davranmak imkansızdır. Çünkü ezilen ulusların burjuvazisi, işçileri aldatmak için ulusal kurtuluş şiarlarını sürekli suiistimal etmektedir: Bu şiarları, iç politikada egemen ulusun burjuvazisiyle gerici anlaşma sağlamak için kullanmakta (örneğin, Avusturya ve Rusya'da Yahudileri ve Ukraynalıları ezmek için gericilikle anlaşan Polonyalılar); dış politikada ise, haydutça amaçlarını gerçekleştirmek için rakip emperyalist hükümetlerden biriyle anlaşma sağlamaya çalışmaktadır (küçük Balkan Devletlerinin politikası[98] vs.).

Emperyalist bir hükümete karşı verilen ulusal kurtuluş mücadelesinden, belli koşullar altında, bir başka "büyük devlet" tarafından onun hakeza emperyalist amaçları için yararlanılabileceği gerçeği, tıpkı Latin ülkelerinde burjuvazinin politik yalanları ve mali haydutluğu için cumhuriyetçi şiarları sık sık kullanması sosyal-demokrasiyi cum-

huriyetçilikten vazgeçiremeyeceği gibi, sosyal-demokrasiyi ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanımaktan vazgeçiremez.*

5— ULUSAL SORUNDA MARKSİZM VE PROUDHONCULUK

Küçük-burjuva demokratlarının aksine Marx, istisnasız bütün demokratik taleplerde mutlak birşey değil, bilakis feodalizme karşı halk kitlelerinin burjuvazi tarafından yönetilen mücadelesinin tarihsel bir ifadesini görüyordu. Burjuvaziye, belli koşullar altında, işçileri aldatmak için araç olarak hizmet etmeyen ve etmeyecek hiçbir demokratik talep yoktur. O nedenle, demokrasinin siyasi taleplerinden birini, yani ulusların kendi kaderini tayin hakkını bu açıdan ayırarak diğerlerinin karşısına koymak, teorik olarak temelli yanlış olurdu. Pratikte proletarya ancak, cumhuriyet de dahil bütün demokratik talepler için mücadeleyi, burjuvaziyi yıkma devrimci mücadelesine tabi kıldığında bağımsızlığını koruyabilir. Öte yandan, "sosyalist devrim adına" ulusal sorunu yadsıyan Proudhoncuların tersine Marx, esas olarak ileri ülkelerdeki proletaryanın sınıf mücadelesinin çıkarlarını göz önüne alarak, enternasyonalizmin ve sosyalizmin şu temel ilkesini önemle vurgulamıştı: Başka halkları ezen bir halk asla özgür olamaz.

---

* *Kendi kaderini tayin hakkını, bundan güya "anavatan savunması" nın tanınması çıkacağı için reddetmek elbette gülünçtür. Sosyal-şovenler aynı hakla, yani aynı haksızlıkla, herhangi bir demokrasi talebine (örneğin cumhuriyete) ya da ulusal baskıya karşı mücadelenin herhangi bir formülasyonuna dayanıyorlar. Marksizm 1914/16 savaşında anavatan savunmasını, bu savaşın anlamının somut-tarihsel bir tahlili temelinde reddeder. Tıpkı, yine böyle bir tahlil temelinde Marksizmin örneğin Büyük Fransız Devriminin ya da Garibaldicilerin[99] yürüttüğü savaşlarda ülke savunmasını kabul ettiği gibi.*

İşte tam da Alman işçilerinin devrimci hareketinin çıkarı bakış açısından hareketle 1848 yılında Marx, Almanya'nın muzaffer demokrasisinin, Almanlar tarafından boyunduruk altına alınmış halkların özgürlüğünü ilan etmesini ve gerçekleştirmesini talep etti.[100] İşte tam da İngiliz işçilerinin devrimci mücadelesi bakış açısından 1869 yılında Marx, İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasını talep etti ve şunları ekledi: "ayrılıktan sonra ***federasyon*** gelecek olsa da". Ancak böyle bir talep ileri sürerek Marx, İngiliz işçilerini gerçek bir enternasyonalizm ruhuyla eğitti. Ancak bu şekilde o, oportünistlerin ve bugüne kadar, aradan yarım yüzyıl geçtikten sonra bile, bu İrlanda "reformu"nu gerçekleştirmemiş olan burjuva reformizminin karşısına, mevcut tarihsel görevin devrimci çözümünü koyabildi. Ancak bu yolla Marx, küçük ulusların ayrılma özgürlüğünün bir ütopya olduğunu ve gerçekleşemeyeceğini söyleyen ve sadece ekonomik değil, politik merkezileşmeyi de ilerici olarak tanımlayan sermaye savunucularının tersine, bu merkezileşmenin ilericiliğini emperyalistçe ***olmayan*** biçimde savunabildi. Ancak bu şekilde o, ulusların tecavüz yoluyla değil, bütün ülkelerin proleterlerinin özgür birliği yoluyla yakınlaşmasını savunabildi. Ancak bu şekilde Marx, ulusların hak eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkının yüzeysel, çoğu kez ikiyüzlü kabulünün karşısına kitlelerin ulusal sorun alanında ***da*** devrimci mücadelesini koyabildi.

1914–1916 yıllarının emperyalist savaşı ve savaşın açığa çıkardığı oportünistlerle Kautskycilerin ikiyüzlülüğünün Augias ahırı, Marx'ın bu politikasının doğruluğunu en çarpıcı biçimde kanıtlamıştır. Bu politika bütün ileri ülkeler için örnek olmalıdır, çünkü onlardan her biri bugün yabancı ulusları ezmektedir.*

* *Çoğu kez —örneğin Alman şovenisti Lensch tarafından, "Glocke" No. 8-9— Marx'ın, bazı halkların ulusal hareketlerine, örneğin 1848 yılında Çek hareketine karşı olumsuz tutumunun, Marksizm açısından kendi kaderini tayin hakkını tanınmanın gereksizliğini kanıtladığı iddia edilir. Bu ise yanlıştır. Çünkü 1848 yılında "gerici" ve devrimci-demokrat uluslar arasında*

6— ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI İLE BAĞINTILI ÜÇ DEVLET TİPİ

Bu bakımdan üç ana tip görülür:

I) Batı Avrupa'nın ileri kapitalist ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri. Burjuva-ilerici ulusal hareket burada çoktan son bulmuştur. Bu "büyük" güçlerden her biri sömürgelerde ve kendi ülkesinde yabancı ulusları ezmektedir. Egemen uluslar proletaryasının görevi burada, 19. yüzyılda İrlanda'yla ilgili olarak İngiltere'deki görevlerin aynısıdır.*

II) Doğu Avrupa: Avusturya, Balkanlar ve özellikle Rusya. 20. yüzyıl burada özellikle burjuva-demokratik ulusal hareketleri geliştirmiş ve ulusal mücadeleyi şiddetlendirmiştir. Bu ülkeler proletaryası,

*ayrım yapmak için hem tarihi hem de politik nedenler vardı. Marx birincileri mahkûm edip, ikincilerden yana tavır almakta haklıydı. Kendi kaderini tayin hakkı, demokrasinin, elbette demokrasinin **toplam** çıkarları kıstasına tabi olan bir talebidir. 1848 ve sonrası yıllarda bu toplam çıkarlar ilk planda Çarlığa karşı mücadeleyi gerektiriyordu.*

* *1914–16 savaşına katılmayan Hollanda, İsviçre gibi bazı küçük devletlerde burjuvazi, bugünkü emperyalist savaşa katılmayı haklı göstermek için ulusların kendi kaderini tayin hakkından enerjik bir şekilde yararlanıyor. Bu tür ülkelerin sosyal-demokrasisinin ulusların kendi kaderini tayin hakkını reddetmesine neden olan saiklerden biri budur. Bunlar, doğru proleter politikayı, yani **emperyalist** savaşta "anavatan savunması" nın reddedilmesini yanlış gerekçelerle savunuyorlar. Sonuç, teoride Marksizmin sakatlanması, pratikte ise bir tür küçük devlet darkafalılığı, büyük devlet ulusları tarafından boyunduruk altına alınmış **yüz milyonlarla** nüfusu görmezden gelmek oluyor. Gorter yoldaş, "Emperyalizm, Savaş ve Sosyal-Demokrasi" adlı muhteşem broşüründe kendi kaderini tayin hakkı ilkesini reddetmekte haksızdır. Fakat pratik olarak o, Hollanda Hindistanı'nın derhal "politik ve **ulusal** bağımsızlığı" nı talep edip, Hollandalı oportünistleri bu talebi ileri sürmekten ve bu talep için mücadele etmekten kaçındıkları için şiddetle eleştirirken, tam da bu ilkeyi çok doğru **uygulamaktadır.***

ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunmadan, ne burjuva-demokratik devrimin tutarlı biçimde uygulanmasının gerektirdiği görevlerin üstesinden gelebilir, ne de başka ülkelerin sosyalist devrimlerine yardım edebilir. Burada ezilen ve ezen ulus işçilerinin sınıf mücadelesini kaynaştırma görevi özellikle zor ve önemlidir.

III) Yaklaşık bir milyar nüfusa sahip Çin, İran ve Türkiye gibi yarı-sömürgelerle tüm sömürgeler. Buralarda burjuva-demokratik hareketler kısmen daha başlangıç aşamasında bile değildir, kısmen de tamamlanmış olmaktan çok uzaktır. Sosyalistler sadece sömürgelerin kayıtsız-şartsız ve derhal kurtuluşunu talep etmek değil —bu talep ise politik olarak ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanımaktan başka birşey değildir—, aynı zamanda bu ülkelerin burjuva-demokratik ulusal kurtuluş hareketleri içindeki devrimci unsurları en kararlı biçimde desteklemek ve onları boyunduruk altına alan emperyalist devletlere ***karşı*** ayaklanmalarına, isyanlarına, daha doğrusu devrimci savaşlarına omuz vermek zorundadırlar.

7— SOSYAL-ŞOVENİZM VE ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI

Emperyalist dönem ve 1914 ve 1915 yıllarındaki savaş, ileri ülkelerde şovenizm ve milliyetçiliğe karşı mücadelenin görevlerini özellikle öne çıkarmıştır. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı sorunuyla ilgili olarak sosyal-şovenler, yani emperyalist gerici savaşı "anavatan savunması" kavramıyla şirin göstermeye çalışan oportünistler ve Kautskyciler arasında başlıca iki eğilim vardır.

Bir yanda, güya emperyalizm ve politik merkezileşme ilerici olduğu için ilhakları savunan ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını güya ütopik, hayali ve dargörüşlü vs. olduğu için reddeden burjuvazinin doğrudan hizmetkârlarını görüyoruz. Cunow, Lensch, Parvus ve Al-

manya'nın aşırı oportünistleri, İngiltere'de Fabianların ve trade-union liderlerinin bir bölümü, Rusya'da ulusların kendi kaderini tayin hakkına karşı çıkan ve böylece Çarlığın eski ilhaklarını (Finlandiya vs.) savunan oportünistler Zemkovski, Liebmann, Yurkeviç vs. buna dahildir.

Öte yanda, aralarında Vandervelde, Renaudel ve İngiltere ve Fransa'nın birçok pasifistinin de olduğu Kautskycileri görüyoruz. Bunlar birincilerle birlikten yanalar ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını sadece görünüşte ve ikiyüzlü biçimde savunarak pratikte bunlardan ayrılmıyorlar. Politik ayrılma özgürlüğü talebini ileri sürmenin "çok şey istemek" (Kautsky, "Neue Zeit", 21 Mayıs 1915) olduğunu düşünüyorlar; tam da ezen ulus sosyalistlerinin devrimci taktik izlemeleri gerektiğinde ısrarlı değiller; tam tersine, onların devrimci görevlerini örtbas ediyor, onların oportünizmini haklı gösteriyor, halkları aldatmalarını kolaylaştırıyor, eşit haklara sahip olmayan ulusları zorla egemenliği altında tutan devletin ***sınırları*** sorununu geçiştiriyorlar vs.

Bunların ikisi de, Marx'ın İrlanda örneğiyle açıklanan taktiğinin teorik anlamını ve pratik zorunluluğunu kavrama yeteneğini kaybettiklerinden, Marksizmi küçülten aynı oportünistlerdir.

İlhaklara gelince, bu sorun savaşla bağıntılı olarak özellikle güncel hale gelmiştir. Peki ama ilhak nedir? İlhaklara karşı her protestonun, ya ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanımak anlamına geldiğinden, ya da statükoyu savunan, devrimci şiddet de dahil her türlü şiddetten nefret eden boş pasifist laflardan başka birşey olmadığından emin olmak kolaydır. Buna benzer laflar temelden yanlıştır ve Marksizmle bağdaşmaz.

8— YAKIN GELECEKTE PROLETARYANIN SOMUT GÖREVLERİ

Sosyalist devrim yakın gelecekte başlayabilir. Bu durumda proletaryanın acil görevi, politik iktidarın ele geçirilmesi, bankaların kamu-

laştırılması ve diğer diktatoryal önlemlerin gerçekleştirilmesi olacaktır. Burjuvazi —ve özellikle de Fabiancı ve Kautskyci tipte aydınlar—, önüne kısıtlı demokratik hedefler koyarak böyle bir anda devrimi parçalamaya ve durdurmaya çalışacaklardır. Eğer ***bütün*** saf demokratik talepler, proleterlerin burjuvazinin iktidarının temellerine karşı başlayan saldırısında devrime belli bir anlamda engel olabiliyorsa, o zaman boyunduruk altındaki ***tüm*** halkların özgürlüğünü (yani kendi kaderini tayin hakkını) ilan etme ve hayata geçirme zorunluluğu sosyalist devrim sırasında da hakeza güncel hale gelecektir, tıpkı örneğin 1848'de Almanya'da ya da 1905 yılında Rusya'da burjuva-demokratik devrimin zaferi için olduğu gibi.

Fakat olasılıkla, sosyalist devrim başlayasıya kadar daha beş, on ya da daha fazla yıl geçecek. Gündemde kitlelerin öyle bir devrimci eğitimi olacaktır ki, bu eğitim sosyal-şovenlerin, oportünistlerin işçi partisine aidiyetlerini ve aynı şekilde 1914/16 yıllarında olduğu gibi zafer kazanmalarını imkânsız kılacaktır.

Sosyalistler kitlelere, sömürgelerin ve İrlanda'nın İngiltere'den ayrılma özgürlüğünü talep etmeyen İngiliz sosyalistlerinin, aynı şekilde, sömürgelerin ve Alsas-Loren'in, Polonyalıların, Danimarkalıların ayrılma özgürlüğünü talep etmeyen, ulusal baskıya karşı doğrudan devrimci propaganda ve devrimci kitle eylemini yaygınlaştırmayan, Zabern Olayı gibi olaylardan, ezen ulus proletaryası içinde en geniş illegal propaganda, sokak gösterileri ve devrimci kitle eylemleri için yararlanmayan Alman sosyalistlerinin, Finlandiya, Polonya, Ukrayna'nın vd. ayrılma özgürlüğünü talep etmeyen Rus sosyalistlerinin vs. — böyle sosyalistlerin, ellerinden kan ve irin damlayan emperyalist monarşilerin ve burjuvazinin uşakları olarak hareket ettiklerini açıklayacaklardır.

9— RUS VE POLONYA SOSYAL-DEMOKRASİSİYLE II. ENTERNASYONAL'İN ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKINA İLİŞKİN TUTUMU

Rusya ve Polonya'nın devrimci sosyal-demokratları arasında ulusların kendi kaderini tayin hakkı sorunundaki görüş ayrılıkları, daha 1903 yılında Rusya SDİP Programının kabul edildiği ve Polonya sosyal-demokrasisi delegelerinin protestolarına rağmen ulusların kendi kaderini tayin hakkını formüle eden programın 9. maddesinin kabul edildiği Parti Kongresinde ortaya çıkar. O zamandan beri Polonya sosyal-demokrasisi temsilcileri 9. maddeyi programdan çıkarmayı ya da bir başka biçimde formüle etmeyi asla talep etmemişlerdir.

Rusya'da, toplam nüfusun (100 milyonun üstünde) en az yüzde 57'sinin boyunduruk altındaki uluslara mensup olduğu, bu ulusların esas olarak devletin kenar bölgelerinde yaşadığı, bu uluslardan bir kısmının çoğu durumda Büyük Ruslardan daha yüksek bir kültür seviyesinde bulunduğu, politik ilişkilerin özellikle barbarca olduğu ve çoğu kez ortaçağı anımsattığı —burjuva-demokratik devrimin henüz tamamlanmadığı— Rusya'da, Çarlık tarafından boyunduruk altına alınmış ulusların Rusya'dan ayrılma özgürlüğü hakkının tanınması, sosyal-demokrasi için, onun demokratik ve sosyalist görevlerinden dolayı, kayıtsız şartsız bir yükümlülüktür. 1912 yılında yeniden kurulan Partimiz, 1913 yılında ulusların kendi kaderini tayin hakkını yineleyen ve onu tam da yukarıda sözü edilen anlamda açıklayan bir karar kabul etmiştir.[101]

1914 ve 15 yıllarında gerek burjuvazi, gerek oportünist sosyalistler (Rubanoviç, Plehanov, "Naşe Dyelo" vs.) arasında Büyük Rus şovenizminin gelişmesi, bizi bu talep üzerinde daha çok ısrar etmeye ve aynı zamanda bu talebi reddedenlerin, Büyük Rusların şovenizmini ve Çarlığı pratikte desteklediklerini açıklamaya sevketmektedir. Partimiz

kendi kaderini tayin hakkına böyle bir karşı çıkış için herhangi bir sorumluluğu ***kesinlikle reddettiğini*** açıklar.

Polonya sosyal-demokrasisinin ulusal sorundaki pozisyonunun en yeni formülasyonu (Zimmerwald Konferansı'ndaki açıklama) şu düşünceleri içermektedir:

Bu açıklama, Alman vs. hükümetini şiddetle eleştirir, çünkü ***"Polonya halkına kendi kaderi üzerine karar verme hakkı tanımadan"*** "Polonya bölgeleri", gelecekteki tazminat pazarlığında bir rehin gibi ele alınmaktadır. "Polonya Sosyal-Demokrasisi ***tüm bir ülkenin bölünüp parçalanmasını*** en kesin ve en resmi biçimde protesto eder." ***"Ezilen halkların kurtarılmasını"*** ... Hohenzollernlere ***"havale eden"*** sosyalistleri şiddetle eleştirir. Ancak uluslararası devrimci proletaryanın yaklaşmakta olan sosyalizm mücadelesine katılmanın, ***"ulusal baskı zincirlerini parçalayacağı ve her türlü yabancı egemenliği kaldıracağı ve Polonya halkına,*** halklar enternasyonalinin ***eşit haklara sahip*** bir üyesi olarak özgür, çok yönlü bir gelişmeyi temin edeceği" inancını ifade eder. ***"Polonyalılar için"*** savaşı ***"çifte*** kardeş katilliği" olarak niteler (Uluslararası Sosyalist Komisyon Bülteni, No. 2, 27 Eylül 1915, Bern, s. 15).

Bu cümleler, kendi kaderini tayin hakkının tanınmasından aslında hiç farklı değildir ve eğer bu "hak" başka bir biçimde ifade edilmek isteniyorsa, sözcükler üzerinde elbette tartışmayız. Ancak, bu cümlelerdeki politik formülasyonlar, II. Enternasyonal'in program ve kararlarının çoğundan sadece daha uzun ve belirsizdir.

Bu düşünceleri politik olarak berrak biçimde formüle etme ve bunları kapitalist ya da sosyalist düzene uygulamaya yönelik her çaba, ulusların kendi kaderini tayin hakkının Polonya sosyal-demokrasisi tarafından reddedilmesinin ne kadar yanlış olduğunu daha çarpıcı biçimde kanıtlayacaktır.

Ulusların kendi kaderini tayin hakkını kabul eden 1896 Londra Uluslararası Sosyalist Kongresi kararı,[102] yukarıda ileri sürülen tezler

temelinde: 1) bu talebin emperyalizmin egemenliği altında özellikle kaçınılmaz olduğuna; 2) bu talep de dahil siyasi demokrasinin tüm taleplerinin tarihsel koşulluluğu ve sınıf karakterine; 3) ezen uluslar sosyal-demokrasisinin görevleriyle, ezilen uluslar sosyal-demokrasisinin somut görevlerini birbirinden ayırma zorunluluğuna; 4) ulusların kendi kaderini tayin hakkının oportünistler ve Kautskyciler tarafından kabul edilmesinin tutarsızlığına, tamamen göstermelik olduğuna ve dolayısıyla da politik anlamda ikiyüzlülüğüne; 5) "kendi" ulusları tarafından ezilen sömürgelerin ve ulusların ayrılma özgürlüğünde ısrar etmeyen, özellikle "büyük güç" (Büyük Rus, Anglo-Amerikan, Alman, Fransız, İtalyan, Japon vs.) uluslarının sosyal-demokratlarının şovenizmle gerçekten benzerliğine; 6) bu talep gibi siyasi demokrasinin tüm temel talepleri için mücadeleyi, kapitalist düzenin yıkılması ve sosyalizmin gerçekleştirilmesi için mücadeleye tabi kılma zorunluluğuna dikkat çekerek tamamlanmalıdır.

Küçük ulusların sosyal-demokrasisinin, özellikle de Polonya sosyal-demokrasisinin, kendi burjuvazisinin halkı aldatan milliyetçi şiarlarına karşı yürüttüğü mücadele, onu ulusların kendi kaderini tayin hakkını reddetmeye götürmüştür.

Bu bakış açısının bütün Enternasyonal'e aktarılması, teorik olarak yanlış olur; Marksizmin yerine Proudhonculuğu koymak ve büyük devlet uluslarının çok tehlikeli şovenizmini ve oportünizmini bilmeden desteklemek olur.

Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi
Merkez Organı
"Sosyal-Demokrat" Yazı Kurulu

Not: Yeni çıkan 3 Mart 1916 tarihli "Neue Zeit"ta Kautsky, en pis Alman şovenizminin temsilcisi Austerlitz'e, ezilen ulusların ayrılma özgürlüğünü Habsburg Avusturyası için reddederek, fakat Hindenburg

ve II. Wilhelm'e uşaklık etmek amacıyla Rusya Polonyası'nda tanıyarak, apaçık biçimde hıristiyanca barış elini uzatıyor. Kautskyciliğin kendi kendini bundan daha iyi teşhir etmesi beklenemezdi!

Mart 1916

DEVRİMCİ PROLETARYA VE ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI[103]

Sosyal-demokrat partilerin programatik ve taktik kararlarının çoğunluğu gibi Zimmerwald Manifestosu da ulusların kendi kaderini tayin hakkını ilan eder. Parabellum yoldaş, "Berner Tagwacht"ın 252 ve 253. sayılarında "varolmayan kendi kaderini tayin hakkı için mücadele"nin hayali olduğunu açıklıyor ve bunun karşısına, bütün "ulusal şiddet eylemleri" gibi "ilhaklara karşı olduğumuzu" da temin ederek (bu teminat Parabellum yoldaşın makalesinde beş kez tekrarlanıyor) "proletaryanın kapitalizme karşı devrimci kitle mücadelesi"ni koyuyor.

Parabellum yoldaşın bakış açısının gerekçelendirmesi, bugün Alsas-Loren, Ermenistan vb. gibi bütün ulusal sorunların emperyalizmin sorunları olduğuna; sermayenin ulusal devletin sınırları dışına taştığına; "tarihin tekerleği"ni artık ömrünü doldurmuş ulusal devlet ülküsüne "geri çekme"nin imkansızlığına indirgeniyor.

Parabellum yoldaşın açıklamalarının doğru olup olmadığına bakalım.

Birincisi, "ulusal devlet ülküsü"nün işçi sınıfı tarafından kabul edilmesine karşı açtığı seferde, gözünü ulusal kurtuluş hareketinin

geçmişe değil bugüne ve geleceğe ait olduğu (Hindistan, Çin, İran ve Mısır'dan söz etmek yeter) Doğuya, Asya, Afrika ve sömürgelere değil, ulusal kurtuluş hareketinin geçmişte kaldığı İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya'ya çevirerek ileriye değil, geriye bakan, Parabellum yoldaşın kendisidir.

Devamla, emperyalizm, sermayenin ulusal devletin çerçevesi dışına taşması, ulusal baskının yeni bir tarihsel zemin üzerinde genişlemesi ve şiddetlenmesi demektir. İşte buradan da —Parabellum yoldaşın anlayışının tersine—, sosyalizm için devrimci mücadeleyi, ulusal sorunda devrimci bir programla birleştirmek zorunda olduğumuz sonucu çıkar.

Parabellum yoldaşın, demokrasi alanında tutarlı devrimci programı sosyalist devrim adına küçümseyerek bir kenara attığı anlaşılıyor. Bu doğru değildir. Proletarya, zaferi ancak demokrasiyle, yani demokrasiyi tam olarak gerçekleştirerek, en kararlı biçimde formüle edilmiş demokratik talepleri hareketinin her adımıyla birleştirerek kazanabilir. Sosyalist devrimi ve kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi, demokrasinin sorunlarından ***biriyle,*** bizim durumumuzda ulusal sorunla ***karşı karşıya koymak*** saçmalıktır. Tam tersine, kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi ***tüm*** demokratik taleplere ilişkin devrimci program ve devrimci taktikle birleştirmek zorundayız: Cumhuriyet, milis, memurların halk tarafından seçilmesi, kadınlara hak eşitliği, ulusların kendi kaderini tayin hakkı vs. Kapitalizm var oldukça, bütün bu talepler ancak istisnai olarak, ve üstelik eksik ve kuşa çevrilmiş biçimde gerçekleştirilebilir. Gerçekleştirilmiş olan demokrasiye dayanarak, kapitalizmde demokrasinin eksikliğini teşhir ederek, kitlelerin sefaletini ortadan kaldırmanın ve hakeza tüm demokratik dönüşümlerin tam ve çok yönlü uygulanması için zorunlu bir zemin olarak kapitalizmin yıkılmasını, burjuvazinin mülksüzleştirilmesini talep ediyoruz. Bu önlemlerden bazılarına burjuvazi yıkılmadan önce, bazılarına burjuvazi yıkılırken, bazılarına ise burjuvazi yıkıldıktan sonra başlanacaktır.

Sosyalist devrim kesinlikle tek bir muharebe değil, bilakis tam tersine, ancak burjuvazinin mülksüzleştirilmesiyle tamamlanacak olan ***bütün*** ekonomik ve politik dönüşümler uğruna bir dizi muharebeler dönemidir. İşte bu nihai hedef adına demokratik taleplerimizden her birini tutarlı devrimci biçimde formüle etmeliyiz. Bir ülkede işçilerin, tek bir demokratik dönüşümü bile tam olarak gerçekleştirmeden ***önce*** burjuvaziyi yıkmaları düşünülebilir. Fakat tarihsel bir sınıf olarak proletaryanın, en tutarlı ve en kararlı devrimci demokratizm bilinciyle eğitimden geçerek hazırlanmadan burjuvaziyi yenmesi kesinlikle düşünülemez.

Emperyalizm, dünya uluslarının bir avuç büyük güç tarafından giderek daha fazla ezilmesidir. Onlar arasında, ulusal baskıyı genişletme ve pekiştirme uğruna savaşlar dönemidir. Halk kitlelerinin ikiyüzlü sosyal-yurtseverler tarafından, yani "ulusların özgürlüğü", "ulusların kendi kaderini tayin hakkı", "anavatan savunması" bahanesiyle dünya uluslarının çoğunluğunun büyük güçler tarafından ezilmesini haklı gösteren ve savunan kişiler tarafından aldatıldığı dönemdir.

İşte bu nedenle ulusların ezen ve ezilen uluslar olarak ayrılması sosyal-demokrat programın odak noktasını oluşturmak zorundadır, çünkü bu ayrım emperyalizmin ***özünü*** oluşturur ve Kautsky de dahil sosyal-yurtseverler tarafından ikiyüzlülükle geçiştirilmektedir. Bu ayrım, burjuva pasifizmi ya da kapitalizm koşullarında bağımsız ulusların barışçıl rekabetine ilişkin küçük-burjuva ütopyasının bakış açısından önemli değildir, fakat emperyalizme karşı devrimci mücadele bakış açısından meselenin özüdür. ***Bizim*** "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"nın tutarlı demokratik, devrimci, sosyalizm için derhal mücadele genel görevine uygun anlayışımız bu ayrımdan çıkar. Bu hak adına, bu hakkın samimiyetle tanınmasını talep ederek, ***ezen*** ulusların sosyal-demokratları, ezilen ulusların ayrılma özgürlüğünü savunmalıdırlar — çünkü aksi takdirde ulusların eşit haklarının tanınması ve işçilerin uluslararası dayanışması gerçekten de sadece içi boş bir laf, bir iki-

yüzlülük olarak kalacaktır. ***Ezilen*** ulusların sosyal-demokratları ise, ezilen ulus işçilerinin ezen ulus işçileriyle birliği ve ***kaynaşması*** talebini esas mesele olarak görmek zorundadırlar — çünkü aksi halde bu sosyal-demokratlar, istemeden, halkın ve demokrasinin çıkarlarına ***her zaman*** ihanet eden, ilhaklara ve başka ulusları ezmeye ***her zaman*** hazır olan şu ya da bu ulusal burjuvazinin müttefiki olacaklardır.

19. yüzyılın 60'lı yıllarında ulusal sorunun konuluşu iyi bir örnek olarak hizmet edebilir. Her türlü sınıf mücadelesi ve sosyalist devrim düşüncesine yabancı küçük-burjuva demokratları, kapitalizm koşullarında özgür ve eşit ulusların barışçıl rekabeti ütopyasını hayal ediyorlardı. Proudhoncular, ulusal sorunu ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını tümüyle ve bütünüyle "yadsıyorlardı", hem de sosyalist devrimin dolaysız görevleri bakış açısından hareketle. Fransız Proudhonculuğuyla dalga geçen Marx, bu eğilimin Fransız şovenizmiyle akrabalığını gösterdi ("Fransa'da efendiler sefaleti ortadan kaldırasıya kadar bütün Avrupa poposunun üzerinde sessizce oturabilir ve oturmalıymış"* "ulusal sorunun yadsınmasından, farkında olmadan, ulusların Fransız örnek ulusu tarafından yutulmasını anlıyor gibiler"** Marx, ***İrlanda'nın*** İngiltere'den ***ayrılmasını*** talep etti — "ayrılıktan sonra federasyon da gelecek olsa".*** Ve Marx bu talebi, küçük-burjuva barışçıl kapitalizm ütopyası bakış açısından, "İrlanda için adalet" bakış açısından hareketle değil, ***ezen*** ulusun, yani ***İngiliz ulusunun*** proletaryasının kapitalizme karşı devrimci mücadelesinin çıkarları bakış a-

---

* *Bkz. "Mektuplar", Cilt III, s. 323 "Fransa'da beyler 'la misère et l'ignorance' (sefalet ve cehaleti) ortadan kaldırasıya kadar bütün Avrupa sessizce poposunun üzerinde oturmalıymış ve oturacakmış." —**Alm. Red.***

* * *Bkz. "Mektuplar", Cilt III, s. 328, "... gayet bilinçsiz şekilde o (Lafargue) milliyetlerin yadsınmasından, bunların Fransız örnek ulusu içinde massedilmesini anlıyor gibi..." —**Alm. Red.***

*** *Bkz. "Mektuplar", Cilt III, s. 42. —**Alm. Red.***

çısından hareketle ileri sürdü. Yabancı bir ulusun ezilmesiyle engellenen ve sakatlanan, işte *bu* ulusun özgürlüğüydü. İşte *İngiliz* proletaryasının enternasyonalizmi, *bu* proletarya İrlanda'nın ayrılmasını talep etmezse, ikiyüzlü bir lafa dönüşecekti. Hiçbir zaman küçük devletçiliğin, genelde küçük devletler biçiminde ayrılmanın, federasyon ilkesinin taraftarı olmamasına rağmen Marx, ezilen ulusun ayrılmasını federasyona doğru bir adım, dolayısıyla parçalanmaya değil merkezileşmeye, politik ve ekonomik merkezileşmeye, ama demokratizm temelinde merkezileşmeye doğru bir adım olarak görüyordu. Parabellum yoldaşın bakış açısına göre Marx, herhalde, İrlanda'nın ayrılması talebini ileri sürerek "hayali" bir mücadele yürütmüştü. Gerçekte ise *yalnızca* bu talep tutarlı devrimci bir programdı, yalnızca bu talep enternasyonalizme uygundu ve yalnızca bu talep emperyalist *olmayan* tarzda bir merkezileşmeyi temsil ediyordu.

Günümüz emperyalizmi, ulusların büyük güçler tarafından ezilmesini genel bir görüngü haline getirmiştir. Bugün, ulusların ezilmesini pekiştirmek için emperyalist bir savaş yürüten, dünya uluslarının ve dünya nüfusunun çoğunluğunu ezen büyük güç uluslarının sosyal-yurtseverlerine karşı mücadele düşüncesi sosyal-demokrat ulusal programın tayin edici, esas, temel öneme sahip maddesi olmak zorundadır.

Bu sorunda, sosyal-demokrat düşüncenin bugünkü eğilimlerini ayrı ayrı inceleyelim. Kapitalizmde ulusların eşitliği ve özgürlüğünü hayal eden küçük-burjuva ütopistleri yerlerini sosyal-yurtseverlere bıraktılar. Parabellum yoldaş, birincilere karşı savaş açarken, istemeyerek ikincilerin ekmeğine yağ sürerek yeldeğirmenlerine karşı mücadele ediyor. Ulusal sorunda sosyal-yurtseverlerin programı nedir?

Ya Parabellum yoldaşın gerekçelerine benzer gerekçeler ileri sürerek kendi kaderini tayin hakkını tümüyle ve bütünüyle yadsıyorlar (Cunow, Parvus, Rus oportünistleri Zemkovski, Liebmann vs.), ya da kendi kaderini tayin hakkını apaçık ikiyüzlü bir tarzda tanıyorlar, yani

bu hakkı kendi ulusları ya da onların askeri müttefikleri tarafından ezilen uluslara uygulamıyorlar (Plehanov, Hyndman, bütün Fransızsever sosyal-yurtseverler, Scheidemann ve ortakları vs.). Fakat en inandırıcı ve o nedenle de proletarya için en zararlı sosyal-yurtsever yalanı Kautsky formüle ediyor. O lafta ulusların kendi kaderini tayin hakkından yanadır, o lafta Sosyal-Demokrat Partinin "ulusların bağımsızlığına çokyönlü (!!) ve kayıtsız-şartsız (??) (risum teneatis amici!*) uyması ve talep etmesi"nden yanadır. ("Neue Zeit", 33, II, s. 241; 21 Mayıs 1915.) Gerçekte ise o, ulusal programı egemen sosyal-yurtseverliğe uydurmakta, ezen ulusun sosyal-demokratlarının görevlerini tam olarak saptamadan bu programı tahrif edip kuşa çevirmekte, hatta her ulus için "bağımsız devlet" talep etmenin *"çok fazla şey"* talep etmek olduğunu söyleyerek ("Neue Zeit", 33, II, s. 77; 16 Mayıs 1915) tam da demokratik ilkeyi çarpıtmaktadır. Onun bilge düşüncesine göre, "ulusal özerklik" yeter!! Emperyalist burjuvazinin değinilmesine izin vermediği tam da en önemli sorun, ulusların ezilmesine dayanan ***devletin sınırları*** sorunu Kautsky tarafından atlanmaktadır! Kautsky, sosyal-demokrat partinin ulusal programından en önemli şeyi, bu burjuvazinin hoşuna gitmek için bir yana atmıştır! Burjuvazi, proletarya sırf yasallık çerçevesinde kalsın ve devletin sınırları sorununda burjuvaziye "barışçıl" biçimde boyun eğsin diye her türlü "ulusal özerkliği" vaat etmeye hazırdır! Kautsky sosyal-demokrasinin ulusal programını devrimci değil reformist tarzda formüle etmektedir.

Parabellum yoldaşın ulusal programının, ya da daha doğrusu "ilhaklara karşı" olduğumuz yönündeki güvencesinin altına parti yönetimi, Kautsky, Plehanov ve ortakları dünden imza atarlar, çünkü egemen sosyal-yurtseverlerin yüzü bu programla açığa çıkarılamaz. Bu programın altına burjuva pasifistleri de imza atabilir. Parabellum yoldaşın mükemmel genel programı —"kapitalizme karşı devrimci kitle

* *Latince: Sakın gülmeyin, dostlar! — **Alm. Red.***

mücadelesi"—, ona, tıpkı 60'lı yılların Proudhoncuları gibi, bu programla bağıntı içinde, onun ruhu doğrultusunda, ulusal sorunda aynı şekilde uzlaşmaz, aynı şekilde devrimci bir program hazırlamaya hizmet etmiyor, bilakis sadece, burada meydanı sosyal-yurtseverlere bırakmasına hizmet ediyor! İçinde yaşadığımız emperyalist çağda dünya sosyalistlerinin çoğunluğu, başka ulusları ezen ve bu baskıyı genişletmeye çalışan uluslara mensuptur. İşte tam da bunun için, hem barış hem de savaş döneminde ezilen ulusun ***ayrılmasını*** propaganda etmeyen bir ezen ulus sosyalistinin, bir sosyalist, bir enternasyonalist değil, bir şovenist olduğunu açıklamazsak, "ilhaklara karşı mücadele"miz içeriksiz kalacak, sosyal-yurtseverler için tehlikesiz bir mücadele olacaktır! Böyle bir propagandayı, hükümetlerin yasaklarına ***rağmen,*** yani özgür, yani illegal bir basında sürdürmeyen bir ezen ulus sosyalisti, bütün uluslar için hak eşitliğinin sadece ikiyüzlü bir taraftarı olarak kalır.

Burjuva-demokratik devrimini henüz tamamlamamış Rusya üzerine Parabellum yoldaş sadece bir cümle söylemektedir:

> "İktisaden çok geri kalmış Rusya'da bile, Polonya, Letonya, Ermenistan burjuvazilerinin tutumu, halkları bu 'halklar hapishanesi'nde bir arada tutanın sadece askeri denetim değil, olağanüstü büyüklükteki toprakları gelişme için mükemmel bir zemin oluşturan kapitalist genişlemenin gereksinimleri olduğunu göstermiştir."

Bu "sosyal-demokrat" bir bakış açısı değil liberal-burjuva, enternasyonalist değil Büyük Rus şovenisti bir bakış açısıdır. Alman sosyal-yurtseverliğine karşı mükemmel mücadele eden Parabellum yoldaşın, Rus şovenizmini besbelli pek az tanıması üzücüdür. Onun cümlesini sosyal-demokrat bir cümle haline getirmek ve ondan sosyal-demokrat sonuçlar çıkarmak için, bu cümleyi şu biçimde değiştirmek ve tamamlamak istiyoruz:

Rusya, sadece Çarlığın feodal-askeri karakteri nedeniyle değil, sadece Büyük Rus burjuvazisinin Çarlığı desteklemesi nedeniyle değil,

aynı zamanda Polonya vs. burjuvazisi ulusların özgürlüğü gibi genel olarak demokratizmi de kapitalist genişlemenin çıkarlarına kurban ettiği için bir ***halklar hapishanesidir.*** Rusya proletaryası, Rusya tarafından ezilen tüm ulusların Rusya'dan ayrılma hakkını derhal, sınırsız ve "kayıtsız şartsız" talep etmeden ne halkın en önünde muzaffer demokratik devrimi tamamlayabilir (ki bu onun en yakın görevidir), ne de kardeşleriyle, yani Avrupa'nın proleterleriyle el ele sosyalist devrim için mücadele edebilir. Bunu, sosyalizm için devrimci mücadeleden bağımsız değil, tersine, bu mücadeleyi, ulusal sorun da dahil bütün demokratik sorunları devrimci tarzda koymakla birleştirmezsek, bu mücadele boş bir laftan ibaret kalacağı için talep ediyoruz. Kendi kaderini tayin hakkını, yani ezilen ulusların bağımsızlığını, yani ayrılma özgürlüğünü, ekonomik parçalanma ya da küçük devletler ülküsünü düşlediğimiz için değil, tersine, büyük devletlerden, ulusların yakınlaşmasından, hatta kaynaşmasından yana olduğumuz için talep ediyoruz, ama gerçekten demokratik, gerçekten enternasyonalist temelde — ki ayrılma özgürlüğü olmadan bu ***düşünülemez.*** Tıpkı, Marx'ın 1869'da İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasını, parçalanma için değil, İrlanda'nın İngiltere ile özgür birliğinin devamı için, "İrlanda için adalet" isteğinden değil, İngiliz proletaryasının devrimci mücadelesinin çıkarları açısından talep ettiği gibi, biz de Rusya sosyalistlerinin ulusların kendi kaderini tayin hakkını yukarıda ortaya koyulan anlamda talep etmeyi reddetmelerini, demokrasiye, enternasyonalizme, sosyalizme karşı doğrudan ihanet olarak değerlendiriyoruz.

Kasım 1915

MARKSİZMİN BİR KARİKATÜRÜ VE "EMPERYALİST EKONOMİZM" ÜZERİNE[104]

5— "MONİZM VE DUALİZM" UZERİNE

P. Kiyevski bizi "talebi düalist yorumlamak"la itham ediyor ve şöyle yazıyor:

> "Enternasyonal'in monist ***eyleminin*** yerine düalist bir ***propaganda*** konuyor."

Bu, kulağa gayet Marksist, materyalist geliyor: "düalist" bir propagandanın karşısına yekpare bir eylem konuyor. Ne yazık ki meseleye yakından baktığımızda, bunun Dühring'in "monizm"i gibi ***lafızda*** monizm olduğunu söylemek zorundayız.

> "Bir ayakkabı fırçasını memeli hayvanlar ***birliği*** içine kattığımda —diyor Engels, Dühring'in "monizm"ine karşı— onun hemen süt bezleri çıkmaz."*

Bu, "birlik" olarak sadece, nesnel gerçeklikte bir ***birlik*** olan şeylerin, niteliklerin, görüngülerin, hareketlerin nitelenebileceği demektir. Yazarımız işte bu ***"ayrıntı"yı*** unutmuştur!

---

* *Engels, "Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor", Stuttgart 1910, s. 29 ve 30.*

"Düalizm"imizi, birincisi, ezen ulus işçilerinden ilk planda —söz konusu olan sadece ulusal sorundur—, ezilen ulus işçilerinden talep ettiğimiz şeyi talep ***etmememizde*** görüyor.

P. Kiyevski'nin "monizm"inin burada Dühring'in "monizm"i gibi birşey olup olmadığını sınamak için, meselenin ***nesnel gerçeklikte*** nasıl olduğunu incelemek gerekir.

Acaba ulusal sorunla ilgili olarak ezen ve ezilen ulus işçilerinin ***gerçek*** durumu aynı mıdır?

Hayır.

1) ***İktisaden*** fark, ezen ülkelerde işçi sınıfının bazı kesimlerinin, ezilen ulusun işçilerini sürekli olarak soyup soğana çeviren ezen ulus burjuvalarının kazandıkları ***aşırı kârdan*** kırıntılar almalarında yatar. Ayrıca, ekonomik veriler, ezilen ulus işçilerine kıyasla ezen ulus işçileri arasında ***daha büyük*** bir "ara ustabaşılar" oranının ortaya çıktığını, ***daha büyük*** bir oranın "işçi ***aristokrasisi"ne*** yükseldiğini gösteriyor.* Bu bir olgudur. Ezen ulus işçileri ***belli bir dereceye kadar*** ezilen ulus işçilerinin (ve halk kitlelerinin) yağmalanmasında ***kendi*** burjuvazilerinin ortağıdır.

2) ***Politik*** açıdan fark, ezen ulus işçilerinin, ezilen ulus işçilerine kıyasla politik yaşamın bir dizi alanında ***ayrıcalıklı*** bir konumda bulunmasında yatar.

3) ***Düşünsel*** ya da ruhsal açıdan fark, ezen ulus işçilerinin okul ve hayat tarafından daima ezilen ulus işçilerine karşı küçümseme ve horgörü ruhuyla eğitilmelerinde yatar. Örneğin Büyük Ruslar arasında eğitilmiş ya da onlar arasında yaşamış her Büyük Rus bunu ***yaşamıştır.***

Böylece, nesnel gerçeklikte ***tüm çizgi boyunca*** bir fark, yani tek tek kişilerin iradesinden ve bilincinden bağımsız olan nesnel dünyada bir "düalizm" vardır.

---

* *Bkz. örneğin Hourwich'in Amerika'ya göç ve Amerika'da işçi sınıfının durumu üzerine İngilizce kitabı ("Immigration and Labor").*

P. Kiyevski'nin "Enternasyonal'in monist eylemi" üzerine sözleri karşısında nasıl bir tavır alınmalıdır?

Bu, kulağa hoş gelen boş bir safsatadan başka birşey değildir.

Yaşamda ezen ve ezilen uluslara aidiyetleriyle ***bölünmüş*** işçilerden oluşan Enternasyonal'in eyleminin ***ortak*** olması ***için,*** birinci ve ikinci durumda ***aynı türden*** propaganda ***yürütmemek*** zorunludur: (Dühring'in değil) gerçek "monizm" açısından, Marksist materyalizm açısından böyle düşünülmelidir!

Bir örnek mi? Bu hususta (legal basında iki yıldan fazla bir zaman önce) Norveç'le ilgili bir örnek verdik ve kimse bizi çürütmeye kalkışmadı. Yaşamdan alınmış bu somut durumda Norveçli ve İsveçli işçilerin eylemi ***yalnızca,*** İsveçli işçiler Norveç'e ***kayıtsız-şartsız*** ayrılma özgürlüğü tanırken, Norveçli işçiler bu ayrılma sorununu ***koşullu*** ortaya koydukları için ve o ölçüde "monist", ortak ve enternasyonaldi. Eğer İsveçli işçiler Norveçlilerin ayrılma özgürlüğünü ***kayıtsız-şartsız*** savunmamış olsalardı ***şovenist*** olurlardı, Norveçlileri zorla, savaşla sınırları içinde "tutmak" isteyen İsveçli toprak sahiplerinin şovenizminin silah arkadaşları olurlardı. Eğer Norveçli işçiler ayrılma sorununu ***koşullu,*** yani Sosyal-Demokrat Parti üyelerinin de ayrılmaya karşı oy kullanma ve karşı propaganda yapma özgürlüğüyle birlikte ortaya ***koymamış*** olsalardı, o zaman Norveçli işçiler enternasyonalistler olarak görevlerini ihlal etmiş ve dar, ***burjuva*** Norveç milliyetçiliğine düşmüş olurlardı. Neden? Çünkü ayrılık proletarya tarafından değil, ***burjuvazi*** tarafından gerçekleştirilmişti! Çünkü Norveç burjuvazisi (bütün burjuvaziler gibi) ***daima*** kendi ülkesinin ve "yabancı" bir ülkenin işçilerini bölmeye çalışır! Çünkü (kendi kaderini tayin talebi de dahil) her türlü demokratik talep, sınıf bilinçli işçiler için sosyalizmin daha yüksek çıkarlarına ***tabidir.*** Eğer örneğin Norveç'in İsveç'ten ayrılması, kesinlikle ya da büyük ihtimalle İngiltere'nin Almanya'ya karşı savaşı anlamına gelseydi, o zaman Norveçli işçiler ***bu sebepten dolayı*** ayrılmaya karşı olmak zorundaydılar. Ve İsveçli işçiler böyle

bir durumda ***ancak,*** İsveç hükümetine ***karşı,*** Norveç'in ayrılma ***özgürlüğü*** için sistemli, tutarlı, sürekli mücadele etmiş olsalardı, ayrılmaya karşı ajitasyon geliştirme hak ve olanağına sahip bulunabilirlerdi ve bu durumda sosyalistliklerine hiçbir halel gelmezdi. Aksi durumda, Norveçli işçiler ve Norveç halkı, İsveçli işçilerin öğütlerinin samimiyetine ***inanmazlardı, inanamazlardı.***

Kendi kaderini tayin karşıtlarının tüm sızlanmalarının nedeni, kendilerini sadece ölü soyutlamalarla sınırlamaları ve yaşamdan alınmış tek bir canlı somut örneği sonuna kadar tahlil etmekten ***korkmalarıdır.*** Tezlerde, askeri-stratejik nitelikte belli koşullar bir araya geldiği takdirde, ***bugün*** yeni bir Polonya devletinin "gerçekleştirilebileceği"ne* somut olarak dikkat çekmemize ne Polonyalılar, ne de P. Kiyevski itiraz etti. İddiamızın zımnen kabul edilmesinden çıkan sonuç üzerine ise kimse ***düşünmek*** istemedi. Fakat bundan açıkça, enternasyonalistlerin Ruslar ve Polonyalılar arasındaki propagandasının, eğer bu propaganda her ikisini de "ortak eyleme" eğitmek istiyorsa, aynı türden ***olamayacağı*** sonucu çıkar. Büyük Rus (ya da Alman) işçisi mutlaka Polonya'nın özgürce ayrılmasından yana olmakla yükümlüdür, aksi takdirde bugün fiili olarak II. Nikola ya da Hindenburg'un uşağı olur. Polonya işçisi ***ancak*** koşullu olarak ayrılmadan yana ***olabilir,*** çünkü ("Frakiler" gibi) şu ya da bu emperyalist burjuvazinin zaferi üzerine spekülasyonlar yapmak, ***onların*** uşağı olmak demektir. Enternasyonal'in "monist eylem"inin önkoşulu olan bu farkı anlamamak, örneğin Moskova'daki Çarlık ordusuna karşı "monist bir eylem" için, devrimci birliklerin Nijni-Novgorod'dan batıya doğru, Smolensk'ten doğuya doğru harekete geçmek zorunda olduklarını anlamamakla aynıdır.

---

* *Bkz. Tezler. "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı", elinizdeki ciltte. s. 303.—**Alm. Red.***

*

İkincisi, Dühring monizminin bu yeni yandaşı dostumuz bizi, sosyal devrimde "Enternasyonal'in değişik ulusal seksiyonlarının en sıkı örgütsel birliği" ile ilgilenmemekle itham ediyor.

Sosyalizmde kendi kaderini tayin ortadan kalkar, diye yazıyor P. Kiyevski, çünkü o zaman devlet de yok olur. Ve bunlar, güya bizi çürütmek için yazılıyor! Oysa biz *üç* satırda —Tezlerimizin birinci paragrafının son üç satırında— açık ve berrak biçimde "demokrasi, genel olarak devletin sönümlenmesiyle yokolacak bir devlet biçimidir"* dedik. Ve P. Kiyevski bu gerçeği —elbette bizi "çürütmek" için— c) maddesinde (I. Bölüm) ***sayfalar boyu*** tekrarlıyor, ***tahrif ederek*** tekrarlıyor.

> "Biz —diyor— sosyalist toplumu daima, ekonominin sıkı demokratik (!!?) biçimde merkezileştirilmiş bir sistemi olarak, fakat halkın bir bölümünün diğer bölümü üzerinde egemenliğinin aygıtı olan devletin yokolacağı bir sistem olarak düşündük ve düşünüyoruz."

Bu kafa karışıklığından başka birşey değildir, çünkü demokrasi ***de*** "halkın bir bölümünün diğeri üzerinde egemenliği"dir, o ***da*** bir devlettir. Sosyalizmin zaferinden sonra devletin ***sönümlenmesinin*** neden ibaret olduğunu ve bu sürecin koşullarının neler olduğunu açıktır ki yazar anlamamıştır.

Fakat esas olan, onun sosyal devrim dönemiyle ilgili "itirazları"dır. Bize, "kendi kaderini tayin Talmutçuları" diyerek korkunç biçimde küfrettikten sonra yazar şunları söylüyor:

> "Bu süreci (sosyal devrim) burjuva (!!) devletin sınırlarını yıkan, sınır işaretlerini çıkarıp atan" ("sınırların yıkılması"ndan bağımsız olarak?), "ulusal birliği parçalayan (!!) ve sınıf birliğini kuran bütün (!!) ülkelerin işçilerinin birleşik eylemi olarak düşünüyoruz."

* *Bkz. aynı Tezler.* ***—Alm. Red.***

Sakın "Talmutçular"ın sert yargıcı bize kızmasın — burada çok laf var, fakat keşfedilecek bir "düşünce" yok.

Sosyal devrim ***bütün*** ülkelerin proleterlerinin birleşik eylemi olamaz, şu basit nedenden ötürü olamaz, çünkü ülkelerin çoğunluğu ve dünya nüfusunun çoğunluğu şimdiye kadar henüz kapitalist gelişme aşamasında bile değildir, ya da bu aşamaya yeni ulaşıyor. Tezlerimizin* 6. maddesinde bu konudan söz ettik ve P. Kiyevski sadece dikkatsizliğinden ya da düşüncesizliğinden, o paragrafın oraya boşuna değil, Marksizmi karikatürleştirici tahrifatları çürütmek için konduğunu "farketmemiş"tir. Sosyalizm için ***sadece*** Batı'nın ve Kuzey Amerika'nın ileri ülkeleri olgundur ve P. Kiyevski, Engels'in Kautsky'ye yazdığı bir mektupta ("Sbornik Sosyal-Demokrata"), "***bütün*** ülkelerin proleterlerinin ortak eylemi" düşünü görme ***"düşüncesi"nin*** —bu vaat edilmiş değil gerçek düşüncenin— sosyalizmi ad calendas graecas, yani çıkmaz ayın son çarşambasına ertelemek olduğu yolundaki somut açıklamayı okuyabilir.[105]

Sosyalizmi bütün ülkelerin proleterleri ortak eylemle değil, ***ileri*** kapitalizmin gelişme aşamasına ulaşmış az sayıda ülkenin proleterleri gerçekleştirecektir. P. Kiyevski'nin yanlışına işte bu hususu anlamaması neden olmuştur. ***Bu*** ileri ülkelerde (İngiltere, Fransa, Almanya vs.) ulusal sorun çoktan çözülmüş, ulusal birlik çoktan ömrünü doldurmuştur ve "genel ulusal görevler" ***nesnel olarak*** artık yoktur. O nedenle sadece bu ülkelerde ***şimdiden*** ulusal birliği "yıkmak" ve sınıf birliğini kurmak mümkündür.

Gelişmemiş ülkelerde, (tezlerimizin 6. maddesinde) ikinci ve üçüncü başlıklarda saydığımız ülkelerde, yani bütün Doğu Avrupa'da ve bütün sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde durum farklıdır. Buralarda kural olarak ***hâlâ***, ezilen ve kapitalist anlamda gelişmemiş uluslar vardır. Böyle ulusların önünde, ***nesnel olarak*** genel-ulusal görevler,

* *Bkz. aynı Tezler.* ***—Alm. Red.***

hem de ***demokratik*** görevler, ***yabancı egemenliğin yıkılması*** görevleri durmaktadır.

Tam da bu tür uluslara örnek olarak Engels, muzaffer sosyalizme karşı bir devrim yapabileceğini söylediği Hindistan'ı gösteriyordu, çünkü Engels, ileri ülkelerde muzaffer proletaryanın "otomatikman", belli ***demokratik*** önlemler almaksızın ulusal baskıyı ortadan kaldıracağını sanan o gülünç "emperyalist Ekonomizm"den çok uzaktı. Muzaffer proletarya, zafere ulaştığı ülkeleri yeniden örgütleyecektir. Bu bir çırpıda imkansızdır, ve burjuvazi de bir vuruşta "yenilemeyecek"tir. Tezlerimizde bunun altını bilerek çizdik, ve Kiyevski, ulusal sorunla bağıntı içinde bunun altını ***neden*** çizdiğimizi yine düşünmedi.

İleri ülkelerin proletaryası burjuvaziyi yıkıp onun karşı-devrimci girişimlerini geri püskürtürken, gelişmemiş ve ezilen uluslar beklemeyecektir, onlar için yaşam durmayacaktır, onlar yok olmayacaktır. Onlar, sosyal devrimle karşılaştırıldığında emperyalist burjuvazinin küçük bir krizi olan 1915/16 savaşından bile yararlandıklarına göre (sömürgeler, İrlanda), ileri ülkelerde içsavaşın ***büyük krizinden*** ayaklanma için daha büyük ölçüde yararlanacaklarına kuşku yoktur.

Sosyal devrim, ileri ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı içsavaşını, gelişmemiş, geri ve ezilen ulusların, ulusal kurtuluş hareketleri de dahil, ***bir dizi*** demokratik ve devrimci hareketleriyle birleştiren bir dönem biçiminden başka bir biçimde cereyan edemez.

Neden böyle? Çünkü kapitalizm eşitsiz gelişir ve nesnel gerçeklik bize, çok gelişmiş kapitalist ulusların yanı sıra, iktisaden pek az gelişmiş ya da hiç gelişmemiş bir dizi ulusun olduğunu göstermektedir. P. Kiyevski, sosyal devrimin ***nesnel*** koşulları hakkında tek tek ülkelerin ekonomik olgunluğu bakış açısından kesinlikle hiç düşünmemiştir ve o nedenle kendi kaderini tayin hakkının nerede uygulanacağını ***bizim*** "icat ettiğimiz" ithamıyla gerçekte oyunu tersine çevirmektedir.

Daha iyi bir davaya layık bir gayretle P. Kiyevski, Marx ve Engels'ten, insanlığın şu ya da bu toplumsal olumsuzluktan kurtuluşu

için çarelerin "kafadan icat edilmediği, bilakis kafanın yardımıyla üretimin mevcut maddi gerçeklerinden çıkarılacağı" üzerine sık sık alıntılar yapıyor. Tekrar tekrar yinelenen bu alıntıları okurken, Rusya'da kapitalizmin zaferi üzerine yaptıkları "yeni keşfi" aynı cansıkıcı tekrarlarla ağızlarına dolayan "Ekonomistler"i hüzünle anmadan edemedim. P. Kiyevski bizi bu alıntılarla "yere sermek" istiyor, çünkü biz emperyalizm çağında ulusların kendi kaderini tayininin uygulanma koşullarını icat etmişiz! Fakat aynı P. Kiyevski'nin şu "dikkatsiz ikrar"da bulunduğunu görüyoruz:

> "Bizim sadece anavatan savunmasına ***karşı*** (altı yazar tarafından çizilmiştir) olduğumuz gerçeği bile, herhangi bir ulusal ayaklanmanın bastırılmasına aktif biçimde karşı çıkacağımızı en açık biçimde gösterir, çünkü böylelikle can düşmanımıza —emperyalizme— karşı mücadele ederiz." (Bölüm 2, c) maddesi)

Bazı yazarları, kaleme aldıkları makalenin en azından en önemli iddialarını aktarmadan eleştirmek, ***yanıtlamak*** mümkün değil. Fakat P. Kiyevski'nin sadece tek bir iddiasını aktardığımızda bile, herhangi bir cümlede, her zaman Marksizmi tahrif eden iki-üç yanlış ya da düşüncesizlik ortaya çıkıyor!

1) P. Kiyevski, bir ulusal ayaklanmanın ***da*** "anavatan savunması" olduğunu anlamamıştır! Oysa biraz düşünen herkes, bunun böyle olduğundan emin olacaktır, çünkü ***her*** "ayaklanan ulus" kendisini, dilini, yurdunu, anavatanını ezen ulusa karşı savunur.

Her ulusal baskı, ***geniş*** halk ***kitleleri*** arasında direniş yaratır, ulusal baskı altındaki halkın her direniş ***eğilimi*** ise ulusal ayaklanmadır. Sık sık (özellikle Avusturya ve Rusya'da) ezilen ulus burjuvazilerinin ulusal ayaklanmanın ***sadece*** lafını etmesini, gerçekte ise kendi halkından habersiz ve kendi halkına karşı ezen ulus burjuvazisiyle gerici anlaşmalar yapmasını tespit etmek zorunda olsak da, bu gibi durumlarda devrimci Marksistlerin eleştirisi ulusal harekete karşı değil, bu hareketin bayağılaştırılmasına, yüzeyselleştirilmesine, önemsiz bir çekişmeye dönüştürülmesine karşı yönelmelidir. Geçerken belirtelim ki, pek-

çok Avusturyalı ve Rus sosyal-demokrat bu durumu unutuyor ve sokak levhalarında hangi dilin altta, hangi dilin üstte olması gerektiğine dair anlaşmazlık türünden küçük, basit, gülünç ulusal didişmeye duydukları haklı nefreti, ulusal mücadelenin desteklenmesinin reddine dönüştürüyorlar. Monaco prensliğindeki komik cumhuriyet oyununu, ya da Güney Amerika'nın küçük devletlerinde ya da Pasifik Okyanusunun herhangi bir adasında "generaller"in "cumhuriyetçilik" serüvenini "desteklemeye" yokuz, fakat buradan, ciddi demokratik ve sosyalist hareketlerde cumhuriyet şiarının unutulabileceği sonucu kesinlikle çıkmaz. Rusya ve Avusturya'daki halkların zavallı milliyetçi didişmeleri ve milliyetçi pazarlıklarıyla alay ediyoruz ve etmeliyiz, ama buradan kesinlikle, tüm bir halkın ulusal hareketine ya da ulusal baskıya karşı ciddi mücadelesine destek vermeyeceğimiz sonucu çıkmaz.

2) Eğer "emperyalist çağ"da ulusal ayaklanmalar imkânsızsa, o zaman P. Kiyevski'nin bunlar üzerine konuşma hakkı yok. Fakat eğer mümkünse, o zaman "monizm" üzerine, bizim emperyalizm koşullarında kendi kaderini tayin örneklerini "icat ettiğimiz" vs. gibi laflar — ***bütün*** bunlar bir hiçtir. P. Kiyevski kendi kendini vuruyor.

Eğer "biz" "ulusal ayaklanmaların bastırılmasına aktif olarak karşı çıkacak"sak —***bizzat***" P. Kiyevski'nin mümkün varsaydığı bir durum—, bu ne demektir?

Bu, ***eylemin*** ikili, bu felsefi ifadeyi yazarın kullandığı gibi yersiz biçimde kullanacak olursak "düalist" bir eylem olması demektir: a) birincisi, ulusal baskı altındaki proletarya ve köylülüğün, ulusal baskı altındaki burjuvaziyle ***birlikte*** ezen ulusa karşı "eylemi"; b) ikincisi, ezen ulus içinde proletaryanın, daha doğrusu proletaryanın sınıf bilinçli kesiminin burjuvaziye ve ezen ulusun onu izleyen bütün unsurlarına ***karşı*** "eylemi".

"Ulusal blok"a karşı, ulusal "hayaller"e karşı, milliyetçilik "zehiri"ne karşı, "ulusal nefretin kışkırtılması"na karşı vs. sayısız laflar, P. Kiyevski'nin bıkkınlık veren biçimde kullandığı tüm bu laflar ahmak-

lıktır, çünkü yazar ezen ülkelerin proletaryasına (yazarın bu proletaryayı ciddi bir güç olarak değerlendirdiğini unutmayalım), "ulusal ayaklanmanın bastırılmasına aktif biçimde karşı çıkmayı" öğütleyerek, ulusal nefreti ***kışkırtmakta,*** ezilen ulusların işçilerinin "burjuvaziyle" "blok" kurmasını ***teşvik etmektedir.***

3) Emperyalizm koşullarında ulusal ayaklanmalar mümkünse, ulusal savaşlar da mümkündür. Biriyle öteki arasında politik açıdan önemli bir fark yoktur. Ayaklanmaları da savaşlar arasında sayan askeri savaş tarihçileri tamamen haklıdır. P. Kiyevski, önüne ardına bakmadan, sadece kendisini değil, emperyalizm koşullarında ulusal savaşların ***olanaklı*** olduğunu yadsıyan Junius'u ve "Internationale"[106] grubunu da yere sermiştir. Bu yadsıma ise, emperyalizm koşullarında ulusların kendi kaderini tayin hakkını reddeden bir anlayışın düşünülebilecek biricik teorik gerekçesidir.

4) Çünkü "ulusal" ayaklanma nedir? Ezilen bir ulusun ***politik*** bağımsızlığını, yani ***ayrı*** bir ulusal devlet kurmasını amaçlayan bir ayaklanmadır.

Eğer ezen ulus proletaryası ciddi bir güç oluşturuyorsa (yazarın emperyalizm dönemi için kabul ettiği, kabul etmek zorunda kaldığı gibi), ***o zaman*** bu proletaryanın "ulusal ayaklanmanın bastırılmasına aktif biçimde karşı çıkma" kararlılığı ayrı bir ulusal devletin kurulmasına ***"katkı" değil midir?*** Elbette öyledir!

Kendi kaderini tayin hakkının "gerçekleştirilme olanağı"nın yürekli inkârcısı, ileri ülkelerin sınıf bilinçli proletaryasının bu "gerçekleştirilemez" uygulamanın gerçekleştirilmesine ***katkıda bulunması*** gerektiği iddiasına kadar vardırmıştır işi.

5) "Biz" ***neden*** bir ulusal ayaklanmanın bastırılmasına "aktif biçimde karşı çıkmalı"yız? P. Kiyevski sadece bir gerekçe ileri sürüyor: "Böylece can düşmanımıza —emperyalizme— karşı mücadele edeceğimiz için." Bu gerekçenin tüm ***gücü,*** genelde yazarın, gerekçelerin gücü yerine şiddetli ve tınılı lafların gücünü geçiren, Aleksinski ru-

huyla kaleme alınmış "oku burjuvazinin titreyen bedenine göndermek" gibi üslup süslemelerinde, ***"can*** düşmanı" ***güçlü*** sözcüğünde yatıyor.

Fakat P. Kiyevski'nin bu gerekçesi ***yanlıştır.*** Emperyalizm aynı kapitalizm gibi bizim "can düşmanımız"dır. Bu böyle. Fakat hiçbir Marksist, feodalizme kıyasla kapitalizmin ve hakeza tekel öncesi kapitalizme kıyasla emperyalizmin ilerici olduğunu unutmayacaktır. Yani bu demektir ki, biz emperyalizme karşı ***her*** savaşı destekleme hakkına sahip değiliz. Emperyalizme karşı gerici sınıfların savaşını ***desteklemeyeceğiz,*** gerici sınıfların emperyalizme ve kapitalizme karşı ayaklanmalarını ***desteklemeyeceğiz.***

Demek ki, eğer yazar ezilen ulusların ayaklanmalarına yardım etme zorunluluğunu kabul ediyorsa (baskıya "aktif biçimde karşı çıkmak", ayaklanmaya yardım etmek demektir), o zaman ulusal ayaklanmanın ***ilericiliğini*** ve bu ayaklanmanın başarısı halinde ayrı, yeni bir devletin kurulmasının, yeni sınırların saptanmasının ***ilericiliğini*** vs. kabul ediyor demektir.

Yazar kelimenin tam anlamıyla ***tek bir*** politik düşüncesini mantıki sonucuna götürmüyor!

Tezlerimiz "Vorbote"nin 2. sayısında yayınlandıktan sonra gerçekleşen 1916 İrlanda ayaklanması, geçerken belirtelim, ulusal ayaklanmaların olanaklı olduğuna ilişkin sözlerin Avrupa'da ***bile*** boşuna söylenmediğini ispatlamıştır!

Ekim 1916

KENDİ KADERİNİ TAYİN TARTIŞMASININ SONUÇLARI[107]

10— 1916 İRLANDA AYAKLANMASI

Tezlerimiz,* teorik görüşlerin gözden geçirilmesinde veri olarak hizmet edecek olan bu ayaklanmadan önce kaleme alınmıştır.

Kendi kaderini tayin karşıtlarının görüşleri, emperyalizm tarafından ezilen küçük ulusların yaşama yeteneğinin artık tükendiği, emperyalizme karşı herhangi bir rol oynayacak durumda olmadıkları, onların saf ulusal çabalarının desteklenmesinin hiçbir sonuç vermeyeceği vs. sonucuna götürüyor. 1914/16 emperyalist savaşının deneyimi bu sonuçların *gerçekten* çürütülmesi anlamına gelmektedir.

Savaş, Batı Avrupa ulusları için, tüm emperyalizm için bir kriz dönemiydi. Her kriz geleneksel olanı ortadan kaldırır, dış kabukları parçalar, ömrünü doldurmuş olanı siler süpürür, daha alttaki saikleri ve güçleri açığa çıkarır. Ezilen ulusların hareketleri açısından kriz neyi gün ışığına çıkarmıştır? Ezen ulusların askeri sansür yardımıyla her biçimde gizlemeye çalıştığı, sömürgelerde bir dizi ayaklanma girişimini.

---

* *Tezler. "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı", elinizdeki ciltte. s. 303.*—***Alm. Red.***

Yine de, İngilizlerin Singapur'da Hindistan birliklerinin isyanını vahşice bastırdığı; Fransız Anam'ında (bkz. "Naşe Slovo") ve Alman Kamerun'unda (bkz. Junius Broşürü*) ayaklanma girişimleri olduğu; Avrupa'da bir yandan "özgürlüksever" İngilizlerin idamlarla egemen olmaya çalıştığı, fakat İrlandalılar için genel askerlik yükümlülüğünü uygulamaya cesaret edemediği İrlanda'da bir ayaklanma olduğu ve öte yandan Avusturya hükümetinin Bohemya Diyet Meclisinden temsilcileri "vatana ihanet" nedeniyle ölüme mahkûm ettiği ve aynı "suç"tan dolayı Çek askerlerini alaylar halinde kurşuna dizdirdiği biliniyor.

Elbette bu liste tam olmaktan uzak. Fakat yine de, ulusal ayaklanma alevlerinin emperyalizmin kriziyle ***bağıntılı*** olarak ***hem*** sömürgelerde ***hem de*** Avrupa'da harladığını, ulusal sempati ve antipatilerin bütün tehditlere ve şiddet önlemlerine rağmen patlak verdiğini gösteriyor. Hem de emperyalizmin krizi daha gelişmesinin doruğuna ulaşmış olmaktan çok uzaktı: emperyalist burjuvazinin gücü o zamanlar henüz sarsılmamıştı ("bitkin düşürme" savaşı buna yol açabilir, ama henüz açmamıştır); emperyalist devletler içinde proleter hareketler hâlâ çok güçsüzdür. Peki ama savaş tam bitkinliğe yol açarsa ya da burjuvazinin gücü bir ülkede de olsa proleter mücadelenin darbeleri altında, 1905 yılında Çarlık iktidarının sarsıldığı gibi sarsılırsa ne olacaktır?

Bazı solcuların da dahil olduğu Zimmerwaldcilerin yayın organı "Berner Tagwacht"ta 9 Mayıs 1916'da, İrlanda ayaklanması vesilesiyle, K.R. imzasıyla "Bitmiş Bir Şarkı" adlı bir makale yayınlandı. İrlanda ayaklanması bu makalede kısa yoldan "darbe" olarak ilan ediliyor, çünkü "İrlanda sorunu tarım sorunu"ydu, köylüler reformlarla yatıştırılmışlardı, milliyetçi hareket şimdi "çıkardığı tüm gürültüye rağmen ardında toplumsal olarak pek fazla birşey olmayan tamamen kentsel, küçük-burjuva bir hareket"ti.

---

* *Bkz. elinizdeki cillte "Junius Broşürü Üzerine" adlı makale s. 284 ve Not 88.—**Alm. Red.***

Bu korkunç doktriner ve ukala değerlendirmenin, ayaklanmayı "Dublin Darbesi" olarak niteleyen[108] Rus ulusal liberali Kadet A. Kulişer'in değerlendirmesiyle çakışması şaşırtıcı değildir.

"Her şerde bir hayır vardır" özdeyişine göre, "kendi kaderini tayin hakkı"nı reddetmek ve küçük ulusların ulusal hareketlerini horgörüyle değerlendirmekle nasıl bir batağa saplandıklarını kavrayamayan birçok yoldaşın gözünün, şimdi emperyalist burjuvazinin bir temsilcisinin yargısıyla bir sosyal-demokratın yargısının bu "tesadüfi" çakışması nedeniyle açılacağı umulabilir!

Sözcüğün bilimsel anlamıyla bir "darbe"den ancak, bir ayaklanma girişimi ancak bir komplocular çevresini ya da aklı kıt çılgınları gün ışığına çıkarıp kitleler arasında hiçbir sempati yaratmadığında söz edilebilir. Yüzlerce yıl gerilere giden ve çeşitli safhalardan, sınıf çıkarlarının çeşitli varyasyonlarından geçmiş olan İrlanda ulusal hareketi, ifadesini, başka şeylerin yanında, geniş kitlelerin temsilci gönderdiği ve İrlanda'nın bağımsızlığından yana tavır koyan Amerika'daki İrlanda Ulusal Kongresi'nde bulmuştur ("Vorwärts", 20 Mart 1906[109]; kent küçük-burjuvazisinin ve ***işçilerin bir bölümünün,*** kitleler arasında yapılan uzun süreli ajitasyonun, gösterilerin, gazete yasaklarının vs. ardından yürüttüğü sokak çatışmalarında ifadesini bulmuştur. Kim ***böyle*** bir ayaklanmayı darbe olarak nitelerse, o ya koyu bir gericidir, ya da sosyal devrimi canlı bir olay olarak düşünemeyen iflah olmaz bir doktrinerdir.

Çünkü sosyal devrimin, sömürgelerde ve Avrupa'da küçük ulusların ayaklanmaları olmadan, bütün önyargılarıyla birlikte küçük-burjuvazinin bir bölümünün devrimci patlamaları olmadan, toprak sahipleriyle kilisenin boyunduruğuna karşı, monarşist ve ulusal baskıya vs. karşı proleter ve yarı-proleter geri kitleler harekete geçmeden ***düşünülebilir*** olduğunu sanmak, ***sosyal devrimden vazgeçmek*** demektir. Sanki bir yerde bir ordu toplanacak ve "biz sosyalizmden yanayız" diyecek, bir başka yerde toplanan bir başka ordu da "biz emperyalizm-

den yanayız" diyecek ve bu da sosyal devrim olacak! İrlanda ayaklanmasına "darbe" diye küfretmek ancak böyle ukala ve gülünç bir bakış açısıyla mümkün olabilirdi.

Kim "katıksız" bir sosyal devrim bekliyorsa, bunu ***hiçbir zaman*** yaşamayacaktır. O gerçek devrimi anlamayan sadece lafta bir devrimcidir.

1905 Rus Devrimi, burjuva-demokratik bir devrimdi. O, nüfusun ***bütün*** hoşnutsuz sınıf, grup ve unsurlarının bir dizi mücadelesinden oluşuyordu. Bunların içinde en saçma önyargılara, en belirsiz ve hayali mücadele hedeflerine sahip kitleler, Japonya'dan para alan grupçuklar, spekülatörler ve serüvenciler vs. vardı. Kitlelerin hareketi ***nesnel olarak*** Çarlığı sarsmış ve demokrasinin yolunu açmıştı, o nedenle sınıf bilinçli işçiler başı çekiyorlardı.

Avrupa'da sosyalist devrim, bütün ezilenlerin ve hoşnutsuzların kitlesel savaşının patlak vermesinden ***başka türlü olamaz.*** Küçük-burjuva kesimler ve geri işçiler kaçınılmaz olarak ona katılacaktır —böyle bir katılım olmadan bir ***kitle*** mücadelesi, ***genelde hiçbir*** devrim mümkün ***değildir***— ve yine kaçınılmaz olarak harekete önyargılarını, gerici hayallerini, hata ve zaaflarını taşıyacaklardır. Fakat ***nesnel olarak*** bunlar ***sermayeye*** saldıracak, ve devrimin sınıf bilinçli öncüsü; kitle mücadelesinin çeşitliliği, uyumsuzluğu, renkliliği ve görünüşte parçalanmışlığı nesnel gerçeğini ifade eden ileri proletarya, bu hareketi koordine etmeyi ve yönlendirmeyi, iktidarı ele geçirmeyi, bankalara el koymayı, herkesin (değişik nedenlerle de olsa!) nefret ettiği tröstleri mülksüzleştirmeyi bilecek ve bir bütün olarak burjuvazinin yıkılmasına ve sosyalizmin zaferine, küçük-burjuva yumuşakçalarının bir vuruşuyla "yerine getirme"nin mümkün olmadığı bir zafere yol açacak başka diktatöryel önlemler uygulayacaktır.

Sosyal-demokrasi, diye okuyoruz Polonyalıların tezlerinde (I. 4) :

> "sömürgelerin genç burjuvazisinin Avrupa emperyalizmine karşı yönelen mücadelelerinden, ***Avrupa'da devrimci krizi şiddetlendirmek*** için yararlanmalıdır." (Altı yazarları tarafından çizilmiştir.)

Bu bakımdan, Avrupa ile sömürgeleri karşı karşıya koymanın en az uygun olduğu açık değil mi? ***Avrupa'da*** ezilen ulusların, ayaklanmalara, sokak çatışmalarına, ordunun demir disiplininin çiğnenmesine ve sıkıyönetime yol açacak mücadelesi, işte böyle bir mücadele, "Avrupa'da devrimci kriz"i, herhangi bir uzak sömürgedeki çok daha gelişmiş bir ayaklanmadan daha yüksek ölçüde "şiddetlendirecek"tir. İrlanda'daki bir ayaklanmanın İngiliz burjuvazisinin gücüne indireceği aynı güçte bir darbe, Asya ya da Afrika'da indirilecek aynı güçte bir darbeden yüz kez daha büyük politik öneme sahiptir.

Kısa süre önce şovenist Fransız basını, Belçika'da çıkan illegal gazete "La libre Belgique"in ("Özgür Belçika")[110] 80. sayısının çıktığını bildirdi. Fransa'nın şovenist basını elbette çok sık yalan söyler, fakat bu haber bu kez doğruya benziyor. Şovenist ve Kautskyci Alman sosyal-demokrasisi, iki savaş yılı içinde, kendisi için özgür bir basın yaratmayı beceremeyip, tersine savaş sansürünün köleleştirici boyunduruğunu taşırken (sadece radikal sol unsurlar —onların şerefine belirtelim ki— sansürsüz bildiri ve broşürler yayınladılar), ezilen, kültür seviyesi yüksek bir ulus, askeri baskının korkunç azgınlığına, devrimci protestonun bir organını kurarak yanıt veriyor! Emperyalizme karşı mücadelede ***bağımsız*** faktör olarak güçsüz olan küçük ulusların, emperyalizmin ***asıl*** rakibi olan sosyalist proletaryanın sahneye çıkmasına yardımcı olan bir maya, bir basil rolü oynamaları tarihin diyalektiğidir.

Bugünkü savaşta genelkurmaylar, hasımlarının kampındaki her türlü ulusal ve devrimci hareketten yararlanma yönünde gayretli bir çaba içindeler; Almanlar İrlanda ayaklanmasından, Fransızlar Çek hareketinden vs. Ve kendi bakış açılarından tamamen doğru davranıyorlar. Şurada ya da burada, şu ya da bu barut fıçısının ne zaman, nasıl bir güçle "patlayacağı" önceden bilinemeyeceği için, hasmının en küçük zaafından yararlanmaksızın, her şansı denemeksizin, ciddi bir savaş karşısında ciddi bir tavır alınamaz. Proletaryanın sosyalizm için büyük

kurtuluş savaşında emperyalizmin ***münferit*** zorbalıklarına karşı her halk hareketinden krizi şiddetlendirmek ve yaymak için yararlanmayı bilmezsek iyi devrimciler olamayız. Bir yandan her türlü ulusal baskıya "karşı" olduğumuzu binlerce biçimde açıklamaya ve tekrarlamaya girişirken, öte yandan ezilen bir ulusun belli sınıflarının en hareketli ve en aydın kesiminin, kendilerini ezenlere karşı kahramanca ayaklanmasını "darbe" olarak nitelersek, aynı Kautskyciler gibi kıt akıllı bir seviyeye düşmüş oluruz.

İrlandalıların talihsizliği, Avrupa proletaryasının ayaklanması ***henüz*** olgunlaşmadığı için, ayaklanmasının zamansız oluşudur. Kapitalizm, çeşitli ayaklanma merkezlerinin kendiliğinden, başarısızlık ve yenilgi olmadan birbirleriyle hemen birleşebilecekleri uyumda kurulmamıştır. Bilakis tam tersine, tam da ayaklanmaların çeşitli zamanlarda ve çeşitli yerlerde patlak vermesi, farklı türden olması, genel hareketin genişlik ve derinliğinin güvencesidir; kitleler ancak zamansız, kısmi, dağınık ve o nedenle de başarısız kalan devrimci hareketlerle deneyim kazanacak, öğrenecek, güçlerini toplayacak, kendi gerçek liderlerini, sosyalist proleterleri tanıyacak ve böylelikle genel saldırıyı hazırlayacaklardır, tıpkı tek tek grevlerin, tek tek kentlerde ve tüm ülkede gösterilerin, ordu içinde ayaklanmaların, köylü isyanlarının vs. 1905 yılında genel saldırıyı hazırladığı gibi.

Ekim 1916

RSDİP TÜM-RUSYA KONFERANSI'NDA (NİSAN KONFERANSI) ULUSAL SORUN ÜZERİNE KONUŞMA

12 MAYIS [29 NİSAN] 1917[111]

Partimizin bir programa sahip olduğu 1903 yılından bu yana, sürekli olarak Polonyalıların amansız muhalefetiyle karşılaştık. Eğer İkinci Parti Kongresi'nin tutanaklarını inceleyecek olursanız, Polonyalıların daha o zaman, bugün karşılaştığımız argümanların aynısını ileri sürdüklerini ve ulusların kendi kaderini tayin hakkının kendileri için kabul edilemez olduğunu düşündükleri için bu kongreyi terkettiklerini göreceksiniz. Ve o zamandan bu yana sürekli aynı sorunla karşılaşıyoruz. 1903 yılında da emperyalizm vardı, fakat o zamanlar gerekçeler arasında emperyalizme dikkat çekilmiyordu; aynı o zamanki gibi bugün de Polonya Sosyal-Demokrasisinin tutumu tuhaf, korkunç bir hatadır: bu kişiler, Partimizin şovenistlerin tutumunu benimsemesini istiyorlar.

Polonya'nın politikası, uzun yıllardan bu yana süren Rusya boyunduruğu nedeniyle kesinlikle milliyetçidir ve bütün Polonya halkı Moskovalılardan öç alma duygusuyla doludur. Hiç kimse Polonyalıları Rus halkı kadar ezmemiştir. Rus halkı Çar'ın elinde, Polonya özgürlü-

ğünün celladı olmuştur. Rusya'dan Polonyalılar kadar nefret eden başka bir halk yoktur ve bundan tuhaf bir durum ortaya çıkıyor. Polonya, Polonya burjuvazisi yüzünden sosyalist hareket için bir engeldir. Varsın tüm dünya ateşte yok olsun — yeter ki Polonya özgür olsun. Sorunu böyle koymak elbette enternasyonalizmle alay etmektir. Polonya'ya elbette tecavüz edilmektedir, fakat Polonya milliyetçilerinin kurtuluşu Rusya'dan beklemeleri gerektiği Enternasyonal'e bir ihanettir. Fakat Polonya milliyetçileri Polonya halkını kendi düşünceleriyle öyle etki altına almışlardır ki, orada mesele böyle görülmektedir.

Polonya Sosyal-Demokrasisinden yoldaşların büyük tarihsel yararlılıkları, enternasyonalizm şiarını atmaları ve şunu söylemeleridir: Bizim için en önemlisi, diğer bütün ülkelerin proletaryasıyla kardeşçe ittifaktır ve biz Polonya'nın kurtuluşu için bir savaşa asla katılmayacağız. Bu onların büyük hizmetidir ve o nedenle de Polonya Sosyal-Demokrasisinden sadece bu yoldaşları her zaman sosyalist olarak değerlendirdik. Diğerleri, yurtseverlerdir, Polonyalı Plehanovlardır. Fakat insanların sosyalizmi kurtarmak için azgın, hastalıklı milliyetçiliğe karşı mücadele etmek zorunda oldukları bu orijinal durumdan tuhaf bir manzara çıktı ortaya: Yoldaşlar bize gelip, Polonya'nın özgürlüğünden, ayrılmasından vazgeçmemiz gerektiğini söylüyorlar.

Herhangi bir halktan daha çok sayıda ulusu ezen biz Büyük Ruslar, Polonya'nın, Ukrayna'nın, Finlandiya'nın ayrılma hakkını tanımaktan neden vazgeçelim? Bize şu tavsiye ediliyor: Şovenist olun, böylece Polonya'da sosyal-demokratların durumunu kolaylaştırırsınız. Biz Polonya'nın kurtuluşunu talep etmiyoruz, çünkü Polonya halkı iki savaşçı devlet arasında yaşıyor. Fakat Polonyalı sosyal-demokratlar, Polonyalı işçilere, ancak Polonya halkının özgür olması gerektiğini düşünenler sosyal-demokrat olarak kalabilirler, çünkü sosyalist parti içinde şovenistlere yer yoktur diye düşünmek zorunda olduklarını söyleyecekleri yerde, şunu söylüyorlar: Rus işçileriyle ittifakı yararlı gördüğümüz için, Polonya'nın ayrılmasına karşıyız. Bu onların hakkı. Ne var

ki Polonyalı sosyal-demokratlar, enternasyonalizmi güçlendirmek için aynı sözleri tekrarlamamak gerektiğini, bunun yerine Rusya'da ezilen ulusların ayrılma özgürlüğünü vurgularken, Polonya'da birleşme özgürlüğünün altını çizmenin zorunlu olduğunu görmüyorlar. Birleşme özgürlüğü, ayrılma özgürlüğünü önşart koşar. Biz Ruslar ayrılma özgürlüğünü, Polonyalılar ise birleşme özgürlüğünü vurgulamalıdırlar.

Burada Marksizmi tamamen terketmeye götüren bir dizi safsata görüyoruz. Pyatakov yoldaşın bakış açısı, Rosa Luxemburg yoldaşın bakış açısının bir tekrarıdır...* (Hollanda örneği). Pyatakov yoldaş böyle değerlendiriyor ve bununla kendi kendini vuruyor, çünkü teoride ayrılma özgürlüğünü yadsımaktan yana, oysa halka şunları söylüyor: Ayrılma özgürlüğünü yadsıyan, sosyalist değildir. Pyatakov yoldaşın burada söyledikleri, inanılmaz bir kafa karışıklığıdır. Batı Avrupa'da ulusal sorunun çoktan çözülmüş olduğu ülkeler ağırlıktadır. Eğer ulusal sorunun çözüldüğünden söz ediliyorsa, burada kastedilen Batı Avrupa'dır. Pyatakov yoldaş bunu ait olmadığı bir yere, yani Doğu Avrupa'ya taşıyor ve biz gülünç bir duruma düşmüş oluyoruz.

Böylece ne büyük bir bulamaç ortaya çıktığını bir düşünün! Finlandiya çok yakınımızda. Pyatakov yoldaş Finlandiya ile ilgili olarak somut bir yanıt vermiyor, bu düşünceye bütünüyle saplanıp kalmış. Dünkü "Raboçaya Gazeta"da, Finlandiya'da ayrılıkçı hareketin geliştiğini okudunuz. Finlandiyalılar gelip, Kadetler Finlandiya'ya tam özerklik vermediği için ülkelerinde ayrılıkçılığın geliştiğini söylüyorlar. Orada kriz yaklaşıyor, Genel Vali Rodiçev'e duyulan hoşnutsuzluk büyüyor, "Raboçaya Gazeta" ise, Finlandiyalıların Kurucu Meclisi beklemeleri gerektiğini söylüyor, çünkü orada Finlandiya ile Rusya arasında bir anlaşma sağlanacakmış.[112] Anlaşma ne demek? Finlandiyalılar kaderlerini kendi takdirlerine göre tayin etme hakkına sahip olduklarını söylemek zorundalar ve bu hakkı inkâr etmek isteyecek olan

* *Tutanakta eksiklik.* —***Alm. Red.***

her Büyük Rus bir şovenist olacaktır. Finlandiyalı işçiye şunu söylemek ise başka birşeydir: Senin için hangisi yararlıysa ona karar ver...*

Pyatakov yoldaş, bunun sosyalist devrim için bir şiar olmadığını söyleyerek şiarımızı reddetmekle yetiniyor, fakat kendisi de uygun bir şiar vermiyor. "Sınırlar kaldırılsın" şiarı altında sosyalist devrim yöntemi tam bir kafa karışıklığıdır. Bu görüşü "emperyalist Ekonomizm"[113] diye nitelediğim makaleyi yayınlatmam mümkün olmadı. "Sınırlar kalksın" şiarı altında sosyalist devrim "yöntemi" ne demektir? Biz devletin gerekliliğini savunuyoruz, devlet ise sınırları şart koşar. Devlet elbette bir burjuva hükümete sahip olabilir, bizim ise Sovyetlere ihtiyacımız var. Fakat Sovyetler için de sınırlar sorunu var. "Sınırlar kalksın" ne demek? Bu noktada anarşi başlar... "Sınırlar kalksın" şiarı altında sosyalist devrim "yöntemi" sadece bir bulamaçtır. Sosyalist devrim olgunlaştığında, gündeme geldiğinde, o başka ülkelere sıçrayacak ve biz ona yardım edeceğiz, fakat bu yardımın nasıl olacağını bilmiyoruz. "Sosyalist devrim yöntemi," içeriği olmayan bir laftır. Burjuva devrimi tarafından henüz çözülmemiş sorunların kalıntıları var olduğu ölçüde, bunların çözümünden yanayız. Ayrılıkçı hareket karşısında kayıtsız, tarafsız bir tutumumuz var. Finlandiya, Polonya ya da Ukrayna Rusya'dan ayrılırsa bunda bir kötülük yoktur. Bunda ne kötülük var? Bunda kötülük olduğunu söyleyen şovenisttir. Çar Nikola'nın politikasını sürdürmek istemek için insan aklını yitirmiş olmalı. Norveç İsveç'ten ayrılmadı mı... Bir zamanlar I. Aleksander ve Napoleon halkları birbirleriyle takas etmişlerdi. Çar'ın bu taktiğini mi sürdürelim? Bu, enternasyonalizm taktiğinden vazgeçmek olurdu, en kötü türden şovenizm olurdu. Finlandiya ayrılırsa bunun neresi kötü? İki halk arasında, Norveç ve İsveç proletaryası arasında karşılıklı güven ayrılıktan sonra güçlenmiştir. İsveçli çiftlik sahipleri bir savaş başlatmak istemişlerdi, fakat İsveçli işçiler buna karşı çıktılar ve şöyle dediler: Biz bu savaşa katılmayacağız.

* *Tutanakta eksiklik.* —***Alm. Red.***

Finlandiyalılar şimdi sadece özerklik istiyorlar. Biz Finlandiya'ya tam özgürlük verilmesinden yanayız, o zaman Rus demokrasisine duyulan güven güçlenecektir, tam da bu uygulandığı zaman ayrılmayacaklardır. Bay Rodiçev onlara gidip özerklik pazarlığı yaparken, Finlandiyalı yoldaşlar bize gelip şunu söylüyorlar: Özerkliğe ihtiyacımız var. Fakat kendilerine tüm toplarla ateş açılıyor ve "Kurucu Meclisi bekleyin" deniyor. Biz ise şunu söylüyoruz: "Finlandiya'nın özgürlüğünü reddeden bir Rus sosyalisti bir şovenisttir."

Biz, sınırlarla ilgili olarak halkın iradesinin karar vermesi gerektiğini söylüyoruz. Rusya, sakın Kurland için savaşmaya kalkışma! Almanya, Kurland'dan birliklerini çek! Ayrılma sorununu biz böyle çözüyoruz. Proletarya zora başvuramaz, çünkü halkların özgürlüğünü engellememelidir. "Sınırlar kalksın" şiarı, sosyalist devrim bir yöntem değil bir gerçeklik olduğunda doğru olacaktır, o zaman, yoldaşlar, diyeceğiz, bize gelin...

Savaş sorunu ise çok farklıdır. Zorunluluk halinde, devrimci bir savaştan kaçınmayacağız. Biz pasifist değiliz... Eğer Milyukov burada oturuyor ve Rodiçev'i Fin halkıyla utanmazca pazarlık etmek için Finlandiya'ya gönderiyorsa, bu durumda biz şunu söylüyoruz: Hayır, Rus halkı, sakın Finlandiya'ya karşı zor kullanmaya kalkma: Başka halkları ezen bir halk özgür olamaz. Borgbyerg üzerine kararda[114] şunu söylüyoruz: Birlikleri geri çekin ve bırakın ulus sorunu bağımsız biçimde çözsün. Demek ki yarın Sovyet iktidarı ele aldığında, bu bir "sosyalist devrim yöntemi" olmayacaktır; o zaman şunu söyleyeceğiz: Almanya, Polonya'dan birliklerini çek, Rusya, Ermenistan'dan birliklerini çek! Bunun dışında herşey aldatmacadır.

Cerjinski yoldaş bize, ezilen Polonyalıları hakkında, orada herkesin şovenist olduğunu söylüyor. Fakat neden hiçbir Polonyalı Finlandiya ve Ukrayna'nın ne olacağı konusunda tek söz etmiyor? 1903'ten beri bu konu üzerinde tartışıyoruz, öyle ki artık bu konuda birşeyler söylemek zor geliyor. Nereye gitmek istediğine kendin karar ver... Kim bu

bakış açısını savunmuyorsa o bir ilhakçıdır, bir şovenisttir. Biz bütün halkların kardeşçe birliğini istiyoruz. Eğer bir Ukrayna Cumhuriyeti ve bir Rus Cumhuriyeti olursa, bu iki Cumhuriyet arasında daha fazla ilişki, daha fazla güven olacaktır. Ukraynalılar bizim bir Sovyet Cumhuriyetimiz olduğunu görürlerse ayrılmayacaklardır, fakat bir Milyukov Cumhuriyetimiz olduğunu görürlerse ayrılacaklardır. Pyatakov yoldaş, görüşlerinin tamamen aksine, bir ulusu zorla devlet sınırları içinde tutmaya karşıyız diyorsa, işte bu, ulusların kendi kaderini tayin hakkının tanınmasıdır. Biz Hiva'daki köylünün Hiva Hanı'nın boyunduruğu altında yaşamasını kesinlikle istemiyoruz. Devrimimizin gelişmesiyle ezilen kitleleri etkileyeceğiz. Ezilen kitleler arasında ajitasyon ancak bu biçimde yürütülebilir.

Fakat Finlandiya ve Ukrayna'nın özgürlüğünü tanımayan her Rus sosyalisti, şovenizme batacak ve bunlar kendilerini hiçbir safsataya, hiçbir "yöntem"e işaret ederek haklı çıkaramayacaklardır.

EKLER

NOTLAR

[1] Lenin ***"Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm"*** adlı kitabının "herkesçe anlaşılabilir bir araştırma" olduğunu söylüyor. Aslında bu kitabın emperyalizme ilişkin Marksist literatür içinde özel bir yeri vardır. Lenin'in en önemli temel eserlerinin yanına konabilir ve doğrudan doğruya Marx'ın "Kapital"ine dayanır. Lenin'in bu kitapta geliştirdiği emperyalizm teorisi, Marksist kapitalizm teorisinin doğrudan devamıdır. Marx kapitalizmin ekonomik ve sınıfsal çelişkilerini ve gelişme yasalarını açığa çıkardı. Böylece proleter devrim ve proletarya diktatörlüğü öğretilerine bilimsel-ekonomik gerekçeler sundu. Fakat ne Marx ne de Engels, emperyalizmin gelişimini yaşamadılar. Onlar sadece emperyalizmin ilk adımlarının (özellikle İngiltere'de) tanığı oldular. O nedenle, kapitalizmin gelişiminin yeni, en yüksek aşamasını ancak genel hatlarıyla öngörebilmişlerdi. Kapitalist birliklerin (anonim şirketler, tröstler, sendikalar) bir avuç büyük kapitalistin ("sermaye kodamanları") elinde birikmesi ve bunların ***tekelinin*** güçlenmesinde, yani bunların ulusal ekonomi üzerinde tek başına egemenliklerinde, Marx ve Engels, ötesinde kapitalist gelişimin devamının olanaksız olacağı ve çöküşünün başlayacağı bir dönemi görmüşlerdi. İşte Marx "Kapital"in birinci cildinde (Bölüm 24, s. 803), Marx-Engels-Lenin Enstitüsü, halk baskısı, 1932) şunları yazarken bu dönemi gözönüne almıştı. "Bu değişim sürecinin (yani kapitalizmin üretim tekniğinde ve bütün ulusal ekonomide beraberinde getirdiği değişiklikler. — ***Alm. Red.)*** avantajlarını gaspeden ve tekelleştiren sermaye kodamanlarının sayısı azaldıkça, sefaletin, baskının, köleliğin, soysuzlaşmanın, sömürünün yoğunluğu artmaktadır, fakat aynı zamanda giderek

büyüyen ve bizzat kapitalist üretim biçiminin mekanizmaları sayesinde eğitilen, birleşen ve örgütlenen işçi sınıfının öfkesi de artmaktadır. Sermaye tekeli, onunla ve onun altında gelişen üretim biçiminin zinciri haline gelmiştir. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması, kapitalist çerçeve içinde dayanılmaz olan bir noktaya ulaşmaktadır. Bu kılıf parçalanacaktır. Kapitalist özel mülkiyetin miyadı dolmuştur. Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilecektir." Kapitalizmin gelişiminin bu safhasını Engels, tröstlerin "tekelleri"nden sözettiği "Ütopyadan Bilime Sosyalizmin Gelişimi" adlı yazısında, Bölüm III. s. 45-46'da ("Komünizmin Temel Kitapları", İntern. Arb. Verl., Berlin 1930), en yüksek ve son safhası olduğunu söylüyor. Bu yazısında şöyle diyor Engels: "Hiçbir halk, tröstlerin yönlendirdiği bir üretime, bütünün küçük bir kupon kırpanlar çetesi tarafından böylesine açık sömürülmesine izin vermeyecektir." Engels, üretimin kapitalist devletin eline geçişinin de (yani burjuva devlette devlet kapitalizmi) kapitalizmi yıkılmaktan kurtaramayacağını, çünkü bu geçişle "sermaye ilişkisinin ... ortadan kalkmayacağı, daha çok doruğuna itileceğini" söylüyor. "Fakat dorukta yıkılacaktır". Fakat bütün bunlar çok genel önkoşullardı, Marx ve Engels, tekelci kapitalizmin (emperyalizmin) yeni döneminin özelliklerini, hem de ***gelişmiş*** durumlarıyla izleyemediler. Bu özellikleri açığa çıkarmak, emperyalist dönemde kapitalizmin ekonomik ve sınıfsal çelişkilerinin hangi yeni ve en şiddetli biçimlerde geliştiğini, gerekli koşulları yaratarak bu dönemi nasıl "sosyalizm arifesine", proleter devrimler çağına dönüştürdüğünü göstermek — bütün bunlar Lenin'e kaldı. Bu görevi Lenin, "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm" adlı kitabında yerine getirdi. Bu kitapta geliştirilen Leninist emperyalizm teorisi, emperyalist savaş sırasında ve sonrasında proleter devrim ve proletarya diktatörlüğüne ilişkin Marksist-Leninist teorinin geliştirilmesi için özellikle Lenin'in kurduğu ve daha sonra Stalin yoldaş tarafından geliştirilen tek ülkede sosyalizmin zaferinin olanaklı olduğu teorisi için temel oluşturmuştur. Kapitalizmin en yüksek aşaması olarak emperayalizme ilişkin Leninist anlayış Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) ve Komintern programlarına esas teşkil eder. Bu anlayış SBKP ve Komintern'in emperyalizme karşı ve dünya devrimi ve onun kalesi için —proletarya diktatörlüğü ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası için— mücadelede karşılaştığı bütün stratejik ve taktik sorunların çözümünde hareket noktası olarak hizmet etmiştir ve bugün de etmektedir. Bu anlayış, aynı zamanda, gerek sosyal-faşist II. Enternasyo-

nal, gerekse de Komünist Partiler içinde sağ ve sol oportünist akımlara karşı güçlü bir silah olarak hizmet etmiş ve etmektedir.

II. Enternasyonal, "teorisyen"leri Hilferding ve ortakları şahsında, sosyal-faşist bir politika olan işçi sınıfına ihanet ve burjuvaziye hizmet politikasını, ***"örgütlü kapitalizm"***, yani emperyalizm aşamasında, onun en şiddetli çelişkilerini ortadan kaldırabilecek ve krizsiz, planlı biçimde gelişen bir üretim yaratabilecek bu kapitalizm teorisiyle gerekçelendiriyor. II. Enternasyonal, kapitalizmin "istikrar kazandığı" bir zamanda proleter devrimi reddedişini, proleter devrime karşı mücadelesini, savaş öncesi revizyonizminden (Bernsteincılık) alınmış olan, burjuvaziyle işbirliği yoluyla sözümona "politik ve ekonomik demokrasi" yoluyla sosyalizme intibak edileceği görüşünü bu teori üzerine inşa etmişti. Bu "örgütlü kapitalizm" teorisinin kaynaklarından biri, ilk ifade biçimi, Leninist emperyalizm teorisiyle aynı zamanda, emperyalist savaş döneminde ortaya çıkmış ve sosyal-şovenizmin savunulmasına hizmet etmiş olan ***Kautsky'nin "ultra-emperyalizm"*** (emperyalizm ötesi) teorisiydi. Bu teori, kapitalizmin öncelikle uluslararası alandaki çelişkilerini "bütün dünya emperyalizmlerinin birleşmesi" sayesinde, savaşları ise, "uluslararası düzeyde birleşmiş mali sermaye" sayesinde ortadan kaldıracak bir emperyalist gelişim öngörmekteydi. Lenin, emperyalizm üzerine bu yapıtta (bkz. Bölüm VII) ve daha önce kaleme alınmış "II. Enternasyonal'in Çöküşü" (bkz. bu ciltte IV. ve IX. Bölümler) adlı çalışmasında, "ultra-emperyalizm" teorisini, bir "ultra saçmalık", ***kapitalizmin çelişkilerinin hafifleyeceği*** yönünde anti-Marksist, reformist bir teori olarak yıkıcı bir eleştiriye tabi tutmuştur. Bu eleştiriyle ve kapitalizmin bütün çelişkilerinin en uç noktada şiddetlendiği bir dönem olarak bütünlüklü bir emperyalizm teorisiyle Lenin, II. Enternasyonal liderlerinin propaganda ettiği gibi, bugünkü oportünist örgütlü kapitalizm teorisine karşı savaş için de eşsiz bir silah vermiştir.

Stalin yoldaşın dikkat çektiği gibi (bkz. "Proleter Devrim" dergisinin yazı kuruluna mektubu; J.V. Stalin, Eserler, cilt 13, s. 83 vd. [İnter Yayınları, 1992]), 1905 yılında o dönemin Alman solcuları Rosa Luxemburg ve Parvus'tan yarı-Menşevik sürekli devrim teorisini, savaş yıllarında da yine Rosa Luxemburg'tan yarı-Menşevik emperyalizm teorisini alan ve her ikisini de Leninizme karşı bir silaha dönüştüren Troçkizm de emperyalizm anlayışında, Alman solcuları gibi doğrudan Kautskyciliğe katıldı.

Bu, Troçkizmin, 1908-1914 yılları arasında merkezci yüzünü gizleyen Tasfiyecilikten, savaş sırasında yine merkezci yüzünü gizleyen Kautskyci türde sosyal-şovenizme geçişine kesinlikle uygundur. Troçki o zamanlar, emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi ve kendi anavatanının yenilgisi Leninist şiarlarına karşı çıkmıştır. Proleter devrimin ve sosyalizmin önce bir ya da birkaç ülkede zaferi tezine karşılık Troçki, Lenin ve Bolşevikler tarafından reddedilen Kautskyci şiarı, monarşilerin ve sürekli orduların bulunmadığı "Avrupa Birleşik Devletleri" şiarını, yani ona göre sosyalist devrimin zaferinin kaçınılmaz koşulu olan Avrupa'nın burjuva-demokrat birliği şiarını koymuştu. Bu şiar Kautsky'de "bütün dünyanın emperyalizm sayesinde birleşmesi" teorisinden, Troçki'de ise emperyalizmin "gerçekten tarihsel bir kurtuluş misyonu", yani "ulusal çerçevelerden, devlet ve gümrük sınırlarından bağımsız bir birleşik dünya ekonomisinin kurulması" (Troçki, "Savaş ve Devrim" adlı kitabı, Barış Programı bölümünde) misyonunu yerine getirdiği tezinden, yani aynı Kautskyci ultra-emperyalizm teorisinin bir başka formülasyonundan kaynaklanır. Troçki, Kautskyci bir "teori" olan, emperyalizm sayesinde "birleşik bir dünya ekonomisinin kurulması" teorisini, savaş yıllarında "sürekli devrim teorisi"ne dayanak yapmış, bu arada proleter devrim ve sosyalizmin, neresi olursa olsun tek bir ülkede, özellikle de Rusya'da sürekli zaferinin reddedilmesini vurgulamıştır. Leninizme karşı Troçkist mücadele savaş yılları sırasında, Kautskycilik temelinde bir mücadeleydi ve proletarya diktatörlüğü döneminde, 1917'den beri geçici olarak komünizmin bir fraksiyonu olma durumundan burjuva karşı-devriminin öncüsü haline geldi, 1925-1927 yıllarına kadar da böyle kaldı. Lenin'in emperyalizm teorisi ve Kautskycilikle onun varyasyonuna —Troçkizme— yönelttiği ezici eleştiri, Partimize, 14. ve 15. Kongrelerde Troçkizmin yerle bir edilmesi için eşsiz silahlar sundu.

Lenin'in teorisi ve eleştirisi, Buharin yoldaşın şahsında, modern emperyalizm anlayışında "Örgütlü Kapitalizm" teorisine kadar düşen sağ oportünizme karşı mücadele için de eşsiz bir silah sundu.

Buharin yoldaşta bu sapma ilk kez, henüz "aşırı sol"a dahil olduğu ve aldığı tavırla Pyatakov yoldaşla birlikte solcu Polonya ve Alman Sosyal-Demokratlarına katıldığı 1915 yılında kaleme alınan "Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi" (Marksist Kitaplık, Cilt 12) adlı çalışmasında ortaya çıktı. O zamanlar ilk kez "Komünist" dergisinde yayınlanan ve bazı deği-

şikliklerle 1917 ve 1926'da kitap olarak basılan çalışmasında Buharin, Leninist emperyalizm teorisinden epeyce sapan bir emperyalizm teorisi geliştirdi. "Birleşik bir ekonomik dünya örgütü"nün, "genel bir dünya tröstü"nün kuruluşunun "soyut-teorik olanaklılığı"nı kabul eden Buharin, öte yandan "bunun reel olanaksızlığı"nı, "toplumsal ve politik nedenlerin böyle bir tröstün kurulmasına izin vermeyeceği"ni söyleyerek reddediyor ve böylece de Kautskyci "ultra-emperyalizm"in reel olasılığını reddetmiş oluyordu. Fakat bu onu, kapıdan kovduğu "örgütlü kapitalizm"i bacadan içeri almaktan alıkoymuyordu; o, "örgütlü kapitalizm"in mevcudiyetinin kabulünden hareket ediyordu. Buharin, bu ülkelerin her birinin "ulusal ekonomi"lerinin, emperyalizm çağında, "birliklerin birliği" biçimini aldığını ve bir "devlet kapitalizmi tröstü"ne dönüştüğünü, "ulusal ekonomi" sınırları içinde rekabetin "asgari düzeye indirildiği"ni ve bu nedenle "ulusal ekonomi"nin, "dünya pazarında birleşik, örgütlü, ekonomik açıdan olağanüstü güçlü bir bütün olarak" ortaya çıktığını iddia ediyordu. Bu "ulusal ekonomi"leri, "devasa birleşik ve örgütlü ekonomik organizmalar" olarak tanımlıyordu ("Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi", Marksist Kitaplık, Cilt 12, s. 133). O nedenle, emperyalist dönemin kapitalizminin ekonomik çelişkileri Buharin yoldaşın bu çalışmasında şimdiden tek tek emperyalist ülkelerde ortadan kaybolmuş ve sadece "dünya pazarı arenası"na devredilmiştir. Emperyalizm çağında tüm somut ekonomik gelişim süreci, Buharin'de, bu çelişkilerin yalnızca "devlet kapitalisti tröstlerin", bu her emperyalist ülke içinde "örgütlü ekonomik organizmalar"ın şiddetlenmiş mücadelesinden geçerek, aynı şekilde, buradan kaynaklanan proleter devrime yalnızca onun neden olduğu bir dizi kaçınılmaz "savaşlar"dan (a.g.y., s. 156) geçerek gelişmesine varıyordu. Emperyalist ülkeler arasında örgütlü kapitalizm ve emperyalizmin bütün çelişkilerini uluslararası ilişkiler alanına kaydırma teorisini Buharin yoldaş sağ oportünizmin lideri olma özelliği içinde "Pravda"nın 26 Mayıs ve 30 Haziran 1929 tarihli makalelerinde ("Burjuva Teorisyenlerinde Modern Kapitalizmin Bazı Problemleri" ve "Örgütlü Ekonomisizlik Teorisi") modern emperyalizme uygulayarak geliştirmiştir. Burada Buharin "Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi" adlı kitabında olduğu gibi yine tek tek emperyalist ülkeler içinde, ona göre "bir kapitalist ülke ***içinde*** rekabetin giderek yokolması ve kapitalist ülkeler arasında rekabetin olağanüstü ***şiddetlenmesi*** anlamına gelen" "devlet kapitalizmi" biçiminde örgütlü kapitalizmden sözeder. Emperyalizmin bütün ekonomik çelişkilerini bir

kez daha emperyalist ülkelerin "dünya pazarı arenası"nda mücadelesine dayandırır ve dünya devriminin bütün olanaklılığını bu mücadeleden doğan emperyalist savaşlara bağlar. Emperyalist ülkelerle, "bu ülkeler arasında rekabetin sönümlenmesi"yle Buharinci "devlet kapitalizmi", tek tek kapitalist ülkelerde kapitalizmin krizsiz, planlı gelişme olanağından ve dolayısıyla bu ülkelerde kapitalizmin çelişkilerinin şiddetlenmesi değil hafiflemesinden başka bir şey değildir.

Bu teorinin oportünizmi ve örgütlü kapitalizm üzerine II. Enternasyonal "teorisyenleri"nin değerlendirmeleriyle yakınlığı, emperyalist ülkeler ***içinde*** "rekabetin sönümleneceği"nden ve krizsiz kapitalizmden söz edildiğinde daha da çarpıcıdır; öte yandan bu teorinin kapitalizmin çelişkilerinin sadece uluslararası ölçüde değil, her emperyalist ülke içinde olağanüstü şiddetlendiği çağ olarak Leninist emperyalizm teorisiyle mutlak uyumsuzluğu açıklık kazanır. Kautsky'nin ve burjuva ekonomistlerinin emperyalizm üzerine görüşlerini şiddetle eleştiren Lenin, bu çalışmada gerek "kapitalizmi ne pahasına olursa olsun aklamak isteyen burjuva iktisatçıların masallarını", gerekse de emperyalizm içinde krizsiz bir plan ekonomisinin olanaklı olduğu üzerine gevezelikleri reddeder. Lenin bu çağ için tam tersine şu saptamayı yapar: "Kapitalistlerin birliklerinin gelişmesinden ***bağımsız*** olarak, tekelci kapitalizmin her ülke içinde serbest rekabeti ortadan kaldırma çabalarından bağımsız olarak ... tekel ... bütünlüğü içinde bütün kapitalist üretimin kaotik niteliğini güçlendirir ve şiddetlendirir". Lenin'in kitabında ilgili bölümler sanki bugünkü sağ oportünizmi ve onun emperyalizmin bugünkü dönemine ilişkin görüşlerini önceden hedef almış gibidir.

Leninist proleter devrim teorisinin temellerini içeren Lenin'in "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm" kitabı, aynı zamanda emperyalist savaş ve 1917 yılında Rusya'da proleter devrim döneminde Lenin'in tutumunun ve şiarlarının anlaşılması için en iyi anahtardır. Aynı zamanda bu kitap Lenin'in şu "iki cepheye karşı" "yürüttüğü" mücadelenin anlaşılması için de anahtar görevi görür: sosyal-şovenizmin bütün varyasyonlarına olduğu gibi o dönemde Bolşevizm saflarındaki "sol" sapmaya karşı (Buharin-Pyatakov vs. grubu). Bu nedenle Lenin'in bu çalışması, emperyalist savaş yıllarındaki bir dizi çalışmadan daha geç kaleme alınmış olmasına rağmen bu cildin başına alınmıştır. (s. 15)

[2] Lenin'in yurtdışında bu sorunlar üzerine yazdığı makaleler "Sosyal-Demokrat"ta (RSDİP merkez organı), "Komünist"te ve İsviçre'de basılan "Sbornik Sosyal-demokrata"da ("Sosyal-Demokrat" Derlemesi) çıktı. 1917'de bu makaleler, Almanca olarak da basılan "Akıma Karşı" adlı derlemede yayınlandı. Lenin, okuyucunun dikkatini bu yeni baskıya çekiyor. Lenin'in Bütün Eserlerinde bu makale XVIII. ve XIX. ciltlerdedir; makalenin en önemli bölümü de dahil bir bölümü —"II. Enternasyonal'in Çöküşü"— bu ciltte yer almaktadır. (s. 16)

[3] Kısaca ***Brest Barışı*** denen Brest-Litovsk Barışı, Sovyet hükümetiyle, Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye arasında yapıldı. Barış anlaşması Sovyet hükümeti delegasyonu tarafından, 1-3 Mart 1918 tarihleri arasında Brest-Litovsk kentinde toplanan Barış Konferansı'nda imzalandı ve 7. Parti Kongresi'nde, Lenin ve MK'nın barış yapılması önerisi kabul edildikten sonra 4. Olağanüstü Sovyet Kongresi tarafından 15 Mart'ta onaylandı. Barışın imzalanmasından önce Almanya'yla 2 Aralık (19 Kasım) 1917'de başlayan uzun görüşmeler yapılmıştı, Parti ve MK içinde de, Buharin ve Troçki'nin başını çektiği "Sol Komünistler"e karşı uzun süreli bir mücadele verildi. Lenin, "toprak devrederek zaman kazanmak" ve "soluklanmak" için, poletarya diktatörlüğünü güçlendirmek, Kızıl Ordu'yu örgütlemek, ülkede karşı-devrimin sabotajlarını ve direnişini kırmak ve böylece ilk ve tek proleter devleti, proleter dünya devriminin gelişiminin kalesi ve silahı olarak korumak için barış yapılmasında ısrar ediyordu.

Başını Buharin'in çektiği ***"Sol Komünistler"*** grubu Lenin'e karşı çıkıyor ve barış imzalanmasını proleter dünya devrimine ihanet olarak değerlendiriyordu. Buharin'in yönetimindeki Moskova Bölgesi Parti Bürosu, kabul ettiği bir kararda, bu koşullar altında dünya devrimini geliştirmek için Sovyet iktidarının yıkılmasını göze almanın yararlı olduğunu ifade eden —Lenin'in deyimiyle— "tuhaf ve korkunç" bir tez ileri sürdü. Aynı kararda Lenin'in yönetimindeki Merkez Komitesi'ne güvensizlik ifade edildi. Troçki'nin bakış açısı "Sol Komünistler"e yakındı. Troçki "ne savaş ne barış" formülüyle ifade ettiği bir politikayı temsil etmekteydi.

"Sol Komünistler"in ve Troçkistlerin bakış açısını Lenin hem konuşmalarında —özellikle 7. Parti Kongresi'nde— hem de basında şiddetle eleştirdi. "Sol Komünistler"in ve Troçki'nin tutumu, barış imzalanmasını

önemli ölçüde geciktirdi ve bunun sonucunda barış 1917 Aralık ayındaki koşullardan daha elverişsiz koşullarla imzalandı. Brest Barış Anlaşması'na göre Letonya, Estonya ve Beyaz Rusya'nın bir bölümü Sovyet iktidarının toprakları dışına çıktı. Polonya ve Litvanya'nın savaş sırasında işgal edilen kısımları Almanya'da kaldı. Sovyet Hükümeti Letonya ve Estonya'yla birlikte, Ukrayna ve Finlandiya'dan da çekilmekle yükümlü tutuldu. Kasım 1918'de Almanya'da devrim patlak verdikten sonra Sovyet Hükümeti Brest Barış Anlaşmasını reddetti.

Bu barış anlaşmasına, önemine ve Parti içinde yolaçtığı mücadeleye ilişkin daha çok bilgi için, Lenin'in barış üzerine 7. Parti Kongresi'ne sunduğu rapor ve bu kongrede yaptığı kapanış konuşmasına, "'Sol' Çocukluk Üzerine" makalesine ve bununla ilgili notlara (bkz. bu baskının VII. cildi) bakılabilir.

Versay Barış Anlaşması, Almanya ile hasımları arasındaki 1914-1918 emperyalist dünya savaşının sonucuydu. Brest Barışı Almanya'nın haydutça fetih amaçlarını gösterdiği gibi, Versay Barışı da Fransa, İngiltere ve müttefiklerinin haydutça savaş amaçlarını doğruladı. Almanya, topraklarından bir bölümünü ve bütün sömürgelerini yitirdi, Avusturya "ulusal devletler"e bölündü. Neredeyse tamamen silahsızlandırılan Almanya'nın silahlarına ve savaş donanmasına galipler el koydu. Ayrıca Almanya, onarım tazminatı denen olağanüstü yüksek savaş tazminatı ödemekle yükümlendi. (s. 19)

[4] ***Komünarlar*** — 1871 yılında kendisini izleyen kent yoksullarıyla birlikte ayaklanan, iktidarı ele geçirerek proletarya diktatörlüğünün ilk hükümeti olan Paris Komünü'nü örgütleyen ve burjuvaziye karşı kahramanca bir mücadeleyle savunan Paris proletaryası.

"Versaycılar" — hükümetiyle birlikte Versay'a (Paris yakınlarında bir kent) kaçan, orada karşı devrimci birlikler toplayan, Alman birliklerini yardıma çağıran, Alman birlikleriyle birlikte Paris'in bütün Fransa'yla ilişkisini kesen ve Paris Komünü'nü işçilerin kanında boğan burjuvazi. (s. 22)

[5] 1898 ***İspanyol-Amerikan Savaşı,*** ABD tarafından Atlantik Okyanusu'nda İspanya Antillerini, Pasifik Okyanusu'nda Filipinleri ele geçirmek amacıyla yapıldı. Bu savaşın bahanesi, bu adaların İspanyol boyunduru-

ğundan kurtarılmasıydı. Lenin, dünyayı yeniden paylaşmak için emperyalist ülkeler arasında savaş tezini gözler önüne sermek için bu savaştan yararlandı. Antillerin en büyük adaları (Küba, Portoriko), Meksika, Orta Amerika devletleri ve Güney Amerika'nın kuzey kesimi üzerinde egemenlik ve denetim için üslerdir. ABD bu adaları ele geçirerek, Atlantik Okyanusunu Pasifik Okyanusuyla birleştiren Panama Kanalı'nın (bkz. Not 9) anahtarını da ele geçirmiş oluyordu. Filipinler ise, Amerikan emperyalizminin Pasifik Okyanusu'nda Çin, Endonezya, Japonya ve Avustralya'ya karşı ve Avrupalı emperyalistlerin Doğu Asya'daki politikalarının denetlenmesi için üs durumundaydı. Bu özellikle son zamanlarda görülmüştür. İspanyol-Amerikan savaşı 10 Aralık 1898'de Paris'te imzalanan barış anlaşmasıyla son buldu. Bu anlaşmaya göre İspanya, Küba ve Portoriko adalarından, ayrıca Guam adasından (Avustralya'nın kuzeyinde Narianen takım adalarının en güneyindeki en büyük adası) ve Filipinlerden çekiliyordu. Küba'nın "bağımsız"lığı ilan edilmişti, fakat İspanyollar Küba'yı terkederken Amerikan ordusu adada kaldı ve Amerikalılar burada bir sömürgedelermiş gibi egemenliklerini sürdürdüler. Bugün de Küba, kendi yönetimine sahipmiş gibi görünen bir ABD sömürgesinden başka bir şey değildir. Filipinlerde Amerikalılar 1901 yılına kadar, takımadayı tamamen sömürgeleri haline getirmek için yerlileri yenilgiye uğratmak amacıyla savaş sürdürdüler.

İngiltere'nin Boerler'e karşı ***savaşı,*** 1899-1902 yıllarında Güney Afrika'da, iki Boer cumhuriyeti Transvaal ve Oranje'ye karşı yürütüldü. Boerler (Hollanda dilinde Burlar sözcüğü Boerler diye okunur, köylüler demektir) 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Güney Afrika'ya yerleşen ve orada iki bağımsız devlet kuran Hollandalı göçmenlerin ardıllarıydılar. Bu iki Boer cumhuriyetini yavaş yavaş sömürgeleriyle kuşatan İngiltere, defalarca bu cumhuriyetleri de sömürgeleştirmeye çalıştı. 19. yüzyıl sonlarında, buralarda büyük altın ve elmas madenleri çıkarılmaya başlanınca, İngiltere önce Transvaal'e saldırdı ve daha sonra aralarında bir askeri ittifak kurmuş olan iki cumhuriyete savaş ilan etti. Savaş değişen şanslarla neredeyse dört yıl sürdü. İngiltere toplam 645.000 nüfusa sahip iki cumhuriyeti yenilgiye uğratmak için savaş süresince 500.000 askeri cepheye sürdü. Sonunda İngiltere zafer kazanmayı ve İngiliz sermaye ihracı için önemli bu pazarları imparatorluğa katmayı başardı. İki cumhuriyet nihayet "Güney Afrika Birliği"nin parçaları oldular ve Britanya İmparatorluğu'nun dominyonları haline geldiler. (s. 23)

[6] Hilferding'in para teorisinde yaptığı yanlışla Lenin esas olarak "Finans Kapital 'in ikinci bölümünü kastediyor. Bu bölümde Hilferding, Avusturya ve Hint ekonomisinin gerçeklerine dayanarak Marx'ı "derinleştirme" ve "düzeltme" çabasına girer. Marx, "Ekonomi Politiğin Eleştirisi"ne önsözünde ve "Kapital"in birinci cildinin III. Bölüm'ünde kağıt paranın değerini, onun deyim yerindeyse kağıt paramn vekili olarak görünen metal paranın (altın paranın) değerinden hareketle saptıyordu. Kağıt para tedavülü yasaları Marx'a göre altın tedavülü yasaları gereğince anlaşılmalıdır. Hilferding, Marx'ın aksine şunu iddia ediyordu: "Saf kağıt para sisteminde ... kağıt para altın değerinden tamamen bağımsız olacak ve doğrudan doğruya malın değerini yansıtacaktır" ("Finans Kapital" I, Viyana 1927, s. 19.). Bu çalışmanın daha sonraki III. ve VIII. bölümlerinde (bu cildin 15 ve 101. sayfalarında) ve daha önce Fransızca ve Almanca baskılara önsözünde (bu cildin 21. sayfası) Marksçı para teorisinin Hilferding tarafından revizyona uğratılmasının dışında, Hilferding'in "Finans Kapital"inin bir başka "eksikliği"ne daha dikkat çekiyor ve özellikle emperyalizm çağında kapitalizmin asalaklığı ve çürümesi gibi önemli bir sorunda, "Marksist Hilferding'in, Marksist olmayan Hobson'a kıyasla bir adım geri attığını" saptıyor. Ve Lenin'in bu ciltte (s. 23) sözünü ettiği "Marksizmi oportünizmle uzlaştırma yönünde belli bir eğilim", eski Marksist Hilferding'i önce Kautsky'nin silah arkadaşı ve burjuva-reformist politikanın başlıca temsilcilerinden biri (s. 21) haline getirmiş, daha sonra da Kautsky ile birlikte bugünkü sosyal-faşizmin önde gelen teorisyeni ve lideri yapmıştır. Elbette buna, "Finans Kapital" adlı kitabında değerli olan, Marksistçe olan her şeyden tamamen vazgeçme eşlik etti. Hilferding, sosyal-faşist emperyalizm teorisinin açıklayıcısı olmuştur, ki buna göre modern emperyalizm doğrudan doğruya burjuvaziyle proletarya arasında politik ve ekonomik işbirliği temelinde sosyalizme intibak eden örgütlü bir kapitalizmdir. (s. 23)

[7] ***Kurucu kârı,*** anonim şirketlerin örgütlenmesi ve yeniden örgütlenmesinde elde edilir. Örneğin 100.000 hisse, her biri 100 marktan, yani toplam olarak 10 milyon marka tedavüle çıkarılır. Şirketin kurucuları şirketin bütün hisse senetlerini satın alabilirler ve şirkete 10 milyon yatırabilirler. Ortalama kârın yüzde 10 olduğunu varsayalım. Bu durumda 10 milyon sermaye 11 milyon değer kazanır ve her hisse senedi 100 yerine 110 marktan satılacaktır. Eğer durum sağlamsa, kurucular hisse senetlerini

borsada bu kurdan satarlar ve bu yolla kurucu kârını oluşturan 1 milyon kazanırlar. Kurucu kârını elde etmenin çok değişik yöntemleri vardır. Anonim şirketler çoğu kez sadece bu kurucu kârının elde edilmesi için kurulurlar. (s. 58)

[8] ***Sermayenin sulandırılması,*** gerçek sermayenin olağanüstü yüksek değerlendirilmesinden ibarettir (örneğin 5 milyon marklık bir sermaye 50 milyonla değerlendirilir) ve daha sonra bu değer üzerinden hisse senetleri tedavüle çıkarılır ve satılır. Böyle bir mekanizma şirket yöneticilerinin eline muazzam miktarlar sunar. Belli bir süre (ilk iflasına kadar) yeni hisse senedi satıcılarına olağan temettü hisselerini öder. İflastan sonra yöneticiler bu mekanizmanın yardımıyla toplanan sermayeyi elde ederler ve hisse senedi sahibi geniş kitle paralarından olur. (s. 58)

[9] Fransız ***Panama Olayı,*** Atlantik Okyanusu'nu Pasifik Okyanusuna bağlayacak o zamanki Panama Kanalı projesiyle bağıntılı yaşandı. Bu projeye göre kanaldaki çalışmalar 1882 yılında, 1888'de iflas eden Fransız ortaklığı Lesseps tarafından başlatıldı; kanalın asıl inşası ancak 1913'te —ABD tarafından— bitirildi. Fransız Lesseps şirketinin iflasıyla bağıntılı olarak, politikacıların da (Clemenceau, Laubet vs.) karıştığı olağanüstü boyutlarda zimmet, rüşvet ve dolandırıcılık açığa çıkarıldı. O zamandan beri "Panama" sözcüğü büyük dolandırıcılık ve rüşvet olaylarının tanımlanması için kullanılıyor. (s. 62)

[10] Bağdat, bugünkü Irak'ta (eski Mezopotamya) Dicle nehrinin kıyısında bir kenttir. Almanya, "Üç B" —Berlin-Bizans(İstanbul)-Bağdat— adıyla anılan büyük bir demiryolu hattı inşa etmeyi planlıyordu. Bu demiryolu projesi, diyor Lenin Bağdat Hattı'ndan sözederken, Bağdat demiryolu, Almanya'nın Küçük Asya ve Mezopotamya'da yerleşmesini sağlayacak ve Alman emperyalizmine, İngiltere'nin bu ülkedeki egemenliğini tehlikeye atacak olan Hindistan ve Mısır'da ekonomik nüfuz sahibi olması için yolu açacaktı. Emperyalist savaş ve sonuçlarının engellediği bu Alman demiryolu inşasına karşı iki büyük inşa planı vardı: Bir İngiliz projesi olan "Üç K": Kapstadt (Güney Afrika)-Kahire (Mısır)-Kalküta (Hindistan) ve Rus projesi "İki P": Petersburg-Pers (İran ya da Basra) Körfezi. (s. 63)

[11] 29 Eylül 1905 tarihli ***Fransa-Rusya Ticaret Anlaşması,*** Çarlık Rusyası'nın gelişmekte olan ilk Rus devrimi karşısında konumunu güçlendirmek

ve devrimi yenilgiye ugratmak için, büyük miktarda bir borç için Fransa'ya başvurmak zorunda kaldığı bir anda imzalandı. Tam da 1905 devrimi, Fransa'ya, bu ticaret anlaşmasının imzalanmasında Çarlık hükümetini "köşeye sıkıştırma" olanağı vermişti. Anlaşma, Fransız mallarının Rusya'ya büyük boyutlu ithalatını öngörüyordu. Rusya'nın Fransa'dan ithal edeceği malların listesi, Fransa'ya ihraç edeceği malların listesinden üç kat daha fazlaydı. Rusya Fransa'ya sadece hammadde (tahıl, deri, odun, petrol), Fransa ise Rusya'ya mamul ürünler (gıda maddeleri, parfüm, otomobil vs.) ihraç ediyordu. Fransız malları için Rus gümrük resimleri, Rus malları için Fransız gümrük resimlerinden nispeten düşüktü. Anlaşma, değişikliklerin ele alınacağını öngörmesine rağmen, Fransa gerçek durum nedeniyle, anlaşmanın kendisi için getirdiği ayrıcalıklardan 1917 devrimine kadar yararlandı.

1 Eylül 1911 tarihli ***Fransa-Japonya Ticaret Anlaşması,*** Fransa'nın açık üstünlüğüyle imzalandı. Fransa'ya tanınan kolaylıklar bütün Japon sömürgeleri için de geçerliydi, oysa Japonya'ya tanınan kolaylıklar sadece tek bir Fransız sömürgesinde, Cezayir'de geçerli olacaktı, ama tam da burada Japon mallarının ithali neredeyse hiç sözkonusu değildi. (s. 69)

[12] ***Gümrük savaşı,*** iki ya da daha çok ülke arasında ekonomik mücadelenin şiddetlenmiş biçimidir. Başka ülkeden ithal edilen malların gümrük tarifesinin yükseltilmesi biçiminde hayata geçirilir. O ülke de tarifelerini yükseltir ve böylece mücadele sınırların tamamen kapatılmasına kadar sürdürülebilir. Gümrük savaşı, kapitalist ülkeler arasında patlak verecek savaşın tehlikeli bir işaretidir. Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki gümrük savaşı 1906 yılının ilk yarısında başlamıştı. Savaşın resmi bahanesi Avusturya-Macaristan'ın çıkarlarını etkileyen Sırp-Bulgar anlaşmasıydı, Avusturya bunu protesto ederek sınırlarını Sırbistan'dan gelen mallara kapadı; bu ise, Avusturya-Macaristan'a hayvan ihraç eden Sırp ticaret burjuvazisi ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına çok dokundu. 1916 yılının ikinci yarısında savaş yeniden canlandı. Avusturya-Macaristan, Sırp pazarının kendi savaş sanayii için açılmasını talep ediyordu. Sırbistan Fransa'dan silah alıyordu ve bu ülkeye karşı bir dizi yükümlülüğü vardı. Fransız burjuvazisi kendisi için, savaş sanayii için pazar tekeli talep ediyordu ve Avusturya-Macaristan ile ticaret ilişkilerinin kopması ülkeye açıkça zarar vermesine rağmen, Sırp hükümeti buna boyun eğmek zorunda kaldı. Hatta Avusturya-Macaristan hükümetinin tem-

silcileri basına, Sırp hayvanları için sınırın, ancak Sırplar Avusturya-Macaristan'dan silah aldığı koşullarda açılacağını açıklamışlardı. (s. 69)

[13] Fetih politikası yürüten ve bir dizi Avrupa, Asya ve Afrika ülkesini silah zoruyla egemenliği altına alan ***"antik Roma emperyalizmi"***, örneğin modern kapitalizm öncesi varolan tefeci sermayenin, emperyalizm çağındaki tefeci banka sermayesiyle aynı kefeye konamayacağı gibi, elbette modern emperyalizmle aynı kefeye konamaz. Antik Roma'nın fetih ve gasp politikasıyla modern emperyalizmin fetih politikası arasındaki fark, antik Roma'da, bu politikanın egemenliklerini kölelerin sömürülmesine dayandıran büyük toprak sahipleri ve ticaret sermayesinin politikası olması, modern emperyalizm çağında ise egemenliğini işçilerin ücretli emeğinin sömürülmesine dayandıran birleşik, içiçe geçmiş banka ve sanayi sermayesinin politikası olmasından kaynaklanır. Bu örnekle, başka şeylerin yanısıra, modern emperyalizmden, bütün bir kapitalist ekonomi sistemini değil de sadece bir "politika"yı anlamanın ne kadar yanlış olduğu görülür. Bu bakış açısı eski Roma emperyalizmiyle modern emperyalizm arasındaki farkın anlaşılmasını olanaksız kılar. (s. 85)

[14] İngiltere için Bağdat'ın önemli olmasının nedeni, o zamanlar Almanya'nın Küçük Asya, Basra Körfezi, Arabistan, Hindistan ve Mısır'ı fethetme planlarına, ama özellikle de Almanların Bağdat demiryolu inşası planlarına karşı İngiliz emperyalizminin savunma mücadelesiydi. (s. 94)

[15] Bu önsözde Engels, başka şeylerin yanısıra şunları yazıyordu: "İngiltere'nin sanayi tekeli sürdüğü müddetçe İngiliz işçi sınıfı, bu tekelin kârlarından bir dereceye kadar pay aldı. Bu kârlar aralarında çok eşitsiz pay edildi; ayrıcalıklı azınlık büyük bölümünü cebe indirdi, fakat büyük kitle bile zaman zaman pay aldı... Tekelin çöküşüyle birlikte İngiliz işçi sınıfı bu ayrıcalıklı konumunu yitirecek..." (F. Engels: "İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu", Önsöz, s. XXIII, Stuttgart, Dietz Verlag, 1923). (s. 109)

[16] ***Boxer Ayaklanması,*** 1900 ilkbaharında Kuzey Çin'de yabancı emperyalistlere karşı köylü ayaklanması. Ayaklanma, o zamanki monarşist hükümet üzerinde baskı yapmak için bu köylü hareketini kullanan Çin burjuvazisi tarafından desteklendi. Harekete büyük köylü kitleleri katılmıştı, bu katılımın nedeni birkaç yıl önceki kötü ürün yılları sonucu ortaya çıkan açlıktı. Ayaklanma, adlarında "yumruk" sözcüğü bulunan birçok top-

luluk tarafından yürütülmüştü: "Adalet ve Uyum Yumruğu", "Büyük Yumruk Cemiyeti"; "Boxer" adı da buradan gelir. Dünya burjuvazisi asilere karşı birleşik cephe aldı ve asiler Amerika, Rusya, Japonya ve Batı Avrupa devletlerinin birleşik askeri güçleriyle yokedildiler. Ayaklanma bastırıldıktan sonra büyük devletler Çin'e haydutça talepler öne sürdüler: Büyük kentlerde (Pekin, Tientsin, Şanghay) imtiyazların genişletilmesini, ayrıca yabancılar için kendi koruma birliklerini kurma hakkı ve Çin'in bugün hâlâ ödemek zorunda olduğu milyonlarca tazminat istediler.

Sadece Sovyetler Birliği, bu tazminattan Çarlık Rusyası'nın alacağı paydan vazgeçip, emperyalizmin ulusal-sömürgesel baskısı da dahil bütün baskılarına karşı mücadele eden ve o nedenle de her ulusal kurtuluş hareketini destekleyen proletarya partisi, Çinli işçi ve köylülerin devrimci hareketinin gelişiminde ve aynı zamanda Çin Komünist Partisi'nin öncü rolü ele geçirmesinde büyük bir rol oynadı. (s. 121)

[17] ***Alsas-Loren,*** 17. yüzyılda Fransa'ya geçti ve 1870-1871 Alman-Fransız savaşında Frankfurt Barışı gereğince Almanya tarafından ilhak edildi; dünya savaşından sonra Versay Barışı'yla yeniden Fransa'nın oldu. Lenin Alsas-Loren sorununu "önemli ve güncel" olarak tanımlıyordu, çünkü Alsas-Loren Fransa'yla Almanya arasında anlaşmazlık konusuydu ve "kendi" burjuvazilerini savunan Alman sosyal-şovenleri, Alsas-Loren'in 1871 yılında Almanya tarafından ilhak edildiğinden sözetmiyorlardı.

Filipinlerin (Pasifik Okyanusu'nda, Japonya'nın güneyinde) ilhakı ABD tarafından silah zoruyla gerçekleştirildi. 1898 yılında İspanya-Amerika savaşından (bkz. Not 5) sonra, barış anlaşması gereğince, İspanya'dan ABD'ye geçecekti. Fakat Filipinler'de ABD'nin İspanya'yı yenilgiye uğratması, büyük ölçüde ABD'nin aldatarak yanına çektiği Filipinli devrimci Aquinaldo komutası altında 30.000 kişilik Filipin ordusunun yardımıyla gerçekleşmişti. İspanya'ya karşı savaşın son bulmasının ardından, İspanyollar Filipinler'den çekildikten sonra, ABD'nin adaların yönetimini devralacağı yönünde yaptığı açıklamaya yanıt olarak Aquinaldo Filipinler'de bağımsız cumhuriyet ilan etti. ABD Filipinler'e 140.000 kişilik bir ordu gönderdi. Filipinler ordusunun Amerikalılara karşı savaşı yaklaşık iki yıl sürdü. Sonunda Filipinliler yenildiler, liderleri Aquinaldo tutsak düştü ve bir kısmı ölüm cezasına, bir kısmı uzun hapis cezalarına mahkûm olan devrimcilerin yargılanmasına başlandı. ABD'ye karşı ba-

ğımsızlık mücadelesinde Filipinler, bizzat Amerikalıların hesaplarına göre 600.000 kişi yitirdiler. ABD'nin o zamanki başkanı Mac Kinley'in güvencesine göre, böylece "tanrının isteği" yerine getirilmiş oluyordu. "Filipinler bize, Küba ve Portoriko (bk. Not 5) gibi tanrının inayetiyle emanet edildi. Ülke, böyle bir görevi yerine getirmekten kaçabilir mi?" Bu "görevi" Mac Kinley şöyle tanımlıyordu; "Filipinler sonuna kadar bize ait. Filipinler'in hemen arkasında uçsuz bucaksız Çin pazarı var. Biz ne birinden ne ötekinden vazgeçeriz."

Kore, Kore yarımadası üzerinde bir devlettir. Çin ve Japonya uzun yıllar bu yarımadayı ele geçirmek için inatla savaştılar. 90'lı yıllarda Kore'nin sömürülmesi için Japonya'yla Rusya arasında savaş patlak verdi. 1904-1905 Rus-Japon savaşından sonra Kore, maliyeyi, posta, telgraf, telefon ve Kore'nin yabancı ülkelerle ilişkisini kendi eline alan Japonya tarafından ilhak edildi. Bu yolla Japonya Kore üzerinde "protektorat" elde etti ("koruma" bahanesi altında fetih). (s. 124)

[18] Lenin'in kaleme aldığı bu ***Bolşevik Parti MK Manifestosu,*** Kasım 1914'te merkez yayın organı "Sosyal-Demokrat"ta basıldı. Daha önce 19 ve 20 (6 ve 7) Eylül'de İsviçre'deki (Bern'deki) Bolşeviklerin katıldığı ve Lenin'in savaş üzerine ilk tezlerini sunduğu küçük bir konferans yapılmıştı. (Bkz. Bütün Eserler, Cilt XVIII, s. 58-61). Konferans tarafından onaylanan tezler daha sonra Rusya'ya gönderildi ve orada da MK'nın Rusya'daki bölümü ve Bolşevik Duma Fraksiyonu tarafından görüşülerek esas olarak kabul edildi. Daha o zaman Manifesto'nun esas düşüncelerini içeren bu tezler temelinde, büyük tarihsel öneme sahip bu manifesto hazırlandı. Bu manifesto, Lenin ve Bolşevik Parti'nin uluslararası sosyal-demokrasi içinde oportünizme, sosyal-şovenizme karşı uzun mücadelesinin devamını oluşturuyordu ve II. Enternasyonal partilerinin sosyalizme ihanetini, çoğunlukla sosyal-şovenizmin etkilediği bu partilerin kendi burjuvazisinin kampına geçişini teşhir ediyordu; ayrıca bu manifesto savaş sırasında, bu ihanete karşı yürütülen mücadelenin ilk kesin darbesiydi. Aynı zamanda yeni bir Enternasyonal'in, III. Enternasyonal'in kurulması için bir çağrıydı. Şovenist bir şiar olan "kendi" anavatanının savunulması şiarı yerine, kendi anavatanının yenilmesi şiarını koyan bu manifesto, dünya savaşına yanıt olarak, bütün dünya işçilerine emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürme çağrısı yaptı ve sosyalist devrimi gündeme getirdi. Lenin ve Bolşevik MK'nın bu tutumu, emperyalizmin "sosyalizmin

arifesi", proleter devrimler çağı olduğu Leninist anlayışından kaynaklanıyordu. Kapitalist ülkelerde ve uluslararası kapitalizmin bütün ekonomik ve sınıfsal çelişkilerini olağanüstü keskinleştiren emperyalizm, kendisine kaçınılmaz olarak eşlik eden emperyalist savaşlardan bağımsız olarak, proletarya ile burjuvazi arasında sınıf mücadelelerinin giderek şiddetlenmesine, proleter devrimin büyümesine yolaçar. Ayrıca, bu ülkelerin kapitalist gelişimini, meta ve sermaye ihracı için yeni pazarlar fethetmeden, çoktan paylaşılmış olan dünya emperyalist haydutlar arasında yeniden paylaşılmadan olanaksız kılarak çeşitli ülkelerin emperyalistlerinin birbirleriyle çatışmasına neden olur. Bu yeniden paylaşım için savaş kaçınılmazdır ve yine kaçınılmaz olarak bütün önemli emperyalist ülkeler bu savaşa katılacaktır. Dünyanın yeniden paylaşılması için ilk dünya savaşı 1914-1918 savaşıydı. Lenin ve Bolşevik Parti MK'sı, II. Enternasyonal sosyal-şovenlerinin aksine, işçi kitlelerine savaşın yağmacı ve emperyalist karakterini gösterdi. Savaş bütün ağırlığı, bütün inanılmaz sefaletiyle savaşan ülkelerin emekçilerinin omuzuna yüklendiği ve bu ülkelerde sınıf çelişkilerini en had safhada keskinleştirdiği için, başlangıçta büyük ölçüde şovenizmin etkisinde bulunan proleter kitleleri devrimcileştirecek ve onları savaşın yol açtığı sefalete verilecek tek yanıta götürecekti: burjuvaziyi devirme. Savaş, devrimci bir durumu yaratmak zorundaydı. Bu koşullar altında, burjuvazinin hizmetçisi değil, gerçekten proletaryanın öncüsü olmak isteyen her gerçek proleter partinin görevi, batının savaşan ülkelerinde devrimci durumu proleter devrime dönüştürmek için bütün olanakları hazırlamak olmalıydı. Batı Avrupa partilerinde bu görev sadece, devrimci düşüncelerini korumuş, münferit, az sayıda sosyal-demokrat tarafından kabul ediliyordu. Bolşevik Parti için, bu görevi yerine getirme yükümlülüğü de o ölçüde büyüktü. MK Manifestosu uluslararası proletaryanın önünde bu görevi de gündeme getirmişti.

Manifesto Batı Avrupa'nın ileri ülkeleri için, sosyalist devrim şiarı olarak emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi şiarını, henüz Çarlığın yıkılması ve serflik kalıntılarının ortadan kaldırılmasının gündemde olduğu Rusya'da ise görev olarak burjuva-demokratik devrimi koymuştu. Ne var ki bu, Rusya için sosyalist devrim şiarı'nın geçerli olmadığı anlamına gelmiyordu. Bu sadece, 1905-1907 devrimi döneminde olduğu gibi, Rusya'nın proleter devrim yolunda, burada takılıp kalmadan burjuva demokratik devrimden geçmesi demekti. Bu ciltte yeralan "Rusya'nın Yenilgisi

ve Devrimci Kriz", "Bazı Tezler", "Devrimin İki Çizgisi Üzerine" adlı makalelerinde Lenin, 1905-1907 yıllarında olduğu gibi, son derece açık biçimde burjuva-demokratik devrimden sosyalist devrime geçişten, birinin diğerine uzanmasından söz eder. Manifesto ayrıca, Avrupa'da proleter devrimin ilk adımı olarak, emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi şiarıyla bağıntılı Avrupa Birleşik Devletleri şiarını ileri sürüyordu. Bu şiar Bolşevik Parti'nin daha sonraki belgelerinde hiç yinelenmedi ve Lenin tarafından kısa süre sonra geri çekildi ve "Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine" adlı makalesinde (bkz. bu cilt, s. 148-152) bu geri çekişin nedenleri üzerinde duruldu.

1914-1918 ***dünya savaşının başlıca nedenleri***, özellikle Üçlü İttifak'ın (Triple Entente, kısaca İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşuyor) başını çeken İngiltere ile Avusturya-Macaristan ve Türkiye ile birlikte Almanya arasında, dünya egemenliği, dünyanın yeniden paylaşılması ve sömürgeler için mücadeleydi.

19. yüzyılın sonuna kadar İngiltere en güçlü sömürge imparatorluğuydu. Dünyanın en güçlü ticaret filosuna sahipti. İngiliz malları ve sermayesi dünyanın her yerinde birinci sıradaydı. Almanya'nın neredeyse hiç sömürgesi yoktu. Ne var ki Almanya'da kapitalist ekonomi dünya savaşından önceki son 25 yılda öylesine büyük bir hızla gelişti ki İngiltere'nin kapitalizmini fersah fersah geçti. Rusya dahil Avrupa kıtasında, Alman malları İngiliz mallarıyla başarılı biçimde rekabet etmeye, giderek onları geriletmeye başladılar. Almanya'nın İngiltere'ye yaptığı ihracat da yükseldi. İngiltere'nin Avrupa pazarı giderek daralıyordu, fakat Almanya'nın hızla büyüyen emperyalizmine de Avrupa iç pazarı artık yetmiyordu. Dünya egemenliği ve sömürgeler için İngiliz emperyalizmiyle mücadele, Alman emperyalizmi için zorunluluk olmuştu. Mükemmel bir orduya sahip olan Almanya, dünya savaşından 10-12 yıl önce donanmasını hızla geliştirmeye başladı; bu alanda mükemmel sonuçlar aldı. Fakat İngiltere'yi geçemedi, İngiltere'ye karşı deniz savaşı çok zordu. O nedenle Almanya Hindistan ve Mısır'daki İngiliz sömürgelerine karşı saldırıya geçmek için bir başka yol seçti. 1908 yılmda Türkiye'yle, Türkiye topraklarından Bağdat'a uzanan bir demiryolu inşası için anlaştı (bkz. Not 10 ve 14). İngiltere bu tehlikenin büyüklüğünü pekâlâ görmüştü. İngiliz ve Alman emperyalizmlerinin dünya egemenliği için mücadelesi şiddetleniyordu ve kaçınılmaz olarak açık çatışmaya yol açacaktı.

İngiliz ve Alman burjuvazisinin bu tayin edici çelişkilerinin yanında, Fransa ile Almanya'nın, Rusya ile Almanya'nın, Rusya ile Avusturya-Macaristan'ın, Rusya ile Türkiye'nin egemen sınıfları arasında ekonomik ve politik çelişkiler mevcuttu. Fransız burjuvazisi çoktan beri, 1871'de Almanya'nın eline geçen ağır sanayiye sahip Alsas-Loren'i yeniden elde etmeye çalışıyordu. Ayrıca Fransız maden sanayiinin gelişimi için Ruhr ve Saar bölgesindeki Alman kömürü gerekliydi. Sömürgeler için mücadelede de Fransa ile Almanya'nın çıkarları karşı karşıyaydı. Örneğin Almanya ve Fransa çoktan beri Fas için mücadele ediyorlardı.

Bütün bu uluslararası çelişkilerin şiddetlenmesi açık savaşı hazırlamaktaydı. Güçlü komşusu Almanya'yı askeri bakımdan "kuşatmak" amacıyla Fransa, 1892'de Rusya'yla bir ittifak yaptı. Çarlık hükümeti mali açıdan büyük ölçüde desteklenecekti. Savaş arifesinde, 1913 yılında Rusya'ya Paris borsasından yıllık 400-500 milyon frank tutarında bir borç teminatı verilmişti. Rusya ise Almanya sınırında stratejik demiryolu yapımına başlama ve Rus ordusunun barış zamanındaki mevcudunu yükseltme yükümlülüğünü almıştı. Fransız Başbakanı Poincaré'nin Temmuz 1914'te Rusya'yı ziyaretinin amacı, bu iki müttefikin Almanya'ya karşı hareketi üzerine görüş birliğine varmaktı.

İngiltere daha 1907'de bu ittifaka katılmıştı. Böylece Almanya'ya karşı İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Üçlü İttifakı "Antant" şekillenmiş oluyordu. Bu üç devlet, aralarındaki bütün anlaşmazlık konularını Almanya'ya karşı ortak bir cephe oluşturmak için geçici olarak geri çekmişlerdi. Batı Avrupa'nın emperyalist devletleri için Çarlık Rusyası, mallarını sattıkları ve sermayelerini yatırdıkları yarı-sömürge bir ülkeydi. Mal ve sermaye ihracı için Rus pazarı uğruna mücadele, bir yanda Fransa ve İngiltere öte yanda Almanya arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynuyordu. Almanya'ya karşı birleşik cepheye Rusya'nın çekilmesi, İngiltere ve Fransa için bu açıdan da önemliydi.

Ne var ki Rusya'nın egemen sınıflarının da Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye ile bir savaştan ekonomik ve politik olarak daha az çıkarı yoktu. Almanya eskiden beri Rus tarım ürünleri için geniş bir pazardı. Fakat daha 19. yüzyılın sonundan itibaren bu pazar Almanya'nın gümrük politikası sonucunda Rusya için daralmaya başlamıştı. Rusya ile Almanya arasında Almanya'ya yapılan tahıl ihracı gümrüklerinin düşü-

rülmesi uğruna mücadele dünya savaşı öncesinde son otuz yıl içinde aralıksız sürmüştü. Alman pazarının daralması sadece Rus büyük toprak sahiplerine değil, Rus finans kapitaline de zarar veriyordu, çünkü tahıl ihracı, Rus sanayii ve Rus tarımıyla sıkı bağlar içinde olan bankalar aracılığıyla gerçekleşiyordu. Fakat Rus sanayi ve finans burjuvazisinin Almanya'ya karşı savaştan bir başka çıkarı daha vardı. Savaş öncesinde Alman sanayi ürünlerinin Rusya'ya ithalinin artması, gerek Rus burjuvazisinin, gerekse de Rus sanayiine sermaye yatırımı yapmış İngiliz, Fransız ve Belçika burjuvazisinin çıkarlarını ciddi biçimde yaralıyordu. Olgunlaşmakta olan çatışmanın nedenlerinden biri de Ön Asya'da gelişen Rus emperyalizminin çıkarlarıydı. Rus emperyalizmi pazara ihtiyaç duyuyordu. Doğu Asya'da Rusya'nın, 1905 yılında Japonya'ya karşı savaşta yenilgisinden sonra, Asya'da Rus sanayii için tek dış pazar olarak Türkiye ve İran görülüyordu. Burada Rus sanayii diğer ülkelerin sanayileriyle başarılı biçimde rekabet edebilirdi. Ayrıca Rus burjuvazisi ve Rus büyük toprak sahipleri, Karadeniz'den serbest, Türkiye'den bağımsız bir çıkış elde etmek istiyorlardı; bu da İstanbul ve Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan boğazlar anlamına gelmekteydi; zira 1913 yılında Rus ihracatının yarısı boğazlardan yapılmıştı. Oysa Türkiye, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın müttefikiydi, ki bu ülkeler de kendi açılarından Türkiye üzerinde ekonomik nüfuz sahibi olmayı ve egemenlik kurmayı amaçlıyorlardı. Böylece Rusya'nın Türkiye'yi fethetme çabaları, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın çabalarıyla çatışıyordu.

Böylece İngiltere ve Almanya'nın başını çektiği iki ülkeler grubu arasındaki çelişkilerin keskinleşmesi kaçınılmaz olarak savaşa yolaçtı. Avusturya Arşidükü ve veliahtı Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da (o zamanlar Avusturya-Macaristan'a ait olan Bosna'nın başkenti) öldürülmesi, çoktan bu yana hazırlanmakta olan savaşa sadece bahane oluşturdu.

MK Manifestosu'nda sözü edilen, geri Doğu Avrupa monarşilerinin "hanedanlık çıkarları"yla, özellikle Çarlık otokrasisi ve Romanov hanedanlığı kastedilmektedir. Otokrasi, savaşın, 1912 yılında başlayan ve 1914 yılında barikatların kurulmasına yolaçan (bkz. bir sonraki not) devrimci hareketin yükselişine son vermesiyle ilgiliydi. Körleşmiş olan Çarlık, muzaffer bir savaşla konumunu güçlendirmenin hesabındaydı. Aynı umudu Alman imparatoru Wilhelm de taşıyordu. (s. 133)

[19] 1912-1914 yıllarında işçi hareketinin yeniden yükselişi, 1914 yılının ortalarında, yani savaş başlamadan kısa süre önce, özellikle şiddetli biçimler almıştı. Bolşevik Duma Fraksiyonu 25 [12] Mart'ta, Bogdanov şirketi lastik ve tütün fabrikasında çalışan kadın işçilerin toptan zehirlenmesi nedeniyle bir soru önergesi verdi. Bu önerge 53.000 işçinin greviyle desteklendi. Bir dizi fabrikada devrimci marşların eşliğinde kitle gösterileri yapıldı. Göstericileri dağıtmaya çalışan polis her yerde işçilerin direnişiyle karşılaştı. Bu, 1914 yılında hareketin ilk büyük çıkışıydı. 17 [4] Temmuz'da, Bakü'de grevci işçilerle dayanışma gösterisi için toplanan Putilov Fabrikaları işçilerine polisin saldırması sonucu iki işçi öldü, 50 işçi yaralandı ve 150 işçi tutuklandı. İşçilerin öfkesi büyüktü. 18 [5] Temmuz'da işyerlerinin çoğu grev yaptı. Viborg semtinde binlerce kişinin katıldığı bir gösteri yapıldı ve konuşmacılar Çarlığın yıkılması çağrısında bulundular. Polisin yardımına gelen Kazaklar nagaikalarıyla işçilere saldırdılar ve işçi evlerini kurşunladılar. İşçilerin böyle dövülmesine karşı protesto grevine Petersburg'un neredeyse bütün mahalleleri katıldı. 19-25 [6-12] Temmuz arasında greve giden işçi sayısı 300.000'di. Toplantı ve gösteriler bitmek bilmiyordu. Fransız Cumhuriyeti Başkanı Poincaré'nin geldiği 21 [8] Temmuz günü sokak gösterileri dev boyutlar kazandı. Askerler ve polis göstericilerin üzerine ateş açtı. Viborg bölgesinde çatışma çok kanlıydı, işçiler barikatlar kurarak şiddetle direndiler. Kentin bazı bölgelerinde 22 [9] Temmuz'da barikatlar kuruldu. Çocuklar, barikatlarda çatışan işçilere taş taşıyorlardı. Polisle çatışma tüm gün sürdü. Gerek işçilerden, gerek polisten çok sayıda ölü ve yaralı vardı. Temmuz günlerinde hareketin bütünü çok gelişmiş bir politik karakter sergiliyordu. Huzursuzlanan burjuvazi grevlere yanıt olarak en büyük fabrikalarda 60.000 işçiye lokavt uyguladı, fakat bu fabrikalar daha sonra savaş ilanı arifesinde, seferberliğin "barışçıl" biçimde hayata geçirilmesinin güvence altına alınması amacıyla hükümetin baskısıyla yeniden açıldı. (s. 136)

[20] Burada kastedilen, İtalyan sosyalistlerinin 27 Eylül 1914'te Lugano'da yapılan İtalyan İsviçresi Sosyalistler Konferansı'nda savaşa karşı ve aynı zamanda, 1914 Eylül'ünde Almanya'nın yanında savaşa girmesi için İtalya'yı harekete geçirmek amacıyla İtalya'ya gelmiş olan Alman sosyal-demokratı Südekum'a, İtalyan sosyalistlerinin Parti başkanlığının yanıtı olarak yaptıkları gösteridir. (s. 137)

[21] Lenin burada, 8 Ağustos [26 Temmuz] 1914'te, Devlet Duması toplantısında Duma Fraksiyonu'nun gösterisiyle Bolşevik ve Menşevik Duma Fraksiyonu'nun savaş nedeniyle yaptığı ilk ve son açıklamayı kastediyor. Çaydze'nin başını çektiği Menşevik Fraksiyon, daha sonraki süreçte tamamen açık biçimde ortaya çıktığı gibi, merkezci, yani maskelenmiş bir anavatan savunması tavrı aldı. Ne var ki savaşın bu ilk günlerinde Menşevik fraksiyon Bolşeviklerin baskısıyla ve uzun görüşmelerden, uzun yalpalamalardan sonra Bolşeviklerle birlikte bir ortak açıklama ve Devlet Duması'nda gösteri kararı aldı. Bolşevikler bu açıklamadan hoşnut değillerdi, ama bu bildirgede, savaştan "bütün kapitalist ülkeler tarafından sürdürülen fetih ve zor politikası"nın sonucu olarak sözedilmesini, halk egemenliğiyle devlet egemenliğinin birleşmesinin olanaksızlığından sözedilmesini ve insanlığın tek çaresinin, savaşın bir an önce son bulması ve barış anlaşmasının kendi kaderini kendi ellerine alan halklar tarafından saptanması için tek çarenin bütün dünya proletaryasının uluslararası dayanışması olduğuna duyulan inancın ifade edilmesini sağladılar. Bolşevik Fraksiyon, Menşeviklerin kendileriyle birlikte savaş kredileri için oy kullanmayı reddedip Devlet Duması oturum salonunu gösteri yaparak terketmelerini de sağladı.

Bundan kısa süre sonra, savaşın ilan edildiği günlerde Belçika'nın burjuva hükümetine katılan Vandervelde —Belçikalı "sosyalist" ve II. Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Büro üyesi—, savaşta Çarlık hükümetini ve İngiliz ve Fransız emperyalistlerini desteklemeleri talebiyle Bolşevik ve Menşevik Duma Fraksiyonlarına başvurdu. Menşevik Fraksiyon Vandervelde'nin bu talebine verdiği yanıtta, "Avrupa'daki genel çatışmaya (yani savaşa) bütün ülkelerin sosyalistlerinin ... aktif katılımı"nın, bu "çatışmanın uluslararası sosyalizmin çıkarı doğrultusunda" çözüleceği umudu verdiğini açıklamaktan kaçınmadı.

Böylece bütün ülkelerin sosyalistlerinin sosyalizme ihanetinin, burjuvazinin kampına geçişinin burjuvazinin çıkarına değil, uluslararası sosyalizmin çıkarına hizmet ettiğini iddia eden Menşevik fraksiyon, şunları ekliyordu: "Sizlere, Rusya'da yürüttüğümüz faaliyette savaşa karşı çıkmayacağımızı açıklıyoruz". Ve gerçekten de o sadece savaşa karşı çıkmamakla kalmadı, aynı zamanda savaşı teşvik etti ve burjuvazinin savunma çalışmalarına doğrudan katılarak (hasta ve yaralılara yardım vs.) Çarlık hükümetine yardım etti. Buna karşılık Vandervelde'ye "Rus proletaryasının

hiçbir koşul altında Çarlık'la elele yürümeyeceği"ni ve Fraksiyonun önüne, savaştan, Rusya'da egemen devlet düzenine karşı mücadeleyi sürdürmek ve güncel devrimci şiarlar için yararlanmak görevini koyduğu yolunda kesin bir yanıt veren Bolşevik Duma Fraksiyonu, bu görevi yerine getirmek için gerçekten de enerjik bir çalışma içine girdi. Bolşevik Duma temsilcileri kendilerini sadece Petersburg'la sınırlamıyorlar, başka sanayi bölgelerine de giderek oralarda konuşmalar yapıyorlardı. Ne var ki bu durum uzun süremezdi, kısa süre sonra Çarlık hükümeti Bolşevik Fraksiyonu tutukladı ve mahkemeye çıkardı. 17 [4] Kasım'da Bolşevik Duma Fraksiyonunun inisiyatifi ve katılımıyla Petersburg yakınlarında (Ozerki'de) çevredeki bazı Bolşevik örgütlerin (örneğin Petersburg, Ivanovo-Voznesensk, Harkov ve Riga örgütlerinin) temsilcilerinin katıldığı bir konferans yapıldı. Konferansın odağında Lenin'in Eylül Tezleri'nin görüşülmesi vardı. (Bkz. bu ciltte Not 18). Konferans tam Tezler üzerine tartışmayı bitirmiş ve bazı küçük değişikliklerle kabul etmişti ki polis tarafından basıldı. Konferansa katılanlar, Duma üyeleri dışındakiler hemen, Duma üyeleri de bir gün sonra evlerinde tutuklandılar ve Çarlık mahkemesinin kararı gereğince Doğu Sibirya'ya sürüldüler (savaş sırasında Bolşevik Duma Fraksiyonu'nun faaliyetleri, tutuklamaları ve mahkemeleri üzerine daha fazla bilgi için bkz. Badayev'in "Devlet Duması'nda Bolşevikler" adlı kitabı). Lenin Duma Fraksiyonu'nun mahkemesiyle ilgili bir makale kaleme almıştır: "Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Fraksiyonu'nun Mahkemesi Neyi Kanıtlamıştır", Bütün Eserler, Cilt XVIII, s. 166. (s. 137)

[22] Lenin burada Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring ve Clara Zetkin'in 10 Eylül tarihli açıklamasını kastediyor. Alman sosyal-demokrasisinin resmi tavrının benimsenmediği ifade edilen bu açıklama 30 Ekim'de İsviçre sosyal-demokrat gazetesi "Berner Tagwacht" ve 31 Ekim'de Zürih "Volksrecht"te yayınlandı. Bu açıklamalarında Liebknecht, Mehring, vs. Südekum ve R. Fischer'in İsveç, İtalya ve İsviçre'nin sosyal-demokrat basınında koydukları şovenist tavrı protesto ediyor ve şöyle diyorlardı: "Bizim ve mutlaka daha birçok sosyal-demokrat Alman'ın, savaşı, nedenlerini, karakterini ve aynı zamanda içinde bulunduğumuz durumda sosyal-demokrasinin rolünü, Südekum ve Fischer yoldaşın bakış açısıyla kesinlikle uygun olmayan bir açıdan değerlendirdiğimizi... açıklamak zorunda olduğumuzu görüyoruz. Sıkıyönetim, şimdilik görüşlerimizi açıkça savunmayı olanaksız kılıyor." (s. 137)

[23] Fransa'ya gelince, CGT'nin (Genel İş Konfederasyonu) şovenizmine karşı önce Fransız sendikaları içinden sayıca güçsüz bir muhalefet duyuldu. Bu muhalefet "İşçi Yaşamı" ("La vie ouvriere") adlı derginin çevresinde gruplaşmıştı ve grubun liderliğini Merrheim ve Bourderon yapıyordu. Ne var ki bu muhalefetin tutarlı bir enternasyonalist tavrı yoktu ve sözcüleri Merrheim ve Bourderon süreç içinde Zimmerwald Birliği'nin (bkz. bu cilt, Not 70), Lenin'le Bolşeviklerin başını çektiği Zimmerwald Solu'na değil, merkezci, Kautskyci çoğunluğa katıldılar.

İngiltere'de İskoçyalı sosyalist John Maclean, savaşa karşı ve sosyalizm için tek başına sesini yükseltti. Savaş sırasında savaşa karşı en aktif devrimci çalışmayı yükselten Maclean 1915'te bir ayaklanma örgütleme girişimi nedeniyle tutuklandı, 1916'da savaş fabrikalarında onbinlerce işçinin katıldığı kitlesel bir grev örgütlediği için yine tutuklandı ve 15 aylık cezasını bitirip çıktıktan sonra devrimci faaliyetini sürdürdü ve 15 yıl hüküm giydi (yaptığı bir açlık grevinden sonra serbest bırakıldı). Komintern kurulduktan sonra komünistlere katıldı. 1923'te öldü. (s. 137)

[24] Lenin'in burada sözünü ettiği ***"Narodnikler"***, 1861 yılındaki "köylü kurtuluşu"ndan sonra köylülük içinde ortaya çıkan galeyanla bağıntılı oluşan devrimci hareketin ürünleri ve temsilcileriydiler. Kölelikten yeni kurtulan ve korkunç bir düş kırıklığına uğrayan köylülerin bu galeyanı aydınların alt kesimlerinde devrimci bir ruh hali ve otokrasiye karşı mücadele etme çabası yarattı. Bu devrimci aydınlar, Rusya'yı kapitalist gelişim yolundan sakınacak bir köylü devrimi ve ütopik bir tarım sosyalizmi ilan ediyorlardı. Hareketin ve taraftarlarının adı, Rusça halk sözcüğünün karşılığı Narod'dan gelir. 1876'da Rusya'da ilk devrimci parti olan, devrimci ***"Toprak ve Özgürlük"*** örgütü kuruldu. Köylü kitleler arasında ajitasyonun başarısızlığı ve hükümetin kovuşturmaları bu devrimcilerin bir bölümünü politik bir mücadele aracı olarak terör yoluna itti. Diğer bir bölümü Marksizme katıldı, üçüncü bölüm ise bir tür burjuva liberalizmine doğru evrildi.

Sosyal-Devrimciler Partisi, Rusya'nın çeşitli bölgelerinde ve yurtdışında çalışan bazı devrimci Narodnik grupların birleşmesiyle 1901 yılında oluştu. Partinin resmi organı "Revolutsionnaya Rossiya", teorik organı "Vyestnik Russkoi Revolutsii" idi. ("Rus Devrimi'nin Habercisi"). Yeni partinin teorik görüşleri eski Narodnizm ve revizyonizmle süslü bir

Marksizmdi. Sosyal-Devrimciler Marksizmin karşısına yarım yamalak da olsa bütünlüklü bir teori çıkarabilecek durumda olmadıklarından, Batı Avrupa revizyonistleri örneğini izleyerek, Marksizmi, teorisinin bütün temel noktalarında kendilerine göre "düzeltme" çabasındaydılar. Sınıf mücadelesinin yerine, bütün sömürülenlerin (işçileri, köylüleri ve emekçi aydınları bu kapsamda sayıyorlardı) sömürenlere karşı mücadelesi teorisini koyuyorlar ve böylece proletaryayla küçük-burjuva köylülük arasındaki farkı siliyor ve kırda sınıf mücadelesini reddediyorlardı. Programlarının öncelikle karakteristik olan maddesi, toprağın toplumsallaştırılması, "ortak toprak mülkiyetinin genişletilmesi temelinde dengeleyici toprak kullanımının köylülük tarafından örgütlenmesi" talebiydi. Onlara göre, programlarının hayata geçirilmesi sosyalizmin zaferine yolaçacaktı. Kapitalizme karşı tam zafer kazanmanın en iyi yolunun, koòperatiflerin örgütlenmesi ve kapitalizm varlığını ve egemenliğini sürdürürken ortak toprak mülkiyeti olduğunu söylüyorlardı. Kırda kapitalizmin gelişim sürecini örtbas ettikleri ve köylülük içindeki sınıflaşmayı gözden kaçırdıkları için, burjuva-demokratik karakterini anlayamadıkları yaklaşmakta olan devrimin köylüleri her türlü sömürüden, kapitalist sömürüden de kurtaracağı hayalini ekiyorlardı. Sosyal-Devrimciler bireysel terörü taktik anlamda merkeze alıyor, pratik faaliyetlerinde dikkatlerinin ve güçlerinin büyük kısmını bireysel teröre ayırıyorlardı. Sosyal-Devrimciler Partisi ideolojisi, taktiği ve bileşimi itibariyle tipik bir küçük-burjuva-demokrat partiydi; ve özellikle küçük-burjuva niteliğini sosyalizm bayrağı arkasına gizlediği ve sosyal-demokrasinin işçilerin bağımsız politik bir işçi partisinde birleşmesi yönündeki çabalarına karşı faaliyet yürüttüğü için tehlikeliydi.

Kadetler, Anayasacı-Demokratik Parti adının (KD) kısaltılmışıdır. Bu Parti Rusya'da liberal burjuvazinin ilk legal politik partisiydi ve ilk Rus devrimi döneminde varolan iki liberal birlikten oluşmuştu. Kadet Partisi'ni Lenin, 1905-1907 devrimi döneminde "Kadetlerin Zaferi ve İşçi Partisi'nin Görevleri" (Bütün Eserler, Cilt IX) adlı broşürde anlattı. Lenin sık sık Kadetlerin anayasacı-monarşist bir parti olduğunu vurguladı. Ocak 1906'da yaptıkları 2. Parti Kongresi'nde anayasacı-parlamenter bir monarşi talebini programlarına aldılar. Tarım programlarında "toprağa adil değerlendirme temelinde el konulması"nı istiyorlardı. 1906 yılında "Halk Özgürlüğü Partisi" adını aldılar.

1903 yılında yapılan 2. Parti Kongresi'nden bu yana RSDİP'in sağ oportünist kanadı ***Menşevikler*** olarak adlandırılır. Gerçi oportünizm ilk kez bu Kongre'de ortaya çıkmamıştı, zira oportünizm, daha 90'lı yılların sonunda, bir grup Rus sosyal-demokratının Batı Avrupa revizyonizminin görüşlerine katıldığını ifade eden "Credo" denen bir belgeyi ortaya çıkarmıştı (bkz. "Rus Sosyal-Demokratlarının Bir Protestosu", bu baskının 1. Cildi [Seçme Eserler c.1 s. 500-504, İnter yayınları]). Rus sosyal-demokrasisi içinde oportünizmin ikinci tezahür biçimi, Lenin'in 2. Parti Kongresi öncesi dönemde enerjik biçimde mücadele verdiği "Ekonomizm"dir. (Bkz. "Ne Yapmalı" broşürü ve bu baskının II. cildindeki diğer açıklamalar. İnter Yayınları) 2. Parti Kongresi'nde iki eğilim, oportünist eğilimle Lenin'in önderlik ettiği devrimci çizgi arasında açık bir çatışma yaşandı. Leninist eğilim çoğunlukta, oportünist eğilim ise azınlıktaydı. Çoğunluk ve azınlık kavramları için kullanılan "bolşinstvo" ve "menşinstvo" sözcüklerinden Bolşevikler ve Menşevikler, Bolşevizm ve Menşevizm vs. türedi. 1905 yılında çatışma öyle gelişti ki, Bolşevikler 3. Parti Kongresi'ni, özel bir konferans düzenleyen Menşeviklerin gıyabında yaptılar. 1906 yılında bir birleşme oldu ve bir Birleşme Kongresi gerçekleşti (Stockholm'de yapılan bu kongre 4. Kongre'ydi). Bu Kongre'de çoğunluğa sahip olan Menşevikler gerek alınan kararlara, gerekse de MK'ya kendi damgalarını vurdular. 1907'de Londra'da yapılan 5. Kongre'de Bolşevikler yine çoğunluktaydı, 1905-1906 devrimi sonrasındaki gericilik yıllarında Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki çelişkiler şiddetlendi ve 1912 yılında nihai bölünme oldu. Bu arada Menşevikler "Tasfiyecilik" yönünde geliştiler (bkz. Not 28). (s. 139)

[25] J. Smirnov (E. L. Gureviç), Peter Maslov ve Plehanov'un şovenist çıkışlarını damgalamanın gerekli olduğuna dikkat çekilmesinde mesele şudur: 1) J. Smirnov'un 16 [3] Eylül 1914 tarihli Kadet gazete "Russkiye Vyedomosti"de çıkan "Savaş ve Avrupa Demokrasisi" adlı makalesi. Bu makalede Smirnov son derece yurtsever bir tutum almıştır. Kendi "yurtları"nı savunmak için, zırhlı Alman yumruğunun köleleştirme tehdidi ve vahşi baskısına karşı, temsilcilerini burjuva hükümete sokan Fransız sosyalistlerini savunan Smirnov, sınıf mücadelesinin bu koşullar altında geri plana çekilmek zorunda olduğunu söylüyor, çünkü bütün sınıflar aynı şekilde "yurdun gücünü ve bağımsızlığını savunma isteğiyle yanıp tutuşuyorlar" diyordu; 2) Maslov'un aynı gazetenin yazı kuruluna gönderdiği

23 [10] Eylül'de yayınlanan "Savaş ve Ticaret Anlaşmaları" adlı yazısı. Maslov bu yazısında, Alman militarizmine karşı direnişin haklı ve zorunlu olduğunu savunuyordu. Almanya'nın demokratik Fransa ve Belçika'ya saldırısının, Prusya junkerlerinin Avrupa üzerinde politik diktatörlüğünün kurulması tehlikesini içerdiğini söyleyen Maslov, Almanya'nın Rusya üzerinde zaferinin, Rusya'nın ekonomik açıdan köleleştirilmesine, zorla bir Alman sömürgesi haline dönüşmesine yolaçacağını belirtiyordu. Maslov'a göre, Rus işçisi de Rus burjuvazisi gibi ülkesinin sanayiiyle ilgilidir; Rus toprak sahibiyle Rus köylüsü de tarımın gelişmesiyle daha az ilgili değillerdir. Maslov bundan, anavatanın savunulmasının Rusya'nın bütün sınıfları için bir zorunluluk olduğu sonucunu çıkarıyordu; 3) Plehanov'un 11 Ekim (28 Eylül) 1914'te Lozan'da "Sosyalistlerin Savaşa İlişkin Tutumları Üzerine" verdiği rapor. Plehanov burada Alman Sosyal-Demokrasisinin tutumunu eleştirip, esas itibariyle Smirnov ve Maslov'u, aynı nedenlerden hareketle bakanlık görevi alan Fransız sosyalistlerini savunuyordu. Plehanov'un konuşmasından sonra yapılan tartışmada Lenin söz aldı ve Plehanov'un tutumunu şiddetle eleştirip, sosyal-şovenist niteliğini teşhir etti (bkz. Bütün Eserler, Cilt XVIII, s. 82). (s. 139)

[26] Avrupa sosyalist partileri içinde olağanüstü şiddetli bir krize yol açan dünya savaşı, Bolşevik Parti'nin bazı istikrarsız unsurlarının, özellikle yurtdışında yaşayan belli Bolşeviklerin çevresindeki unsurların şaşkınlığa düşmesine ve yalpalamasına neden oldu. Orduya gönüllü katılımın olduğu durumlar bile vardı. MK'nın 1914 yılında yayınladığı savaşa ilişkin tavrı saptayan ve temel şiarları veren manifesto da Bolşevik saflardaki yalpalamaya son vermedi. Yalpalayan unsurlar arasında manifestonun temel şiarları, emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi ve anavatanın yenilmesi çelişki yaratmıştı. Bazı yoldaşlar birinci şiarın yerine "barış için savaş" şiarının konmasını önerdiler ve yenilgi şiarına şiddetle karşı çıktılar. Rus Sosyal-Demokrasisi içindeki farklı akımlara karşı tutum sorununda da itirazlar vardı. Bir kısım Bolşeviğin şaşkınlığı ve başka ülkelerin sosyalistleri arasındaki bütün devrimci unsurları birleştirmenin zorunluluğu, Bolşevikler arasında bütün pratik sorunlarda ideolojik birlik sağlayan ortak bir kararın kaçınılmazlığını dayatıyordu. Parti kongresi ya da genişletilmiş bir konferans toplamak savaş koşullarında olanaksızdı. Lenin, Bolşeviklerin yurtdışındaki seksiyonlarının temsilcilerini toplantıya çağırma kararı aldı. Bu ***Bolşeviklerin Yurtdışı Seksiyonları Konfe-***

ransı 27 Şubat-4 Mart 1915 tarihleri arasında Bern'de yapıldı. Konferans'a Paris, Zürih, Londra, Cenevre, Bern, Lozan ve Baugy seksiyonları temsilcileri katıldı. Gündemde şu sorunlar vardı: Yerel örgütlerin raporları; Savaş ve Parti'nin görevleri; yurtdışı örgütlerinin görevleri; merkez organ ve yeni gazete; sömürgeler sorununa ilişkin tutum; yurtdışı örgütleri komitesi seçimi. Savaş üzerine raporu Lenin verdi.

Raporun temelinde MK Manifestosu yatıyordu. Lenin tarafından kaleme alınan, Konferans tarafından kabul edilen savaş üzerine kararlar, MK Manifestosu'nun bazı tezlerini derinleştiriyor, geliştiriyor ve gerek Batı'da gerekse de Rusya'da emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürmek için atılacak somut adımları gösteriyordu. Aralarında Buharin, Krilenko, Rozmiroviç yoldaşların da bulunduğu bir grup Konferans'ta muhalefet olarak ortaya çıktılar ve ayrı bir karar sundular. Bu grup içsavaş şiarını destekliyor fakat yenilgi şiarına, bu şiar için ajitasyonun yurtseverlik etkisi altında bulunan kitlelerde öfke yaratacağı ve kitleleri partiden uzaklaştıracağı için, şiddetle karşı çıkıyordu. İçsavaş şiarının yerine "barış için mücadele" şiarını koymayı önerdi. Konferans bu şiarı reddetti. Barış için mücadele, eğer kendi ülkesinin burjuvazisine karşı devrimci eylemler eşlik etmiyorsa, sadece sınıf mücadelesi yürütmekten vazgeçmeye elverişli olabilirdi. Bu şiarın propagandası içsavaş şiarıyla kesinlikle bağdaştırılamazdı. "Bu şiar —diye yazıyordu Lenin— sadece küçük-burjuva bir sızlanma anlamına gelecektir. Ne var ki biz, ***savaş sorununda*** da devrimci kalmalıyız. Askeri yönetim altında da ***sınıf mücadelesinin*** propagandasını yapmak zorundayız."

Bu muhalif grup, o sıralarda Troçki grubunun şiarı haline gelmiş olan ve Lenin'in karşı çıktığı Avrupa Birleşik Devletleri şiarını da savunuyordu (bkz. Not 29). Konferans bu şiarı karar altına almadı, basında tartışmayı kararlaştırdı. Buharin grubunun, yenilgi, barış için mücadele ve Avrupa Birleşik Devletleri sorununda tutumu —savaş döneminde grubun genel tutumu gibi— Troçki'nin tutumuna çok yakındı. O nedenle uzlaşmacı bir tutum sergileyen Buharin grubunun Troçki grubuyla (Paris'te "Naşe Slovo" gazetesini çıkarıyorlardı) daha sıkı örgütsel bağlar kurmayı önermesine şaşmamak gerekir. Bu öneriyi reddeden Konferans Rus Sosyal-Demokrasisi içindeki bütün açık ve gizli şovenist gruplarla, bu arada Troçki grubuyla da arasına sınır çekme zorunluluğunu saptadı.

Gerek uluslararası işçi hareketinin, gerekse de Rus işçi hareketinin bütün devrimci unsurlarının birleşmesi amacıyla gerçek bir uluslararası platform sunduğu için Bern Konferansı büyük tarihsel öneme sahiptir. Konferansın aldığı savaş üzerine kararlar, 29 Mart 1915 tarihli "Sosyal-Demokrat" No. 40'ta "RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansı" adıyla yayınlandı. Daha sonra Lenin bu kararların gerekçelerini ayrıntılı bir şekilde özel bir broşürde açıkladı; "Sosyalizm ve Savaş" adlı bu broşürü Lenin, Zinovyev'in katkısıyla Ağustos'ta kaleme aldı. 1914 yılında yayınlanan MK Manifestosu'nun önemine kıyasla Bern Konferansı kararlarının önemini saptayan bu broşürün önsözünde, Konferans kararlarının "ilkelerimiz ve taktiklerimize ilişkin çok daha doğru bir anlatımı verdiği" söylenmektedir. (s. 141)

[27] "Ulusal barış" politikasından sosyal-demokrasinin, savaş sırasında sınıf mücadelesi düşüncesinden vazgeçmesi anlaşılmaktaydı. Almanya'da örneğin sosyal-demokrasi emperyalist hükümet tarafından dayatılan iç barış şiarını kabul etmişti. Alman Sosyal-Demokrasisi merkez organı "Vorwärts", bir makalede, Fransız ve Alman işçilerinin kendi istekleri dışında savaşa sokulduğundan çekingen bir ifadeyle sözetmişti. Askeri makamlar "Vorwärts"i bu makale nedeniyle yasakladılar. Gazetenin yeniden çıkmasına ancak, Sosyal-Demokrasi, "Marklar Başkomutanlığı"nın artık sınıf mücadelesi konusuna değinmeme önerisini kabul ettikten sonra izin verildi. İşçi sınıfının ve sosyalistlerin burjuvaziyle ittifakı, "ulusal blok" şiarı Fransa'da ortaya atıldı. Bu şiar Fransız burjuvazisi tarafından ilan edilmiş ve sosyalistler tarafından benimsenmişti. Sosyalistlerin burjuva hükümetlerde görev alması, örneğin "ulusun geleceği, Fransa'nın varlığının tehlikede olduğu"yla gerekçeklendirilmekteydi. (s. 144)

[28] "Muhalif" sosyal-devrimci gazete *"Mysl",* Çernov yönetiminde 28 [15] Kasım 1914'ten Mart 1915'e kadar Paris'te yayınlandı. Gazete savaş sorunlarında merkezci bir tutum alıyor ve sosyal-şovenlerle örgütsel birliği savunuyordu.

Menşevik Tasfiyecilik üzerine bkz. elinizdeki baskının IV. cildi, "Gericilik ve Yeniden Yükseliş Yılları"; özellikle "Tartışmalı Sorunlar" adlı makale. "Naşa Zarya" ("Şafağımız") adlı dergi etrafında gruplaşan tasfiyecilerin çekirdek birliği savaş yıllarında, emperyalist savaşta Çarlık ve burjuvaziyi destekleyen doğrudan doğruya, açık sosyal-yurtsever ve ana-

vatan savunucusu çekirdek birliğine dönüştü. 1912 yılında Troçki tarafından yönetilen tasfiyeci Ağustos Konferansı tarafından oluşturulan (bkz. bu baskının IV. cildi, s. 403-404, Not 84) Menşevik ÖK, yani Örgütleme Komitesi, esas olarak yayın organları "Golos Sosyal-Demokrata" ("Sosyal-Demokratların Sesi") olan Menşevik "Golos"culardan oluşuyordu (bkz. elinizdeki baskının IV. cildi). "Golos"cular gericilik ve yeniden yükseliş döneminde gizli ve o nedenle de daha da zararlı bir tasfiyeci tutum aldılar. Menşevik ÖK içinde bu gizli tasfiyeci tutum savaş sırasında yine gizli, merkezci sosyal-şovenizme dönüştü. Bu en özlü biçimde "ÖK'cıların" (Örgütlenme Komitesi taraftarları), "kendi hükümetinin yenilgisi" Bolşevik şiarına karşı, bir yandan Troçki, öte yandan açık sosyal-yurtseverlerle birleşik cephe halinde sürdürdükleri mücadelede ifadesini buldu. Bu Bolşevik şiarın karşısına ÖK'cılar, Troçki gibi, "ne zafer ne yenilgi" şiarını koyuyorlardı ki, bu şiar, Lenin'in dediği gibi (bkz. bu cildin 158. sayfası), "'anavatan savunması' sloganının bir dolaylamasından başka bir şey değildi."

Bund'un ilkesel tutumu, esas olarak Rus merkezcileri ve onların Örgütleme Komitesi'nden farklı değildi. Bu tutum Bund'un MK manifestosunda formüle edilmiş, 1914 Kasımı'nda karara bağlanmış "İnformasyonni Listok"un ("Enformasyon Gazetesi") 7. sayısında (Ocak 1915) yayınlandı. "Bund" MK'sı "bütün savaşan ülke hükümetlerine örgütlü baskı vasıtasıyla" barış için mücadele etme çağrısı yapmıştı. Lenin Bund'un Alman dostu şovenizminden sözederken, açıktır ki "Bund"un liderlerinden biri olan Kosovski'nin Ekim ortalarında Bern'de verdiği bir konferansı ve yine Kosovski'nin Plehanov ve diğer anavatan savunucularının aksine, Almanya'nın Rusya'ya karşı zaferinin Rusya'nın ekonomik ve iktisadi gelişimini engellemeyeceğini kanıtlamaya çalıştığı "Enformasyon Gazetesi"nin 7. sayısında yayınlanan "Kurtuluş Efsanesi" adlı makalesini kastediyor.

"Polonya, Litvanya ve Rusya ***Genel Yahudi İşçi Birliği"*** "Bund" olarak adlandırılır. 1897'de kurulan "Bund", 1898'de RSDİP'e katıldı. 1903'te partiden ayrılan, 1906'da bir kez daha katılan Bund 1917 Ekim Devrimi'nden sonra dağıldı. En iyi proleter unsurlar Parti'ye geçtiler. Örgütün bir kalıntısı bugün hâlâ Polonya'da varlığını sürdürmektedir. Bund taraftarları "Bundcular" olarak adlandırılmaktadır.

"Brüksel Bloku", II. Enternasyonal Uluslararası Sosyalist Bürosu tarafından Temmuz 1914'te Brüksel'de yapılan bir konferansta, Rus Sosyal-Demokrasisinin çeşitli fraksiyon ve gruplarının birliğini sağlama amacıyla ortaya çıkan anti-Bolşevik bir ittifaktır. Bu Konferansa Uluslararası Sosyalist Büro Yürütme Komitesi üyeleri (aralarında Vandervelde ve Kautsky de vardı), Menşevik ÖK, Bund, Troçkist grup "Yedinstvo", Polonya Sosyalist Partisi, Litvanya Sosyal-Demokrat muhalefeti, Letonya Sosyal-Demokrasisi temsilcileri katıldı. Konferansta görüşlerini, Lenin'in kaleme aldığı özel bir MK raporuyla açıklayan Bolşevik MK temsilcileri de yer aldı. Raporda görüş ayrılıklarının niteliği anlatılıyor ve Tasfiyecilikten vazgeçmedikleri sürece Tasfiyecilerle birliğin olanaksızlığı kanıtlanıyordu. Birliğin temel koşulu olarak, Tasfiyeciliğin mahkum edildiği Parti kararlarının onaylanması, aynı zamanda illegal partinin rolünü küçümseyen bütün çabaların RSDİP üyeliğiyle bağdaşmayacağı tezinin kabul edilmesi, ayrıca en önemli devrimci şiarların (demokratik cumhuriyet ve büyük toprak mülkiyetinin zoralımı) benimsenmesi ve Parti içinde azınlığın çoğunluğa mutlak tabi olması öne sürülüyordu. Karar oylamasına Bolşevik MK ve Letonya Sosyal-Demokrasisi temsilcilerinin katılmadığı Brüksel Konferansı Kararı, 1) "yeni bölünmeleri haklı kılabilecek" bu tür görüş ayrılıklarının varlığını reddediyor; 2) illegal partiye ilişkin, bütün grupların, Partinin programını kabul etmekle "elbette Partinin kendisini de" kabul ettiklerini ve parti örgütlenmesinin şu anda zorunlu olarak illegal olması gerektiğini söylüyor; 3) "tartışmalı program sorunlarının karara bağlanması için bir genel kongre"nin toplanması gerektiğinden sözediyor ve 4) bazı grupların "geçmişleri"nin eleştirisini "verimsiz ve zararlı" olduğunu söyleyerek reddediyor ve genel laflarla birlik gereğinden sözediyordu. Fakat bu konferans kararlarının hiçbir pratik önemi yoktu. Savaş, oportünistlerin, Bolşevizmi bu tür "ittifaklarla" boğma girişimlerinin tümüne her zaman için bir son verdi.

Mart 1915'te yapılan Bern Konferansı kararının ilgili olduğu dönemde ***"Naşe Slovo"*** ("Sözümüz") gazetesi sözümona "Menşevik enternasyonalistleri" ve Troçkistleri birleştirmişti. "Naşe Slovo" Paris'te çıkıyordu. Menşevik ÖK, yazı kurulunda, Haziran'da ÖK Yurtdışı Sekreterliğince görevden alınan Martov tarafından temsil ediliyordu. Gazete daha sonra tamamen Troçki grubunun eline geçti.

IV. Devlet Duması'nda Irkutsk Eyaleti milletvekili, açık anavatan savunucusu Menşevik ***Manikov*** Ocak 1915'te bütçe lehinde oy kullanmış ve kitleler nezdinde kendi sosyal-şovenizmini sadece merkezci bir tarzda saklamak için bütçeyi reddeden Menşevik Duma Fraksiyonu'ndan ihraç edilmiştir. (s. 147)

[29] *"**Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine**"* adlı makale 5 Eylül (23 Ağustos) 1915 tarihli "Sosyal-Demokrat"ın 44. sayısında yayınlandı. Bu şiar Bolşevik Parti MK'sı savaş manifestosunda yer alıyordu (bkz. "Savaş ve Rus Sosyal-Demokrasisi", elinizdeki cilt) ve Buharin grubu tarafından barış için savaş şiarıyla birlikte savunulduğu ve bir öneri olarak kabul edildiği Bern Konferansı'nda ele alındı, ne var ki bu öneriyi Konferans reddetti (bkz. Not 26). Lenin'in kararının (bkz. elinizdeki cilt: "RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansı" — "Savaşın Karakteri Üzerine") ve sözkonusu makalesinin giriş satırlarından anlaşıldığı gibi, Konferans, "ekonomik yanı basında tartışılıncaya kadar" bu sorunu erteleme kararı aldı. Lenin makaleleriyle Konferans'ın bu kararını yerine getirdi ve Avrupa Birleşik Devletleri şiarına şiddetle karşı çıktı. Lenin'in bu makalesi incelenirken Troçki'nin Bern Konferansı'ndan önce bu şiarı savunmaya başladığı gözönüne alınmalıdır. "Savaş ve Enternayonal" adlı makalesinde de bu şiarı ortaya atmıştı, bu makale neredeyse MK Manifestosuyla eşzamanda 1914'te yayınlandı. Troçki bu şiarı, her zaman yaptığı gibi, savaşla bağıntılı olarak proletaryanın görevleri üzerine görüşlerinin devrimci olmayan niteliğini gizlediği devrimci safsatalarla üslemişti. Proletaryanın, savaşın karşısına "toplumsal devrimi" ve "emperyalist çaresizliğin" karşısına "pratik günlük program olarak dünya ekonomisinin sosyalist örgütlenmesi"ni koyması gerektiğini söylüyordu. Bu, dünya birleşik devletlerine geçiş olacak Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması yoluyla gerçekleştirilmeliydi. Savaş ve Alman emperyalizminin, bir dizi Avrupa ülkesinden silah zoruyla "ekonomik ve askeri bir bütün" oluşturma planları, diye düşünüyordu Troçki, "kapitalizm için ulusal devlet engellerinin dayanılmaz olduğu"nu göstermiştir. Ona göre ulusal büyük gücün yerine "emperyalist dünya gücü geçmeli"ydi. Proletarya bundan "ömrünü doldurmuş ulusal 'anavatan'ı savunmak" yerine ... "yeni, daha güçlü ve sürekli bir anavatan", yani "monarşilerin, sürekli orduların, egemen feodal kastların, gizli diplomasinin olmadığı" Avrupa Birleşik Devletleri'ni yaratmak için yararlanmalıydı. Bu henüz sosyalist bir birleşik

devlet değildi (sadece monarşiler ve egemen feodal kastlar olmayacak ama egemen burjuvaziler bulunacaktı), ne var ki Troçki'ye göre, gerçek bir "toplumsal devrime" ve "dünya ekonomisinin sosyalist örgütlenmesi"ne tek tek ülkelerde proleter devrimleri yoluyla değil, bu Birleşik Devletler sayesinde ulaşılabilirdi. Böylece Troçki'ye göre, Birleşik Devletler şiarı, tek ülkede proletaryanın ve sosyalizmin zaferinin reddedilmesi şiarından başka bir şey değildi, bu şiar onu bütün ileri ülkelerde gündeme getireceği yerde proleter devrimi erteliyordu. Troçki Avrupa Birleşik Devletleri şiarını, MK Manifestosunda olduğu gibi, bütün savaşan ülkelerde emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi şiarıyla değil, "savaşa derhal son verilmesi", "ilhakların ve savaş vergilerinin olmadığı bir barış" için mücadele şiarıyla birleştiriyordu. Bu şiarı Troçki, burjuva devletin "kendisini savunma" hakkının tanınmasıyla birleştiriyordu. "Ulus ya da devlet —diye yazıyordu Troçki— kendini savunmaktan vazgeçemez. Fakat egemenlere güven duymayı reddettiğimizde, eğer ellerinden iktidarı alabilecek kadar güçlü değilsek, burjuva hükümetin elinden ne savunma ne saldırı silah ve araçlarını almış oluruz. Biz barışta olduğu gibi savaşta da bir hükümet partisi değil, muhalefet partisiyiz. Böylece savaşın şiddetle öne çıkardığı özel göreve: ulusal bağımsızlık davasına sadakatle hizmet ediyoruz." Böylece Troçki, temel sorun olan "kendi anavatanı"nı savunma sorununda kulağa hoş gelen bütün "devrimci" safsatalarla, sadece "egemenlere güven duymama" talep etmektedir ve ona göre iktidara ancak Avrupa Birleşik Devletleri'ni kurduğumuzda ulaşabileceğizdir. Troçki "kendi anavatanı"nın yenilgisi değil bu anavatanın kendini savunma hakkını, emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi değil savaşa son verilmesi ve barış için mücadeleyi Avrupa Birleşik Devletleri şiarıyla birleştirmişti. Bu şiar Troçki'de, Not 1'de gösterildiği gibi, Kautskyci, "bütün emperyalistler"in birleşik bir emperyalist dünya iktidarında birleşmesi düşüncesine dayanıyor ve "sürekli devrim" teorisiyle "bir bütün" oluşturuyordu (bkz. elinizdeki cilt, Not 42)

Sosyalist devrim ve "pratik günlük program" olarak dünya ekonomisinin sosyalist örgütlenmesi gibi bütün bu yüksekten atan sözcükler Bolşevik Parti'de direnişle karşılanacaktı. Sosyal-şovenizmin Kautskyci-Troçkist bir türünün maskelenmesi olarak Avrupa Birleşik Devletleri şiarına, bu şiar Buharin grubunda da destek bulduğundan (bkz. elinizdeki cilt Not 26) şiddetle karşı çıkılması söz konusuydu. O nedenle Lenin'in makalesi

bu şiarı hedef almıştır; Lenin burada konuya, daha sonraları "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması—Emperyalizm" adlı kitabında geliştirdiği emperyalizm anlayışı açısından yaklaşmıştır. Ne var ki Lenin'in bu makalesinin tarihsel önemi, Avrupa Birleşik Devletleri şiarına karşı mücadelenin çok ötesindedir. Lenin burada Marksist literatürde ilk kez ve yine bu emperyalizm anlayışı ve kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasına dayanarak, sadece proleter devrimin değil, sosyalizmin inşasının zaferinin de tek bir ülkede olanaklı olduğu düşüncesini ortaya atmış ve bu düşünceyi gerekçelendirmiştir. Daha sonra Stalin yoldaş tarafından geliştirilen bu Leninist tez, 1926-27 yıllarında Troçki-Zinovyev blokuna karşı mücadelede en güçlü silahlardan biri oldu ve bu muhalefet blokunun yenilgiye uğratılmasına büyük ölçüde katkıda bulundu. Bu tez, tek ülkede, Sovyetler Birliği'nde, sosyalizmin inşası deneyiminin kazanılmakta olduğu ilk ve şimdilik tek ülkede proletarya diktatörlüğünün elde ettiği ve hergün elde etmeyi sürdürdüğü bütün bu zaferlerin en güçlü teorik dayanaklarından biri olmuştur ve halen de olmaya devam ediyor. (s. 148)

[30] ***"Emperyalist Savaşta Kendi Hükümetinin Yenilgisi Üzerine"*** adlı makale, Ağustos (Temmuz) 1915'te "Sosyal-Demokrat"ın 43. sayısında yayınlandı. Makale, Bolşevik Parti MK Manifestosu'nda ve Bern Konferansı'nda ortaya atılan, Bolşevizmin savaş sürecindeki en önemli şiarlarını savunmak için kaleme alınmıştı. Emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürme şiarıyla sıkı ve kopmaz bir bağ içinde bulunan "kendi hükümetinin yenilgisi" şiarı, savaş süresince devrimci, proleter taktikle, gerek doğrudan ve açık gerekse de gizli sosyal-şovenizm, anavatan savunuculuğu arasına keskin bir ayrım çizgisi çekti. Bu şiar, Kautsky, Troçki, Martov ve Menşevik Örgütleme Komitesi taraftarları gibi gizli sosyal-şovenlerin "enternasyonalizmi"nin gerçek karakteri için mihenk taşıydı. Aynı zamanda şu şiar, aralarında bu şiarı kabul etmeyen bazı unsurların (Buharin, Kamenev grubu) bulunduğu Bolşevik Parti üyelerinin sağlamlığı için de mihenk taşıydı. O nedenle bu şiarın savunulması, bu şiara karşı çıkanlara karşı mücadelede son derece önemliydi. Lenin bu mücadeleyi 1914-1916 yılları boyunca kesintisiz sürdürdü. (s. 153)

[31] Lenin bu alıntıyı, Troçki'nin 1915 sonlarına doğru Bolşevik yayın organı "Sosyal-Demokrat" yazı kurulunun Buharin-Pyatakov grubuyla birlikte çıkardığı ***"Komünist"*** adlı derginin yazı kuruluna açık mektubundan yapıyor.

Troçki'nin mektubu, "Naşe Slovo"da yayınlandı. Bu mektupta Troçki, dergiden ayrılmasının nedenlerini anlatıyor ve Çaydze'nin Menşevik Duma fraksiyonunu ve onun maskelenmiş şovenist, merkezci tutumunu savunuyordu. (s. 153)

[32] Burada, Rusya'daki 1905 devriminin yankısı olan Viyana ve Prag'daki muazzam gösteriler (barikatların kurulmasına kadar varmıştı) kastediliyor. 1905 yılının Ekim ve Kasım aylarında proletaryanın devrimci gösterilerinin baskısı altında Avusturya'da imparatorluk konseyine, merkezi parlamentoya genel, eşit seçim hakkı getirildi. (s. 155)

[33] ***"Rusya'nın Yenilgisi ve Devrimci Kriz"***, ***"Bazı Tezler"*** ve ***"Devrimin İki Çizgisi Üzerine"*** adlı makaleler birbiriyle kopmaz bir bağıntı içindedir. Eylül-Kasım 1915 döneminde yazılmış olan bu makaleler Rusya'nın dünya savaşında yenilgiye uğraması (artık bu dönemde açıkça öngörülebiliyordu) ve devrimci hareketin canlanmasından hareket ediyordu. O nedenle bu makalelerde Rusya'da yaklaşan devrimden, bu devrimde sınıflar ve partiler arası güç dengesinden ve sınıf ve partilerin görüşlerinden sözedilir, bu arada 1914 MK Manifestosu'nun ve 1915 yılında yapılan Bern Konferansı'nın şiarları Rusya'ya uygulanır. Bu üç makaleden ilki, o dönemde değil, ancak 7 Kasım 1928'de Lenin Enstitüsü tarafından "Pravda"da yayınlandı. 1905 ve 1915 yılları arasındaki büyük farka rağmen (1915 yılı Rusya'da kapitalizmin gelişiminde daha yüksek bir aşama, 1905 yılına kıyasla ülkede emperyalizmin önemli ölçüde büyüdüğü, proletarya ve köylülüğün geniş kitleleri için o zamana kadar görülmemiş sefaletiyle savaşın eşsiz bir boyut kazandığı bir yıldır) sınıfların güçler dengesi, Lenin'in üçüncü makalede gözler önüne serdiği gibi, esas itibariyle eskisi gibiydi ve o nedenle de 1915'te toplumsal hareketin yeniden yükselişi, aynı 1905'te olduğu gibi devrimin iki temel çizgisinde hareket etmişti; bu çizgilerden biri sosyalist devrime gelişmesi hedeflenen burjuva-demokratik devrimin kesin zaferi, diğeri ise burjuva reformist çizgiydi.

Emperyalist savaşın patlak vermesiyle kesintiye uğrayan proletaryanın mücadelesi Nisan 1915'te yeniden canlandı ve aynı yılın Eylül ayında doruğuna ulaştı (resmi istatistiklerin hiç kuşkusuz düşük tutulan verilerine göre 1915 yılında grevci işçilerin sayısı yaklaşık 540.000'di). Proletaryanın mücadelesi kesin devrimci bir karakter taşıyor ve Çarlığın yıkılması şiarı altında yürütülüyordu. Bolşevik Parti, savaş sırasında illegali-

tenin olağanüstü zor koşullarında bu hareketi yönetiyor ve attığı her adımı basında titizlikle ele alıyordu. İşçi hareketi eski yolunu izliyor, burjuvazi de eski yolunda hareket ediyordu. Savaşın ilk yılında burjuvazi otokrasiye, Kadetlerin lideri Milyukov'un, savaş başladığında Devlet Duması'nda attığı "Ne koşul ne talep ileri sürüyoruz" şiarı altında çok yönlü destek vermişti. Burjuvazi 1915 yılında Rusya'nın aldığı yenilgilerle bağlantılı olarak "sola" kaymaya başladı, otokrasiye karşı, Çarlık hükümetiyle görüşmeler yapma ve bizzat Çar'a "ülkenin güven duyduğu" kişilerden oluşan bir hükümet ataması için en itaatkâr heyetlerle başvurma yoluyla "saldırıya" geçti; ülkenin güven duyduğu kişiler olarak, daha sonra çeşitli zamanlarda 1917'deki Geçici Hükümet'e katılan Guçkov, Milyukov, Şingaryov, Konovalov gibi Kadetler, Oktobristler vs. kastediliyordu. Milyukov 1915 yılında yaptığı bir konuşmada burjuvazinin taktiğini şöyle formüle ediyordu: "Kadetlerin tamamen görüntüsel bağlılık ve itaat açıklamalarıyla organları iyice uyuşturulduktan sonra, hükümetin arkasında ve onun onayıyla barışçıl devrimi hayata geçirmek." Lenin'in "Rusya'nın Yenilgisi ve Devrimci Kriz" adlı makalesine başlarken sözünü ettiği sözümona ***"İlerici Blok"*** da bu platform temelinde kurulmuştu. Gerçekte bu Kadetler ve ***"İlerlemeciler"*** denenlerin (sanayi burjuvazisinin tepesindeki "sol" çevreleri temsil eden küçük bir grup) Oktobristler gibi daha sağdaki gruplarla Devlet Duması'nda ve Devlet Konseyi'nde kurdukları burjuva-feodal blok, açıkça gerici olan unsurlara ve Kara Yüzler'e kadar uzanan bir bloktu. Bu blokun temel şiarı, nihai zafere kadar savaşı sürdürmek amacıyla "ülkenin güven duyduğu kişilerden bir hükümet kurulması"ydı. Bu blokun karşısında II. Nikola, karısı ve Papaz Rasputin çevresinde toplanmış ve Almanya ile ayrı bir barış yapmayı düşünen "Kara Blok" bulunuyordu. Aslında ilerici blokun en yakın hedefi sadece Kara Blok'un yerine geçmek ve Çar'ın ülkesinde etki sahibi olmaktı. Kara Blok, İlerici Blok'un oluşması ve hükümet çevreleriyle görüşmeler yapmasına Devlet Duması'nı dağıtarak yanıt verdi. "Dumasız" dönem, burjuvazinin, ilerici blok platformunda güçlenen örgütlenmesini sürdürme dönemiydi. Bu amaçla daha önce, savaş yönetimini desteklemek ve savaştan kapitalistlerin çıkarı doğrultusunda yararlanmak için kurulmuş Savaş Sanayii Komiteleri ve Kentlerle Zemstvoların Hastalara ve Yaralılara Yardım Dernekleri seferber edildi. Belediye ve Zemstvo derneklerinin Eylül'de yapılan Kongreleri "İlerici Blok"un taleplerinin izlerini taşıyordu ve her iki kongre de, Devlet Duması'nın toplanması, ülke-

nin güveni doğrultusunda ve meşru hükümetle birleşmesi temelinde "hükümetin yenilenmesi" isteğini içeren dilekçeleri Çar'a sunacak heyetler seçilmişti. Çar, iki kongrenin birleşik heyetini kabul etmeyi reddetti. Böylece otokrasiye karşı sözkonusu "saldırı", burjuvazinin hesabını yaptığı "barışçıl devrim" son buldu. "İlerici Blok"un bu "barışçıl devrim"e değil, işçi kitleleri arasında olgunlaşmakta olan gerçek devrime ilişkin tutumu, Blok'un önderi Kadet Milyukov'un konuşmasında görülür: "Tanrı bize bu yangını göstermesin! —diye haykırıyordu Haziran 1915'te— bu devrim değil, daha o zamanlar Puşkin'i korku ve dehşete düşüren o korkunç, saçma ve acımasız Rus karışıklığı olurdu. Bu bir ... bir ayaktakımı cümbüşü olurdu."

Proletarya daha o zaman burjuvaziyi korku ve dehşete düşüren o "acımasız karışıklığa" başlamıştı, hem de grev hareketiyle, gösterileriyle, binlerce kişinin katıldığı toplantılarıyla. Ve Lenin'in temsil ettiği proleter Bolşevik Parti burada sözkonusu edilen makalede bu "karışıklığın" görevlerini formüle etti. Sınıf ilişkilerinin esas itibariyle 1905'teki gibi kaldığından hareket eden Lenin, Rusya'da proletaryanın ve onun partisinin önüne en yakın hedef olarak, bütün köylülükle birlikte demokratik devrimi gerçekleştirmek, proletaryanın devrimci-demokratik diktatörlüğünü kurmak ve bu devrimden, bu diktatörlükten ***derhal*** sosyalist devrime geçmek görevini koydu. Daha 1905 yılında konan bu görevi, yani burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime gelişmesi görevini formüle ederken Lenin, aynı zamanda, emperyalist savaş sonucunda, Rusya'da devrimci krizle, sosyalist devrimi gündeme getiren Batı Avrupa'daki genel devrimci kriz arasındaki sıkı bağı vurgular. Lenin aynı 1905 yılında olduğu gibi, Batı'daki bu devrimin zaferini, kesinlikle Rusya'da devrimin zaferinin önkoşulu olarak görmez. Tam tersine, emperyalizm anlayışından ve emperyalizm çağında kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasından sadece tek ülkede proleter devrimin sürekli zaferinin değil, sosyalizmin zaferinin de olanaklı olduğu sonucunu çıkarır (bkz. Lenin'in "Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine" adlı makalesi, elinizdeki cilt, s. 148-152). Rusya'daki devrimci krizle, Batı Avrupa'daki genel devrimci kriz bağıntısından çok başka bir sonuç çıkarır Lenin. Rus proletaryasının önüne —aynı 1905'te olduğu gibi— demokratik devrim ve bundan derhal "Batı Avrupa proletaryasıyla ittifak halinde" Rusya'da sosyalist devrimin hayata geçirilmesi göreviyle aynı zamanda, Batı'da aynı müttefiklerle birlikte sosyalist dev-

rimi alevlendirmek görevini koyar ve Batı'da savaşın neden olduğu devrimci krizi dikkate alarak bu iki görevin olağanüstü yakınlaştığına, aynı zamanda, mevcut koşullar altında Rus devriminin Avrupa sosyalist devriminin başlangıcı olmaktan, parçası olmaya dönüşmeye başladığına işaret eder.

Lenin'in üç makalesi bu temel düşüncelerle yoğrulmuştur. "Bazı Tezler"de ortaya atılan bazı şiarların tümü bu düşüncelerden kaynaklanır. Diğer iki makalede yer alan Menşevizmin tutumunun eleştirisi de buradan kaynaklanır. Milyukov'un haklı olarak söylediği gibi, burjuvazi "hükümetin arkasından ve bizzat onun onayıyla" iktidara gizlice yaklaşıyor. Ve emperyalist savaşta sosyal-şoven tutumlarıyla, burjvaziye şimdiye kadar olduğundan daha sıkı bağlanmış bulunan Menşevikler, aynı 1905'te olduğu gibi, liberal-monarşist burjuvaziye eklemlenme çabası içindeler. Kendilerini ona uyduruyorlar, bütün umutlarını, "anavatanın" savunulması umudunu da burjuvaziye bağlıyorlar, onu iktidara itiyorlar, fakat bunu, "anavatanın" ve Bolşeviklerin yenilgisini kolaylaştırmamak için son derece dikkatle yapıyorlar. "Sol" Menşevik Troçki yine "sürekli devrim" teorisini çıkartıyor ortaya. "Devrimin İki Çizgisi Üzerine" adlı makalede Lenin sağ (Plehanov) ve "sol" (Troçki) Menşevizmin bu eski, emperyalist savaş koşullarında yeniden ısıtılan çizgisini eleştirmiştir. (s. 160)

[34] O zamanki İçişleri Bakanı Buligin'in adıyla anılan ***Buligin Duması*** 1905 ortalarında Çarlık hükümeti tarafından geliştirilen plana göre son derece sınırlı bir seçim hakkıyla sadece bir danışma organı olacaktı (bkz. "Buligin Duması'nı Boykot ve Ayaklanma" adlı makale, bu baskının III. Cildi* ve ilgili not). Eylül ve Ekim'deki devrimci yükseliş, bu planı yerle bir etti. Birinci Duma, ***Vitte Duması,*** 1906 ilkbaharında, Çarlık hükümetinin Moskova'da Aralık Ayaklanması sırasında çıkardığı ve seçim hakkının genişletildiği bir seçim yasası gereğince toplantıya çağrıldı. Bu Duma 1906 yılının ilk ve sonbaharındaki köylü hareketi, tarım tartışmaları ve Duma tarafından hazırlanan halka bir çağrı taslağıyla ilgili olarak dağıtıldı. Bu Duma üzerine, "Duma'nın Dağıtılması ve Proletaryanın Görevleri" adlı makaleye bakınız, elinizdeki baskının III. Cildi** ve ilgili notlar. (s. 161)

---

* *V.I. Lenin, Seçme Eserler, c. 3 — İnter Yayınları.*

** *V.İ. Lenin, Seçme Eserler, c. 3 — İnter Yayınları.*

[35] Sosyal-Demokrat Fraksiyon'un tutuklanmasından sonra 10 [9] Haziran 1907'de İkinci Duma dağıtıldı. Aynı zamanda, Duma'da büyük toprak sahiplerinin ve burjuvazinin üst kesimlerinin kesin çoğunluğunu güvence altına alan yeni bir seçim yasası çıkarıldı. Bu darbeden sonra Stolipin hükümetinin başını çektiği gericilik daha da sağlamlaştı. Bu Stolipin rejimi, o nedenle ***"3 Haziran rejimi"*** diye de adlandırılır. Bu konuya ilişkin bkz. "Doğru Yolda", "Devlet İktidarının Toplumsal Yapısı Üzerine" ve bu baskının IV. Cildinde* yer alan başka makaleler ve ilgili notlar. (s. 163)

[36] "Ticaret ve Sanayi Temsilcileri Kongresi Konseyi" olarak adlandırılan Rus burjuvazisinin örgütü, hükümetin savaş siparişlerini tek tek girişimcilere, tröstlere, sendikalara vs. dağıtan ve ***"Merkezi Savaş Sanayii Komitesi"*** adını alan bir komite kurdu. Bu komite örneğine göre bazı yerlerde ve bölgesel olarak bu tür Savaş Sanayii Komiteleri kuruldu. Temmuz 1915'te bu örgütlerin ulusal kongresi yapıldı. Bu kongrede Savaş Sanayii Komiteleri için Devlet Duması ve Çar tarafından onaylanan bir tüzük hazırlandı. Batı Avrupa burjuvazisini örnek alarak işçileri "muzaffer sonuca kadar savaşa" çekmek isteyen Rus burjuvazisi, işçilere Savaş Sanayii Komitelerine temsilcilerini gönderme hakkı tanıyan bir tüzük maddesi kabul etti. Burjuvazinin bu hilesine karşı Bolşevikler işçi kitleleri arasında geniş bir boykot kampanyası yürüterek seçim toplantılarını savaşa karşı ajitasyon ve propaganda için kullandılar. İşçi kitleleri büyük çoğunlukla Savaş Sanayii Komitelerini boykot etti. Anavatan savunmasından yana olan Menşevikler bu komitelere katılmayı savundular, fakat ancak son derece önemsiz işçi kesimlerinin katılmasını sağlayabildiler. Petrograd işçilerinin çoğunluğunun boykotunu dikkate almayarak Merkezi Savaş Sanayii Komitesi bünyesinde, tabii ki anavatan savunması bakış açısında olan bir "İşçi Fraksiyonu" örgütlediler. (s. 166)

[37] "İleriye doğru atılmış bir adım anlamına gelen kırsal nüfusun 'bireysel çiftlik sahipleri' ve kır proleterleri biçiminde ayrılması" ile Lenin, kırsal alanın 1905'ten bu yana kapitalizm yolunda geçirdiği en önemli gelişmeyi kastetmektedir. Köylü ekonomisinin bu gelişiminde orta köylülük bir yana bırakılmış ve bir yanda büyük köylüler kesimi gelişmiş ve sağlamlaşmış, öte yanda ise yoksul köylüler ve tarım proletaryası daha büyük

* *V.İ. Lenin, Seçme Eserler, c. 4 — İnter Yayınları.*

ölçüde artmıştır. Kırda 1905'ten sonraki bu sınıfsal ayrışmada, köylülerin köy birliğinden ayrılmalarına ve bireysel çiftlikler edinmelerine izin veren ve bunu teşvik eden ***Stolipinci Tarım Yasası'nın*** çok büyük katkısı olmuştur. Bu izin ve teşvikten zengin ve büyük köylüler yararlandı, ki Stolipin Yasası, Çarlığa destek yaratmaya çalıştığı için zaten bunu öngörüyordu (bu konuda bkz. bu baskının IV. cildinde "Tarım Sorunu ve Rusya'nın Bugünkü Durumu" ve "Bugünkü Hükümetin Genel Tarım Politikası Sorununa İlişkin" adlı makaleler ve konuyla ilgili notlar). "Toprak sahibi bireysel çiftlik sahipleri"nden Lenin burada, işletmelerini kır işçileri ve yoksul köylülerin sömürülmesi temelinde yürüten bireysel çiftliklerinde ikâmet eden büyük köylüleri kastediyor. Aynı zamanda kırsal alanda feodal kölelik boyunduruğu sürmekteydi. Bu kölelik Stolipin Yasası'yla sadece ortadan kadırılmamakla kalmamış, tam tersine feodal aristokrasi tarafından teşvik edilmişti. Lenin bu feodal köleliği "Markov ve ortakları"nın boyunduruğu olarak adlandırmaktadır. Bir başka makalede de ("Devrimin İki Çizgisi Üzerine") feodal kliğe "Markov-Romanov-Kvostov" kliği diyerek, bu kliğe Çar'ı ve bakanlarını dahil eder (Kvostov o zamanlar İçişleri Bakanı'ydı, Markov ise gerici toprak sahipleri ve Kara-Yüzler'in lideriydi) ve bir bütün olarak kırla, bütün köylülükle, bu klik arasındaki çelişkinin hafiflemediğinden, tersine, özellikle de Markov, Romanov ve ortaklarının boyunduruğu kaldırılmadığı, daha da güçlendiği için keskinleştiğinden sözeder. (s. 167)

[38] Lenin burada Plehanov'un, Paris'te sosyal-şovenler, Sosyal-Devrimciler ve sosyal-demokratlar tarafından çıkarılan "Prisiv" adlı derginin adı geçen sayısında yayınlanan "Devrimin İki Çizgisi" makalesini kastetmektedir. Bu makalede Plehanov, başka şeylerin yanında *şunları* yazıyordu: "Devrimimizin, Marx'ın hiç kuşkusuz doğru olan düşüncesine göre Büyük Fransız Devrimi'nin girdiği yolu izleyeceğini varsayalım. Bu, başlangıçta iktidarın ***bizim*** 'anayasacılar'ın, sol Oktobristlerin, ilericilerin ve Kadetlerin eline geçeceği anlamına gelir. Sonra ***Trudoviklere*** geçecek. Nihayet bu aşamaları arkasında bıraktıktan sonra devrim en geniş çerçeveyi kapsadıktan sonra, iktidarı ***sosyalistler*** alacak. Fakat olayların bu çizgide geliştiğini gören aşırı solcularımız neler hissedecekler? Daha önceki yılların deneyimleri bu açıdan kuşkuya hiç yer bırakmıyor. Solcularımız aşırı bir kedere kapılacaklar. Devrim davasının yitirildiğini haykıracaklar. Ve devrimin bu yönde ilerlememesi için ellerinden gelen her şeyi yapacaklar."

Plehanov makalesinde Marx'ın "Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'i"nden şu alıntıyı yapıyor: "Birinci Fransız devriminde ***anayasacıların*** egemenliğinin ardından ***Jirondenlerin*** egemenliği ve ***Jirondenlerin*** egemenliğinin ardından ***Jakobenlerin*** egemenliği gelir. Bu partilerin her biri daha ileri olana dayanır. Devrimi, ona öncülük etmek bir yana, onu artık izleyemeyeceği kadar yeterince ileriye götürür götürmez, ardındaki daha gözüpek müttefiki tarafından bir kenara itilir ve giyotine gönderilir. Devrim böylece yükselen bir çizgide hareket eder. 1848 Devrimi tersinedir. Proleter parti, küçük-burjuva demokratik partinin yedeğinde görünür. 16 Nisan'da, 15 Mayıs'ta ve Temmuz günlerinde onun ihanetine uğrar ve yardımsız bırakılır. Öte yandan demokratik parti burjuva cumhuriyetçilerin omuzlarına yaslanır. Burjuva-cumhuriyetçiler, rahatsız edici arkadaşlarını silkeleyip, kendileri Düzen Partisinin omuzlarına yaslandıklarında pek sağlam durduklarına inanmazlar. Düzen Partisi omuzlarını çeker, burjuva cumhuriyetçileri tepetaklak düşürür ve kendisi silahlı zorun omuzlarına dayanır. Güzel bir sabah vakti, omuzların süngüye dönüştüğünü farkettiğinde, hâlâ onun omuzlarında oturduğuna inanır. Her parti, ileriye doğru iteni arkadan vurur. Bu gülünç durum içinde dengeyi yitirmesi ve kaçınılmaz biçimde yüzünü buruşturduktan sonra tuhaf taklalar atarak yere yıkılması şaşırtıcı değildir. Devrim böylece alçalan bir çizgide hareket eder. Son Şubat barikatları kaldırılmadan ve devrimin ilk resmi kurumu kurulmadan önce, bu gerileyen hareket içinde bulunmaktadır" (Marksist Kitaplık baskısı, Verlag für Literatur und Politik, sayfa 44-45).

Aynı eserde ve "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri"nde de Marx, 1848 Devrimi'nde sınıfların güçler dengesini ve güçler dağılımını tahlil eder ve proletaryanın küçük-burjuva demokrasisinin ihanetine üğradığını sık sık tekrarlar ve devrimin yenilgisinin nedenlerinden birini bu ihanette görür. Lenin'in, Marx'ın 1789'da Fransız burjuvazisinin köylülükle ittifakı üzerine söylediklerine dayanması açıkça, Marx'ın "Neue Rheinische Zeitung"un 30 Haziran 1848 tarihli 60. sayısında yayınlanan "Feodal Yükümlülüklerin Kaldırılması Üzerine Yasa Tasarısı" adlı makalesindeki şu cümlelerle ilgilidir: "1789'da Fransız burjuvazisi müttefikleri olan köylüleri bir an bile yarı yolda bırakmadı. Egemenliğinin temelinin kırda feodalizmin yıkılması, özgür toprak sahibi köylü sınıfının yaratılması olduğunu biliyordu." (K. Marx ve F. Engels'in Bütün Yazıları, 1841-1850, 3. Cilt, Stuttgart 1902, Verlag J.H.W. Dietz, s. 133). (s. 169)

[39] Menşeviklerin 1905 Buligin Duması ve 1906 ve 1907 yıllarında 1. ve 2. Devlet Dumalarıyla ilgili liberallere "uyma" taktiği üzerine bkz. Lenin'in bu baskının II. cildindeki "Buligin Duması'nı Boykot ve Ayaklanma", "Devlet Duması Boykot Edilmeli mi?" ve "Boykot Üzerine" adlı makaleleri ve ilgili notlar. (s. 171)

[40] "***Naşe Dyelo***" ("Davamız") adlı dergi, Petrograd'da hükümet tarafından yasaklanan "Naşa Zarya"nın (bkz. Not 28) yerine çıktı. Bu dergiyi de savaş sırasında sosyal-şoven olan bir grup Menşevik Tasfiyeci çıkarıyordu. (s. 172)

[41] Üç temel talep, şu devrimci şiarlardı: demokratik cumhuriyet, büyük toprak mülkiyetine el konması ve sekiz saatlik iş günü. Bu şiarlar 1912 Prag Konferansı'nda ortaya atılmıştı; Bolşevikler işçi hareketinin yeni yükselişini bu şiarlar altında ele alacaklardı ve gerçekten de 1912-1914 yıllarında işçi hareketi bu şiarlar altında gelişti ve Dördüncü Devlet Duması için seçim kampanyası bu şiarlar altında yürütüldü. (Prag Konferansı üzerine bkz. bu baskının IV. Cildi ve aynı ciltte bu konferans kararlarına ilişkin Not 77). (s. 173)

[42] Troçki'nin "orijinal teorisi"nden Lenin, Troçkist "sürekli devrim teorisi"ni anlıyor. Troçki'nin başlangıçta Rosa Luxemburg ve Parvus'tan ödünç aldığı bu "teori"nin başlıca özelliklerini, daha 1905'ten bu yana Rusya'da burjuva-demokratik devrimin tarımsal-köylü sosyo-ekonomik içeriğinin görmezden gelinmesi ve bu devrimde, köylü hareketinin devrimci olanaklarının, bu olanakların reddedilmesi sınırına varan küçümsenmesi; köylü kitlelerine proleter önderlik gücüne inanmamak ve buradan hareketle proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün reddedilmesi; bu diktatörlüğün, güya yoksul ve orta köylülük de dahil bütün köylülükle kaçınılmaz bir çatışma yüzünden, eğer "muzaffer Batı'dan devlet yardımı" gelmezse, kaçınılmaz bir çöküşe mahkûm olduğu iddiası oluşturur.

Elinizdeki cildin 1. notunda da söylendiği gibi, Troçki bu sürekli devrim teorisini, yine "yarı-Menşevik" özü itibariyle, Kautsky'nin, II. Enternasyonal'in Rosa Luxemburg'un başını çektiği solcularından devraldığı emperyalizm teorisinden çıkarmıştır (bkz. konuya ilişkin J. V. Stalin: "Bolşevik Parti Tarihinin Tahrifatına Karşı"da "Bolşevizm Tarihinin Bazı Sorunları Üzerine", J. V. Stalin, Eserler, Cilt 13, s. 83 — İnter Yayınları).

1915 yılında Troçki, Lenin'in bu makaleyle daha önceki iki makalede konu edindiği Rusya'nın uğradığı yenilgiler ve devrimci krizle bağıntılı olarak, grubunun Paris'te çıkan gazetesi "Naşe Slovo"da, Ağustos ve Eylül aylarında "Askeri Felaket ve Olasılıklar" adlı bir makale yayınladı. Bu makalede Troçki, Rusya'da burjuva kapitalist gelişimin, "bizzat köylülük içinde sınıf çelişkilerinin, bir zümre olarak köylülüğü değil, kırın proleter ve yarı-proleter unsurlarını çekme sorununu 1905'le kıyaslanamayacak kadar fazla gündeme sokacak" kadar geliştiğini ve köylülüğü tek tek sosyal gruplara böldüğünü yazdı. Ne var ki Troçki, kırın yarı-proleter unsurlarını, yani yoksul köylülüğü bile devrimci mücadelede proletaryanın yanına çekmeyi şüpheli görüyordu. Eğer bu olanaklı olacaksa bile, kendisinin de bilmediği bir sınıra kadar olacak ve bu sınırın ötesinde açıkça bir çatışma yaşanacaktı. "Proletaryanın sosyalist öncüsünün bu mücadelede, daha alt halk kesimlerini, yani kır ve kent yoksullarını hangi ölçüde yanına çekmeyi başaracağı, onları nereye kadar arkasından sürekleyebileceği konusunda bütün varsayımların pek bir önemi yoktur" diye yazıyor Troçki. Böylece proletarya Çarlığa karşı mücadelede yalnız kalmak zorundadır. "'Kahrolsun Savaş!' şiarı, proletaryanın bundan sonraki hareketinin bu çıkış şiarı, sosyal-demokrasiyi burjuva toplumun bütün partilerinin karşısına koyduğu için" hepten böyleydi. Buradan, bugün Rusya'da bir ulusal-burjuva devrimden değil, proleter devrimden sözedilebileceği sonucu çıkardı. "Eğer 1905 'halk' devrimi ***sonuna kadar götürülememişse,*** yeni bir halk devrimi, yani 'halk'ı eski rejime karşı birleştiren bir devrim ***gündeme bile konamaz"dı.*** Her türlü burjuva devrimi düşüncesi reddedilmeliydi. Ne var ki ilerici ve "gerçekten özgürleştirici" bir görev olan, dünyanın bir ekonomik bütün olarak birleştirilmesi görevini yerine getiren emperyalizm koşullarında, Troçki'ye göre, tek bir ülkede proletaryanın devrimi olanaksızdı (bkz. Not 29); o nedenle "sadece uluslararası sosyalist devrim böyle bir durum yaratabilir ve Rusya'da proletaryanın devrimci mücadelesinin yardımlarıyla sonuna kadar götürebileceği o güçleri sahneye çıkarabilir"di. Troçki'nin 1915'te eski "orijinal teori"si sürekli devrimi gerekçelendirdiği başlıca argümanlar bunlardı. Bu argümanları ve Troçki'nin proletaryaya salık verdiği, köylülüğün üzerinden, burjuva-demokratik devrimin henüz çözülmemiş görevlerinin üzerinden bu tehlikeli atlayışı Lenin makalesinde değerlendirdi. Bu Troçkist sıçrama teorisinin karşısına Çarlığın ve toprak sahiplerinin yıkılması işine bütün köylülüğün çekilmesi ve köylülüğün bütün devrimci gücün-

den yararlanılması yolunu koydu. Böylece Çarlık ve toprak sahipleri yıkıldıktan hemen sonra, Batı proletaryası ve elbette Rusya'da yoksul köylülükle ittifak içinde, orta köylülüğü tarafsızlaştırarak sosyalist devrime geçme olanağı yaratılmış olacaktı. Lenin burada tek ülkede (bu durumda Rusya'da) proletarya devriminin ve sosyalizmin sürekli zaferi olanağı sorunu üzerinde durmaz. Bu sorun, bir önceki "Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine" adlı makalede incelenmiştir.

Troçki ve Troçkistler "sürekli devrim teorisi"ni izleyerek 1925-1928 yıllarında karşı-devrim kampına geçtiler. Taraftarlarıyla karşı-devrimci burjuvazinin öncü gücünü oluşturan, 1905'ten bu yana Lenin'in görüşlerinin karşısına sürekli devrim teorisini çıkaran Troçki, şimdi, komünizme ihanetini yalanla maskelemek için, bu teoriyi, "bütün önemli noktalarda, Leninist teoriye uyan" bir teori olarak sunmak istiyor. Bu iddianın nasıl bir yalan olduğunu anlamak için, örneğin Lenin'in "Devrimin Safhaları, Yönü ve Perspektifleri" (bkz. bu baskının III. cildi, s. 126-127) adlı tezlerini okumak yeter. (s. 173)

[43] ***"II. Enternasyonal'in Çöküşü"*** adlı makale 1915 yılında "Komünist"in (bkz. Not 31) ilk iki sayısında yayınlandı. Lenin daha 1914'te MK Manifestosu'nda ve 1915'te Bern Konferansı kararlarında savaşın, Batı'nın ve Rusya'nın sosyalist partileri içinde gerçekleşen —bizim Partimiz tek istisnayı oluşturur— oportünizmin sosyal-şovenizme ve bu partilerin "kendi anavatanları"nın burjuvazilerinin emperyalist çıkarları için mücadele silahlarına dönüşmesi bağlamında oportünizmin tam zaferini tamamen açığa çıkardığını göstermişti. Emperyalizmi "sosyalizmin arifesi" ve emperyalist savaşları kapitalizmin çöküşünün başlangıcı olarak gören Bolşevikler, emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürmek için proletaryanın güçlerini seferber etmek amacıyla, Batı'daki sosyalist partilere egemen olan ve proletaryanın sınıf bilincini zehirleyen sosyal-şovenizme karşı en şiddetli mücadeleyi yürütmek zorundaydılar. Önderliğini Lenin'in yaptığı Bolşevik Parti savaş sırasında bu görevi, II. Enternasyonal içinde çeşitli eğilimlere sahip olan her türlü oportünizmle bağları koparma noktasında —1903'te kurulduğundan bu yana bu rotayı izlemiştir— ısrar etmeyi sürdürerek yerine getirdi. Bu çizgiyi savaş başlarından çok önce kararlılıkla izleyen ve Rusya'da oportünizmle, onun bir türü olan merkezcilikle kararlı ve tam bir kopuşu gerçekleştiren ve Batı'da ona karşı kararlılıkla mücadele eden tek parti Bolşevik Parti'ydi. Batı'da II. Enternasyonal'de

sayıca az olan solcu unsurlar, özellikle de Rosa Luxemburg'un başını çektiği Alman sosyal-demokrasisi içindeki solcu unsurlar, II. Enternasyonal içinde oportünizme, özellikle merkezciliğe karşı mücadelede yararlılıklar gösterdiler, fakat gerek savaş öncesi, gerekse de savaş sırasında, hem teoride hem de pratik faaliyette, bu mücadelede Bolşeviklerin isabetliliğinden epeyce uzaktılar. İdeolojik ve örgütsel zaaflarını aşabilecek durumda olmayan, "sürekli olarak Bolşevizmle Menşevizm arasında yalpalayan" ve Bolşevizmin karşısına sürekli olarak "yarı-Menşevik teorileri"ni (Rosa Luxemburg'la diğer Alman ve Polonyalı solcuların örgütsel sorunlara ilişkin anlayışları, sürekli devrim teorisi, emperyalizm teorileri, ulusal sorun ve sömürgeler sorunu vs. anlayışları) koyan (bkz. konuya ilişkin J. V. Stalin: "Bolşevik Parti Tarihinin Tahrifatına Karşı"da, "Bolşevizm Tarihinin Bazı Sorunları Üzerine", J. V. Stalin, Eserler, Cilt 13, s. 83 — İnter Yayınları) sol unsurlar, "dörtbir yandan Kautskyci ikiyüzlülük, ukalalık ve oportünistlere karşı 'barışseverlik' ağında boğulmuşlardı" (Lenin, Bütün Eserler, Cilt XIX, s. 228. Bu alıntıyı Stalin yoldaş yapmıştır.) Dolayısıyla bu solcu unsurlar "devrimci şiarları sonuna kadar ifade etmek"ten korkuyorlar, gerek Alman Sosyal-Demokrasisi (ve onunla birlikte II. Enternasyonal'in bütünü de) Rosa Luxemburg'un kendi sözleriyle kokuşmuş bir cesede dönüşmüş olmasına rağmen, gerek savaş öncesi, gerekse de savaş sırasında oportünizmle ve merkezci türüyle (yani Kautskycilikle) ipleri koparmaktan çekiniyorlardı. O zamanlar bu unsurların sırtında "kopuşun" ve Batı'da komünist partilerin kurulmasının "gecikmesine" yolaçan satılmış (Scheidemann'lar, Legienler, Davidler ve ortakları) ve karaktersiz sermaye uşağı çeteyle (Kautsky, Hilferding ve ortakları) "kahrolası 'birlik' geleneğinin baskısı" (Lenin, Bütün Eserler, Cilt XXVII, s. 485-486, Rusça) vardı.

Kopuş sorununda Batı'nın solcuları Merkezcilerin (Kautsky ve ortakları) peşine takılmışlardı. Batı'da merkezciler savaş başlayıncaya kadar "ortodoks" Marksistler olarak biliniyordu, fakat gerçekte "Parti birliği", "Parti içi barış" maskesi altında giderek daha çok oportünizme saplandılar. Stalin yoldaş konuya ilişkin şunları söylüyordu (bkz. "Leninizmin Sorunları"nda, "Leninizmin Esasları", Yabancı İşçiler Yayın Kooperatifi, 1932, s. 17): "II. Enternasyonal'in başında resmen 'inançlı' Marksistler, 'ortodokslar' —Kautsky ve diğerleri— vardı. Oysa gerçekte II. Enternasyonal'in esas çalışması oportünizm çizgisinde yürütülüyordu. Oportünistler

uyum düşkünü küçük-burjuva doğaları sayesinde burjuvaziye uymuşlardı —'ortodokslar' ise onlarla 'birliği' ve 'parti içi barış'ı korumak için oportünistlere uydular. Sonuç, oportünizmin egemenliği oldu, zira burjuvazinin politikasıyla 'ortodokslar'ın politikası arasındaki zincir tamamlanmıştı:"

II. Enternayonal'in sosyalist partilerinin ve "ortodoks" merkezci "liderler"in oportünist soysuzlaşmasının tamamen açığa çıkarılmasıyla birlikte bu partilerin ve bunların uluslararası birliğinin —II. Enternasyonal'in— bütün kokuşmuşlukları, ilkesiz birliklerinin bütün işe yaramazlığı su yüzüne çıktı.

II. Enternasyonal'in 1907 yılında yapılan Stuttgart Kongresi, Lenin'in ve Kongre'nin "dogmatik, tekyanlı, ölü" merkezci kararına ilişkin, Kongre'de kabul edilen değişiklik önergesinde (bkz. Lenin, bu baskının IV. cildi, s. 334 ve aynı ciltte Not 45) ve daha sonra, Stuttgart Kongresi'nin, sosyalist partilerin yaklaşmakta olan savaşla ilgili görevleri üzerine aldığı kararları onaylayan Basel Kongresi'nde, II. Enternasyonal savaşın kaçınılmaz olarak yolaçtığı krizden sosyalist devrim için yararlanma yemini etmişti. Bu görev, savaş gerçekten patlak verdikten sonra, sadece ısrarlı, inatçı örgütsel, emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürmeye yönelik propagandist ve ajitatif çalışmayla gerçekleştirebilirdi. Bunun yerine, savaş patlak verdiğinde oportünist soysuzlaşma içinde olan II. Enternayonal'in sosyalist partileri, ajitasyon ve propagandalarım burjuvaziyle "iç barış", bütün savaşan ülkelerde burjuvazinin desteklenmesi, "kendi anavatan"ının savunulması yönünde geliştirdiler. Sağ oportünistler bu propaganda ve ajitasyonla açıkça, merkezciler ise gizli, "Marksist" sözcüklerle kendilerini maskeleyerek ortaya çıktılar. Sağ oportünistler açıkça "kendi" burjuvazilerinin safında faaliyet gösterdiler. Merkezciler ise ihanetlerini gizlediler ve bu ihanetin "teorik savunusunu" yaptılar.

"Devrimci" lafızlar, Marx'ı ve partilerinin tarihini kendilerine ikiyüzlülükle dayanak yapmak — bütün bunlara merkezciler, sağ oportünistlerin ihanetini ve kendi ihanetlerini işçilerden gizlemek için başvurdular. Bu koşullar altında çalışan kitleleri aldatan merkezciler baş düşman olduklarını gösterdiler. O nedenle şimdi esas ateş merkezcilere karşı açılmalı, onlar işçilerin gözünde gizli oportünistler olarak açığa çıkarılmalı, kitleler üzerinde etkileri kırılmalı ve oportünistlerle birlikte proletarya partisi-

nin saflarından atılmalıydılar. Aynı zamanda Batı'nın savaş halinde bulunan bütün ileri ülkelerinde proleter devrim için doğrudan mücadele amacıyla işçi orduları oluşturulmalıydı; ne var ki işçilerin aptallaştırılmasında burjuvaziye yardım eden merkezciler bunu olanaksız kılıyorlardı. Bütün ülkelerde ve bütün Enternasyonal içinde sosyalist partilerin bölünmesi acil bir zorunluluk, en yakın güncel görev haline gelmişti. Her ülkenin gerçek devrimci sosyalistlerinin hızla birleşik bir parti içinde örgütlenmesi, uluslararası çerçevede birleşmesi, utanç verici biçimde çöken II. Enternasyonal yerine, emperyalist savaşı içsavaşa dönüştürmek amacıyla mücadele için yeni, devrimci bir III. Enternasyonal'in kurulması — bütün devrimcilerin önünde duran ve Lenin'in açıklığa kavuşturulmasına bu makaleyi ayırdığı görevler bunlardı. (s. 179)

[44] "Bund Yurtdışı Örgütü ***Enformasyon Gazetesi***" Cenevre'de çıkıyordu. Kosovski'nin burada sözkonusu edilen makalesi "Enternasyonal Nasıl Yeniden Kurulur?" adıyla "Enformasyon Gazetesi"nin 8. sayısında yayınlandı. (s. 179)

[45] 1907 ***Stuttgart Kongresi*** üzerine bkz. Lenin'in bu baskının IV. cildindeki "Stuttgart Uluslararası Sosyalistler Kongresi" adlı makalesi ve ilgili notlar. Daha önce Not 43'te söylendiği gibi, bu Kongrede, Bebel'in "Militarizm ve Uluslararası Çatışmalar" üzerine merkezci karar taslağına Lenin'in ve bu sorunda Leninist görüşü benimseyen Kongre'nin solcu delegelerinin verdiği bir değişiklik önergesi kabul edildi ve böylece işçi sınıfını ve sınıfın parlametonlardaki temsilcilerini, savaşın patlak vermesine karşı enerjik biçimde ve birbirleriyle uyum halinde mücadele etmeye çağıran bir karar ortaya çıktı. Ve buna rağmen savaş çıkması durumunda karar, bütün çabaları "Savaşa hızla son verilmesi yönünde çalışmaya" yöneltmeye "ve savaşın yolaçtığı ekonomik ve politik krizden, halkın uyandırılması için vargüçle yararlanmaya ve böylece kapitalist sınıf egemenlerinin ortadan kaldırılmasını hızlandırmaya çaba sarfetme"ye çağırıyordu.

Olağanüstü ***Basel Kongresi*** 24-25 Kasım 1912 tarihleri arasında toplandı. Bu Kongre Balkan Savaşı'nı ve olası bir Avrupa savaşını protesto olarak toplanmıştı. Basel Kongresi kararı (Manifestosu), Stuttgart ve Kopenhag Kongreleri kararlarını özetliyor, kapıda olan savaşın emperyalist karakterini ısrarla vurguluyor ve sosyalistleri bu savaşa karşı kararlı müca-

deleye çağırıyordu. Kongre kararı aynı zamanda proletaryaya, dünya savaşı tehlikesine kaynaklık eden emperyalist güçler arasındaki somut çelişkileri gösteriyor ve proletaryayı, savaş tehlikesini hazırlıklı karşılamak için "olayları büyük bir dikkatle izleme"ye çağırıyordu. Stuttgart ve Basel Kongre kararlarının tam metni, Bütün Eserler, Cilt XVIII'de, 437-479. sayfalarda yeralmaktadır. (s. 180)

[46] Alman Sosyal-Demokrasisi ***Chemnitz Parti Kongresi*** Eylül 1912'de II. Enternasyonal'in Basel Kongresi'nden kısa süre önce yapıldı. Bu Kongre'de "emperyalizm" Lenin'in alıntıladığı kararda kabul edildi. Bu kararda, kapitalist üretimin büyümesinin, kapitalistlerin yeni pazarların peşine düşmelerine yolaçtığı söyleniyordu. Emperyalizmin acımasız talan ve ilhak politikası buradan kaynaklanıyordu. Bu talan politikası duyulmamış bir silahlanmaya yol açmaktaydı. Soygun esası üzerinde emperyalist devletler arasında dünya savaşlarına yolaçan çatışmalar oluyordu. Burjuva partilerin tümü emperyalizm yoluna girmişlerdi. O nedenle, emperyalist ve şovenist çabalara karşı mücadele yürütmek ve proletaryayı uluslararası dayanışma yolunda eğitmek Sosyal-Demokrasinin göreviydi. Kararın sonunda şöyle denmekteydi: "Kongre, yoldaşların, yenilgiye uğratılasıya kadar zorba emperyalizme karşı daha şiddetli bir öfkeyle mücadele etmek için sınıf bilinçli proletaryanın politik, sendikal ve kooperatifsel örgütlerini inşa etmek için bütün güçlerini, yorulmadan harcamalarım bekler." (s. 181)

[47] Avusturya-Macaristan ve ***Sırbistan*** arasındaki çatışma üzerine Basel Kongresi'nde şöyle deniyordu: "Avusturya, Macaristan, Hırvatistan ve Slovenya, Bosna-Hersek Sosyal-Demokrat partilerinin görevi Tuna Monarşisi'nin Sırbistan'a saldırısına karşı en etkili eylemi sürdürmektir. Şimdiye kadar olduğu gibi, bundan böyle de, savaşın sonuçlarının Sırbistan'ın elinden silah zoruyla gaspedilmesi, Avusturya'nın bir sömürgesi haline getirilmesi ve hanedanlık çıkarları uğruna bizzat Avusturya-Macaristan halklarının ve onlarla birlikte Avrupa'nın tüm uluslarının en büyük tehlikelerin içine düşürülmesi planına karşı çıkmak onların görevidir" Avusturya ile İtalya arasında ***Arnavutluk*** nedeniyle gündemde olan çatışma üzerine karar şunları ifade ediyordu: "Avusturya-Macaristan ve İtalyan sosyalistleri Arnavutluk sorununa özel bir dikkat göstermelidirler. Kongre Arnavutluk halkının özerklik hakkını tanımaktadır. Fakat özerklik maskesi altında, Arnavutluk'un, Avusturya-Macaristan ve İtalyan

egemenlik heveslerinin kurbanı olmasına karşı çıkar. Kongre bunun sadece Arnavutluk için bir tehlike oluşturmadığını ve pek uzak olmayan bir zamanda Avusturya-Macaristan'la İtalya arasında barışı tehdit edeceğini görür." Basel Kongresi kararı, işçi sınıfını; Rus ***Çarlığı'nın*** savaş tehlikesi anlamına gelen haydutça amaçlarına karşı uyarır: "Fakat Çarlık kendisini artık, bir kez daha Balkan uluslarının kurtarıcısı gibi göstermeye kalkışırsa, bunu sadece, bu ikiyüzlü bahaneyle, kanlı savaşta Balkanlardaki egemenliğini yeniden elde etmek için yapacaktır. Kongre Rusya, Finlandiya ve Polonya'nın güçlenmekte olan kent ve kır proletaryasının bu yalan ağını parçalamasını, Çarlığın savaşçı serüvenine direnmesini, Çarlığın ister Ermenistan, ister İstanbul'a olsun bütün saldırılarına karşı mücadele etmesini ve bütün gücünü, Çarlığa karşı devrimci kurtuluş mücadelesinin yenilenmesine yoğunlaştırmasını bekler."

Dünya savaşına yolaçan en önemli neden, ***İngiltere*** ile ***Almanya'nın*** sömürgeler için, denizlerde egemenlik için mücadelesiydi. Kongre bu durumu da öngörmüş ve kararında vurgulamıştı: "Kongre, Avrupa için en büyük tehlikeyi, Büyük Britanya ile Alman imparatorluğu arasında yapay olarak beslenen düşmanlıkta görür... Bir yanda Almanya ile öte yanda Fransa ve İngiltere arasındaki çelişkinin aşılması, dünya barışı için en büyük tehlikeyi ortadan kaldıracak, bu çelişkiyi kullanan Çarlığın gücünü sarsacak, Avurturya-Macaristan'ın Sırbistan'a saldırısını olanaksız kılacak ve dünya için barışı güvence altına alacaktır. O nedenle Enternasyonal'in çabaları öncelikle bu hedefe yönelmelidir." (s. 183)

[48] Lenin'in daha sonra söylediği gibi, burada sözkonusu olan, 1789-1871 dönemi için, yani Avrupa anakarasında da burjuva ulusal devletlerin kurulduğu dönem için karakteristik olan sonuçlardır. Bu dönem Fransa'da feodalizmi yerle bir eden ve burjuva devleti kuran 1789 Büyük Fransız Devrimi'yle başlar ve 1870-1871 Alman-Fransız savaşıyla sona erer. Geçen bu 82 yıl içinde neredeyse bütün büyük kapitalist devletler oluşmuştur: Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya. Burjuva ulusal devletlerin oluşma sürecine bir dizi savaş eşlik etmiştir. Fransa 1782-1794 arasındaki devrim döneminde devrimin kazanımlarını ve ulusal bağımsızlığını savunmak için neredeyse bütün Avrupa'yla savaşmak zorunda kaldı. Almanya birleşme sürecinde Avusturya-Macaristan ve Fransa ile, İtalya Avusturya ile vs. savaştı. Burjuva ulusal devletlerin oluşması sürecinde yaşanan bu savaşları Lenin, ***ulusal savaşlar*** olarak adlandırdı.

Basel Kongresi ulusal savaşlardan değil, ***emperyalist*** savaşlardan sözediyo . Bu konuda kararda şöyle deniyor: "Kongre ... bütün ülkelerin işçilerini, kapitalist emperyalizmin karşısına, proletaryanın uluslararası dayanışma gücünü koymaya çağırır. Bütün devletlerin egemen sınıflarını kapitalist üretim biçiminin yolaçtığı kitlesel yoksulluğun savaş eylemleriyle daha da şiddetleneceği yönünde uyarır... Hükümetlerin, sadece bir dünya savaşının korkunçluğu düşüncesinin bile işçi sınıfının öfke ve infialini doğuracağını kavramamaları delilik olacaktır. Proleterler, kapitalistlerin kârları, hanedanların hırsları, ya da diplomatik gizli anlaşmaların şerefi için birbirlerine ateş etmenin cinayet olduğunu düşünüyorlar." Plehanov ve Kautsky'nin haksız yere Marx'a dayanarak aktardıkları savaşlar, emperyalist savaşlar değildi. Plehanov'un aktardığı 1813 ve 1870 savaşları 1813'te Prusya'nın Fransa'ya karşı bağımsızlığı için yürütülmüştü, 1870-71 savaşı ise P usya'nın, Paris Komünü öncesinde Fransa'ya karşı verdiği savaştı. Kautsky'nin aktardığı 1854-1871, 1876-1877 ve 1897 savaşları şöyleydi: 1) İngiltere, Fransa ve müttefiklerinin Çarlık Rusyası'na karşı savaşı, yani 1845-1856 Kırım Savaşı; 2) Sardunya'nın Fransa'yla ittifak halinde, İtalya'nın birliği için 1859 yılında Avusturya'ya karşı yürüttüğü savaş; 3) 1866 yılında Almanya'nın birleşmesinde egemenlik için Prusya ile Avusturya arasındaki savaş; 4) yukarıda sözünü ettiğimiz 1870-71 Almanya'nın Fransa'ya karşı savaşı; 5) 1876-1877 yılında Balkan halkları Bulgarlar, Sırplar, Romenler'in Türkiye'ye karşı bağımsızlıkları için yürüttükleri savaş; bu savaşa Çarlık Rusyası "Slav kardeşler" için mücadele bahanesiyle, İstanbul'u ele geçi mek ve Karadeniz'den Akdeniz'e bir geçiş elde etmek amacıyla müdahale etmişti; 6) Yunanistan'ın Tü kiye'ye karşı Kreta Adası uğruna 1897 yılındaki savaşı. Bu savaşların genel karakterini ve Plahanov'la Kautsky'nin Marx'a dayanmalarının geçersizliğini Lenin bu makalenin III. bölümünde gösterir. (s. 183)

[49] Rosa Luxemburg ve Franz Mehring savaşın başından beri enternasyonalist bir tutum almışlardı. Bu tutum onlar tarafından kurulan aylık dergi ***"Die Internationale"de*** ifadesini buluyordu. "Internationale"nin ilk ve tek sayısı Nisan 1915'te yayınlandı. Dergi Alman hükümeti tarafından yasaklandı; o zamanlar 70 yaşında olan Mehring ise hapse atıldı. "Internationale" daha sonra 1916 yılında "Internationale" adlı bir grupta, daha sonra da "Spartakistler Birliği"nde biraraya gelen Alman solcularının (başı Rosa Luxemburg çekiyordu) yayın o ganıydı. (Alman solcularının

bu grubunun tutumu üzerine bkz. elinizdeki ciltte Not 43, 78, 94 ve 106). (s. 183)

[50] Editörlüğünü Troçki'nin yaptığı "Naşe Slovo"da sözü edilen iki sayıda, bir dergi çalışanının Menşevik Akselrod'la yaptığı bir röportaj yayınlandı. Akselrod bu röportajda Lenin'in, kendi ülkelerinin burjuvazilerinin safına geçmiş sosyalistlerden kopuşu talep ederken haksız olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Akselrod görüşünü, sosyalistler arasında, savaş öncesinde emperyalizm ve savaş durumunda izlenecek taktik sorunlara ilişkin görüş birliği ve netlik bulunmadığını söyleyerek kanıtlama çabasına girmişti.Eğer şimdi bu nedenle karışıklık doğduysa, bundan, Lenin'in çıkardığı sonuçları çıkarmamak gerekiyordu. (s. 184)

[51] Basel Manifestosu'nun sözkonusu bölümü şöyledir: "Hükümetler Avrupa'nın ve işçi sınıfının içinde bulunduğu durumda, savaşı kendileri için bir tehlike yaratmadan başlatamayacaklarını unutmamak, Alman-Fransız savaşının Komün'ün devrimci çıkışına kaynaklık ettiğini, Rus-Japon savaşının Rusya imparatorluğu halklarının devrimci gücünü harekete geçirdiğini, ordu ve donanmanın silahlanma yarışının İngiltere'de ve kıtada sınır çatışmalarını olağanüstü şiddetlendirdiğini ve çok büyük boyutta iş bırakmalara neden olduğunu anımsamalılar." (s. 186)

[52] ***60'lı yıllarda Almanya'da devrimci durum,*** Almanya'nın bir birleşik devlet halinde birleşmesiyle bağıntılıdır. 1859 savaşında (bkz. Not 48) Avusturya'nın yenilgisinden sonra, Prusya hükümeti Avusturya'yı Almanya Birliği'nin dışında bırakmayı hızlandırma kararı aldı ve Avusturya'ya karşı savaş hazırlığına girişti. Bu amaçla Prusya hükümeti ordusunu güçlendirme ihtiyacındaydı. Hükümet 1860'da Prusya Eyalet Meclisi'ne, Prusya ordusunun reorganizasyonunu öngören bir yasa tasarısı sundu, bu iş için 10 milyon Taler gerekiyordu. Meclis'te çoğunluğa sahip olan burjuvazi ordunun güçlenmesini istiyordu, fakat bu güçlendirilmiş ordunun Almanya'nın birliği için değil, Prusya'da kral ve junkerlerin iktidarının güçlenmesi için kullanılacağından korkuyordu. O nedenle ordunun reorganizasyonunu reddetmedi fakat bu iş için hükümetin istediği parayı da onaylamadı. 10 milyon Taleri sadece bir yıl için onayladı. Burjuvazi hükümetten, Prusya'nın silahlı gücünün burjuvazinin çıkarları için kullanılacağına güvence vermesini istiyordu, fakat hükümet böyle bir güvence vermedi. Böylece hükümetle meclis arasında bütün Almanya'da

heyecan uyandıran bir çatışma yaşandı. Hükümet karşıtı harekete küçük-burjuvazi ve işçiler de çekilmişti. Eyalet Meclisi'ni fesheden kral, kendi arkadaşlarının bile "kan koktuğu"nu ifade ettikleri iflah olmaz gerici ve junker Bismarck'ı hükümete tayin etti. Genel hareket öylesine güçlüydü ki, kral Bismarck'a şöyle demek gereğini duymuştu: "Bu durumun nasıl son bulacağını şimdiden görüyorum. Orada Opera Meydanı önünde, benim penceremin altında sizin kafanızı koparacaklar, biraz sonra da benimkini...". (Bismarck "Düşünceler ve Anılar", 1. Cilt, Stuttgart ve Berlin 1915, Bölüm XII, s. 313) Fakat kralın korkusunun nedensiz olduğu görüldü. "Alt tabakalar"ın hareketinden bizzat ürkmüş olan burjuvazi devrimci hareketi boğmak için krala tavizler verdi.

1859-1861 yılları arasında Rusya'da devrimci durum, Rusya'nın ekonomik geriliğini ve serflik koşullarında ekonomik gelişme kaydetmenin olanaksızlığını özellikle çarpıcı biçimde gösteren, henüz büyümekte olan genç Rus burjuvazisinin feodal sistemden hoşnutsuzluğunu artıran ve serf durumundaki köylülerin sefaletini daha da boyutlandırarak serfliğe karşı mücadelelerini yükselten 1854-1956 ***Kırım Savaşı'nda*** Rusya'nın yenilgisinden sonra meydana çıktı. 1859-1860 yıllarında bütün Rusya geniş bir köylü ayaklanmaları dalgasına maruz kaldı. Aynı zamanda liberal-burjuva hareket doğdu. Hükümet aşağıdan gelen köylü devriminden kaçınmak için yukarıdan bazı reformlar uygulamak zorunda kaldı. Serfliğin "kaldırılması", 1861'deki sözümona "köylü kurtuluşu", belediye ve Zemstvo "özyönetimleri"nin hayata geçirilmesi, adli reform gibi son derece sınırlı nitelik taşıyordu. Özellikle serfliğin "kaldırılması" yarı-angarya bağımlılığı, köylülerin toprak sahipleri tarafından ancak 1917 Ekim Devrimi'yle tamamen yokedilen sömürülmesi ve köleleştirilmesi devam edecek biçimde uygulanmaktaydı.

Rusya'da 1879-1880 yıllarında devrimci durum, 1861 yılında "köylü kurtuluşu"ndan sonra kırda ağır serflik kalmtılarını koruyan 20 yıllık bir kapitalist gelişmenin sonucuydu. Kapitalist gelişmenin her adımıyla feodal toprak sahibinin boyunduruğuna bir de sermaye boyunduruğu ekleniyordu. Bu çifte boyunduruk temelinde, yetmişli yılların ***"Narodnikleri"nin*** devrimci hareketi gelişti (bkz. Not 24). Özü itibariyle Narodnizm, bütün köylülüğün demokratik çabalarını ve serflik zincirlerinden kesin kurtuluş istediğini ifade ediyordu. Küçük-burjuva, ütopik sosyalizmleriyle ve Rusya'daki gelişimin kapitalist yolunu reddetmeleriyle, yoksullaş-

mış küçük köylünün, çiftliğini, gelişmekte olan kapitalizm boyunduruğundan kurtarma, yani kapitalist zincirlerden kurtarma çabasını yansıtıyorlardı. Narodniklerin, isteseler de istemeseler de kentlerin işçi kitleleri arasında bir dayanak bulmak ve saflarını bu işçilerle doldurmak zorunda kalmaları nedeniyle devrimci Narodnikler fabrikalarda ve işletmelerde yaptıkları propaganda sayesinde işçi hareketinin uyanmasına ve tam da yetmişli yılların sonuna doğru Narodniklerin ***"Halkın İradesi"*** Partisi şahsında, Çarlığa karşı terör yoluyla doğrudan mücadeleye geçtiği bir zamanda ilk işçi örgütlerinin oluşmasına katkıda bulundu. Liberal burjuvazi, özellikle de liberal toprak sahipleri, yani çiftliklerini kapitalist yöntemlerle işletmeye başlayanlar "Halkın İradesi" Partisinin bu terörist mücadelesini, Çarlığı liberal reformlar yapmaya zorlamak için kullandılar. 70'li yıllarm sonunda devrimci ve liberal hareketin bu yükselişi ve Çarlık hükümetinin belli bir şaşkınlığının eşlik ettiği 1879 ve 1880 yıllarının devrimci durumu, 1876-1877 ***Rus-Türk savaşıyla*** önemli bir ivme kazandı. Savaş, 1) getirdiği yüklerle köylülüğün sefaletini ve işçi sınıfının yoksulluğunu daha da kötüleştirmiş; 2) Çarlığın devrimci Narodnizme saldırısını ve beyaz terörünü güçlendirmiş; 3) liberal burjuvazinin eline hükümete karşı silah sunmuştu, çünkü burjuvazi, Karadeniz'den Akdeniz'e çıkış yoluna sahip olmadığı için savaşın sonucundan hoşnut değildi. Devrimci durum oluştu, fakat devrime yol açmadı. Kısa süre sonra karşısında kitlesel köylü hareketi ve güçlü bir işçi hareketi değil, iyi örgütlenmiş ve kahraman, cesur devrimciler de olsa bir avuç insan bulan Çarlık kısa süre sonra zafer kazandı. İşçi hareketi oluşum aşamasındaydı, ama henüz çocukluk dönemindeydi. O nedenle 1879-1880 yıllarındaki devrimci durum da yerini 80'li yılların koyu gericilik dönemine bıraktı. (s. 187)

[53] Lenin burada, 1915 yılındaki "Sosyal-Demokrat"ın sözünü ettiği sayılarında yayınlanmış "Savaş Üzerine Bir Alman Sesi" ve "Burjuva İnsanseverliği ve Devrimci Sosyal-Demokrasi" adlı makalelerini kastediyor (bkz. Bütün Eserler, Cilt XVIII, s. 92 ve 200). Lenin bu makalelerde, savaşla birlikte devrimlerin patlak vermesi olanağından sözederken burjuva gazete ve dergilerinden özetler de sunar. Örneğin bir İngiliz burjuva dergisinde 13 Şubat 1915'te şöyle deniyor: "Savaşın kapısını açtığı olasılıklar, kanlı devrimler, sermayeyle emek, ya da halk kitleleriyle Avrupa kıtasının egemen sınıfları arasında şiddetli savaş olasılığıdır." (s. 189)

[54] 1848 yılında Marx Rusya'ya karşı savaş üzerine şunları yazar: "Sadece Rusya'yla savaş, devrimci Almanya'nın savaşı, geçmişin günahlarını silebileceği, yeniden cesaret kazanabileceği, kendi otokratlarını yenilgiye uğratabileceği, uzun ağır kölelik zincirlerinden sıyrılan bir halka yakışır biçimde, uygarlık propagandasını oğullarının kurban edilmesi pahasına elde edebileceği ve dışa doğru özgürleştirerek içe doğru özgürleşebileceği bir savaştır." (K. Marx ve F. Engels'in Mirası, yayınlayan Franz Mehring ve F. Lassalle. K. M. ve F. E. 1841-1850 Toplu Yazılar, Üçüncü Cilt, Stuttgart, 1902, s. 114: "Ulusal Devrimler", "Neue Rheinische Zeitung"dan yazı, Köln 11 Temmuz.)

Marx 1848 Devrimi sırasında Almanya'yı Rusya'ya karşı savaşmaya çağırıyordu. Rusya bu dönemde bütün karşı-devrimci güçlerin kalesiydi. Almanya ve Avusturya'nın gerici güçleri, kendi ülkelerindeki devrime karşı Rusya'nın desteğini hesaba katıyorlardı. Bu umut nedensiz değildi. Rusya'nın I. Nikola'sı, Macar devrimcileri boğmak için Avusturya'ya yardım etti. Marx, devrimci Almanya'nın karşı-devrimci Rusya'ya karşı savaşının, çok sayıda monarşist devlete parçalanmışlık yerine bir birleşik Alman demokratik cumhuriyetinin kurulmasına yolaçacağını hesap ediyordu, çünkü Rusya'ya karşı savaş, sadece sınırlar ötesindeki karşı-devrimci bir güce karşı değil, Almanya içindeki karşı-devrime karşı da savaş demekti. 1859 yılında, Avusturya İtalyan savaşına yolaçan Avrupa krizi döneminde, uluslararası durum öyle kritikti ki, Alman devletlerine, güneyden Fransa'nın Kuzeyden Rusya'nın saldırısı beklenebilirdi. Bunun için Engels, böyle bir saldırının savunma için Almanya'nın bütün güçlerini en yüksek biçimde harekete geçirmesini gerektireceğini düşünüyordu. Bu güçlerin bir araya toplanması ulusu, prenslerin, kralların ve öteki gerici güçlerin iradesine rağmen birleşmek zorunda bırakacaktı. Ulus bu amaçla, Almanya'nın en enerjik ve en devrimci partisinin, yani proletarya partisinin önderliği altına girmeliydi. Engels şunları yazıyordu:

"Eğer Fransızlar ve Ruslar eşzamanda bize saldırırlarsa yaşasın savaş; eğer boğazlanmamıza az bir şey kaldıysa, bu çaresiz durumda, şimdi yönetimde olanlardan Zitz ve Blum'a kadar bütün partiler yıpranmak zorunda kalır ve ulus, kendisini kurtarmak için nihayet en enerjik partiye yönelir." (s. 194)

[55] Kautsky'nin 1909 yılında yayınlanan "İktidar Yolu" adlı broşürü hakkında Lenin, Aralık 1914'te, bu broşürü, Kautsky'nin savaş patlak verdikten sonraki şovenist konuşmalarıyla karşılaştırdığı "Ölü Şovenizm ve Yaşayan Sosyalizm" makalesinde, bu broşürün "Yaşadığımız dönemin görevlerine ilişkin görüşler üzerine en derli toplu ve Alman Sosyal-Demokratları için (uyandırdığı umutlar anlamında) en elverişli anlatım, II. Enternasyonal'in en yetkili yazarının kaleminden anlatımı" olduğunu yazıyordu (Lenin, Bütün Eserler, Cilt XVIII. s. 94).

Daha sonra Lenin, broşürün esas içeriğini şöyle tartışır: "Sosyal-Demokrasi 'devrimci bir parti'dir (broşürün ilk cümlesi), sadece bir buhar makinesinin devrimci olması anlamında değil, 'bir başka anlamda daha' devrimcidir. O, politik iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesini, proletarya diktatörlüğünü amaçlar. Kautsky 'devrimden kuşku duyanlar'a karşı alayla şunları yazar: 'Elbette her büyük hareket ve kalkmışta, yenilgi olasılığını da hesap etmek zorundayız. Yaklaşan bir mücadelede kendi zaferinin çoktan cepte olduğu güvenini duymak aptallıktır.' Zafer olasılığını gözönüne almamak, 'davamıza doğrudan ihanet' olacaktır. Savaşla bağıntılı bir devrim, gerek savaş sırasında, gerekse de savaştan sonra olanaklıdır. Sınıf çelişkilerinin keskinleşmesinin ne zaman devrime yolaçacağı bilinemez. Fakat 'ben, savaşın beraberinde getirdiği bir devrimin, ya savaş sırasında, ya da savaştan kısa süre sonra patlak vereceğini kesinlikle iddia edebilirim!' Demek ki 'sosyalizme barışçıl intibak' düşüncesinden daha bayağı bir şey yoktur… 'Şimdi devlet kuruluşları ve devlet iktidarı için mücadeleler, çeşitli değişikliklerle onlarca yıl sürecek mücadeleler dönemine girdiğimizi kabul etmek için bütün nedenler mevcut…, fakat bu dönem büyük ihtimalle az çok yakın bir zamanda, proletarya yararına önemli güç değişikliklerine, hatta belki de proletaryanın Avrupa'da mutlak egemenliğine yol açacak'… Proletarya 'artık ***zamansız*** (altını Kautsky çizmiştir) bir devrimden sözedemez… Hiç kuşkusuz devrimci bir döneme girmiş bulunuyoruz' … Daha beş yıl önce Kautsky, çoktan yitip giden bu satırları yazmıştı" (Lenin, Bütün Eserler, Cilt XVIII, s. 96).

Bütün yararlarına rağmen Kautsky'nin "İktidar Yolu" adlı broşüründe ve bir dizi başka çalışmasında ***oportünist*** görüşleri bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıyor. Daha sonra "Devlet ve Devrim" adını alacak olan "Marksizm —*Alm. Red.)* ve Devlet" adlı eserinin ön çalışmalarında Lenin, Ka-

utsky'nin "İktidar Yolu" broşürünü tahlil ederken, bu broşürde (burjuvazinin. "'askeri-bürokratik devlet aygıtının parçalanması' üzerine tek söz edilmediği"ni, aynı şekilde "devlete olan batıl inanca karşı mücadele edilmesi, parlamenter kuruluşların ve memurların yerine Paris Komünü tipinde proleter kuruluşların konması üzerine" de tek söz edilmediğini saptıyor. (Leninski Sbornik XIV, s. 363 ve 369, Rusça). Yani proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğünü karakterize eden ve Marx'la Engels'in 1852'den beri sürekli uyguladıkları en önemli şey eksiktir. Bu, Lenin'in sözü edilen ön çalışmalarında ve Kautsky'nin başka yapıtlarına ("Sosyal Devrim", Pannekoek'e karşı makale, Bernstein'a karşı kitap) ilişkin de saptadığı proletarya diktatörlüğü ve proleter devrime ilişkin tutumuna uygun düşmektedir. Lenin bu yapıtlardan bir dizi alıntı yapar ve alaycı yorumlarında, Kautsky'nin daha savaştan önce "devrimsiz" bir sosyalizmi savunduğu, Kautsky'de daha savaştan önce ***"Marksizmin tam çöküşü"nün*** saptandığı, onun "Marx ve Engels'in 1852-1891 yıllarındaki bütün talimatları ve öğretilerini unuttuğu", proletarya diktatörlüğü üzerine açıklamalarıyla Marksizmi "yüzeyselleştirdiği" sonucuna varır (aynı yerde s. 379, 381, 383). (s. 204)

[56] ***"Le Socialisme"*** ("Sosyalizm") — 1907 yılında Jules Guesde tarafından kurulan Fransız ortodoks Marksistlerin, Guesdistlerin haftalık teorik dergisi. Ocak 1914'te dergi Belçika Sosyalist Partisi'nin dergisiyle birleşti ve bundan sonra "Socialisme et Lutte des classes" ("Sosyalizm ve Sınıf Mücadelesi") adıyla çıktı. (s. 215)

[57] Alman Sosyal-Demokrasisi merkez organı "Vorwärts", savaşın başlangıcında, Partinin sosyal-şoven çoğunluğuna karşı çekingen bir muhalefet yapmayı denedi. Gazetenin, Lenin'in sözünü ettiği hükümet tarafından yasaklanışından ve parti yönetiminin yazı kurulunda yaptığı değişikliklerden sonra "Vorwärts" kesin sosyal-şoven bir tutum aldı. (s. 217)

[58] Alman Sosyal-Demokrasisinin revizyonist kanadının teorik dergisi "Sozialistische Monattshefte" ("Aylık Sosyalist Dergi") 1897'de çıkmaya başladı ve başlangıçta "Der Sozialistische Akademiker" ("Sosyalist Akademisyen") adını taşıyordu. Savaş başladıktan sonra dergi, aşırı sosyal-şoven bir tutum aldı. (s. 221)

[59] ***Britanya Sosyalist Partisi,*** 1912 yılında, en önemlisi 1884'ten beri varlığım sürdüren ***Sosyal-Demokrat Federasyon*** (SDF) olan birçok sosyalist

örgütün birleşmesinden meydana geldi. Güçsüz de olsa, işçilerin kitle örgütleriyle bağ içinde olan tek Marksist işçi örgütüydü. Lideri ise Hyndman'dı. Savaş sırasında BSP içinde iki akım ortaya çıktı: Hyndman'ın başında bulunduğu açık sosyal-emperyalist bir çizgi ve Theodor Rothstein, Askew, Inkpin vs. tarafından yönetilen enternasyonalist çizgi. 23 ve 24 Nisan 1916'da yapılan Manchester Konferansı'nda solun taraftarları çoğunluktaydı. Bu nedenden dolayı başta Hyndman olmak üzere sağ kanat Konferansı terketti ve sonra Konferans, ilhaksız bir barış anlaşmasının derhal imzalanmasını isteyen ve Labour Party'nin koalisyona katılmasını şiddetle mahkûm eden bir karar kabul etti. Fakat bunun yanısıra BSP Bürosu'nun, Uluslararası Sosyalist Büro'nun toplanması için giriştiği kampanya onaylandı, bu büronun başında bilindiği gibi Hyndman vardı. Sağ kanat daha sonra yine eski "Sosyal-Demokrat Federasyon (SDF) adını aldı, fakat son derece önemsiz kaldı. Sol kanat, Büyük Britanya Komünist Partisi'ne katıldı.

"İşçi Partisi", İngiliz işçi hareketindeki sendikalar, kooperatifler ve "sosyalist" parti ve grupların örgütsel birliğiydi. Bu birleşme amacıyla önce, İngiliz parlamentarizminin "tarihsel" iki partisi (Muhafazakârlar ve Liberaller) dışında bir işçi temsilciliği oluşturuldu. İşçi Partisi kurma düşüncesi Bağımsız İşçi Partisi'nden gelmişti. 1899'da bu öneri Sendikalar Kongresi'nde kabul edildi ve 1900 yılında başlangıcı oluşturan bir "İşçi Temsilciliği Komitesi" kuruldu. 1906'da bu Komite resmen "İşçi Partisi" adını aldı. Savaş sırasında Parti liderleri (Henderson vs.) Britanya emperyalizminin zaferinin örgütlenmesine aktif olarak katıldılar. Hükümete de girdiler. Bu nedenden ötürü, Bağımsız İşçi Partisi'nden (ILP) MacDonald gibi pasifist bir tavır alan bazı liderler, Henderson'a muhalif oldular. Ne var ki Şubat 1916'da Bristol'de yapılan Konferans koalisyon hükümetine katılmayı onayladı.

"Bağımsız İşçi Partisi" sosyal-reformist bir parti olarak 1893'te kuruldu. Partinin lideri Keir Hardie idi, daha sonra da MacDonald oldu. Sendika örgütleriyle kurduğu iyi bağlar sayesinde, içindeki küçük-burjuva ve aydın unsurların ağırlıklı etkisine rağmen, politik işçi örgütlerinin oluşturulması için çekirdeği kurdu. Bağımsız İşçi Partisi, kendisi tarafından kurulan İşçi Partisi'nin başında bulunuyordu ve MacDonald gibi liderleri bu Parti'nin politikasında çok etkindiler. 1903 Programı'nda nihai hedefini "toprağın ve sermayenin toplumsallaştırılması esası üzerinde kurulmuş

bir sanayi cumhuriyeti" olarak açıkladı. Bu hedefe ulaşmanın yolunu program, "toplumu sosyalizm ilkeleri ruhuyla eğitmek" olarak tanımlıyordu, yani sosyalizme sınıf mücadelesi olmadan ulaşmak olduğunu söylüyordu. Savaş sırasında Parti pasifist tavır aldı. Savaştan sonra 1920 yılında ILP II. Enternasyonal'den ayrılma kararı verdi ve Komünist Enternasyonal'le ilişki kurdu, fakat 21 koşulu kabul etmeyi reddederek 2½. Enternasyonal denen Viyana Enternasyonali'nin kurucularından biri oldu. 1924 ve 1929'da MacDonald başka liderlerle birlikte "İşçi Hükümeti"nin başında bulundu, bu "İşçi Hükümeti" 1931'de burjuva-sosyal-faşist "ulusal" bir hükümet haline geldi. MacDonald önce Bağımsız İşçi Partisi'nden, daha sonra da İşçi Partisi'nden ayrıldı, fakat bu iki parti de, MacDonald hükümetini, sahte muhalefet yaparak destekliyorlardı.

"Fabian Derneği" 1884 yılında kurulan bir liberal aydınlar örgütüdür; önüne, sözümona kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüşmesine yol açacak küçük reformların propagandasıyla, İngiliz işçilerini devrimci sosyalizm düşüncesinden uzaklaştırmak görevini koymuştur. Fabiancıların yayın organı: "The New Statesman" ("Yeni Devlet Adamı"), ideologları: S. ve R. Webb. (s. 221)

[60] ***Hollanda Sosyal-Demokrat İşçi Partisi*** 1893'te kuruldu. 1903'te Hollanda'da genel greve dönüşen bir demiryolu grevi oldu. Oportünist Troelstra başkanlığında parti yönetimi grevi sattı ve grev bastırıldı. Parti yönetimine karşı oluşan muhalefet başlangıçta son derece çekingendi. Rusya'da 1905 devrimi muhalefete cesaret verdi. Başında hâlâ Troelstra'nın bulunduğu oportünist parti yönetimine karşı mücadeleye girişti ve parti taktiğinin temelden değişmesini savundu. 1907'de muhalefet aylık ve haftalık dergilerini çıkarmaya başladı. Oportünist çoğunluk muhalefetin işini bitirme kararı aldı ve 1909 yılındaki Parti Kongresi'nde muhalefet Partiden ihraç edildi. İhraç edilenler, yeni bir Parti, ***Hollanda Sosyal-Demokrat Partisi'ni*** kurdular. 1916'da bu Parti'ye, aralarında Henriette Roland-Holst'un da bulunduğu sosyalist aydınlardan oluşan küçük bir muhalif grup katıldı. Savaş sırasında Gorter ve Pannekoek liderliğinde Parti, bazı sorunlarda Lenin'in başını çektiği Zimmerwald soluyla görüş birliğinde olmasa da enternasyonalist bir tutum aldı. 1919'da Parti, Hollanda Komünist Partisi olarak Komünist Enternasyonal'e katıldı. (s. 222)

[61] ***İsveç Sosyal-Demokrat Partisi*** Nisan 1899'da örgütlendi. Daha ilk kongrede biri Hjalmar Branting liderliğinde oportünist, diğeri Axel Davidson liderliğinde radikal olmak üzere iki akım ortaya çıktı. Kongrede Branting yandaşları zafer kazandı ve o andan itibaren de Parti izlediği politikada ılımlı ve oportünist bir karakter taşımaya başladı. 1909'a kadar Partinin faliyeti sadece İsveç'te seçim hakkını genişletmeye yönelik oldu. Seçim reformu hayata geçirildikten sonra, Partide oportünizm, uzlaşmacılık daha da sağlamlaşmaya başladı. Savaş başlar başlamaz Branting, Parti adına hükümete "bir bütün halinde birleşmiş halkın tam güvenini bekleyebileceği" açıklaması yapmaya koştu. Branting ve yandaşlarınca yürütülen oportünist politika, Partinin sol unsurları arasında ağır bir hoşnutsuzluk yarattı. Radikal muhalefet, 1903 yılında Sosyalist Gençlik Birliği (gerçekte anarşistti) içinden çıkan İsveç Sosyal-Demokrat Gençlik Birliği'nden güçlü bir destek aldı. Oportünistlerle radikaller arasındaki örgütsel ayrılık savaştan önce başladı. 1912 yılında Parlamento fraksiyonunda solcular Branting ve yandaşlarından ayrıldılar ve ***"Sol Sosyal-Demokrat Birlik"i*** kurdular, fakat Branting Partinin bölünmesini engellemeyi başardı. Savaş sırasında Parti içi anlaşmazlıklar şiddetlendi. Solcular ve Höglund'la Grimlund liderliğindeki Sosyal-Demokrat Gençlik Birliği enternasyonalist bir tutum aldı. Gençlik Birliği, şovenizme ve İsveç'in savaşa katılma tehlikesine karşı alınacak önlemleri görüşmek için işçi örgütlerini olağanüstü bir kongreye çağırdı. Parti kongrenin toplanmasını yasakladı, ama buna rağmen Kongre yapıldı. Parti bu Kongreye karşı saldırı konusunda burjuva basınını ve hükümeti bile geride bıraktı. Sol muhalefet enerjik hareket etme kararı aldı. 13 Mayıs 1917'de Parti içindeki bütün sol muhalefet gruplarının katıldığı bir kongre toplandı ve bu Kongrede ***"Sol Sosyal-Demokrat Parti"*** adını alan bağımsız bir parti kurdu. İsveç Sosyal-Demokrasisinin Branting yönetiminden hoşnut olmayan bütün unsurları bu partiye katıldı. Bunun sonucunda Partinin bileşimi son derece karışıktı. Yeni Partide üç akım vardı: Gençlik Birliği'nden gelen solcular Höglund ve Kilbom'un liderliğinde devrimci, sol akım, pasifist bir tutum takınan merkezci akım ve son olarak da sosyalizm, küçük-burjuva hayalciliği ve filantropi (insan sevgisi) karışımını savunan "hümanist" akım. Parti sol kanadının şahsında Zimmerwald Solu'na katıldı. Komünist Enternasyonal kurulduktan sonra bu Partinin 3. Kongresi Komünist Enternasyonal'e katılma ve adını "İsveç Komünist Partisi" olarak değiştirme kararı aldı. Partide azınlık olan merkezciler ve

"hümanistler" Partiden ayrıldılar. Eski liderler Höglund ve Kilbom da sonuçta komünizme ihanet ettiler ve dönek durumuna düştüler. (s. 222)

[62] ***Bulgar Sosyal-Demokrat Partisi*** 1903 yılında ***"Daryürekliler"*** ve ***"Genişyürekliler"*** olarak iki partiye bölündü. "Genişyürekliler" burjuva-demokrat unsurlarla birlikten yanaydılar, "Daryürekliler" ise sınıf politikasını talep ediyorlardı. "Genişyürekliler" teorilerinde revizyonistlerdi, "Daryürekliler" revizyonizmle mücadele ediyordu. 1905 yılında "Daryürekliler" arasında bir bölünme gerçekleşti: Bakalov ve Karlakov önderliğinde"anarko-liberal" denen grup ayrıldı. Partiyi ve özellikle de liderleri Blagoyev ve Kirkov'u, Partiyi sınıftan tecrit ederek "gizli dernek" haline getirmekle suçluyorlardı. 1908'de "Daryürekliler"den İlyev'in liderliğini yaptığı "İlericiler" denen grup ayrıldı. Bu grup "Daryürekliler"in "Genişyürekliler" ve Bulgaristan'daki diğer sosyalist örgütlerle yeniden birleşmesini talep ediyordu. Böylece Bulgar sosyalistlerinin en iyi kesimini temsil eden "Daryürekliler" daha savaştan önce ve savaş sırasında saflarındaki oportünist unsurlardan kurtulmuş oluyordu. Ne var ki "Daryürekliler" ne savaştan önce, ne de savaş sırasında Bolşevikler gibi tamamen tutarlı devrimci Marksistler değillerdi. II. Enternasyonal'de Alman solcularına (R. Luxemburg ve diğerleri) katıldılar. 1912 Balkan savaşı ve 1914-1918 savaşı sırasında enternasyonalist bir tavır aldılar ve sosyal-şovenizmin açık ve merkezci biçimini mahkûm ettiler, III. Enternasyonal'in kurulmasını savundular, fakat enternasyonalizmlerinde tutarlı değillerdi, Leninist Bolşevik şiarları benimsemediler, Zimmerwald Konferansı'na katılmalarına rağmen, Zimmerwald Solu'na dahil olmadılar. Tutumlarındaki bu eksikliği "Daryürekliler" ancak yavaş yavaş aştılar. Komintern kurulduktan sonra, partilerini Bulgaristan Komünist Partisi'ne dönüştürdüler ve Komitern'e girdiler.(s. 222)

[63] ***İsviçre Sosyal-Demokrat Partisi'nde*** diğer ülkelerin partilerinde olduğu gibi savaş sırasında üç akım vardı: 1) Başını Greulich, Pflüger gibilerinin çektiği sağ, şovenist akım, yayın organları Zürih'te çıkan "Halk Adaleti"ydi; 2) başını Robert Grimm'in çektiği merkezci akım (Lenin burada onları "daha radikal" olarak tanımlıyor) ve 3) daha sonra oluşan (Lenin bu makaleyi kaleme alırken solcular henüz Grimmcilerden ayrılmamışlardı) başını Fritz Platten'in çektiği sol akım. (s. 222)

[64] "Berner Tagwacht"ta basılan ***Alman "solları"nın çağrısı,*** Karl Liebknecht tarafından Mayıs 1915'te İtalya'nın savaşa girmesinden sonra kaleme alınmıştı ve "Başdüşman Kendi Ülkendedir" başlığını taşıyordu. Alman emperyalizminin geçen savaş dönemindeki politikasının anlatımından sonra çağrıda Liebknecht işçileri, emperyalizme karşı vargüçle ve olanca devrimci kararlılıkla yürütülecek mücadeleye çağırıyordu. Çağrıda şöyle deniyordu: "Bu anın gereği, uluslararası emperyalist halk katliamına karşı uluslararası proleter mücadeledir. Her halkın baş düşmanı kendi ülkesindedir! Alman halkının baş düşmanı Almanya'dadır: Bu düşman Alınan emperyalizmi, Alman savaş partisi, Alman gizli diplomasisidir. Alman halkının ülke içindeki bu düşmana karşı mücadele etmesi, kendi ülkelerindeki emperyalistlere karşı mücadele etmeleri gereken diğer ülkelerin proletaryasıyla birlikte politik mücadelede yenilgiye uğratmaları sözkonusudur" (s. 225)

[65] "4 Ağustos'taki (1914) tarihsel oylama" Almanya Sosyal-Demokrat Reichstag Fraksiyonu'nun savaş kredileri lehinde oy kullanmasıdır. Bu durum Fraksiyon Başkanı Haase tarafından şöyle gerekçelendiriliyordu: "Bugün savaşın demirden gerçeğiyle karşı karşıyayız. Düşman istilasının dehşeti tehdidi altında bulunuyoruz. Bugün savaş için ya da savaşa karşı değil, ülkenin savunması için gerekli olan para için oy kullanıyoruz... halkımız ve onun özgür geleceği açısından Rus despotizminin zafer elde etmesi durumunda ... çok şey, hatta her şey tehlikededir. Bu tehlikeyi geri püskürtmek, ülkemizin kültürünü ve bağımsızlığını korumak gerekiyor. Biz, tehlike anında kendi ülkemizi yarı yolda bırakmayız. Bu hususta, her halkın ulusal bağımsızlığını ve kendisini savunmasını her zaman onaylayan Enternasyonal'le görüş birliği içindeyiz ve görüş birliği içinde bütün fetih savaşlarını da mahkûm ediyoruz... Bu ilkelerden hareketle talep edilen savaş kredisini onaylıyoruz." Sosyal-Demokrat Reichstag Fraksiyonu içinde 78 milletvekili kredileri onaylarken 14 milletvekili karşı çıktı. Fraksiyon içinde, kredilerin onaylanmasına en kararlı karşı çıkış Karl Liebknecht'ten geldi. Reichstag oturumunda ise bütün fraksiyon savaş kredisini onayladı, azınlık disipline uydu. Liebknecht şunları da söylediği bir açıklama yaptı: "Sözkonusu olan emperyalist bir savaştır, dünya pazarı üzerinde kapitalist egemenlik için, sanayi ve banka sermayesi için, önemli yerleşim bölgeleri üzerinde politik egemenlik için bir savaş. Sözkonusu olan, Alman ve Avusturya savaş partisinin yarı-otokra-

si ve gizli diplomasinin karanlığında yürüttükleri ortaklaşa bir önleme savaşıdır. Aynı zamanda büyüyen işçi hareketinin demoralize edilmesi ve parçalanması için Bonapartist bir girişimdir sözkonusu olan... Almanların sloganı 'Çarlığa Karşı'... halkın en soylu iç güdülerinin, devrimci gelenek ve umutlarının halklara karşı nefret için seferber edilmesine... hizmet etmektedir." Ne var ki Karl Liebknecht 4 Ağustos'ta Reichstag'da fraksiyon kararına uyarak savaş kredilerinin onaylanmasına karşı çıkan 13 milletvekiliyle birlikte lehte oy kullandı. 2 Aralık 1914 tarihindeki Reichstag oturumunda yapılan ikinci oylamada ise kredilere karşı oy verdi. Savaş kredilerine karşı çıkışı militarizme karşı yürüttüğü mücadelenin devamı, diğer Alman solcularıyla paylaştığı yanılgılara rağmen, savaş sırasında emperyalizmin teşhir edilmesi ve sosyal-şovenizmle mücadele, özellikle "Spartaküs Birliği"nin liderlerinden biri olarak yerine getirdiği savaşa karşı son derece aktif ajitasyon çalışmasının bir parçasıydı.(s. 225)

[66] ***Kautsky, Haase ve Bernstein*** Haziran 1915'te "Leipziger Volkszeitung"da "Anın Gereği" başlığı altında bir çağrı yayınladılar. Çağrının temel içeriği şuydu: Bu zamana kadar Almanya bir savunma savaşı yürütmüştü, fakat şimdi yaklaşık Mart 1915'ten bu yana bu savaş fetih savaşına dönüşmüştü. 4 Ağustos'ta Parti her türlü fetih savaşını reddettiğini açıklamıştı. Şimdi anın gereği bu yargıyı güçlendirmekti. Geniş kitleler arasında barış isteği hissediliyordu. O nedenle sosyal-demokrasi bu çabalar doğrultusunda enerjik adımlar atacaktı. Partinin bu adımları atabilecek gücü olmazsa, bu bildirgenin imzacıları izleyecekleri politikada doğru buldukları yönde hareket edeceklerdi. — Bu içeriksiz ve hiçbir şeyle yükümlendirmeyen manifesto, kitlelerin hoşnutsuzluğunun artması sonucunda kaleme alınmıştı ve sosyal-şovenleri, işçi kitlelerini yanıltmak için Alman burjuvazisinin fetih politikasını sözde mahkûm etme yönünde hareket geçirmeyi amaçlıyordu. (s. 237)

[67] "Sosyal-Şovenizme Karşı Mücadele Hakkında" adlı makale, ***Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'nın*** değerlendirilmesine ayrılmıştı. Bern'de 26-28 Mart 1915 tarihleri arasında toplanan Konferans RSDİP Bolşevik Merkez Komitesi'ne bağlı kadın örgütlerinin yurtdışı temsilcilerinin inisiyatifiyle toplantıya çağrıldı. Bu temsilciler Kasım 1914'te Konferans önerisinde bulunmuşlar ve bu öneri Uluslararası Sosyalist Kadınlar Bürosu Sekreteri Clara Zetkin'in desteğini almıştı; Clara Zetkin

bütün ülkelerin sosyalist kadınlarına "barış için mücadele" çağrısı yaptı. Konferansa İngiltere'den 4, Almanya'dan 7, Hollanda'dan 3, Fransa'dan 1, İsviçre'den 2, İtalya'dan 1, Rusya'dan 6 (2 delege ÖK'dan ve 4 MK'dan) Polonya'dan 1 olmak üzere toplam 25 kadın delege katılmıştı. Konferansta egemenlik sosyal-şovenizmin açık ve gizli taraftarlarındaydı, ayrıca yarı-burjuva pasifistler de vardı (İngiltere delegeleri). Almanya delegeleri Sosyal-Demokrasinin muhalefet azınlığına dahildiler. Konferansta tek tek partilerin raporları okundu ve esas sorun ele alındı: "Sosyalist kadınların barış için uluslararası eylemi". Tartışmada birbirine zıt iki akım; Bolşevik delegelerin temsil ettiği tutarlı devrimci eğilim ve Konferans çoğunluğunu oluşturan merkezci eğilim şiddetli biçimde karşı karşıya geldi. Başta Clara Zetkin olmak üzere solcu Alman delegeler merkezci çoğunluk karşısında uzlaşmacı bir tutum aldılar. Bu eksikliği, şovenizm ve milliyetçilik dalgasının yükseldiği bugün bütün Konferans katılımcılarının ortak tavrının son derece gerekli olduğu ve böylece bir ortak tavrın sosyalist kadınların uluslararası dayamşmasını göstermenin en iyi yolu olduğunu söyleyerek gerekçelendirdiler. Bütün Alman solunda görülen bu zaaf ve elinizdeki ciltte Not 43'te sözü edilen ve özellikle Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in liderliğini yaptığı Spartaküs Birliği'nin Kautskyci Almanya Bağımsız Sosyal-Demokrat Partisi'ne dahil olması (bkz. elinizdeki ciltte Not 84) ve ancak 1918'de ondan ayrılmasında ifadesini bulan merkezciliğe karşı tavırlarında görülüyordu. Konferans kararı çoğunluk temsilcilerinden oluşan ve Clara Zetkin'in içinde bulunduğu bir komisyon tarafından hazırlandı. Bu kararda savaşın emperyalist karakterine ve "anavatan savunması"nın yanlışlığına dikkat çekiliyordu. İşçiler "barış için mücadele"ye çağrılmaktaydı. Kararda sosyalistlerin tavrı ve II. Enternasyonal'in çöküşü üzerine tek sözcük yoktu.

Bolşevik kadın delegeler, Komisyon'un hazırladığı karara karşı kendi kararlarını sundular. Bu kararda savaşın emperyalist karakteri ve onun işçi sınıfını felakete sürüklediği saptanıyor, dolayısıyla "anavatan savunması" şiarı reddediliyordu. Kararda ayrıca sosyalist partilerin çoğunluğunun temsilcilerinin "sosyalizme kesin ihanet ettikleri ve sosyalizmin yerine milliyetçiliği koydukları" söyleniyordu. Daha sonra karar işçilere "kapitalist sisteme son verme, kapitalizmi kesin olarak yıkma" çağrısı yapıyordu, zira Avrupa'nın ileri ülkelerinde sosyalizmin gerçekleşmesi için koşullar olgunlaşmıştı. Konferanstaki azınlık tarafından önerilen karar red-

dedildi ve çoğunluk kararı kabul edildi. Azınlık kendi karar taslağını Konferansta kabul edilen kararla birlikte yayınladı. Lenin makalesinde solcu Alman delegeleri şiddetli biçimde, savaş başladıktan sonra yapılan ilk uluslararası Konferanstan, sosyalistlerin çoğunluğunun ihaneti, II. Enternasyonal'in çöküşü, bir yanda gizli ve açık şovenler, öte yandan devrimciler arasında, Konferansta da su yüzüne çıkan çelişkiler üzerine işçilere gerçekleri söylemek için yararlanmamakla suçladı. Lenin'in makalesi sağcılara ve merkezcilere karşı uzlaşmacı tutuma bir saldırıdır. Bu savaşın ilk aylarında sağcılara ve özellikle merkezcilere karşı uzlaşmacı tutum, Batı Avrupa sosyalist partilerindeki enternasyonalistler arasında son derece yaygın biçimde görüldüğünden güçlerin toplanması ve biriktirilmesi için özellikle önemliydi. (s. 238)

[68] ***"5-8 Eylül 1915 Uluslararası Sosyalistler Konferansında Devrimci Marksistler"*** adlı makale bu Konferanstan hemen sonra yazıldı ve Ekim 1915'te basıldı. Bu makalede bu ilk Zimmerwald Konferansı'nın gerçekten devrimci azınlığının tavrıyla, merkezci, Kautskyci çoğunluğunun tavrı karşılaştırılır. Konferans, İsviçre'de küçük bir kent olan Zimmerwald'de yapıldığı için bu adla anıldı ve Enternasyonal içinde bütün bir eğilim böyle tanımlandı. Konferansın toplanmasıyla ilgili kısa bir tarihçe verelim. Savaşın başlangıcında II. Enternasyonal'in çöküşünü anlamayan ve uluslararası bir konferansın yine bu Enternasyonal'de toplantıya çağrılmasının bu çöküşü durdurabileceğine inanan bazı tarafsız ülkelerin (İtalya, İsviçre ve Hollanda) sosyalist partileri böyle bir konferans toplanması için Uluslararası Sosyalist Büro'ya etkide bulunmaya çalıştılar. Beklenildiği gibi bu çabalar sonuçsuz kaldı. İtalyan Partisi, Eylül 1914'te Lugano'da yapılan ortak bir konferansta İsviçre Partisi'yle ilişkiye geçti (bu konferansta Lenin'in savaş üzerine Eylül Tezleri —bkz. Not 18— tartışıldı ve kısmen kabul edildi) ve Uluslararası Sosyalist Büro'nun bir uluslararası konferans toplamasına dönük başarısız yeni bir çabadan sonra İtalyan ve İsviçre Parti yönetim kurulları Uluslararası Sosyalist Büro olmaksızın böyle bir konferans toplamak için hazırlığa giriştiler. Aynı dönemde Lenin ve RSDİP MK Yurtdışı Bürosu, Almanya, İsviçre, Polonya vs. eski sosyal-demokrat partileri içindeki gerçekten devrimci grup ve unsurların birleşmesi için yorucu bir çalışmaya başladılar. Temmuz 1915'te İtalyan Parti temsilciliği İsviçre Partisi'yle birlikte Bern'de, planlanan sosyalist konferansa kimlerin çağrılacağını görüşmek üzere bir hazırlık konferansı topladı. Bolşevik MK temsilcisi konferansa sadece solcu, devrimci sosyal-demokratların çağrılmasında ısrarlıydı. İtalyan ve İsviçre Partilerinin temsilcileriyle Menşevik ÖK temsilcisi konferansın ge-

niş temeller üzerinde toplanmasını, yani merkezcilerin de konferansa çağrılmasını savundular. Karar bu yönde alındı. Lenin ve Bolşevikler bu karara, bu konferansta merkezcilere karşı birleşik bir cephe oluşturabilmeleri için gerçek enternasyonalistlerin birleşmesi için yoğun bir çaba sarfederek yanıt verdiler. Solcuların ***Zimmerwald Konferansı'ndaki*** tutumları Lenin tarafından daha Temmuz 1915'te Aleksandra Kollontai'a yazdığı bir mektupta şunları söylerken ima edilmekteydi: "Bizim görüşümüze göre solcular ortak ***ideolojik*** bir deklarasyonla ortaya çıkmak zorundalar. Bu deklarasyonda: 1) sosyal-şovenler ve oportünistler kesin mahkûm edilmeli; 2) devrimci bir eylem programı sunulmalı ("içsavaş" ya da "devrimci kitle eylemi" demek o kadar da önemli değil); 3) "anavatan savunması'na karşı çıkılmalıdır vs." Bu bakış açısından hareketle Konferanstaki solcular, bütün ülkelerin işçilerine bir çağrı taslağı da sundular; bu çağrıda savaş haydutluk olarak niteleniyor, sosyal-demokrat liderlerin ihanetine işaret ediliyor ve kitleler parlamentodaki sosyal-demokrat milletvekillerini, savaş kredilerine karşı çıkmaya ve sosyalistleri burjuva hükümetlerden çekilmeye zorlamaya çağrılıyorlardı; ayrıca, kitlelere burjuva hükümetlerin yıkılması için mücadele çağrısı yapılıyordu. (Solcuların bu taslağının tam metni ve solcuların sunduğu karar Bütün Eserler'in XVIII. cildindeki ekte verilmiştir, s. 480-489). Solcuların taslağı Konferans çoğunluğu tarafından reddedildi ve çoğunluk solcuların baskısıyla, merkezcilerin istediğinden daha kararlı bir taslak hazırladı; bu karar II. Enternasyonal partilerinin ihaneti, II. Enternasyonal'in çöküşüyle ilgili hiçbir şey içermiyordu, ayrıca işçi sınıfının devrimci görevleri de örtbas edilmişti. Lenin Konferanstan sonra Kasım 1915'te Kollantai yoldaşa şunları yazdı: "Zimmerwald Manifestosu'nun kendisi ***yetersizdir.*** Kautsky ve ortakları 'daha fazla ileriye gidilmemesi' ***koşuluyla*** bu kararda anlaşmaya hazırlar. Biz buna razı değiliz, çünkü bu ***ikiyüzlülükten başka bir şey değil***. Eğer Amerika'da" (Kollontai yoldaş o sırada Amerika'daydı) "Zimmerwald Manifestosu'ndan ***bile*** ürken insanlar varsa, onları bir kenara bırakın ve sadece ***Zimmerwald Manifestosu'ndan daha solda olanları*** birleştirin." Manifesto dışında, Konferans tarafından Alman ve Fransız Delegasyonu'nun savaş kurbanlarıyla, burjuva hükümetler tarafından kovuşturulan sosyalistlerle ilgili (bunlar arasında Bolşevik Duma Fraksiyonu üyeleri de vardı) ortak bir "sempati ve dayanışma açıklaması" yayınlandı.

Konferansa Rusya (Bolşevikler, ÖK'dan Menşevikler, merkezci Sosyal-Devrimciler), Fransa, Almanya, İtalya, İsviçre, Norveç, Hollanda, Polonya, İsveç ve Balkan ülkelerinden temsilciler katıldı. Bern Konferansı'nda alınan kararlar sayesinde Konferansta merkezciler ve yarı-merkezciler

çoğunluktaydı. Lenin'in çevresinde toplanan enternasyonalistlerin 7-8 oyuna karşılık 20 oya sahiplerdi. Konferansın bütün faaliyeti, bu solcuların merkezcilere karşı amansız mücadelesinin işareti altında geçti.

Konferansta ***Uluslararası Sosyalist Komisyon'a*** (USK) şu bileşim seçildi: Morgari (İtalya), Ch. Naine, R. Grimm (İsviçre) ve A. Balabanov (İtalya). USK "Bülten"ler de çıkardı.

USK, bütün çalışmalarında Zimmerwald çoğunluğunun politikasını yansıtıyordu. USK'ya karşılık olarak Lenin'in liderliğinde Zimmerwald Solu, hemen Konferansın ardından bürosunu ***("Zimmerwald Solu" Bürosu)*** kurdu ve bu büro solcuların Konferansa sunduğu önerileri (Manifesto ve Karar) yayınladı, Zimmerwald sağcılarını sistemli olarak eleştirdi. Lenin'in bu makalesi Zimmerwald Solu'nun Zimmerwald sağına karşı beyanıdır. (s. 243)

[69] Zimmerwald Konferansı'na Almanya'dan çeşitli eğilimlerin temsilcileri katıldı: Ledebour liderliğindeki merkezciler, "Internationale" grubunun (daha sonra "Spartaküs Birliği", bkz. Not 106) temsilcisi olarak solcu olmalarına rağmen Konferansta solla merkezciler arasında yalpalayan Ernst Meyer, August Thalheimer ve "Işın" adlı sol derginin, sürekli solla birlikte davranan ve oy kullanan redaktörü Borchardt. Zimmerwald'in sağ kanadı Ledebour çevresinde gruplaşmıştı. Ledebour Zimmerwald Solu ve Bolşeviklerin başlıca hasını olarak ortaya çıktı. (s. 243)

[70] Fransız sosyalistleri konferansta resmen temsil edilmiyorlardı. Delegelerden biri sosyalist Bourderon, konferansa, Fıçıcılar Sendikası temsilcisi olarak, ikinci delege Merrheim ise Metal İşçileri Birliği temsilcisi olarak katılmıştı. Her ikisi de Zimmerwald'in sağ merkezci kanadında yer alı yorlardı. — Lenin ***"Hervéeist lafız"dan,*** dünya savaşı öncesi her türlü militarizm ve bütün savaşlara karşı çıkan Fransız anarko-sendikalisti Hervé'nin yürüttüğü propagandayı kastediyor. Kesinlikle doğru bir tez olan kapitalizmde işçilerin anavatanı olmadığı tezinden hareket eden fakat bu tezi yanlış yorumlayan Hervé, işçi sınıfının, niteliği ne olursa olsun bütün savaşlara karşı olması gerektiği sonucuna varmıştı. Savaşın niteliğinden, bir ülkenin ve o anın toplumsal-politik koşullarından bağımsız olarak, nereden gelirse gelsin, her türlü savaş ilanını, askere gitmeme ve ayaklanmayla yanıtlama çağrısı yapıyordu. Hervé'nin savaşa ilişkin düşüncelerini Lenin "Militan Militarizm ve Sosyal-Demokrasinin Anti-Militarist Taktiği" adlı makalesinde (bu baskının IV. cildi [V. İ. Lenin- Seçme Eserler c. 4- İnter yayınları]) ayrıntılı biçimde inceledi. 1914 yılında savaş başladığında Hervé, savaşa karşı yürüttüğü bütün propagandayı bir

yana bıraktı, gayretli bir "anavatan savunucusu" ve sosyal-şovenist haline geldi. Bugün Hervé Sovyetler Birliği ve komünistlerin en azgın düşmanlarından biridir. (s. 245)

[71] ***"En Garde"*** ("Nöbette") — Jules Guesde'nin 1880-1910 arasında çeşitli sosyalist gazetelerde çıkmış yazılarından derleme. 1911'de Paris'te yayınlandı. Makaleler sosyalist hareketin çeşitli mücadele sorunlarıyla ilgiliydi: Sosyalizm ve anarşizm, parlamentarizm, sosyalistlerin burjuva hükümetlerine katılmaları vs. Lenin'in aktardığı alıntı, Guesde'nin 1899'da yapılan parti kongresindeki konuşmasından alınmıştır. (s. 246)

[72] Zimmerwald Manifestosu'nun temel şiarı, barış için mücadeleydi, fakat manifestoda bu mücadelenin devrimci karakterinden son derece belirsiz biçimde söz ediliyordu. Bu arada II. Enternasyonal'in teorisyeni (Kautsky) ve pratisyeni (Uluslararası Sosyalist Büro Sekreteri Huysmans) devrim ve burjuvazinin yıkılması için mücadele olmaksızın "barış için mücadele"yi ilan etmeye başladılar. 1915 sonu 1916 başında geniş halk kitlelerinin savaşa karşı duydukları hoşnutsuzluk temel bir barış isteğinde ifadesini buluyordu. Kautsky yazılarında, Huysmans ise konuşmalarında, savaşan ülkelerin hükümetlerini barışa zorlamak için bu hükümetlere baskı yapmanın gerekliliğini açıkladılar. Zimmerwald Konferansı'nın çoğunluk kanadı, sadece proleter devrim için mücadelenin gerçek barış mücadelesi olduğunu reddettiği için, Kautsky'nin bu makalelerinden, Huysmans'ın da konuşmalarından sonra Zimmerwald merkezcileriyle Uluslararası Sosyalist Büro'nun yandaşları arasındaki bütün fark neredeyse kaybolmuştu. Zimmerwald merkezcilerini teşhir etmek ve bütün ülkelerde onlarla solcuların, devrimci sosyalistlerin kopuşunu gerçekleştirmek için bu durumdan yararlanılmalıydı. Zimmerwald Birliği, Birliğe merkezciler çizgilerini egemen kıldıkları sürece yeni bir Enternasyonal'e evrilemezdi. Oysa, Batı Avrupa partileri içinde sol sosyalistler merkezcilerden açıkça kopma cesaretini gösteremedikleri, sadece onların kararsızlıklarını, yalpalamalarını eleştirmekle yetindikleri sürece Zimmerwald Birliği'nde merkezciler yönetimi ellerinde tutacaklardı. Lenin'in kaleme aldığı, konferans arifesinde Uluslararası Sosyalist Komisyon Bülteni 4. sayısında, Konferanstan sonra ise Haziran 1916'da "Sosyal-Demokrat"ta yayınlanan ***"RSDİP MK'nın İkinci Sosyalist Konferansa Önerileri"***, solcularla merkezcilerin bu doğal olmayan birliğine karşı yönelmişti. Bu önerilerin temel düşüncesi şu biçimde formüle edilebilir: Bütün eğilimlerden sosyal-şovenlerden kopmadan, bunları teşhir etmeden, bunlara karşı kesin ve tutarlı mücadele yürütmeden devrimci politika yapılamaz; sadece çalışan kitlelerin bilinci bulanıklaştırılır ve devrimci sınıf mücade-

lesi engellenir. Böylece "RSDİP MK'sının Önerileri" bir yandan bir mücadele ve gerçekten devrimci unsurların, yapılacak ikinci Zimmerwald Konferansı'nda birleştirilmesi için bir platform, öte yandan Zimmerwald Birliği'nin merkezci çoğunluğuna bir meydan okumaydı. Merkezciler ya Kautsky'nin ilan ettiği, hükümetlere baskı yapma politikasından ya da bu hükümetleri yıkmak için mücadele etmek politikasından, yani proletaryanın devrimci politikasından yana tavır koymak zorunda kalmalıydılar.

Zimmerwald Birliği yandaşlarının ***İkinci Uluslararası Sosyalist Konferansı*** 24-30 Nisan tarihleri arasında İsviçre'nin ***Kiental*** köyünde yapıldı. Konferansa katılan 45 delegeden 12'si solcu, çoğu kez solculara katılan 5 ile 7 kararsız, diğerleri ise merkezciydi. Böylece solcular bu kez azınlıkta kalmışlardı. Fakat bu kez merkezciler solcuların baskısı ve büyüyen kitle hareketinin etkisiyle Zimmerwald'le kıyaslandığında daha sol bir bakış açısı savundular. Kiental Konferansı kararları Zimmerwald kararlarından daha net ve kesindi. Fakat Konferans sosyal-şovenlerle iplerin tam olarak kopmasına yolaçmadı. Lenin 1916'da Kollantai'a yazdığı mektupta Kiental Konferansının çalışmalarını şöyle değerlendiriyordu: "Kiental Manifestosu ileriye doğru atılmış bir adımdır… Pasifizmi eleştiren, ayrıca Uluslararası Sosyalist Büro'ya şiddetli eleştiri yönelten kararlar alınmıştır. Birçok eksiğine rağmen, genelde, sosyal-yurtseverlerle bağların koparılmasına doğru bir adımdır." (s. 248)

[73] Kastedilen 9 Ocak 1916'da Arnheem'de yapılan Hollanda Sosyal-Demokrat Partisi Olağanüstü Kongresi'dir. Bu kongrede Huysmans, Lenin'in işaret ettiği programı geliştirmiştir. Kautsky'nin "Bir Kez Daha Hayallerimiz" makalesi "Neu Zeit"ın 21. Mayıs 1915 tarihli 8. sayısında yayınlanmıştır, s. 230-241. (s. 250)

[74] Londra ve Viyana Konferansları II. Enternayonal'in çöküşünü açıkça gözler önüne sermişti. Şubat 1915'te yapılan ***Londra Konferansı'na*** sadece Antant ülkelerinin (İngiltere, Fransa, Belçika ve Rusya) sosyalistleri katıldı (Rusya'dan Sosyal-Devrimciler katılmıştı: Bolşeviklerin temsilcisi Litvinov, başkan, bir MK açıklaması okumasına izin vermediği için Konferans başladıktan hemen sonra konferansı terketti). Konferansın amacı, Antant'ın çıkarlarını desteklemek için Antant ülkeleri sosyalistlerinin birleşik cephesini örgütlemekti. Konferansta Antant'ın Almanya'ya karşı yürüttüğü savaş, "kurtuluş savaşı" olarak ilan edildi. — ***Viyana Konferansı*** Nisan 1915'te Londra Konferansı'na karşı etkinlik olarak yapıldı. Bu konferansa Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın, yani savaş halindeki diğer ittifakın üyeleri katılmıştı. Viyana Konferansı, sosyalistlerin anavatanlarını savunacakları yolunda karar aldı. — Gerek Londra

gerekse Viyana Konferansı'nda sosyal-şovenler, ihanetlerini, "ulusal bağımsızlığı" korumak zorunluluğuyla gizlemeye çalıştılar. Böylece İngiliz ve Fransız sosyalistleri, İngiliz ve Fransız emekçi kitlelerini, Alman emekçi kitlelerine karşı kışkırtma işinde İngiliz ve Fransız burjuvazisine yardım ediyordu ve tersine — Kautsky bu durumun Enternasyonal'in "birliği"ne kanıt olduğunu düşünmekteydi. (s. 251)

[75] İtalyan sosyalisti Treves, savaş sırasında sağ merkezci (üstü örtülü şovenist) bir tutum aldı. "Critica Sociala"da, İtalyan Sosyalist Partisi merkezi yayın organı "Avanti!"nin yazı kuruluna saldıran bir makale yayınladı. Lenin'in sözettiği yanıt makalesinde "Avanti!" Yazı Kurulu, Treves'in saldırılarını, oportünistlerin eyleme geçmesi olarak nitelendirdi ve bunları işçilerin önünde teşhir etmekle tehdit etti. — "Reformist-possibilistler" tanımı aslında reformist-oportünistler kavramıyla aynı anlama gelmektedir. Possibilist diye, kendini uyduranlara denir, yani aynı proletaryanın görevinin burjuva toplumuna uymak ve bu toplumu reformlarla iyileştirmek olduğunu düşünen sağcı oportünistler gibi. (s. 252)

[76] Lenin'in devrimin yeterince vurgulanmadığı yolundaki düşüncesi Zimmerwald Manifestosu'nun şu cümleleriyle ilgilidir: "bu dayanılmaz koşullar altında, sosyalist partilerin, sendikaların ve bunların içindeki azınlıkların temsilcileri olan bizler... kopmuş uluslararası bağları yeniden kurmak ve işçi sınıfını kendine gelmeye ve barış için mücadeleye çağırmak amacıyla biraraya geldik. Bu mücadele, özgürlük için, halklar arasında barış sağlanması için, sosyalizm için mücadeledir." (s. 254)

[77] USK'nın 29 Şubat 1916 tarihli 3 no.lu Bülten'inde basılan 10 Şubat 1916 tarihli ***Uluslararası Sosyalist Komisyon'un genelgesi*** "ulusal savunma denen şeyi", "halkları emperyalizm yararına haraca bağlamak için izlenen kaba bir aldatma yolu" olarak tanımlar. Ayrıca genelge herhangi bir biçimde ülke savunmasına katılmayı mahkûm eder ve cephedeki durumdan bağımsız olarak savaş kredilerini reddetme talebinde bulunur, ki bu, daha sonra USPD'nin tümü gibi Haase ve Ledebour'un mahkûm edilmesi anlamına gelmekteydi. Bundan başka, Stuttgart, Kopenhag ve Basel kararlarını ihlal ettiği için Lahey'deki Uluslararası Sosyalist Büro'nun faaliyeti şiddetle eleştiriliyordu. Uzlaşmacı oportünist liderleri affederek "Enternasyonal'i yeniden kurmak yönündeki her girişim sosyalizme karşı bir pakt ve devrimci işçi hareketinin yeniden uyanışına karşı bir saldırıdır". Son olarak bu genelge, grevler, gösteriler yapma, cephelerde kardeşleşme ve savaşa karşı başka devrimci mücadele biçimleri geliştirme çağrısı yapıyordu. ***Uluslararası Sosyalist Komisyon'un,*** "Uluslararası

Sosyalist Büro'nun toplanması durumunda kendini feshedeceği" yönündeki ***açıklaması*** —Zimmerwald Konferansı kararlarının aksine— bu konferanstan kısa süre sonra yayınlandı. USK bülteninin 27 Kasım 1915 tarihli 2. sayısında yayınlanan Uluslararası Sosyalist Komisyon'un 29 Eylül tarihli Uluslararası Sosyalist Büroya ilişkin tutum üzerine açıklamasında şöyle deniyordu: "Bu komisyon, USB'ye rakip bir örgüt değildir. Sadece geçici bir nitelik taşır ve ***USB, Stuttgart, Basel, Kopenhag kararlarına uygun olarak savaşa karşı mücadele yürüttüğü*** ve izleyeceği politikayı, kendi ülkelerinde egemen sınıfların savaş politikasını destekleyen sosyalist partilerin onayına bağımlı kılmadığı anda kendisini feshedecektir." (s. 255)

[78] ***Gençlik Enternasyonali.*** Sosyalist Gençlik Örgütleri Uluslararası Birliği'nin mücadele ve propaganda organı" — Gençlik Enternasyonali'nin bu aylık dergisi o zamanlar Gençlik Enternasyonali sekreteri olan Willy Münzenberg tarafından 1 Eylül 1915'te kuruldu. İsviçre Federal Konseyi Mayıs 1919'da derginin yayınını durdurdu. "Gençlik Enternasyonali" 1919'dan itibaren Komünist Gençlik Enternasyonali organı olarak Berlin'de (bir süre de Viyana'da) çıktı. — Savaştan önce kurulmuş olan ***Uluslararası Sosyalist Gençlik Birliği*** savaş başlayınca faaliyetine son verdi. Birliğin Viyana'da bulunan bürosu, bir dizi örgütün talep etmesine rağmen, Birliğin savaşa karşı tutumunun ne olması gerektiğini saptayacak uluslararası gençlik konferansı toplamayı reddetti. Büro'nun merkezci bir tavrı vardı. O nedenle, ***Uluslararası Gençlik Konferansı,*** Büro'nun iradesine rağmen, İsviçre Gençlik Birliği tarafından toplantıya çağrıldı. 5 ve 6 Nisan 1915'te yapılan konferans, "savaş işçi sınıfının çıkarlarıyla uzlaşmaz bir karşıtlıktadır" ifadesinin yer aldığı, iç barış politikasını mahkûm eden ve egemen sınıfları barışa zorlamak için kararlı eylemler yapma çağrısında bulunan bir karar kabul etti. Eski bürosunu feshederek yeni bir Büro açtı. Gençlik Enternasyonali'nin yeni Bürosu Zimmerwald Soluyla ilişki içindeydi ve dergisinde Zimmerwald Solu'nun makalelerini yayınlıyordu. Lenin makalesinde "Gençlik Enternasyonali"nin bu "mücadele ve propaganda organı"nda devrimci Marksizm çizgisinden bazı sapmaların olduğunu saptıyor ve özellikle Marksistlerin devlete ilişkin görüşleriyle, Buharin'in "Notabene" takma adıyla "Emperyalist Gasp Devleti" adlı makalesinde ileri sürdüğü görüşler arasında fark olmadığı iddiası üzerinde duruyor.

Buharin'in bu yanlışı rastlantı değildir. Buharin-Pyatakov Grubunun, Lenin'in bütün bir savaş boyunca büyük bir enerjiyle mücadele ettiği "sol", yarı-anarşist tumturaklı laflar etme genel eğilimi bu yanlışta ifadesini buluyordu. Buharin'deki bu "sol" sapma "sağ" düşüncelerle, Troçkizmle ve Kautskycilikle ilişkiyi kesinlikle dışlamıyordu (emperyalizm anlayışında ortak çizgiler, Avrupa Birleşik Devletleri kavramı, barış için mücadele — bkz. Not 1 ve 26). O zamanlar yayınlanmamış "Gelişen 'Emperyalist Ekonomizm' Eğilimi Hakkında" adlı makalede Lenin, Buharin'in o zamanki görüşlerinin bu özelliğini "sağa courbette" ve "sola courbette" diye tanımlıyordu (at taliminde belli bir sıçrayışa "courbette" denir). Buharin de aynı Rosa Luxemburg ve Pyatakov gibi, emperyalizm koşullarında ulusların kendi kaderini tayin hakkının geçersiz olduğu sonucunu çıkarmış ve böylece Troçkist ve Kautskyci safsatalar ardına gizlenenler de dahil sosyal-şovenlere yakınlaşmıştı ("sağa courbette"). Emperyalizmin dünya egemenliğinden ve sosyalist devrimi gündeme sokmasından Buharin, emperyalizm koşullarında demokratik devrimden (Çarlığın henüz yıkılmadığı Rusya'da da), demokrasi mücadelesinden ve demokratik şiarlardan kesinlikle sözedilemeyeceği sonucuna varmıştı, çünkü bunlar sosyalist devrim mücadelesiyle bağdaştırılamazdı ("sola courbette"). Buharin'in Marksist devlet anlayışıyla, anarşist devlet anlayışı arasındaki farkı reddetmesi ve anarşist bir anlayış olan devletin "havaya uçurulması", bu kez "sola" yapılmış bir "sol courbette"ti. Anarşizm proleter devlet de dahil her türlü devlete karşıdır. O nedenle Marksizmin devlet sorununda anarşizmle görüş birliğinde olduğu iddiası, esas olarak, geçiş aşamasında proleter devletin zorunluluğunu reddetmek demektir. Anarşist görüş olan devletin "havaya uçurulması"nı kabul etmek, Buharin yoldaşın daha sonra açıkladığı gibi burada söz konusu olan burjuva devlet de olsa, devletin "havaya uçurulması" anarşist teziyle, "burjuva devlet aygıtının parçalanması" Marksist tezi arasındaki büyük farkı karıştırmak ve anlamamak demektir. Yeni örgütlenmekte olan enternasyonalist gençlik için özellikle tehlikeli olan bu "sol courbette"e karşı Lenin özellikle bu makalede mücadele vermektedir. (s. 258)

[79] ***"Grütliverein"*** — İsviçreli işçilerin, özellikle zanaatkârların 1838 yılında kurulan reformist örgütü, "Grütliverein" 1878 yılında burjuva niteliğinden pek bir şey değiştirmeksizin bir sosyalist program kabul etti.

Savaş sırasında son derece şovenist bir tutum aldı ve "Grütlianer" adlı organında sürekli olarak ülkenin savunulması ve sola karşı mücadele edilmesi çağrısı yapıyordu. Savaştan sonra sağ kanadın artan etkisiyle, 1926 yılında, "Grütliverein"ın tamamen reformist bir program temelinde sosyal-demokrasi içinde erimesine yolaçan bir yakınlaşma oldu. (s. 258)

[80] Lenin, "Sbornik Sosyal-Demokrata"nın 2. sayısında yayınlanan ***"'Silahsızlanma' Şiarı Üzerine"*** adlı makaleyi kastediyor. Lenin makalesinde, öncelikle burada "büyük emperyalist güçlerin bugünkü hükümetlerinin adresine yönelmiş Kautskyci 'silahsızlanma' vaazı" değil, ***devrimci*** sosyal-demokratların bir kısmı tarafından (Gençlik Enternasyonali dergisi de dahil) sürdürülen bir propagandanın söz konusu olduğunu, hem de bu propagandanın, Sosyal-Demokrasinin asgari programındaki eski 'milis' ya da 'halkın silahlanması' hususunun yerine, yeni bir 'silahsızlanma' hususunun, ya da bir başka deyişle, ***her türlü*** askeri sistemin kaldırılması talebinin "koyulması için" sürdürüldüğünü açıklıyor. "Silahsızlanma lehinde ileri sürülen gerekçelerden biri de her zaman açıkça ifade edilmeyen şu düşüncedir: Biz savaşa karşıyız, her türlü savaşa karşıyız ve bu düşüncemizin en kesin, en açık, en berrak ifadesi de silahsızlanmadır." Taraftarlarınca son derece sol ve devrimci olarak değerlendirilen bu görüşlere karşı Lenin, şu temel itirazları ileri sürer: 1) "Biz sosyalistler, sosyalist olmaktan vazgeçmeyi göze almadan her savaşa karşı olamayız. Şu anki emperyalist savaş gözlerimizi kamaştırmasın. Emperyalist dönemde 'büyük güçler' arasında böyle savaşlar tipiktir, fakat demokratik savaşlar ve ayaklanmalar, örneğin ezilen ulusların kendilerini ezenlere karşı boyunduruktan kurtulmak için savaşmaları kesinlikle olanaksız değildir. Proletaryanın, burjuvaziye karşı, sosyalizm uğruna kalkıştığı içsavaşlar kaçınılmazdır. Bir ülkede muzaffer olmuş sosyalizmin, diğer burjuva ya da gerici ülkelere karşı savaşları olanaklıdır. Silahsızlanma sosyalizmin idealidir. Sosyalist toplumda savaşlar olmayacak, dolayısıyla silahsızlanma gerçekleşecektir. Fakat, toplumsal devrim ve proletarya diktatörlüğü ***olmaksızın*** sosyalizmin gerçekleşmesini bekleyenler sosyalist değildir. Diktatörlük doğrudan doğruya ***zora*** dayalı bir devlet erkidir. 20. yüzyılda zor —genelde uygarlık döneminde olduğu gibi— ne yumruk, ne sopadır. 20. yüzyılda zor, ***ordudur.*** 'Silahsızlanma'yı programa almak şunu söyle-

mek demektir: Silah kullanılmasına karşıyız. Bu, zor kullanılmasına karşıyız demek, ne kadar Marksizm dışıysa en az o kadar Marksizm dışıdır!" 2) "Burjuvazinin proletaryaya karşı silahlanması, bugünkü kapitalist toplumun en büyük, en esas, en önemli gerçeklerinden biridir. Ve sosyal-demokratların bu gerçek karşısında 'silahsızlanma talebi'ni ileri sürmeleri isteniyor! Bu, her türlü sınıf mücadelesi bakış açısını ve devrim düşüncesini tamamen terketmek demektir. Biz şöyle diyoruz: Proletaryanın burjuvaziyi yenmek, mülksüzleştirmek ve silahsızlandırmak için silahlanması... Proletarya *ancak* burjuvaziyi silahsızlandırdıktan sonra dünya tarihinin önüne koyduğu göreve ihanet etmeden silahları hurdaların arasına atabilir ve bunu ancak o zaman —daha önce değil— yapacaktır." 3) "Silahsızlanma" şiarının en önemli yanlışlarından biri de gerek açık, gerekse de gizli oportünizme karşı mücadeleyi güçsüzleştirmesi ve etkisiz kılmasıydı. Oportünizm, savaşla devrim ve bu devrimin bütün somut unsurları arasındaki ilişkiyi "sessizce geçiştirmekte", "gizlemekte"dir. "Silahsızlanma" şiarını ileri sürenler, devrimin bu somut sorunlarına, özellikle de savaşla bağıntılı bir sorun olan silahların burjuvaziye çevrilmesi sorununa yan çiziyorlar. "Yoksa silahsızlanma taraftarları, tamamen yeni bir silahsızlanmış devrim türünden mi yanalar?" Lenin, "silahsızlanma" şiarının propagandasını yapmanın, proletaryanın burjuvaziye karşı silahlanmasının propagandasını yapmaktan vazgeçmek anlamına geldiğini düşünüyor ve şöyle diyor: "Eğer böyle bir propaganda, bugünkü savaşla bağıntılı böyle bir propaganda yürütülmek istenmiyorsa, hiç olmazsa uluslararası devrimci sosyal-demokrasi, toplumsal devrim, savaşa karşı savaş gibi büyük laflar edilmesin." Böylece "sol" gibi görünen bu şiar ve devrimci Marksizmden sapan diğer şiarlar "sol" safsatalara dönüşecek ve bu tür "solcular"ı sağ oportünizmle birleştiren bir şiar haline gelecekti.

Okur bu makaleyi Bütün Eserlerde bulabilir: Cilt XIX, s. 396. Aynı ciltte (s. 480) silahsızlanma şiarı üzerine "Proleter Devrimin Askeri Programı" adlı, 1917'de "Gençlik Enternasyonali"nde yayınlanan ikinci bir makale basılmıştır. (s. 260)

[81] Lenin bu makaleyi, daha doğrusu bu kitabı "Marksizm ve Devlet" adı altında 1917'de hazırlamaya başladı. Aynı yılın Şubat ayında Marx ve Engels'in bir dizi makale, broşür ve mektubundan, sonra da, geçmişteki en iyi çalışmalarında bile Marksizmi tahrif eden Kautsky'den ayrıntılı

özetler ve bunlarla ilgili notlarla zengin bir materyal toplanmıştı. Bu belgeler 1930 yılında Lenin Enstitüsü tarafından yayınlandı. Hazırlanmış bu belgeleri Lenin, ancak Ağustos ve Eylül 1917'de Geçici Hükümetin kovuşturmaları nedeniyle illegaliteye geçmek zorunda kaldığı dönemde işleyebildi. Ancak 1918 yılında yayınlanan "Devlet ve Devrim" kitabı böyle meydana geldi (bu baskının VII. cildinde basılmıştır). (s. 261)

[82] Lenin'in "Burjuva Pasifizmi ve Sosyalist Pasifizm" adlı makalesini kaleme aldığı dönemde Zimmerwald Birliği'nden, ortayolcu oportünist çoğunluk ve Zimmerwald Solu olmak üzere iki grup ortaya çıkmıştı. Zimmerwald Solu Uluslararası Sosyalist Komisyona karşı kendi Bürosunu kurmuş (bkz. Not 69), manifestosunu yayınlamış ve basında merkezcilere karşı sistemli bir eleştiriye girişmişti. Liderliğini Lenin'in yaptığı Zimmerwald Solu'nun bütün hususlarda haklı olduğunu olaylar göstermiştir. 1916 sonunda, 2,5 yıl savaştan sonra, savaşan ülkelerin burjuvazileri bazı sonuçlar elde etmişlerdi. Savaş gasp amaçlarıyla başlatılmıştı. Savaş içinde geçen iki buçuk yıl Alman burjuvazisinin sömürgelerini yitirmesine yol açmış, fakat buna karşılık Belçika, Polonya, Fransa'da bir dizi bölgeyi ele geçirmesini sağlamıştı. İngiltere Alman sömürgelerini elde etmeyi ve Mezopotamya'yı Türkiye'den koparmayı başarmıştı. Galiçya'nın bir bölümünü yitiren Avusturya, buna karşılık Balkanlarda önemli fetihler yapmıştı. Bu sıralarda en elverişli durumda olan Almanya idi. Almanya'nın yaptığı fetihler diğerlerininkinden daha değerliydi. O nedenle bu koşullar altında Alman burjuvazisinin barış istemesi anlaşılırdır. Bunun dışında Alman burjuvazisi ve savaş halindeki diğer ülkelerin burjuvazileri, kitlelerin, kendisini ifade etmeye başlayan hoşnutsuzluğundan huzursuz olmaya başladılar. Başta Alman burjuvazisi olmak üzere savaşan bütün ülkelerin burjuvazileri ganimetin paylaşılması üzerine bir anlaşma zemini yoklamasına giriştiler. "Demokratik bir barış", silahsızlanma vs. üzerine görüşmeler başladı. Alman hükümetinin son derece bulanık önerileri yayınlandı (Aralık 1916, bkz. Not 84), Amerikan Başkanı Wilson'un savaşan devletler arasında arabuluculuk yapma önerisi ortaya atıldı. Merkezcilerin, gizli sosyal-şovenler, burjuvazinin gizli suç ortakları olarak gerçek nitelikleri işte bu anda bütün açıklığıyla ortaya çıktı. Burjuvazi bir barış anlaşması yapma yoluyla ganimetin nasıl paylaştırılacağı hususunda anlaşmaya soğuk bakmadığını ima eder etmez, merkezciler derhal hizmetle-

rini sundular. Kautsky bir yana, Zimmerwaldci Merrheim, Bourderon vs. sosyalizmi unuttular ve "uzlaşmacı" rolüne girdiler. Barış için sosyalist mücadele safsataları kısa süre sonra açık burjuva pasifizmine saptı. Zimmerwald çoğunluğunun tutumu sosyal-şovenizmle devrimci Marksizmin birleştirilemeyeceğini gösterdi. Merkezci Zimmerwald çoğunluğunun tek yapabildiği şeyin burjuva pasifizmi olduğunu gösterdi. "Burjuava Pasifizmi ve Sosyalist Pasifizm" adlı makale de zaten 1917 başlarında Zimmerwald Solu içinde meydana çıkan durumun açıklanması ve aydınlatılmasına ayrılmıştır, sosyal-şovenlerle açık ittifaka giren Zimmerwald Birliği'nin merkezcilerinden kopuşu, gerçek enternasyonalistler için yaşamsal bir sorun oluşturur; işte Lenin'in makalesinin esas içeriği buydu. (s. 263)

[83] Orta Asya'nın paylaşılması uğruna Çarlık Rusyası'yla İngiltere'nin çatışması —iki ülkenin sömürgeleri çarpışıyordu— çok gerilere gider. En şiddetli çatışmalar, İngiltere için, Asya sömürgeleriyle Rusya arasında önemli bir tampon devlet, Rusya içinse "Hindistan'ın anahtarı" olan Afganistan için olmuştu. İngiltere bir dizi savaştan sonra (1839, 1842, 1872 ve 1874) daha geçtiğimiz yüzyılın 80'li yıllarında Afganlı egemenlerin (emirler) satın alınması ve başka yollarla Afganistan'ı İngiltere'nin gayri-resmi sömürgesi haline getirmişti. Öte yandan Çarlık hükümeti de silah ve parayla Hindistan "anahtarı"nı elde etme yönünde defalarca girişimde bulunmuş, hatta Afganistan emirinin bu "anahtar"ı Rusya'ya teslim ettiğini açıkladığı bir an (1878) olmuştu. Ne var ki bu teslim, Afganistan'ın 1878 ve 1879'da İngiliz ordusu tarafından yenilgiye uğratılmasıyla sonuçlandı. 80'li yıllarda Afganistan, İngiltere'nin isteği üzerine, Rusya'nın Orta Asya'daki "nüfuz bölgeleri" aleyhine topraklarını genişletmeye kalkıştığında Rusya'yla İngiltere arasında nihai paylaşımı, iki ülkenin yaptığı anlaşma gereğince Rusya'nın Afganistan'ın kendi "nüfuz bölgesi dışında" bulunduğunu açıklamadığı, İngiltere'ye ise "eğer Emir Majestelerinin hükümetine karşı yükümlülüklerini yerine getirmezse" Afganistan'ın iç işlerine karışma hakkını tanımak zorunda kaldığı 1907'de gerçekleşti. Ülkede bir ihtilalin olduğu ve Sovyetler Birliği ile iyi ilişkilerin kurulduğu 1919 yılına kadar Afganistan, İngiltere'nin sömürgesi olarak kaldı. (s. 265)

[84] ***"Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu"*** Alman Sosyal-Demokrasisi içinde merkezci unsurların ilk gruplaşmasıydı. Bu grubun kurulmasına

Sosyal-Demokrat Reichstag Fraksiyonunun 24 Mart 1916'da yaptığı bir oturumda, merkezci muhalefetin faaliyetlerini mahkûm eden bir kararın 33 oya karşı 58 oyla —4 çekimser oy kullanılmıştı— kabul edilmesi ve merkezci muhalefetin fiili olarak fraksiyon dışına çıkarılması neden olmuştu. Grup buna, aynı fraksiyon içinde, SPD'de kalmalarının olanaksızlaştığını ve grubun yeni bir "Çalışma Grubu"nda toplandığını açıklayarak yanıt verdi. Bu açıklama Berlin örgütünü arkasına almış olan Reichstag Fraksiyonunun 18 üyesi tarafından imzalanmıştı. Haase, Ledebour ve Dittmann'dan oluşan bir büro kurdular. Karl Liebknecht taraftarları "Internationale" grubunu kurunca "Çalışma Grubu" bu gruba karşı polemiğe girişti. Bern'deki Uluslararası Sosyalist Komisyon bülteninin 4. sayısında A. Hoffmann ve G. Ledebour imzasıyla yayınlanan bir notta da bu polemik ifade edildi. Grubun yayın organı olarak önce "Lose Blätter" çıktı. 1916 Nisan'ına kadar "Vorwärts" Yazı Kurulunda bunlar ağırlıktaydı. Grup, "Vorwärts"den atıldıktan sonra kendi yayın organını, "Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu Haber Gazetesi"ni çıkardı. Liderleri Kautsky, Haase ve Ledebour gibi merkezci bir tutum alan grup, kitleleri devrim için örgütlemek yerine pasifist gevezeliklerle uğraşıyordu. Daha sonra, 1917 yılında "Çalışma Grubu" yönetici parti organlarının izlediği sosyal-şovenist politikadan hoşnutsuz Sosyal-Demokrat Parti üyeleriyle birlikte ***"Almanya Bağımsız Sosyal-Demokrat Partisi"*** (USPD) adını alan ayrı bir parti kurdu. Üye işçilerin çoğunun bu partiden ayrılıp KPD'ye (Almanya Komünist Partisi) katıldıkları 1920 yılından sonra USPD önce 2,5. Viyana Enternasyonali'ne girdi, daha sonra sosyal-demokrat çoğunluk partisiyle birleşti. Daha önce, bu cilde ilişkin notlarda söylendiği gibi, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht liderliğindeki "Internationale" grubu içinde (daha sonra "Spartaküs Birliği") birleşmiş olan ve savaş sırasında da "sağcı oportünistlerle kahrolası birlik geleneği"nin baskısı altında bulunan Alman solcuları, 1918 yılının sonlarına kadar Kautskyci "Bağımsız Parti"nin içindeydiler.

Alman hükümetinin burada sözü edilen ***barış önerileri*** 12 Aralık 1916'da yayınlandı. Barış önerilerinin tümü belirsiz ve karmaşıktı. Bundan kısa süre önce 8 Kasım 1916'da Alman hükümeti, barış koşulları üzerine bir açıklama yaptı, buna göre Almanya ele geçirdiği Rusya Polonyası, Litvanya, Kurland, Belçika'nın Liege bölgesi, Fransa'nın

Briey ve Longwy bölgelerini elinde tutacak, Fransa savaş tazminatı ödeyecek, Belçika Kongo'yu Almanya'ya bırakacak ve Luxemburg Prensliği Alman İmparatorluğuna katılacaktı. II. Wilhelm 13 Aralık'ta bu "zafer barışı"nın elde edilmesi için mücadele etme çağrısında bulunduğu bir konuşma yaptı. Antant emperyalistleri Almanya'nın bu barış önerisine yanıt vermediler. (s. 267)

[85] Çar II. Aleksander tarafından çıkarılan 3 Mart [19 Şubat] 1861 Manifestosu, sözümona "köylü kurtuluşu" üzerine, serfliğin kaldırılması üzerine bir manifestoydu (bkz. Not 52). (s. 273)

[86] ***CGT*** (Conféderation Générale du Travail – Genel Sendikalar Konfederasyonu) ***Kongresi*** 24-26 Aralık 1916 tarihleri arasında Paris'te yapıldı. Gündemde; 1) CGT komitesinin Ağustos 1914'ten beriki dönemi kapsayan raporu; 2) çalışma sorunları vardı. 26 Aralık'ta yapılan kapanış oturumunda Wilson'un notası bildirildi ve Kongre neredeyse oybirliğiyle Lenin'in aktardığı kararı kabul etti. — Lenin'in sözünü ettiği ***Fransız Sosyalist Partisi Kongresi*** 25-30 Aralık tarihleri arasında yapıldı; ana sorun barışa ilişkin tutumdu. Şiddetli bir tartışmadan sonra çoğunluğun önerdiği karar kabul edildi. Bu kararda şöyle deniyordu: "Sosyalist Parti, müttefik hükümetlerin bütün askeri güçlerini savunma için harekete geçirmeleri gerektiği; halkların içindeki maddi güçleri uyandırmaları ve güçsüzleşmesi halinde halkın direnme yeteneğini ve etkisini yokedecek, böylece üzücü sürprizlere yol açabilecek manevi güçlerini geliştirmeleri gerektiği düşüncesindedir." Kararın bundan sonraki bölümü, Wilson'un anlayışıyla devam etmektedir. (s. 274)

[87] 18 Aralık 1916'da ABD başkanı, bütün savaşan ülkelerin hükümetlerine bir not yollayarak, hangi koşullarda barış yapmaya hazır olduklarını kendisine bildirmelerini istedi. Savaşan ülkelere arabuluculuk yapmayı ve ülke temsilcilerini kişisel görüşmeler için biraraya getirmeyi de önerdi. (s. 274)

[88] ***"Sosyal-Demokrasinin Krizi"*** adlı broşür Mart ve Nisan 1915'te ***Rosa Luxemburg*** tarafından Barnim Caddesindeki "Kadınlar Hapishanesi"nde kaleme alındı. Rosa Luxemburg Şubat 1914'de bir toplantıda yaptığı konuşma nedeniyle 1 yıl hapse mahkûm edilmiş, fakat sağlık nedeniyle cezası ertelenmişti. Ne var ki 1915 yılında cezanın bir kez daha ertelenmesi reddedildi ve R. Luxemburg cezasını çekmesi için Şu-

bat'ta tutuklandı. Tutuklanma kararı "İnternationale"nin (bkz. Not 49) birinci (ve son) sayısı hazırlandıktan kısa süre sonra verilmişti. Elbette Rosa Luxemburg broşürleri hapishanede ancak gizlice ve büyük zorluklar altında yazabiliyordu; bilimsel çalışma yapma izni alması durumu biraz kolaylaştırdı. Broşürün kaleme alınmasında Rosa Luxemburg'a Leo Jegiches (Tyszka) yardım etmişti.

Lenin'in, Julius broşürüne yönelttiği, sosyal-şovenizmle oportünizmin ilişkisini görmezden geldiği ve Kautskyci "merkez"i eleştirmediği için "İnternationale"ye kıyasla "gerilediği" yönündeki suçlaması, R. L. "İnternationale"de ("Enternasyonal'in Yeniden İnşası" adlı makale), Kautsky'yi ve politikasını şiddetle eleştirdiği için daha çarpıcıdır. Rosa Luxemburg bu makalede şunları yazıyordu: "'Marksist merkez' denen şeyin temsilcisi olarak, ya da politik söyleyişle bataklığın teorisyeni olarak Kautsky, uzun yıllardan beri teoriyi, parti makamlarının resmi pratiğinin yumuşak başlı hizmetçisine indirgemiş ve böylece partinin bugünkü çöküşüne önemli ölçüde katkıda bulunmuştur ve şimdi de çöküşü haklı ve şirin gösteren yeni bir teori düşünmüştür." Makalenin bir başka yerinde ise şöyle deniyor: "Marksizmi, parti makamlarının o günkü ihtiyaçlarına göre, günlük işlerini haklı çıkarmak için keyfince kötüye kullanan ve yayın organı "Neue Zeit olan" ... Ayrıca... "tamamen soyut teorik açıdan ele alındığında Kautsky'nin tarihsel materyalizm teorisi, Marksist teoriden ... geriye hiçbir şey bırakmaz." Ve son olarak: ... "Ve onu (Marksizmi) sosyal-demokrat pratiğin bu anki olağanüstü zayıflığına uydurma, onu sosyal-emperyalizmin korkak savunuculuğuna dönüştürüp tahrif etme yönündeki bütün çabalar, partiye egemen olan, açıktan ve yüksek sesle yapılan milliyetçilik taşkınlığından daha tehlikelidir; bu çabalar sadece Enternasyonal'in derin düşüşünün gerçek nedenlerinin gizlenmesine değil, aynı zamanda, ileride bu düşüşten yeniden doğrulmasının kaynaklarının da bloke edilmesine yol açar." — Bu makaleyi Rosa Luxemburg, Mehring'in yazı kurulu notunda belirttiği gibi, 1915 yılının Şubat ayı başında yazmıştı. Daha sonra Mart ve Nisan ayında broşürde Lenin'in vurguladığı gerileme, Alman sol radikallerinde sürekli görülen yalpalamaların sonucudur.

R. Luxemburg'un ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı şiarını şiddetle reddetme tutumuna yönelik Lenin'in ayrıntılı eleştirisine ek olarak, R. Luxemburg'un 1918'de de bu yanlış bakış açısında ısrar ettiği söy-

lenmelidir. 1918 yılında hapishanede yazdığı ve Paul Levi'nin 1921 yılında yayınladığı Rus Devrimi üzerine el yazmalarında da ("Rus Devrimi, Eleştirel Bir Değerlendirme"), bu şiarın, Bolşevikler, daha doğrusu Sovyet iktidarı tarafından hayata geçirilmesini şiddetle eleştiriyordu. "Ünlü" kendi kaderini tayin hakkını "içi boş bir küçük-burjuva safsatacılığı ve saçmalığı" olarak tanımlıyor, silahsızlanma ve Milletler Birliği'ne dikkat çekerek "tamamen aynı kategoride boş bir safsata" diyordu. (s. 284)

[89] Sol Sosyal-Demokratların konferansıyla Lenin, 1 Ocak 1916'da Berlin'de Karl Liebknecht'in evinde yapılan "Internationale" grubunun toplantısını kastediyor (bkz. Not 106) (s. 284)

[90] *"Bremer Bürgerzeitung"*, 1890'dan beri sosyal-demokrat günlük gazete olarak çıkıyordu. Savaştan önce ve özellikle savaş sırasında "Bremer Bürgerzeitung" "sol radikaller"in megafonuydu. Bu gazetede, diğerlerinin yanı sıra, K. Liebknecht ve F. Mehring yazıyordu. Gazetenin büyük itibara sahip olması, Sosyal-Demokrat Parti'nin 1916 yaz sürecinde saldırıya geçerek gazeteyi solcuların elinden almasına neden oldu. Ocak 1916'da parti yönetimi, "Bremer Korrespondenz" adıyla, amacı solculara karşı mücadele etmek olan bir organ kurdu. Ne var ki solcuların çoğunlukta olduğu Bremen Parti örgütü, bu gazeteyi parti organı olarak tanımayı reddeti ve Bremen parti matbaasının "Korrespondenz"i basmamasını sağladı. Bunun üzerine parti yönetimi yeni editörler atayarak yazı kurulunun bileşimini değiştirmeye çalıştı. Bunu, gazetenin parti yönetiminden aldığı yardımı kesme tehdidinde bulunarak başarabildi. Bu baskı altında Bremen örgütü, Mayıs'ta, çoğunluk sosyalistlerden iki temsilci, "Çalışma Grubu"ndan iki kişi ve sol radikallerden iki temsilciden oluşan "eşit" bir yazı kurulu oluşturma kararı aldı. Liebknecht davasına karşı protesto grevinden sonra yazı kurulundaki radikal solcu temsilciler buradan uzaklaştırıldı (yaz 1916), böylece gazete sağcıların ve merkezcilerin eline geçmiş oldu. Daha önce, Stuttgart, Duisburg ve Braunschweig'da "Internationale" grubuna yakın günlük gazetelerde aynı şey yapılmış ve böylece solcuların elinde hiç günlük gazete kalmamıştı.

"Volksfreund", 1871'den beri sosyal-demokrat günlük gazete olarak Braunschweig'da çıkıyordu. Savaş sırasında, 1915 Aralık sonuna kadar

bu gazetenin yazı kurulu "Internationale" grubunun elindeydi. Parti yönetimi bu yazı kurulunu da değiştirerek kendisine bağlı bir başka yazı kurulu oluşturdu. (s. 287)

[91] Almanya'da savaş sırasında bir grup sol sosyal-demokrat kendilerine ***"Almanya Enternasyonal Sosyalistleri"*** diyorlardı; Partinin yayın organı Julian Borchardt'ın çıkardığı ***"Işın"*** adlı dergi idi. Parti'nin bölünmesi sorununda bu grup Rosa Luxemburg taraftarlarından daha kararlıydı; Zimmerwald Konferansı'nda bu grubun temsilcisi Julian Borchardt, Karl Liebknecht'in taktiğiyle tamamen dayanışma içinde olan tek Alman delegeydi. Delegasyonun çoğunluğunu oluşturan Ledebour grubu, bu nedenden dolayı Borchardt'ı saldırılarının hedefi haline getirmişti. Konferanstan sonra Borchardt Zimmerwald Solu'nun bir kararıyla bir manifesto taslağını imzaladı. — Lenin'in daha aşağıda alıntı yaptığı ***Ströbel'in*** makaleleri şunlardı: "Sosyalist Krizin Nedenleri" ("Neue Zeit", 17 Aralık 1915 tarihli 12. sayı) ve "Pasifizm ve Sosyal-Demokrasi" ("Sozialistische Auslandspolitik. Korrespondenz" 12 Temmuz 1916 tarihli 27. sayı). (s. 287)

[92] 1915 devrimci krizinde Partinin taktiği sorunu ortaya atıldığında, Lenin'in sosyal-şoven cumhuriyetçilerden oluşan bir hükümetin desteklenmesini reddeden "Bazı Tezler"ini (elinizdeki ciltte) parti üyelerinin hepsinin kabul etmediği ortaya çıktı. Örneğin Moskova'da günlük gazete çıkarmak isteyen bir grup Bolşevik vardı; programlarında şu husus da yer alıyordu: "Eğer demokratik cumhuriyeti kazanırsak Alman proleterleriyle birlikte barış için mücadele edeceğiz, fakat buna yanaşmazlarsa elimizde silah özgürlüğümüzü savunacağız." — "Derhal 'Prisiv'cilere devrettiğimiz" Bolşevikler derken Lenin bu grubu değil, ya savaş gönüllüsü olarak "demokratik Fransa"nın savunulmasına katılan, ya da Plehanov'un Fransız dostu bakış açısını savunan ve onunla birlikte, sosyal-demokratlarla Sosyal-Devrimcilerin ortak örgütüne katılan ve "nihai zafere kadar savaş"tan yana olan, büyük çoğunluğuyla parti için yitirilmiş üyeleri kastediyor. ("Prisiv": Çağrı) (s. 296)

[93] 23 Mayıs 1916 tarihli Duma oturumunda Skobelyev'in yaptığı konuşma kastediliyor. Bu konuşmada Skobelyev şöyle demişti: "Liebknecht yoldaşa selamımızı gönderiyoruz... ve dileğimiz savaşa sokulan bütün halklar içinden daha fazla Liebknecht'lerin çıkmasıdır." (s. 299)

[94] ***"Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı"*** adlı tezler Zimmerwald Solu'nun teorik dergisi "Vorbote"nin 2 Nisan 1916 tarihli ikinci sayısında yayınlandı. Bu tezler, ulusların kendi kaderini tayin hakkını reddeden Zimmerwald Solu'nun Polonyalı sosyal-demokratlarına (Radek vs.) ve Buharin-Pyatakov grubuna karşıydı. Polonyalı Zimmerwaldciler görüşlerini "Emperyalizm ve Ulusal Baskı Üzerine Tezler"le "Gazeta Robotnicza"da ("İşçi Gazetesi") geliştirmişlerdi; bunlar esas olarak, Rosa Luxemburg ve taraftarlarının, Lenin'e karşı daha savaş başlamadan önce ileri sürdükleri eski görüşlerdi (bkz. "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Üzerine", bu baskının IV. cildi). Rosa Luxemburg'un başını çektiği Polonya ve Alman solcularının bu eski tutumu, şimdi, emperyalist savaş koşullarında biraz tazelenmişti ki böylece özü daha açık görünür olmuştu; bu öz, Stalin yoldaşın "Proletarskaya Revolutsia" dergisinin yazı kuruluna gönderdiği bir mektupta şu sözlerle tanımlanıyordu:

"Yarı-menşevik bir emperyalizm teorisi geliştirmişler, ulusların kendi kaderini tayin hakkı (ayrılma ve bağımsız devlet kurma hakkı dahil) hakkını reddetmişler, sömürgelerle ezilen ülkelerde kurtuluş hareketlerinin ciddi devrimci önemini reddetmişler ve sömürgeler sorununun tamamen küçümsenmesini ifade eden bu yarı-menşevik bulamacı Bolşeviklerin Marksist şemasının karşısına koymuşlardı." (J.V. Stalin: "Bolşevizm Tarihinin Bazı Sorunları Üzerine", J. V. Stalin, Eserler, Cilt 13, s. 83 — İnter Yayınları).

Daha sonraları Troçki'nin de benimsediği, Stalin'in dediği gibi bu yarı-menşevik bulamaç, "Gazeta Robotnicza"nın tezlerinin temelini oluşturuyordu. Bu tezler üç noktada toplanabilir:

1) Emperyalizm koşullarında ulusların kendi kaderini tayini gerçekleşemez, çünkü emperyalizm kaçınılmaz olarak bütün dünyada güçsüz ulusların ezilmesini yaygınlaştırır, güçlendirir, çünkü bu baskı sadece empeyalizmin yokedilmesi yoluyla, yani sosyalist devrimle ortadan kaldırılabilir; 2) ulusların kendi kaderini tayin hakkı zararlıdır, çünkü emperyalizmin ortadan kaldırdığı sınırları yeniden oluşturur, "yeni sınır işaretleri" kurar, bu da bütün uluslardan kitlelerin dayanışma içindeki mücadelesinin geliştirilmesine engeldir; 3) kendi kaderini tayin sosyalist devrimden sonra gerekli değildir, çünkü sosyalizm bütün sınırları

kaldıracaktır. O nedenle ulusal baskıya karşı tek bir şiar olabilir: Emperyalizmi yıkmak. Bu bakış açısından hareketle Polonyalı Zimmerwald solcuları proletarya için sadece sömürgelerdeki kurtuluş hareketlerinin desteklenmesini mümkün görüyorlardı, çünkü sömürgelerin kurtuluşu doğrudan emperyalizmin yıkılmasına ve emperyalist ülkelerde sosyalist devrimin zaferine yolaçacaktı. "Gazeta Robotnicza"nın bu tezleri Radek yoldaş tarafından kaleme alınmıştı (Tezlerin tamamı için bkz. Lenin, Bütün Eserler, Cilt XIX, Ek) ve Lenin'in tezleriyle aynı zamanda "Vorbote"nin 2. sayısında yayınlandı. Buharin-Pyatakov grubu Kasım 1915'te Parti MK'sına, Buharin'in kaleme aldığı "Ulusların Kendi kaderini Tayin Hakkı Şiarı Üzerine" adlı tezleri sundu; bu tezler Polonyalı sosyal-demokratların tezlerinin aynısıydı, sadece değişik ifade edilmiş ve bazı eklemeler yapılmıştı. Buharin-Pyatakov grubu, tezlerinin sonunda şu açıklamayı yapıyordu: "Biz, ezilen bir halkın ayaklanmasını ya da isyanını bastıran bir büyük devlet ulusunun hükümetini kesinlikle ve hiçbir koşul altında destekleyemeyiz; fakat aynı zamanda, proletarya güçlerini 'ulusların kendi kaderini tayin hakkı' şiarı altında da harekete geçirmeyiz. Bu durumda bizim görevimiz her iki ulusun (ve diğerlerinin) proleter güçlerini, sınıf mücadelesi ve sosyalizm için içsavaş şiarı altında harekete geçirmek ve bu güçlerin 'ulusların kendi kaderini tayin hakkı' şiarı altında harekete geçirilmesine karşı propaganda yürütmektir." Buharin-Pyatakov grubu bu şiarı reddederken, "kapitalist olmayan, ya da kapitalizmin henüz oluşma halinde bulunduğu" ülkelerde, örneğin sömürgelerde, ulusal baskıya karşı halk ayaklanmalarının desteklenebileceğini kabul ediyordu, zira bu tür ülkelerde gündemde olan sosyalizm ya da proletarya güçlerinin harekete geçirilmesi değil, burjuvazinin güçlerinin harekete geçirilmesiydi ve bu ayaklanmalar bu ülkelerdeki proletaryaya yardım ediyordu. Bu tezlere yazar şu notu düşmüştü: "Ayrıca, etraflıca düşünülmüş bir teoriye sahip bütün aşırı solcular buna (yani kendi kaderini tayin hakkı şiarına) karşıydı. "Bunların hepsi mi hain?" Lenin tezlerinde ve savaş yıllarında kaleme aldığı bir dizi makalede ulusların kendi kaderini tayin hakkını reddeden "aşırı solcular"ın gerçekte devrimci Marksizme ihanet ettiklerini ve bu "aşırı solcular"ın sağcı oportünistlere, sosyal-şovenlere yaklaştıklarını kanıtlamıştı. Emperyalizme, bu emperyalist savaş tarafından gündeme sokulan sosyalist devrim görevlerine, bu devrimin çıkarı için pro-

letaryanın uluslararası birliği görevlerine ilişkin doğru Marksist anlayışın, proleter partiden, ulusların kendi kaderini tayin hakkının tanınması ve savunulmasını talep ettiğini kanıtladı. Savaştan sonra da —Partinin 1917'de yapılan Nisan Konferansı'nda ve daha sonra 1919 yılında yapılan 8. Kongre'de— Lenin, ulusal sorunda Buharin ve Pyatakov'un "aşırı sol" bakış açısına karşı mücadele etmek zorunda kaldı. Bu sorunun Sovyetler Birliği'nde, proletarya diktatörlüğü tarafından Leninist anlayışla çözülmesi, Lenin'in broşüründe söylediklerinin ne kadar doğru olduğunu, buna karşılık "aşırı sol"un bakış açısının ne kadar zararlı olduğunu kanıtlar.

Lenin'in buradaki tezleri daha sonra ulusal sorunda "aşırı solcular"ın bir eleştirisiyle birlikte "Kendi Kaderini Tayin Tartışmasının Sonuçları" adlı ayrı ve uzun bir makalede geliştirilmiştir. Elinizdeki cilde bu tezlerin sadece X. bölümü alınmıştır; makalenin tamamı için bkz. Lenin, Bütün Eserler, Cilt XIX, s. 295-340). (s. 303)

[95] ***Dreyfus*** Olayı diye, Fransız genelkurmay subayı Yahudi yüzbaşı Alfred Dreyfus'un, 1894 yılında sahte bir casusluk suçlamasıyla yargılanmasına denir. Olay, Fransız burjuvazisinin önemli çevrelerinin, özellikle askeri kliği etkisi altına almış olan anti-semitizmin marifetiydi ve Fransa'da yaşanan derin politik krizi, aynı zamanda da Fransız genelkurmayının kokuşmuşluğunu, mahkemelerin satılmışlığını vs. gösteriyordu. Dreyfus'un mahkûm edilmesi, kararın temyizini isteyenlerin, milliyetçilere ve gericilere karşı şiddetli bir mücadele dalgasına neden oldu. 1899'da görülen temyiz davasında da yeniden mahkûm edilen Dreyfus daha sonra affedildi.

Zabern Olayı diye Lenin, Alsas kenti Zabern'de 1913 sonunda etkili fakat sorumluluğu olmayan askeri çevrelerin giderek büyüyen küstahlığını ve Alman politikasına egemen oluşunu belirleyen olayları niteliyor. Zabern'de yerleşik alayın komutanı von Forstner, başka subaylarla birlikte, yerel halkla alay etmiş ve halka hakarette bulunmuştu. Halkın protestosunu, itibarlı yurttaşları tutuklayarak ve kentte hiçbir biçimde yasal olmayan bir askeri egemenlik kurarak yanıtladı. Büyük etki yaratan olay Reichstag'da görüşüldü. Reichstag, 54 oya karşı 293 oyla Savaş Bakanıyla birlikte Forstner'i savunan imparatorluk şansölyesi Bathmann-Hollweg'in davranışını kınadı. (s. 306)

[96] Burada, 1867-1869 yılları arasında Marx'ın Engels'e yazdığı, ***İrlanda'nın*** bağımsızlığı sorunu üzerine bir dizi mektup sözkonusudur; Lenin 1914 yılında kaleme aldığı "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Üzerine" adlı makalenin VIII. bölümünde bu mektuplardan alıntılar yapmıştır (bkz. bu baskının IV. cildi [V. İ. Lenin, Seçme Eserler c. 4 — İnter Yayınları]). Marx, Kugelmann'a yazdığı Kasım 1869 tarihli bir mektubunda şöyle diyordu: "... mesele İngiliz işçi sınıfına ... sadece İrlandalılarla birlikte davranmadığı sürece değil, hatta 1801'de kurulan Birliğin" (yani İrlanda'nın boyunduruk altına alınması ve köleleştirilmesini pekiştiren İrlanda İngiltere Birliği'nin) "dağılması ve yerine özgür, federal bir ilişki konması için inisiyatifi ele almadığı sürece İngiltere'de hiçbir zaman kesin bir şeyler yapamayacağı inancını iyice vermektedir. Bu özgür ve federal ilişki, İrlanda'ya sempati duyma meselesi değil, İngiliz proletaryasının çıkarları doğrultusunda gerekçelendirilmiş bir taleptir. Eğer bu gerçekleşemezse İngiliz halkı egemen sınıfların yönetiminde kalır, çünkü bu egemen sınıflarla birlikte İrlanda'ya karşı cephe almak zorunda olacaktır." (Marx, Kugelmann'a Mektuplar, Komünizmin Temel Kitapları, Berlin 1927, s. 67) (s. 307)

[97] ***"Kültürel-ulusal özerklik"*** teorisi, ulusun "karakter ve kültür" birliğine dayandığını ifade eder. Bu tanımdan hareketle bu teori, bütün devletlerde eğitim ve kültür işlerinin milliyetlere göre ayrılmasını, bu işlere devletin karışmamasını ve bu meselelerin hallinin özellikle örgütlenmiş ulusal birliklere verilmesini talep eder. Bu teorinin kurucuları Avusturyalı sosyal-demokrat Otto Bauer ve Karl Renner'di (Renner, Rudolf Springer takma adıyla da yazıyordu.) Rusya'da ulusal-kültürel özerklik talebi Bund tarafından ileri sürülmüş, gericilik ve yeniden yükseliş döneminde (1908-1914) Tasfiyeciler tarafından desteklenmişti. Lenin'in bu teoriyi neden gerici olarak değerlendirdiği şu alıntıdan anlaşılır.

"Bu, ulusların birbirinden uzaklaşmasına yol açacaktır, oysa biz ulusların birbirlerine yakınlaşmalarına çalışmak zorundayız. Bu, sadece şovenizmin gelişmesine yol açacaktır, oysa biz bütün uluslardan işçilerin en sıkı birliği için, ***her türlü*** şovenizme, ***her türlü*** içe kapanıklığa, ***her türlü*** milliyetçiliğe karşı ortak mücadelesi için çalışmak zorundayız. Bütün uluslardan işçilerin okul politikası aynıdır: Anadil özgürlüğü, demokratik ve ***dünyevi*** okul."

Lenin aynı makalede şunları yazıyor:

"İşçi sınıfının başını çektiği gerçek demokrasi, sınıf mücadelesinde tam eşitlik bayrağını yükseltiyor. Bu açıdan 'ulusal-kültürel özerkliği' reddediyoruz" (bkz. "Ulusal Politika Sorununa İlişkin", Bütün Eserler, Cilt XVII). (s. 307)

[98] Lenin burada Balkan devletlerinin burjuva hükümetlerinin dış politikasından sözederken 1912-13 yılı Balkan Savaşını ve 1914-1918 emperyalist savaşına Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya'nın katılmasını kastediyor. 1912 Balkan savaşı, o sıralarda Türk egemenliğinde bulunan Makedonya'nın bölünmesine yolaçtı. Makedonya üzerinde Sırplar, Bulgarlar ve Yunanlılar hak iddia ediyorlardı. Daha bu savaşta Sırbistan, Rusya'nın desteğini almıştı; Rusya'nın arkasında da İngiltere ve Fransa vardı. Bulgaristan'ı ise Avusturya ve Almanya destekliyordu. 1914-1918 savaşında Sırbistan Antant'ın yanında yer aldı ve Avusturya-Macaristan'la olan eski anlaşmazlığını sonuçlandırma çabasına girdi. Avusturya-Macaristan'la Sırbistan'ın çatışması birinci dünya savaşının başlaması anlamına geliyordu. Bulgaristan, Avusturya-Macaristan ve Almanya safında 5 Ekim 1916'da Miğfer Devletlerinin yardımıyla topraklarını Sırbistan ve Yunanistan aleyhine genişletme beklentisiyle savaşa girdi. Romanya 1916 sonbaharında Macaristan Transilvanyasını elde etmek umuduyla Rusya ve müttefiklerinin safında savaşa katıldı. (s. 309)

[99] Garibaldi Savaşları, İtalya'nın, Roma Papası'na, Avusturya ve Fransa'ya karşı, ulusal birlik ve bağımsızlık için yürüttüğü savaşlardır. 1848-1850 ve 1859-1867'de onun katılımında ve önderliğinde savaşlar oldu. (s. 310)

[100] Bu sorun üzerine Marx'ın görüşleri "Neue Rheinische Zeitung"da ortaya kondu. Marx ve Engels, bu gazetenin sütunlarında, Alman burjuvazisinin, İtalya, Polonya, Bohemya gibi ülkelerde devrimle bağıntılı ortaya çıkan ulusal hareketlere karşı yönelen politikasına şiddetle karşı çıktılar. Marx, burjuvazinin izlediği bu politikanın, ezilen halkların Almanlara güvensizlik duymalarına yol açtığına ve halkların gericiliğe karşı mücadelesini parçaladığından devrim için zararlı olduğuna dikkat çekti. "Fransızlar, düşman olarak geldikleri yerlerde bile saygı ve sempati kazanmayı bildiler. Almanlara ise hiçbir yerde sempati, hiçbir yer-

de saygı duyulmayacak.. Ve insanlar haklılar. Bütün tarihi boyunca bütün diğer uluslara karşı baskı aleti olmuş bir ulus, önce gerçekten devrimcileştiğini kanıtlamak zorundadır." "Bütün tarihi"ni reddetmek, bütün ezilen ulusların özgürlüğünü tanımak — bu, Alman ulusunun gerçekten devrimcileştiğinin kanıtı olacaktı. "Devrimci Almanya özellikle komşu halklarla ilişkilerinde bütün geçmişinden kopmak zorundadır. Kendi özgürlüğüyle birlikte şimdiye kadar ezdiği halkların da özgürlüğünü ilan etmek zorundadır." (Marx: Ulusal Devrim, Köln, 17 Haziran, Karl Marx, Friedrich Engels ve Ferdinand Lassalle'in Mirası, Mehring tarafından yayınlanmıştır, Cilt III, s. 109). (s. 311)

[101] Lenin, Partimizin 1912'de yeniden kurulmasından sözederken, aynı yıl yapılan ***Prag Parti Konferansı'nı*** kastediyor. Bu Konferansta Rus Bolşeviklerinin 1904-1912 yıllarında hayata geçirdikleri ve Stalin'in 1931'de "Proletarskaya Revolutsiya" yazı kuruluna yazdığı mektupta sözettiği bütün oportünist eğilimlerden kararlı kopuş politikası örgütsel olarak kesin biçimde uygulanmış ve tamamen Bolşevik bir MK oluşturulmuştur. Lenin'in sözünü ettiği ulusal sorun üzerine karar, bu MK tarafından "Parti Fonksiyonerleriyle Ağustos Konferansı" olarak adlandırılan konferansta alındı (Bu Konferansa ilişkin bkz. bu baskı, IV. cilt, Not 77, 95, 116; 1912 Prag Konferansı üzerine bkz. IV. cilt, Not 77; bu konferansın en önemli kararları "RSDİP Prag Ulusal Konferansı Kararlarından" adıyla aynı ciltte yer almaktadır [V. İ. Lenin, Seçme Eserler c. 4. — İnter Yayınları]). (s. 316)

[102] 1896 Londra Uluslararası Kongresi'nin ulusal sorun üzerine kararı şöyledir: "Kongre bütün ulusların kendi kaderini tam olarak tayin etme hakkına sahip çıktığını, şu an askeri, ulusal ya da başka bir despotizmin boyunduruğu altında bulunan bütün ülkelerin işçilerine sempatisini açıklar. Konferans bütün ülkelerdeki işçileri, uluslararası kapitalizmi yenilgiye uğratabilmek, uluslararası sosyal-demokrasiyi hayata geçirebilmek için bütün dünyanın sınıf bilinçli işçilerinin safına geçmeye çağırır." (s. 317)

[103] ***"Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı"*** adlı makale, daha yukarıda basılan "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı tezlerden (Kasım 1915) daha önce yazılmış ama yayınlanmamıştı. Bu makale ancak 1927 yılında Lenin Enstitüsü

tarafından yayınlandı. Radek'in "Parabellum" imzasıyla çıkan "İlhaklar ve Sosyal-Demokrasi" adlı makalesine ("Berner Tagwacht", 28-29 Ekim 1915) yanıt olarak kaleme alınan bu makale, tezlerinde (bkz. Not 94) ele aldığı Zimmerwald Solu'nun aynı yanlışlarını ele alıyor. Ayrıca bu makale ulusların kendi kaderini tayin hakkı şiarına ilişkin sosyal-şovenlerin tutumunu değerlendiriyor ve bu şiara karşı çıkan solcuların, kendi isteklerinin dışında, tehlikeli bir yol alan sosyal-şovenizmin sol lafızla gizlenmesi yoluna nasıl saptıklarını gösteriyordu.

Makalenin girişinde işaret edilen Zimmerwald Manifestosu'nda kendi kaderini tayin hususunda şöyle denir: "Barış uğruna, ilhakların ve savaş tazminatlarının olmadığı bir barış uğruna mücadeleye başlamak gerekir. Ne var ki böyle bir barış, halkların hak ve özgürlüklerine her türlü saldırı düşüncesinin mahkûm edilmesiyle olanaklıdır. Ne ülkelerin bütününün ne de bir kısmının işgal edilmesi, onların zorla ilhak edilmesine yol açmamalıdır. İlhaka, ilhakın hem açık hem maskelenmiş biçimine hayır, politik haklardan yoksunlukla sadece daha da dayanılmaz hale gelen zor yoluyla ekonomik ilhaka da hayır. Halkların ulusal ilişkileri düzeninde, halkların kendi kaderini tayin hakkı sarsılmaz bir ilke olmalıdır" (bkz. Bütün Eserler, Cilt XVIII. Ek). (s. 320)

[104] ***"Marksizmin Bir Karikatürü ve 'Emperyalist Ekonomizm' Üzerine"*** adlı makale Buharin-Pyatakov grubunun ulusal sorunla ilgili görüşlerini hedefleyen ve Ekim 1916'da Pyatakov'un (P. P. Kiyevski imzasıyla) "Proletarya ve Mali Sermaye Çağında Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı makalesine yanıt olarak kaleme alınmıştı. Pyatakov makalesinde, Buharin-Pyatakov grubunun Kasım 1915'te tezlerinde (bkz. Not 94) ifade ettiği görüşleri geliştiriyordu. Gerek Pyatakov'un, gerekse Lenin'in tezleri, o sıralar Bolşevikler tarafından İsviçre'de çıkarılan "Sbornik Sosyaldemokrata"nın 3. sayısı için düşünülmüştü; fakat bu sayı çıkmadı ve iki makale yayınlanmadan kaldı. Lenin'in makalesi ancak 1924'te Lenin Enstitüsü tarafından yayınlandı. Yer darlığı nedeniyle buraya sadece, Pyatakov'un makalesinin "Taleplerin Düalist Bir Yorumu" adlı bölümüne verdiği yanıt alınmıştır. Pyatakov makalesinin bu bölümünde proletarya partisinin, ezilen ülkede izleyeceği taktikle, ezen ulusun ülkesinde izleyeceği taktiğin farkı üzerine Leninist teze karşı çıkıyordu (bkz. elinizdeki ciltte Lenin'in "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" üzerine tezlerinin 4. maddesi). Pyatakov

burada taktiğin "düalizmi"ni görür ve gerek olguların açıklanmasında gerekse de eylemlerde ve taktikte tekliği ("monizm") gerektiren Marksizm açısından bu ikiliğin kabul edilemeyeceğini söyler. Buraya alınmış olan makalenin asıl önemi, sadece Pyatakov'a yanıt vermesinde değil, daha çok Lenin'in, proleter dünya devriminde ulusal kurtuluş hareketlerinin ve genel olarak demokratik hareketlerinin yeri ve önemi, ayrıca bu dünya devriminin özelliği üzerine, kapitalizmin eşitsiz gelişim yasasından hareket ederek geliştirdiği düşüncelerdir. Bu düşünceler ve bu dünya devrimi anlatımı Lenin'in proletarya devrimi teorisine ilişkin en önemli çalışmaları arasındadır. Lenin'in makalesinin bu bölümünde Pyatakov'a karşı söylediklerine ek olarak daha aşağıda basılmış olan "Kendi Kaderini Tayin Tartışmasının Sonuçları" adlı bir başka makalenin 10. bölümünde, Not 94'te söylendiği gibi, Lenin'in "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı tezlerinde ifade edilmiş düşünceleri geliştirmiştir. Buraya sadece V. bölümünü aktardığımız makalenin bütünü Bütün Eserler, Cilt XIX, s. 229-288'dedir. (s. 328)

[105] Pyatakov makalesinde şunları yazmıştı: "Biz bu sorunun çözümünü çıkmaz ayın son Çarşambasına bırakmıyor, emperyalizme karşı proleter eylemin genel sistemi içine alıyoruz"... "Uluslar arasındaki ilişkiler sorununun sallanan emperyalizm duvarına dayandığını görüyoruz, o nedenle biz de bu hususta sorunun emperyalizm mi yoksa sosyalizm mi olduğu sonucuna varıyoruz." Bu sözlerle, son derece yanlış bir düşünce olan ulusal sorunun hiç de çözüm gerektirmediği ve emperyalizmle sosyalizm arasındaki mücadeleyle halledileceği anlatılıyor: Emperyalizm koşullarında çözümü olanaksızmış, sosyalizm koşullarında ise mevcut değilmiş. — Lenin'in sözünü ettiği ***Engels'in Kautsky'ye mektubu,*** Engels'in 12 Eylül 1882 tarihli mektubudur: "Benim görüşüme göre asıl sömürgeler, yani Avrupalı nüfus tarafından iskân edilmiş Kanada, Kap, Avustralya gibi ülkelerin tümü bağımsız olacak; buna karşılık, sadece hükmedilen, yerlilerin yaşadığı Hindistan, Cezayir, Hollanda, Portekiz ve İspanya'nın zaptettiği ülkeler proletarya tarafından geçici olarak devralınacak ve mümkün olduğunca çabuk bağımsızlığa kavuşturulmak zorunda kalacaktır. Bu sürecin nasıl gelişeceğini söylemek zor, belki, hatta büyük olasılıkla Hindistan devrim yapar ve kendisini kurtarmakta olan proletarya, sömürge savaşı yürütemeyeceği

için, engellenmeyecektir, ki elbette bu bir sürü yıkım olmadan gerçekleşmeyecektir. Ne var ki bunun gibi şeyler bütün devrimlerin ayrılmaz bir parçasıdır" (Kautsky'de: "Sosyalizm ve Sömürge Politikası", Ek, s. 79). (s. 333)

[106] "Spartaküs Birliği" adıyla da bilinen *"Internationale" grubu,* savaş başladıktan hemen sonra oluşmaya başladı. Çekirdeğini daha sonra grubun liderleri olan K. Liebknecht, R. Luxemburg ve F. Mehring oluşturuyordu. Fakat kesin örgütsel birliğe ancak 1916 başında K. Liebknecht ve arkadaşları, sosyal-demokrasiden ihraç edildiklerinde ulaşıldı. "Internationale" adını alan grup (1915'ten sonra F. Mehring'in yönetiminde çıkan aynı adlı dergiden), 1916 başında Rosa Luxemburg tarafından hazırlanan ilkeleri platform olarak kabul etti. Bu ilkeler Alman solcularına özgü bütün eksiklikleri içeriyordu (bkz. Not 43 ve 94, bu ciltte; ilkeler için bkz. Bütün Eserler, Cilt XIX, Ek). 1917 sonbaharında grup "Spartaküs" imzalı illegal "Politik Mektuplar" çıkarmaya başladı. ("Spartaküs Birliği" adlandırması buradan gelir). Grup, savaşın emperyalist bir gasp savaşı olduğu değerlendirmesinde, "iç barış" politikasının reddedilmesinde, II. Enternasyonal'e katılan partilerin ve Enternasyonal'in çöküşünün değerlendilmesinde, yeni, III. Enternayonal için mücadelenin gerekli olduğunun kabul edilmesinde, sadece açık merkezci sosyal-şovenizme değil, gizli merkezci sosyal-şovenizme karşı da mücadelede enternasyonalist, fakat tutarsız bir tavır aldı. Sorunların ortaya konuşu ve çözümünde Bolşevik, Leninci tutarlılığa sahip değildi. Örneğin sözünü ettiğimiz, R. Luxemburg'un yazdığı platformda, emperyalist savaşın içsavaşa dönüştürülmesi yerine "uluslararası proletaryanın politik faaliyeti"nden, "barış için mücadele"den ve "kendi hükümetlerine baskı yapmak"tan sözediliyordu. "Internationale" Grubuyla Lenin ve Bolşevikler arasında ulusal sorun ve sömürgeler sorununda keskin ayrılıklar vardı. Grup bu konuda Buharin ve Pyatakov'un da paylaştığı (bkz. Not 94, bu cilt), R. Luxemburg ve K. Radek'in bakış açısını benimsiyordu. Örgütsel bakımdan grup, açık sosyal-şovenlere ve merkezcilere şiddetle saldırmasına rağmen, kesin kopuşu gerçekleştirmek yerine "Parti'yi ele geçirin!" şiarını ortaya atmıştı. Mart 1917'de grup, merkezci Kautsky, Haase ve Ledebour tarafından kurulun "Çalışma Grubu"ndan doğan Bağımsız Sosyalist Parti'ye (bkz. Not 84, elinizdeki cilt) katılma kararı aldı. Orada yapacak işinin olmadığını ancak

1918 sonunda anladı. Gerçi bu süreçte Zimmerwald Birliği'ne katılmış, ne var ki önderliğini Lenin'in yaptığı Zimmerwald Solu içinde yer almamıştı. "Burjuvalar"dan ancak 1918'de ayrılan grup 1918 yılının Aralık ayı sonunda toplanan Komünist Parti kuruluş kongresine son derece aktif biçimde katıldı. Ve Kongre sonrasında yeni partinin çekirdeği oldu. (s. 337)

[107] Ekim 1916'da "Sbornik Sosyal-Demokrata"nın 1. sayısında ***"Kendi Kaderini Tayin Hakkı Tartışmasının Sonuçları"*** adlı makalede Lenin, 1915-16 yılları arasında Zimmerwald Solu içindeki bu tartışmanın sonuçlarını özetler ve "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı tezlerinde aldığı tutumu korur. X. Bölümde, bağımlı ve sömürge ülkelerde ulusal kurtuluş savaşlarının sosyalist devrim için rolü ve önemi üzerine Lenin'in geliştirdiği düşünceler, bu ülkelerde farkedilen devrimci yükselişle bağıntı içindeydi. Ağır sansüre rağmen son derece kısıtlı basın açıklamalarından, savaşın, savaşan ülkelerdeki, özellikle de Rusya'daki (bkz. Not 33) devrimci hareketin uyanmasıyla aynı zamanda, bu ülkeler tarafından ezilen ulusları da nasıl uyandırdığını gösteriyordu. Bağımlı ve sömürge ülkelerde savaş süresince Hindistan, Ermenistan, İran, Singapur, Fas, Formoza ve Madagaskar adalarında bir dizi ayaklanma oldu. Rusya'da 1916 yılında cephe çalışmaları için seferber edilmeleriyle bağıntı içinde Türkistan'da Kırgız ayaklanması oldu. Buna göre, Lenin'in burada sözünü ettiği 1916 İrlanda Ayaklanması, tek bir ezilen ulusun münferit bir ayaklanması değildi. ***İrlanda Ayaklanması*** savaş süresinde ulusal çelişkilerin ve ulusal baskının genel olarak şiddetlenmesi temelinde meydana gelmişti ve İrlanda halkının İngiltere tarafından boyunduruk altına alınmasına karşı eski savaşının devamıydı. Ayaklanma 24 Nisan'da İrlanda'nın başkenti Dublin'de başladı ve 10 Mayıs'a kadar bastırıldı; isyancılar çok sayıda kurban verdiler. Yaklaşık tahminlere göre Dublin'de 700-2100 insan yaşamını yitirdi. Ayaklanmanın yönetimi demokratik bir örgüt olan "Sinn Fein"in elindeydi ve örgütün temel talebi İrlanda'nın cumhuriyet olarak bağımsızlığıydı. ("Sinn Fein"= Biz kendimiz). Ayaklanma bütün ülkeyi etkisi altına almamasına rağmen, genel bir sempati yarattı ve başarılı olması durumunda bu ayaklanmadan genel olarak İngiliz egemenliğine, özel olarak da İrlanda'da İngiliz toprak sahiplerine karşı geniş köylü kitlesinin mücadelesi doğabilecekti. (s. 339)

[108] Radek makalesinde şunları da yazıyordu: "Bu Sinn Fein hareketi, çıkardığı büyük gürültüye rağmen geniş toplumsal bir tabanı olmayan bir kent küçük-burjuva hareketiydi. Almanya'dan yardım alacakları umuduyla ayaklanmaya karar verdikleri için de İngiliz hükümetinin kolayca başa çıkabildiği sadece bir darbe gerçekleşebildi." Kadet Kuscher'in makalesenin sonunda ise şunlar deniyor: "Sinn Fein'in genelde kaale alınmaması belli ki onlara Alman dostları ve Alman parasıyla, büyük olasılıkla son olmayacak bugünkü Dublin darbesini yapma olanağı sağladı. Şu kesinlikle söylenebilir: Almanya'nın, İngiltere'yi yaralama yönündeki bu girişimi de aynı aşılmaz engel karşısında, yani İngiliz donanması ve İngiliz özgürlüğü karşısında başarısız olacaktır." (s. 341)

[109] Alman Sosyal-Demokrasisi merkez organı "Vorwärts"in Lenin'in sözünü ettiği haberinde ("Amerikalı İrlandalılarm Kongresi" Sayı 79, 20 Mart 1916), Amerikalı İrlandalılarının 4 ve 5 Mart 1916 tarihinde New York'ta yapılan Kongre'sine ilişkin haber veriliyordu. Kongrenin açılışında 2000, kapanışında 3000 kişi vardı. Kongre, İrlanda'nın bağımsızlığının talep edildiği bir karar kabul etti ve kendisini "İrlanda'nm Dostları" olarak adlandıran bir örgüt kurdu. (s. 341)

[110] ***"La libre Belgique"***gazetesi, savaş sırasında Belçika'nın Almanlar tarafından işgal edilen bölgesinde Şubat 1915'ten Kasım 1918'e kadar yayınlandı. Savaş sırasında İsviçre'de gazeteye ilişkin tam bilgi bulunmadığı için bu gazetenin "devrimci proletaryanın organı" olduğunu söyleyen Lenin yanılmıştır. Gazete illegal, fakat devrimci değil yurtsever bir gazeteydi. Giderleri Belçika hükümeti tarafından karşılanıyordu. (s. 343)

[111] Lenin'in, Parti'nin 1917 Nisan Konferansı'ndaki bu konuşma, Stalin'in ve ikinci raportör Pyatakov'un ulusal sorun üzerine verdikleri raporlardan sonraki tartışma içinde yaptığı bir konuşmaydı. Stalin raporunda, daha sonra RKP programında 8. Kongre'de formüle edilen anlayışın aynısını savunuyordu. Stalin konuşmasını şu cümlelerle özetlemişti: "Halkların ayrılma hakkının tanınması; sözkonusu devletin sınırları içinde kalan halklar için bölgesel özerklik; ulusal azınlıklar için özgür gelişmelerini güvence altına alan özel yasalar; sözkonusu devletin bütün sınırları içinde kalan halklar için bölgesel özerklik; ulusal azınlıklar için özgür gelişmelerini güvence altına alan özel yasalar; sözkonusu

devletin bütün milliyetlerinden proleterler için birleşik, bölünmez bir proleter birlik, birleşik parti."

"Halkların ayrılma hakkının tanınması"nı (başka deyişle: halkların ayrı devlet kurmak da dahil kendi kaderini tayin hakkının tanınmasını) Stalin raporunda şöyle açıklıyordu: "Halkların özgürce ayrılma hakkının tanınması, tabii ki belirli bir halkın şu ya da bu anda ille de ayrılmak zorunda olması demek değildir. Sorun Parti tarafından her durumda tamamen bağımsız ve o günkü mevcut duruma göre karar altına alınmalıdır. Ezilen halkların ayrılma hakkını tanımamız, kendi politik kaderlerine kendilerinin karar verme ***hakkını*** tanımamız, belli bir anda belirli halkların Rus imparatorluğundan ayrılmaları ***gerektiğini*** karara bağladığımız anlamına gelmez. Ben bir halka ayrılma hakkı tanıyabilirim, fakat bu o halkı bunu yapmakla yükümlü kıldığım anlamına gelmez. Halk ayrılma hakkına sahiptir, fakat duruma göre bu hakkını kullanmayabilir. Böylece proletaryanın çıkarına, proleter devrimin çıkarına göre ayrılmanın lehinde ya da aleyhinde ajitasyon yapma özgürlüğümüzü koruruz."

Bu temel tezler Konferans'a sunulan karar taslağında da formüle edildi. Ulusal sorunu ele alacak olan komisyonda bu karar taslağı yedi oya karşı sadece iki oy aldı. Komisyon çoğunluğu, Komisyon adına Stalin'e karşı ikinci raportör olarak çıkan Pyatakov tarafından sunulan karar taslağını kabul etti. Pyatakov raporunda, Komisyon'un "Alman Sosyal-Demokrasisinin, Polonya Sosyal-Demokrasisinin devrimci kesiminin aldığı" konumu aldığını açıkladı; bununla ulusal sorunda Polonya Sosyal-Demokratlarının ve Alman "Internationale" grubunun ve Buharin-Pyatakov grubunun (bkz. Not 94) görüşbirliği içinde olduğu R. Luxemburg ve Radek'in tavrı kasdediliyordu. 1917'ye kadar bütün zaman süresince bu anti-Marksist görüşe karşı mücadele etmiş olan Lenin bu konuşmasında da şiddetle karşı çıktı. Hareket noktası hem kendisi tarafından geliştirilen temel düşünceler, hem de 1917 yılının koşullarıydı ki, bu koşullar altında ulusların kendi kaderini tayin hakkının reddedilmesi, gerçekte Çarlık hükümetinin Rusya'nın ezilen halklarına karşı uyguladığı politikayı sürdüren ve onları ne pahasına olursa olsun Rus burjuvazisinin egemenliği altında tutmak isteyen burjuva Geçici Hükümetin şovenist büyük devlet tavrını desteklemekten başka bir şey olmayacaktı. Nisan Konferansı Pyatakov ve Komisyon'un karar taslağını

reddetti ve 18 çekimser, 16 aleyhte ve 56 lehte oyla Stalin'in kararını kabul etti (bkz. Bütün Eserler, Cilt XX, II. yarı cilt, s. 291-292 ve 300-301; Stalin'in raporu için bkz. J. V. Stalin, Eserler, Cilt 3, s. 56-63 [İnter Yayınları]). (s. 345)

[112] Lenin burada, 1917 tarihli Menşevik gazete "Raboçaya Gazeta"nın "ÖK'da Finlandiya Sosyal-Demokrasisi Delegeleri" başlığı altında 41 ve 42 numaralarla yayınlanan notunu kastediyor. Burada Finlandiya Sosyal-Demokratlarının, Geçici Hükümet'in ulusal politikası sorununda ÖK'ya (Menşevik Merkez, Örgütleme Komitesi) başvurdukları bildiriliyor. Finlandiya'lı delegeler Finlandiya'daki durumu anlatmış ve Finlandiyalıların Çarlık hükümeti yıkıldıktan sonra "Fin halkının tam özgürlük ve içte kendi kaderini tayin hakkını elde edebileceklerine inandıkları"nı söylemişlerdir. "Fakat şimdi —diye devam etmişti delegeler— bu süre geçtikten sonra, Finlandiyalıların çok iyimser oldukları görülüyor. Geçici Hükümet'le Finlandiya arasında, tehlikeli bir karakter aldığı görülen, hatta tam bağmsızlık isteğini ortaya çıkaran bir çatışma meydana geldi."

Burada sözkonusu edilen çatışma, Geçici Hükümet'in Finlandiya Diyet Meclisi'nin haklarında bazı ufak tefek genişlemeler getiren bir yasa tasarısını onaylamamasıdır. Menşevik ÖK Finlandiya Delegasyonu'na şu yanıtı verdi: "Parti ilke olarak milliyetlerin kendi kaderini tayin hakkı düşüncesine sahiptir", fakat ÖK "Finlandiya ile Rus devleti arasındaki ilişkilerden bir bütün olarak, sadece Finlandiya Diyet Meclisi'yle Kurucu Meclis arasında bir anlaşma esasında çözülebileceğine ve çözülmesi gerektiğine inanır". Burjuva Geçici Hükümet sorunu sürüncemede bırakmak için gelecekteki Kurucu Meclis'in toplantıya çağrılmasını kullandığından, ÖK'nın bu yanıtı burjuvaziye doğrudan bir hizmetti. (s. 347)

[113] 1915-16 yıllarında Lenin "emperyalist Ekonomizm"e ilişkin, Buharin-Pyatakov grubunu hedefleyen iki makale yazdı. Bunlardan biri "Marksizmin Bir Karikatürü ve 'Emperyalist Ekonomizm' Üzerine"dir. Elinizdeki cilde bu makalenin bir bölümü alınmıştır (makalenin tamamı, Bütün Eserler, Cilt XIX, s. 229-288'dedir). "Yükselen 'Emperyalist Ekonomizm' Eğilimi Üzerine" adlı diğer makale ancak 1930'da Lenin Enstitüsü tarafından yayınlandı. İki makalede Lenin, Buharin-Pyatakov

grubunun görüşlerini; 90'lı yılların ikinci yarısında ve yeni yüzyılın ilk yıllarında "Ekonomizm" olarak tanımlanan Rus sosyal-demokrasisi içindeki oportünist akımları karşılaştırıyor. İkinci makalede bunu şu sözlerle yapıyor: "1894-1902 yıllarının eski 'Ekonomizm'i meseleleri şöyle değerlendiriyordu: Narodnikler çürütüldü. Rusya'da kapitalizm muzaffer oldu. Bu, politik devrimin düşünülemeyeceği anlamına gelir. Buradan çıkan politik sonuç şudur: Ya, 'işçiler için ekonomik, liberaller için politik mücadele'. Bu sağa doğru bir courbette'tir. Ya da, politik devrimin yerine sosyalist devrim için genel grev. Bu, 90'lı yılların sonunda bir Rus Ekonomistinin, şimdi unutulmuş broşüründe savunulmuş olan sola doğru bir courbette'tir. Bugün aynı iki Courbette içinde hareket eden bir 'Ekonomizm' doğuyor: 'sağa doğru' — 'kendi kaderini tayin hakkına' karşıyız (yani ezilen ulusların kurtuluşuna, ilhaklara karşı mücadeleye karşı çıkılıyor, ama bu henüz sonuna kadar düşünülmemiş ya da konuşulmamıştır). 'Sola doğru' — asgari programa karşıyız (yani reformlar ve demokrasi için mücadeleye karşı çıkılıyor), çünkü bu sosyalist devrimle 'karşıtlık içinde'dir". (s. 348)

[114] Bu kararla Konferans, Danimarkalı Sosyal-Demokrat Borgbjerg'in, Uluslararası "Sosyalist Konferans"a, Alman burjuvazisi ve Alman hükümetinin talimatı üzerine hareket eden Alman sosyal-demokratlarının, hem de "Almanya'nın ilhak taleplerinin çoğundan vazgeçmesi koşuluyla" önerdiği barışın desteklenmesine katılma önerisini reddetmiş oluyordu. Fransız ve İngiliz sosyal-şovenleri bu Konferans'a katılmayı reddettiler, zira bunlar da kendi burjuvazilerinin ve hükümetlerinin talimatları doğrultusunda hareket ediyorlardı. Rus Menşevikleri ve sosyal-demokratları Borgbjerg'in önerisini kabul etti. Lenin bu konuyla ilgili konuşmasında şunları da söyledi: "Ben, Alman emperyalizminin bu sözde sosyalist bir kongre komedisi altında attığı son derece reel politik adımı farkediyorum. Alman kapitalistleri Alman sosyal-şovenleri aracılığıyla bir Konferansta biraraya gelmeyi öneriyorlar. O nedenle geniş bir kampanya açılmalıdır. Bunu neden sosyalistler aracılığıyla yapıyorlar? Çünkü işçi kitlelerini aldatmak niyetindeler. Diplomat beyler kurnaz adamlardır: böyle bir şey doğrudan doğruya söylenemez, bunun için Danimarkalı bir Plehanov gönderilmeli... Almanya'nın durumu son derece açmazda, bu savaşı sürdürmesi nafile, zira ülke uçurumun kenarında. O nedenle bütün ganimeti geri vermeye hazır olduklarını

açıklıyorlar, bu arada ufak tefek bir şeyler kapabilmeyi de umuyorlar." Fransız ve İngiliz sosyalistleri Almanya tarafından önerilen konferansı sadece kendi burjuvazilerinin ajanı oldukları, empeyalist savaşın kendi burjuvazilerinin çıkarı doğrultusunda sürdürülmesinden yana oldukları için kabul etmemişlerdi. Lenin şöyle diyordu: "İngiliz ve Fransız sosyal-şovenlerinin konferansa katılmayacaklarını açıklarken her şeyi önceden bildikleri kuşku götürmez; Dışişlerine gittiler ve orada kendilerine durum anlatıldı ve Konferansa katılmanızı istemiyoruz dendi. Olan sadece ve sadece budur. Amaçları açık: Almanya'yı boğmak, elinden her şeyi almak". Kendisinin sunduğu kararın işlevini şöyle tanımlıyordu Lenin: "Bundan ötürü, bir sosyalist konferans komedisini açığa çıkarmalı, diplomasi pazarlıklarını halk kitlelerinden gizleyen bütün bu kongreleri birer komedi olarak açığa çıkarmalıyız. Gerçek, kesin olarak cephedeki askerlerin ve bütün ülkelerdeki işçilerin duyacağı gibi söylenmelidir." (Bkz. Bütün Eserler, Cilt XX, 1. yarı cilt, s. 340–344) Lenin'in önerdiği karar da bu anlamda, savaşan ülkelerin emperyalistlerinin ve onların ajanları olan sosyal-şovenlerin yüzünün açığa çıkarılması anlamında kaleme alınmıştı. (Bkz. Karar, aynı ciltte, II. yarı cilt, s. 287-289). (s. 349)

EN ÖNEMLİ TANIMLAR DİZİNİ

4 Ağustos oylaması — Not. 65
İngiliz İşçi Partisi — Not. 59
İrlanda Ayaklanması — Not. 107
Basel Kongresi — Not. 45,47
Boxer Ayaklanması — Not. 16
Bremer Bürgerzeitung — Not. 90
Brest Barışı — Not. 3
Bund — Not. 28
"Internationale" grubu — Not. 100
Emperyalizm — Not. 1
"Die Internationale" — Not. 49
Almanya Enternasyonal Sosyalistleri — Not. 91
Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı — Not. 67
"Gençlik Enternasyonali" — Not. 78
"Junius Broşürü" — Not. 88
Kadetler — Not. 25
Kiental Konferansı — Not. 72
"Komünist" — Not. 31
Bolşeviklerin Yurtdışı Seksiyonları Konferansı — Not. 26
Savaş Sanayii Komitesi — Not. 36

Kültürel-Ulusal Özerklik — Not. 97
Batı'nın Solları — Not. 43, 94, 100
"Sol" Komünistler — Not. 3
Tasfiyeciler — Not. 28
Antant Sosyalistlerinin Londra Konferansı — Not. 74
"Avrupa Birleşik Devletleri" Şiarı Üzerine — Not. 29
Menşevikler — Not. 25
"Mysl" — Not. 28
Narodnikler — Not. 24, 52
"Naşe Dyelo" — Not. 40
"Naşe Slovo" — Not. 28
Ulusal Savaşlar — Not. 48
"Örgütlü Kapitalizm" — Not. 1
Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı — Not. 94, 111
"Le Socialisme" (Sosyalizm) — Not. 56
Hollanda Sosyal-Demokrat İşçi Partisi — Not. 60
Sosyal-Demokrat Çalışma Grubu — Not. 84
Bulgar Sosyal-Demokrat Partisi — Not. 62
İsveç Sosyal-Demokrat Partisi — Not. 61
İsviçre Sosyal-Demokrat Partisi — Not. 63
Sosyal-Devrimciler— Not. 63
Stolipinci Tarım Yasası — Not. 37
Stuttgart Sosyalistler Kongresi — Not. 43, 45
"Sürekli Devrim Teorisi"— Not. 42
Troçkizm — Not. 1
Ultra Emperyalizm — Not. 1
Bağımsız İşçi Partisi — Not. 59
Dünya Savaşı — Not. 18
Orta Avrupa Sosyalistlerinin Viyana Konferansı — Not. 74
Zimmerwald Konferansı — Not. 68, 69, 72

ADLAR DİZİNİ

Agahd E.	Rus Ekonomisti.
Aguinaldo	Filipinler bağımsızlık hareketi lideri.
Aleksinski, G.	Kısa bir süre Bolşevik, daha sonra Otzovist, sosyal şovenist, dönek.
Austerlitz, Friedrich (doğ. 1862)	: Avusturyalı sosyal-şovenist
Akselrold, P. B. (1850-1928)	: Önce Narodnik, daha sonra sosyal-demokrat, Menşevik.
Barrès, Maurice (1862-1923)	: Fransız yazar ve politikacı, aşırı milliyetçi.
Bauer, Otto: (doğ. 1882)	: Avusturyalı sosyal-demokrat.
Beer, Max (doğ. 1864)	: Sosyalist tarihçi.
Berard, Viktor (doğ. 1864)	: Fransız ekonomisti.
Bernstein, Eduard (1850-1932)	
Bismarck, Otto Fürst (1815-1898)	
Bissolati, Leonida (1857-1919)	: İtalyan sosyal-şovenist.
Blanc, Alexander (1874-1924)	: Fransız sosyalisti.
Bonomi, Ivanoë (doğ. 1873)	: İtalyan reformistlerinin lideri, birçok kez bakanlık yaptı.
Bourderon, A. (doğ. 1858)	: Fransız sosyalisti.
Brantings, Hjalmar (1860-1925)	: İsveç reformisti, birçok kez başbakanlık yaptı.

Brizon, Pierre (1878-1923) : Fransız sosyalisti, tarihçi, savaş sırasında milliyetçi, savaştan sonra kısa bir süre Fransız Komünist Partisi üyesi.
Broutchoux : Fransız anarşisti, daha sonra reformist sendika lideri, savaş sırasında sosyal pasifist.
Buharin, N. İ. (doğ. 1889).
Bukvoyed : bkz. Ryazonov.
Caillaux, G. (doğ. 1863) : Fransız politikacı, 1913-1914 Başbakan.
Calwer, Richard (1868-1927) : Alman revizyonisti ve ekonomist yazar.
Chamberlain, Joseph (1836-1914): İngiliz muhafazakarlarının lideri.
Chvostov, A. N. (1872-1918) : Duma milletvekili, bir süre İçişleri Bakanı.
Cunow, Heinrich (doğ. 1862) : Alman reformisti, sosyolog.
Çaydse, N. S. (1863-1926) : Gürcüstanlı Menşevik.
Çenkeli, A. İ. (doğ. 1874) : Menşevik.
Çirski, Siegfried, (doğ. 1872) : Alman ekonomist yazar.
Çerevanin, N. (Lipkin, F. A.; doğ. 1868): Tasfiyaci.
Çernov, V. M. (doğ. 1876) : Sosyal-devrimci.
Çernişevski, N. G. (1828-1889) : Devrimci yazar, ütopik sosyalist.
David, Eduard (1863-1930) : Alman revizyonisti.
Debs, Eugen (1854-1926) : Amerikan sosyalisti.
Denikin, A. İ. (doğ. 1872) : Rus generali, Güney Rusya'da karşı-devrimin lideri.
Disraeli, Benjamin (1804-1881) : İngiliz devlet adamı, uzun süre başbakanlık yaptı.
Dobrolyubov, N. A. (1836-1861) : Rus edebiyat tarihçisi, demokrat.
Driault, Ed. : Fransız burjuva tarihçisi.
Dühring, Eugen (1833-1902) : Alman ekonomisti.

Engels, Friedrich (1820-1895)
Eschwege, Ludwig : Alman ekonomisti.
Garibaldi, Guiseppe (1807-1882): İtalyan ulusal özgürlük hareketi lideri.
Gompers, Samuel (1850-1925) : Amerika'da reformist sendikaların lideri.
Gorter, Hermann (1864-1927) : Hollandalı sol sosyalist.
Grimm, Robert (doğ. 1881) : İsviçreli sosyal-demokrat, Zimmerwald ve Keintal Konferanslarında başkan. Merkezci, daha sonra sosyal-şovenist.
Greulich, Hermann (1842-1925) : İsviçreli sosyal-patriyot.
Guèsde, Jules (1845-1922) : Fransız sosyalisti.
Guçkov, A. İ. (1862-1928) : Oktobrist, ilk Geçici Hükümet'te Savaş Bakanı.
Haase, Hugo, (1863-1919) : Alman sosyal-demokratı, merkezci.
Hänisch, Conrad (1876-1926) : Savaşa kadar radikal sosyal-demokrat, savaş sırasında sosyal emperyalist.
Hegel, Georg Wilh. Friedr. (1770-1831): Alman Filozofu.
Henderson, Arthur (doğ. 1863) : İngiliz İşçi Partisi lideri, savaş sırasında ve sonrasında bakanlık yaptı.
Hervé, Gustave (doğ. 1871) : Fransız politikacı, dünya savaşı öncesinde anarko-sendikalist ve antimilitarist, 1914'ten itibaren aşırı milliyetçi ve emperyalist
Heymann, Hans Gideon : Eknomist yazar.
Hildebrand, Gerhard : Alman revizyonisti.
Hilferding, Rudolf (doğ. 1878)
Hindenburg, Paul von (doğ. 1847)
Hobson, J. A. (doğ. 1858) : İngiliz ekonomisti.
Hoffmann, Adolf (doğ. 1858) : Alman sosyal-demokratı, savaş sırasında Haase-leuebourr grubuna dahildi.

Höglund, Z. (doğ. 1884) : İsveçli sosyal-demokrat, bir süre komünist.
Huysmans, Camille (doğ. 1871) : Belçikalı sosyalist, savaş öncesi Enternasyonal Sosyalist Büro Sekreteri.
Hyndmann, Henry Mayers (1842-1922) : İngiliz sosyalisti, savaş sırasında sosyal-şovenist.
Jeidels, Otto : Alman ekonomisti.
Jemkovski (Berntein, S. İ. doğ. 1882): Eski Menşevik.
Jouhoux, Léon (doğ. 1878) : Fransız sendika lideri.
Junius : Rosa Luxemburg'un takma adı.
Kautsky, Karl (doğ. 1854)
Kerenski, A. F. (doğ. 1881) : Trudovik, Geçici Hükümet'te Bakan ve Başbakan.
Kestner, Fritz : Alman ekonomisti.
Kiyevski, A. V. : bkz. Pyatakov.
Kolçak, A. V. (1875-1920) : Amiral, Sibirya karşı-devrim lideri.
Kulişer, A. : Kadet
Lafargue, Paul (1842-1911) : Fransız Maksisti, I. Enternasyonal'e ve Paris Komünü'ne katıldı.
Lansburgh, Alfred : Alman ekonomisti.
Larin, J. (Lurgen, M. A.; 1882-1932): Komünist, eskiden Menşevikti.
Lassale, Ferdinand (1825-1864)
Ladebour, Georg (doğ. 1850) : Alman sol sosyalisti.
Legien, Carl (1861-1920) : Alman reformist sendika lideri.
Lensch, Paul (1873-1927) : Önceleri sosyal-demokrat, savaş sırasında sosyal-şovenist, savaş sonrası Stinne'nin Deutsche Allgemeine Zeitung redaktörü.
Levy, Hermann (doğ. 1881) : Alman ekonomisti.
Levitski, V. (Zederbaum, V. O.; doğ. 1833): Menşevik.
Liebknecht, Karl (1871-1919)
Liebmann, P. L. Hersch (doğ. 1882) : Menşevik.

Liefmann, Robert (doğ. 1874) : Alman ekonomisti.
Lincoln, Abraham (1809-1865) : Amerika Birleşik Devletleri Başkanı.
Lloyd. George, David (doğ. 1863): İngiliz politikacı, bir çok kez bakanlık yaptı.
Longuet, Jean (doğ. 1876) : Fransız sosyalisti.
Luxemburg, Rosa (1870-1919)
Lysis : Fransız gazeteci, Letailleur'ün takma adı.
McDonald, Ramsay (doğ. 1866) : İngiliz politikacı, birçok kez bakanlık ve başbakanlık yaptı.
Manjkov, İ. N. (doğ. 1881) : Menşevik Duma milletvekili.
Markov, N. İ. (doğ. 1866) : Büyük toprak sahibi, Devlet Duması'nda aşırı sağcıların lideri.
Martov, L. (Zederbaum, J. O.; 1873-1923): Menşevik.
Marx, Karl (1818-1883)
Maslov, P. S. (doğ. 1867) : Menşevik ekonomist.
Mehring, Franz (1846-1919)
Merrheim, Arthur (1881-1925) : Fransız sendikalisti.
Meyer, Ernst (1888-1930) : Alman sol sosyal-demokratı, daha sonra komünist.
Milyukov, P. N. (doğ. 1859) : Kadet, 1917'de Birinci Geçici Hükümet'te Dışişleri Bakanı.
Millerand, Alexander (doğ. 1850): Fransız politikacı.
Monitor : Savaş yıllarında, Anavatan Savunması politikasını temsil eden sağcı bir sosyal-demokratın takma adı.
Muranov, M. K. (doğ. 1873) : Bolşevik, Duma milletvekili.
Neymarck, A.
Noske, Gustav (doğ. 1868) : Alman sosyal-faşisti.
Nota-bene : bkz. Buharin
Punnekoek, Anton : Hollandalı sol sosyalist.
Parrabellum : bkz. Radek, Karl.

Parvus (Helphand A. L.; 1869-1924): Menşevik.
Pyatokov, G. L. (Kiyevski, P.; doğ. 1890): Bolşevik.
Plehanov, G. V (1856-1918)
Poincaré, Raymond (doğ. 1860) : Fransız politikacı, birçok kez bakanlık ve başbakanlık yaptı.
Potressov, A. N. (Stradover; doğ. 1869): Menşevik tasfiyeci.
Pressemane, Adrien (doğ. 1879) : Fransız sosyalisti.
Radek, Karl (Parrabellum; doğ. 1883)
Raffin-Dugens (doğ. 1861) : Fransız sosyalisti.
Renaudel, Pierre (doğ. 1871) : Fransız sosyalistlerinin sağ kanat temsilcisi.
Rhodes, Cecil (1853-1902) : İngiliz politikacı, emperyalizmin temsilcisi.
Rießer, Jakob (doğ. 1853) : Alman ekonomisti.
Ryasanov, D. B. (Bukvoyed; doğ. 1870): Menşevik, bir süre komünist, 1931'de Parti'ye ihanet nedeniyle Parti'den ihraç edildi.
Ropşin : bkz. Savinkov.
Rubanoviç, İ. A. (1860-1920) : Sosyal-devrimci.
Rühle, Otto (doğ. 1874) : Sosyal-demokrat, Reichstag Milletvekili.
Saint-Simon, Henri de (1760-1825) : Fransız ütopik sosyalisti.
Salandra, A. (doğ. 1853) : Savaş yıllarında İtalyan Başbakanı.
Savinkov, B. V. Ropşin (1879-1925): Ünlü sosyal-devrimci.
Scheidemann, Philipp (doğ. 1865)
Schilder, Sigmund : Avusturyalı ekonomist.
Schulze - Gaevernitz, Gerhard von (doğ. 1864): Alman ekonomisti.
Sembat, Marcel (1862-1922) : Fransız reformisti, savaş sırasında bakanlık yaptı.
Şelyabov, A. İ. (1851-1881) : "Narodnaya Volya" Partisi lideri.
Skobelyev, M. İ. (doğ. 1885) : Menşevik.
Smirnov, J. (Gureviç, E. L. doğ., 1866): Tasfiyeci.
Spektator (Nahimson; doğ. 1880): Rus ekonomist yazar.

Ströbel, Heinrich : Alman sosyal-demokratı.
Struve, Peter (doğ. 1871) : "Legal Marksist", daha sonra Beyaz Muhafız mültecilerin lideri.
Sudekum, Albert (doğ. 1871) : Alman revizyonisti.
Supan, A. (doğ. 1847) : Alman coğrafyacı.
Thiers, L. (1797-1877) : 1871'de Fransa hükümet başkanı, Komün'ü bastırdı.
Thomas, Albert (1878) : Fransız reformisti.
Trepov, A. F. (doğ. 1864) : Rus politikacısı, 1916'da Bakanlar Kurulu Başkanı.
Treves, Claudio : İtalyan sosyal-demokrat, reformist.
Troelstra, Pieter (doğ. 1860) : Hollanda Sosyal-demokrat Partisi lideri.
Troçki, L. D. (doğ. 1879)
Turati, Filipo (1857-1932) : İtalyan sosyalisti.
Vaillent, Edouard (1840-1915) : Fransız sosyalisti, Komün üyesi, savaşta sosyal-şovenist.
Vandervelde, Emile (Doğ. 1866): Belçikalı revizyonist.
Vogelstein, T. : Alman ekonomist yazar.
Waltershausen, Sartorius von (doğ. 1852): Alman ekonomisti.
Williams, T. Russel : İngiliz sosyalisti.
Wilson, Woodrow (1856-1924) : Birleşik Devletler Başkanı.
Yurkeviç, P. D. (1827-1874) : Rus filozofu
Zetkin, Clara (1856-1933)

ISBN 975-7349-05-4 (Tk.No.)
ISBN 975-7349-34-8 (5.Cilt)

inter
yayınları